

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=ca>

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=es>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

**LA RESISTÈNCIA CULTURAL
DURANT EL FRANQUISME
EN L'ÀREA D'INFLUÈNCIA
DE REUS**

Agnès Toda i Bonet

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

**DOCTORAT DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES
I ESTUDIS TEATRALS**

**LA RESISTÈNCIA CULTURAL DURANT
EL FRANQUISME EN L'ÀREA
D'INFLUÈNCIA DE REUS**

Agnès Toda i Bonet

Director: Dr. Francesc Foguet i Boreu

Setembre de 2024

Gràcies a tots els que hi éreu, hi sou i hi sereu.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	7
1. LA RECUPERACIÓ DE LA POESIA A REUS DURANT EL FRANQUISME	49
1.1. Els Jocs Florals a Reus en català durant el franquisme: de la clandestinitat a l'autorització eclesiàstica	49
1.1.1. Els Jocs Florals d'estar per casa (1945-1946)	52
1.1.1.1. Precedents	52
1.1.1.2. I Jocs Florals d'estar per casa (1945)	54
1.1.1.3. II Jocs Florals d'estar per casa (1946)	55
1.1.1.4. Conclusions	62
1.1.2. Els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946-1947)	64
1.1.2.1. Precedents	64
1.1.2.2. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946)	68
1.1.2.3. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1947)	75
1.1.2.4. Conclusions	80
1.1.3. Els Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1947)	82
1.1.3.1. Precedents	82
1.1.3.2. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1947)	86
1.1.3.3. Conclusions	99
1.1.4. Recapitulació: els Jocs Florals alternatius al règim	101
1.2. Les <i>Antologies de la poesia reusenca</i> (1959-1961)	107
1.2.1. Les sis edicions de les <i>Antologies</i>	112
1.2.2. Els poetes de les <i>Antologies</i>	122
1.2.2.1. Ernest Casajuana Escofet	122
1.2.2.2. Ricard Ballester Pallerola	125
1.2.2.3. Salvador Torrell i Eulàlia	129
1.2.2.4. Emili Donato Prunera	132
1.2.2.5. Josep Iglésies Fort	134
1.2.2.6. Rafael Vilà i Barnils	137
1.2.2.7. Francesca Martorell de Domènech	140

1.2.2.8. Antoni Correig Massó	142
1.2.2.9. Oleguer Huguet Ferré	147
1.2.2.10. Francesc Martí Queixalós	150
1.2.2.11. Ramon Muntanyola i Llorach	153
1.2.2.12. Josep Alsina Gebellí	156
1.2.2.13. Maria Cabré de Calderó	158
1.2.2.14. Gabriel Ferrater i Soler	161
1.2.2.15. Xavier Amorós Solà	162
1.2.2.16. Ramon Amigó Anglès	167
1.2.2.17. M. Eulàlia Amorós Solà	168
1.2.2.18. Enric Prats Auqué	172
1.2.2.19. Jordi Gebellí Puig	174
1.2.2.20. Gerard Ricard Quintana	176
1.2.3. Conclusions	178
2. ELS APLECS DE PARETDELGADA (1959-1964)	184
2.1. La Selva, un cas concret: la societat selvatana de l'època	196
2.2. Precedents	200
2.3. Els instigadors	204
2.3.1. Germanor i l'Església	204
2.3.2. Isidre Fonts	215
2.3.3. Gabriel Xammar	219
2.3.4. Josep Grau i Garriga	221
2.4. Els aplecs de Paret delgada (1959-1964): del somni a la realitat	224
2.4.1. Els inicis	226
2.4.1.1. L'aplec del 1959	226
2.4.1.2. L'aplec del 1960	234
2.4.2. Un creixement exponencial: els premis	237
2.4.2.1. L'aplec del 1961	237
2.4.2.2. L'aplec del 1962	243
2.4.2.3. L'aplec del 1963	260
2.4.3. L'explosió: l'aplec del 1964	268
2.5. Més enllà dels aplecs	281

2.6. Conclusions	292
3. LES CLASSES DE CATALÀ	298
3.1. Les classes de català per correspondència	298
3.2. Les classes de català presencials	315
3.3. Conclusions	320
4. L'EDICIÓ EN CATALÀ A REUS DURANT EL FRANQUISME	322
4.1. Entitats i temàtiques	332
4.2. Impremtes o editorials	341
4.3. Conclusions	342
CONCLUSIONS GENERALS	344
FONTS	352
ANNEXOS	383

INTRODUCCIÓ

Amb la irrupció del règim franquista, la cultura d'expressió espanyola és l'única que oficialment és admesa en les terres catalanes fins al desenllaç de la Segona Guerra Mundial. Entre el 1939 i el 1945, en el marc jurídic i institucional de l'Estat espanyol, destaca la més important peça fiscal del primer franquisme, instruïda amb la Ley de Responsabilidades Políticas del 9 de febrer de 1939, a través de la Causa General i les depuracions que es van practicar. La llengua catalana es proscriu a l'«uso privado y familiar» (BENET, 1973: 225), tal com ho afirma el general Eliseo Álvarez Arenas, cap dels serveis d'ocupació de la ciutat de Barcelona, l'endemà mateix de la seva ocupació —el 27 de gener del 1939. Es pretén aconseguir l'espanyolització general de la cultura i erradicar la cultura catalana. No obstant això, arreu proliferen actes de resistència cultural com els que aquí s'han recollit, en relació amb l'àrea d'influència de Reus, que esdevenen exemples de tenacitat i iniciativa d'una part de la població que va fer mans i mànigues per poder continuar mantenint la seva llengua i la seva cultura en les més diverses expressions. Són persones que lluiten contra un Estat autoritari que les priva de les llibertats més elementals i que ofega qualsevol mena d'opció política i social que no sigui la dictadura; per això molts dels intel·lectuals marxen a l'exili —si és que no hi són ja— i els que es queden, pateixen un exili interior, per la dura repressió del règim franquista. En l'àmbit literari, alguns dels escriptors que es queden i que anteriorment s'havien expressat en llengua catalana ara adopten l'espanyol, que és la llengua vàlida per al nou règim. Alguns ho faran per sempre més, altres només durant els anys més negres (SAMSÓ, 1994 i 1995).

Sobretot emergiran amb força els actes antifranyquistes a partir del 1945 —que és, precisament, quan arrenquen els que aquí s'analitzen— per dues raons, vinculades totes dues amb l'acabament de la Segona Guerra Mundial. Una, la voluntat de les autoritats franquistes de mostrar permissivitat de cara a l'exterior i l'altra, la situació dels resistents a l'interior quan s'adonen de la no-intervenció.

Per una banda, doncs, es compta, amb una certa inflexió en l'activitat repressora de la dictadura franquista perquè amb «la derrota dels règims feixista i nazi, que havien donat suport al franquisme, aquest règim es veié obligat a suavitzar alguns aspectes de la seva persecució de la llengua i cultura catalanes. Però la major part de les prohibicions més importants continuaren existint» (BENET, 1995: 511). S'obre, per tant,

una petita escletxa en la persecució de la cultura catalana i es comencen a tolerar algunes manifestacions, per tal de donar una bona imatge de la dictadura a l'exterior, la qual cosa passava per certa tolerància i certa acceptació de la cultura catalana:

El fet és que, amb el resultat de la guerra europea, la política d'*unidad* sostinguda a Catalunya fins aleshores, d'uniformització cultural i lingüística sense matisos, es féu insostenible. El règim ja no podia ignorar ni amagar una realitat que anys enrera va creure haver desbaratat del tot. I per desmentir que s'ofegava la cultura catalana, en escaure's el centenari de Jacint Verdaguer, el maig de 1945, aprofità per a celebrar-lo i fer-se'l seu: Verdaguer era massa important perquè fos silenciada. Amb aquella celebració oficial s'inaugurava una nova política «normalitzadora» del fet cultural català, consistent a mistificar-lo com si fos una particularitat localista i, la llengua literària, com un vernacle espontani de condició espanyola. (SAMSÓ, 1994: 58)

Per això, sobretot a partir del 1945 és freqüent que el règim utilitzi fins i tot algunes de les revistes i publicacions incautades per ésser clandestines com a testimoni de la tolerància de les autoritats franquistes envers les manifestacions de la cultura catalana (GALLOFRÉ VIRGILI, 1991a). Maria Josepa Gallofré i Virgili apunta la «permissivitat que s'inaugurà durant la primavera de 1946»; és clar que no serà una permissivitat plena, però sí que hi haurà una certa amplitud de mires que permetrà al franquisme netejar la seva cara en l'àmbit internacional, per la qual cosa intentarà eliminar la perspectiva de la llengua catalana com a «arma de combat» (GALLOFRÉ I VIRGILI, 1991a: 232-238); en l'àmbit català, això significarà la possibilitat d'avançar cap a la recuperació nacional i en l'àrea d'estudi l'inici de les activitats de resistència cultural més rellevants.

No és en tots els àmbits que s'és permissiu, però aquesta relaxació de la censura permetrà poder anar obrint fronts diversos, que després potser es tornaran a tancar, com és el cas de les manifestacions poètiques o dels aplecs que tractarem en aquest treball, en concret, o dels Setze Jutges i la Nova Cançó, per posar un altre cas, aquest d'abast nacional i, per tant, més conegut. Els aspectes culturals catalans més tolerats seran la poesia, per ser un gènere d'elit, i el folklorisme, per tractar-se d'una qüestió arcaica.¹ És clar que, ni totes les poesies ni totes les sardanes estaven permeses, continuava tot

¹ Aquesta era la situació malgrat haver indicat que s'havia de «reconocer y autorizar el uso de la lengua catalana, como medio de expresión literaria. La poesía y la novel·la, acaso también el ensayo —típicas formas de creación literaria— deben entrar en este margen de autorización» (GALLOFRÉ I VIRGILI, 1991:

passant per les tisores de la censura que, a partir del setembre del 1946 va posar en pràctica les «tachaduras» (GALLOFRÉ I VIRGILI, 1991: 258).

Era important, doncs, el tipus de recepció que l'acte o l'obra pogués tenir i la innovació que pogués oferir, de manera que a l'hora de publicar s'acceptava a part de la poesia, sobretot, les obres erudites —com les edicions de bibliòfil—, de baixos tiratges i preus elevats, així com les reedicions més que una nova creació, i també les obres que recollien els aspectes més folklòrics de la cultura catalana, com veurem que s'esdevindrà en les publicacions que es duran a terme des de Reus o per part de reusencs.

Tot i fer-se a través d'una obertura que els permetia parlar de la «reaparición del libro regional» (GALLOFRÉ I VIRGILI, 1991: 267), l'interès que hi havia al darrere d'aquesta operació cosmètica era el de deslegitimar el poder de la cultura catalana com una qüestió viva. Malgrat tot, hi havia intents reeixits de fer-la prosperar, com les classes de català que al Centre de Lectura de Reus es van començar a impartir a partir del mateix 1958/1959. De mica en mica, a partir d'aquí, com veurem, s'aniran refermant les classes, amb la incorporació dels cursos per correspondència (AMIGÓ, 1994; MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007). En l'àmbit cultural reusenc, cal tenir en compte que tot es resolía, fins aleshores, de manera clandestina o semiclandestina (SUNYER, 2003).

D'altra banda, malgrat que l'abril del 1945 l'ONU, reunida en conferència a San Francisco, rep el memoràndum *The Case of Catalonia*, presentat pel Consell Nacional Català, en el qual es denuncia internacionalment l'intent de genocidi cultural i lingüístic a Catalunya (SOLÉ I SABATÉ, VILLARROYA, 1994: 148), contràriament a les expectatives, la victòria aliada provoca una estabilitat política en el règim franquista que, en veure's lliure de qualsevol intervenció estrangera, aconsegueix una estabilitat. En comptes, doncs, que la victòria aliada comporti una intervenció, implica una acceptació d'aquest règim autoritari:

La derrota de l'Alemanya nazi va posar en entredit el règim franco-falangista i va obrir un període de fortes expectatives que es traduí en una reactivació de l'acció cultural i política tant a l'interior com a l'exili. La confiança en un canvi polític de caire democràtic seria desmentida finalment per l'actitud no intervencionista dels aliats. [...] El règim, acaçat per la conjuntura internacional, la primavera de 1945 encetà una campanya sobre la genuïtat «democràtica» de l'ordre franquista. [...] L'evolució internacional,

progressivament dominada per la psicosi de guerra freda, afavorí les posicions estratègiques del govern espanyol, baluard anticomunista. (SAMSÓ, 1994: 57-58)

És per tot aquest context que el 1946 les esperances frustrades propicien una revifalla de la resistència a l'interior, al costat de la qual cosa també es produeix una tímida i incipient represa pública, encara molt estretament lligada al món clandestí que, de mica en mica, en adonar-se de la no-intervenció de les forces aliades, s'anirà adaptant a la nova etapa històrica que representa el reconeixement internacional del règim franquista.

Aquesta tímida represa, malgrat que conviu amb la repressió que continua a l'Estat espanyol per als opositors del règim, permet que a partir del 1946 la literatura catalana contempli la possibilitat de reaparèixer públicament i de reprendre el funcionament d'un mínim i malmès mercat literari; aquell que la nova situació permetia. El 1946, s'inaugura oficialment l'Editorial Selecta amb les col·leccions Biblioteca Perenne i Biblioteca Selecta; i el 1948 apareix Biblioteca Excelsa.² Amb l'autorització oficial, forçada per la conjuntura històrica internacional, per tant, diverses editorials reprenen la seva activitat en llengua catalana; es redueix —això sí— el mercat a la producció autòctona, perquè les traduccions costen més d'autoritzar. En la majoria de casos, les editorials enllacen i continuen la línia de preguerra perquè aquesta certa permissivitat —que, sobretot a partir del 1946, es promou— topa en l'àmbit literari amb la mancança d'un programa i d'uns criteris ideològics i estètics unificats; per la qual cosa cal recórrer a determinats valors estètics i/o tendències literàries del passat, un passat que esdevé l'única manera de reconstruir el present i d'encaminar-se cap al futur (GALLOFRÉ VIRGILI, 1991a). És el mateix 1946 en què s'escau la primera publicació autoritzada de la zona en què s'emmarca l'estudi que oferim: *Gamma*, de Josep M. Arnavat i Vilaró, i també el primer any en què es materialitza una edició clandestina dels Jocs Florals amb què arrenca el treball.

Les manifestacions culturals estudiades en aquest treball estan emmarcades en les coordenades de la censura del règim i de l'actuació de l'Església. Si a grans trets, el nou règim pretenia dos grans objectius centrals: d'una banda, l'exaltació de la nació espanyola i la condemna del catalanisme polític, amb una política d'espanyolització purificadora i, de l'altra, la inculcació de valors autoritaris per assegurar la disciplina

² Per a més informació sobre l'editorial Selecta, vegeu Molas (1977: 39-43) i, en general, sobre l'edició en català durant la postguerra: Gallofré i Virgili (1991a), Samsó (1995) o Massot i Muntaner (1979b: 88-

social, fomentar l'obediència al poder polític i econòmic i estructurar una jerarquització social màxima a la cúspide de la qual hi havia Franco, l'Església catòlica va donar suport a aquest model autoritari, una litúrgia que emfasitzarà l'existència d'un dolor unilateral, els uns amb dret a plorar públicament els morts i la magnitud de llurs pèrdues, els altres entre el silenci i la culpa, amb una pressió d'expiació i venjança.

Dins l'entramat lingüístic del moment, ja el 15 de març del 1939 Josep Maria Torrent, de la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri, de Barcelona, pretén deixar clara la posició a seguir. Així, en el primer número del *Boletín Oficial del Obispado de Barcelona* s'indica:

rogamos a los reverendos Rectores de iglesias, en la seguridad de que nuestro ruego será devotamente atendido, que en los actos de culto público que se celebren en sus respectivos templos no se use otra lengua vernácula que la lengua española. (SOBERANAS, 1986: 706)

Malgrat tot, no es tracta de cap ordre oficial sinó senzillament d'un «rogamos».³ Les cartes que a partir d'aquí havien d'anar sorgint, a causa de la contínua utilització de la llengua catalana com a llengua de predicació als temples i la voluntat d'arribar a un acord amb l'Església en aquest àmbit, deixen clar el decalatge entre la posició oficial i la praxi pastoral. En el cas de l'Església tarragonina, el Dr. Rial —vicari del cardenal Vidal i Barraquer— manifesta que necessiten utilitzar aquesta llengua per tal que els seus fidels els entenguin i que això no impedeix que allò que se'ls prediqui sigui l'amor a la pàtria espanyola; a més de matisar que fins ara tots els termes referents a l'Església els havia resolt l'Església mateixa en les reunions diocesals que abans es duïen a terme i que ara a causa de la situació que es viu no es poden realitzar, però que hauria de ser l'Església mateixa —recuperant aquelles antigues reunions— qui decidís com resoldre aquest tema (SOBERANAS, 1986: 703-721).⁴ La qüestió conclou amb una carta del sotssecretari de la Governació en què, de forma confidencial, notifica als bisbes catalans i bascos que només:

102), per exemple.

³ A això mateix es referirà el doctor Guitart en resposta a una carta que Serrano Súñer va fer arribar a tots els bisbes catalans i bascos per tal de considerar la situació eclesiàstica, quan assegura que es parla només de «disposiciones oficiales prohibitivas del uso de la lengua catalana en actos públicos de toda clase, así civiles como religiosos; disposiciones que, por otra parte, nadie ha visto publicadas en forma legal» (extret de SOBERANAS, 1986: 708).

⁴ No només és l'arxidiòcesi de Tarragona que s'expressa en aquests termes, també el Dr. Guitart, bisbe de la Seu d'Urgell, s'expressarà amb termes similars (SOBERANAS, 1986).

podrá emplearse la lengua que hable el pueblo mismo, o sea la familiar, en la explicación del Evangelio, en la enseñanza parroquial de la doctrina cristiana y en los rezos usuales. (SOBERANAS, 1986: 718)

Sense haver de patir l'exili o, en tot cas, havent-ne de patir un d'interior, trobem altres casos de queixes franquistes, sobretot pel fet de fer la missa en català (SOBERANAS, 1986: 703-721). Un exemple és el de Mn. Ramon Muntanyola que, precisament, està vinculat als diferents actes de resistència cultural que s'inclouen en aquest treball, i és que se'l va sancionar pels seus posicionaments catalanistes; se'l va apartar com a rector dels Omells de na Gaia i altres llogarrets de la vora, mesos abans de clausurar-li per autoritat governativa la revista *Ressò* (1951-1952);⁵ i se'l va fer anar a la Selva del Camp. Com veurem amb més detall al llarg de l'estudi, Mn. Ramon Muntanyola va haver de comparèixer constantment davant del cardenal Benjamín de Arriba y Castro per donar-li explicacions de les seves actuacions,⁶ en una autèntica cacera de bruixes, com es pot comprovar amb un simple cop d'ull al seu fons (Arxiu Històric de Tarragona), en el qual podem copsar, per exemple, que el 1955 era considerat «persona rebelde al régimen [i que, per tant,] no puede hablar en público».⁷

El poder civil, doncs, s'imposa al poder eclesiàstic i ho fa sota el control i la vigilància dels governadors civils, per la qual cosa «la Federació de Joves Cristians no pot continuar la seva tasca i és substituïda definitivament per una Acció Catòlica unificada» (MASSOT MUNTANER, 1973: 138-139). D'altra banda, les revistes eclesiàstiques anteriors a la guerra no reapareixen, i fins més endavant no sorgiran noves propostes, algunes més reeixides que d'altres. A partir del 1941, amb la publicació de *La lectura espiritual* d'Eudald Serra, torna a començar la tasca del Foment de Pietat que, el 1946, publica *Llibrets d'instrucció piadosa* de mossèn Serra i, a partir d'aquí, va

⁵ Joan Samsó (1995: 150) considera que si *Ressò* no va reeixir, «va ser perquè el seu temps era prematur encara», ja que al cap d'un any sí que es consolidaria un altre projecte similar: *Serra d'Or*, primer com a *Germinàbit*, i a partir del 1959 amb el nou nom i com a publicació literària; és clar que cal tenir en compte que tenia l'empara de l'abadia de Montserrat.

⁶ En relació amb el fet de dir missa en català el 1950, Mn. Ramon Muntanyola es refermava en el Concili del 1951 per expressar: «Com que les paraules són perquè cada u palesi el seu pensament per enterar als altres, un discurs no pot assolir efecte i força si no és entès dels qui escolten, cas que amb molta pena hem de dir que passa en la predicació sagrada. Per tant, atenant només la salvació de les ànimes, amb l'aprovació del Sagrat Concili estatuïm i ordenem que tots els predicadors catalans no prediquin d'altra manera la paraula de Déu sinó en llengua materna i catalana; i els Bisbes i els altres superiors d'aquesta Província eclesiàstica no concedeixin permís de predicar si no és en idioma natural i catalanesc» — document 918, Fons Ramon Muntanyola (FRM) – Arxiu Històric de Tarragona (AHT).

⁷ Document 958, signat el 29 de novembre del 1955, FRM – AHT.

reprement la seva activitat. A més, el 1946 es publica el volum IX de *La Sagrada Bíblia* de la Fundació Bíblica Catalana, coincidint amb l'any de la primera publicació a Reus.

És vinculat amb l'expressió de la missa en català que s'esdevé el lamentable «afer Galinsoga» que havia de portar-lo a dimitir com a director de *La Vanguardia Española*. Va ser el 21 de juny 1959 quan Luis de Galinsoga va protestar, en sentir la missa en català a la parròquia de Sant Ildefons de Barcelona, amb l'expressió: «¡Todos los catalanes son una mierda!». Com és sabut, davant del coneixement d'aquest fet, la població catalana respondrà amb un boicot al periòdic, promogut per un grup de joves catòlics i catalanistes encapçalats per Jordi Pujol i Soley, que es resoldrà amb el cessament de Luis de Galinsoga el mes de febrer del 1960 (FABRE, HUERTAS, RIBAS, 1978: 237-257; CREXELL, 1982: 82-83; DÍAZ I ESCULIES, 1996: 113-114).

Malgrat tot, però, no es perseguia només els eclesiàstics catalans que no s'adeqüessin als dictàmens franquistes, sinó també tots els altres que mostraven la seva desafecció al règim, tal com podem copsar en el següent escrit signat per la Unión Nacional del Clero Español, des de Madrid, durant la festa de Pentecosta del 1959: «No se puede dejar más tiempo al pueblo español en la falsa conciencia de que la Iglesia se hace solidaria de un régimen que le ha despojado de los derechos sociales y políticos consubstanciales al mundo cristiano occidental».⁸

És a partir del 1945 que la identitat catòlica del règim s'explota més intensament per diferenciar el franquisme dels feixismes. El nacionalcatolicisme contribuïa a consolidar la legitimitat del règim i a ampliar la seva base de suport social, si bé a Catalunya hi haurà una gran polèmica en relació amb la posició de l'Església, perquè alguns clergues —com el cardenal Vidal i Barraquer—⁹ es posicionaran en contra d'aquest nacionalcatolicisme i es desvincularan dels postulats franquistes, per moure's en pro d'una línia conciliadora favorable a Catalunya, per la qual cosa el règim reaccionarà portant bisbes forans, aquests sí promulgadors de les doctrines que Franco volia imposar.

⁸ Document 1598, FRM – AHT.

⁹ El cardenal Vidal i Barraquer —que durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera havia defensat la llibertat de l'Església i havia mantingut, juntament amb tots els altres bisbes de la diòcesi, la llengua catalana com a llengua normal de predicació i catequesi, entre d'altres—, va haver de marxar a l'exili durant la Guerra d'Espanya, per les seves inclinacions a favor del català i haver-se negat a signar la carta col·lectiva de l'episcopat espanyol de l'1 de juliol del 1937 a favor de l'Espanya de Franco, entre altres motius. Les noves autoritats de després de la guerra ja no el van deixar tornar en vida a ocupar el seu lloc. Li van demanar que hi renunciés, tot i que ell mai hi va accedir. Comptava amb el suport, entre d'altres, d'un altre clergue exiliat: Carles Cardó (GIRÓ I PARÍS, 2001; MASSOT I MUNTANER, 1973).

Cal destacar que només dos anys abans dels primers Jocs Florals que recollim en aquest estudi, hi va haver la manifestació més important de l'antifranquisme a Catalunya i precisament va ser un acte religiós: l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat, el 27 d'abril del 1947, organitzada per la Comissió Abat Oliba, de la qual era secretari general Fèlix Millet:

d'una importància indubtable en el procés de desvetllament religiós i cívic. Per primera vegada després de la guerra, hi fou propugnada públicament la reconciliació nacional. [...] entre els organitzadors hi havia persones que havien combatut o estat perseguits en una banda o a l'altra, i àdhuc algunes de condemnades a mort, durant la guerra o la immediata postguerra. També per primera vegada després de la guerra, el català hi fou usat d'una manera normal, tant en la propaganda oral i escrita com durant els actes celebrats. (MASSOT I MUNTANER, 1973: 139-140)

A partir de la qual cosa, encara que sense massa escarafalls, Montserrat recupera el seu símbol catalanista i es posa al servei de Catalunya; així ens ho expressa Maurici Serrahima (1972: 403-404) en les seves memòries:

No han deixat posar la bandera, però la bandera hi ha anat tota sola. [...] Els altaveus retrunyien pertot arreu i tornaven a parlar en català. Es veia que era festa grossa. La bandera, petita a dalt de tot de les roques, presidia en silenci, gairebé com si dormís. No sé si dormia, ni si nosaltres estàvem desperts o somniàvem. [...] Després, han fet sonar la «Visita espiritual», dita com si fos una proclama. Em mancava alguna cosa. El *Virolai* és bell, però no era suficient. Diu que, ahir al vespre, quan el ministre va entrar a l'església, va ressonar com una mena de cant de combat, com si el cantessin fins les pedres de les parets, i que, mentre avançava pel passadís del mig, el cos enorme del ministre s'anava encongint, encongint. Així i tot, mancava alguna cosa. El país ha estat remogut i la gent hi torna a pensar: parlaven de Montserrat com si fossin en plena Renaixença. Però em fa por que no n'hi ha prou.

I és que no tota l'Església estava d'acord amb les mesures preses pel règim. Molts van ser els casos en què l'Església va aixoplugar els actes d'arrel més catalanista, tot i que en fer-ho també s'hi juguessin el coll (BENET, 1995: 449-499). A banda de Vidal i Barraquer, cal destacar el cas de l'abat de Montserrat, Aureli Maria Escarré, que serà proscrit el 1965 arran de les declaracions d'oberta oposició al franquisme que va fer al

periòdic francès *Le Monde* el 14 de novembre del 1963. Hi exposa que no hi ha justícia sense llibertat i arremet en contra del règim dictatorial que assota l'Estat espanyol, aferrat al Concili Vatià II (GRINGOIRE, 1970: 65-75).

Serà el 1966 quan 130 capellans i religiosos es van manifestar fins a la comissaria de Via Laietana per protestar per la tortura exercida a l'estudiant Joaquim Boix i van lliurar una carta l'inspector Antonio Creix (Batista, 2010). Van ser reprimits durament amb violència i a partir de llavors es van obrir diferents processos i es van realitzar diverses detencions, entre les quals també precisament la de Mn. Lluís Maria Xirinacs l'any 1969 (FERRANDO PUIG, 2004: 217).

A l'arxidiocesi de Tarragona, passada la guerra, es compta amb 140 sacerdots i el bisbe auxiliar, Manuel Borràs i Ferré, assassinat (SAMSÓ, 1995: 144) i l'arquebisbe Vidal i Barraquer desterrat pel règim, com hem vist. No és fins al 1944 —Vidal i Barraquer va morir el 1943— que va accedir a cardenal Manuel Arce Ochotorena — que, procedent d'Oviedo, és nomenat a proposta de Franco, en virtut del conveni establert entre la Santa Seu i el govern espanyol— i, en morir Arce el 1948, el juliol del 1949 pren possessió del càrrec el cardenal Benjamín de Arriba y Castro (DUCH, 1996: 263), de fermes conviccions franquistes, que haurien de portar molts maldecaps a aquells eclesiàstics que intentaven contrarestar la força del règim i que serà una peça clau per a certs dels actes que es recullen en aquest treball, com els aplecs de Paretdelgada.

En aquesta zona les queixes per la utilització del català en la litúrgia també prenen cos, tal com demostra una carta del comandant militar de Reus, del 16 de juny de 1939, Jesús Ortejo, al prior de Sant Pere:

Espero se sirva dar las órdenes oportunas a todos los sacerdotes existentes en esta ciudad, para que en lo sucesivo se abstengan en absoluto de hablar en público el catalán, así como en los sermones, rezos, cánticos y enseñanza religiosa; teniendo presente que de no hacerlo así serán castigados por ir en contra del Espíritu Nacional-Sindicalista de nuestro Glorioso Movimiento Nacional y de las disposiciones emanadas del Superior Jefe y Caudillo el Generalísimo Franco, obrando por tanto como buicoteadores de nuestro Movimiento Salvador de España. (DUCH, 1996: 296)

Una ordre que no obté una actitud de docilitat en el clergat reusenc, ja que el juliol de 1939 el comandant militar, Severino Valgañón Miquel, comunica a l'arxiprest

de Reus la imposició, a causa de ben segur d'una denúncia, d'una multa de 150 pessetes al rector de l'església de Sant Joan per impartir la catequesi en català, que culmina el 1944 amb el trasllat del mossèn, Joan Poblet, cap a parròquies rurals (DUCH, 1996). Com veurem, en definitiva, malgrat les prohibicions oficials, el paper de l'Església de base serà fonamental per a les manifestacions culturals reusenques que estudiem en aquest treball.

De la mateixa manera que l'Església reusenca va aixoplugar a les manifestacions culturals estudiades en aquesta tesi, tota una sèrie d'entitats culturals del territori van servir de plataforma per articular algunes de les dinàmiques activistes antifranquista. Cal tenir en compte que, a partir del 1939, les institucions són abolides i passen, en la majoria de casos, a les mans del nou règim, que les incauta. A més, tal com apunta Josep Benet (1973), les institucions que integraven en la seva denominació el nom de Catalunya són obligades a canviar de nom. Per exemple, la Biblioteca de Catalunya és reanomenada «Biblioteca Central», la Llibreria Catalònia, situada a la Ronda de Sant Pere, de Barcelona, tocant a la plaça de Catalunya, va haver de transformar-se en «Casa del Libro». L'Orfeó «L'Eco de Catalunya», de la barriada de Sant Andreu de Palomar, s'hagué de rebatejar com «Orfeón Atlántida de Educación y Descanso» (BENET, 1995: 306-307).

També el Palau de la Música Catalana és convertit en «Palacio de la Música» (BENET, 1995: 306). El canvi de nom no només es practica en institucions, sinó també sobre noms de la via pública i establiments públics, i no tan sols pel fet de portar el nom de Catalunya, sinó qualsevol altre nom susceptible d'ésser contrari al règim, a part, evidentment, de prohibir-hi el català —en la seva nomenclatura.

El 1942, sota la presidència de Josep Puig i Cadafalch, es reconstitueix l'Institut d'Estudis Catalans que el règim franquista s'ha encarregat de substituir per l'Instituto Español de Estudios Mediterráneos. Paral·lelament, es reprenen els Estudis Universitaris Catalans i es funda Benèfica Minerva que «s'esmerça a ajudar els intel·lectuals catalans que, per mantenir-se fidels a l'idioma i a la cultura del nostre poble es veieren condemnats a l'ostracisme» (BENET, 1973: 136) —el 1961 la seva tasca anirà a càrrec d'Òmnium Cultural.

En tot aquest context, gràcies a Maurici Serrahima, es fa «reviure els Amics de la Poesia» (SERRAHIMA, 1992: 93), de manera que entre el 28 d'abril del 1942 fins al 1947 se celebren lectures poètiques d'autors ja reconeguts, joves o inèdits. I, també gràcies a Maurici Serrahima, es funda l'organització cultural Miramar amb la qual es volen fer

«coses positives i que puguin donar resultats en un terme breu. Cursets interessants, però de poca durada, que ens permetin de saber aviat qui hi ve i amb qui podem comptar. Resums de les lliçons, perquè els més preparats les puguin repetir» (SERRAHIMA, 1992: 266). Aquestes iniciatives van servir d'emulació als Amics de la Poesia que també es van emprendre a Reus (1949) i altres activitats vinculades amb la poesia, així com cursets de català (els presencials a partir del 1958/1959 i els epistolars a partir del 1962), tal com veurem en l'estudi realitzat.

A Reus, en el marc de la primera postguerra en què la llengua única i obligatòria és l'espanyol i la cultura inexorablement imposada és la «nacional» espanyola, El Círcol es reobre el 1943 i l'Orfeó —deixant de banda una temptativa no reeixida de reobertura el mateix 1939—, el 1940. El 1941, la secció teatral de l'Orfeó Reusenc participa en la representació de *El ball de la Mare de Déu* per diversos indrets de la ciutat (DUCH, 1996: 267). Pel maig d'aquest mateix any es duen a terme les festes de reconciliació del santuari, sota la presidència del vicari general Salvador Rial, i hi actua de pendonista el Capità General de la IV Regió Militar, Alfredo Kindelán, amb un concert de música clàssica al Teatre Fortuny. A més, la coral de l'Orfeó, el 1947, ofereix un concert popular amb cançons catalanes al Teatre Bartrina, per la qual cosa obté una menció honorífica per part de la Jefatura Nacional de Educación y Descanso. El Centre de Lectura saquejat no es reobre fins al 1948, a mans de l'Ajuntament, amb l'alcalde Miralles al capdavant, que és qui promou la iniciativa. Així, al llarg de la dècada del 1940 es reprèn l'activitat a les entitats culturals reusenques.

Com que el folklore és tolerat pel franquisme (DUCH, 2003: 284-286), és fàcil que aquest àmbit de la cultura catalana prengui certa embranzida i ja el 1941 es permet la primera actuació del ball de diables.¹⁰ De totes formes, però, no és fins després de la Segona Guerra Mundial que es reproduïx realment un reviscolament prominent. L'estiu del 1946 l'Ajuntament autoritza Ràdio Reus per fer audicions públiques de sardanes i el setembre d'aquest mateix any se celebra al Teatre Bartrina un festival de folklore català que es fa coincidir amb l'estrena de la sardana «Toc de joia» de Josep Casanovas i Marca; serà aquest, també, el moment en què començaran les iniciatives que recollim en aquest estudi.

El Centre de Lectura, una entitat centenària, fundada el 1859, amb vocació de servei públic, veu amb el final de la guerra el final, també, d'un període esplendorós per

¹⁰ Amb tot, no és fins al 1950 que es constitueix l'entitat Amics del Folklore, dirigida per Josep Casanovas i Marca.

a la seva història. És l'entitat que, com ha demostrat l'estudi minuciós de Pere Anguera (1977), tot i la situació que va viure, com totes les altres, va apostar més per la recuperació de la cultura catalana i, per això, és a la que cal dedicar més espai. També perquè hi haurà alguns dels projectes que anirem comentant que arrenquen d'aquesta entitat, com les *Antologies de la poesia reusenca*. Enric Aguadé, primer alcalde en funcions de la ciutat, va evitar que al Centre de Lectura s'hi realitzessin accions vandàliques perquè en va fer segellar les portes. El mateix 1939 el local va ser ocupat per la Central Nacional Sindicalista que no el va respectar gaire i que el va utilitzar per dipositar-hi arxius de la Falange. I, en anar-se'n d'allí, i tornar a passar el local a mans de l'Ajuntament, sembla que fins i tot se'n van endur alguns mobles (ANGUERA, 1977: 199).

El secretari de l'Ajuntament, Juan Juderías, va intentar fer canviar l'escriptura del registre de la propietat i posar-la a nom del municipi, la qual cosa el regidor es va negar a fer si abans no es presentava la dissolució de l'entitat acordada en una reunió general. El secretari va convocar la reunió, però un grup de persones amb Joaquim Santasusagna i Pau Font de Rubinat al capdavant s'hi van oposar. I el secretari va haver d'obrir el local com una dependència de la Delegació de Cultura de l'Ajuntament, era l'any 1948. El que sí que es va aconseguir va ser que el governador designés una nova junta.

Enric Aguadé, que va ser el primer president del Centre en la represa, en justifica el retard de la reobertura en una nota autògrafa al llibre d'actes, datada del 3 d'abril de 1948: «las nuevas normas estatales han sido sumamente lentas para rehabilitar toda clase de Centros». En el seu discurs de gràcies en el traspàs de poders de l'Ajuntament a la nova junta, va exposar que durant els deu anys que el Centre havia estat en «manos ajenas [...] no hubo limpieza, ni conservación [...]. Se nota a primera vista que han desaparecido muchas cosas de las que recordamos existían. De otras se conoce donde se hallan y se ordenará su devolución» (ANGUERA, 1977: 203). El 4 d'abril va ser quan la junta es va reunir per primera vegada. En l'acta es fa constar el condol per la mort o l'assassinat de tots els socis des del 1936 fins al moment.

L'Ajuntament, amb el propòsit d'espanyolitzar l'entitat, també va voler-ne canviar el reglament per capgirar la seva tradicional trajectòria en favor del catalanisme i el 10 d'abril de 1948 es va modificar lleugerament —tal com es fa constar en l'acta—: es tracta d'un «Reglamento que es la traducción literal del anterior, adaptando a los momentos actuales dos o tres artículos» (ANGUERA, 1977: 204). El català va deixar de

ser l'idioma oficial, tot i que no se'n va imposar cap altre, i s'hi va fer constar que el Centre estava al «mayor servicio de la Patria» (ANGUERA, 1977: 204).

El 7 de març del 1949 la directiva autoritza la creació dels Amics de la Poesia, que teòricament depenien de la Secció de Literatura. Eren impulsats per Josep Maria Arnavat amb el suport de Xavier Amorós i Ramon Amigó i, al llarg del 1949, van portar deu poetes a fer recitals al Centre, un dels quals va ser Carles Riba, que hi va llegir la segona versió de l'*Odissea*. Com que ho feien tot sempre en català, van rebre un advertiment del governador civil de Tarragona. Al capdavant, però, els Amics de la Poesia van impulsar el camí d'entrada del català en actes públics. I, seran, per tant, l'avantsala de la publicació de les *Antologies de la poesia reusenca* a les quals farem referència.

El 20 de novembre del 1951 Joaquim Santasusagna pronuncia al Centre la primera conferència en català durant la postguerra, sobre el grup literari modernista de la colla de ca l'Aladern; en aquest mateix any, Maria Aurèlia Capmany i Joan Triadú hi dissertaran sobre literatura catalana. I, a la reunió general del 27 de desembre del mateix any, Josep Blanch hi llegeix la primera memòria en català. Amb tot, la primera acta redactada en català és la corresponent a la reunió general del 29 de desembre del 1960 i corresponent a la directiva del dia 13 de gener de 1961. Sigui com sigui, en el llibre de registre dels actes organitzats per les seccions del Centre de Lectura, des del 1949 ja hi apareixen textos en català, tot i que alternen amb els escrits en castellà.

El Centre de Lectura també convoca, al seu torn, uns premis literaris que es reemprenen dels que hi havia abans de la guerra. Així, el 1952 es programa el V Certamen que té com a finalitat «solemnizar el centenario del nacimiento del insigne Arquitecto reusense Antonio Gaudí Cornet, que coincidirá con la ampliación de la Biblioteca e inauguración de otra de carácter popular»,¹¹ un certamen que admet obres presentades en català o en castellà, en el qual les obres en aquesta segona llengua són les predominants, fet que canviarà en el següent certamen, el 1959. Així, si en el primer, els textos del jurat són en castellà i la majoria de composicions també són escrites en aquesta llengua; en el segon, convocat per tal de commemorar el centenari de l'entitat, l'idioma majoritari és el català.

El juny del 1952 va sortir el primer número de la quarta època de la *Revista del Centro de Lectura*, de caràcter mensual, amb un assessor periodístic nomenat governativament. En aquest primer número, Antoni Correig ja hi publica un poema en

català, exemple que serà seguit per Josep M. Arnavat, Xavier Amorós i Rafael Vilà i Barnils. Per qüestions com aquestes, el 1953, va rebre les queixes de la delegació provincial. El 1965 la seva direcció va passar a mans de Bonaventura Vallespinosa, amb Ramon Amigó com a redactor en cap; que van maldar per catalanitzar la revista. Vallespinosa és qui activa les *Antologies de la poesia reusenca*, que tractarem profusament, i per tant el trobarem implicat en d'altres actes de resistència enmig d'aquell entramat repressiu. El 1968 es va nomenar director Antoni Correig, amb el qual s'aconsegueix, el juny del 1969, que la revista sigui editada totalment en català, a excepció de la capçalera. Això, malgrat que el gener d'aquest mateix any, Enric Fontana, procurador en Corts, es queixava al president del Centre, Josep Blanch, del tarannà que havia pres la publicació. El 1970 se'n va nomenar director Xavier Amorós. En aquesta etapa es publiquen fulletons relligats com: *Meridians i paral·lels* de Jaume Melendres (que havia guanyat el premi teatral convocat pel Centre) o *Amb la ràbia al cos*, de John Osborne (traduïda per Joaquim Mallafrè). El nom de la revista s'aconsegueix catalanitzar el desembre del 1974.

El traductor Bonaventura Vallespinosa va ser un element clau per aconseguir revitalitzar l'activitat cultural al Centre.¹² El 1955 va organitzar un recital de poetes reusencs que va derivar entre el 1955 i el 1961 en la publicació de l'*Antologia de poesia reusenca*, que tractarem amb detall en el cos d'aquest treball. Vallespinosa també fou qui va promoure un conjunt de bustos que va encarregar a l'escultor reusenc Ramon Ferran. Així, el 28 de novembre del 1960 s'instal·la a la biblioteca un bust de Joan Maragall, amb motiu del centenari del seu naixement. Després se n'instal·larien d'altres: el de Jacint Verdaguer, el 1967, i el de Pompeu Fabra, el 1968. I també va dur a terme altres homenatges, tot i que no se'n va fer el bust: el d'Apel·les Mestres (el 1954, en el centenari del seu naixement), el de Narcís Oller (el 1955, en el vint-i-cinquè aniversari de la seva mort) i el de Josep Carner (el 1963).

A més, Bonaventura Vallespinosa va promoure des del 1955 la renovació teatral amb companyies independents de fora de Reus, com la que va representar textos de Jean Cocteau, però també va recuperar els Amics del Teatre que actuaven al Teatre Bartrina, el teatre de l'entitat, on el 7 de juny de 1957 es va estrenar, com a última aportació, l'obra de Tennessee Williams *The Glass Menagerie* (*Figuretes de vidre*) amb la traducció

¹¹ V *Certamen 1952*. Reus: Publicació de «Revista del Centro de Lectura», p. 5.

¹² Per a més informació sobre Bonaventura Vallespinosa, es pot consultar: Arqués (2015: 75-94), Puyol (2013), Fontcuberta i Famadas (2002: 157-176 i 2011: 559-561) o Pasqual (1971: 986-987).

al català d'ell mateix, que es va haver de fer a porta tancada, perquè uns dies abans les autoritats n'havien denegat el permís. Les pressions locals van fer fracassar aquesta iniciativa.

Més endavant, el 1962 seria Xavier Amorós qui impulsaria la programació teatral, tot i que en aquest cas al Teatre Fortuny, amb obres com *Primera història d'Esther* de Salvador Espriu a càrrec de l'Escola de Teatre Adrià Gual el 1963 que, a més, va comptar amb la presència de l'autor; o *La casa de Bernarda Alba* de Federico García Lorca el 1965. Una de les representacions previstes va ser prohibida: *Les arrels* d'Arnold Wesker. Alguns dels components d'aquesta iniciativa van organitzar, l'1 de març de 1964, el primer Festival de la Cançó Catalana a Reus com a acte de cloenda de la Setmana de la Joventut organitzada per la Congregació Mariana. La presentació de l'acte va anar a càrrec de Frederic Roda i hi va haver les actuacions dels Quatre Gats i dels Setze Jutges. Això havia d'ocasionar que mossèn Andreu Tomàs fos expulsat de Reus per ordre del cardenal Benjamín de Arriba y Castro, una figura que, com ja s'ha comentat, tindrà un paper destacat en l'obstaculització de determinades activitats de resistència cultural, especialment en els aplecs de Paretdelgada en els quals ens endinsarem.

També de la mà de Vallespinosa entre el 1963 i el 1965 es van convocar els concursos de recitació poètica infantil catalana Pere A. Savé, que concedien un premi a l'alumne guanyador, i un altre, amb doble dotació econòmica, al seu mestre. I el 1969 i el 1970, el de redacció i lectura en català, sota el patronatge de Pompeu Fabra. El 1969 també es van convocar els premis Reus de teatre. De fet, al Centre de Lectura des del 1950 ja hi havia l'aula de declamació.

Teresa Miquel va impartir al Centre de Lectura la primera classe pública de català cap al 1958. Abans ja n'havia fet, però de manera clandestina, a casa seva. I, a partir del 1959, en les activitats anuals de l'entitat, hi figuraven dos cursos de català: un d'elemental a càrrec de Maria Vallverdú i un de superior a càrrec de Teresa Miquel. Els promotors d'aquestes classes eren Teresa Miquel, Robert Miralles, Ramon Amigó, Maria Vallverdú i Mercè Totosaus —en parlarem amb detall en un dels apartats de l'estudi. El 1967 el consell directiu demana al governador que autoritzi i empari l'ensenyament de català, segons les noves lleis. El 1968 l'entitat va oferir la seva seu a la Diputació provincial per fer-hi uns cursets de llengua i literatura catalanes, que havia acordat subvencionar, tot i que al final la proposta no va reeixir. El 1971 i el 1972 s'hi van fer cursets per a castellanoparlants que van tenir molt poca bona acollida. El 1970

es va celebrar un curs sobre literatura i història de Catalunya, en el qual van participar, com a docents destacats, professionals universitaris que van aconseguir omplir la sala d'actes.

El juny del 1968 va morir Enric Agudé i llavors la presidència del Centre de Lectura va anar a parar a mans de Josep Blanch, que no durarà ni un any. El seu successor serà Emili Argilaga, que es fa amb el càrrec el maig de 1969 i el juny del 1973 Ramon Amigó i Anglès que aposta per la catalanització de l'entitat i pel seu sanejament, per això s'organitza la celebració de la Flama de la Llengua Catalana, que serveix d'excusa per promoure nombrosos actes de cultura catalana i catalanista, amb la participació de persones d'arreu dels Països Catalans. I el maig del 1975 passarà a dirigir l'entitat Jordi Escoda i Vilà.

Però no només el Centre de Lectura serà vital en el context de les diferents expressions de resistència cultura. En aquests «temps estranys», per dir-ho en termes de Xavier Amorós (2000, 2002 i 2004), l'excursionisme esdevé una possibilitat de trencament en la fosca rutina per als catalans i, òbviament, també per als reusencs; ho veurem, especialment, però no només, en el cas dels Maquis de la Poesia.

El 1948 es crea l'Associació Excursionista de Reus. El president en constituir-se l'entitat era Josep Prunera Sedó i Ricard Ferrater Gili, n'era soci honorari. És important en aquests moments la utilització de l'excursionisme com a via poc controlada per promoure la cultura catalana. Joaquim Santasusagna (1958: 433) deixa testimoni, precisament, de la seva importància: «El nostre Excursionisme, tal com va venir al món i tal com s'hi va desenrotllar, aconseguí un segell propi i la seva actuació obeïa a veres necessitats espirituals del país». També Antoni Escola explica els motius de l'excursionisme: «Un d'ells, és el que podríem anomenar “geogràfic”. Aquell que ens impulsa a conèixer el món que ens envolta, a desxifrar la incògnita del desconegut, a penetrar la realitat del somni o de la fantasia» (ESCOLA, 1960: 83). Més endavant Francesc Pàmies (1977: 9) defineix l'excursionisme «com a símbol que sintetitza tot un programa de fidelitat a la pàtria».

L'Associació Excursionista de Reus (AER) emprèn una tasca nacionalista, en què destaca la figura de Joaquim Santasusagna, que retrobarem també en alguns dels actes poètics que es recullen en aquest treball, com a forma de resistència cultural en aquell escenari coercitiu. El primer acte social que du a terme és un recital de poesia a càrrec de Xavier Amorós el 23 d'abril del 1948; d'altres activitats que fan aquest mateix 1948 són, per exemple, una conferència titulada «El excursionismo, como obra de

comunidad» —que ja indica el rang que prenia l'excursionisme en aquells temps— a càrrec de Francisco Mateu, el 15 d'octubre del 1948 i, el 27 de maig, d'aquest mateix any, el lliurament a José Prunera Sedó del títol de President d'Honor de la Entitat, i del de soci honorari a Ricard Ferrater Gili —pare de Gabriel Ferrater, que va destacar pel seu compromís antifranquista. El president és Ramon Amigó —destacat catalanista i impulsor del català i del catalanisme a Reus i a les seves rodalies, com veurem en el cos del treball. Tot això ho sabem arran d'una *Edición extraordinaria 1948-1958* (1958) que editen per commemorar els 10 anys de l'entitat i amb la qual volen fer balanç de les activitats dutes a terme.

És important deturar-se a concretar qui fou Joaquim Santasusagna, ja que esdevé un focus de catalanisme vinculat a la poesia i a l'excursionisme. Segons Pere Anguera (1985: 5): «Santasusagna es convertí a Reus en mestre i model de civisme i en mantenidor i divulgador de l'esperit nacional, unes funcions per tothom reconegudes i que li valgueren una plural adhesió i simpatia, malgrat la relativa aspror del seu caràcter».

Santasusagna, preocupat com estava pel país i essent com era un enamorat de la poesia i de la terra, en el sentit físic, va impulsar els Maquis de la Poesia per tal de donar continuïtat a les velles figures literàries i bastir-ne de noves. És d'aquesta manera que neixen veus com la de Ramon Amigó, que després es va dedicar sobretot a l'aspecte toponímic, i la del reconegut Xavier Amorós, premi Carles Riba 1964. L'excursionisme, no només en aquest cas dels Maquis de la Poesia, sinó en termes generals, representarà tot un valor catalanista de recuperació dels valors nacionals que farà que Joaquim Santasusagna (1969: 75) assegurí que «a l'Excursionisme li devem la cultura renaixent».

Al costat de Joaquim Santasusagna cal destacar un altre amant de la poesia i de la terra: Josep Iglésies; tots dos foren, també, «amb la mediació de Salvador Torrell, [...] la base de la sessió poètica celebrada a casa del poeta Miquel Saperas a Barcelona on versificaren Antoni Correig, J. M. Arnavat i Ramon Amigó» (FERRÉ I TRILL, 2006: 135), fet que demostra la voluntat de donar embranzida a aquests poetes.

Tornant a l'Associació Excursionista de Reus, altres activitats que realitzen són, per exemple, la duta a terme el 22 d'abril del 1950, a càrrec de Ramon Amigó Anglès sobre la poesia de muntanya o la del 15 de juny del mateix any, a càrrec de Xavier Amorós i Solà: «Sant Bernat vist pels poetes reusencs» o, molt més endavant, la del 20 de març del 1958: un recital de poesies de muntanya.

Aquesta promoció de la poesia i de la literatura en general es fa evident quan el 1963, essent-ne president Joan Blanchar i Grau, es convoca, des de l'Associació Excursionista de Reus, amb el suport del pare abat de Poblet, Edmond M. Garreta, un certamen literari que compta com a jurat amb: Josep Iglésies Fort, president; Francesc Martínez i Massó, president de la Federació Catalana de Muntanyisme; Albert Manent i Segimon i Antoni Correig i Massó, vocals; i Ramon Amigó i Anglès, secretari. S'hi destinen tres premis valorats en 1.500 pessetes i, tot i que no s'especifica, els treballs que s'hi presenten són en català.¹³

Dins de l'Associació Excursionista de Reus, Joaquim Santasusagna és designat soci d'honor el 2 de maig del 1955¹⁴ i l'1 de febrer del 1958, Josep Iglesias i Fort.¹⁵ La *Circular per als socis* s'escriurà en català a partir del novembre del 1960 —una data molt similar a la de les actes en català del Centre de Lectura.

A Reus, però, no només hi haurà aquesta entitat excursionista, sinó que en la postguerra hi acabarà havent cinc nuclis excursionistes: la Secció Excursionista del Centre de Lectura, la Secció de Muntanya del Reus Deportiu, la Secció de Muntanya del Reddis,¹⁶ la Secció de Muntanya del Reus Ploms i l'Associació Excursionista de Reus. Davant d'aquesta proliferació d'entitats excursionistes, l'Associació Excursionista de Reus exposa que: «Si estableciéramos una proporción [...] con la restante de Cataluña, se demostraría que la orientación que supedita el Excursionismo es casi exclusivamente reusense.»¹⁷

Però l'Associació Excursionista de Reus, no és l'única entitat excursionista de la ciutat. També cal consignar la Secció Excursionista del Centre de Lectura, que es constitueix el 2 de juliol del 1948 amb Josep Olesti com a secretari i el dia 4 d'agost de 1948 se n'aprova el nou reglament. El darrer reglament s'havia redactat el 1908; en relació amb el nou, només canviaven alguns aspectes. L'objecte de la Secció, segons el reglament del 1908, consistia a «conèixer, estudiar y conservar tot lo que notable li ofereixin la naturalesa, l'història, l'art, la literatura y las costums, especialment de Catalunya». El reglament actual canviava l'interès de la literatura per l'etnografia i

¹³ *I Certamen Literari de l'Associació Excursionista de Reus al monestir de Poblet. Homenatge a Josep Prunera i Sedó*. Reus: Rabassa, 1965.

¹⁴ *Circular para los Sres. Socios*, AER, maig de 1955, p. 301.

¹⁵ *Circular para los Sres. Socios*, AER, febrer de 1958, p. 403.

¹⁶ Creada el 1950, es configurava sota «l'ideal que pretenien per la futura Secció de Montanya: modestia, lleialtat i germanor», una divisa que «adreça les nostres passes assenyalant-nos el camí a seguir i ens ensenya a vencer els entrebancs i contrarietats qu'ens deturen, per seguir avant [...] ens fa mes grants i apropa al cel» (*Club de Futbol Reddis – Secció Excursionista*, 1960: s. n.).

¹⁷ *Circular para los Sres. Socios*, AER, març de 1951, p. 93.

matissava que en lloc de Catalunya s'estudiaria «especialment les comarques tarragonines i catalanes» (SUBIRATS I TORREBADELL, 2001: 277).

El juny del 1956 es va proposar a la reunió de la junta de la Secció la possibilitat de treure un butlletí per als socis. El primer número de *Circular para socios* va sortir el quart trimestre de 1956 amb caràcter trimestral i va durar fins al 1969. L'ús del català al butlletí va ser progressiu. Les primeres paraules en català les trobem al segon trimestre del 1957 i no és fins al darrer número del 1959 que podem llegir-hi un text escrit íntegrament en català.

El 1971 es crea una nova junta, tenint com a president a Maximí Solé. A principi del 1974 la Secció presenta les bases del II Certamen Literari – 1r M. Carme Cochs, el primer havia estat uns tres anys abans. Hi podien optar només treballs escrits en català. El 1975 la Secció ja comptava amb una activitat totalment regular i, entre moltes altres coses, va encarregar-se d'organitzar els actes corresponents a la VI Renovació de la Flama de la Llengua Catalana, i durant el mes de gener i febrer de 1975 es va programar un concert al Teatre Fortuny i un cicle de conferències a la sala d'actes del Centre, en el qual van participar personalitats destacades de la vida cultural catalana.¹⁸

És important tenir en compte, encara que només sigui en un apunt, les altres entitats reusenques, el Círcol de Reus i l'Orfeó Reusenc, que si ve no eren entitats que reivindicassin la cultura catalana, també van topar amb la repressió franquista i van haver d'esmerçar uns esforços determinats a poder aconseguir tirar endavant les seves iniciatives; accions que sens dubte eren també transcendents per a les altres entitats. I, en qualsevol cas, contextualitzar la seva situació, ens permet conèixer millor l'escenari de fons en què es duen a terme les diferents activitats de resistència cultural que detallem en el cos del treball.

La societat El Círcol, destinada a dinamitzar l'activitat lúdica de la societat burgesa de Reus, també va ser ocupada posteriorment a l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat, primer pels militars i després per la Falange. El Teatre Fortuny de la seva propietat, en canvi, no fou ocupada, però es municipalitzà el 1939. Un ofici del governador civil va declarar dissolta la societat El Círcol el 10 d'abril de 1940 «por considerar los fines de la misma incompatibles con la gran tarea de reconstrucción nacional y la nueva técnica de trabajo y sacrificio que deben regir las actividades ciudadanas»¹⁹ i això que el Reglament Constitutiu del Círcol, del 1852, afirma que: «El

¹⁸ Vegeu el registre dels actes organitzats per les seccions del Centre de Lectura.

¹⁹ EL CÍRCOL. *Imatges d'El Círcol. 150 anys d'una societat cultural recreativa. Reus 1852-2002*. Reus:

objeto principal del Círculo es gozar de la amena sociedad que proporciona el trato de las personas que lo componen, la lectura de escogidas obras y periódicos nacionales y extranjeros y el lícito recreo que faciliten aquellos juegos que no estén prohibidos por la ley».²⁰

L'ofensiva contra El Círcol va ser llarga. El 26 de gener de 1943 el governador civil va adreçar una carta a Francisco Simón Róm com a «presidente de la extinguida sociedad “El Círculo”», en la qual exposa que «en ejercicio de las atribuciones que a mi Autoridad corresponden, he acordado ratificar de una manera definitiva la disolución de la Sociedad recreativa que Vd. presidía»,²¹ per a la qual cosa li demana que convoqui una Junta General Extraordinària per tal de nomenar una Junta Liquidadora de l'entitat que haurà de ser aprovada pel Govern Civil de la Província de Tarragona.

Al final, però, el juny de 1944 que se'n va autoritzar la reobertura, la dissolució es va salvar per 46 socis que s'oposaren a la liquidació imposada pel governador, que van superar per un sol vot els que l'admetien. Els associats pretenien recuperar l'entitat tal com era abans de la guerra. El primer president de la represa va ser Pau Abelló Pujol, que es va mantenir fins al 1967 quan va passar la presidència a Jaume Oriol i de Barberà.

El reglament d'aquesta entitat també es va canviar i, en aquest cas, constava en l'article primer: «El CÍRCULO es una Asociación al servicio de España y de su Caudillo Franco que tiene por objeto fomentar las Bellas Artes, coadyuvar a las obras de cultura y beneficencia y proporcionar a sus socios los recreos propios de la buena sociedad.»²² Aquest reglament comptava amb el vistiplau del governador civil Francisco Labadíe, del 6 de juny de 1945. El Reglament s'havia aprovat el 26 d'abril de 1945. El 1952 se n'aprova un altre, també amb el vistiplau del governador civil, en aquest cas José Gonzalez Sama García, que manté l'article primer anteriorment mencionat i inclou més punts a l'hora d'indicar qui pot ser soci o no de l'associació i determinats aspectes a tenir en compte per als socis. (Els dos reglaments esmentats van ser impresos per la impremta Ferrando.)

L'Orfeó, també, com les altres entitats locals, va ser clausurat i se'n van retenir els béns. L'entitat oficialment, com en els altres casos, havia desaparegut, però també

Rabassa, 2002, p. 42.

²⁰ EL CÍRCOL. *Círculo. Reglamento Constitutivo*. Reus: DIN-A Quatre Arts Gràfiques, 2002, s. n.

²¹ EL CÍRCOL. *Imatges d'El Círcol. 150 anys d'una societat cultural recreativa. Reus 1852-2002*. Reus: Rabassa, 2002, p. 45.

²² EL CÍRCOL. *Imatges d'El Círcol. 150 anys d'una societat cultural recreativa. Reus 1852-2002*. Reus:

com en els altres casos, els socis no estaven disposats a permetre-ho. Sembla que a principi de març el president, Ramon Amigó Pujol —pare de Ramon Amigó Anglès—, el mestre Mateu i alguns antics socis es van reunir clandestinament per reprendre'n les activitats. Van demanar a l'alcalde de Reus que els permetés fer-hi classes d'educació musical, solfeig i teoria, per a nens i nenes. No només no es va autoritzar sinó que es va procedir a l'empresonament dels impulsors d'aquesta proposta. I hi van romandre durant pràcticament dos mesos. El 10 de gener Ramon Amigó va sol·licitar que es reobris l'entitat al governador civil i es va aconseguir, però passant a mans d'Educación y Descanso. La secció que amb més força va reemprendre va ser la teatral (que va representar el mes de juny del 1945 *Lo ferrer de tall*) i, de mica en mica, van anar ressorgint les altres; així, a la primavera del 1947 es va reorganitzar la secció sardanista.

A partir del març del 1951 es van dur a terme vetllades literàries tots els divendres, de vuit a nou del vespre. En principi es tractava de recitals poètics i hi van participar: Rafael Vilà i Barnils, Xavier Amorós, Jaume Agudé i Montserrat Roca. Més endavant, inclourien representacions teatrals.

El 1953 es van celebrar els 25 anys de la secció teatral amb representacions i recitals de poesies. En aquest mateix any, l'Orfeó va participar en una «Gran Festa Popular», organitzada al monestir de Santes Creus per l'Associació Excursionista d'Etnografia i Folklore amb la col·laboració de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus. Mentre l'Orfeó entonava «El cant de la Senyera», van aparèixer el governador civil, José González-Sama, i el director general de premsa, Juan Aparicio. L'ambient festiu es va trencar de sobte. Van ser rebuts fredament i ningú no els va aplaudir, tret dels que estaven a la presidència. La visita va ser curta, perquè van marxar de seguida. El 1953 també es va retre un homenatge, juntament amb l'Orfeó de Sants, a Estanislau Mateu, director de l'Orfeó Reusenc i mestre fundador de l'Orfeó de Sants. Per aquest homenatge se n'edita un fullet en què es combinen les aportacions en català i en castellà, però sobretot destaca el tipus d'homenatge, ja que inclou el concert de cançons i danses típicament catalanes.²³

El 1959 va néixer el Cine Club. I el 1960 la secció teatral, que s'havia iniciat el 1927 i que sempre havia tingut un pes important dins de l'entitat, es va dissoldre; tot i

Rabassa, 2002, p. 45.

²³ *Homenaje de la Ciudad de Reus «Orfeó de Sans» y «Orfeó Reusenc» al maestro D. Estanislao Mateu Valls bajo el patrocinio del Excelentísimo Ayuntamiento con la colaboración de las entidades: Centro de Lectura, «Casal Reusenc» y de los profesores-músicos y cantores. Domingo, 22 de marzo de 1953.* Barcelona: Impresor Morera, 1953.

que el 1965 se'n va crear una de nova: La Tartana – Teatre Estudi, que va introduir el teatre de caràcter brechtian a la ciutat. El 1964, any en què Reus va ser la Ciutat Pubilla de la Sardana, l'Orfeó hi va col·laborar en gran mesura. El 1967 es va representar, escenificat, el poema inèdit de Rafael Vilà: «Les Set Paraules», que va tenir tant èxit que es va continuar representant l'any següent.

El 1970 es va fer un acte d'homenatge a Rafael Vilà, que era d'Arbúcies i la repressió franquista l'havia destinat a Reus i fins al 1970 no hi va poder tornar. El 1972 se'l va anar a visitar per portar-li una insígnia d'or de l'entitat i donar-li el títol de president d'honor. El 1973 es va morir Estanislau Mateu i Valls, i l'Orfeó li va dedicar un homenatge pòstum. Aquest mateix 1973 es va presentar el llibre de Rafael Vilà i Barnils: *L'ocell i la nit*. Aquest era l'any, també, del 30è aniversari de la colla sardanista de l'entitat. El 1975 els cantaires de l'entitat van tenir més actuacions que mai i l'Esbart Dansaire va celebrar el seu 50è aniversari. L'entitat va rebre la Medalla d'Argent al mèrit municipal, per part de l'Ajuntament.

Els presidents de l'entitat durant aquesta època foren: 1936-1940 – Ramon Amigó Pujol, 1940-1945 – Joan Ribas Vallverdú (delegat d'Educación y Descanso), 1945-1947 – Joan Sirolla Ribé (delegat d'Educación y Descanso), 1947-1950 – Lluís Anglès Sugrañes (delegat d'Educación y Descanso), 1950-1952 – Ferran Casajuana Escofet, 1952-1954 – Francesc Llevat Rosell, 1954-1955 – Lluís Anglès Sugrañes, 1955-1961 – Joan Ribas Vallverdú, 1961-1964 – Joan Fusté Peris, 1964-1971 – Rafael Vilà Barnils, 1971-1985 – Jaume Llauredó Pujades (GORT i GOMIS, 1994). Alguns els trobarem implicats en determinades de les activitats d'oposició als dictàmens de les autoritats franquistes que s'estudien en aquest treball.

Aquest, doncs, és el marc contextual en què s'esdevenen les primeres actuacions de resistència cultural en l'àrea d'influència de Reus, que s'analitzen en aquest estudi, unes actuacions que s'estenen fins a la fi del franquisme. S'hi inclouen les propostes de més relleu dins d'aquell ambient en què les prohibicions, però també la necessitat d'expressar-se amb normalitat en català i manifestant qualsevol aspecte de la cultura catalana, eren palpables. Són projectes culturals en què es manifesta la tensió entre la limitada permissivitat i les ànsies de la població d'anar més enllà, una tensió difícil de resoldre a causa de la repressió. Tot s'havia de fer amb prèvia autorització de la censura i la censura poc permetia les emanacions de la cultura catalana; tot i que, com s'ha comentat i anirem veient, hi haurà certes cadències.

Així, malgrat que l'estudi se centra en tot el període franquista, arrenca en aquest moment en què, passat el triomf de les tropes aliades en la Segona Guerra Mundial, es va albirar un cert canvi pel que fa a la dura repressió que es va patir en la primera postguerra en relació amb qualsevol aspecte que pogués implicar la mínima oposició al règim.

Dins d'aquest context, inserits en la minorització de la pressió franquista, els anys 1960 representaran tot un revulsiu; apareixeran diferents iniciatives de promoció de la cultura catalana com són, a redós de l'abat Escarré, la revista *Serra d'Or* (que va començar a publicar-se el 1959); el fenomen de la cançó catalana: els Setze Jutges (que es constitueixen el 1961 com a resposta a l'article de Lluís Serrahima a *Germinàbit* «Ens calen cançons d'ara», també del 1959) i la Nova Cançó; Òmnium Cultural (que neix el 1961); Edicions 62 (de la mà de Ramon Bastardes i Max Cahner, que també neix el 1961); entre d'altres. També són els anys en què es posen en funcionament les classes de català per correspondència, que analitzarem des de Reus. De mica en mica es va obrint l'àmbit d'actuació gràcies al neguit d'una població que busca qualsevol possibilitat per fer emergir una llengua i una cultura que es neguen a sucumbir. N'analitzarem les expressions més destacades en l'àrea de Reus.

El franquisme va suposar un revés per a la cultura catalana. Malgrat tot, el país va maldar per subsistir, ja fos des de l'exili o des de l'interior, a través d'actes clandestins o autoritzats, sovint, amb el suport d'una Església que no entroncava —o si més no tenia certs punts de vista diferents— amb el nacionalcatolicisme de l'Església oficial. Si aquesta darrera es va posicionar a favor del dictador; l'altra, amb el suport d'altres organismes socials, culturals i polítics i d'iniciatives individuals, es va adjudicar la tasca preservadora del patrimoni cultural enfront de l'intent de genocidi cultural pretès pel general Franco i el seu govern dictatorial.

La repressió —ferotge vers la població afecta al règim republicà— i la censura cap als reductes de la cultura catalana van fer estralls en una ciutadania que es trobava enmig d'una dura postguerra i que, amb prou feines sabia com fer-s'ho per sobreviure en un clima de penúria —en el qual regnaven les cartilles de racionament, la gana, la misèria, els salaris baixos i un florent mercat negre. És clar que les autoritats franquistes tenien especialment al punt de mira els epicentres de qualsevol conducta davant de la qual recelessin; per això, Barcelona —que, com a nucli de població més important del Principat de Catalunya, havia estat i continuava essent el centre neuràlgic de les activitats polítiques, sindicals, econòmiques, universitàries i culturals de la nació— serà

més profusament controlada que no ho van ser les comarques; també des del punt de vista cultural.

Per això, tenint en compte aquest context de fons, abans de començar a fer l'estudi, s'intuïa que les autoritats franquistes estaven massa pendents de la ciutat de Barcelona i la repercussió que podia tenir les actuacions culturals que s'hi duguessin a terme, com per poder-hi desenvolupar segons quines iniciatives, sobretot si se'n pretenia l'autorització. Es partia, per tant, del supòsit que, en aquell moment, el de la persecució, la censura i la prohibició, en segons quins casos era més fàcil obrar fora del centre neuràlgic que representava Barcelona que no pas dins. Les comarques podien ésser un bon espai per reconquerir (o per començar a reconquerir) totes les peculiaritats com a poble, malgrat no caminar soles i tenir al darrere l'empremta i l'empenta d'una Barcelona diletant; una Barcelona, però, que, sigui com sigui, per sortir-se'n de manera exitosa havia de topar amb una realitat propícia, i fora de l'àrea metropolitana potser la podia trobar; una realitat que permetés trencar els esquemes establerts pel règim o agafar d'improvís els repressors. La capital del Baix Camp i tot el seu àmbit d'irradiació, que van ser un focus important d'activitat de resistència cultural durant la dictadura, com ho avalen diferents estudis, entre els quals destaquem els de Montserrat Duch (1996) i Josep Recasens (2003), es projectaven com un bon exemple d'aquesta realitat propícia

Partim de la hipòtesi que Reus i la seva àrea d'influència van mantenir una activitat cultural, especialment literària, considerable, de clara significació catalanista i antifranquista, aprofitant l'àmbit d'actuació comarcal i la implicació d'efectius procedents de la capital catalana; una hipòtesi que es concreta en diferents plantejaments —sempre, partint dels treballs publicats en aquest àmbit d'estudi, i de la recerca duta a terme prèviament. En primer lloc, es postulava la importància del localisme. Ens afiguràvem que podíem demostrar que Reus havia tingut una activitat rellevant, precisament per tractar-se d'una activitat de comarques; consideràvem que alguns dels fets que s'havien d'incloure en el treball no haurien estat possibles si s'haguessin pretès fer a Barcelona, per exemple. Tot i que, a la vegada, érem conscients que si van esdevenir importants també devia ser per la implicació, en part, de gent procedent de o vinculada amb la capital catalana.

En aquest sentit, també creïem en l'existència d'uns cenacles culturals rellevants a Reus, a través dels quals pensàvem que es podia haver aconseguit generar esperança en un present ple d'entrebancs, però també de possibles sortides i, sobretot, es podia haver aconseguit generar confiança en un demà prometedor; una esperança i una

confiança vitals per tal d'obtenir la força necessària per articular una forta resistència cultural.

D'altra banda, suposàvem la vertebració de Reus, durant el franquisme, com un focus important de recuperació cultural. En aquest sentit, el treball de Pere Anguera (1977) ens mostra un Centre de Lectura, primer clausurat i després obert, però molt controlat per les autoritats franquistes. Malgrat tot, a redós del Centre de Lectura i d'altres entitats, com les excursionistes, o iniciatives particulars, crèiem —com ens ho permetien pensar algunes publicacions sobre aquestes entitats i les recerques iniciades— que es devia haver aconseguit generar certa producció cultural en català i activar, d'aquesta manera, tot un conjunt de població que, d'altra manera, s'hauria quedat reclosa en un exili interior que poc l'hauria permès fer, al contrari, l'hauria sumit cada vegada en una letargia més profunda i deprimida (un bon exemple d'aquest darrer cas, seria la ciutat veïna de Tarragona, a qui va costar més poder refer-se immersa en aquest context històric).

A més, també es comptava amb la idea d'un conreu de la poesia que bevia de la dinàmica de preguera i que, emparant-se en allò que permetia el franquisme, es repreneia amb força. El fet que les autoritats franquistes fossin més permissives amb la poesia, per considerar-la un gènere minoritari i de poca repercussió en la ciutadania, va fer que aquest gènere assolís més embranzida que no la que era d'esperar, i consideràvem que aquesta situació també devia haver fet el seu pòsit a Reus, on la poesia també es devia haver envigorit.

A més, es partia de la intuïció de la importància de l'Església de base com a crossa a través de la qual endegar propostes de reactivació cultural enmig d'aquell desneriment general de la societat catalana de postguerra. L'Església d'arrel catalana havia de permetre que, malgrat totes les prohibicions i repressions legalment establertes, de les cendres en sortissin brases i de les brases un foc que cremés amb vigoria altra vegada: la flama de la llengua i de la cultura catalanes. Perquè hi havia qui tenia clar que no deixaria que el franquisme se sortís amb la seva, però necessitava un marge que no obtenia a través de les vies legalment establertes per la dictadura, però sí a través d'aquesta Església més local.

Finalment, un altre element important que se suposava de relleu en aquest context era l'excursionisme. En aquest context, l'excursionisme (com l'escoltisme) també va esdevenir una peça clau, per ser una bona excusa a partir de la qual vertebrar la reconstrucció nacional, crear consciència nacional i promoure la cultura catalana amb

més llibertat i amb uns clars determinats valors morals al darrere. Per això consideràvem que devia ser el referent inicial en alguns casos estudiats.

És, per tant, amb l'objectiu d'aportar un coneixement més exhaustiu de l'activitat cultural d'aquest període i de l'àrea concreta de l'estudi i, alhora de visibilitzar tant les iniciatives amb les quals es volia aconseguir fer de contrapeu a la voluntat del règim en aquesta zona com els activistes que van esforçar-se per tal de tirar-les endavant, que ens endinsem en aquesta recerca. S'hi inclouen les activitats de més relleu que van fer-se de manera clandestina, semiclandestina o legalitzades, dins d'un context de repressió continu, per tal de començar a obrir una escletxa que costava molt de dilatar, però que calia ampliar per evitar el genocidi cultural que el franquisme pretenia i, per tant, per a la reconstrucció nacional després de la pèrdua de la guerra i la desfeta que representaran els anys posteriors. Un segon objectiu seria valorar la importància que en tot aquest afer té la ciutat de Reus i tota la seva àrea d'influència, ja que sovint la història s'explica invisibilitzant la perifèria; malgrat que això no impliqui desmerèixer la dinàmica nacional, al contrari, també es pretén trobar-hi lligams i concomitàncies o discrepàncies, quan hi siguin.

El propòsit de la investigació és el d'endinsar-nos en la historiografia filològica (fent especial èmfasi en el material escrit i oral, així com en els actes de resistència) de l'època dictatorial (1939-1975) per tractar les aportacions locals que hi va haver en l'àmbit de Reus i la seva àrea d'influència, tenint en compte la dinàmica nacional per tal de poder-les contextualitzar millor i, així, valorar-les convenientment.

Per tot això és important estudiar Reus i la seva àrea d'influència perquè, com dèiem, la vitalitat que mostra aquesta ciutat en aquesta època, ens fa pensar que és una zona especialment interessant de tenir en compte i de no deixar oblidar, i tot i que hi ha estudis històrics i articles esparsos que s'apropen a la voluntat d'anàlisi d'aquest treball, no ho fan des de la perspectiva concreta que es projecta ara: la cultural. En aquest aspecte, en tot cas, hi ha les aportacions, més o menys interessants, sobre la situació de postguerra en diferents entitats (Centre de Lectura, Fòrum Joventut, Associació d'Estudis Reusencs...), sense que encara no s'hagi vinculat aquests diferents treballs entre si, com es fa ara.

Com que la força cultural que sorgeix de Reus va arribar més enllà de la ciutat mateixa, no parlem només de Reus sinó de l'àrea d'influència de Reus, perquè gent de l'entorn més pròpiament reusenc també va estar involucrada en actes de recuperació cultural i construcció nacional en àmbits fora de l'àrea estrictament reusenca i, fins i tot,

estrictament de la comarca del Baix Camp (aquest darrer seria el cas dels Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb, però dins de la mateixa comarca —o de comarques properes— s’hi programen els aplecs de Paretdelgada o els premis literaris convocats per Mn. Ramon Muntanyola a Salou, per exemple).

El de la postguerra, és un període convuls que encara s’ha de recuperar, sobretot des del punt de vista comarcal, unes comarques des de les quals es va promoure la salvació del país. L’àrea de treball n’és un exemple i ho pretenem mostrar degudament i detinguda, a través d’iniciatives personals o col·lectives que van sorgir, al marge d’allò que el règim considerava legítim, amb una voluntat crítica de reformulació del país, una voluntat que acabarà esdevenint denúncia amb la clara intenció d’eliminar aquelles propostes que amb qui pretenien acabar era amb al cultura pròpia.

En aquest sentit, els objectius concrets del treball, doncs, són diversos. Per una banda, recopilar a través de la recerca els estudis ja realitzats i fer noves aportacions sobre l’àmbit de treball. Es farà una sistematització a partir de l’anàlisi de les iniciatives culturals de la resistència en l’àrea esmentada durant l’època d’estudi per vincular-les amb els actes de resistència cultural d’àmbit nacional, a través d’estudis tant nacionals com locals sobre aquest àmbit, realitzats posteriorment, així com articles esparsos i aportacions de noves recerques (en hemeroteques, arxius —públics i privats— o a través d’entrevistes i diferents contactes establerts amb persones que podien aportar informació rellevant al respecte).

D’altra banda, estudiar i analitzar la producció cultural en concret en l’àrea d’estudi —Reus i la seva àrea d’influència— durant el franquisme. Examinarem aquesta producció com a voluntat de reconstrucció de la història cultural, com a manera de no deixar-se vèncer, de no cedir davant la repressió, amb la voluntat de mantenir la llengua i la cultura pròpies. Es tindrà en compte, per fer-ho, la poca documentació del moment, així com els pocs mitjans que hi havia en l’època i el gran voluntarisme a l’hora de no deixar defallir el país (i amb ell, la seva gent).

En tercer lloc, determinar la fortalesa de la resistència cultural reusenca i saber quina pretensió de construcció nacional buscava. S’assenyalarà l’abast de la resistència de l’àrea d’estudi i la importància i la incidència que va tenir en la posterior vida cultural; així com l’àmbit de la construcció nacional i els seus referents o els referents que, precisament des d’aquesta resistència, es creen per assegurar un futur prometedor per al país.

En quart lloc, destacar la importància que per a la resistència cultural a Reus i la

seva àrea d'influència van tenir l'Església i l'excursionisme. S'analitzarà el pes de l'Església catalana a l'hora de donar suport a les iniciatives dutes a terme, així com el de l'excursionisme en els casos en què sigui rellevant. Se'n valorarà el pes com a elements vertebradors de la resistència cultural.

En cinquè lloc, conèixer l'abast de la cultura de la resistència dins del nucli urbà, que representa Reus, i fora, en la seva àrea de connexions culturals més directes. Ja que Reus no només va ser un important centre de contracultura (en relació amb la imposada cultura oficial de la dictadura), sinó que va ser capaç d'irradiar-la, aquesta contracultura, malgrat les prohibicions i la clandestinitat a la qual s'havia de recórrer en la majoria de casos. D'aquesta manera, pretenem afirmar que la resistència cultural que es va promoure des de la capital del Baix Camp va esdevenir tan ferma que va ser capaç d'arribar més enllà de la ciutat mateixa i calar en persones que no hi tenien res a veure si no fos a través de relacions personals.

En sisè lloc, valorar convenientment la qualitat de les iniciatives o de les produccions literàries o la tenacitat de les persones que van contribuir a realitzar-les. Partint sempre de la situació nacional anterior a la guerra, es tindrà en compte la rellevància que durant i després del franquisme obtindran les persones, les obres o les accions en qüestió. A partir de desgranar què es va dur a terme per evitar que la cultura catalana s'esllanguís, saber qui o què va destacar dins d'aquesta voluntat, se cercaran les influències de les quals es parteix i qui, com o per què s'impulsen, sempre en un marc comparatiu de la situació de l'àrea d'estudi del treball amb d'altres de la mateixa època dels Països Catalans, per establir exactament l'aportació (i la seva vàlua) feta des de Reus i la seva àrea d'influència.

En setè lloc, analitzar la importància de la poesia. Justament, la poesia, en tot aquest entramat, esdevé molt rellevant. Aquesta anàlisi ens durà a valorar, també, la significació que va tenir aquesta poesia entre els seus coetanis; així com les característiques de les composicions creades. Copsarem fins a quin punt es troben dins de l'evolució genèrica de la poesia a escala nacional o no.

I, finalment, reconèixer l'aportació de totes aquelles persones que van maldar per tirar endavant el país en un moment convuls. La recerca ajudarà a posar al lloc que es mereixen tota una sèrie de esdeveniments i persones, fet que ha de tenir rellevància tant en la nostra història més general com en la més particular. Sens dubte, és gràcies a una determinada gent que es va aconseguir reviscolar la cultura catalana, malgrat tots els impediments, prohibicions i censures de la dictadura; una gent que sovint s'hi jugava

molt per aconseguir que reviscolés la llengua i, amb ella, un sentiment nacional que es negaven a perdre. És important recuperar els noms i cognoms dels implicats i les seves iniciatives de l'oblit perquè és gràcies a elles, en part, que som on som, que continuem existint malgrat l'actitud intransigent d'esmicolament de la nostra realitat nacional i cultural durant el franquisme. El nostre estudi ho fa en el marc de la ciutat de Reus i la seva àrea d'influència, perquè —com hem dit— també cal recuperar la història duta a terme a comarques i, perquè, la de Reus és de marcada importància en l'àmbit cultural i nacional.

El treball parteix tant de publicacions vinculades amb la zona d'estudi com amb la globalitat de Països Catalans, com es detallarà a continuació; això fa que la bibliografia de consulta sigui àmplia i variada, per bé que no pretengui ser ni de bon gros exhaustiva.²⁴ D'altra banda, per facilitar-ne les referències al llarg del treball i no afeixugar el text més del necessari, i també per oferir la informació concreta i detallada en cada cas s'ha optat per una citació mixta. Així, els llibres o articles habitualment se citen a partir del model APA, que és també el model a seguir en la bibliografia del final del treball; en canvi, quan es fa referència a fonts hemerogràfiques directes o d'altres referències similars, s'ha optat per l'estil Chicago perquè permet acotar més la informació de la publicació.

Com dèiem, partim de diversos estudis teòrics que tracten l'època de la postguerra des del punt de vista nacional, ja sigui històricament o cultural, que, normalment ens aporten, tant l'exemple de Barcelona com el d'altres poblacions a tenir en compte per la seva rellevància en un o altre aspecte. En la bibliografia n'hi ha moltes mostres, d'entre les quals destaquem, per la seva importància en l'àmbit historiogràfic: Benet (1973, 1988: 11-36 i 1995) i Riquer / Culla (1989). Per tenir una visió completa de la situació de l'Església, sobresurt l'aportació de Soberanas (1986). En relació amb la llengua i la cultura han estat especialment rellevants: Guardiola (1980), Samsó (1994 i 1995) i Solé i Sabaté / Villarroya (1994). Per conèixer l'abast de la censura, sobretot en les publicacions, ens ha estat crucial poder consultar el treball de Gallofré i Virgili (1991a) i Llanas (2006). Sobre la literatura en general, cal remarcar les aportacions de Molas (1963, 1971 i 1987); en concret, sobre poesia de postguerra, la de Triadú (1976 i 1985) o sobre els Jocs Florals, en general, les de Faulí (1980 i 2020) o la de Perera Roura (2020: 345-352). Aquestes publicacions ens han servit de punt de partida per saber quina era la situació, sobretot, de caràcter nacional, però, a vegades, també

concretada en l'àmbit més local, fins i tot, en la zona de l'estudi. En conjunt, ens han ajudat a situar el context en què es van dur a terme les actuacions de resistència cultural en les quals ens centrem.

En el marc geogràfic concret de l'estudi, també hi ha diversos treballs teòrics que s'apropen o es concreten específicament en l'àmbit de Reus i la seva àrea d'influència, durant la postguerra tant des del punt de vista històric com cultural —tot i que no gaire profusament, en aquest darrer cas—, que ens han servit de punt de partida per fer la recerca. Ressaltem per la seva vàlua, especialment: Duch (1995-1996) i Recasens Llorc (2003); així com diferents treballs de Ferré i Trill (2006, 2011 i 2013) que toquen aspectes concrets que s'inclouen en el treball. Referint-se a l'àmbit més pròpiament literari, destaca l'aportació de Sunyer (2003: 113-203), així com Duch *et al.* (2003). I, en concret per a la Selva i els aplecs de Paretdelgada, cal realçar les aportacions de Puig i Tàrrrech (2001), Massana (2013) i Masdeu Guitert (2020). Molt sovint ha estat a partir d'aquests treballs que hem pogut començar a buscar informació i testimonis de determinades propostes antifranquistes; per tant, ens ha estat vital com a punt de partida de la recerca.

També han ajudat a tenir una visió global del moment el que es va publicar en diaris i revistes de l'època, a escala local —com la *Revista del Centre de Lectura*, *Germanor*, *Adesel*, *Diàleg* o el *Diario Español*—, nacional —com *Serra d'Or*, *Curial* o *Enderrok*— o estatal —com *Destino*. A vegades aquesta aportació és tan significativa que, fins i tot, en el cos del treball hi ha un estudi aprofundit del títol —com passa amb *Germanor* o, en certa manera, amb *Diàleg*— i fa que també en els annexos hi trobem una altra reflexió sobre una altra publicació: *Adesel* (annex 3.8).

És clar, que la bibliografia especialitzada consultada no es limita a aquest àmbit, també hem partit de diferents publicacions de caràcter més literari del moment —les *Antologies de la poesia reusenca* (1956-1961), per exemple—, tenint en compte les memòries, entre les quals cal destacar les d'Amorós (2000, 2002 i 2004) —i per a les quals també hem tingut en compte el possible biaix que representa la memòria, les seves dèries, les seves resistències i les seves llacunes—, i altres estudis historiogràfics o de revisió literària que s'han dut a terme posteriorment, com Duch *et al.* (2003).

Es parteix, doncs, de tot aquest marc bibliogràfic per tal d'elaborar el present treball, que s'ha dut a terme de manera dilatada en el temps per diferents condicionants —alguns personals i altres aliens— que no han permès fer-ho d'una altra manera, tot i

²⁴ Per a una revisió de les darreres aportacions, vegeu Gassol (2017/2018: 34-63).

que ha acabat repercutint positivament en el treball, ja que s'han pogut tenir en compte més aportacions que han permès concretar millor cadascun dels diferents exemples de resistència cultural que s'hi inclouen. Aquest espaïament temporal, però, ha anat generant diversos treballs i estudis previs al voltant d'alguns dels apartats del treball present. Així, pel que fa als Jocs Florals deriva del treball de recerca *Els Jocs Florals de l'àrea d'influència de Reus, en la primera postguerra*, presentat el juliol del 2005 dins dels estudis doctorals de Literatura Catalana a la Universitat Autònoma de Barcelona, dirigit per Maria Josepa Gallofré, publicat parcialment i amb alguns retocs a Toda i Bonet (2006); tot i que allí se'n fa una anàlisi tenint en compte tota l'evolució dels Jocs Florals abans de la dictadura que aquí no es tracta, sinó que es reformula per entendre l'entremat resistent durant el franquisme. D'altra banda, entorn les *Antologies de la poesia reusenca*, també n'hi ha una primera aproximació, molt més breu, des actualitzada i incompleta —perquè s'emmarcava dins d'un altre projecte en què no es requeria aquesta mirada detallada que ara s'ofereix—, a Toda i Bonet (2003: 151-187) i de manera molt parcial, perquè es perseguia només la publicació d'alguns dels autors que hi apareixen, a Toda i Bonet (2013). En relació amb els aplecs de Paret delgada, es tracten també en el treball de recerca *Els aplecs de Paret delgada (1959-1964): la cultura de la resistència durant la postguerra*, presentat el 2010 dins dels estudis doctorals d'Estudis Superiors de Llengua, Cultura i Literatura Catalanes a la Universitat Rovira i Virgili, dirigit per Montserrat Palau, un tema que també es desenvolupa, encara que molt més tangencialment, en publicacions com Toda i Bonet (2007a, 2009a, 2009b, 2009c, 2010a i 2010b). Quant a les classes de català, algunes de les publicacions que hi fan referència, malgrat que amb una altra voluntat d'estudi, més centrada en determinats aspectes d'aquest projecte o a posicionar-lo històricament de manera més àmplia i no tan detallada, són Toda i Bonet (2014a i 2020) i, en relació amb l'edició en català a Reus durant el franquisme, a Toda i Bonet (2014b). És, però, en aquesta tesi on n'hi ha una aportació més generalitzada, aprofundida, descriptiva, actualitzada, analítica, sistemàtica i interpretativa, tenint en compte el context i tot el que representa cadascuna de les aportacions en concret. Fins ara, en tot cas, s'han dut a terme treballs menors, molt parcel·lats i esbiaixats. Ara, en canvi, se n'ofereix una mirada més global que permet, també, poder fer una valoració de l'aportació en cadascun dels casos estudiats més àmplia i concreta. Si aquella informació, la publicada o treballada prèviament, era parcel·lada i limitada i comptava amb menys dades de referència i sense tot l'abast del projecte analitzat, ara es desenvolupa amb tot detall i s'hi han pogut afegir noves dades

que s'han anat trobant amb el pas del temps i la recerca —tant la pròpia com d'altri— que contínuament se n'ha anat fent per aconseguir tenir-ne una versió molt més completa.

L'estudi, per tant, parteix d'uns fets ja comprovables en les diverses publicacions que tracten el tema del franquisme a Reus: la força de la seva activitat a favor de la cultura catalana, i de l'evidència, que ja hem comentat tant en la introducció com en les hipòtesis, que, en aquest període, les comarques desenvolupen una funció important per al país, ja que estan menys controlades i/o les autoritats franquistes són més permissives amb elles, perquè no es creu que puguin ésser tan rellevants ni moure tantes persones com si des de Barcelona, es dugués a terme. En aquest entramat, l'activitat clandestina tindrà un pes important. El treball s'endinsa en tots aquests aspectes, per poder-los valorar convenientment i poder analitzar com de mica en mica es va més enllà i què ho permet: els esdeveniments internacionals, la relaxació de la repressió, la pèrdua de por i, per tant, la gosadia de la població... L'estudi vincula tots els treballs publicats fins ara amb aspectes relacionats amb el tema concret d'estudi i aportarà nova recerca (a partir de buidatge hemerogràfic i d'arxius, i entrevistes) per tal de complementar-ne la visió.

És per la mancança en l'àmbit cultural, a la qual ens referíem abans, que el treball que es projecta és interessant, perquè és un àmbit en el qual encara calia aprofundir-hi força. Com dèiem, els treballs fets fins ara, normalment només permeten conèixer, en termes generals, el moment històric de Reus. Encara cal un treball que aprofundeixi en la vitalitat de Reus com a centre contracultural (quant a la cultura imposada pels sublevats) i investigui per què es produïen unes determinades actuacions i no unes altres, i la voluntat que hi havia darrere. Aquest estudi complet, analític i aprofundit del fenomen cultural d'aquesta època encara s'havia de realitzar i és, precisament, el que es pretén aconseguir amb aquest treball.

La metodologia per afrontar aquesta recerca s'ha basat en el desenvolupament tant del mètode descriptiu com de l'analític. Així, s'ha partit d'una descripció dels actes duts a terme per poder-ne fer després una anàlisi en relació amb el moment històric, i establir comparacions i conclusions que ens permeten poder-ne fer una valoració més objectiva tenint en compte el context polític i social en què s'engloben.

En relació amb el mètode descriptiu, la metodologia de la investigació s'ha realitzant combinant diferents tipus de fonts: les fonts orals, la documentació d'arxiu i la bibliografia especialitzada. Recordem què va dir, en relació amb la combinació de fonts,

la historiadora catalana Mercedes Vilanova (1988: X), pionera a Catalunya en la utilització de les fonts orals com a mètode de recerca històrica:

Para el historiador contemporaneísta, lo más decisivo es establecer un diálogo entre las fuentes escritas, acabadas y limitadas y las fuentes orales abiertas y «vivas», porque unas y otras dan versiones diferentes y, por lo mismo, se potencian y dinamizan entre sí. La palabra hablada ilumina la escrita, revitalizándola y dándole la perspectiva y el contorno humano adecuado. Y la documentación y la bibliografía son el soporte que hace inteligible y viable cualquier diálogo con interés histórico. Además, al compaginar estas informaciones distintas, aparecen aspectos inéditos y la historia que escribimos es más completa, más verídica.

Per tractar-se d'àmbits no legalitzats o no del tot legalitzats, sovint la informació no apareix en les fonts escrites del moment, sinó que, en tot cas, on podem trobar-ne fils dels quals estirar per poder aprofundir-hi, com hem apuntat, és en les memòries o els llibres de diferent índole que els diversos testimonis n'han anat escrivint al llarg del temps o gràcies a la tasca dels historiadors. És, però, la manca de profunditat en la documentació escrita dels aspectes més literarioculturals d'aquest període el que ens mou a endinsar-nos-hi. Això confereix al treball originalitat i innovació, però al mateix temps una dificultat expressa de partida: localitzar aquells individus que van viure en primera persona els actes que es referencien en aquest estudi i, si fos el cas, consultar-ne els arxius personals. Així, ha estat d'especial rellevància poder anar establint contacte i conversar amb aquestes persones per escoltar-ne el relat.

Es parteix, en aquest sentit, de la idea que la història oral i les històries de vida són elements del patrimoni cultural immaterial, malgrat tenir sempre també present que la memòria és subjectiva i, per tant, a vegades traïdora; la qual cosa implica valorar les paraules dels diferents testimonis amb cura per la desviació de les quals poden ser víctimes. Tal com diu Alessandro Portelli (1991: 42): «Las fuentes orales nos dicen no sólo lo que hizo la gente Sino lo que deseaba hacer, lo que creerán estar haciendo y lo que ahora piensan que hicieron». Per tant, malgrat tot, ha calgut posar en quarantena les seves paraules i intentar comprovar-ne la veracitat. S'han comparat i confrontat les diferents versions aportades, a la recerca de similituds o diferències, vinculant-les també amb la documentació escrita. Els arxius personals dels quals alguns d'aquests testimonis disposaven ho ha facilitat relativament, ja que a vegades les fotografies o els textos que

encara en guardaven permetien constatar o contrastar els records. Així, per exemple, en el cas dels Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, ha estat d'especial rellevància poder parlar amb M. Josepa Vallvè i Enriqueta Prats, com a reines de la festa i com a persones que recordaven les dues sessions d'aquells Jocs Florals i en guardaven alguns documents. Quant als aplecs de Paretdegada, poder disposar del testimoni i del material que en guardava del principal artífex, Isidre Fonts, sense desmerèixer els altres organitzadors o assistents a les diferents jornades, ha estat fonamental. I per a tot el període d'estudi, tant Xavier Amorós com Ramon Amigó van poder aportar molta informació de primera mà i aclarir dubtes que anaven sorgint.

A causa de l'època que van viure les diferents persones amb qui s'ha parlat — una època de censura, repressió i tortures—, no sempre ha estat senzill poder enregistrar les diferents entrevistes. Normalment els testimonis eren força reticents a la presència d'aparells i expressaven directament que, sense, serien més loquaços i detallistes en les seves explicacions. S'hi va insistir especialment, però, en el cas dels aplecs de Paretdegada, en tractar-se d'exposicions orals més llargues, que requerien d'una anàlisi detinguda i aprofundida. De fet, per a aquest cas concret es va recórrer a les entrevistes semiestructurades a partir d'un qüestionari,²⁵ per això es disposa de vint entrevistes reproduïdes al final del treball que recullen l'aportació de vint-i-tres persones. El guió de l'entrevista es va elaborar com a orientació per tal d'aconseguir que els diferents subjectes tractessin amb deteniment i minuciositat els aspectes que es consideraven importants, a través d'un diàleg flexible, poc pautat, llarg i espontani, que permetés l'accés a una gran heterogeneïtat i volum d'informació.²⁶ En *Doing Naturalistic Inquiry*, D. A. Erlandson, E. L. Harris, B. L. Skipper i S. D. Allen (1993: 85-86) donen valor al mètode utilitzat:

In naturalistic research, interviews take more the form of a dialogue or interaction [...]. They allow the researcher and interviewee to move backwards and forwards in time [...].

The most common, despite everything, is the semi-structured interview which is guided by a set of basic questions and issues to be explored, but neither the exact wording nor the order of the questions is predetermined [...].

²⁵ S'inclou en l'annex 3.1.

²⁶ Malgrat tot, no sempre l'ús de la gravadora va ser possible; així, amb Isidre Fonts, per exemple, els contactes orals han estat innumerables i només en una ocasió es va enregistrar i, per tant, mecanografiar després.

This open and informal interview process is similar and yet different from an informal conversation. The researcher and interviewee dialogue in a way that is a mixture of conversation and embedded questions.

Les vint-i-tres persones amb qui es va parlar en relació amb els aplecs de Paretdelgada —de les quals, en l'annex 3.2, hi ha reproduïdes les aportacions—,²⁷ així com les altres persones amb qui s'ha establert un contacte oral per a la resta del treball són testimonis que podien brindar informació de primera mà dels diferents aspectes estudiats. Aquest és el seu denominador comú: l'aportació que podien fer com a suport per a la recerca. Sovint a partir d'un contacte se n'anaven aconseguint d'altres, que els mateixos testimonis transmetien per aconseguir tenir una visió més àmplia i acurada dels fets. Amb aquesta finalitat és que les diferents persones amb qui es va contactar responien a diversos perfils: organitzadors (membres de Germanor o d'altres entitats selvatanes i també persones implicades en els actes de fora de la Selva...), participants als aplecs de diferents edats i amb interessos variats (sardana, excursionisme...) o membres de l'Església.

En qualsevol cas, sense les fonts orals —enregistrades i reproduïdes o no—, aquest treball no seria el mateix. I cal donar valor a aquestes aportacions. William Moss (1991: 30) afirma:

La historia oral considera que la experiencia vital de un solo ser humano, o aún un solo fragmento de la totalidad de una vida es significativo por sí mismo, o suficientemente representativo de un fenómeno más amplio como para garantizar su inclusión en los datos básicos de la investigación histórica.

En aquest treball se'n fa una valoració global, tenint en compte no només l'aportació individual, sinó l'explicació col·lectiva dels fets, que ens permet donar-los més perspectiva —una visió de la qual mancaríem, i per tant el treball quedaria incomplet, si només ens centréssim en la documentació escrita. Tant les fonts orals com els arxius personals —destaquen, sobretot, el d'Isidre Fonts, però també el de M. Josepa Vallè i Enriqueta Prats, Ricard Ballester Pallerola o Robert Miralles— són el gran

²⁷ Les vint entrevistes que es poden trobar reproduïdes en l'annex 3.2 estan fetes a Ramon Amigó, Xavier Amorós, Jacint Arnau i Pilar Olivé, Mn. Josep Asens, Salomé Balsells, Tomàs Barberà, Mn. Daniel Barenys, Elvira Estalella, Jacint Felip, Camil Ferrater, Isidre Fonts Masdeu, Josep Grau i Garriga, Ferran Jové Hortonedà, Albert Manent, Joaquim Masdeu Guitert, Jordi Pujol Moix, Lluís Sotoca Novell i Conxita Girona, Lluís M. Sunyer, Joan Triadú i Pilar Vila-Abadal, i Sergi Vallverdú.

enriquiment d'aquest treball, l'aspecte que permet completar una part de la història que havia quedat arraconada en la memòria i en calaixos casolans i que, sense recórrer-hi, la visió que es podia tenir d'aquella època queda relativament esbiaixada i incompleta.

És la part positiva d'haver anat covant durant vint-i-cinc anys —massa temps, però les pròpies històries de vida no ho han permès fer d'una altra manera— aquesta tesi: haver pogut dialogar amb moltes de les persones que podien parlar dels fets en primera persona; molts dels quals, durant tots aquests anys, ens han anat deixant. Haver-los donat veu ha implicat preservar-ne la memòria i no deixar morir la seva experiència individual i col·lectiva. I estar-hi en contacte també ha permès haver-ne pogut consultar els arxius personals i particulars dels quals, després, potser els familiars s'han desfet o, com ha passat en algun cas, han cedit, en veure que podia tenir interès aquell material, a algun centre d'informació. S'ha esdevingut així, per exemple, amb el fons Ricard Ballester Pallerola, que posteriorment a ésser utilitzat per a aquesta tesi, va dipositar-se al Centre de Lectura de Reus, com també ha de passar amb el fons Robert Miralles Gutiérrez o el fons d'Isidre Fonts Masdeu, que després ha passat a mans de l'Arxiu Històric de Reus. Al darrere, doncs, hi ha una ingent tasca de recerca no només de persones —i els relats de les seves històries de vida— sinó també del material que havia de servir de punt de partida de l'estudi.

És precisament per haver estat en contacte amb material que potser avui ja ha desaparegut o que és de difícil accés que es disposa d'un ampli annex on hi ha una bona part d'aquests documents vinculats amb l'àmbit d'estudi als quals s'ha pogut accedir. Es tracta, per tant, de textos inèdits —material extret de diversos arxius personals o l'estudi propi sobre *Adesel*— o que costen de localitzar —com el treball amb el qual Santiago Sobrequés va guanyar un dels premis del 1962 a l'aplec de Paretdelgada— o d'altres que esdevenen rellevants per a la comprensió de parts del treball o del moment precís en què es desenvolupen els fets —com ara les declaracions que l'abat Escarré va fer a *Le Monde* el 1963, amb una traducció pròpia inclosa. S'ha considerat que era documentació que facilitava la comprensió de l'estudi i del context en què es produïa tot el que s'hi inclou.

Més enllà de la reproducció de les entrevistes realitzades i de la documentació ja detallada, hi ha material molt heterogeni i divers: correspondència, bases de premis, composicions no premiades, discursos... i el contingut de la llibreta que la dona de Marià Manent, Josefina Segimon, va regalar a Maria Josepa Vallvè, la posada de llarg

de la qual se celebrava amb el primer dels Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just.²⁸ L'homenatjada la va utilitzar per tal que els convidats hi plasmessin les seves dedicatòries. N'hi ha de més significatives que d'altres, es reproduïxen totes per veure no només l'aportació de les persones de més rellevància, sinó també el diferent tipus d'assistents que van acudir a la festa: literats, però també familiars, amics, veïns... És de suposar que la majoria de dedicatòries són del 8 de setembre del 1947, la data del certamen, però no totes les dedicatòries són del mateix dia perquè, segons Maria Josepa Vallvè, la llibreta la va deixar a Albert Manent perquè li fes una més bona dedicatòria i, en endur-se-la ell a Barcelona, d'altres amics de les famílies Vallvè-Caselles i Auqué-Prats —les que van promoure els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just— van escriure-li alguna cosa.

S'han respectat els escrits, de manera que s'han mantingut en edició diplomàtica —tant en els annexos com en el cos del treball—, per tal de poder valorar, també, com s'expressaven en un moment en què l'ensenyament d'aquesta llengua, tal com s'exposa especialment en el penúltim apartat de l'estudi, no era possible, o si més no, no gaire de manera legal o pseudolegal. També s'han mantingut les expressions directes en les entrevistes per aquest mateix motiu, per poder copsar com ha anat evolucionant la llengua en totes aquelles persones i per tal d'evitar manipular les paraules que cadascun dels relators va transmetre realment. Ser fidel és la manera més clara de respectar-ne el discurs i la interpretació dels fets.

Malgrat tot, no només s'ha partit dels arxius personals particulars, sinó també d'altres arxius consultats en diferents espais com el Centre de Lectura, l'Arxiu Històric de Reus (AHR) o l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT). Cal agrair-los haver-nos facilitat la consulta; especialment, al Centre de Lectura de Reus, perquè sense el fons excel·lent de què disposa, haver realitzat aquest treball hauria estat molt més feixuc. Però també a Isidre Fonts les constants converses i tot el material posat a disposició, i així mateix amb tantes altres persones, sense les quals la profunditat del treball no hauria estat possible. Aquest estudi recull una història col·lectiva i, de fet, el mateix treball en si també ho és de coral; sense l'acompanyament i la facilitat amb què s'hi han involucrat tantíssimes persones, no hauria arribat a bon port. Tothom ha obert de bat a bat les seves portes, la seva memòria i el seu material. Gràcies de tot cor, per la iniciativa d'aquells temps i per fer-ho tot tan senzill ara.

²⁸ Josefina Segimon era tieta de Josepa Vallvè, ja que era cosina germana de la seva mare.

Quant al mètode analític, parteix de tot aquest treball de recerca previ, que es valora i s'interpreta tenint en compte, en primer terme, l'aportació individual per valorar-la en l'àmbit local i, després, fer-ho en l'àmbit nacional. És en relació amb la informació de partida i el que va representar cada apartat del treball que s'acaba desenvolupant d'una o altra manera l'estudi que hi fa referència i que implica un volum més o menys llarg, en cada cas. En aquest sentit, hi ha una investigació adaptada a cada apartat; de manera que, tot i tenir en compte l'evolució de la recerca en global, cada cas es pot llegir i valorar per separat i, per tant, compta amb les seves pròpies conclusions.

L'estructura de la tesi consta de quatre apartats, ordenats segons la cronologia dels fets. D'aquesta manera, es pot anar veient l'evolució dels projectes tenint en compte el desenvolupament del franquisme i tota l'aportació prèvia en l'àmbit de la resistència cultural i, per tant, es pot comprendre millor el procés de la lluita antifranquista.

Així, en primer terme, s'introdueixen les diferents propostes que tenen la poesia com a nexa comú per tal d'intentar mantenir viva la flama de la llengua, que és la primera opció a la qual es va recórrer en aquell escenari de postguerra; unes propostes que es mouen entre els anys 1945 i 1961. S'arrenca amb els Jocs Florals i tota l'aportació que van representar en matèria de llengua i de literatura catalanes, començant pels Jocs Florals d'estar per casa —que van dur-se a terme entre el 1945 i el 1946—, a continuació dels quals s'analitzen els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just —que abasten els anys 1946 i 1947— i, finalment, s'estudien els Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb —que van esdevenir-se el 1947. Sempre se'n busquen tant els responsables de fer-los realitat, com les diferents composicions premiades —i fins i tot es tenen en compte, encara que sigui tangencialment les no premiades—, quan se'n disposa. D'altra banda, en el cas de realitzar-se en més d'una ocasió —els Jocs Florals d'estar per casa i els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just—, s'analitza l'aportació de cada any per separat, de manera que n'obtenim una perspectiva més evolutiva, i se n'extreuen unes conclusions en conjunt.

Continuant en l'àmbit poètic, s'investiga l'aportació que va comportar l'edició de les *Antologies de la poesia reusenca*, que van aparèixer entre el 1956 i el 1961 —o el 1962, si tenim en compte la data d'edició de l'últim d'aquests reculls lírics. En aquesta avinentesa, no només s'indaga com va poder-se fer realitat aquell propòsit, emmirallat en les *Antologies poètiques universitàries*, sinó que s'analitza cadascun dels poetes que hi participen —vint en total—, tenint en compte tant la seva trajectòria com

l'aportació concreta que fan en aquests reculls, la qual cosa ens n'ofereix una imatge més global —com a publicació— i concreta —com a autor—, a la vegada.

Després de tota aquesta aportació literària, passem al segon apartat, centrat a indagar què va representar el projecte dels aplecs de Paretdelgada (la Selva del Camp), que tot i tenir un vessant literari, té una ambició cultural més gran: pretén arribar a tots els aspectes de la cultura catalana —o, si més no, a tants com els sigui possible. Aquest disseny es va vertebrar durant sis anys, des del 1959 fins al 1964. També se n'estudien els instigadors, així com el context que va permetre articular aquell propòsit. I s'analitza l'aplec any a any per tal de poder veure com progressa la proposta amb les novetats de cada nova convocatòria, així com les persones que s'hi van involucrant que fan que aquelles trobades acabin tenint una dimensió nacional de relleu.

En el tercer apartat ens endinsem en les classes de català. Comencem per la rellevància que van tenir a Reus les classes per correspondència, que arrenquen l'any 1962. Es tenen en compte les persones que les van fer possibles, així com l'aportació que van fer en aquest àmbit. Seguidament, també es valoren les classes presencials que, tot i que arrenquen clandestinament abans de les classes per correspondència (1958/1959), se'n beneficien —d'aquestes altres— per l'aportació de nous professors que comporten. Així, és gràcies a les classes que es fan seguint el format epistolar que es poden fer més classes presencials.

En el darrer apartat, a manera de cloenda, es pretén fer una mirada allargassada en el temps, dins del franquisme, per mostrar com, malgrat l'enderiament de la dictadura d'eliminar el català en termes generals —en concret per a aquest estudi, de les edicions—, a Reus —com a tants d'altres indrets dels Països Catalans— es van continuar publicant llibres en català per evitar que el règim aconseguís la seva tasca aniquiladora de la llengua catalana.

Tot i que de cada apartat n'hi ha unes conclusions, fins i tot de les diferents aportacions poètiques per separat, finalment s'introdueixen unes conclusions generals que permeten una mirada global de tot el panorama estudiat en el treball, tenint en compte també la situació general d'abast català, de manera que es pot valorar millor tot el conjunt d'actuacions de resistència cultural que es tenen en compte en el treball, que són les de més relleu de l'àmbit de referència del treball, però no les úniques.

A continuació s'inclouen les diferents fonts consultades al llarg de l'estudi, que contempen, tal com abans ja s'ha exposat detalladament, arxius —públics i privats—, diferents fonts hemerogràfiques —que s'especifiquen només en el cas que s'hagin

utilitzat de manera reiterada, tenint en compte que els articles concrets apareixen en l'apartat de bibliografia—, fonts orals —de les quals la majoria de les vinculades amb els aplecs de Paretdelgada estan reproduïdes en l'annex 3.2—, bibliografia —on també s'hi inclouen articles en revistes o diaris, com s'ha dit, així com enllaços electrònics, sempre que es puguin detallar mínimament— i webgrafia —que inclou llocs web més genèrics.

Finalment, s'introdueixen els diferents annexos, dividits i ordenats segons els apartats de la tesi, tot i que no de tots els apartats hi hagi documentació annexada. Així, hi ha un primer annex sobre els Jocs Florals a Reus en català durant el franquisme que inclou la cronologia dels certàmens, la relació dels autors premiats en cadascuna de les convocatòries de les quals es té constància i també la relació dels jurats i de les reines de la festa i les dames d'honor de cadascuna de les edicions. És d'especial rellevància el material escrit (annex 1.5) que inclou les composicions no premiades en els I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (annex 1.5.1), així com el contingut de la llibreta de signatures que, com hem comentat més amunt, Josefina Segimon (la dona de Marià Manent) va regalar a la reina de la festa, M. Josepa Vallvé —la seva neboda—, interessant per saber qui va participar en aquests Jocs Florals i qui va assistir a l'acte (annex 1.5.2). En relació amb els II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, s'inclou correspondència que va mantenir Enric Prats Martí —el promotor d'aquests Jocs Florals— tant amb Guillem Mitjans com amb Octavi Saltor (annex 1.5.2.1).

En l'annex 2, s'hi transcriuen les bases del Premi dels Poetes Novells de les *Antologies de la poesia reusenca* corresponents al 1957 (annex 2.1), que ens permeten comprendre millor què es pretenia aconseguir amb aquest premi, d'especial relleu per la voluntat de generar un futur lingüístic i literari per al català.

L'annex 3 aporta informació significativa sobre els aplecs de Paretdelgada. En primer lloc, el qüestionari de base que es va utilitzar per parlar amb els diferents testimonis de la iniciativa (annex 3.1). Es tracta d'un total de vint-i-tres persones entrevistades, entre les quals hi ha tant promotors o integrants del grup Germanor, com religiosos o persones que s'hi van vincular o hi van assistir amb diferents punts d'interès (sardanes, excursionisme, nacionalisme...), de les quals es reproduïx l'aportació (annex 3.2). Seguidament es presenta un resum dels aplecs (annex 3.3) per tal de copsar-ne, a grans trets, les contribucions més rellevants de cada any. A continuació, hi ha informació concreta i especialment important sobre algun dels aplecs duts a terme. Aquesta documentació sobretot prové —sovint en format manuscrit— del fons privat

d'Isidre Fonts. En relació amb l'aplec del 1961, es disposa del discurs realitzat pel jurat del I Concurs Literari i les bases del I Concurs fotogràfic (annex 3.4). Pel que fa al del 1962, s'hi inclou una carta que Ramon Bastardes va escriure a Isidre Fonts, datada el 10 de febrer del 1962 (annex 3.5.1), així com el treball de Santiago Sobrequés —«A la recerca d'una denominació comuna pels homes i les terres dels Països Catalans»— que va guanyar un dels premis conjuntament amb Joan Fuster —que ho va fer amb «Qüestió de noms»—, ja que no ha tingut tanta difusió com l'obra de Fuster ni és de tan fàcil localització (annex 3.5.2); a més, també s'hi incorpora el dictamen del jurat sobre el II Concurs fotogràfic (annex 3.5.3), així com la butlleta d'adhesió al centenari del naixement de Mn. Antoni M. Alcover que es va repartir entre els assistents a l'aplec d'aquest any, com a prova del clima ideològic que es respirava en aquestes trobades. En relació amb l'aplec del 1964, s'introdueixen, en primer lloc, les declaracions que l'abat Escarré va fer al diari francès *Le Monde* (el 14 de novembre del 1963) tant en versió original com en traducció pròpia (annex 3.6.1) per la importància que adquireixen aquestes paraules en el desenvolupament de l'últim dels aplecs (1964). També s'hi incorpora un article (AVELLANER, 1964: 14) de difícil localització, però que conté una valoració notable de l'evolució d'aquestes jornades i allò que se n'espera aquest 1964 (annex 3.6.2). D'altra banda, s'hi inclouen les bases del concurs literari i concurs de la cançó de l'any després a la finalització dels mítics aplecs (1959-1964) (annex 3.7.1), per la significació que tenen de la voluntat de continuïtat de la proposta; així com un estudi sobre *Adesel*, la publicació que l'Agrupació de Selvatans Residents Fora Vila va treure entre els anys 1953 i 1965 (annex 3.8), per la gran vinculació que acaba tenint aquesta publicació amb els les trobades anuals que es van fer a l'ermita de Paret delgada.

Finalment, el quart i últim annex consta de diferents cartes vinculades amb les classes de català. La primera rebuda per part de Mn. Muntanyola per tal d'afegir-se a la iniciativa emergent que representava Òmnium Cultural. Les altres són missives rebudes per Robert Miralles vinculades amb les classes de català per correspondència que permeten entendre millor com va funcionar aquella iniciativa i les traves a les quals havien de fer front immersos en aquell escenari repressiu.

1. LA RECUPERACIÓ DE LA POESIA A REUS DURANT EL FRANQUISME

1.1. Els Jocs Florals a Reus en català durant el franquisme: de la clandestinitat a l'autorització eclesiàstica

En el marc cultural de la ciutat de Reus durant la postguerra, els Jocs Florals prenen cos aviat de la mà de les autoritats franquistes. Així, el 1942 se'n convoquen uns amb motiu de la I Feria de Muestras, que es preveu celebrar del 20 al 31 d'octubre, unes dates que després s'ampliaran. Aquests Jocs Florals es programen amb tota la pompa perquè «son organizados por el Excmo. Ayuntamiento de esta Ciudad y la Jefatura local del Movimiento conjuntamente»²⁹ i es presenten com «lo mejor que podremos ofrendar al Caudillo de España, Presidente de Honor de la precitada Feria».³⁰ Segons s'indica a les bases, només s'hi podien presentar originals en castellà. Aquests premis compten amb guardons per part de la Comissió Executiva de la I Feria de Muestras, la Prefectura Provincial del Movimiento, el vicari general de l'arxidiòcesi, el governador civil de la província, la Diputació Provincial, l'Ajuntament de Reus, l'Ajuntament de Tarragona, la Delegació Provincial Sindical, la Prefectura Local del Movimiento, l'Institut Nacional d'Ensenyança Mitjana de Reus, la Prefectura Comarcal d'Educación y Descanso i la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Reus.

Els Jocs Florals reusencs s'avancen, doncs, a aquella escletxa que Samsó (2003: 43-44) afirma que es va obrir a partir del 1946 amb grans figures de la Renaixença:

glorificades com a cantores de la «*Hispanidad*». Van fer-se pomposes celebracions oficials amb autoritats civils, eclesiàstiques i militars [...]. La intenció franquista era la desvictimitzar la llengua davant dels liats i de «normalitzar» la «peculiaridad» catalana, per a la qual el 1948 es creava un espai específic lateral: els «Juegos Florales», que les corporacions provincials i locals s'encarregaren de convocar i que en uns quants anys es van generalitzar i on, dins del marc del castellà, el català era admès.

El català sí que haurà d'esperar; en aquests del 1942, encara no hi era admès, però tot seguit veurem com anirà evolucionant aquest aspecte en les altres convocatòries.

L'acte de lliurament dels premis es va dur a terme el dia 25 d'octubre del 1942 a

²⁹ *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any 4, núm. 1106 (11 d'agost de 1942), p. 3.

³⁰ *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any 4, núm. 1126 (3 de

dos quarts d'onze del matí, com ens n'informa el *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*,³¹ que n'anirà recollint tots els detalls: bases, obres presentades, persones i/o entitats implicades, etc. Amb la finalitat de dotar aquests premis literaris de tota la solemnitat que caracteritza la tradició d'aquest certamen i amb tota la difusió possible, se celebren al teatre més fastuós de Reus, el Teatre Fortuny i no es limita a composicions d'autors de l'àrea d'influència de Reus, sinó que s'obre el certamen a «todos los poetas y escritores españoles e Hispano-Americanos»³² i es convoquen no només en honor a Franco, com s'ha vist, sinó també amb la col·laboració de notables autoritats del règim —en aquest sentit, hi actua de mantenidor el conseller nacional del Movimiento: Eugenio Montes.

La pretensió és ben diferent de la que els tradicionals Jocs Florals de la Llengua Catalana perseguen ser, tal com s'encarrega de traslladar el mateix Eugenio Montes en fer el seu discurs —es manté l'ortografia de l'original—:

que ha[n] tenido su cuna en lengua catalana y que se propagaron luego por todo el país. [...] Pero luego esta[s] agua[s] transparentes se enturbiaron y hubo una época en que significaron un alejamiento de la patria comun. Con todo, el catalanismo, que había comenzado exalzando los Juegos Florales concluyó negandoles y burlandose de ellos. Y me gusta que sea ahora, en nuestro Estado y en gran parte por el impulso de la Falange, que recobre el vigor perdido y que retorne la antigua primavera con primores de otro abril. Tradición no significa tradicionalismo, como Cataluña no es catalanismo, y toda tradición pura es patrimonio común y sabemos recoger como un caracol de mar todos los remores de la hermosura y dignidad que nos haya Negado/degado la Historia.³³

L'any següent, el 1943, se'n convoca una nova edició que també «només acceptava obres escrites en llengua castellana» (DUCH, 1996: 311). L'aparició de la llengua catalana en aquests Jocs Florals franquistes es farà esperar; no és fins que el director de Ràdio Reus, Salvador Sedó —implicat, si més no, en els Jocs Florals del 1942—, el 1947 proposa a l'Ajuntament convocar-ne uns per Sant Pere, tenint en

setembre de 1942), p. 3.

³¹ Vegeu, per exemple: *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any 4, núm. 1126 (3 de setembre de 1942), p. 3; any 4, núm. 1153 (4 d'octubre de 1942), p. 6; any 4, núm. 1156 (8 d'octubre de 1942), p. 1; any 4, núm. 1161 (14 d'octubre de 1942), p. 1; any 4, núm. 1163 (13 d'octubre de 1942), p. 3; any 4, núm. 1164 (17 d'octubre de 1942), p. 5; etc.

³² *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any 4, núm. 1126 (3 de setembre de 1942), p. 3.

³³ *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any 4, núm. 1126 (3 de setembre de 1942), p. 3.

compte tota la tradició jocfloralesca de la ciutat.³⁴ La Comissió Permanent de l'Ajuntament, reunida el 8 d'abril, decideix tirar endavant la idea i que s'hi acceptaran composicions «escrites en lengua castellana o la vernácula catalana, indistintament».³⁵ Malgrat tot, més endavant es considera que es necessitarà més temps del previst per preparar-los correctament.³⁶

Serà el 1948 quan se'n celebraran uns altres, igualment permesos i, per tant, amb la permissivitat de les autoritats franquistes, amb motiu de la II Feria Provincial de Muestras i ara ja s'hi podran presentar obres en català, perquè s'hi admeten obres escrites en qualsevol llengua romànica.³⁷ Aquesta II Feria Oficial de Muestras de la Provincia de Tarragona se celebra entre el 20 d'octubre i l'1 de novembre del 1948; de manera que els Jocs Florals d'aquest 1948 deuen tenir lloc en alguna data d'entre aquests dos dies.

D'entre els Jocs Florals clandestins o semiclandestins, els del Balneari de Vallfogona de Riucorb, com veurem, també accepten les dues llengües, motiu pel qual són autoritzats; una realitat que, pràcticament, no es farà efectiva, perquè la gran majoria de composicions seran en català. Si aquests altres Jocs Florals —els de la represa, podríem dir— es poden celebrar, és perquè el conreu de la poesia era una de les poques manifestacions de la cultura catalana tolerades pel franquisme (GALLOFRÉ, 1991: 187-188) i poc els preocupava que es fes una celebració d'aquest caire per tractar-se d'un gènere d'elit, de poc consum per part de la majoria de la població. Xavier Amorós, en les seves memòries, quan fa referència a la possibilitat de realització d'aquests Jocs Florals, creu que potser les autoritats van prendre'n consciència tard i que, de fet, el mateix nom del primer d'aquests Jocs Florals —«d'estar per casa»— ja els «autorestava importància»; d'altra banda, «celebrats en un centre psiquiàtric, l'Institut Pere Mata, podien passar com un espectacle destinat a la distracció dels malalts, com molts que s'hi realitzaven» (AMORÓS, 2000: 121).

³⁴ El mateix 1947 en què s'esdevindran, com veurem, els II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just i els I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb.

³⁵ *Actes municipals 1947*. Ajuntament de Reus, núm. 19, p. 76.

³⁶ *Actes municipals 1947*. Ajuntament de Reus, núm. 19, p. 98.

³⁷ Cartell dels Jocs Florals de Reus de 1948 extret de l'Arxiu Històric de Reus.

1.1.1. Els Jocs Florals d'estar per casa (1945-1946)

1.1.1.1. Precedents

La idea de l'Institut Pere Mata, el centre psiquiàtric de Reus, apareix a finals del segle XIX per iniciativa del Dr. Emili Briansó que, amb l'aportació del capital necessari amb el suport d'altres promotors reusencs amb els quals es constitueixen com a societat anònima —Manicomio de Reus— tiren endavant el projecte per fer-ho realitat.³⁸ Com a rerefons hi ha la presa de consciència social i política de la major dignitat amb la qual havien de ser tractats els malalts mentals, durant la segona meitat del segle XIX, arran de la qual van sorgir iniciatives privades per tot l'Estat espanyol, però amb més intensitat a Catalunya, per poder fer front a aquesta necessitat. I és que es comptava amb la connivència del govern central, que preveia fer-se càrrec de les despeses del tractament —amb pagament concertat a través de les Juntes Provincials (Diputacions)—, i obligava els manicomis privats a acollir els malalts.

L'elaboració del projecte arquitectònic del centre, tenint en compte els criteris assistencials més avançats d'Europa, es va demanar a Lluís Domènech i Montaner, amic de Pau Font de Rubinat —el primer president del Consell d'Administració del Manicomi de Reus. Va ser l'any 1910 quan es va decidir canviar el nom de la institució pel d'Institut Pere Mata, com a commemoració al metge i escriptor reusenc Pere Mata i Fontanet, que havia estat alcalde de Reus, secretari de les Corts i catedràtic de Toxicologia a Madrid i va ser el primer a introduir l'ensenyament de la Psiquiatria en l'àmbit universitari.

Durant la Mancomunitat de Catalunya va desenvolupar un paper molt rellevant en l'àmbit de la psiquiatria a Catalunya, va obrir tres centres psiquiàtrics: a Reus, Tarragona i Tortosa. A causa de la Guerra d'Espanya (1936-39) se'n van haver d'evacuar els malalts i es va convertir en hospital de sang per atendre els ferits republicans del front de l'Ebre.

Acabada la guerra, l'Institut Pere Mata va tornar a assumir la seva activitat psiquiàtrica originària. És, doncs, en aquest context de recuperació en què se celebren els primers Jocs Florals exclusivament en català a Reus i la seva àrea d'influència. Uns Jocs Florals que, per tant, s'han de dur a terme sense autorització com a resultes

³⁸ La informació relativa a l'Institut Pere Mata, a no ser que s'indiqui el contrari, s'ha extret de Poca Gaya (1996).

d'aquella pretensió, a què fan referència Borja de Riquer i Joan B. Culla en parlar de la literatura del primer franquisme i de l'«afany testimonial i la voluntat de refermar la catalanitat i de preservar l'ús de la llengua per sobre de tot» (RIQUER, CULLA, 1989: 238).

Acaba sent, si més no, curiós que la represa cultural a Reus arrenqui des d'una institució adreçada als malalts mentals i que s'hi reprengui una de les altres vessants d'aquell que en dona el nom: el de l'escriptura, tot i que es faci per tal de donar ales al català, una llengua a favor de la qual Pere Mata Fontanet es mostrà durant la seva joventut, però en contra de la qual es postulà més endavant en declarar-la «un dialecte provincial que anava contra el progrés» (OLLÉ ROMEU, 1991: 189).

1.1.1.2. I Jocs Florals d'estar per casa (1945)

El nom «d'estar per casa» d'aquests Jocs Florals, celebrats el 1945, ja en remarca la poca repercussió i la poca volada que es preveia que tinguessin. S'adrecen als metges del mateix centre psiquiàtric i pretenien que es tractés d'un acte «íntim», en paraules de Xavier Amorós (2000: 120), a través del qual s'acabava de donar cos als actes literaris que hi realitzaven. No passava, per tant, d'un mer entreteniment; en català, això sí, que ja era un fet d'especial importància, pel context històric en què es duen a terme i tota la repressió del moment, i que, sens dubte, era una voluntat expressa, però en tractar-se d'un acte tan tancat i d'un gènere tan poc popular, si les autoritats en van prendre consciència, de la realització d'aquest lliurament de premis, devien pensar que no podia tenir massa repercussió i, per tant, que tampoc calia preocupar-se'n gaire.

D'aquesta primera edició, en tenim informació només a través del llibret que es va publicar l'any següent, quan se'n va realitzar una altra convocatòria, com es veurà, amb una pretensió més alta. Es van celebrar al xalet dels metges i hi va regnar la poca formalitat: «a darrera hora, ni el Jurat hi va assistir i el Mantenedor no va venir tampoc» (discurs del secretari publicat dins *II Jocs Florals d'estar per casa*) i, encara, per copsar l'aspiració distesa d'aquest anys, s'hi va premiar, a part dels poemes al voltant del lema dels Jocs Florals, la poesia més dolenta.

1.1.1.3. II Jocs Florals d'estar per casa (1946)

Aquest certamen de l'Institut Pere Mata tingué una segona convocatòria l'any següent, el 1946; tot i que en aquest cas ja es pretén donar-li més seriositat i rellevància. Per aquest motiu, passa a ubicar-se del xalet dels metges (on es va fer en la primera ocasió) al teatre de l'Institut, on pot comptar amb una posada en escena més esplendorosa.³⁹ A més, en aquesta ocasió els Jocs Florals foren impulsats i dirigits pel Dr. Grau Barberà⁴⁰ —que en serà el mantenidor. El Dr. Grau, especialitzat en dermatologia, era una de les persones assídues en una de les tertúlies d'aquella època, la que tenia lloc a la rebotiga de la camiseria dels Casajuana. Quan va assabentar-se de la primera convocatòria, va encarregar-se de fer la segona amb molta més majestuositat i rigorositat (AMORÓS, 2000: 120), prova d'això n'és la posada en escena amb què es va comptar i el llibre clandestí que se n'edita —«una publicació modesta, mecanografiada en les pàgines interiors però amb les cobertes degudament impreses» (AMORÓS, 2000: 121)— que ens serveix per tenir més informació d'aquests certàmens.

L'acte de lliurament dels premis es va du a terme el dia 3 de novembre de 1946, en una festa que, tot i que fer-se sense autorització i no obrir-se a tothom, s'havia anunciat amb un cartell. La celebració va començar a dos quarts de sis de la tarda i, en aquesta avinentesa, tot i canviar d'ubicació i passar a un lloc més ampli, el Teatre de l'Institut Pere Mata, l'espai estava ple i adornat convenientment per a l'ocasió. El jurat qualificador estava format per Antoni Correig,⁴¹ president; Lluís Grau, mantenidor; mossèn Poblet,⁴² vocal censor, i Antoni Cavallé,⁴³ secretari.

³⁹ Més endavant comprovarem que el 1946 també és el primer any dels Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just —de fet, es duen a terme només dos mesos més tard, tal com s'encarrega de dir-nos Amorós (2000: 120)— i també és l'any en què Josep Maria Cruzet arrenca l'empresa editora Selecta, la primera a aconseguir en ple franquisme els permisos per publicar reedicions d'autors catalans com ara Jacint Verdager, Santiago Rusiñol, Àngel Guimerà o Narcís Oller; per la qual cosa, entre d'altres, es fa evident un cert caire de permissivitat després de la Segona Guerra Mundial (GALLOFRÉ VIRGILI, 1991a).

⁴⁰ En reobrir-se el Centre de Lectura, el 1948, el Dr. Grau Barberà serà nomenat membre de la junta directiva i bibliotecari de l'entitat (AMORÓS, 2000: 181), i tres anys més tard, president de la Secció de Literatura i Idiomes (AMORÓS, 2002: 55). Quan es reprengué la publicació de la *Revista del Centro de Lectura*, l'1 de juliol del 1952, hi intervingué sovint com a redactor (*Revista del Centro de Lectura*, anys 1952-1953). A més, estava en contacte amb els intel·lectuals reusencs del moment (Josep Iglésies, Joaquim Santasusagna, Teresa Miquel...) (AMORÓS, 2000: 103) i es va preocupar del cultiu per part de les noves promeses de la literatura (la poesia, de fet) catalana de la represa, que va impulsar i que ell mateix va conrear (GORT, 1953). A més, serà jurat de diversos certàmens literaris com el V Certamen Literari del Centre de Lectura (juny del 1952) i serà soci fundador de l'Associació d'Estudis Reusencs (1953) i vocal de la junta directiva inicial presidida per Gaietà Vilella Puig («Asociación de Estudios Reusenses», *Reus. Semanario de la Ciudad*, 13 de març de 1954, p. 6). Per tant, es tracta d'un home compromès políticament i que sabia molt bé què es feia en convocar aquesta segona edició dels Jocs Florals d'estar per casa i és, per això, que els vol donar més envergadura i més rellevància.

⁴¹ És interessant destacar d'Antoni Correig que fou un poeta reusenc que, a despit d'enrolar-se a la

En relació amb la publicació que se'n va fer, es tracta d'un petit llibre mecanografiat (per una sola cara), amb les tapes impreses, això sí, i enquadernat; de la confecció se'n van encarregar els tallers tipogràfics de Joan Cunillera i està «estampat per uns aprenents d'impressor sota el guiament del Mestre Reig» (*II Jocs Florals d'estar per casa*, 1946), a Reus, el 21 de desembre de 1946.⁴⁴ S'hi inclouen totes les composicions premiades i els discursos pronunciats, així com la memòria del secretari i uns quants dibuixos.

Tot i que en el discurs el mantenidor s'acomiada fins a l'any vinent «si Déu vol», ja no n'hi haurà cap altra edició. Potser es va, en certa manera, passar el relleu als Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, que tractarem a continuació —els participants acaben sent els mateixos, si fa no fa—, tot i que aquests altres, com veurem, també només tindran dos anys de durada.

El veredictes d'aquests II Jocs Florals d'estar per casa fou el següent:

-Flor Natural: Josep M. Arnavat (Lema: Intensitat)

Accèssits: Rafael Vilà i Barnils (Lema: Fruita daurada)

F. Xavier Amorós Solà (Lema: Has conegut l'Amor)

Ramon Amigó Anglès (Lema: L'Amor que torna)

-Segon premi: Francesc Martí Queixalós (Lema: Nostre Crist de La Sang)

Accèssit: Ferran Sagué (Lema: *Honi soit qui mal y pense*)

-Tercer premi: Oleguer Huguet Ferré (Lema: Massa benanants)

Accèssit: Oleguer Huguet Ferré (Lema: Mirra)

Ramón Amigó Anglès (Lema: La llar malalta)

Ferran Sagué (Lema: Tardor)

-Quart premi: Salvador Egea —realment Ferran Casajuana—⁴⁵ (Lema: Ritme suau)

Falange, també va estar vinculat a la clandestinitat literària catalana i reusenca (VECIANA, 2003: 125-131).

⁴² Es tracta de mossèn Joan Poblet i Rosanes a qui, el 28 d'abril del 1939, essent encarregat de l'església de Sant Joan Baptista de Reus, el vicari general de l'arxidiòcesi de Tarragona, el Dr. Rial, li va haver de comunicar el desterrament a causa de l'ensenyament del catecisme en català, tot i que el mateix vicari va acabar intercedint a favor seu (FUENTES I GASÓ, 2017: 57-58). Que consti com a «vocal censor» ens porta a deduir que, si més no, es va fer veure que es comptava amb l'autorització de l'Església per tal de tirar endavant aquest certamen de manera pseudolegal.

⁴³ Es refereix al doctor Antoni Cavallé Maresma, que després s'afeccionarà a filmar (AMORÓS, 2002: 345). És seva la pel·lícula *L'hereu Riera* (1965) o el documental *El simbolisme en l'ornamentació de l'Institut Pere Mata* (1970), realitzat conjuntament amb Josep Bargalló Badía, o d'altres que realitza sol sobre aquest mateix centre de salut com *Institut Pere Mata* (1961) (NOGALES CÁRDENAS, 2004).

⁴⁴ El 1999 se n'editaran tres exemplars més, que reproduïen l'original, amb la finalitat exclusiva d'ésser destinats a la biblioteca de l'Institut Pere Mata, a la del Centre de Lectura de Reus i a la llibreria de Ramon Amigó, que havia perdut l'original. L'edició d'aquests tres exemplars la realitza Arts Gràfiques Estel, Collblang, SL, de Reus.

⁴⁵ Xavier Amorós, però, no creia que la composició fos de Ferran Casajuana; pensava que, potser, per tal

Accèssit: Joan Massot Gimeno (Lema: ¡Vaya catalejo!)

-Cinquè premi: (Lema: Home a l'aigua!) [?]

Accèssit: (Lema: Qui no en fa en conta) [?]

-Premi Extraordinari: Conchita Llobet i Vicente Ferrer (Lema: Vitamines)

Com es pot apreciar, doncs, es tracta d'escriptors, la gran majoria homes. Tinguem en compte que la festa així ho requeria, la funció de la dona era una altra, no la d'escriure.⁴⁶ La seva tasca era la d'amenitzar la festa. Així:

el mateix any de la instauració dels Jocs, a petició dels mantenidors, es crea la figura de la Reina de la Festa, acompanyada de les dames d'honor, el rol de la qual és presidir la celebració i lliurar els premis als guanyadors. Aquesta figura és escollida anualment pel guanyador de la Flor natural i la seva funció és pràcticament representativa. (BUSSÉ ROJAS, 2022: 6).

A la dona, per tant, era a qui es dedicaven les composicions. La Reina de la Festa era a qui s'adreçaven les composicions de la Flor Natural i, en tot cas, servia de musa, en termes generals; no era qui escrivia. Malgrat tot, en l'últim dels premis sí que el guanya un tàndem en què hi ha una dona: Conchita Llobet.

Tenint en compte la «intimitat» de l'acte eren, sobretot, persones de Reus o vinculades amb la ciutat⁴⁷ o amb el centre psiquiàtric,⁴⁸ i sovint implicades també amb la represa cultural, com anirem veient al llarg de la tesi. Cal suposar que el més gran devia ser Ferran Casajuana (del 1899),⁴⁹ després del qual ja trobaríem Oleguer Huguet⁵⁰ i Joan

de dotar el certamen de més originals l'havia copiada d'algun lloc o altre, ja que el poema era prou bo i, en canvi, Ferran Casajuana només va fer extensiva les seves dots poètiques en aquest cas (AMORÓS, 2000: 120).

⁴⁶ Malgrat tot, al llarg de la història dels Jocs Florals la dona hi ha estat present i també ha guanyat premis com s'encarrega de demostrar Clàudia Bussé Rojas (2022).

⁴⁷ Tot i que hi trobem el poeta Rafael Vilà i Barnils, que era arbucienc, estava desterrat a Reus, on va arrelar amb força, sobretot en l'àmbit de la cultura de la represa (AMORÓS, 1984: 156).

⁴⁸ Vinculats amb l'Institut Pere Mata hi havia, com a mínim, el Joan Massot Gimeno, que hi va treballar com a metge intern del 1944 al 1947 (MASSOT, 2015: 28; MASSOT, 2017: 33) i Ferran Sagué, que n'era pacient (TODA I BONET, 2006: 42).

Joan Massot Moreno (la Ràpita, 1914), com el seu germà: Romà Massot Moreno, era metge —l'un metge de capçalera, l'altre neuròleg—; però, més enllà d'aquest àmbit, també va destacar com a traductor d'obres de medicina i d'art de l'anglès al francès. A part d'això, com a escriptor, no només obtingué aquest premi, també en guanyà d'altres, com els d'*Hora XXV* o la Viola d'Or i Argent als Jocs Florals de Reus del 1952, segons comenta el seu nebot (ROMÀ, 2015: 28; ROMÀ, 2017: 32-34).

⁴⁹ Era a l'establiment de la família de Ferran Casajuana, una camiseria, on es van dur a terme les tertúlies polítiques reusenques més nombroses —i catalanistes— durant el franquisme, amb l'assistència de persones com, a part dels tres germans Casajuana i el doctor Lluís Grau Barberà (com ja s'ha esmentat), el doctor Jaume Sabater, el doctor Vilaseca, el doctor Pere Barrufet i el doctor Domènech Mas, per una

Massot (del 1914) i que els més joves devien ser Xavier Amorós⁵¹ (del 1923) i Ramon Amigó⁵² (del 1925). Es tracta, doncs, de velles veus que ja s'havien fet sentir abans de la guerra i noves aportacions en aquest àmbit, perquè just s'hi inauguraven amb la contribució a aquests Jocs Florals; la qual cosa mostra no només a qui es va fer extensiva la participació sinó també qui estava interessat en la creació literària en català en aquells moments a Reus.

D'altra banda, dels tres premis clàssics dels Jocs Florals: l'Englantina d'Or, la Viola d'Or i Argent i la Flor Natural, adreçats respectivament a pàtria, fe i amor, en aquesta ocasió només es lliura la Flor Natural, el premi adreçat a l'amor. Els altres premis que es concedeixen —de fet, més de tres, en total— no es corresponen amb el que «marcava» la tradició dels Jocs Florals. S'entén que el tema pàtria —l'Englantina d'Or— era polèmic en molts sentits en aquell moment i que, com que la pretensió no era provocar sinó fer possible aquella idea mig esbojarrada que havia nascut l'any anterior, en aquest cas, però, d'una manera més fastuosa, no tocava —o no calia— entrar en terreny conflictiu. És estrany, en canvi, que s'obviés el premi adreçat a la fe —la Viola d'Or i Argent— perquè, a part d'haver facilitat, potser, fer realitat la proposta, per allò de l'aixopluc que podia donar l'Església; com s'ha vist, entre el jurat hi havia gent de l'àmbit i, per tant, no se'n renegava pas. El caràcter jocós és, doncs, el que, tal vegada, acaba foragitant el tema per considerar la religió més eminent.

Entrant a fons en els treballs premiats, les composicions d'aquests Jocs Florals destaquen per la simplicitat de les obres. Tot i que s'apostava per un acte més seriós que el de l'any anterior, no deixava de ser un divertimento en el qual s'intercedia a favor del català, però més com a fórmula per refermar-ne l'ús que no pas com a estratègia per mostrar les grans qualitats literàries dels escriptors que hi presentaven les seves creacions.

banda; però també d'altres persones fora de l'àmbit sanitari com el pintor Ferrer Rebascall, el moblista Emili Argilaga i el senyor Ramon Guardans (AMORÓS, 2023 i AMORÓS, 2014). Es tractava, en la majoria dels casos, de persones vinculades amb l'activitat cultural de la ciutat —sobretot el Centre de Lectura— i, per tant, també amb la recuperació dels aspectes als quals les autoritats franquistes presentaven més reticència o, directament, prohibien.

⁵⁰ Nascut a Vilaplana, però aviat traslladat a Reus, Oleguer Huguet tindrà una gran trajectòria en uns altres Jocs Florals, els de més anomenada, els Jocs Florals de Barcelona, en què serà nomenat Mestre en Gai Saber perquè el 1973 i el 1975 hi guanyarà la Flor Natural, i el 1976 la Viola (AMORÓS, 2002: 102).

⁵¹ Xavier Amorós s'obrirà camí en aquest camp, el de la poesia, en què acabarà obtenint el premi Carles Riba el 1964; tot i que més tard l'abandonarà per dedicar-se a escriure les cròniques/memòries del seu temps.

⁵² Ramon Amigó, tot i ser actiu en aquest àmbit, l'abandonarà per dedicar-se, en un primer moment, a l'ensenyament del català i, després, a l'onomàstica (FERRÉ I TRILL, 2013).

Comencem per la composició premiada amb la Flor Natural, de Josep M. Arnavat,⁵³ «Poemes breus». Es tracta d'un recull de sis poemes breus i un sonet, tots decasíl·labs, a través dels quals alaba l'estimada i l'amor. El poeta utilitza especialment el sonet per llorear la reina de la festa: Pilar Ornosà.

Quant als accèssits, el poema de Rafael Vilà i Banils, «Diàleg d'amor», se centra especialment en la sinceritat a través de versos hexasíl·labs, per referir-se a les vivències dels dos amants i el futur plegats que els espera. En el cas del poema de Ramon Amigó, «Visionari», fa una projecció de futur, també, al costat de l'estimada que encara no té, però que sap que apareixerà, a través de quatre quartets decasíl·labs. També utilitza aquest mateix tipus de versificació Xavier Amorós en el seu poema en què canta la «Metamorfosi», tal com ens indica el títol de la composició, d'una nena a noia.

Pel que fa al poema de Martí Queixalós, «Setmana Santa», el segon premi, que s'atorga a poemes que parlin sobre Reus, compost per versos blancs heptasíl·labs, se centra en Setmana Santa i es tracta d'una espècie de pregària adreçada al Crist de la Sang perquè escolti les seves rogatives. En el cas de l'accèssit d'aquesta categoria, el poema de Ferran Sagué, «Quines coses que te Reus!», està format per deu quintets heptasil·làbiques, amb una rima consonant complicada —«eig»—, a través de les quals fa referència a la Boca de la Mina, un passeig de Reus, com a espai on refermar l'amor per part de les parelles.

Quant al tercer premi, adreçat a una poesia lliure, el guanya per partida doble, com a premi en si i a través d'un dels accèssits, Oleguer Huguet. En el primer dels poemes, «Georgica», fa referència al conreu de la terra i del pagès que hi treballa com a fórmula per arribar a Déu i que ell, al seu torn, li faciliti obtenir una bona collita. Està format per deu estrofes de versos blancs heptasil·làbics. En el segon cas, «Muntanyenca», es tracta de versos blancs a través dels quals s'endinsa en un fred dia d'hivern que li recorda el moment en què va néixer Jesucrist i tot el que aquest naixement va comportar.

Un dels altres accèssits d'aquest apartat el guanya Ramon Amigó Anglès amb «Marinera», un sonet de versos decasíl·labs que fa referència al retrobament dels amants que separats, per un maltemporal marítim, no poden retrobar-se. També consta de sonets de versos decasíl·labs, la composició amb la qual Ferran Sagué guanya el darrer d'aquests accèssits, «Tres sonets». En el primer tracta del retrobament amorós, però també de la necessitat d'alliberar-se del turment que li causa, una situació enrevessada

⁵³ Josep M. Arnavat (Reus, 1917) aquest mateix 1946 traurà el recull poètic *Gamma*, el primer llibre en català publicat a Reus després de la Guerra d'Espanya (SUNYER, 2003: 168).

que transmet a través d'encavallaments. En el segon hi emergeix una veu desencisada que, malgrat tot, encara creu en l'esperança. I, en el tercer, en fer una mena d'homenatge al xiprer, cal suposar que la seva estimada ha mort, d'aquí la seva tristor i l'aparició d'aquest arbre simbòlic, al voltant del qual representa que reposa l'estimada. Diferents poemes, doncs, tots els d'aquesta categoria, de to consirós, menys festiu o gojós, per tant, que en els altres casos.

El guanyador del quart premi, adreçat a auques de rodolins, és Salvador Egea, pseudònim de Ferran Casajuana, que de manera ironicosatírica a «Auca del sarauista» escriu deu rodolins amb un llenguatge popular i, fins i tot, a vegades amb barbarismes —que, curiosament, però, posa entre cometes— a través dels quals parla de la seva afició a ballar i especifica amb qui balla millor en cada cas.

L'accèsit, al seu torn, el guanya Joan Massot Gimeno que amb «Ingenus rodolins d'uns Jocs Florals dels mes fins» es refereix als II Jocs Florals d'estar per casa a través de quaranta-un rodolins plens d'ironia amb els quals recull tota l'evolució dels II Jocs Florals d'estar per casa per tal que el projecte acabi esdevenint una realitat.

Tot i que no es publiquen en el llibret que treuen sobre el certamen ni el treball guanyador ni l'accèsit del cinquè premi, sabem que s'adreçava a un treball en prosa. És un aspecte remarcable perquè, com s'ha dit, la poesia era més tolerada per la repressió franquista per tractar-se d'un gènere més elitista que no pas la prosa. D'aquí ve, potser, que no apareguin en la publicació, tot i que també cal tenir en compte que probablement n'allargaven massa les pàgines i la feien inassumible econòmicament. Cal tenir en compte que Xavier Amorós creu que l'autor de la peça guanyadora es devia tractar d'algun altre malalt, com Ferran Sagué (TODA I BONET, 2006: 45).

El darrer dels guardons, el premi extraordinari, ofereix, com el mateix títol indica, una «Glossa a “la vaca lechera”». Es presenta, com si es tractés d'una obra de teatre, amb la informació de qui l'ha dirigit i n'ha escrit el «guió» (Conchita Llobet), qui s'ha encarregat dels decorats i els personatges (Vicente Ferrer) i quins són els personatges que hi surten —una informació que es dona en castellà, com altres paraules que apareixen en el cos del poema i les que s'utilitzen per tancar-lo. De manera que la composició poètica pertany a Conchita Llobet; com ja s'ha dit, l'única dona que participa en el certamen com a autora. El contingut és molt divertit, tot i que la vaca que hi surt acabi molt enfurismada. És de caràcter col·loquial, amb voluntat segurament d'ésser cantada, tal com la mateixa cançó infantil tradicional en què es basa: «Tengo una vaca lechera».

Finalment, cal destacar el mecenatge de determinades famílies, que són les que hi van aportar els premis: Blanch, Caralps, Fontana, Grau, Llobet, Ornos, Prats, Tomàs i Barrull,⁵⁴ ja que sense la seva implicació i la seva aportació la cerimònia no hauria estat possible. I tot i que segur que els guanyadors tampoc hi donaven excessiva importància al premi, sinó més aviat a passar una estona distesa i, de passada, promoure la llengua catalana a través de la literatura.

⁵⁴ Cal suposar que algunes d'aquestes famílies són les del Dr. Grau Barberà, el mantenidor d'aquests II Jocs Florals d'estar per casa; de Conchita Llobet, una de les guanyadores; de Pilar Ornos, la reina de la festa, i d'Enric Prats, treballador de l'Institut Pere Mata i organitzador dels altres Jocs Florals realitzats aquest mateix any a Reus, com veurem: els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just.

1.1.1.4. Conclusions

Els certàmens dels Jocs Florals que van tenir lloc a l'Institut Pere Mata de Reus durant els anys 1945 i 1946 són, sobretot, d'esbargiment. Hi predomina el to desenfadat; tot i que també solemne, en el segon dels casos. És quan el Dr. Grau en pren la batuta i atorga a l'acte, des de l'inici, més cos, més rellevància i una considerable posada en escena; així com la voluntat de posteritat, amb la publicació, i de prosperitat, amb la intenció de dotar-lo de més continuïtat, tot i que això ja no s'aconsegueix. En qualsevol cas, malgrat que en la segona edició es compta amb més obertura, l'acte no deixava de ser una celebració tancada, adreçada a un públic reduït, i prova d'això és que en el segon dels casos els premiats es repeteixen. Així, encara que sigui tenint en compte els accessits, tant Ramon Amigó com Francesc Martí Queixalós, Ferran Sagué o Oleguer Huguet, s'emporten dos premis.

La pretensió de resistència cultural hi és, al darrere, encara que sigui de baixa intensitat i, per aquest motiu, si és que les autoritats en van arribar a prendre consciència, poc els va preocupar. El català, però, és l'única llengua que s'hi fa servir — tot i que a vegades, encara que sigui testimonialment, el castellà també s'hi interposi—; ara bé, es tracta d'aquell català que ja era «més» tolerat pel franquisme perquè no atenia, o no sempre atenia, a les normes ortogràfiques fabrianes; uns errors que tampoc es corregeixen en l'edició del llibre que n'acaba resultant.⁵⁵

Tot i que els actes es van fer de manera clandestina, sense autorització, és possible que, si més no, el segon dels certàmens comptés amb certa connivència per part de l'Església. Recordem que s'hi va vincular mossèn Joan Poblet i que, de ben segur, en cas de tenir problemes hi hagués interferit, com també ho hauria fet, segurament, Antoni Correig, que tot i ser laic sí que era molt devot i estava afiliat a la Falange. De fet, aquest segon any en van treure un cartell que els anunciava, tal com ho recorda Xavier Amorós (TODA I BONET, 2006: 47), i per tirar aquesta iniciativa endavant també devien tenir en compte que comptaven, o podien comptar, amb una certa empara eclesiàstica.

⁵⁵ Recordem que, a partir del 1945, precisament, es passa de la prohibició absoluta de publicar obres en català a una certa permissivitat sempre que es tracti d'obres de poc ressò i amb ortografia prefabriana (GALLOFRÉ, 1991a: 187-188), com s'escau amb la poesia de Verdaguer que Josep Maria Cruzet, al capdavant de l'editorial Selecta, va aconseguir publicar (MASSOT I MUNTANER, 1996: 441). D'altra banda, però, cal tenir present que de les diferents etapes que assenyalen Antoni Ferrando Francés i Miquel Nicolás Amorós sobre la llengua catalana durant el franquisme i poc més enllà, ens trobem en la primera: «1939-1951: persecució indiscriminada i tolerància mínima» (FERRANDO; NICOLÁS, 2011: 409), la més coercitiva i, per tant, en la que més difícil era articular-ho tot. Malgrat tot, els artífexs del projecte se'n van sortir i ho van fer realitat.

Que els I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just es realitzessin encara no dos mesos abans dels II Jocs Florals d'estar per casa devia influir-hi d'alguna manera, tant en la pompa donada a l'acte com en la presa de consciència de resistència cultural. Tal vegada el fet que d'aquells, dels Jocs florals del Mas de la Bassa del Just, n'hi hagués continuïtat és el que va fer deixar de banda els que es duïen a terme a l'Institut Pere Mata, atès que ja n'hi havia uns altres de més seriosos i més ostentosos —malgrat que no n'hi hagi, però, cap publicació.

S'ha de destacar tant la presència femenina a l'hora d'escriure, com el fet de premiar, també, la prosa i l'existència de noves veus que pretenen assegurar la presència de la llengua catalana en el panorama literari futur. Malgrat tot, és evident que les composicions no destaquen per la seva qualitat literària. I s'inspiren, en tot cas, en el model fornit pel Noucentisme: composicions rimades i amb una estructura convencional, com passa amb els sonets.

El llenguatge que s'utilitza en aquests poemes, malgrat que en algunes ocasions manifesti una voluntat de pulcritud i treball sofisticat al darrere, sovint és planer i a vegades, fins i tot, rude i irònic. En relació amb la temàtica, s'acostuma a recórrer a la natura com a lloc on refugiar-se de la grisor quotidiana del moment i retrobar l'alegria i la disbauxa que es busca, també, amb el mateix certamen. I, tot i que no hi hagi expressament un premi adreçat a una composició poètica religiosa, la fe també hi apareix, a vegades a través de l'amor que es professa cap a Déu; com també hi ha treballs, el de la Flor Natural, per descomptat n'és un bon exemple, adreçats a l'amor terrenal, un amor habitualment delicat, sincer i serè; malgrat que trobem, també, el poema de Ferran Sagué «Quines coses que te Reus!» que fa referència a un amor més carnal.

1.1.2. Els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946-1947)

1.1.2.1. Precedents

Poc abans de dur-se a terme els II Jocs Florals d'estar per casa és quan arrenquen aquests altres Jocs Florals, els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, dels quals també n'hi haurà dues convocatòries en anys consecutius. Es duran a terme el 8 de setembre del 1946 i el 7 de setembre del 1947 i prenen com a nom el lloc on es realitzaven: el Mas de la Bassa del Just, un mas ara desaparegut, que hi havia al costat mateix de la carretera Reus-Salou. És on conviuen les famílies Prats-Auqué i Vallvè-Caselles.

A causa del context d'extrema violència dels inicis de la Guerra d'Espanya contra les persones vinculades amb l'Església, com a persona molt devota, Enric Prats Martí creu convenient marxar de Reus per evitar ser assassinat.⁵⁶ Enric Prats Auqué (2020: 10), el seu fill, ho explica en les seves memòries: «La meva àvia materna, Teresa, que també vivia al xalet junt amb nosaltres, un dia va arribar de comprar a la plaça tot plorant perquè uns homes li havien dit que al seu gendre, el meu pare, ja el vindrien a buscar». El 18 de juliol del 1936 es refugia, amb la seva família, al Mas de la Bassa del Just. Hi conviuran amb els propietaris, la família Vallvè-Caselles, els lligams amb els quals s'estrenyeran i, per això, podran establir-hi complicitats com les dels Jocs Florals. A part, però, si l'un, Enric Prats, havia estat dirigent de les Joventuts Nacionalistes a Reus; l'altra, la senyora Maria Caselles (que s'havia quedat viuda), havia estat líder de la secció de dones de la Lliga Regionalista (AMORÓS, 2000: 119) i, per tant, en aquella situació de repressió era fàcil que es possessin d'acord.

Enric Prats era soci de l'Orfeó Català i del Centre de Lectura; era amant de la cultura catalana (la poesia, la pintura...), però, sobretot, de la música —va compondre musicalment uns cent goigs i va anar als cursets de música que el pare Sunyol impartia a Montserrat per aprendre cant gregorià. Així que, quan Estanislau Mateu va fundar l'Ateneu de Reus, ell també s'hi va involucrar. Treballava al Banco Hispano Colonial (BHC) com a comptable i era el tresorer, també, de la sastreria Queralt. Durant la guerra

⁵⁶ Des del primer moment, els eclesiàstics i les persones vinculades amb l'Església foren perseguits per la seva suposada vinculació amb l'alçament que s'havia produït. En paraules de Josep Benet (1988: 26-27): «La persecució fou total. Despietada i indiscriminada. Així foren perseguits i assassinats eclesiàstics que eren personalitats intel·lectuals conegudes pel seu catalanisme i les seves conviccions democràtiques. [...] Aquests assassinats van durar mesos, concretament fins als Fets de Maig del 1937».

el van destinar al Departament de Valors del BHC, on molta gent va dipositar les seves joies i peces de més preu. En acabar la contesa, una clienta no va trobar les seves pertinences i es va culpabilitzar Enric Prats, que va ser acomiadat. Al final es va demostrar que ell no hi estava implicat, però ja s'havia quedat sense feina. Pau de Font de Rubinat, president de l'Institut Pere Mata i molt amic seu, el col·loca al centre psiquiàtric el 1941, una tasca que Enric Prats es pren molt seriosament.⁵⁷

Com a persona preocupada per les lletres catalanes, Enric Prats va organitzar altres actes. Així, per exemple, va impulsar una xerrada de Josep Miracle al voltant d'un llibre de Jacint Verdaguer, segons ho recordava la seva filla Enriqueta, o el funeral amb motiu de l'aniversari de la mort de Pompeu Fabra l'any 1949 —sempre vinculat, com es veu, a l'Església i al catalanisme, fusionant les seves dues passions—;⁵⁸ dos actes, els esmentats, duts a terme en col·laboració amb el gramàtic i escriptor barceloní Josep Miracle (JANÉ I RIERA, 2000) i que mostren que tenia contactes més enllà de Reus. Sempre obrava de la mateixa manera: s'avisaven els assidus i, a partir d'aquí, s'anava transmetent la informació a través del bocaorella. El seu fill, Enric Prats Auqué (2020: 67-68), recull altres actes:

durant molts anys el pare va promoure al mas lectures literàries en diumenges a la tarda. Recordo que van passar pel mas persones intel·lectuals com Esteve Busquets Moles, redactor, amb el tema *Calaixera de romanços reusencs* (historietes curtes per a la canalla), promogut pel pare amb material que es va trobar a La Fleca —antiga botiga, llibreria i papereria— quan que es va liquidar. Van passar Frederic Alfons Orfila, poeta nascut l'any 1913, amb el llibre *Clarors mediterrànies*; Joaquim Santasusagna, reusenc, escriptor i excursionista, amb el llibre *Escampalls*; Josep Iglésies, literat reusenc, amb els llibres *Esmert diví (Contes i llegendes)* i *Les ciutats del món*; Ramon Castelltort, prevere i poeta amb *Voz sin alas* i *Maria Goretti*.

Segurament, però, els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just va ser la iniciativa cultural de més relleu que va organitzar Enric Prats Martí. Al darrere de les dues convocatòries hi havia un pretext, vinculat a la sociabilitat de les famílies de la

⁵⁷ La informació sobre Enric Prats Martí la donen els seus fills: Enriqueta Prats Auqué i Enric Prats Auqué.

⁵⁸ Ho explica Montserrat Duch (2003, 281): «El record dels resistents culturals reusencs a Pompeu Fabra es concretà en el funeral a l'església de Sant Joan el 1949, al qual assistí poca gent, per iniciativa d'Enric Prats que organitzà una sessió d'homenatge pòstum al mas de la Bassa del Just a cura de Josep Miracle. Fet aquest que, com recorda Amigó, "passava reservadament, en secret"».

burguesia catalanista: la posada de llarg de Maria Josepa Vallvè i Caselles, la filla de la propietària del mas de la Bassa del Just, el 1946, i la d'Enriqueta Prats i Auqué, filla del mateix Enric Prats. Elles van ser les reines de les festes respectives. Se'n celebrava, per tant, la seva entrada en l'etapa adulta, o aquesta era l'excusa per poder realitzar, en paraules de Ramon Amigó: «Unes festes de societat que, a les mans d'Enric Prats, es van convertir en unes festes poètiques, una cosa que fins llavors no acostumava a passar» (AMIGÓ, 1994: 35).

Com a administrador de l'Institut Pere Mata, Enric Prats es devia haver emmirallat en els Jocs Florals que s'hi van dur a terme el 1945.⁵⁹ La seva intenció, però, anava molt més enllà tant a l'hora de visibilitzar la catalanitat com a l'hora de fer ressò de l'acte i comptar amb gent de més enllà de Reus o el seu àmbit d'influència. Malgrat tot, els primers són més modestos que els segons, potser perquè amb els primers agafa destresa i potser, també, perquè en veure que no té problemes amb les autoritats franquistes en els segons és més atrevit.

En qualsevol cas, l'efervescència catalana en cadascuna de les ocasions era notòria⁶⁰ —les senyeres escampades pel mas ho evidenciaven en un sol cop d'ull, tal com les fotografies dels arxius personals de Josepa Vallvè i Enriqueta Prats ens mostren— i això implicava l'aposta única per les creacions en aquesta llengua en els dos tornejos; calia, per tant, prendre precaucions, com comenta Ramon Amigó:

només es van invitar amics ideològicament de confiança, pròxims a la família Prats, per evitar complicacions que haurien pogut venir d'una denúncia, una pràctica freqüent, aquesta de la delació, en aquesta postguerra que no s'acabava mai. [...] Tanmateix, Albert Manent, a *Semblances contra l'oblit* (pàg. 16) afirma que s'hi reunien més de cent persones, i jo també recordo que hi havia una gentada. (AMIGÓ, 1994: 34-35)⁶¹

Però, malgrat la prudència, en aquell moment de forta repressió es fa estrany que es poguessin realitzar unes festes catalanístiques amb aquella desinhibició. Per això, són

⁵⁹ Per acabar d'establir vincles entre uns i altres Jocs Florals és interessant tenir en compte que M. Josepa Vallvè participa en els II dels Jocs Florals d'estar per casa com a dama d'honor i que la reina de la festa d'aquell certamen, Pilar Ormosa, és la seva cosina, tal com es pot comprovar a través de les dedicatòries a la llibreta de signatures de la festa (vegeu l'annex 1.5.1.2).

⁶⁰ En les dedicatòries de la llibreta de signatures de M. Josepa Vallvè, la reina de la festa del 1946, es pot copsar també el tarannà patriòtic dels assistents. Vegeu, en aquest sentit, per exemple, la dedicatòria d'Albert Manent. Consulteu l'annex 1.5.1.2.

⁶¹ Com a exemple de la cautela amb què s'havia d'anar tant Ramon Amigó com Xavier Amorós o les germanes Maria i Roser Manent, en parlar-hi, recorden que la gent havia d'anar arribant al mas en petits grups per evitar despertar sospites.

diverses les explicacions donades. Xavier Amorós creia que es devia a la forta vinculació amb l'Església d'Enric Prats Martí. Enriqueta Prats Auqué, la seva filla gran, l'homenatjada en el segon dels certàmens, creu que devia facilitar que no tinguessin problemes un excoronel franquista que vivia davant seu i els visitava sovint al mas. Enric Prats Auqué, el germà d'Enriqueta Prats, explica que «era el tinent-coronel Enrique de Nicolás,⁶² un senyor molt elegant i amb molta cultura, retirat; un franquista crític, molt crític, tirant cap a republicà».⁶³

⁶² Deu tractar-se del comandant Enrique de Nicolás Tejeira implicat en l'ocupació de Benicarló el 15 d'abril del 1938: «Una vez las tropas ocupantes aseguraron la población, esta se convirtió en plaza militar, instalándose la Comandancia Militar en la primera planta del actual ayuntamiento, al mando del comandante Enrique de Nicolás Tejeira.» (<<https://abrilbenicarlo.org/index.php/2020/04/15/15-de-abril-de-1938/>> [Consulta: 20 de gener de 2024]).

⁶³ Aquesta informació surt de converses mantingudes amb cadascuna de les persones referides. Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

1.1.2.2. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946)

El 8 de setembre del 1946, el dia de la «Nativitat de la Mare de Déu»,⁶⁴ és quan es duen a terme aquests Jocs Florals amb l'excusa de la posada de llarg de M. Josepa Vallvè. A l'acte, per tant, no només hi assisteixen lletraferits, sinó també amics i familiars.⁶⁵ El mateix Enric Prats Martí és qui s'encarrega d'informar i convidar les diferents persones a l'acte, que es va estenent a través del bocaorella per Reus i les rodalies i, en el cas de gent de més enllà, els ho comunica per correu postal.⁶⁶

Malgrat les precaucions preses, per evitar que la informació no arribés a qui podia portar-los problemes i causar que l'acte no s'arribés a realitzar o hi hagués represàlies, com que Enric Prats tenia molts contactes, sobretot en l'àmbit cultural, finalment al mas de la Bassa del Just hi hagué una gran concurrència. Tots van poder gaudir d'un acte que acabava evadint-los de la realitat coercitiva del dia a dia. En aquest sentit, Joaquim Santasusagna indica: «És cert que hi som per convit de la mestressa d'aquesta casa, però no ho és menys que una íntima festa de poesia és resultat d'un avantatge col·lectiu» (SANTASUSAGNA, 1968: 32).

El jurat d'aquests I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just estava format per Mn. Ramon Muntanyola, com a mantenidor; Marià Manent, com a secretari, i Joaquim Santasusagna, com a president. Hi trobem implicats, en aquest sentit, un dels eclesiàstics de l'entorn que més va posicionar-se a favor del català i la cultura catalana, Mn. Ramon Muntanyola;⁶⁷ un parent de la reina de la festa, l'escriptor Marià Manent,

⁶⁴ Tal com consta en el recordatori que es va editar per commemorar aquesta diada (arxiu M. Josepa Vallvè).

⁶⁵ En l'annex 1.5.1.2 es pot comprovar qui assisteix a l'acte, a través de qui escriu una dedicatòria a la llibreta de signatures de Maria Josepa Vallvè el mateix dia del lliurament de premis. A part dels poetes premiats i no premiats —entre aquests últims hi ha, per exemple, Salvador Torrell i Eulàlia o Frederic Alfonso i Orfila—, hi trobem amics, veïns, parents...

⁶⁶ Es pot comprovar a través de la correspondència que hi ha a l'annex 1.5.2.1 i encara que, en aquest sentit, només hi consten cartes relatives al segon d'aquests Jocs Florals, en els primers també feu el mateix, com ho recordava Enriqueta Prats Auqué.

⁶⁷ Mn. Camil Geis recorda Mn. Ramon Muntanyola precisament en aquest entorn: «fou en el mas de la Bassa del Just, entre Reus i Salou, on tinguérem més llargues assentades. Les famílies Prats-Auqué i Vallvè-Caselles m'hi acolliren, molt gentilment, diversos anys, en dies de vacances. M'hi venia a veure Mn. Muntanyola, sempre que es trobava per aquells verals. Posteriorment, ja hi venia de Salou, d'on fou nomenat rector. A la capella del mas, diverses vegades hi celebràrem missa, l'un rera l'altre (encara no es parlava de concelebracions). En aquell fogar acollidor d'artistes i de literats, se celebraren vetllades literàries i musicals inoblidables. Mn. Muntanyola i jo fórem actors i espectadors. Allí vaig donar a conèixer el meu poema *Veni, Creator*, el 29 de setembre de 1946. En alguna d'aquelles vetllades, Mn. Muntanyola hi donà a conèixer, encara inèdits, alguns dels seus llibres». (GEIS, 1987: 286-287)

Es fa evident que Mn. Ramon Muntanyola era un assidu al Mas de la Bassa del Just —i quin era el clima que s'hi respirava— a través de poemes com: «La matança del porc a la Bassa del Just» (document 6.476 FRM – AHT)

Avui hem matat el porc

casat amb la reusenca Josefina Segimon, tieta de Josepa Vallvè, ja que era cosina germana de Maria Caselles, la seva mare; i, finalment, Joaquim Santasusagna, que segons Pere Anguera (2005: 212), va destacar pel «seu amor i la seva constant fidelitat, mai no desmentits i sempre posats en evidència, a una parla, a una país i a una terra».

En relació amb les composicions, en celebrar-se la posada de llarg de Maria Josepa Vallvè Caselles, la Flor Natural li anava dedicada, motiu pel qual, a part d'aquest premi, se n'atorga un altre adreçat a l'amor. Aquests guardons —sufragats tots pel mateix Enric Prats, per això no es tractava mai de diners, sinó de llibres i/o altres formes de reconeixement— van a parar a:

- Flor Natural: Rafael Vilà i Barnils (Lema: Us han vestit de llarg)
accèssit: Josep M. Arnavat i Vilaró (Lema: La il·lusió del vestit llarg)
- Tema Amor: Xavier Amorós Solà (Lema: Amor)
primer accèssit: Mn. Ramon Muntanyola (Lema: El color tens de l'amor)
segon accèssit: Albert Manent⁶⁸ (Lema: La lluna té dies i dies)
- Tema Sant Josep: Antoni Correig (Lema: Llum amagada)
- Tema Fe: Mn. Ramon Muntanyola (Lema: *Sicut lilium*)
primer accèssit: Oleguer Huguet (Lema: Franciscana)
segon accèssit: Mn. Ramon Muntanyola (Lema: Comunió / *Lumen semitis meis*)
- Tema Campanar: Josep M. Arnavat i Vilaró (Lema: Ruta d'infinit)

entre xipolls i barrila.

Si el seu viure fou eixorc,
talment, occit, ens apila

cansalades i pernils
i cabdells de llonganissa,
que ens deixa atipar tranquils
des de l'eixida de missa

fins a la posta de sol
i més enllà de l'aurora,
per a l'uníson consol
d'una taula acollidora

que miracleja en el gust,
entre l'olla i la campana,
des de La Bassa del Just
a l'ampla Llar Catalana.

Serà més endavant, en arribar a l'arxidiòcesi de Tarragona el cardenal Benjamín de Arriba y Castro (juliol del 1949), quan Mn. Ramon Muntanyola començarà a patir sancions pel seu tarannà catalanista (FORT I COGUL, 1977).

⁶⁸ Albert Manent Segimon, la mare del qual era reusenca, pocs anys més tard, guanyaria premis en alguns dels Jocs Florals de la llengua catalana a l'exili: Viola (Tolosa de Llenguadoc —on havien nascut els Jocs Florals el 1323—, 7 de desembre de 1952), Flor (Caracas, 13 de setembre de 1953) i Englantina i mestratge (París, 14 de juny de 1959). Guanya, per tant, a l'exili el mestratge en Gai Saber.

- Pàtria: anul·lat
- accèssit: Mn. Ramon Muntanyola (Lema: Mare dels catalans)
- Tema Lliure (jovenets): Premi [?] (Lema: Pluja d'estels)
- primer accèssit: Maria Manent Segimon (Lema: Mística petxina)
- segon accèssit: Enric Prats Auqué (Lema: Monàstica)
- Menció honorífica: [?] (Lema: Flors); [?] (Lema: L'ocell)
- Tema lliure: Mn. Ramon Muntanyola (Lema: Jo sóc la nit)
- accèssit: Josep M. Arnavat i Vilaró (Lema: Plora l'ona)

Segons Maria Josepa Vallvè l'acte va començar amb la seva presència amb un coixí de fer puntes, per simbolitzar l'edat infantil, i després va marxar envoltada de noies que ballaven, per tornar a aparèixer ja amb el seu vestit de posada de llarg. Va ser el moment en què Rafael Vilà i Barnils, el guanyador de la Flor Natural, la va portar fins a l'entarimat. En aquest moment els membres del jurat van fer els seus parlaments i a continuació hi va haver el lliurament de premis. Finalment, acompanyada altra vegada per Rafael Vilà i Barnils, Maria Josepa Vallvè va fer una ofrena floral al santuari del mas i, per acabar, es va oferir un refrigeri als assistents.

Es va editar un recordatori d'aquests Jocs Florals que es va repartir a la concurrència, amb el poema premiat amb la Flor Natural. A la portada hi veiem una puntaire, a l'estil de la primera aparició de M. Josepa Vallvè a la festa. La impressió del recordatori consta que va anar a càrrec de Cunillera. Segons Maria Josepa Vallvè ens explica oralment, van pintar a mà cadascun dels exemplars.

Si analitzem les obres guardonades,⁶⁹ és amb «A M. Josepa Vallvè» que Rafael Vilà i Barnils guanya la Flor Natural. Un poema que consta de vuit quartets decasíl·labs a través dels quals fa referència a la dama d'honor de la festa i al motiu que els ha reunit: la seva posada de llarg, a la qual pronostica una vida plena d'amor, tot i que també li fa avinent tot allò que comportarà d'esforç. L'accèssit, «Per a la gentil senyoreta Josepa Vallvè Caselles, homenatge sinceríssim / Adolescència», l'obté Josep M. Arnavat i Vilaró que, també amb versos decasíl·labs, fa referència a la il·lusió d'aquest pas cap a la vida adulta que marca el dia de la festa. Si ens fixem amb els II Jocs Florals d'estar per casa, també els dos poetes van ser guardonats amb la Flor Natural, però amb els papers intercanviats: Josep M. Arnavat i Vilaró va guanyar el premi i Rafael Vilà i Barnils va rebre un dels accèssits.

⁶⁹ Les podem trobar publicades a Toda i Bonet (2006).

El premi a l'Amor que, ja s'ha dit, anava a part, el guanya un dels altres poetes que rebrà un accèssit a la Flor Natural en els II Jocs Florals d'estar per casa: Xavier Amorós. De fet, aquest serà el primer premi que rebrà com a poeta. En les converses mantingues amb ell, recordava que l'havien guardonat amb les *Rimas* de Bécquer. El poema, «Estimada», també format per quartets decasíl·labs, l'adreça a la seva enamorada, aquella que ha fet que la seva vida sigui més plaent i encisadora.

Sense deixar aquesta categoria, la de l'Amor, el primer accèssit l'obté Mn. Muntanyola per «Clavell», un poema format per quartetes a través del qual fa referència a l'amor celestial que compara amb un clavell perquè ens ha de deixar «la flaire a les mans» per poder reviure «els instants / més plaents que té la vida» (TODA I BONET, 2006: 115-116). El segon accèssit, «Breus poemes d'amor» («Joia nocturna», «A una donzella morta», «Cabellera daurada» i «L'espill de les fades»), el rep un dels cosins de la llorejada en la festa: Albert Manent —que aleshores estava a punt de fer 16 anys. Hi trobem també estrofes de quatre versos —els dos primers poemes amb un de sol i els dos segons amb quatre cadascun—, però amb encavallaments, un recurs poc usat en la resta de poemes premiats. A «Joia nocturna» fa referència a la passió amb una fonètica potent i abrupta; a «A una donzella morta», s'acomia d'una dama finada; a «Cabellera daurada» canta els cabells rossos d'una donzella i, finalment, a «L'espill de les fades», fa referència a la bellesa d'aquests éssers fantàstics.

Antoni Correig obté el premi sobre Sant Josep amb «Poemet a sant Josep», una composició de versos heptasíl·labs que divideix en dues parts: «Dolor i goig» i «Pregària». Sempre amb la fusta com a escenografia, en la primera part, honora la figura del sant, per la seva comprensió i atenció al fill de Déu; i en la segona, continua exaltant-ne la seva bondat.

Mossèn Ramon Muntanyola guanya un altre premi, en aquest cas en primer lloc, el de la fe. I ho fa amb un poema sense títol que consta de vuit quartetes pentasíl·làbiques, amb el qual exalta l'experiència religiosa de la Mare de Déu, una experiència sonora a través de l'al·literació de consonants fricatives alveolars.

«El frare captaire», d'Oleguer Huguet, és la composició que rep l'accèssit en aquest cas, el premi adreçat a la fe. Es tracta d'un poema llarg dividit en quatre parts que ressegueix les gestes d'un franciscà que escampava pau i esperança «d'un demà / amb pa blanc damunt la taula» (TODA I BONET, 2006: 121). Les preguntes hi abunden, en primer terme per entendre el franciscà i tot el que l'envolta, però en darrer terme, tocant

de peus a terra, per intentar comprendre la situació terrenal del dia a dia del moment històric en què es trobaven: el franquisme.

Tot i haver guanyat el premi d'aquesta categoria, el segon accèssit el rep el mateix Mn. Muntanyola, ara per «Comunió». Un poema realment més lleu que el del primer premi, ja que es tracta de set apariats a través dels quals elogia el «Pa diví» (TODA I BONET, 2006: 124).

El premi Campanar l'obté Josep M. Arnavat i Vilaró amb un sonet de versos decasíl·labs, «Al campanar de Reus», amb el qual en ressalta la importància com a far, tant en el dia a dia més ufanós com en els moments més apesarat.

Tot i que el premi adreçat a la Pàtria no s'entregui, sí que n'hi ha un accèssit, que obté altra vegada Mn. Ramon Muntanyola, en aquest cas amb «Regina nostra, sempre!», un poema, format per quartetes (sovint de versos blancs, un fet remarcable perquè sembla que sempre s'hagi d'optar per versos rimats en les composicions d'aquests certàmens), dividit en quatre parts —«Madona de Montserrat», «Madona de Núria», «Igual plena de gràcia a Núria i a Montserrat» i «I negra sóc a Núria i negra a Montserrat»—, que dedica a dos grans símbols catalans: Montserrat i Núria. Compara i enalteix les dues marededéus; fosques «de tant i tant plorar» i clares «de tant haver estimat» (TODA I BONET, 2006: 127).

És destacable que hi hagi un premi destinat als més joves, per la voluntat de generar continuïtat en el futur en les lletres catalanes i, per tant, d'evitar allò que pretenia del règim (BENET, 1995). Malgrat tot, no se n'ha trobat la composició premiada ni l'autor, i tot i que tampoc s'ha conservat el treball guardonat amb el primer accèssit, sí que es té constància que el va guanyar la cosina de la dama d'honor, la filla de Marià Manent: Maria Manent Segimon, que tenia 10 anys;⁷⁰ de fet, l'única guanyadora femenina, de qui trobem, també, una dedicatòria.⁷¹ Sí que tenim tota la informació del segon accèssit, que va rebre Enric Prats Auqué, el fill d'Enric Prats Martí, un dels residents al mas de la Bassa del Just. L'obra és «Solitud», una composició en versos lliures, poc habitual en la resta de casos, amb la qual fa referència a la seva vida allí, al Mas de la Bassa del Just; on se sent enclaustrat, apartat de la vida terrenal, tot i que des d'aquí contempli amb vehemència l'eternitat.

⁷⁰ La informació sobre la data de naixement de Maria Manent Segimon (15-7-1936) ens l'ha facilitada el seu nebot, Jordi Manent i Tomàs.

⁷¹ Vegeu la llibreta de dedicatòries de l'annex 1.5.1.2.

Tampoc s'han trobat les mencions honorífiques, només els lemes. Però sí que es té constància que el tema lliure el torna a guanyar Mn. Ramon Muntanyola, amb una composició («Jo sóc la nit») de quartets octosil·làbics. Semblantment a Enric Prats Auqué, Mn. Ramon Muntanyola fa referència a la foscor, la foscor del moment històric que s'està vivint, i l'esperança dipositada en la llum divina per a un demà millor. Es tracta d'un poema carregat d'antítesis, com ho demostra l'anàfora: «Jo sóc la Nit, la Llum ets Tu» (TODA I BONET, 2006: 128-129).

L'últim dels poemes és l'accèssit al tema lliure que rep altra vegada Josep M. Arnavat i Vilaró, en aquest cas pel poema «Banyista», un sonet de versos decasíl·labs, en què expressa l'oblit del passat i l'avenir que la immensitat del mar representa per a la dama a qui adreça la composició.

Com en el cas dels Jocs Florals d'estar per casa, generalment els poemes segueixen els esquemes clàssics, sobretot quartets, quartets i algun sonet, amb unes rimes molt marcades, malgrat que també podem trobar algun vers coix enmig d'aquesta perfecció formal i rítmica. Per això destaquen, també, els encavallaments i les al·literacions d'Albert Manent, així com els versos blancs, les antítesis, les anàfores i unes altres al·literacions de Mn. Ramon Muntanyola i, finalment, els versos lliures d'Enric Prats. Hi predomina el to marcadament religiós que, en alguns casos, esdevé esperançador.

La quantitat de premis, entre primers premis i accèssits, és destacable: vuit premis, tenint en compte que el del tema pàtria queda desert, i nou accèssits; d'entre els quals només hi ha una veu femenina: Maria Manent. Malgrat tot, hi ha dos poetes que repeteixen premis: Josep M. Arnavat i Vilaró n'obté tres —l'accèssit a la Flor Natural, el premi del tema campanar i l'accèssit del tema lliure— i Mn. Muntanyola, que n'era el mantenidor, d'aquests Jocs Florals, cinc —el primer accèssit del tema amor, el primer premi i el segon accèssit del tema fe, l'accèssit del tema pàtria i el primer premi de tema lliure. Més que la voluntat d'acaparar premis, la pretensió dels poetes devia ser la de contribuir a fer més participativa la festa. De totes maneres, queden originals no premiats, com és el cas de les composicions de l'editor Salvador Torrell i Eulàlia —reusenc, però resident a Barcelona, perquè se li havia prohibit tornar a Reus (IGLÉSIES, 1979)— o el poeta barceloní Frederic Alfonso i Orfila —aquest darrer haurà d'esperar

als II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just per aconseguir ser valorat amb un d'aquests guardons.⁷²

Veiem que, en la majoria de casos, es tracta dels mateixos concursants que en els II Jocs Florals d'estar per casa, excepte per Mn. Ramon Muntanyola, Albert i Maria Manent i Antoni Correig, que en aquell cas formava part del jurat —n'era el president— i no devia trobar pertinent presentar-s'hi. I que en aquesta ocasió tampoc hi ha presència ni de les persones més vinculades amb l'Institut Pere Mata com el metge Joan Massot Gimeno o l'usuari de les instal·lacions sanitàries Ferran Sagué, ni tampoc de Francesc Martí Queixalós o Ferran Casajuana —en aquest darrer cas, recordem que Xavier Amorós dubtava que la composició presentada fos realment seva i, per tant, que tingués realment dots literaris que el permetessin presentar-se als certàmens—, o de Conchita Llobet i Vicente Ferrer, de qui podem pensar que, com Ferran Sagué, també eren usuaris del centre psiquiàtric. I, finalment, també hi trobem a faltar, en comparació amb els altres Jocs Florals, Ramon Amigó, el més jove de tots, que potser encara no s'havia atrevit a fer els seus primers passos en aquest àmbit, si més no de manera pública.

⁷² En l'annex 1.5.1.1. es pot veure l'obra de Frederic Alfonso Orfila i en l'annex 1.5.1.2 la dedicatòria de Salvador Torrell i Eulàlia.

1.1.2.3. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1947)

Gairebé un any després, el 7 de setembre del 1947, és quan es du a terme el segon d'aquests certàmens. En aquest cas amb el pretext de la posada de llarg de la filla gran d'Enric Prats Martí: Enriqueta Prats Auqué.⁷³ En surten unes bases —datades a Reus el juny del 1947— en paper doble (14,5 x 26), en què s'hi expressa a qui es dirigeix el certamen —i, de passada, també s'hi indica quin és l'objectiu que persegueixen—. ⁷⁴

Com que alhora s'aspira que aquests Jocs Florals no siguin un acte exclusivament íntim o casolà, ans una col·laboració tan eficaç com es pugui, a l'actual moviment cultural, són cridats tots aquells que a la nostra terra rimen per oferir-los un clos cordial i fervorosament comprensiu. (TODA I BONET, 2006: 64-65).

I s'hi expressa que els premis són els que pertoquen als Jocs Florals: pàtria, fe i amor, amb els corresponents accèssits, si s'escau, i el premi d'honor concedit a la millor poesia que faci referència a la posada de llarg de la reina de la festa. És curiós que no es faci esment a la llengua amb la qual es poden presentar els originals, però en l'entorn en què es devien fer arribar les bases ja devia quedar clar que era la llengua catalana i, potser així, en cas de tenir problemes podien tenir més marge per defensar-se.

Com en l'anterior ocasió, la celebració es va fer a la plaça del mas on, en primer lloc, s'esdevingué un ball per part de les alumnes de l'Escola de Dansa Consol Güell de Tarragona, entre les quals hi havia la mateixa Enriqueta Prats Auqué.⁷⁵ Després de l'actuació fou quan el guanyador de la Flor Natural, en aquest cas Antoni Correig, la va anar a buscar i la va portar fins a l'entarimat, on va quedar acompanyada de les seves dames d'honor, tal com es pot veure en les imatges que se'n conserven.⁷⁶ Després dels parlaments i dels lliuraments dels premis, en aquest any menys que en la primera ocasió

⁷³ Enriqueta Prats Auqué, casada amb Miquel Olesti Lleonart, tindrà quatre fills, la primera dels quals: Isabel Olesti, continuarà la nissaga escriptora de la família (Arxiu Municipal de Reus, Fons Enriqueta Prats Auqué).

⁷⁴ És probable que del primer any dels Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, el 1946, també en sortissin unes bases tot i que no s'han localitzat.

⁷⁵ L'Escola de Dansa Consoll Güell de Tarragona va ser la primera escola de dansa de la província. Després serà la mateixa Enriqueta Prats que n'obrirà la segona a Reus: l'Escola Artis. Més tard es quedarà també amb la de Tarragona, però amb la seva jubilació la de Reus va passar a mans d'una deixeble seva i la de Tarragona a mans de la seva germana Roser, segons ella mateixa comentava.

⁷⁶ Arxiu personal d'Enriqueta Prats Auqué.

—potser per evitar que repetissin els premiats—, hi va tornar a haver un refrigeri per als assistents. Xavier Amorós ho recorda així:

Les famílies Vallvè-Casellas i Prats-Auqué que habitaven aquell conegut i esplèndid mas de la carretera de Salou, van repetir la festa, tan significativa i generosa, que ja havien ofert l'any anterior i que he comentat. L'acte va ser plenament en català i igualment clandestí, una mica maquillat, com l'anterior, de festa social. (AMORÓS, 2000: 139)

El jurat, en aquest cas, estava format per: Joaquim Santasusagna, com a mantenidor; Felip Graugés, com a secretari, i el pare Ramon Castelltort, com a president. S'aprecia, per tant, la voluntat d'arribar més enllà de l'àmbit geogràfic del primer dels certàmens. Així, tot i que tornem a trobar el reusenc Joaquim Santasusagna entre el jurat, ara amb el càrrec de mantenidor —l'any anterior n'havia estat el president—, també hi trobem el poeta de Santa Maria de l'Estany, traslladat a Barcelona, Felip Graugés (SALARICH I TORRENTS, 1974: 239-248), en comptes de Marià Manent com a secretari i, en lloc de la presència de Mn. Ramon Muntanyola —que en aquest cas no acut al certamen—,⁷⁷ hi ha l'igualadí sacerdot poeta Ramon Castelltort, com a mantenidor; així s'hi asseguren la presència de l'Església, segurament tant per la part devota de l'acte com per l'aixopluc que podia oferir en cas d'haver-ne de donar explicacions a les autoritats franquistes.

Els guanyadors dels II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just van ser:

- Flor Natural, premi d'honor: Antoni Correig (Lema: Primaverl, títol: «Vestit llarg»)
- Flor Natural, accèssit: Frederic Alfonso i Orfila (Lema: Flor d'adolescència, títol: «L'alba et vestirà de llarg»)
- Tema Amor: Oleguer Huguet Ferré (Lema: El vostre Àngel s'ha armat Cavaller, títol: «A n'Enriqueta Prats»)
- Englantina: Albert Manent (Lema: Muntanya de l'Amor, títol: [?])
- Englantina, accèssit: Mn. Camil Geis (Lema: Elegia, títol: «La Mort del Pi de les tres branques»)

⁷⁷ El contrast amb la pronunciada participació de Mn. Ramon Muntanyola l'any anterior, i tenint en compte que en aquest cas potser es convoquen menys premis precisament per intentar evitar que els premiats siguin condecorats en més d'una ocasió, fa pensar que potser hi va haver qui es va queixar de la quantitat de premis recopilats per Mn. Ramon Muntanyola i, per això, en aquesta altra convocatòria, no s'hi va presentar ni hi va participar. En qualsevol cas es tracta de conjectures, ja que potser sí que hi va ser i hi va participar, però no va rebre cap dels premis. Amb tot, en parlar amb les germanes Roser i Maria Manent, expressen que sí que hi va haver algun problema vinculat amb Mn. Ramon Muntanyola.

-Viola: Joan Llongueres (Lema: Pax, títol: tríptic cristià, títol: [?])

-Viola, primer accèssit: Josep Alsina i Gebellí (Lema: *Gavisi sunt discipuli – Viso Domino Al-leluia*, títol: «Càntic»)

-Viola, segon accèssit: Sebastià Sánchez Juan (Lema: Una Marededeueta de Fira, títol: «Una Marededeuta de Fira»)

I, entre els guanyadors, també hi trobem més gent de fora de l'àmbit pròpiament reusenc, com Frederic Alfonso i Orfila, que ja hi era l'any anterior, però ara també hi ha Mn. Camil Geis, sacerdot a Sabadell (ARAGÓ, 2005: 70-75), el músic i poeta barceloní Joan Llongueres (MUNS SALAS, 2012) i el també poeta barceloní Sebastià Sánchez Juan (CORNUDELLA OLIVART, 2005). Així com una nova adquisició de la capital del Baix Camp: l'escriptor reusenc Josep Alsina i Gebellí (OLESTI TRILLES, 1991: 44).

Com en el primer dels certàmens s'edita una estampa —també a càrrec de Cunillera— per tal de commemorar l'acte i recordar la posada de llarg d'Enriqueta Prats Auqué, amb la poesia guanyadora de la Flor Natural. En aquest cas, no amb una noia fent punta de coixí, sinó amb una noia vestida de llarg, precisament el títol de la composició que guanya la Flor Natural: «Vestit llarg», d'Antoni Correig; vuit quartets decasíl·labs amb els quals elogia el pas que representa aquell dia per a la vida de la reina de la festa: l'entrada al món adult i tot el que això implica per a ella: un futur incert, que augura carregat d'experiències, acompanyada com va de la fe.

L'accèssit de la Flor Natural, l'obté Frederic Alfonso i Orfila, que ja havia participat en el certamen anterior, però sense aconseguir cap guardó. El poema porta per títol: «L'alba et vestirà de llarg» i es divideix en dues parts, cadascuna formada per un sonet. Són versos, tots ells, escrits en futur per parlar, en el primer cas, del dia de la festa i, en el segon, de tot el que la vida depararà a la reina de la festa a partir d'aleshores.

Oleguer Huguet és qui guanya, en aquesta ocasió, el premi del tema amor amb «A n'Enriqueta Prats». Són dotze quartets heptasil·làbiques molt simbòliques, en què representa el pas a la vida adulta d'Enriqueta Prats, amb tot el que deixa enrere, i les temences del que vindrà, potser, però a la qual convida a entrar-hi sense temença, perquè segur que «l'Àngel us va seguint» (TODA I BONET, 2006: 137).

«Muntanya de l'Amor» és el poema amb el qual Albert Manent s'endú l'Englantina. La composició es divideix en tres parts —«Fosca Montserratina», «Àngels a Montserrat» i «Cap al tard a Montserrat»—, tres sonets, amb presència d'encavallaments, com en els poemes que va presentar en el I Jocs Florals del Mas de la

Bassa del Just. En el primer, format per versos eneasíl·labs, ens ofereix una visió de la muntanya de Montserrat de nit. La composició es presenta carregada d'al·literacions, sobretot de l'alveolar fricativa, per evidenciar el silenci de la nit, però també n'hi ha de l'alveolar vibrant quan es refereix a la vigilància dels «guerrers» que la protegeixen, per preservar tot el que simbolitza i la màgia que s'hi amaga. En el segon dels sonets, compost per versos decasíl·labs, ens descriu la «muntanya santa», darrere la blancor de la qual trobem «un cel d'enyorança i de lament», com fent referència a la guerra viscuda i la postguerra existent encara aleshores. En el tercer poema, format per versos alexandrins, exalça l'esperança que s'albirava en el poema anterior, amb una simbologia encara més prominent: «La primavera nova / resta blanca, adormida, entre el vent i el matí / i les roques a l'ombra nodreixen els misteris» (TODA I BONET, 2006: 137-139).

Un altre element de la natura molt simbòlic és el que s'homenatja en l'accèssit d'aquesta categoria, «La mort del Pi de les Tres Branques», de Camil Geis.⁷⁸ Compost per deu tercets i ple de personificacions que ens permeten més fàcilment vincular el Pi de les Tres Branques amb el poble català, es lamenta de la seva pèrdua, però deixant l'esperança oberta al futur perquè: «Moria l'Arbre-Símbol. Els fruits no moriran!» (TODA I BONET, 2006: 140).

Joan Llongueres és qui s'endú la Viola amb «Tríptic cristià», format per tres poemes d'una sola estrofa —«el pobre a Natzaret», «Contemplació» i «El darrer pas»— de catorze versos decasíl·labs en cada cas. En el primer exalça la figura de Sant Josep i en els altres dos, amb alguns encavallaments, la figura divina, que sempre hi és i el guia en els moments vitals més complicats.

D'aquesta categoria, la Viola, n'hi ha dos accèssits. El primer el guanya Josep Alsina i Gebellí amb «Càntic», un poema de versos blancs que esdevé una pregària tal com sembla que ens indica l'anàfora «O Aleluia» (TODA I BONET, 2006: 142). Hi recupera el moment bíblic en què Magdalena es troba el sepulcre de Jesucrist buit. D'aquesta manera, ofereix una imatge de Déu amb poders miraculosos, un Déu amb qui malgrat les desgràcies —o precisament per això— cal tenir esperança.

L'altre accèssit l'obté Sebastià Sánchez Juan⁷⁹ amb «Una Marededeueta de Fira», format per nou apariats decasíl·labs. Hi ofereix una imatge detallada i amarada de

⁷⁸ Cal tenir present que el llibre de poemes *Rosa mística* (1942) de Camil Geis va ser el primer llibre que es va publicar en català després de la Guerra d'Espanya; segurament ho va fer possible que el títol es podia llegir tant en castellà com en català i que la temàtica era religiosa (MANENT, CREXELL, 1988: 31; GALLOFRÉ VIRGILL, 1991a: 183-184). Compartia amb Enric Prats Martí la devoció pels goigs.

⁷⁹ L'aportació que fa Sebastià Sánchez Juan als II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just és en català,

tendresa de l'estàtua de la Mare de Déu amb Jesús en braços a qui, diu el poeta, sempre té present.

Els poemes d'aquest certamen, doncs, a part d'alguns encavallaments —com els d'Albert Manent— continuen molt arrelats al model del Noucentisme. Hi destaca l'ordre, la serenitat i la claredat; tot i que no potencien la ciutat sinó la natura, que els serveix de recolliment i d'esperança per albirar un futur més clar.

És de lamentar, per tot el que implicava de regeneració, que no hi hagi cap premi adreçat a les noves veus, en aquest sentit si en els altres casos trobàvem alguna aportació testimonial femenina, ara no en trobem cap.

tot i que amb la Guerra d'Espanya va passar al bàndol franquista; d'aquí que el 1940 publicàs *Régimen*, un recull d'exaltació d'aquest bàndol, el dels guanyadors de la guerra, i que no torni a publicar en català fins a la dècada dels anys 1950. Tenint en compte el tipus de poema que presenta en aquest certamen, és evident que el tarannà més futurista amb què va començar a escriure, l'ha deixat de banda (<<https://www.escriptors.cat/autors/sanchezs/>> [Consulta: 15 de febrer de 2021]).

1.1.2.4. Conclusions

En aquests Jocs Florals la voluntat de resistència hi era més pronunciada que en el cas dels Jocs Florals d'estar per casa, per això la posada en escena era més remarcablement patriòtica, amb el mas ple de senyeres. I en el segon encara hi havia la voluntat d'anar més enllà a l'hora de fer país, per això es van aconseguir més participants de fora de l'entorn pròpiament reusenc, més assistents a l'acte i una voluntat més notòria de l'expressivitat catalana.

A causa de la devoció dels organitzadors —i sovint també dels assistents—, però també per l'empara que podia aportar, donada la gosadia pretesa, sempre s'organitzen de bracet d'una Església a la qual s'enarborava amb els actes en si i amb les composicions presentades als certàmens, que l'exalcan —com la natura del voltant— i hi recorren com a esperança en un demà millor. En relació amb la voluntat d'estalviar-se maldecaps amb les autoritats també s'utilitzava com a excusa un acte social propi de la burgesia catalana com era la posada de llarg de les filles; així s'asseguraven poder trobar excuses per evitar topar amb la prohibició dels actes o sancions posteriors.

Que la voluntat és més ideològica que literària, més de recuperació de la llengua que de mostrar les qualitats literàries de cadascú, ho posa de relleu la qualitat d'aquestes obres, sovint sense massa rellevància literària. Aferrades a unes composicions més simbòliques que altra cosa, no destaquen ni pel contingut ni per la modernitat, ancorades a vells models noucentistes, busquen més la rima que cap altra estratègia literària. Malgrat tot, però, sí que van contribuir a recuperar la llengua i a tornar-li part de la vitalitat que li havien pres.

Per tant, es reduïa tot a uns inofensius, però ostentosos, actes de sociabilitat burgesa en què s'utilitzava la llengua catalana com a fórmula tímida de resistència, perquè no deixava de tractar-se d'un ús privat, tot i que cada vegada s'eixampli més la quantitat de persones a qui s'arriba. Si les composicions apareixen molt vinculades a aspectes religiosos —com el mateix tarannà de les famílies del mas i de la festa— sense destacar-ne gaire la categoria estètica potser és perquè, tampoc no s'hi buscava la qualitat, potser l'objectiu era tot un altre: l'expressió de la resistència de la llengua davant del lingüicidi pretès pel franquisme i/o certa expressivitat religiosa, en els diferents sentits que podia concebre's —bàsicament, per creença fervorosa o per necessitat de consol—; si es buscava la qualitat, fet i fet, no s'aconseguia. Només en casos molt concrets s'assoleix destacar en aquest sentit i demostrar ser creatiu i

innovador; en termes generals, a través d'aquests poemes no es dota la literatura catalana del rang de literatura moderna, sinó de literatura secundària.

1.1.3. Els Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1947)

1.1.3.1. Precedents

Com donant-se el relleu, els Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb se celebren al cap d'una setmana dels II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just: el 14 de setembre del 1947. I hi retrobem algunes de les mateixes veus. De fet, com si de vasos comunicants es tractés, també s'hi vincula Enriqueta Prats Auqué que, en aquest cas, farà de dama d'honor. Però la implicació de gent de l'entorn reusenc no s'acaba aquí, s'estén molt més, com detallarem a continuació. Per això, malgrat que aquests Jocs Florals es duiguin a terme, com el mateix nom indica, al balneari de Vallfogona de Riucorb (Conca de Barberà), els incloem en aquest estudi. Xavier Amorós ens n'evidencia el vincle:

Els I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb, celebrats amb tota pompa als jardins del balneari, el 14 de setembre de 1947, van tenir gran presència reusenca. En primer lloc van ser literalment organitzats sota l'impuls del senyor Enric Aguadé Parés⁸⁰ —conspicu estiuellant de la colònia de l'entorn del balneari, propietari del conegut xalet Sant Jordi— i de la seva família. Els seus fills Jaume i Paquita van ser, respectivament, el secretari del jurat i la reina de la festa. (AMORÓS, 2000: 135)

Com que aquests Jocs Florals sí que estan permesos —compten amb l'autorització eclesiàstica, com veurem—, el *Diario Español* en fa un seguiment. El dia 12 de setembre comenta que:

⁸⁰ Enric Aguadé Parés fou alcalde accidental de Reus durant sis dies (del 16 al 21 de gener del 1939), per part de l'auditoria de guerra de l'exèrcit d'ocupació, mentre no es nomenava l'alcalde des del quarter general del Generalísimo. El càrrec va concedir-se a José Ramón de Amezaga Batet, que fou convidat a dimitir perquè havia autoritzat uns fulls en català, per la qual cosa va recaure, altra vegada accidentalment, sobre Enric Aguadé Parés, aleshores durant encara no quatre mesos (del 26 de juny del 1939 al 7 d'octubre del 1939), que serà quan entrarà Fernández de Velasco (DUCH, 2003: 305-306; MAGRIÑA LOZANO, 1995). Enric Aguadé Parés tenia relacions amb el règim franquista, unes relacions que va utilitzar per intercedir en favor del Centre de Lectura, de manera que «aconseguí de construir l'edifici annex de la Casa de Cultura, i fou el creador de les exposicions de roses que tant de prestigi han donat al primer centre cultural de la ciutat. A ell es degué la reobertura del Centre de Lectura després d'acabada la guerra civil, que tant de mal féu» (OLESTI TRILLES, 1991: 34).

Según rumores recogidos, son varios los poetas reusenses que han sido premiados en los Juegos Florales que tendrán lugar el próximo Domingo día 14 en el balneario de Vallfogona de Riucorb, en los cuales actuarà de mantenedor el prestigioso vate don Ramón Muntanyola y Llorach.⁸¹

I també és gràcies al mateix mitjà que podem comprovar d'on provenien els guanyadors:

El laureado poeta de Roda de Ter, don José Clará, ganador de la Flor Natural [...]. / Los poetas premiados señores Vilá, Alfonso Orfila, Balasch, Juncadeca, Espinós, Saleta, Guasch, Vagelara y señora Nida de la Herrán de Grau, de Barcelona; señores Coreig, Cavallé, Masot, Amorós, Oleguer, Vilá, Barnils, Rdo. J. M. Castellá y Besora, de Reus; Bajona, de Manresa; González, Director de «Diario Montañés», de Santander; Márquez y Segura, de Vich; Ribas, de Mataró; Rdo. Ramón Muntanyola, de Omells de Na Gaia; Rdo. Ramón Bergadá, Canónigo de Tarragona, y Rdo. José Serra, de Mondarn; Salom y Morera, de Mallorca, y Sellarés, de Sabadell.⁸²

Per tant, segons la publicació, Barcelona i Reus són les que hi aporten més premiats, nou en cada cas, la qual cosa implica que, percentualment, en relació amb el nombre d'habitants, Reus hi és més present. D'altra banda, aquests Jocs Florals s'ideen i s'organitzen des de Reus, ja que apareixen gràcies a l'impuls d'Enric Aguadé. Per això, segurament, les notícies que n'ofereix el *Diario Español* surten en l'apartat de Reus.

D'altra banda, si tenim en compte la llista de subscriptors i d'exemplars que s'envien del llibre que es publica per recollir les composicions premiades en aquest certamen,⁸³ tot i que Barcelona és la que en rep més (29), la ciutat de Reus no es queda curta (23), i encara caldria tenir en compte que hi ha algun cas, si més no el d'Emili Saleta, malgrat que consti com a Barcelona, perquè és on vivia aleshores, realment era de Reus.⁸⁴ De la capital del Baix Camp, doncs, hi trobem implicada, a part de la família d'Enric Aguadé —que en són els màxims responsables—, escriptors o activistes de la resistència cultural que ja hem anat trobant per aquests Jocs Florals com —resseguint

⁸¹ *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any VIII, núm. 2801 (12 de setembre de 1947), p. 4.

⁸² *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any VIII, núm. 2805 (17 de setembre de 1947), p. 4. S'hi han afegit els subratllats per destacar les localitats d'on procedien.

⁸³ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 199-201.

⁸⁴ Emili Saleta i Boix (Reus, 1888 – Barcelona, 1953) no només va destacar com a escriptor, sinó sobretot

els que van rebre algun premi en aquest certamen—: Rafael Vilà i Barnils, Xavier Amorós, Antoni Correig, Oleguer Huguet, Antoni Cavallé Maresma i Joan Massot Gimeno; i dos noms nous de reusencs: Mn. Castellà Roger⁸⁵ i Joan Besora.⁸⁶ D'altra banda, encara hi havia dos altres reusencs implicats, com a mínim: el doctor Salvador Vilaseca Anguera,⁸⁷ com a membre del jurat —n'era un dels vocals—, i la germana de Xavier Amorós, Eulàlia Amorós,⁸⁸ que va fer de dama d'honor, i altres persones molt vinculades amb l'entorn reusenc com Mn. Ramon Muntanyola.

D'altra banda, també caldria tenir en compte, per valorar com hi va participar Reus, en aquests premis, qui atorga els guardons i, en aquest sentit, hi trobem la implicació de reusencs en diversos casos, per exemple, el premi de la Junta del Museu de Reus «a la millor poesia que glossi les bel·leses artístiques i naturals de la conca del Riucorb»; el premi Vermut Blanc Simó, una empresa de Reus, tal com veurem que indiquen els guardonats en aquesta categoria; segurament també el premi Xalet Sant Jordi «al millor sonet dedicat a Sant Jordi», ja que és on s'estava Enric Agudé (AMORÓS, 2000: 135); el premi Nicolau Mestres a la «millor poesia dedicada a l'eixerit escolanet del rector de Vallfogona» —que devia ser el representant de la fàbrica de pastes «existent ja el 1890, situat en un soterrani d'una casa senyorial de la plaça del Castell [Reus]» (ARNAVAT, 2011: 222)—, o el premi del senyor Antoni Sabater a «la millor poesia de tema lliure»⁸⁹ —que segons Olesti Trilles va destacar com a mecenes en l'àmbit eclesiàstic i cultural:

El seu ajut moral i econòmic no faltava en allò que pogués tenir ressonància local i era sovint sol·licitat per formar en juntes i comissions. [...] En contemplar les destrosses que la revolució i la guerra havien causat en les esglésies, es destacà afavorint-ne la reconstrucció, sobretot del santuari de Misericòrdia, de la junta d'administració del qual fou nomenat president. Obsequià la prioral de Sant Pere amb una imatge de Santa Llúcia, obra de Modest Gené. Són diverses les seves donacions tant amb destí religiós com

com a polític socialista (OLESTI TRILLES, 1992: 586).

⁸⁵ Mn. Castellà Roger, tot i ser de la Selva, devia donar una adreça de Reus, que és on feia de capellà, concretament a l'Església de Sant Francesc (MASDEU GUITERT, 2015).

⁸⁶ Joan Besora, secretari del Centre de Lectura en la seva reobertura, fou molt devot i va mostrar-se —i actuar— a favor de la cultura catalana (DUCH, 1996: 18).

⁸⁷ Com a metge, Salvador Vilaseca Anguera acabà assumint la direcció de l'Institut Pere Mata, però va destacar també per la seva tasca com a historiador i/o arqueòleg i per la seva implicació en el teixit cultural reusenc (IGLÉSIES, 1976).

⁸⁸ A Eulàlia Amorós, la retrobarem més endavant, en aquest treball, com a poeta i activista cultural.

⁸⁹ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 7-9.

cultural, i en premis esportius, que sempre concedia a la més petita indicació. (OLESTI TRILLES, 1992: 581-582)

En qualsevol cas van ser uns Jocs Florals molt concorreguts i adreçats a un públic devot i burgès:

hi havia molta gent mudada i enjojada: els clients del balneari i una gran quantitat de familiars vinguts expressament, nombroses famílies reusenques, també lligades a les aigües medicinals o amigues de la família Agudé, molt ben relacionada, i la gent de Vallfogona, mudada i encuriosida omplint les darreres fileres. Tot plegat, un tou d'espectadors important i lluït (AMORÓS, 2000: 136).

Els membres del jurat es van encarregar de difondre'n les bases; així, a Reus en va fer difusió la família Agudé. A més, també es va comptar amb la implicació d'Octavi Saltor que ho va fer saber a la gent del seu entorn (AMORÓS, 2000: 136-137).⁹⁰ De totes maneres, allò que segur que hi va ajudar, a fer-los participatius i a aplegar-hi molta gent, va ser la permissivitat amb què comptaven. I és que, tal com consta en la publicació que en van treure, comptaven amb l'autorització eclesiàstica. De fet, la publicació també es va fer a Reus, va anar a càrrec dels tallers tipogràfics de Joan Cunillera, com en el cas dels recordatoris dels I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just.

⁹⁰ Xavier Amorós comenta que la fórmula de fer país d'Octavi Saltor era promoure i participar en els Jocs Florals que es feien arreu, tot i que la gent que hi aportava només sabia rimar i poc més (AMORÓS, 2000: 137).

1.1.3.2. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1947)

Segons l'acta de la festa,⁹¹ els Jocs Florals van començar a les cinc de la tarda, que és quan va prendre possessió del seu lloc el jurat, que estava format per Mn. Lluís Riba —el rector de Vallfogona—, que feia de president; Mn. Ramon Muntanyola, que n'era el mantenidor; Mn. Manuel Trens,⁹² el Dr. Salvador Vilaseca i el Sr. Frederic Amat i Arnau,⁹³ que exercien de vocals, i el Sr. Jaume Aguadé, que feia les funcions de secretari. Aquests Jocs Florals ja comptaven amb autorització, si més no amb l'eclesiàstica, tal com veurem que consta en la publicació que en surt. Per això es va comptar amb la presència de les autoritats següents: «el senyor Alcalde de Vallfogona, el senyor Alcalde de l'Albió, el Secretari General del Govern Civil de Tarragona, el gerent del Balneari, i altres».⁹⁴

Seguint les indicacions de l'acta, la sessió la va obrir el president, Mn. Riba; després del qual el secretari, Jaume Aguadé, va llegir la memòria, en la qual assenyalava que aquells Jocs Florals s'organitzaven a la memòria del reconegut rector de Vallfogona que va donar a conèixer l'indret a fora d'aquelles contrades. Va fer referència, també, a les composicions rebudes, que arribaven a 187, 183 de les quals eren en català i només 4 estaven escrites en castellà. Com a Jocs Florals permesos, s'hi havia d'incloure el castellà, malgrat tot, però, com que el tarannà pretès era el de contribuir a evitar el genocidi cultural, cal pensar que a qui se'n va fer ressò, sobretot, ja va ser a persones que hi pretenien participar en català, d'aquí les xifres tan favorables a aquesta llengua. Jaume Aguadé, en relació amb la quantitat de treballs presentats al certamen, es va afanyar a puntualitzar que «són molts per aquests Primers Jocs Florals que ens creïem en un principi que tindrien un caire íntim, de Balneari, i ara ens trobem que han trapassat

⁹¹ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 13-17.

⁹² Mn. Manuel Trens provenia de Vilafranca. Va destacar no només com a sacerdot, sinó també a historiador de l'art (AYMAR I RAGOLTA, 2019).

⁹³ Frederic Amat i Arnau provenia de Sarrià i, segons la seva neta, era: «industrial, político, de signo conservador, católico y catalanista, al tiempo que antifranquista, pero no fanático. Lo suyo era salvar a Cataluña de la catástrofe de la guerra civil y pactar lo más posible con Franco a fin de conseguir del dictador lo mejor para los catalanes. Llegó a ser un hombre de los llamados importantes en la Barcelona republicana y también en la franquista. Sabía hablar y convencer. Fue amigo de José María de Porcioles, uno de los alcaldes que tuvo Barcelona durante la dictadura (1957-1973)» (AMAT, 2022: 29).

En el cas d'aquests premis no només hi participa com a membre del jurat, sinó que també hi aporta un premi, el de la «millor poesia que glossi les excel·lències de les aigües de Vallfogona», segons la convocatòria (*I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 7-9).

⁹⁴ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 13.

els límits provincials».⁹⁵ A continuació, lamentava que moltes de les composicions no indicaven a quin premi en concret es presentaven, de manera que va haver de ser el jurat qui en fes la valoració al respecte. També va agrair l'aportació dels guardons a qui ho havia fet. I, finalment, va tenir unes paraules de record per a Mn. Miquel Piera, el fundador del balneari.

Després d'aquesta intervenció és quan es va lliurar la Flor Natural, que va rebre Josep Clarà i Roca⁹⁶ de mà del president del jurat, que va anar a buscar la reina de la festa: Paquita Aguadé i Sans, a qui acompanyaven les dames d'honor: «María Eulalia Amorós, Ramona Mariné, Isita Baldueza, Teresita Soteras, Mercedes Ramón, Teresita Taló y Montserrat Estrada, con las niñas Pilarín Llussá y Ana María Soteras»⁹⁷ que van ocupar el lloc corresponent a l'escenari. Després de tocar l'orquestra, Josep Clarà i Roca va llegir el seu poema i el va entregar a la reina de la festa.

Acte seguit es van lliurar els altres premis —tretze primers premis i onze accèssits, més la Flor Natural, en total: vint-i-cinc premis—,⁹⁸ que es van atorgar a les següents persones:

-Primer premi a la Flor Natural: Josep Clarà i Roca

Primer accèssit a la Flor Natural: F. Bajona

Segon accèssit a la Flor Natural: Francesc Vilà

-Premi a la Fe: Frederic Alfonso i Orfila

Accèssit a la Fe: Mn. Josep M. Castellà

-Premi a la Pàtria: Rafel Vilà Barnils

Accèssit a la Pàtria: Manuel González Hoyos

-Premi Ajuntament de Vallfogona: Eduard Marquez

-Premi Frederic Amat: Antoni Balasch

Primer accèssit Paños Juliá: Domènec Juncadella

Segon accèssit Paños Juliá: Oleguer Huguet

-Premi Direcció Balneari: Nida de la Herrán de Grau

Primer accèssit Direcció Balneari: Xavier Amorós

Segon accèssit Direcció Balneari: Tomàs Ribas

⁹⁵ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 21-22.

⁹⁶ Josep Clarà i Roca, de Roda de Ter, fou un dels poetes decisius a l'hora de fer decantar Miquel Martí i Pol per la llengua catalana (BERENGUER QUERALTÓ, 2020: 49).

⁹⁷ *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any VIII, núm. 2805 (17 de setembre de 1947), p. 4.

⁹⁸ Ni pel volum d'originals ni per la quantitat d'obres premiades es poden comparar aquests Jocs Florals amb els altres que hem tractat.

- Premi senyors Casas i Domínguez: Mn. Ramon Muntanyola
- Premi senyor Nicolau Mestres: Pere Salom i Morera
- Primer accèssit Paños Juliá: Joan Sallarés
- Segon accèssit Paños Juliá: Josep M. Espinàs
- Premi senyor Ramon Puig: Joaquim Segura
- Premi senyor Antoni Sabater: Mn. Josep Serra
- Accèssit senyor Antoni Sabater: Emili Saleta
- Premi 'Vermut Blanc Simó': Antoni Cavallé i Joan Massot
- Accèssit 'Vermut Blanc Simó': Eduard Guasch, Joan Besora i Eugeni M. Vilaclara
- Premi Junta de Museus: Ramon Bergadà
- Premi Xalet Sant Jordi: Antoni Correig

En acabar va ser el torn de Mn. Muntanyola, com a mantenidor, que va destacar la paraula «Amor» com la que contenia realment tot l'esperit dels Jocs Florals. Finalment, va parlar el president del jurat, Mn. Riba, que va vincular la poesia amb l'espiritualitat i va pronunciar una frase tan lapidària com que: «crec que d'ací a uns anys ja estarà passat de moda el parlar de l'Església com a enemiga del proletariat, quan precisament la revolució proletària ha estat el restabliment de la tirania».⁹⁹ Després de felicitar els premiats, va convidar els assistents a dipositar una corona de llorer damunt la tomba de Mn. Vicent Garcia. La reina de la festa i les dames d'honor anaren a fer una ofrena a la capella del Balneari, adreçada a la Mare de Déu de la Salut. I tornà a tocar l'orquestra.

Al balneari de Vallfogona de Riucorb, doncs, també se celebren els Jocs Florals en català, llevat de l'accèssit a l'Englantina, que s'atorga a la composició «Perennidad de España», de M. González Hoyos. Com comenta Amorós, genèricament per autoritzar els Jocs Florals:

L'únic extrem que van exigir les autoritats amb el més gran rigor per a autoritzar-los, va ser que en l'apartat del tema pàtria, ineludiblement, sense excuses ni pretextos, només es premiessin poemes escrits en llengua castellana. Aquesta va ser la condició sine qua non per a aconseguir les autoritzacions i va subsistir fins ja situats a la dècada dels 70. (AMORÓS, 2000: 137)¹⁰⁰

⁹⁹ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 193-194.

¹⁰⁰ Josep Faulí (1980: 9) també indica que l'Englantina havia de ser en castellà, malgrat que els Jocs Florals espuris «que proliferaren per barris i viles» s'haguessin aconseguit fer en bilingüe en aquells moments.

En aquest cas, fins i tot s'aconsegueix que el castellà hi sigui en aquesta categoria, però no en el primer premi, sinó en l'accèssit.¹⁰¹ Cal tenir present, a més, que també s'intenta maquillar la noció de pàtria; en aquest sentit, en el seu discurs com a mantenidor, Mn. Ramon Muntanyola s'hi refereix amb aquests termes: «Quan aquest seguici misteriós de llum i de flama ungeix i exorna els plans i les muntanyes, les cimes i les valls, els camins i els carrers de la terra on vivim, l'Amor aleshores es diu PATRIA».¹⁰²

D'aquests premis, en va sortir una publicació, una voluntat que recollia el *Diario Español* en la notícia de l'esdeveniment: «La Comisión organizadora se propone recoger en un volumen todos los trabajos premiados».¹⁰³ El llibre —tot en català a excepció del l'accèssit que es va donar a un poema escrit en castellà en la categoria de pàtria— es va imprimir a Reus el dia 9 d'agost i es va vendre al preu de 28 pessetes, tal com consta a la contraportada. A la primera pàgina es pot comprovar que comptava amb l'autorització de la censura eclesiàstica amb aquestes tres inscripcions: «NIHIL OBSTAT, El Censor, Dr. Pedro Batlle, Canónigo», «Tarragona 7 de agosto de 1948 IMPRIMATUR, Manuel Card. Arce Ochoterena Arzobispo de Tarragona» i «Por mandato de Su Emcia. Rdma. el Cardenal Arzobispo, mi señor, Dr. Jerónimo Claveras Canciller-Secretario». Els textos hi apareixen ordenats de manera cronològica: en primer lloc, hi ha les bases de la convocatòria i després els discursos en l'ordre en què es van pronunciar i amb els premis que es van lliurar al mig. A aquest llibre, Xavier Amorós s'hi refereix així:

La família Agudé i mossèn Trens no en van tenir prou amb la celebració d'aquells considerables i insòlits jocs florals. En van voler deixar constància escrita i, al cap d'un any escàs, van publicar un llibre [...], una publicació molt digna, feta a Reus, als tallers de l'intrèpid —exclusivament intrèpid— Joan Cunillera, finançada amb la subscripció d'un centenar de persones, que recull tot el contingut del certamen: les bases, l'acta de la festa, la memòria del jurat, els dos discursos i tots els textos premiats. És cert que el llibre només es podia adquirir per subscripció i que s'exhibia ben arrezerat per l'església

¹⁰¹ Cal remarcar que en aquests Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb passa una cosa similar als Jocs Florals que se celebraren a Reus el 1907 en què, tal com recorda en Joaquim Santasusagna: «va premiar-se un sol treball en llengua espanyola i encara ho fou com a accèssit; es pot pensar que aquest quasi monolingüisme degué ser obra de la casualitat» (SANTASUSAGNA, 1968: 37). En els del Balneari de Vallfogona de Riucorb, però, segurament no es tractava de casualitat sinó de premeditació.

¹⁰² *I Jocs Florals del Balneari del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 188.

¹⁰³ *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any VIII, núm. 2805 (17 de setembre de 1947), p. 4.

tarragonina més oficial, amb tres signatures estel·lars: la del censor, la del canceller secretari i l'*imprimatur* de l'arquebisbe Arce Ochotorena [...], tenint en compte l'any i les circumstància, la publicació resulta sorprenent, com ho resulta la celebració dels mateixos jocs florals (AMORÓS, 2000: 138).

És evident que hi havia la voluntat de repetir l'experiència —ho manifesten tant les bases com la publicació que n'apareix, en què s'hi fa constar que es tracta dels «Primers» Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb, com també a través de les paraules de Jaume Aguadé, quan parla com a secretari, i es refereix al certamen com a «aquests Primers Jocs Florals»,¹⁰⁴ motiu pel qual cal pensar que esperava que n'hi hagués de futurs, o les de Mn. Riba, el president del jurat, que expressa obertament la voluntat de repetir-los «en alguna altra ocasió, si Déu vol»—,¹⁰⁵ però com ja va passar amb els II Jocs Florals d'estar per casa, es queda tot en un mer desig que no es fa realitat.

Si ens centrem en les composicions premiades, hem de començar per la Flor Natural que va rebre Josep Clarà per «On ets, oh tu, en aquesta hora encesa!», catorze quartets en què es refereix a l'edat adulta i el naixement de l'amor, un amor que ens mostra inabastable. El poema es pot dividir en tres parts: la primera (v. 1-12) correspondria a la introducció, en què ens presenta l'espai, un entorn joiós; després, en la segona part (v. 13-48), desenvolupa els sentiments. Hi exposa, primer, el que sent (v. 13-28) i, a continuació, el que li agradaria que passés (v.28-48). Es tanca el poema, en el que seria la tercera i última part (v. 49-56), explicant la impossibilitat de fer-ho realitat.

El primer accèssit d'aquesta categoria, la Flor Natural, el guanya Francesc Bajona Vilaseca¹⁰⁶ amb «Poemet de les tres roses», que divideix en tres parts: «Rosa vermella», «Rosa blanca» i «Rosa, Roseta o Rosó». La primera està formada per quatre tercets, la majoria heptasil·làbics; la segona, per tres estrofes de sis versos, i la tercera, per sis quartets heptasil·làbics. En el primer cas, fa referència a la rosa que es posa a la solapa, en el segon a la rosa que porta la dama a qui adreça la composició i,

¹⁰⁴ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 21.

¹⁰⁵ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 196.

¹⁰⁶ Es tracta de Francesc Bajona Vilaseca que, tal com consta en la notícia en què es recull la procedència dels premiats, era de Manresa. De fet, segons el web www.patrimoniliterari.cat va guanyar, precisament, una Flor Natural en els Jocs Florals de Manresa que va convocar la Joventut Carlista de Manresa el 1930. (<<https://www.patrimoniliterari.cat/mapa.php?autor-cerca=Bajona%20Vilaseca,%20Francesc&certamens-punt=20&premi=Flor%20Natural&entitats-punt=20&capcaleres-punt=20>> [Consulta: 25 de juny de 2023].)

finalment, en el tercer, ens explica que l'autèntica rosa per a ell és la dama a qui adreça el poema.

«El poeta s'enamora», de Francesc Vila, és el poema que guanya el segon accèssit a la Flor Natural. Són nou quartets a través dels quals torna a l'edat mitjana per mostrar-se, com els trobadors, el vassall més predisposat a la dama. El poema també es pot dividir en tres parts. En la primera estrofa exposa la seva condició de vassall (v. 1-4), en la segona part (v. 5-28) exposa què en podia sorgir d'aquella relació i, finalment, en les dues últimes estrofes (v. 29-36) el poeta es presenta com el portador de la felicitat i la tranquil·litat a la dama.

El premi adreçat a la fe, el rep Frederic Alfonso i Orfila amb «Dos sonets franciscans»; una oda a través de la qual el poeta expressa l'admiració i devoció que sent per sant Francesc d'Assís. En el primer dels sonets, tots dos decasíl·labs, s'adreça al sant amb la voluntat de fer-li companyia i, en el segon, a partir de l'anàfora «si dèieu», exposa la seva capacitat, allò que pot aconseguir només d'expressar-ho.

El Rnd. Josep M. Castellà és qui rep l'accèssit a la fe amb «Al Sant Crist de capçalera», cinc quartets decasíl·labs, en què exposa una elegia: el dolor que li genera veure Jesús clavat a la creu.

El premi a la pàtria l'aconsegueix Rafael Vilà i Barnils per «Tríptic de sonets»: «Francolí», «Poblet» i «Mont-sant»; per tant, tal com deia Mn. Ramon Muntanyola en el seu discurs com a mantenidor dels Jocs, s'hi expressa l'amor per l'espai geogràfic, tot i que aquest espai geogràfic sigui representatiu de la «Parla», l'«Esperit» i la «Força», que són les paraules que consten com a subtítol de cadascun dels poemes, respectivament. Amb «Francolí» es lloreja el riu i les històries que amaga, i hi fa un reclam per a la llengua i una realitat més plaent: «amb llengua de còdols, timbrada d'esglai, / esmolec encara la santa paraula / d'un poble que enyora la llum i l'espai» (v. 12-14). A «Poblet», el monestir esdevé el símbol d'un passat brillant, com la fe que encarna. Amb «Mont-sant» exalta «una raça, sofrida i resolta, / que escola el teu aire i entén el teu crit!» (v. 11-12), una raça la fortalesa de la qual destaca i, per això, utilitza una al·literació de consonants alveolars, sobretot fricatives i vibrants; i un encavallament entre el vers 10 i 11. A més, en els tres sonets, per tal de remarcar l'exaltació de la pàtria, hi abunden les exclamacions. Xavier Amorós el considera:

un tríptic abrandat, on, [Rafael Vilà i Barnils] de forma contundent, parla de la pàtria catalana sense ambigüitats i on, amb ajuda de metàfores ben assequibles, fa esment, pel

lector o l'oient una mica alerta, fins i tot de les circumstàncies que llavors patíem. En el darrer poema del tríptic, Vilà fa menció de «l'imperi punyent de la nit» i, també, «d'una raça soferta i resolta» (AMORÓS, 2000: 135).

Sens dubte es tracta d'un gran atreviment per a l'època, tot i que els símbols hi abundin i el to ardit quedi adreçat als espais geogràfics de l'entorn.

L'accèssit de la pàtria és, com s'ha dit, l'únic premi que s'obté en llengua castellana, i s'atorga a Manuel González Hoyos¹⁰⁷ per «Perennidad de España»; una gran epopeia de l'imperi espanyol, les glòries passades del qual enalteix i n'haurà moltes més de cara al futur. Es tracta de cent tres versos decasíl·labs, dividits en sis estrofes que es poden dividir, al seu torn, en tres parts: a la primera estrofa, trobem la referència a la grandesa d'Espanya, un aspecte que desenvolupa en les cinc estrofes següents, en què destaquen les polisíndetons per remarcar-ne totes les efemèrides; en l'última estrofa, a tall de conclusió, hi ofereix consells per poder continuar amb aquesta efervescència.

Els premis extraordinaris comencen amb l'únic premi adreçat a treballs escrits en prosa concedit per l'Ajuntament de Vallfogona a les millors notes biogràfiques relatives al Dr. Vicenç Garcia, poeta i rector de Vallfogona, un premi que obté Eduard Márquez¹⁰⁸ per un treball que surt del títol del premi: «Notes biogràfiques del Dr. Vicenç Garcia, Rector de Vallfogona». Es tracta d'un treball que intenta ser rigorós i crític, perquè creu que fins ara no s'ho ha estat, per la qual cosa intenta oferir-nos dades corroborades, tot i que també fa constar que certa informació vinculada amb Vicent Garcia es va destruir amb la Guerra d'Espanya. Hi explica, per exemple, com es va introduir en el món dels llibres, a través del seu padrastrer, l'home amb qui la seva mare es va casar després de quedar-se vídua, que era llibreter. I és a través del contacte amb els llibres que li neix la seva vocació sacerdotal, en la qual s'endinsa. Fa un repàs pels diferents indrets per on va passar abans de fer cap a Vallfogona, de la qual s'enamora. I parla d'un viatge a Madrid en què:

no sabent sos rivals rendirse al mèrit del poeta català y envejosos dels favors que disfrutava, li declararen la mes crudel guerra, fent-li experimentar tota classe de

¹⁰⁷ Manuel González Hoyos (1900-1984) era un poeta càntabre, que va arribar a guanyar el primer premi de fins a cent seixanta certàmens lírics i va ser el primer president de l'Associació de la Premsa del règim de Franco (1932-1942) (<<https://www.escriitorescantabros.com/escritor/gonzalez-hoyos-manuel.html>> [Consulta: 18 de gener de 2024]).

¹⁰⁸ Eduard Márquez (Vic, 1928 — Barcelona, 1995) era oncle del també escriptor Eduard Márquez i Tañá (Barcelona, 1960), segons ens ho explica ell mateix.

disgustos, procurant ab libel·los, falsetats é injurios desconceptuarlo, envilirlo y ferli pérdrer la amistad del rey y dels personatjes de la cort, graduant de ignorancia la sabiduría, y de tonteries les seues agudeses.¹⁰⁹

Serà tan gran el malestar que aquest viatge li causarà que poc després morirà. Eduard Márquez encara continua fent referència al seu testament.

El premi destinat a la millor poesia que glossi les excel·lències de les aigües de Vallfogona, queda desert i, per això, s'opta per reconvertir-lo en premi a una poesia de tema lliure, que es concedeix a Antoni Balasch¹¹⁰ per «El Nadal de Sor Clarissa», cinquanta-sis versos decasíl·labs dividits en tres estrofes a través dels quals compon un plany a la mort de sor Clarissa. En la primera estrofa, ens situa temporalment i físicament: passa per Nadal al claustre del convent de les monges. En la segona, explica què passa a sor Clarissa: mor mentre contempla la figura de Jesucrist. I, en la tercera estrofa, exposa el dolor de les companyes en prendre consciència del succés.

El primer accèssit d'aquesta mateixa categoria, el va rebre Domènec Juncadella¹¹¹ per «Alba d'amor», vint quartets decasíl·labs, a través dels quals parla de l'arribada del nou dia com a metonímia de la llum i de la salvació, representada per una natura, la de l'entorn, que simbolitza la vida senzilla, natural i, alhora, perfecta que es busca com a manera d'aconseguir la felicitat. Però el poeta es mostra dubtós del motiu d'aquesta felicitat, que s'acaba adonant que la provoca la visió d'una noia. Li agradaria que entre ells nasqués l'amor; un amor que es concep molt diví. És només al final del poema que es destapa que hi ha una dama que el pot rebre, al llarg de la composició cap a qui es projecta l'estima és cap a Déu. Cal pensar que el que persegueix és una unió dels dos amors: el celestial li ha de permetre aconseguir el terrenal.

Oleguer Huguet és qui guanya el segon dels accèssits d'aquest premi amb «Poema de Festa Major», que consta de: «Vigília», «Ball de moros i cristians», «L'envelat» i «La Verge va per la vinya (Processó sota la pluja)». El primer i l'últim són versos pentasíl·labs, els altres heptasíl·labs. «Vigília» fa referència a l'arribada de la Mare de Déu amb Jesús als braços i com la gent col·loca els domassos a les cases per

¹⁰⁹ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 84.

¹¹⁰ Antoni Balasch Torrell (1925: 223) havia escrit a la *Revista del Centro de Lectura* «La cançó del rodamón».

¹¹¹ Al barceloní Domènec Juncadella el trobem l'any següent, el 1948, participant a uns altres Jocs Florals, els de Banyoles, on va rebre la Flor Natural; potser s'hi va presentar amb la mateixa composició, ja que el títol és el mateix (<https://turaris.net/es/publicacions/articulos_10/s_historia_10/els-jocs-florals-a-banyoles_587> [Consulta: 30 de març de 2023]).

donar la benvinguda a la festa major. Amb «Ball de moros i cristians» personalitza aquesta dansa que acaba amb el triomf dels cristians. A l'«Envelat», es fa referència a l'espai on es desenvoluparà tot l'enrenou festiu. I, finalment, a «La Verge va per la vinya», recupera la història de les noces de Canà. El poema, a través de la festivitat, es configura com un panegíric diví.

Quant al premi de la Direcció del Balneari a la millor poesia de tema lliure, el va rebre l'artista Nida de la Herrán de Grau¹¹² per «Díptic espiritual», dues composicions que es basen en quartets: «Sóc teva...!» i «El record d'un pensament». La primera té forma de cançó, ja que té una mena de tornada que es va repetint al final de cada estrofa. Hi fa referència a l'empara de Déu que la protegeix, en un entorn que es concreta en una natura esplendorosa i, en últim terme, en l'amor. En «El record d'un pensament», també hi apareix una natura radiant que transmet pau i tranquil·litat, però tot es tracta d'un somni. No és la realitat, es queda tot en un desig del que es voldria tenir.

El primer accèssit del premi de la Direcció del Balneari el va rebre Xavier Amorós per «Primavera», compost per «Abril», «Maig» i «Juny». El primer està format per dos quartets decasíl·labs i hi destaca l'anàfora «Amors d'abril», així remarca que aquest és propici per a l' enamorament; «Maig» consta de catorze versos heptasíl·labs i aquí hi trobem una altra anàfora «Si volguessis venî amb mi, / de matinet a la prada...», per deixar clar que li agradaria que l'estimada se n'anés al seu costat i hi fa una projecció de què podria passar: es deixarien extasiar per l'entorn i li proclamaria l'amor. Finalment, a «Juny», un sonet de versos decasíl·labs en la majoria de casos, hi expressa la negativa de l'estimada. D'aquesta manera, doncs, amb aquests tres poemes el poeta muda de la joia al plany, passant pel panegíric.

¹¹² Nida de la Herrán de Grau era una pintora barcelonina que es va especialitzar en escenografia i teatrina. Segons el Museu Nacional de Catalunya, va celebrar un parell d'exposicions individuals al seu estudi (<https://www.museunacional.cat/ca/search/content/Nida%20de%20la%20Herran> [Consulta: 30 de febrer de 2024]). De fet, el mateix 1947 va exposar «teatrinos ochocentistas» «durante los meses de enero, febrero y marzo de 1947 en su estudio de la calle Elizabets, 16. 1.º». L'altra —o si més no, un altra exposició seva—, l'hem trobat referida al web de l'Institut del Teatre, es va fer del 20 d'abril al 8 de maig de 1948 al Real Círculo Artístico ([https://escenadigital.institutdelteatre.cat/catalog?Tk=RP&display_type=table&f\[data_creacio_search\]\[\]=1948&f\[has_file_assets_facet_priv\]\[\]=1&f\[type_facet\]\[\]=Programa&page=5](https://escenadigital.institutdelteatre.cat/catalog?Tk=RP&display_type=table&f[data_creacio_search][]=1948&f[has_file_assets_facet_priv][]=1&f[type_facet][]=Programa&page=5)) [Consulta: 30 de febrer de 2024]). El cartell d'aquesta última exposició el va fer Lau (Nicolau Miralles) (<https://cartellistes.blogspot.com/2019/>) [Consulta: 30 de febrer de 2024]). J. M. Junoy en destaca que «Ante alguno de sus paisajes [es refereix als seus teatrina] recordáis pinturas escogidísimas y peculiarísimas. Aquel grupo de árboles mentolados, es un Vayreda. Aquel rincón de jardín —azul liliaceo, rosa salmonado— es un Claude Monet» (JUNOY, 1948: 73). En els Jocs Florals que ens ocupen, però, hi expressa els seus dots artístics recurrent a un altre vessant: el poètic.

El segon accèssit del mateix premi es concedeix a un poema d'una temàtica similar, tal com ho demostra el títol: «Cant a la primavera», de Tomás Ribas i Julià.¹¹³ Es tracta de tretze setxets a partir dels quals emfasitza, en aquest cas no l'amor que es desperta durant la primavera, sinó l'aspecte més característic de la natura en aquesta època a través de la terra, el cel, els ocells... i també l'amor, però sense donar-li tant de protagonisme.

En relació amb el premi al millor poema dedicat a la Mare de Déu de la Salut, l'obté Ramon Muntanyola, Pvre., amb «A la mare de Déu de la font de la salut», setanta versos heptasíl·labs, repartits en quintetes i quartetes, a excepció de l'última estrofa que és una sexteta. Es tracta d'una pregària en la qual invoca la Mare de Déu de la Font de la Salut, el poeta exposa el romiatge que fa per anar-la a veure a la recerca de la seva empara, perquè està malalt, raó per la qual utilitza l'anàfora «Acull».

El premi a la millor poesia dedicada a l'eixerit escolanet del rector de Vallfogona queda desert, motiu pel qual s'atorga a una poesia de tema lliure: «La Verge visitadora» de Pere Salom i Morera.¹¹⁴ Hi trobem vuitanta-quatre versos distribuïts en cinc estrofes. El tema que es tracta en la primera estrofa és força similar a l'anterior poema, ja que fa referència al sofriment humà que ella pot guarir i, en aquest cas, també es recorre a una anàfora per remarcar-ho: «Nostra Senyora abandona l'hostatge / Nostra Senyora se'n va de viatge». Després se centra en altres aspectes en els quals intervé la Mare de Déu: en l'àmbit marítim, per afavorir que la mar estigui en calma i els pescadors aconseguixin pescar força (segona estrofa) i en l'espai natural, per fer que l'entorn sigui bell i esplendorós (tercera estrofa). La quarta estrofa sembla que estigui vinculada amb la tercera; potser es tracta d'un error de maquetació; en qualsevol cas, hi exposa que els pagesos també se'n poden beneficiar, del poder de la Verge Maria. Finalment, en l'última estrofa, es recrea a assenyalar-la com a responsable de tots els beneficis que ha indicat. En definitiva, doncs, és un himne o poema narratiu per remarcar-ne les qualitats.

¹¹³ Tomàs Ribas i Julià (Mataró, 1894 — Tàrraga, 1949) va destacar sobretot com a dramaturg; la seva obra més emblemàtica és *La puntaire de la costa*. Va morir encara no dos anys després del certamen (<<https://www.culturamataro.cat/escultura-monument-a-tomas-ribas>> [Consulta: 27 de maig de 2024]).

¹¹⁴ Pere Salom i Morera (Sabadell, Vallès Occidental, 1883 — Palma, 1950) va destacar com a poeta i com escriptor, en termes generals. El trobem vinculat a la *Revista del Centre de Lectura* en la qual ja el 1925 va publicar el poema narratiu «La desaparició de Pomona», núm. 123, març, p. 44. A més, en aquesta mateixa revista en parla Plàcid Vidal, que en destaca que «ha estat l'home influent i popular, i avui a Catalunya és un dels joves assenyalats en la nostra literatura moderna» (VIDAL ROSICH, 1921: 303). Per tant, ja hi havia una relació prèvia amb la societat reusenca i aquest autor, tot i que potser es va assabentar de l'existència d'aquests Jocs Florals a través d'algun altre canal.

El primer accèssit d'aquesta categoria dels premis se l'endú Joan Sallarés¹¹⁵ per «Trilogia de l'amor i el mar» i el segon dels accèssits el guanya Josep M. Espinàs¹¹⁶ amb «Mare de Déu d'Agost». Cal suposar que hi devia haver un debat entorn a com resoldre que el premi previst quedés desert, perquè, malgrat que com a tema lliure s'adjudica a Pere Salom i Morera, en compondre la publicació hi consta que el poema de Josep M. Espinàs, «Mare de Déu d'agost», és un accèssit a tema lliure i la composició de Joan Sallarés, «Trilogia de l'amor i el mar», és premi «Paños Juliá»; de manera que, en la mateixa publicació no acaba de quedar clar quin és el premi que reben aquests dos treballs.

El treball de Joan Sallarés consta de tres pomes: «Il·lusió del mar», «Força del mar» i «Crueltat del mar», formats cadascun per quatre quartets decasíl·labs. En el primer cas, s'evoca el poder del mar que compara amb l'ímpetu i l'encís del seu cor. Està ple d'exclamacions per tal de remarcar-ne la força. En «Força del mar» es repeteix la comparació del mar amb el del seu cor enamorat, però ara, a més, també es compara amb l'amor de la seva estimada. Amb l'anàfora «O, mar! [...]» reflecteix la intensitat dels seus sentiments. La darrera de les composicions, però, és de desencís, tal com es percep en el títol, perquè, a causa de l'amor, s'ha quedat amb el cor trencat, sempre prenent com a símbol el mar.

El poema de Josep Maria Espinàs, format per sis estrofes d'hexasíl·labs blancs —que destaquen en el conjunt d'obres presentades als premis perquè habitualment els versos són rimats— descriu una processó amb motiu de la Mare de Déu d'Agost, per això està ple de vocatius que la interpel·len. S'hi deté a explicar-nos quan es fa i en quin entorn, com es comporta la gent i tot allò que s'hi vincula. El llenguatge que hi utilitza, a diferència del que trobem en els altres casos, és molt col·loquial i proper.

Joaquim Segura va resultar ser el guanyador del premi dedicat a la Sagrada Família per un poema que tenia com a títol, precisament, «Sagrada Família», un sonet decasíl·lab. Hi fa referència a la dificultat de la vida, motiu pel qual és important recórrer a la «Sagrada Família» per quedar emparat; d'aquí que utilitzi l'anàfora: «Cerca el recer!», un recer que ha de trobar en el recinte que expressa en el títol.

¹¹⁵ Joan Sallarés i Castells (Sabadell, 1893 - 1971) va ser escriptor, llibreter i editor (ALSINA I GIRALT, 1990).

¹¹⁶ A l'escriptor i periodista barceloní Josep M. Espinàs (Barcelona, 1927-2023) l'anirem trobant en altres moments al llarg d'aquest treball. És interessant tenir en compte que en el moment de realització d'aquest certamen tenia vint anys.

Josep Serra, Pvre.,¹¹⁷ és qui guanya el premi a la millor poesia de tema lliure del senyor Antoni Sabater amb «Oda a la bona mestressa», en què a través de quinze quartets eneasíl·labs es refereix a la mestressa de casa i la seva capacitat de resoldre-ho tot que, al seu torn, esdevé símbol de la Mare de Déu i la seva predisposició que tot vagi bé.

L'accèssit d'aquest premi el rep Emili Saleta per «Epitalami», cinc estrofes de versos decasíl·labs, amb els quals s'adreça a uns nuvis, primer al seu amor i després a cadascun d'ells per separat —primer a l'esposa, a qui demana: «fes de la casa una llar catalana» (v. 30), i després al marit. Finalment, fa referència al fill que arribarà i a l'alegria que comportarà.

En relació amb el premi a la millor col·lecció de rodolins que glossin el tema «El vermut, fa gana o la treu?», a càrrec de Vermut Blanc Simó, les diferents composicions premiades en aquesta categoria, degut a la temàtica que es proposa, estan escrites en un llenguatge molt col·loquial i distès, perquè s'hi pretén aconseguir uns apariats festius i divertits. Antoni Cavallé i Joan Massot, que ja els havíem trobat implicats en els II Jocs Florals d'estar per casa, són els que s'enduen el premi amb una composició que té com a títol el mateix del premi. Amb un poema narratiu, a través de quaranta-dos apariats heptasíl·làbics, ens expliquen la història de Pau Prim, que té problemes de salut a causa de la qualitat que indica el seu cognom: està massa escardalenc. Per resoldre-ho «visita en Dret i Gras» (v. 51) que li recepta: «“Vermut Simó” / que no n'hi ha de millor. // Vermut fabricat a Reus / que guareix de cap a peus» (v. 57-60). Així resol el seu problema i, a més, aconsegueix captar l'atenció de la noia més maca.

El primer accèssit d'aquest premi se l'endú Eduard Guasch amb «Humoresca», que consta de vint-i-dos rodolins decasíl·labs en què es fa referència al fet de venir més o menys gana a les persones en veure vermut, segons cadascú. El segon accèssit l'obté un altre poema amb el mateix títol que el nom del premi: «El vermut, fa gana o la treu?», en aquest cas de Joan Besora. A través de vuit rodolins heptasíl·làbics, indica que el vermut fa gana i aporta salut. El tercer accèssit d'aquest premi se l'emporta Eugeni M. Vilaclara, també amb un poema el mateix títol que el premi. El jurat vol remarcar-ne la voluntat de guardonar-lo, malgrat que no està format per rodolins com es demanava,¹¹⁸ sinó per un tercet monorim i sis quartets. Vilaclara hi aposta per una idea

¹¹⁷ Segurament és el poeta Mn. Josep Serra i Janer, amic del farmacèutic Lluís Beringues i Vilaseca, nascut a Sallent el 3 de maig de 1919 (PANADÈS I MÍNGUEZ, 2006: 77). El trobem més endavant vinculat a la *Revista del Centro de Lectura*.

¹¹⁸ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948,

similar a la de Joan Besora, tot i que va més enllà: el vermut no només fa venir gana sinó que, a més, és adequat per quan estàs malalt o, fins i tot, quan t'has de declarar.

El premi, el destinat a la millor poesia que glossi les bel·leses artístiques i naturals de la conca del riu Corb, se l'endú el Rev. Ramon Bergadà¹¹⁹ per «El riu corb», formada per versos heptasil·làbics en la majoria dels casos. A través de la composició ens porta pels diferents indrets que recorre el riu Corb des del seu naixement fins a la seva mort: Rauric, Llorac, Albió, Vallfogona, Guimerà, Ciutadilla, Nalec, Rocafort, Vilet, Sant Martí, Maldà i Belianes; i ens en va explicant l'entorn i tot el que aporta a través d'un llenguatge senzill i planer.

Finalment, el premi al millor sonet dedicat a Sant Jordi se l'emporta Antoni Correig per «El cavaller Sant Jordi». Format per dos quartets i un sextet de versos decasíl·labs (potser un sonet mal editat), ens explica la història de sant Jordi, que simbolitza l'arribada de la primavera, ja que «el veiem escometre la tenebra / amb una llança que és un raig de llum» (v. 13-14).

p. 25.

¹¹⁹ Segurament Mn. Ramon Bergadà i Solà (Llorenç de Vallbona, Urgell, 1872 — Tarragona, 1949), destinat, entre d'altres localitats, a Constantí, Reus i Tarragona, que morirà poc més de dos anys després d'aquest certamen. (MASSÓ, 2000).

1.1.3.3. Conclusions

Recordem que, en aquest cas, es compta amb el suport eclesiàstic per tal de poder tirar endavant el certamen. Malgrat que això impliqui que s'hagin d'acceptar treballs en castellà, també comporta que es puguin lliurar molt més premis —perquè també s'hi impliquen molts més mecenes—, i que es compti amb molts més originals. Per aquest mateix motiu, gràcies a aquesta permissivitat, en podem fer un seguiment a través del *Diario Español*. En qualsevol cas, ja s'ha vist que la poesia no era un gènere que preocupés, perquè no era —és— un gènere de masses i poc preocupava el règim com a proposta per donar vida i futur a la llengua catalana.

Sigui com sigui, de resultes d'aquest suport i perquè la gent que l'organitza ja és gent molt devota, l'Església hi obté un protagonisme evident, no només per la presència física, a través de diferents membres del clero o per fer-se en honor al rector de Vallfogona i recordant Mn. Miquel Piera, fundador del balneari on es realitzen, sinó també perquè les composicions acostumen a contenir un to marcadament religiós i és que tal com expressa Mn. Lluís Riba, president del jurat, s'entén que «la poesia no pot ésser laica»;¹²⁰ és a dir, que l'estat d'ànim necessari per compondre poesia l'ofereix, precisament, el recolliment espiritual.

Els versos que hi trobem continuen essent del mateix caire que en els altres certàmens: segueixen esquemes rígids i una rima molt marcada. Els poemes es mostren molt propers a les consignes estipulades pel Noucentisme —el model a seguir per manca d'altres propostes posteriors—, en relació amb aspectes que emfasitzen com el classicisme i el mediterranisme i la manera de versificar, carregada d'harmonia, simetria, artificiositat mesurada, etc. Tot i que també s'aposti per un cert romanticisme i per l'exaltació de l'efervescència de la natura, que ofereix l'entorn ideal en el qual gaudir de tranquil·litat i bellesa. De fet, són la natura i Déu —o la fe, en termes genèrics— els que transmeten esperança per a un demà millor, que és el desig que s'observa rere moltes de les obres. Així doncs, es continua amb el tarannà líric que s'ha vist en els altres certàmens, tot i que en aquest cas s'opti per composicions estròfiques més llargues i també prengui més cos el simbolisme, del qual s'amaren la majoria de treballs i que els carrega, per tant, de connotacions que cal saber interpretar i que sovint tenen a veure o amb la llengua o amb la pàtria catalanes.

¹²⁰ *I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Tallers tipogràfics Joan Cunillera, Reus, 1948, p. 195.

Podríem dir que, tal com correspon a uns Jocs Florals, els temes que hi predominen són l'amor, la fe i la pàtria, tot i que es tracti de temes transversals que sovint es barregen entre ells. En concret, per referir-se a la nació, es recorre a l'entorn natural i a tot allò que aquest entorn aporta i representa, sovint —com la fe—, un redós acolorit i serè des del qual albirar un futur més plaent.

Tot i que en les bases de la convocatòria del premi s'acceptin originals tant en català com en castellà, és evident l'aposta pel català, ja que només un dels treballs és en castellà, l'accèssit al premi de la pàtria del poeta santanderí Manuel González Hoyos. S'evidencia, d'aquesta manera, la voluntat de promoure expressament el català a través d'aquests Jocs Florals, que si bé no es manifesta en les bases sí que es devia transmetre a través del bocaorella o a través de les persones a les quals es donaven a conèixer.

Al seu torn, la veu femenina, continuant amb el que passa en els altres casos d'aquests Jocs Florals, tot i que ara es compti amb força més composicions premiades, hi és merament testimonial a través de l'artista barcelonina Nida de la Herrán de Grau, que hi guanya el premi de la Direcció del Balneari.

1.1.4. Recapitulació: els Jocs Florals alternatius al règim

Tot i que els I Jocs Florals d'estar per casa —els primers que es realitzen en català en l'entorn reusenc— arrenquin amb voluntat de passatemps —malgrat que al darrere hi hagi la voluntat de promoure la llengua catalana—, de mica en mica en els altres certàmens que hem vist es va conferint a l'acte més seriositat i més intencionalitat catalanista, si més no fins als II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just. En aquest sentit, en passar a ésser permesos per l'església, els Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb perden certa expressivitat —tant en els poemes com en el muntatge de l'acte—, encara que s'aconsegueixi més participació i que sigui majoritàriament en català.

Malgrat el to d'aquells primers Jocs Florals —els d'estar per casa—, és aquell certamen del 1945 el que acaba marcant l'evolució dels altres. De fet, constatem com es passen el relleu els uns als altres i com, convocatòria rere convocatòria, els organitzadors els acaben donant més ressò i carregant de noves pàtines. Així, observem que, si en els I Jocs Florals d'estar per casa Maria Josepa Vallvè és una de les dames d'honor, és ella mateixa qui serà reina de la festa en els I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just; i si en els II Jocs Florals de la Mas de la Bassa del Just la reina de la festa és Enriqueta Prats, ella mateixa serà una de les dames d'honor en els I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb. Sempre emparats en un àmbit de sociabilitat propi de la burgesia catalana benestant, d'aquí que també es poguessin dur a terme els certàmens poètics amb tanta fastuositat.

D'altra banda, el Dr. Grau Barberà, que donarà cos a la segona celebració a l'Institut Pere Mata, pretindrà donar-li més presència i majestuositat, que en la primera ocasió; com també ho farà Enric Prats Martí, també treballador del centre psiquiàtric, però no com a metge, sinó com a comptable, en promoure els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, als quals inclourà un decorat i un sentiment catalanista més pronunciat, així com també un tarannà religiós, que s'ampliarà en els que es realitzen al balneari de Vallfogona de Riucorb, a càrrec d'Enric Aguadé. Cada vegada, com es pot observar, es compta amb més implicació de l'Església, fins que en els darrers ja es disposa de la seva autorització i, això també implica aconseguir-ne més ressò i més participació, per la tranquil·litat que representava fer-ne difusió i perquè són els mateixos mitjans de comunicació franquista els que en recullen tota la informació; d'aquí que també n'hi

hagi una publicació permesa íntegrament en català —a excepció de l'accèssit a la pàtria, que es va donar a un original en castellà.

El moment en què apareixen és clau, en la segona meitat dels anys 1940, acabada la Segona Guerra Mundial, amb la victòria aliada i les fórmules del franquisme per mantenir-se indemne (SAMSÓ, 1994: 96-97; GALLOFRÉ VIRGILI, 1991a: 314-317); una situació que, sens dubte facilitarà que puguin realitzar-se sense problemes els que són clandestins, si és que les autoritats van arribar-ne a tenir consciència, i que puguin dur-se a terme en un ambient tan català els últims. Després en vindran d'altres, de Jocs Florals a Reus, com els del 1948 convocats amb motiu de la II Feria de Muestras, un certamen totalment autoritzat, en què la llengua catalana ja hi és permesa —de fet, s'hi pot participar en «qualquier llengua románica»—;¹²¹ com també alguns anys més endavant amb el V Certamen del Centro de Lectura (1952) o el VI Certamen Literario del Centro de Lectura (1959);¹²² en què tot el context (parlaments, autoritats...) és en castellà, malgrat que cada vegada, com que el català hi és autoritzat, hi hagi més presència de treballs premiats en aquesta llengua.

Per poder valorar convenientment aquests Jocs Florals de l'àrea d'influència de Reus és important saber que a Barcelona —amb la prohibició de la festa per part del franquisme— no s'hi celebren de manera oficial fins al 1971. Hi ha un parèntesi que va des del 1937, en què la guerra no ho propiciava, fins al 1970, per tant. En tot cas a partir del 1940 —només cinc anys abans que els primers de Reus— en comencen les commemoracions privades que es van celebrar cada any, a excepció del període 1959-1961. Caldrà esperar fins al 2 de maig del 1971 perquè es reprenguin legalment a Barcelona. Afortunadament, són represos a l'exili, des del 1941 en què es realitzen a Buenos Aires fins al 1977 en què es duen a terme a Munich (FAULÍ, 1980: 31-32). Per tant, els de l'àrea d'influència de Reus arrenquen poc després de les celebracions privades —i, cal afegir-hi, puntuals— a què fa referència Faulí; si els de l'exili

¹²¹ *Diario Español de la Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any IX, núm. 3029 (4 de juny de 1948), p. 4.

¹²² De cadascun d'aquests dos certàmens se'n va fer una publicació: *V Certamen 1952*. Reus: Publicación de «Revista del Centro de Lectura», 1952 i *VI Certamen Literario 1959*. Reus: Publicación de «Revista del Centro de Lectura», 1963 (tom 1) i 1965 (tom 2). Podem adonar-nos, a través d'aquests llibres, com la presència del castellà va minvant —tot i ser sempre la llengua de les bases i dels diferents discursos que s'hi pronuncien— i que, a part d'aparèixer-hi, nous autors reusencs, s'hi repeteixen els noms d'escriptors locals que ja hem vist que han anat figurant en els Jocs Florals de l'estudi, fins i tot, per exemple, i trobem noms de fora de l'entorn de la ciutat com és el cas de Josep M. Espinàs que guanya, en la segona d'aquestes convocatòries, un premi per una peça teatral en català: «Els desterrats» (*VI Certamen Literario 1959*. Reus: Publicación de «Revista del Centro de Lectura», tom 1, 1963, p. 387-428).

comencen el 1940, els de Reus ho faran poc després, el 1945. Encaixen, per tant, amb la tònica general del moment:

Els Jocs Florals de Barcelona [...] es van continuar organitzant de manera clandestina amb algunes intermitències, en celebracions privades, que a vegades tenien lloc fora de la ciutat de Barcelona, entre els que romanien al país, en el conegut exili interior. En l'àmbit local, descentralitzat, també observem una recuperació progressiva dels Jocs Florals, que comptaven amb el beneplàcit de la dictadura. (PERERA ROURA, 2020: 351)

A Reus, arrencaran tímidament, i a poc a poc aniran prenent més força. I és evident que serveixen per recuperar la llengua catalana, tot i que, com a norma general, la qualitat de les composicions, l'ambient i la posada en escena no siguin representatius d'innovació i modernitat, però sí que ho són de recuperació d'una llengua que es volia arraconar. Potser per això alguns (com Albert Manent o Ramon Amigó) després abandonen la seva veu poètica, per seguir escrivint però endinsats en altres àmbits (l'assaig i l'onomàstica, respectivament, en relació amb els autors apuntats).

Com els que sí que es reprenen amb força, contundència i continuïtat a l'exili, els de Reus també acabaran representant «una manifestació explícita de reivindicació política i de resistència cultural» (PERERA ROURA, 2020: 350). Ara bé, si:

Durant el primer franquisme, el règim no sempre censurava els certàmens literaris que, en petits municipis de Catalunya, se celebraven amb motiu de festivitats religioses o esdeveniments folklòrics. Per al franquisme, aquests certàmens afavorien la divulgació de l'esperit moral del nacionalcatolicisme i, per aquest motiu, van començar a acceptar obres escrites en *lengua regional*. Els certàmens eren, doncs, forçosament bilingües. Per tant, malgrat la progressiva obertura cap al català, l'esperit primigeni dels Jocs Florals com a reivindicació de la cultura catalana es va veure tergiversat durant els primers anys de la dictadura. (PERERA ROURA, 2020: 351)

En l'últim dels aplecs de l'estudi, el del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1947), tot i que encaixa amb la dinàmica bilingüe, s'aconsegueix que aquest bilingüisme hi acabi sent testimonial a favor del català.

En relació amb els guardonats, la presència de gent de fora de l'àmbit pròpiament reusenc va augmentant per la voluntat d'eixamplar l'abast dels certàmens i fer-los més grans i esplendorosos ocasió rere ocasió, però també per la voluntat d'ampliar la

promoció de la llengua catalana. Sovint, o en la mesura que la festa pren més volada, com en el cas dels II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just o els I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb, entre els participants de fora de Reus hi trobem poetes d'aquells que aprofitaven qualsevol concurs —a l'interior o a l'exili— per presentar-hi les seves creacions per anar-se fent un lloc en aquell espai de reactivació de la literatura catalana. De manera que, tot i que de bell antuvi «no comptaven amb el suport d'una xarxa cultural com la que sí que existia abans de la guerra civil espanyola, a través de la qual es podien establir relacions en pro de la qualitat i la repercussió dels certàmens literaris que s'organitzaven» (PERERA ROURA, 2020: 351), aquesta xarxa es va establint de mica en mica, ja que comprovem que els autors es repeteixen al llarg dels certàmens, tant en relació amb els que eren del Baix Camp o la rodalia, com els que eren d'altres indrets.

Respecte a aquests últims, sobretot hi figuren autors que ja havien escrit abans de la Guerra d'Espanya. Per exemple, Joan Llongueres,¹²³ que s'havia fet un lloc en la literatura catalana, sobretot a partir de la participació i la consecució de diferents premis, precisament, en els Jocs Florals de Barcelona; Mn. Camil Geis, que a part de guanyar alguns premis també als Jocs Florals de Barcelona, el 1969 obté el premi Ciutat de Barcelona i el 1971 és nomenat Mestre en Gai Saber (ARAGÓ, 2005: 70-75); Sebastià Sánchez Juan, que havia guanyat la Viola d'Or i Argent als Jocs Florals de Barcelona el 1936,¹²⁴ o Frederic Alfonso Orfila, que guanya la Flor Natural als Jocs Florals de Girona, el 1956 (GARDELLA, 1961: 68), i el premi de la societat «Casino Figuerense» als Jocs Florals de l'Empordà, el 1961,¹²⁵ com a exemple d'autors que guanyen premis no només en els Jocs Florals ressenyats, sinó també en altres Jocs Florals similars als que es van dur a terme a Reus i la rodalia durant el franquisme. I també hi ha autors que, tot i tenir un cert relleu nacional, estan vinculats amb la zona com Albert Manent, que poc més endavant participa en la primera *Antologia poètica universitària* (1949), el mateix any que va obtenir el títol de Mestre en Gai Saber (PEREA VIRGILI, 2014).

La presència de la veu femenina, al seu torn, hi és quasi inexistent. Pel que fa a l'edat, és en els II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just quan s'observa una clara aposta per donar impuls a les noves veus que puguin anar sorgint en el cultiu de les lletres catalanes, però encara que no hi hagi aquest premi específic, s'observa que, en els

¹²³ «Necrología. El maestro Llongueres Badia», *La Vanguardia Española*, any LXIX, núm. 27270 (14 d'octubre de 1953), p. 14.

¹²⁴ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, fons 6B-Jocs Florals.

¹²⁵ Gardella, Gustavo

diferents certàmens, els participants tenen edats diverses, de manera que hi ha tant persones que ja havien escrit abans de la guerra —les veus majoritàries, realment, i les que serveixen d'impuls a les altres— com d'altres que ho comencen a fer després, a l'estil de Ramon Amigó i Xavier Amorós. De la mateixa manera que hi ha qui s'hi presenta perquè realment vol promoure la literatura o qui ho fa només per contribuir a donar embranzida a la llengua catalana —cal pensar, per la qualitat dels treballs, que abundin més aquests últims o que, si pretenien lluir-se amb els seus dots poètics, no se n'acaben de sortir gaire.

Quant a la quantitat de premis que es donen, depèn dels organitzadors i dels mecenes que hi aconsegueixen implicar, i va en augment, com els originals que s'hi presenten —excepte, en tot cas, en els II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just en què es convoquen menys categories que en la primera edició, potser per evitar la repetició de guardonats que hi havia hagut en la primera edició i perquè era el mateix Enric Prats Martí, l'organitzador dels certàmens, qui aportava els obsequis, i potser no es podia permetre ser més esplèndid.

El tipus de poesia que s'hi conrea, ja hem vist que, en termes generals, no destaca ni per la seva modernitat ni per la seva versatilitat; ancorada en els models del Noucentisme se'ns ofereix a partir d'uns cànons molt estipulats i vinculada a una rima de la qual estranyament se separa. De la mateixa manera que cada vegada hi trobarem composicions més llargues, també hi haurà més preeminència religiosa, que conviu amb l'estima per la natura, una natura tranquil·litzadora i alliberadora que, com Déu, aporta esperança en l'esdevenidor. Són unes composicions sovint marcades per la situació d'exili interior dels autors, d'aquí que busquin una sortida a la situació present, en què es troben aïllats i captius, situació en la qual l'interlocutor ideal és Déu, que els ha de facilitar una sortida. L'amor esdevé un tema constant, perquè és un amor que es pot infondre no només cap a l'estimada —cas en el qual es tracta d'un amor pur i sincer—, sinó també cap a Déu i cap a la pàtria. I el simbolisme hi va prenent forma, per tal d'expressar allò que, després, el realisme social formularà de manera directa.

En relació amb els escriptors més propis de la zona d'estudi, encaixen amb el tarannà dels que se sumen a aquests certàmens provinents de més enllà. La majoria són escriptors d'abans de la guerra i alguns tenen tota una dinàmica dins dels Jocs Florals, com Oleguer Huguet, que el 1976 va ser nomenat Mestre en Gai Saber als Jocs Florals de Barcelona (MANENT, 2003). Per adonar-nos de la importància que en aquell context tenia per a alguns reusencs la poesia, cal tenir en compte que, liderats per Joaquim

Santassusagna, enmig d'aquell panorama repressiu del franquisme per a la llengua catalana, un grup de literats o pseudoliterats reusencs van buscar altres escaletes que podien trobar en el sistema imposat amb la voluntat d'utilitzar i promoure la llengua catalana des del punt de vista més literari. És amb aquesta intencionalitat que van sorgir les trobades culturals clandestines conegudes com a «Maquis de la Poesia» (1945-1946), unes excursions l'objectiu darrer de les quals era acabar recitant textos lírics. Se'n van realitzar en quatre sortides, a l'entorn de les dates dels Jocs Florals que hem recollit (AMORÓS, 2000: 95-103):

.15 d'abril de 1945 – font Grossa del Brugent (Pinetell, Montblanc)

.5 de maig de 1945 – font de la Vall (Montblanc)

.15 de març de 1946 – mas de Mont-ravà (Alcover)

.4 de maig de 1946 – mas de l'Escarrixat

D'aquesta manera es vinculaven directament amb la terra per mantenir-ne viva la llengua i la literatura. Segons Amigó: «l'acte havia estat organitzat per contribuir a estimular l'ús de la llengua, com a mesura defensiva contra l'opressió franquista» (AMIGÓ, 2008). En la primera de les ocasions hi van assistir, continuant amb el relat que en fa Amigó, disset persones; la majoria de les quals participen en aquests Jocs Florals que hem tractat i participaran en altres propostes de la represa cultural durant al franquisme incloses en aquest estudi. Per exemple, hi trobem els coneguts per «la triple A» (AMORÓS, 2000: 237): Josep Maria Arnavat i Vilaró, Xavier Amorós i el mateix Ramon Amigó. Els més joves devien continuar essent Xavier Amorós i Ramon Amigó —així com la germana de Xavier Amorós, Eulàlia Amorós,¹²⁶ del mateix any que Amigó—, que es començaven a endinsar en aquest àmbit, tant el literari català com el de la resistència, que anaven de bracet. Però també hi trobem vinculades altres veus com les de Josep Iglésies,¹²⁷ Antoni Correig, Ernest Casajuana¹²⁸ o Rafael Vilà i Barnils. Aquests actes, a diferència dels Jocs Florals, estaven totalment desvinculats de l'Església; vinculats, en tot cas, amb aquell excursionisme de què tanta gal·la va fer el mateix Santassusagna que els impulsava, tal com hem vist en la introducció del treball.¹²⁹

¹²⁶ D'Eulàlia Amorós en parlarem més extensament en el següent capítol, en què té una presència més destacada.

¹²⁷ Ramon Amigó apunta que, potser, aquestes sessions literàries van ser el germen «de les cent reunions clandestines, literàries, artístiques i científiques, del passatge de Permanyer, a ca l'Iglésies, entre el 1946 i el 1953. No ho gosaria assegurar, però alguna interrelació hi devia haver» (AMIGÓ, 2008).

¹²⁸ Ernest Casajuana era el germà de Ferran Casajuana, aquest sí amb més vocació literària, com veurem.

¹²⁹ Vegeu, per exemple, Santassusagna (1959).

1.2. Les *Antologies de la poesia reusenca* (1956-1961)

L'any següent a l'acabament dels Jocs Florals estudiats, es va reobrir el Centre de Lectura amb la presidència a càrrec del mateix organitzador dels Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb: Enric Agudé Parés, a qui les autoritats franquistes controlaven i supervisaven. Per tant, es recupera l'activitat de l'ateneu reusenc en un context de repressió de la cultura catalana a favor de l'expressivitat espanyolista, però de mica en mica s'aniran buscant estratègies per contrarestar la voluntat oficial imperant i, sense moure's de l'àmbit poètic, que era el que generava menys suspicàcies, hi trobem la creació l'any 1949 dels Amics de la Poesia.¹³⁰ Caldrà esperar uns quants anys més perquè n'hi hagi un impuls dels autors locals a través de les *Antologies de la poesia reusenca* que arrenquen el 1956 i s'allarguen fins al 1961. En l'endemig, al Centre de Lectura de Reus, el 1950 s'hi aconsegueix redactar la primera acta en català tot i que no esdevingui una constant a partir d'aleshores, perquè anar contra la voluntat imperant no era senzill i tot anava arribant en comptagotes, i serà cap al 1958/1959 quan Teresa Miquel hi començarà a impartir classes autoritzades de català, com veurem més endavant.

Els Amics de la Poesia depenien, encara que funcionaven autònomament, de la Secció de Literatura i Idiomes del Centre de Lectura de Reus, i estaven impulsats per Josep Maria Arnavat, Xavier Amorós i Ramon Amigó —la triple «A», com ja hem dit—, que van portar a la ciutat, per fer-hi recitals, Carles Riba,¹³¹ Octavi Saltor, Pere Benavent, Rosa Artigas, Bertran i Oriola, Josep Romeu i Figueras, Tomàs Garcés, i Josep Maria López-Picó (AMORÓS, 2009: 659; ANGUERA, 1977: 206).¹³²

¹³⁰ Els Amics de la Poesia del Centre de Lectura de Reus s'emmirallaven en l'entitat fundada el 1921 per Josep Carner, juntament amb Guerau de Liost, Carles Soldevila, Ramon Sunyer, Marià Manent i d'altres, amb l'objectiu de reunir poetes i rapsodes i fer conèixer la poesia, en aquell cas, en la societat benestant de Barcelona (SAMSÓ, 1994: 187); en el que ens pertoca, en la societat benestant reusenca. Uns Amics de la Poesia que, a Barcelona, també es van recuperar durant el franquisme; el 1941 se n'organitzen les primeres sessions clandestines a casa de Josep Palau i Fabre (PALAU I FABRE, 2008: 157).

¹³¹ Gràcies a un cartell, en castellà, que se'n conserva al Centre de Lectura, podem datar l'acte amb Carles Riba el dissabte 18 de juny de 1949, a tres quarts de vuit del vespre, en què va recitar fragments de *L'Odissea*.

¹³² Isabel Martínez ens parla del vincle que hi ha entre els Amics de la Poesia i l'escriptora de la Bisbal d'Empordà Llucieta Canyà que va fer cap a Reus perquè es va casar, en segones núpcies, amb un pediatre amb consulta a la ciutat. En la reobertura del Centre de Lectura, ella es va integrar com a vocal, juntament amb Antoni Correig, a la Secció de Literatura i Idiomes, que presidia el reverend Josep Maria Castellà, i en la qual Josep Maria Arnavat feia de secretari, però: «Segons el llibre d'actes de la secció del Centre de Lectura, el febrer de 1949 Correig comunica als membres de la Secció que un nucli de joves s'ofereix a constituir-se en un grup anomenat Amics de la Poesia, una decisió que, a la llarga, tindrà conseqüències en la relació entre Canyà i Amorós. Els membres de la Secció de l'ateneu reusenc acorden que aquest grup s'adhereixi a la secció, però que funcioni autònomament sota l'enllaç de Xavier Amorós»

I, si bé els Amics de la Poesia de la postguerra barcelonina van vincular al grup certes edicions, en el cas de Reus és a través de la Secció de Literatura, ja amb Llucieta Canyà fora d'acció, que també es generaran publicacions poètiques: les *Antologies de la poesia reusenca*, en aquest cas amb un altre referent de la capital catalana: les *Antologies poètiques universitàries*;¹³³ potser per això, en ambdós reculls els poetes hi apareixen ordenats alfabèticament, amb la inclusió de la data de naixement. Així, el 1956, amb l'impuls del Dr. Vallespinosa,¹³⁴ que és qui aleshores presidia la Secció, es tira endavant aquest projecte, que es vincula amb una altra proposta: la Diada de la Poesia Reusenca. Es pretenia utilitzar el reclam d'aquesta Diada per donar a conèixer el ventall de poetes que tenia la ciutat, i que, en darrera instància, era la fórmula que es va trobar per tal de promoure la llengua catalana portes enfora —a diferència, per tant, dels «Maquis de la Poesia» que era una proposta, tot i que molt oberta a l'aire lliure, realment molt tancada i exclusiva.

En una carta de Bonaventura Vallespinosa a Ricard Ballester, que vivia a Barcelona, podem captar-ne la voluntat i la intenció de com desenvolupar-ho:

Reus 1 Maig 1.956

Sr. D. Ricard Ballester

Barcelona.

AMIC:

La Secció de Literatura del Centre de Lectura voldria que les valors poètiques reusenques tinguessin el relleu que es mereixen dintre del món de les lletres catalanes.

No us he de fer remarcar que tenim poetes prou dignes, prou sensibles i prou intel·ligents

(MARTÍNEZ, 2020). La voluntat era la d'actuar lliurement, sense l'encalç de l'escriptora. Perquè s'entengui fins on arribaven els seus tentacles i com els afectava, a Octavi Saltor, a qui havien convidat a participar en un dels seus actes, el va advertir «del risc que corria desplaçant-se a Reus on aquell grup de rojos-separatistas li havien parat un parany» (AMORÓS, 2000: 237). Octavi Saltor, però, de totes maneres va fer acte de presència a Reus.

¹³³ La primera *Antologia poètica universitària* apareix el 1949 i la proposta s'allargarà fins al 1958 (amb un total de cinc volums: 1949, 1950, 1951, 1952-1956, 1956-1958). És una iniciativa que arrenca d'alguns estudiants de la Universitat de Barcelona amb ganes de poder expressar les seves inquietuds poètiques en català: «Els promotors fórem uns quants estudiants de Dret, la Facultat que en aquells moments tenia més inquietuds polítiques i culturals. Ens reunirem a casa en Joan Reventós —al carrer d'Anglí 35, de Sarria, una casa ampla i acollidora— i comencarem a treballar. Recordo especialment en Joan Reventós, l'Albert Manent, l'Enric Gispert, en Francesc Casares, l'Eulalia Amorós i en Jordi Cots, que érem els que ens reuníem més sovint» (AINAUD DE LASARTE, 1986: 79).

¹³⁴ El doctor Bonaventura Vallespinosa fou elegit president de la Secció de Literatura i Idiomes el 6 de desembre del 1954 (ANGUERA, 1977: 208). I, en paraules de Xavier Amorós: «Al Centre de Lectura, el doctor Vallespinosa no parava. Era com si hagués inventat el moviment continu a la Secció de Literatura i Idiomes» (AMORÓS, 2002: 384).

per a figurar dignament en la comunió poètica. I el nostre propòsit és de celebrar anualment una «Diada de la Poesia Reusenca» en una sessió que organitzaríem al propi Centre. Però com que, a més, voldríem que l'obra dels nostres poetes no quedés tancada dintre del clos de la ciutat sinó que transcendís a la resta del país, ens hem proposat també d'editar anualment una «Antologia de la Poesia Reusenca» que serviria de vehicle de coneixement i relació entre uns i altres.

Aquests són els nostres propòsits i, de moment, hem decidit per enguany de celebrar la «Diada» cap a primeries de Juny. I com que vós sou un reusenc més i de reconeguda vàlua, us volem demanar que contribuïu a aquesta empresa enviant-nos algun poema vostre tant per a la festa com per al llibre. La festa no tindrà caràcter de Jocs Florals ni de concurs de cap mena, ni hi haurà premis excepte per als poetes novells per als quals pensem instituir un premi que consistiria, simplement, en la lectura del poema premiat en la sessió i en la publicació en l'«Antologia». Vol dir, doncs, que fora per als poetes novells no hi haurà jurat i que per a judicar al poeta novell farà de jurat el conjunt dels poetes que prenguin part a la festa i figurin a l'«Antologia». Això probablement ens eliminarà obstacles a tothom, i per això només ens dirigim a les persones de solvència coneguda.

Confiem en què voldreu atendre el nostre prec i per a això us demanem que vulgueu atendre a les següents recomanacions:

Per al volum de l'«Antologia de la Poesia Reusenca 1956» ni per a la «Diada» d'enguany no cal que els poemes siguin inèdits, encara que si ho són, millor. Podeu enviar els poemes que tingueu i que al vostre judici, puguin figurar en un volum que, encara que sigui modest, vol representar les valors poètiques de la nostra ciutat. No podem precisar ben bé encara, quin nombre de poemes podrem incloure en l'«Antologia», ni recitar en la festa, perquè depèn del nombre de poetes que n'enviïn i de l'espai curt de què disposem per al llibre i del temps que ocupi la sessió que no voldríem allargar. En principi podeu enviar-ne cinc o sis, mes aviat curtets, i us preguem, que us quedeu una nota de quin són els que us estimeu més que es pugliquin o recitin perquè en el cas de què els poemes ultrapassessin l'espai o el temps us demanaríem que triesiu els de la vostra preferència. Pel que fa a la sessió dieu-nos, si us plau, si voldríeu recitar-los vós mateix o si voleu que els llegeixi un rapsoda que procuraríem triar amb compte. Ens cal saber això per a triar la gent i prepararla.

Cal que els originals siguin al nostre poder per tot el dia 15 de Maig per exigències d'impremta i relligat i organització de la sessió, perquè ens agradaria de fer coincidir la festa amb l'aparició del llibre a fi de què els propis poetes poguéssiu dedicar els exemplars dels quals els seus posseïdors us en demanessin la dedicatòria. Creiem que

això augmentaria l'interès per la festa i pel llibre. Els originals s'han d'enviar al Centre de Lectura a nom del President de la Secció de Literatura.

Esperem que voldreu atendre el nostre prec i, sobretot, que podrem disposar dels poemes el dia indicat.

En nom de la Junta de la Secció, us saluda afectuosament.

B. Vallespinosa

President.¹³⁵

La primera Diada de la Poesia Reusenca utilitza rapsodes com «María Bonet, Pilar Orta, Xavier Amorós, Jaime Juan Magrinyà, José M.ª Rebull y Enrique Virgili» — segons consta en el cartell publicitari de l'acte—, de l'Aula de Declamació del mateix Centre de Lectura, per tal de llegir alguns dels poemes que sortien en la publicació d'aquell mateix any. En les properes edicions cada vegada s'animaran més els mateixos autors a recitar els seus propis poemes. De manera que, al final, només es recorria a la lectura per part dels rapsodes en cas que algun autor que no pogués acudir a l'acte. I els declamadors anaven canviant. Així, el 1959 van ser: «María Bonet, Enrique Virgili y José M. Gomis».¹³⁶

Fou el 30 de juny del 1956 quan hi hagué la primera d'aquestes Diades¹³⁷ amb la idea que n'hi hagués continuïtat. El Dr. Vallespinosa, com a president de la Secció, va pronunciar un discurs d'obertura en l'acte. Pretenia posar en valor el cultiu de la poesia a la ciutat, conscient com era que hi havia molts poetes, i visibilitzar-la tant a Reus mateix com a fora, per la qual cosa va donar a conèixer el projecte que s'hi vinculava: l'*Antologia de la poesia reusenca* que, segons la *Revista del Centro de Lectura*,¹³⁸ que recull el sentit de les paraules del Dr. Vallespinosa:

¹³⁵ Arxiu personal Ricard Ballester Pallerola.

¹³⁶ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 85, juliol de 1959, p. 86.

¹³⁷ Les altres Diades de la Poesia Reusenca, resseguint-ne les ressenyes a la *Revista del Centro de Lectura* i a partir dels cartells o les cartes que es conserven en l'arxiu personal de Ricard Ballester Pallerola, van ser: 26 [12 segons una de les cartes] de juny del 1957, 11 de juny del 1958, 19 de juny del 1959, 20 [14 segons la *Revista*] de juny del 1960 i 15 de juny del 1961.

¹³⁸ La *Revista del Centro de Lectura* es va reprendre el 1952 i, com la mateixa entitat, va anar catalanitzant-se a poc a poc. En un primer moment, ja en el número 2, corresponent a l'agost, el que hi apareix en català és, com anem veient que és la tònica general, un poema, en aquest cas del pvre. Josep Serra i Janer —que a l'estil d'una pregària demana a Déu el repòs davant de «l'estèril vertigen que em cansa» (p. 19); per tant, s'hi estén aquella poesia que hem vist que tan es vincula amb la religió, tot i que ara s'expressi amb versos lliures. La *Revista* es catalanitzarà a mitjan 1969. Des dels inicis de la recuperació, hi trobarem com a col·laboradors els doctors Lluís Grau Barberà i Bonaventura Vallespinosa, Josep M. Arnavat, Antoni Correig, Xavier Amorós, Ramon Amigó i altres intel·lectuals que van expressar-se a través de les pàgines d'aquesta publicació, no tots de Reus, com és el cas de Joan Amades, que hi col·labora per l'amistat que l'unia amb el president del Centre de Lectura d'aleshores:

establecerá contacto entre nuestros poetas y los centros literarios, revistas especializadas, etc., a donde llevará la inquietud espiritual de nuestra lírica. Destaca el hecho de que lo mismo en la *Antología* de este año que en la fiesta han colaborado quince autores y afirma que no es probable que exista ninguna otra ciudad que albergue una tan elevada proporción de buenos poetas.¹³⁹

El president de la Secció de Literatura va agrair als socis que s'haguessin subscrit a la publicació, perquè era gràcies a aquesta acció que l'edició es podia fer realitat. Finalment:

[El Dr. Vallespinosa] Terminó con las siguientes palabras: «Hem volgut, senzillament, plantar un esqueix i us demanem que ens vulgueu ajudar a conrear-lo quan calgui, perquè tingui una esponerosa creixença, una bella florida i una sucosa maduresa».¹⁴⁰

Tot i que que la finalitat de la publicació queda clara ja en aquest discurs de presentació, en tots els volums la torna a exposar en els pròlegs, ja que per més que vagin sense signar sortien de la seva mà, perquè era ell qui s'encarregava de tot, a excepció de l'última edició que la va delegar en Josep M. Arnavat.¹⁴¹ Segurament és per aquest motiu que obté un altre caire, ja que s'hi inclouen dibuixos de Pere Calderó, Juli Garola, Sefa Ferré, Ceferí Olivé, Magda Folch, Enric Prats, Dolçafel, Rodolf Figuerola, Constantí Zamora, Morató Aragonès, Nosàs i Ferrer Revascall, entre d'altres. La seva labor com a marxant d'art ho devia facilitar.

Enric Agudé Parés.

¹³⁹ *Revista del Centre de Lectura*, núm. 50, agost de 1956, p. 98.

¹⁴⁰ *Revista del Centre de Lectura*, núm. 50, agost de 1956, p. 98.

¹⁴¹ Josep M. Arnavat explica a Ramon Gomis: «L'*Antologia reusenca de poesia?* La darrera la vaig fer jo de cap a peus. Hi va haver l'aportació econòmica del senyor Recasens i jo tenia intenció de continuar-les» (GOMIS, 1972: 11).

1.2.1. Les sis edicions de les *Antologies*

Aquesta iniciativa apareix, com d'altres que ja hem vist, amb voluntat de continuïtat, i ara sí que s'aconsegueix una durabilitat que va més enllà de dos anys, s'allarga del 1956 al 1961. En van sortir sis edicions, una per any, tenint en compte que les publicacions no sempre sortien l'any en curs per culpa de la censura, com es pot copsar en algunes de les cartes que reproduïm *in extenso* a continuació —extretes de l'arxiu personal de Ricard Ballester Pallerola— que envia Bonaventura Vallespinosa a Ricard Ballester —tot i que també hi desenvolupa altres temes, si estan vinculats amb les *Antologies de la poesia reusenca*, s'inclouen igualment:

15-6-56

Sr. Ricard Ballester.

Barcelona.

Distingit amic:

Oportunament vaig rebre la seva carta i el llibre que va tenir la gentilesa d'enviar-me i li prego que em vulgui perdonar que no n'hi hagi acusat rebut; entre el Teatre de «camera», l'organització de la «Diada de la Poesia Reusenca», l'enviar a la censura —només a Madrid!— el text de l'Antologia que no sé pas quan tornarà a venir autoritzada i la feina professional, no he tingut materialment temps de contestar-li i agrair-li com calia la seva gentilesa. Vulgui acceptar ara el meu agraïment.

Respecte a les composicions que vostè em va indicar, les exigències d'espai —i per tant de preu— ens obliguen a reduir en tot el possible el nombre de planes destinat a cada poeta. Per això, malgrat saber-me molt de greu, no hem pogut incloure a l'Antologia «La vila d'Almóster» que serà, però, recitada a la sessió poètica de la «Diada». En canvi hi hem posat quatre sonets que ens resolen el problema de la compaginació i que considero molt valuosos —segons el meu pobre criteri— i de molt color local ben assimilar i millor expressat. Són: «Plaça del Castell», «Campanaret», «El vent» i «Plaça del Mercadal». No voldria pas que de cap manera es prenguéss aquesta llibertat que m'he permès com una tria exclusivista i espero que em voldrà perdonar la gosadia tenint present que vostè m'hi autoritzava. La sessió poètica es farà, si Déu vol, el dia 30 a les vuit del vespre al Centre i confio amb què tindrem el goig de tenir-lo entre nosaltres. De moment hem reïxit en l'acoblament dels poetes i en figuraran quinze a l'Antologia incloent-hi el jove guanyador del «Premi de Poetes Novells» que és força interessant i té, sembla, matèria

prima. De tots ells es llegirà una composició a la sessió per rapsodes que ens mereixen confiança.

[...]

Molt content de poder-lo servir com es mereix, vulgui acceptar una fervorosa salutació del seu affm.,

B. Vallespinosa

19-6-56.

Sr. Ricard Ballester.

Barcelona.

Distingit amic:

Suposo que haurà rebut la meva carta anterior [...].

Ara li vull demanar una cosa: a l'Antologia pensem fer-hi constar l'any de la naixença de cada poeta i per tant m'interessaria que em digués l'any en què va venir a aquest món de mones. Els originals ja són a l'impremta però ens cal esperar l'autorització de Madrid cosa que farà, em penso, impossible la publicació per Sant Pere com teníem intenció que fos. Què hi farem!

Una afectuosa salutació de,

B. Vallespinosa.

Reus 7 de Gener de 1957.

Distingit amic:

Adjunt li envio unes notes crítiques de l'ANTOLOGIA DE LA POESIA REUSENCA 1956, una de Sebastià Sánchez Juan radiada per l'emissora «Radio Nacional de España en Barcelona» i l'altra d'Albert Manent¹⁴² que han tingut la gentilesa, l'un i l'altre, d'enviar-me. Per ara, que jo sàpiga, encara no n'ha sortit cap més malgrat haver enviat

¹⁴² No s'inclouen les ressenyes a causa de la llargària; en qualsevol cas, però, elogien la iniciativa

l'obra ja fa més de tres setmanes a «Destino», «Revista», «Diario de Barcelona», «El Correo Catalán» i a les personalitats següents: Octavi Saltor, Carles Riba, Tomàs Garcés, Joep Mª Lòpez-Picó, Josep Miracle, Joan Triadú, Josep Romeu, Gabriel Ferraté i altres que ara no recordo. De tots plegats només me n'ha acusat rebut el senyor Joan Triadú el qual em diu que farà una nota crítica en «alguna revista» que ja ens farà arribar a les mans. Com que personalment m'és molt difícil d'estar al corrent del que publiquen les revistes i diaris esmentats, li agrairé que si vostè en pot controlar algú em vulgui comunicar, quan sigui, l'aparició de la crítica.

Altrament, li he de demanar que vulgui enviar l'original —aquesta vegada inèdit— per a l'Antologia de 1957 si pot ser per tot aquest mes de Gener a fi de poder fer els tràmits burocràtics corresponents amb prou temps per a què el llibre pugui ser al carrer el dia 27 d'Abril en què tenia pensat de celebrar com el curs passat la Diada de la Poesia Reusenca, així aquest dia es pot entregar als subscriptors els quals podran demanar als poetes la signatura del volum. Això augmentaria l'interès de la festa i aniria creant aquell caliu que tots necessitem prou. També cal que m'envii original per a recitar en la mateixa festa que, com el curs passat, m'agradaria que fos diferent del del llibre. Vulgui'l enviar també aviat per a poder preparar els rapsodes. Tenim l'intenció per a l'Antologia de 1957, d'ampliar el nombre de composicions de cada poeta, és a dir, que caldria que n'enviés sis o set per a veure de posar-hi el màxim que les circumstàncies permetin.

Sobretot li agrairé que envii els originals aviat perquè si no és així no veig gens clar que pugui sortir el llibre el 27 d'Abril per tal com cal enviar l'original a la censura de Madrid i tothom sap la pressa que porten aquella gent. Espero tenir-lo, doncs, dintre d'aquest mes de Gener.

Una afectuosa salutació de

B. Vallespinosa.

Reus, 6 de Març del 1958

Sr. Ricard Ballester i Pallerola . – Barcelona.

Distingit amic:

El retràs que, no pas per culpa nostra, ha portat l'aparició de l'ANTOLOGIA DE LA POESIA REUSENCA 1957 fa semblar que encara quedi molt de temps per a la preparació de l'edició de 1958, però no és pas així. Si volem aconseguir que la publicació

no es torni a retrassar cal que ja des d'ara envieu l'original que té d'anar a la censura de Madrid, tràmit sense el qual no podem fer res. Envieu, doncs, si us plau, per tot aquest mes de Març l'original que us demanem i així tindrem temps de tot. Per al nombre de poemes us podeu atendre a les mateixes normes de l'any passat amb la seguretat de què hi inclourem tots els que les possibilitats econòmiques de l'edició ens permetin. També cal que envieu l'original per a la recitació de la Diada de la Poesia Reusenca que caldria fer el mes vinent i que ens agradria que coincidís amb la diada de la Mare de Déu de Montserrat.

Us demanem amb tot l'interès que vulgueu correspondre als esforços de la Secció que per la seva banda fa tot el que pot per a què la poesia reusenca sigui coneguda. Enguany s'ha enviat a molta més gent que l'any passat comprenent-hi l'Ateneu Barcelonès, la Biblioteca Central de Barcelona i el «Círculo Catalán» de Madrid. Fins ara hem tingut notícies del Sr. López Picó, de L'Editorial Moll de Palma de Mallorca, de «Lo Rat Penat», de València, del Sr. Noel Clarasó i d'altres i s'ha rebut una petició de llibreria de la Llibreria Francesa de Barcelona. El volum de la Col·lecció Raixa de Cap d'Any de 1958 ha ressenyat el volum de l'Antologia de 1956 i de la de 1957 ens diuen que la ressenyaran a les tapes del Diccionari Català-Valencià-Balear i al Cap d'any de 1959. Com podeu veure de cada any estenem més el radi de difusió de la nostra Antologia; feu-hi, doncs, vos el pogueu per a què pugui continuar.

Una bona encaixada del vostre affm.

B. Vallespinosa,
President.

* * * * *

28-5-58

Amic Ballester:

Rebudes les seves composicions en el moment oportú publicarem —per les exigències de compaginació —SILENCI EN LA NIT i PERQUÈ L'AMOR REVIU. Ara anirà tot el llibre a la censura de Madrid, que vol dir que fins a la tardor no podrà sortir. No sap quin calvari és recollir tots els originals, sobretot els dels que viuen precisament a Reus.

No cal dir que amb aquestes condicions no és possible de fer la Diada en una data prevista. Si Déu vol la farem el dimecres dia 11 de Juny a les vuit del vespre com sempre. Si vé tindrè molt de gust en encaixar afectuosament emb vostè i xerrar una estoneta. El

cicle de conferències sobre literatura catalana ha estat un èxit i un altre èxit més important el curset de gramàtica.

Estic força content de tot plegat.

Una afectuosa salutació del seu,

B. Vallespinosa.

Així, els primers anys sí que s'aconsegueix publicar el mateix any (1956: octubre del 1956, 1957: desembre del 1957 i 1958: desembre del 1958), però en les tres darreres edicions ja apareix l'any següent (1959: maig del 1960,¹⁴³ 1960: juny del 1961 i 1961: desembre del 1962).¹⁴⁴ Després sí que la proposta s'acaba, potser perquè Josep M. Arnavat anava molt atabalat amb la seva nova feina de banquer i ja no li va poder donar continuïtat. La feina realitzada, però, ja havia fet la seva funció: impulsar la poesia catalana i amb ella la llengua pròpia, i no es tractava pas de publicacions petites, la quantitat de pàgines de cada any és el 1956: 67, el 1957: 80, el 1958: 70, el 1959: 51, el 1960: 71 i el 1961, en què pren una altra volada a mans d'Arnavat, que també hi inclou il·lustracions —de Joan Rebull, Juli Garola, Mercè Vallverdú, Sefa Ferré, Ceferí Olivé, Salvador Castro, Pere Calderó, Josep Piqué, Magda Folch, Ramon Ferran, Rodolf Figuerola, J. Ferré Revascall, Dolçafel, Josep M. Constantí Zamora, Josep Nosàs, Enric Prats Auqué, Enric Prats Martí i J. M. Morató—, tot i que això no desmereixi la quantitat major de pàgines de poemes: 147. En relació amb la quantitat de poetes que inclouen, es tracta, el 1956, de 14 poetes (dos dels quals dones: Maria Eulàlia Amorós Solà i Francesca Martorell de Domènech) i el Premi dels Poetes Novells (Jordi Gebellí i Puig); el 1957, 1 més: 15 poetes (dos dels quals dones, les mateixes que l'any anterior) i el Premi dels Poetes Novells (que va recaure en una altra dona: Maria Cabré de Calderó); el 1958, 14 poetes altra vegada, com el primer any (dos dels quals dones, la guanyadora del Premi dels Poetes Novells de l'any anterior i Francesca Martorell de

¹⁴³ L'endarreriment de l'*Antologia* d'aquest any, el 1959 —tot i que després s'anirà arrossegant—, potser es deu al fet de coincidir amb el VI Certamen Literari del Centre de Lectura, en el qual Vallespinosa formava part del jurat (segons una carta que Ricard Ballester va rebre de J. Martorell Odena el 15 de juny del 1959 en la qual li dona informació sobre aquest certamen perquè s'hi ha presentat; de fet, el mateix Martorell Odena ha entregat els treballs i la carta neix amb l'objectiu de comunicar-li-ho). El mateix Vallespinosa fa saber a Ballester que «el Certamen ens dóna molta feina perquè hi ha més de quatre-cents treballs que cal judicar amb el màxim de compte possible» amb motiu del retard a l'hora d'enviar-li la carta, que data del 13 de juny del 1959. Ricard Ballester Pallerola no hi va aconseguir guanyar cap guardó, en aquests premis.

¹⁴⁴ Per tant, si ens consta que, si més no en algunes ocasions, per cloure l'acte, els autors signaven exemplars (MUNTANYOLA, 1961: 80); es devia tractar sempre d'exemplars de l'*Antologia* de l'any anterior. Malgrat tot, com ja s'ha vist en les cartes entre Vallespinosa i Ballester començaven el procés

Domènech), tot i que en aquest cas sense cap premiat; el 1959: 12 poetes (un dels quals una dona: M. Eulàlia Amorós) i el poeta premiat amb el Premi dels Poetes Novells (Gerard Ricart Quintana); el 1960: 12 poetes altra vegada (en aquesta ocasió amb la participació de Maria Cabré de Calderó com a única dona), sense cap reconeixement amb el Premi Poetes Novells i, després del declivi successiu, el 1961 apareix amb una nova embranzida (la final): 17 poetes (entre els quals dues dones: M. Eulàlia Amorós i Maria Cabré de Calderó).

A *Reus: Semanario de la Ciudad*, el 20 d'abril del 1963, a la pàgina 6 (en un article signat per C. G.) s'alegren de tot el que representa la publicació de l'antologia poètica:¹⁴⁵

Si sus individualidades despuntan ya, en muchos de sus nombres, más allá del círculo de nuestra intimidad local, el mérito de esta Antología es precisamente el expandirlos como aportación colectiva de una pequeña ciudad, para que hagan acto de presencia con todo su peso específico en el panorama de las letras contemporáneas de nuestra tierra. Las críticas favorables y los comentarios de elogio que han dedicado a esta Antología, a pesar de su reciente aparición las más prestigiosas publicaciones del país y su inclusión entre las obras comentadas ante el micrófono de Radio París, atestiguan que no nos mueve una parcialidad desmedida hacia lo nuestro al brindar nuestro aplauso a este selecto volumen [es refereix, en concret, al del 1961], sino un estricto espíritu de justicia que descubre entre las aportaciones que lo integran una evidente gradación de valores, pero que en la serie de nombres integrada por [...], acredita una misma línea de sensibilidad despierta, de inspiración fecunda, de delicado lirismo en la poliforme creación poética de estilo y temas.

En la pàgina 47 de la revista *Destino* del 23 març de 1963, dins la secció «Al pie de las letras catalanas», signada per «Fidel», en desglossen totes les forteses:

un nutrido grupo de poetas entre los cuales es fácil descubrir las más diversas tendencias y significaciones ha justificado sobradamente el empeño de los promotores de estas anuales Antologías. La poesía catalana tiene en Reus una fuerza y, sobre todo, una continuidad admirables.

prou aviat.

¹⁴⁵ En la mateixa línia, en relació amb l'*Antologia* del 1960 van dir que «es un espléndido exponente del alto valor alcanzado por los poetas reusenses contemporáneos» («Antología de la Poesía Reusenca 1960», *Reus: Semanario de la Ciudad*, 15 de juliol de 1961, p. 8.

Tot i que també ho facin en relació amb la voluntat de continuïtat, expressada en el pròleg, i això, com s'ha dit, no es va poder complir.

Com hem vist que passava en els I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, en què hi havia un premi especialment destinat als «jovenets» i era de remarcar per tal de voler generar futur a les lletres catalanes, ara també passa el mateix. I és que dins d'aquestes *Antologies* hi trobem un apartat destinat al Premi dels Poetes Novells, que també instaura el mateix Vallespinosa des de la Secció de Literatura. Aquest premi recaurà al llarg dels anys en Jordi Gebellí (1956), M. Cabré de Calderó (1957) i Gerard Ricart i Quintana (1959). Les bases apareixen a la mateixa *Revista del Centro de Lectura* i premien la millor poesia d'un poeta novell i inèdit. El 1958 la convocatòria es modifica lleugerament i, després, més o menys ja continuarà en la mateixa tònica. És de suposar que en els anys en què aquest premi no es va atorgar devia ser perquè quedava desert, tal com es comunica en relació amb el certamen del 1961 a través de la mateixa *Revista del Centro de Lectura*.¹⁴⁶

De la impressió de les *Antologies* se'n va fer càrrec els obradors gràfics Diana, de Reus. Ja s'ha vist que es comptava amb l'aportació dels socis que hi havien volgut donar suport; es tractava d'una publicació modesta i la impremta Diana va facilitar-ne la realització. Això també devia motivar que no es fos massa curós amb la publicació, ja que en els diferents números s'hi escolen errors de picatge i errors gramaticals. El doctor Vallespinosa, tot i que havia après català i s'estimava la llengua, ho deixava en mans dels mateixos autors. I si els originals tenien faltes, ningú els revisava. De totes maneres, la impremta, per la seva part, incloïa una fe d'errates. Tot i que aquesta deixadesa també devia facilitar que no hi hagués cap impediment per sortir. I, és clar, com sempre també ho devia possibilitar que es tractés de poesia.

Com s'ha vist a través de les cartes reproduïdes adés, de les *Antologies* se n'intentava fer molt ressò per expandir la veu reusenca més enllà de la ciutat i de la comarca, una difusió que va en augment i que pretén generar les diferents —o més—

¹⁴⁶ En concret el que hi consta és: «Reunido del Jurado de este Concurso y examinados los distintos trabajos recibidos no ha sido hallado ninguno con méritos suficientes para obtener el premio. En consecuencia, el Jurado acuerda No Adjudicar el Premio "Poetes Novells" 1961.

Sin embargo desea hacer mención del trabajo cuyo lema es «Inspiració» en el que, sin que reuna los méritos requeridos para el premio, concurren suficientes condiciones para distinguirlo con esta mención.

Reus, 14 de mayo de 1961

Firmado: Xavier Amorós, J. M. Arnavat y Antonio Correig» (*Revista del Centre de Lectura*, núm. 167, maig de 1961, p. 62).

ressenyes que també hem anat veient que en surten. En una carta del 1956 ja ho percebem:

5-12-56

Amic Sr. Ballester:

Li he de demanar perdó per no haver-li enviat més aviat l'Antologia, però una complicació familiar molt seriosa —la mort de qui em representava sogre— m'ha tingut una colla de dies desmanegat. Espero que m'ho voldrà perdonar.

El llibre ha tingut molt d'èxit de públic i esperem ara saber l'opinió de la crítica. S'ha enviat a «Destino», «Revista», «Correo Catalán», etc. i a tota una colla de personalitats poètiques del país.

Caldria que comencés a preparar l'original —aquesta vegada inèdit— per a l'Antologia de 1957 i enviar-lo tan aviat com pugi a fi de poder fer els tràmits burocràtics amb prou temps per a publicar-la el dia de la Mare de Déu de Montserrat —27 d'Abril— dia en què pensem celebrar la Diada. És gairebé segur que l'edició serà més copiosa perquè esperem que augmentarà el nombre de subscriptors.

Agraït de la seva col·laboració, i demanant-li novament perdó, li envia una bona encaixada el seu bon amic,

B. Vallespinosa.

Vulgui enviar també original per a llegir a la Diada.

Això feia o, si més no en relació amb l'edició del 1961 de l'antologia, devia fer que s'exhaurissin els exemplars, tal com ho indica Josep M. Arnavat a Ricard Ballester, que sembla que li ha demanat alguna còpia del llibre i li ha agraït la tasca al capdavant d'aquest últim número:

Reus 17 març 1963

Sr.

Ricard Ballester

Barcelona

Benvolgut amic:

Ben rebuda la seva del 4 del corrent. Gràcies pels seus amables mots, però cal dir les coses pel seu nom entre tots, ho hem fet tot.

De moment la nostra Antologia està exhaurida, això vol dir que si no hi ha algun retorn de subscriptors de fora de Reus, no serà possible complaure'l tot i volent-ho de veritat. No desesperi.

Que aquesta recuperació de la seva salut sigui duradora i que l'entrada al bon temps sigui al mateix temps l'auguri d'un estiu esplèndid.

Afectes a la seva llar.

Com sempre ben cordialment seu i amic

Josep M. Arnavat.

Cadascuna de les *Antologies* es projectava com una mostra de la producció poètica de les persones que vivien a Reus i escrivien en català. Arnavat, però, puntualitza que:

Més que una Antologia era una miscel·lània. Resultaven massa desiguals... [...] Bé, és que no hi ha cap poeta de Reus que s'assembla a l'altre. Aquest aspecte ja el va observar el López Picó. Ara no hi ha continuadors i si hi són que es vegin. [...] Sense llibertat no hi ha oxigen, i la llibertat és l'oxigen espiritual. (GOMIS, 1972: 11)

A la mateixa *Revista del Centro de Lectura*, de la mà ara de Rosa Cabré [R. C.] també s'indica que, malgrat la voluntat de donar als diferents poetes una pertinença de grup les diferències conceptuals i formals eren molt evidents i ho van impossibilitar:

El defecte que avui dia trobem a les antologies és la desigualtat entre els poemes. Al costat de poemes excel·lents o, si més no, força bons, en trobem d'altres que no tenen cap significació, pur joc de paraules i a cops mal combinades i sense ritme. Aquesta absència d'esperit crític que ja es fa patent al pòrtic que precedeix cada volum fa pensar pel que té de seleccionador aquest segon concepte, més en una miscel·lània que no pas en una antologia. (CABRÉ, 1972: 2)

En qualsevol cas, com s'indica el 1957 a la *Revista del Centro de Lectura*:

REUS, bajo los pliegues de su traje de ciudad trabajadora, industrial y dinámica, oculta su alma sensible de Lira.

REUS, canta, a través del alma de nuestros Poetas, hoy ya numerosos, la melodía eterna de su vivir y la razón de su existencia.

Al gesto rectilíneo del imperativo categórico de la realidad del momento, sabe unir el gesto, mágicamente ondulante, de los Sueños. Sueños inefables de Esperanza, Sueños maravillosos de BELLEZA, Sueños cálidos de Amor.

Un pueblo de Poetas, es un pueblo multiforme, polifacético. Por ello, el alma de nuestro REUS, es suave, como la caricia de un ala de cisne, y ruda, como la caricia de una garra de león.

Los Poetas tienen la mágica virtud de fundir, como en una fragua de cristal rojo, la gracia, cándida y casta de la gacela, con la fiereza, ruda y bravía, del águila. Y, así, REUS, símbolo y realidad del Trabajo, es también símbolo y realidad de la BELLEZA. Y hace honor a su emblema secular, delicado y señorial, que es la rosa. A nadie debe sorprender, esa ola de ilusión que nos invade, como una tierna caricia maternal, en estos momentos grávidos, en que se dá a luz nuestra ANTOLOGIA poética, anual, en la jornada de la «Diada de la Poesia Reusenca».¹⁴⁷

Que va tenir importància per a Reus, l'*Antologia de la poesia reusenca*, és evident, però cal tenir en compte que també es va projectar amb força més enllà:

Antologia de la Poesia Reusenca -1957. Centro de Lectura. Reus. – La iniciativa de la Sección de Literatura del Centro de Lectura de Reus, ha tenido el éxito que tal empresa merece, pues en su 2.º año han logrado un tan notable conjunto de poemas que coloca a tan importante ciudad en primerísima línea de nuestra literatura. Ya en el prólogo se nos advierte que la selección la han efectuado los mismos poetas, que han gozado de libertad para enviar los trabajos por ellos escogidos. Así este bien editado volumen recoge gran variedad de estilos y tendencias, abundando el clásico soneto, que los poetas han venido en considerar piedra de toque.

Un bello libro que veríamos con placer tuviera imitadores entre nosotros.

(De «Inquietud», de Vich. - n.º 12)¹⁴⁸

¹⁴⁷ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 61, juliol de 1957, p. 74.

¹⁴⁸ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 72, juny de 1958, p. 88.

1.2.2. Els poetes de les *Antologies*

Per tal de poder valorar millor l'aportació de cada autor, com que en aquest cas sí que es tracta només d'autors de l'àmbit propi de la recerca d'aquest treball, autors locals, ens hi referirem individualment tenint en compte l'edat —o sigui seguint un ordre cronològic en relació amb la seva data de naixement— per poder-ne copsar millor les diferències. D'aquesta manera podrem comprendre millor l'envergadura de cada poeta, tenint en compte no només els poemes que presenta en aquests reculls, sinó també, encara que no de manera exhaustiva, la seva trajectòria i els estudis que n'hi ha. La intenció és poder entendre la importància d'aquestes activitats col·lectives de represa de la llengua catalana i assenyalar l'aportació feta en aquestes publicacions i, en tot cas, aportar més informació, si se n'ha trobat, en aquells casos en què la figura hagi quedat més difosa amb el pas del temps.

1.2.2.1. Ernest Casajuana Escofet (Vilanova i la Geltrú, 1890 — Reus, 1961)¹⁴⁹

Procedent de Vilanova i Geltrú, Ernest Casajuana va instal·lar-se a Reus amb els seus pares, que van obrir una camiseria al carrer de Llovera; s'integra, per tant, en el conjunt d'escriptors venedors —a l'estil del mateix Xavier Amorós— de la ciutat. Abans de la guerra ja havia donat a conèixer la seva passió literària. De fet, abans dels 20 anys, el 1912 que se'n va anar a viatjar per Europa, a *Le Pays Latin* de Marsella ja li van publicar les seves poesies. Després, en tornar de l'aventura europea, es va establir a Reus, des d'on va participar en diferents Jocs Florals, a través dels quals va guanyar diferents premis, tot i que sempre s'hi presentava en pseudònim i mai anava a recollir els guardons. Després de la guerra, se sumará a les trobades dels «Maquis de la Poesia» i a la rebotiga de l'establiment familiar s'hi duran a terme unes de les tertúlies políques més rellevants del moment.

La seva primera aportació reusenca és el poema «Hores d'amor i de dolor», publicat a la *Revista del Centre de Lectura* (CASAJUANA, 1925: 200).¹⁵⁰ El 1935 es va

¹⁴⁹ La informació biogràfica d'Ernest Casajuana Escofet s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 177) i Ventura (2014).

¹⁵⁰ Hi apareix amb una recomanació del reusenc també poeta i dramaturg Josep Martí i Folguera, adreçada al director de la *Revista*, en què li fa la proposta de publicació perquè reconeix la vàlua literària d'Ernest Casajuana: «Molt senyor meu: Me permeto recomanarli la anterior poesia que es molt sentida y molt inspirada y que a mi m'agrada molt. Jo d[e]sitjaria véurela insertada en la REVISTA y desitjaria també que l'autor de la poesia En Ernest Casajuana obtingués la popularitat que mereix, puig no es un jovenet que

autopublicar un tiratge reduït del llibre de versos *Elegies*. Va col·laborar de manera esporàdica i sempre en català a la *Revista del Centro de Lectura* i a *Semanario de Reus*, sempre amb poesia; en aquest sentit, destaquen, entre d'altres, els poemes: «Visió de Castella»¹⁵¹ i «Els Vells».¹⁵² El 1949, uns amics de la seva ciutat natal van fer un aplec dels seus treballs i van publicar un volum —imprès per R. Vives Sabaté— que van titular *Evocacions* i, el 1951, ell mateix va tornar a autopublicar-se un fullet: *Sant Bernat Menthon: poema en vuit estampes*.

No només va escriure poesia, però. Pòstumament, Cossetània li va publicar la novel·la *Nurineus: recitat del poble espanyol de Vilaclosa* (2012) —a cura d'Albert Ventura i Mariona Bertomeu— i les Edicions del Centre de Lectura, un estudi a càrrec d'Albert Ventura: *Ernest Casajuana. Poesia i teatre* (2014).

A l'*Antologia de la poesia reusenca* hi trobem dues composicions seves, l'una el 1956 i l'altra en el volum de l'any següent. Els dos poemes contenen onze estrofes cadascun i hi manifesta el seu estat anímic a través d'expressions molt simbòliques i carregades de personificacions que li permeten transmetre les seves preocupacions. És l'estil de poesia que fa dir a Montserrat Corretger (2014: 12) que «intentà explicar allò que passava al seu entorn amb el màxim rigor idiomàtic i amb el joc el·líptic i simbòlic que les dues dictadures sota les quals escrigué li van permetre».

Així, a «Del nostre camp», en la primera de les *Antologies*, formada per quartets rimats, a través de la descripció de l'entorn natural que l'envolta pretén aconseguir «que extirpin del meu cor la veu incerta» (*Antologia 1956*: 32). Per això, posa en contacte el paisatge més proper amb l'excel·lència divina que li permetrà que «el meu anhel / triomfi al ritme de la vostra història» (*Antologia 1956*: 32). Exalta la bellesa de la natura que impacta en l'ànima del poeta i li aporta més seguretat, més fe i esperança en el demà. S'expressa en un to elegíac i commogut, amb el qual manifesta el poder de la poesia que s'apropa als sentiments més nobles i s'allunya dels aspectes vitals més turbulents; molt significatiu en aquell moment. Per això, Rossend Llates (1948: 10) es refereix als versos d'Ernest Casajuana amb aquestes paraules:

comensa sinó un poeta consumat. Molts dels que tenen nom voldrien escriure com ell.—De vosté afm. Servidor» (CASAJUANA, 1925: 200).

¹⁵¹ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 3, setembre de 1952, p. 31.

¹⁵² *Revista del Centro de Lectura*, núm. 35, maig de 1955, p. 51.

Difícilment es podrien trobar paraules que pintessin amb tanta exactitud el combat avui tan aspre i tan ferotge de la llum contra les tenebres. Ernest Casajuana és el poeta del record, és un esperit enamorat de la llum.

No s'allunya massa d'aquest enfocament —tot i que ara la versificació sigui una altra: sextets que alternen versos octosíl·labs amb els tetrasíl·labs, que continuen rimant— en «La meva casa», el poema que inclou en el recull del 1957. Hi fa un cant a l'esperit casolà, perquè és només en aquest redós on troba pau i repòs (*Antologia 1957*: 28):

La casa meva és dia i nit
recer de pau per l'esperit
net de temença;
en ella visc tots els meus anys
passats amb goig o amb plors i planys
plens de volença.

I és aquí, en el recer de la seva llar, on torna a aparèixer, per la pau que li aporta, la figura de Déu. Seguint amb la valoració que fa Rossend Llates (1948: 8) de la seva veu lírica: «Inclús el sentiment religiós del poeta es veu amarat de recordances viscudes». És a casa on el poeta es troba envoltat dels qui l'estimen i hi troba l'amor i la tendresa del seu «temps primer» (*Antologia 1957*: 29). Ara que pels carrers tot allò s'ha perdut, com a mínim ho retroba en aquest espai. I ho evoca a través de personificacions.

No va col·laborar-hi més, en les *Antologies*, però també cal tenir en compte que era el participant més gran i que va morir quatre anys després, l'any de l'últim d'aquests compendis.

En la poesia d'Ernest Casajuana Escofet hi trobem, per tant, paraules simbòliques i sonores, que amarares de fe i de significat, amb un to molt intimista, mostren l'esperança de recuperar la felicitat, una felicitat col·lectiva; la qual cosa vol dir, una situació millor per a la pàtria catalana i tots els que en trepitgen els seus carrers. La poesia, per a ell, era l'espai anímic que li permetia poder expressar la tristor del moment present, amb duresa i constrenyiment. Segons Rafael Vilà i Barnils (1951: 7):

Per tots els que hem viscut el trontollament del món en el decurs de les dues guerres del segle, la manera senzilla, la visió plàcida, el concepte recte del nostre poeta, tenen

quelcom de meravellós i moltíssim d'admirable. Segur al peu mateix de l'estrèpit destructor, ell ha aconseguit salvar la seva ànima del contagi del mal: fruit saborós d'aquell repòs del proverbi, ens ofrena, encara, un gest lluminós, un verb càlid, uns colors rics de suavitats alades, com si des de la llunyania infinita de les estrelles Hom el tractés de tu i mantingués en el seu cor aquella resplendor sagrada que menava l'home i el món per la via dreturera de la bonesa.

1.2.2.2. Ricard Ballester Pallerola (Reus, 1891 — Barcelona, 1973)¹⁵³

Mestre d'escola, Ricard Ballester Pallerola va ser destinat primerament a Mont-roig del Camp,¹⁵⁴ on es va casar. Va treballar a l'escola nacional de nois d'aquesta localitat entre el 1917 i el 1925, després passà a l'Arboç del Penedès i, d'aquí, a Barcelona (BALLESTER SADURNÍ, 2020a i 2020b). Interessat en la renovació pedagògica durant la República, en la postguerra fou depurat, el van suspendre de feina i sou (GONZÁLEZ-AGÀPITO *et al.*, 2002: 539).

S'endinsà en l'àmbit literari amb col·laboracions en publicacions reusenques com el setmanari de tarannà catalanista *Foc-Nou* (1910-1911)¹⁵⁵ i el diari *Foment* (1914-1917 i 1931-1932), que seguia la mateixa línia. També va col·laborar en el diari local *Las Circunstancias* (1913-1915), a la *Revista del Centre de Lectura* (1920-1922) i a *La Veu del Camp* (1921). El 1911, com a integrant del «Grup de Tarragona», juntament amb Plàcid Vidal, Francesc Recasens, Joaquim Biosca i Josep Maria de Sucre va fundar a Barcelona la revista de literatura i art *Panteisme*.¹⁵⁶ El 1954 encara va publicar alguns articles al *Setmanari Reus*, de caràcter conservador, i va treure el llibre de poesies *Perfils reusencs i altres poemes* —amb un proemi de Josep M. de Sucre.¹⁵⁷

¹⁵³ La informació biogràfica de Ricard Ballester Pallerola, si no s'indica una altra cosa, s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 85) i Garcia-Sedas (2009: 124); així com de converses amb el seu net Oriol Ballester Sadurní.

¹⁵⁴ És en aquesta població on va néixer Antoni Ballester Nolla (1920-2017), un dels fills de Ricard Ballester Pallerola, conegut químic i oceanògraf, motiu pel qual l'institut de Mont-roig del Camp porta el seu nom.

¹⁵⁵ Vinculat al Grup Modernista de Reus, a la colla de l'Aladern.

¹⁵⁶ La revista *Panteisme*, tal com diu Josep M. de Sucre en les seves memòries «estaba en relación con otra que en París publicaba [l'escriptor catalanòfil francès Albert R. Schneeberger] con la denominación *Pan*» (SUCRE, 1963: 58).

¹⁵⁷ En el llibre consultat de *Perfils reusencs i altres poemes* al Centre de Lectura hi ha una dedicatòria a Josep M. Arnavat, si més no singular: «Al meu bon amic Josep Mª Arnavat i Vilaró, excel·lent company en la xifladura dels versos.

Amb el millor afecte

Ricard Ballester

Prades, 26-VIII-59» Hi queda constància, per tant, l'aspecte d'amor compartit per als versos, un amor que agafa la categoria de «xifladura», que podríem considerar com una passió superior que els porta, als dos, a

En l'*Antologia de la poesia reusenca* hi va col·laborar cada any. En la primera ocasió, el 1956, ho fa amb diversos sonets. Alguns de to romàntic, en què hi recupera el tòpic del *locus amoenus*, ja que evoca tres dels espais reusencs més emblemàtics amb una gran melancolia. Aquests espais són: la «Plaça del Castell», el «Campanaret» i la «Plaça de Mercadal». N'evoca l'esplendor d'èpoques passades, com a paradisos perduts. S'apropa als postulats noucentistes no només per la manera de compondre els textos: el sonet, sinó també pel llenguatge que hi emprà.

Els indrets de què ens parla ens els mostra molt canviats amb el pas del temps; han perdut tota la vivor i sociabilitat d'èpoques passades. Ara se'ns presenten isolats i esmorteïts. Així, a la plaça del Castell ara només s'hi sent: «a plena nit, de l'òliba el trist cant» (*Antologia 1956*: 28); l'adjectiu és important perquè que l'espai hagi esdevingut tranquil i serè, en contrast amb el que havia estat, no es percep pas com un aspecte positiu. Semblantment, del Campanaret n'enyora l'alegria que traspuava en altres moments, «el pes dels records que ningú oblida» (*Antologia 1956*: 29). En el cas de la plaça Mercadal, la melangia el porta al plany, perquè aquí el contrast és encara més evident, ja que s'ha perdut l'antic tràfec dels mercaders, per això ens mostra la plaça en dol.

Són tres poemes carregats de subjectivitat, el to dels quals és fosc i profund, com correspon quan es lamenta una pèrdua, una mort; l'expressió és íntima, intensa, serena i pregona. Esdevenen un gran mirall anímic, tal com Josep M. de Sucre expressa que és la poesia de Ricard Ballester en el pròleg de *Perfilis reusencs i altres poemes*:

[els seus versos] sempre ens han semblat bé: tradueixen una palesa categoria sentimental, són clars, dringants, directes, entenedors, es deixen llegir per llur fluïdesa expressiva i trameten coralment el permanent missatge de fidelitat al numen creador del poeta.

Ricard Ballester no es complau en dialèctiques al·legories, ni es lliura al xiroisme amb què sovint es disfressen alternativament el virtuosisme retòric i l'afalac popularista. La seva poesia és el retrat anímic del seu caràcter benvolent i comunicatiu. Se li coneix que estima i que té necessitat de dir-ho en veu alta. (SUCRE, 1954: 12)

Podríem acotar l'estimació que expressa en aquests versos en concret: estimació per la terra i per la gent que l'habita, la qual cosa el porta a desitjar aquella altra època en què es respirava un altre aire. De fet, encara hi ha un altre poema seu en l'*Antologia*

d'aquest primer any: «El Vent». Aquí ja no hi manifesta un posat serè i consirós, sinó que hi aboca la ràbia continguda que té la necessitat d'expressar en veu alta —com indicava Josep M. de Sucre. A través d'aquest element de la naturalesa simbolitzarà la situació present. El mestral esdevé «l'hoste irat» (*Antologia 1956*: 30) que atemoreix la ciutat i fa recloure la gent, espantada, a les llars, per la qual cosa queden tots els carrers isolats. En aquest cas, per tant, trobem un poema molt simbòlic. Així, si abans ens havia parlat de la tristesa que inundava la localitat, ara n'assenyala el culpable: el vent —potser una metàfora del règim— que s'hi ha instal·lat i es manifesta «com uns bramuls de bèstia salvatgina» (*Antologia 1956*: 30). En aquest cas, més eufòric i enutjat, omple els versos d'exclamacions que transmeten el lament que sent a causa del dolorós present.

El 1957 hi participa amb dos poemes, el primer dels quals és «Optimisme», en què manté el mateix to afligit d'«El Vent» —de fet, continua fent referència a un vent que només porta maltempada. Ens parla del cor apesarat a causa del present angoixant i l'intenta calmar amb la confiança en un demà en què es recuperaran la vida, l'alegria, la serenitat i la tranquil·litat passades i tan desitjades. Per això comença cada estrofa amb un pregunta que formula al seu propi cor, per conèixer-ne l'estat anímic —ja hem dit que els poemes de Ricard Ballester són molt introspectius. Per això aquesta pregunta inicial que fa al propi cor, sobre com es troba, a la qual cosa respon —fent referència al títol— amb optimisme, o sigui amb esperança en l'esdevenidor. Conclou, exultant (*Antologia 1957*: 25):

Riu-te del cor meu, dels urcs de l'hivernada
que com boires fondrà el foc de l'estiu.
Del colpidor flagell de la ventada
no t'entristeixis mai, sempre somriu!

El poeta confia en el demà, o vol fer-ho com a recurs per encarar el dolor present causat per la realitat amb què es topa cada dia. Pensa, amb clares connotacions polítiques, que els temps canviaran i que l'arbre arrelarà on ara hi ha camps erms, que les plantes floriran on ara hi ha una terra marcida. Potser per tal d'evidenciar la confusió manifesta que sent opta per estrofes de diferents versos anisosil·làbics que rimen entre ells.

L'altre poema que incorpora en el recopilatori d'aquest any, 1957, és «Apunts». A través de cinc quartetes torna a recórrer a l'esperança, ara a través d'una espècie de *carpe diem*, ja que pren constància que no tot és etern, que les coses es modifiquen i que, per tant, també ha d'evolucionar la fragilitat del present.

El 1958 amb «Silenci de la nit» —un conjunt de versos rimats que alternen el nombre de síl·labes: decasíl·labs i hexasíl·labs— recupera el to melangiós, de record d'un temps passat que anhela. També hi incorpora un altre poema, «Perquè l'amor reviu», en què torna a recórrer a cinc quartetes, ara per mostrar-nos l'alegria de l'amor. La situació del seu cor ha passat d'indecís a enamorat, d'enujós a sol·lícit. Ara tot és goig i alegria perquè el present li somriu.

El 1959, tenint en compte que havia viscut a Mont-roig del Camp, amb «Camí de la Roca» —diferents versos heptasíl·labs sense rima—, fa referència a l'ermita de la Mare de Déu de la Roca d'aquest poble del Baix Camp,¹⁵⁸ un camí que fa per abstreure's d'inútils quimeres en aquell espai i, malgrat que bufi el mestral —altre cop utilitza el símbol del vent, amb les connotacions que aporta— que aconsegueix fer ajaure els arbres i fer-ne caure les fulles, ell —encara que estigui sol—, pot suportar aquest «monstre de cent ales» (*Antologia 1959*: 20).

El 1960, amb els versos lliures d'«Ahir i avui», rememora quan ell era un infant a través de la xicalla que veu jugar pel carrer i que el reporten a quan ell també ho feia. Es tracta, però, a diferència d'altres ocasions, un record tendre i suau, com els dolços anys de la infantesa.

A l'últim número de l'*Antologia* hi col·labora amb dos poemes: «Incertitud» i «La Mussara». En el primer, format per versos anisosil·làbics que rimen entre ells, es mostra dubtós sobre l'esdevenidor. Simbòlicament se'ns presenta tranquil i carregat de joia sota un pi, però no sap com serà el camí de tornada. Amb «La Mussara», un sonet adreçat a una de les muntanyes que hi ha en l'entorn del Baix Camp, recupera aquella tríada de composicions amb què comença la seva participació en aquestes publicacions anuals, les que es referien a diferents indrets de Reus, que comparava amb uns temps pretèrits en què la realitat era molt diferent. Ara ho fa parlant de la Mussarra. Ens la descriu com un espai desolador i trist, del qual s'ha apropiat el mestral; aquest mestral

¹⁵⁸ També es refereix a l'ermita de la Mare de Déu de la Roca, tot i que de manera més extensa, en el poema que va publicar a la *Revista del Centre de Lectura* el 1921 —mentre encara hi vivia, per tant— titulat, precisament: «L'Ermite de la Verge de la Roca» (*Revista del Centre de Lectura*, núm. 37, agost de 1921, p. 245).

que sembla empeltat a la seva poesia com a símbol de la dictadura que s'havia apoderat del territori, per això ens apareix com a element malfactor i opressor.

Són poemes, els de Ricard Ballester Pallerola, tots ells carregats de sentiment, en general per expressar dolor i temença. El malestar present —que contrasta amb la joia passada— sovint s'indica simbòlicament a través del vent que més afecta el Baix Camp: el mestral. Com a solució per poder trobar sentit a continuar trastejant per l'existència, malgrat tot, Ricard Ballester s'aferra a l'esperança, a vegades infosa per Déu, en la recuperació de l'alegria i el tragí de la gent que viu amb passió i il·lusió cada dia.¹⁵⁹ Segons *El Correo Catalán* —que tot i que es refereixi en concret a *Perfils reusencs i altres poemes*, també val per a aquestes altres expressions líriques de les *Antologies*:

A través de sus versos fluye el encanto suave de un paisaje ondulado y ubérrimo, de romana prosàpia: [...] Cuando más auténtica aparece la poesía de Ricardo Ballester es en esas evocaciones rurales, de limpia raíz clàssica. La tierra, el cielo, la gracia campesina y bucòlica, anegan la mirada y el corazón del poeta y le sumen en un permanente deliquio, del que solo se evada para dar gracias a Dios por tanta ventura.¹⁶⁰

1.2.2.3. Salvador Torrell i Eulàlia (Reus, 1900 — Barcelona, 1990)¹⁶¹

La història de Salvador Torrell i Eulàlia està carregada de trifulgues pel seu tarannà d'abrandament catalanista. Es va vincular a diferents publicacions, sobretot de caràcter local, en què col·labora —com les revistes satíriques dels anys 1910 i 1920 (FERRAN, 1992: 74)— o que publica ell mateix, sovint amb la col·laboració de Josep M.

¹⁵⁹ És significativa, en aquest sentit, una altra carta rebuda per Ricard Ballester, en aquest cas de Pere Tost Puigbonet en què, per comentar-li la recepció, cal suposar del llibre *Perfils reusencs i altres poemes* (1954), s'hi adreça així: «Avinyó 22 de setembre del 1958.

Benvolgut i distingit amic: Abans d'ahir, dissabte, vaig rebre el seu llibre de versos, agraint-li moltíssim el seu delicat present, ple de recordances de l'estimada ciutat de Reus i embaumat de la sentor del nostre Camp magnífic.

A l'ensem, el seu llibre m'ha fet plaer perquè és una prova de més de la persistència de l'amor a la terra nadiua i a la llengua materna per damunt de les circumstàncies que atravessem.

Aquí a la Provença també sembla desvetllar-se aquest sentiment patriòtic, encara que, al meu judici, no tant com al Rosselló, segons m'ha semblat apreciar aquest istiu en un curt viatge que vaig fer a Perpinyà, Elna i Port-Vendres.

Per la seva adreça el suposo vivint a Barcelona, on el caliu del foc sagrat mai no es perd. Déu faci qu'esdevingui flamarada de germanor que'ns condueixi pels viarans del benestar i del progrés.

Amb afectuoses salutacions a la seva família, vulgui donar els meus records a l'amic Torrell i demés esforçats reusencs, i vostè rebí el reconeixement, l'apreci i l'estimació de son afm. amic que no l'oblida Pere Tost Puigbonet».

¹⁶⁰ «Poemas de Ricardo Ballester», *El Correo Catalán*, 24 d'octubre de 1954, p. 6.

¹⁶¹ La informació biogràfica de Salvador Torrell i Eulàlia, si no s'indica una altra cosa, s'ha extret d'Iglésies (1979) i Olesti Trilles (1992: 646).

Prous i Vila —com en el cas de *La Columna de Foc* o *Reus 1973*. Va regentar diferents establiments a Reus, sempre amb els llibres de rerefons i, de resultes d'això, hi va promoure diferents activitats culturals. Durant la dictadura de Primo de Rivera, el governador civil el va multar per dur a terme sessions de lectures poètiques clandestines al seu establiment, unes sessions que servien per encobrir reunions catalanistes. Més endavant, el desterraran durant trenta dies a Alcanyís per haver tornat una invitació en castellà al governador civil, adduint que no en coneixia la llengua. Serà després d'aquest succés que va començar a editar llibres amb l'assessorament de Ricard Ferraté Gili¹⁶² a l'hora de triar els autors.

Durant la Guerra d'Espanya, va militar a la Unió Socialista de Catalunya. A Reus va protegir la vida de religiosos i altres persones catalanistes que s'havien significat pel seu tarannà de dretes. Com que la seva primera dona, M. Cinta Cucarull Gavaldà, va morir el 1938, el 1939 va casar-se en segones núpcies amb la germana del poeta Pere Benavent: Mercè Benavent i de Barberà. Quan les forces franquistes van entrar a la ciutat, li van confiscar la llibreria i ell va ser detingut, torturat i condemnat a trenta anys de presó. Va poder sortir-ne al cap de dos anys i mig, però amb la prohibició d'establir la residència a Reus, motiu pel qual va desplaçar-se a Barcelona.

A la capital catalana, el 1943 va reemprendre el comerç de llibres a l'editorial Arca —que feia referència a l'Arca de Noè, salvada del diluvi— i va obrir una llibreria. Ràpidament va aconseguir molta popularitat com a «Torrell de Reus», nom amb el qual va fundar una editorial paral·lela, segons Samsó (1995: 332) «per tal d'afirmar el seu origen», en què facilitava la publicació de les obres a nombrosos autors que, sense la seva empenta, segurament haurien restat silenciats i oblidats. Per tant, va esdevenir un dels iniciadors de la represa de les edicions catalanes, sobretot en relació amb la poesia i la temàtica religiosa —va editar molts gojos. Encara el 1951 fou altra vegada detingut i empresonat a la Model de Barcelona durant un curt període de temps per la publicació de la revista *Ressò*, que dirigia Mn. Ramon Muntanyola.

El 1966 va rebre la medalla d'or del Gremi d'Editors i Llibreters de Barcelona, com a reconeixement al servei del llibre durant cinquanta anys. El 1979 un grup d'amics, per tal de retre un sentit homenatge a tota la seva trajectòria, van editar *Torrell de Reus, Salvador Torrell i Eulàlia: miscel·lània*, que va coordinar Josep Iglésies. El 1985 se li va atorgar la Creu de Sant Jordi i el 1986 va ser el pregoner de la Festa Major

¹⁶² El pare de Gabriel Ferrater i Soler.

de Reus. Tot i que va morir a Barcelona, el 2023, les seves restes van ser traslladades al panteó dels Fills Il·lustres de Reus.

En relació amb l'*Antologia*, el trobem només en l'últim número, en què aporta dues composicions: «Balada de la meva presó» i «A un xiprer». El primer d'aquests poemes, escrit en versos lliures —com el seu llibre: *Buirac* (1923)—, fa referència a l'opressió de què fou víctima —ja hem vist que el fet de ser un catalanista abrandat li va comportar diferents condemnes— i de la qual sembla que no pot fugir —perquè ja veiem que la persecució es perllonga en el temps. Es tracta d'un poema narratiu en el qual es pregunta pel moment en què acabarà tota aquesta situació i tornarà «el sentit de les coses» (*Antologia 1961*: 136); reclama (*Antologia 1961*: 137):

[...] només
una vida ben clara, a prop dels meus
i una vida senzilla
i ben pia
a l'entorn dels qui estimo
i no tinc!

Troba a faltar les situacions quotidianes més senzilles, com passejar pel carrer i trobar-hi altre gent que també ho fa. Així, a imitació de «La balada de la presó de Reading» d'Oscar Wilde —un autor que va morir el mateix any en què va néixer Salvador Torrell i Eulàlia—, ell també vol deixar constància del seu sentiment de recança. Afligit pel desenvolupament dels fets, de la història que li ha tocat viure, rememora amb enyorança aquell espai temporal en què la vida tenia una altra pàtina. Ventura Gassol ens el descriu així: «Vós estimeu i sentiu molt. Dels que senten és la victòria i dels que, com vós, s'hi llancen enduts pel corser del seu “neguit espiritual” i sota el guiatge d'una “columna de foc”» (GASSOL, 1919). I, al seu torn, Xavier Amorós utilitza aquestes altres paraules per fer-ho: «un romàntic dels que el modernisme va permetre d'aflorar no pas aïlladament i, llavors, modernista tardà que es començà a moure quan el noucentisme ja està pràcticament instal·lat» (AMORÓS, 2000: 177).

L'altra composició, «A un xiprer», està formada per apariats heptasíl·labs. Exalça un xiprer concret, el que vigila l'ermita de l'Abellera (Prades), que santifica i personifica, talment si d'un himne es tractés. No és només perquè ressalta enmig d'un paisatge ferreny i mesquí, sinó per tot el que simbolitza. L'ermita de l'Abellera, a banda

de formar part del paisatge més o menys proper al poeta, va esdevenir important com a lloc de refugi i amagatall. És per això que és significativa aquesta funció de guaita del xiprer.

Els poemes de Salvador Torrell i Eulàlia surten de les seves vivències i intenten aferrar-se a l'optimisme que pot atènyer en el moment fosc en què es troba: el record d'un altre temps, més lliure i més alegre, que espera retrobar. És el mateix Torrell que explica com entén la seva escriptura: «Al record dels nostres, dels vius i els morts, jo us dono açò com a un flairós pitxer de roses vellutades, beneint els vostres anys» (TORRELL I EULÀLIA, 1919). Busca assegurar que en temps de benaurança, les dificultats de diferent caire ja no tornaran més. I, tot i que representa que era de la vella escola, que no abandona, s'empelta de les noves propostes i s'endinsa també en els poemes lliures.

1.2.2.4. Emili Donato Prunera (Reus, 1901 — Tarragona, 1968)¹⁶³

Llicenciat en Filosofia, Emili Donato va treballar com a catedràtic a Reus, Tarragona i Figueres. Es casà amb la pintora reusenca Magda Folch, també destinada a Figueres. Va escriure, sobretot, a *Foment*, amb el pseudònim d'«Edipi», i a la revista reusenca *Color. Ilustración Quincenal*. Va publicar els llibres *Homosexualismo: frente a Gide* (1931), *Lecciones de lógica* (1932), *Lecciones de ética* (1933) i *Poemes d'ahir i d'avui* (1935).

Després de la Guerra d'Espanya fou depurat i apartat de la docència. Aleshores destacà com a traductor de l'alemany d'obres de Hans Hellmut Kirst, Ekrem Akurgal i Jürgen Thorwald,¹⁶⁴ entre d'altres. Quan va poder tornar a exercir, el matrimoni es va traslladar a Eivissa i, finalment, els dos van treballar a Tarragona.

Com a poeta, per tant, ja escrivia abans de la guerra. Les seves tres composicions a l'*Antologia* —totes de versificació lliure— es limiten a l'últim número, en què comparteix publicació amb la seva dona, que hi participa com a artista pictòrica. La primera, amb data del 1940, és de temàtica amorosa. S'adreça a «El tu impossible», que és com es titula, a través d'un panegiric, amb el qual fa referència a la fugida de l'estimada, de manera que el cor s'ha quedat sol, trencat i abandonat. Li demana que torni, per continuar els camins esbossats i sadollar la «fam» (*Antologia 1961*: 75) amorosa que segur que comparteixen.

¹⁶³ La informació biogràfica d'Emili Donato Prunera s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 220-221).

¹⁶⁴ El 2018 l'editorial Ariel va reeditar la seva traducció *El triunfo de la cirugía* de Jürgen Thorwald.

Les altres dues tenen més a veure amb el turment que li toca viure en primera persona per la situació històrica que marca el seu dia a dia. A «Si», datat el 1947, fa referència, metonímicament, a les possibilitats de la llengua catalana, que per la seva fortalesa pot arribar a tots els espais possibles, excepte superar les murades que li han imposat. Però sap que no es rendirà «mai», perquè aquesta expressió no l'entén pas; hi expressa, tot i que aleshores aquesta paraula encara no sortia al diccionari, la seva resiliència. Hi trobem, malgrat les dificultats presents, un cant a l'esperança en un futur més pròsper.

El tercer dels poemes, «Silenci!», és del mateix 1962, en què apareix aquesta darrera *Antologia* —recordem que, encara que sigui del 1961, va acabar sortint un any més tard. Ens hi ofereix una veu crítica i punyent, perquè ens expressa la ràbia en prendre consciència que sempre hi ha qui vigila, però no es tracta d'un control per a bé sinó per tal de poder delatar. Partint d'aquesta situació, s'adona que no es pot fer servir ni la pròpia llengua —aquí no hi ha esperança, les paraules han quedat escanyades pel vent—, ni transmetre el dolor patit, ni moure's pels carrers tranquil·lament. Per això, reclama la necessitat de ser cauts tothora, d'aquí l'emmudiment al qual es refereix el títol de la composició, que apareix escrit tant en arrencar-la com en acabar-la, de manera anafòrica i cíclica; com si no hi hagués cap tipus de sortida. La seva expressió esdevé altament irònica, tant que arriba al sarcasme i, fins i tot, al cinisme. Busca transmetre en el lector la seva indignació i, de resultes d'això, una reacció. Per aconseguir-ho, pretén innovar i sorprendre.

A través d'aquestes tres aportacions a les *Antologies*, podem constatar l'expressivitat d'Emili Donato molt vinculada a les experiències viscudes i al sentimentalisme i l'exteriorització emotiva. Malgrat que pretengui creure en la possibilitat d'un demà regenerador, no sempre troba lloc per a l'esperança. Per això, les adversitats de què ens parla a vegades ens les presenta com un atzucac; una situació que el desespera perquè li agradaria poder viure d'una manera del tot oposada, li agradaria poder recuperar l'esplendor dels temps passats i que es contagiés l'alegria i el benestar.

1.2.2.5. Josep Iglésies Fort (Reus, 1902 — Barcelona, 1986)¹⁶⁵

Tot i haver-se llicenciat en Dret a Barcelona, Josep Iglésies mai va exercir d'advocat. Va estudiar temes vinculats amb la indústria tèxtil i la direcció d'empreses per poder dirigir la fàbrica familiar de la Riba. Destacà com a militant catalanista des de ben aviat. Va col·laborar en diferents mitjans reusencs com: *La Veu del Camp*, *Foment*, *Revista del Centre de Lectura* o *Ciutat. Diari de la Tarda*, entre d'altres. El 1918 va marxar de Reus per establir-se a Barcelona, tot i que no va perdre el contacte amb l'ambient cultural de la capital del Baix Camp. Durant la República va cooperar amb Palestra i en l'estudi de la divisió comarcal de Catalunya. El 1930 es va casar amb Maria Fontserè i Marroig, filla d'Eduard Fontserè i Riba.

Durant la postguerra (1946-1952) a casa seva hi va organitzar tertúlies clandestines, en les quals hi participava la intel·lectualitat catalanista de Barcelona, sobretot,¹⁶⁶ per parlar-hi de llibres o promoure les noves veus literàries catalanes, i també s'hi van desenvolupar comunicacions científiques i lectures poètiques.

Va destacar en l'àmbit de l'excursionisme, de la historiografia, de la demografia i de la narrativa a través de dos nuclis principals: Reus i les muntanyes de Prades i el Montsant. Ell mateix reconeixia la seva poca habilitat per fer versos, però potser si Bonaventura Vallespinosa li va demanar de col·laborar en l'*Antologia* no va poder negar-s'hi. En l'àmbit poètic, a part d'integrar-se en els «Maquis de la Poesia», destaca més que res com a impulsor de les noves generacions reusenques.

En l'*Antologia* del 1956, hi aporta poemes centrats en la natura o l'entorn més proper. «El Roser» consta de dues quartetes cadascuna, en les quals llença una pregunta que queda sense resoldre, al voltant de l'autèntica gràcia del roser: el gebre, que no sap si prové del sol o de la nit passada. «La Riba», la segona composició d'aquest any, consta de tres sextets a través dels quals ens parla d'aquesta població de l'Alt Camp on, ja ho hem vist, tenia una fàbrica. En fa una descripció, a l'estil d'una oda, malgrat que hi utilitzi comparacions prosaiques i poc ben resoltes. Finalment, hi trobem «Torpor», un sonet, l'única composició d'aquest número de l'*Antologia* en què es lamenta de la limitació humana, a causa de la qual no pot copsar tota la bellesa que l'envolta. Torna a

¹⁶⁵ La informació biogràfica d'Emili Donato Prunera s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 365-366), Amorós (2002: 23) i Sunyer (2002: 45-66).

¹⁶⁶ A les tertúlies a casa de Josep Iglésies també hi van assistir alguns reusencs com Joaquim Santasusagna, segons recorda Xavier Amorós (2002: 23).

recórrer a la interrogació en les tres primeres estrofes per concloure amb el desig d'estar molt més atent per poder captar l'esplendor del seu entorn.

El 1957 hi presenta dues composicions: «La Mare de Déu de l'Abellera» i «La xarxa». En la primera hi tracta un aspecte que ja hem trobat en els poemes de Salvador Torrell i Eulàlia; s'hi refereix a l'estil d'una oda, a través d'un tercet encadenat, en què continua recorrent a la interrogació, i tres quartets encreuats. Ens n'explica l'origen del nom, ens la descriu i ens l'exalta, explicant-nos-en la benignitat que traspua. A «La xarxa» hi utilitza versos lliures, en els quals, malgrat tot, hi apareix una rima consonant. Hi torna a manifestar una veu planyívola, però ara a causa de la situació que li ha tocat viure. Fa un paral·lelisme amb la xarxa que utilitzen els pescadors, perquè la veu poètica també estén una xarxa, però el que recull són els sospirs i els planys de la gent que pateix en silenci.

El 1958 hi inclou dos poemes senzills que tracten dues aus diferents: «El falziot» i «L'oreneta». El primer es compon de tres quartets i un darrer aplegat que actua a manera de conclusió. Hi estableix una relació entre l'esbategament de les ales de l'ocell i l'obertura i el tancament d'unes tisores, i ens el descriu a través d'una paradoxa: «Si blavors teixia, blavors ha dallat» (*Antologia 1958*: 45). Tot hi és molt simbòlic: l'au —no és l'àguila franquista, però s'hi assembla i té un nom que recorda a «falange»—, el color —el de les camises franquistes— i les tisores —les de la repressió i la censura. En el segon cas, en canvi, l'au i el seu entorn traspua benignitat (*Antologia 1958*: 46):

Gràcil oreneta,
s'afua rabent.
És fina sageta
dins l'aire fulgent.

Fita un núvol blanc
De cel de bonança.
Es tenyeix la panxa
i l'esquinç de flanc,

amb el núvol blanc!

El 1959, coneixedor com era de la geografia de l'entorn de Reus, sobretot, se centra en «La Mussara» —que ja hem vist que també tracta Ricard Ballester Pallerola.

La composició és formalment semblant a la primera de l'any anterior: vuit quartets i un últim apariat que fa la funció d'epíleg. I el to i el simbolisme —tot i que en aquest darrer cas no tan potent— s'hi acosta, també, perquè el paisatge ens el descriu sense la resplendor passada, i torna a la pregunta retòrica per reflexionar sobre què ho ha causat: la lamentable història, d'aquí que finalment conclogui: «Clement el cel t'embolcalla / amb una vaporosa mortalla» (*Antologia 1959*: 40).

El 1960, talment com si hagués aconseguit fer realitat el desig expressat a «Torpor», a través d'un sonet manifesta la «Sorpresa», tal com es titula la composició, en adonar-se de les petites efervescències naturals que en conformen la grandesa: els arbres amb els seus fruits, el vol d'un moixó... S'adona de la senzillesa que fa esdevenir l'espai de l'entorn en ideal i perfecte.

El 1961 s'endinsa en un poema: «Compassió», de to més religiós —que ja hem trobat, en certa manera, en «La Mare de Déu de l'Abellera». A través de tres quartets i un apariat com a colofó —un recurs que és recurrent en l'autor—, exposa el poder i la superioritat de Déu, amb un himne en què el presenta com a responsable tant de la bellesa de l'entorn com de malmetre-la, d'aquí que li demani pietat. La simbologia, com ja ha passat en poemes anteriors, hi pren força de manera evident.

L'última de les composicions presentades és «L'església de Selma», formada per cinc quintets. S'assembla al poema sobre la Mussara, ja que ara també ens presenta l'espai al qual fa referència delmat; mort, a causa de la destrucció de què ha estat víctima. En aquest cas, però, per si la simbologia no s'acaba d'entendre, eixampla aquest lament a la pèrdua d'un poble (*Antologia 1961*: 107):

i sembla el núvol clar el drap d'una senyera
fendit per la sageta del cim del campanar.

Josep Iglésies se'ns mostra, per tant, arrelat a la terra a través de moltes preguntes, les mateixes que es devia fer ell mateix, per la destrucció que la guerra havia causat i de la qual sembla que el territori no s'acabava de recuperar, ja que la mort estava sempre estalonant tots els racons. Malgrat aquest punt de partida, intenta trobar la bellesa al seu voltant; una bellesa que si en èpoques passades va tenir, ha de continuar renaixent-hi, però no sempre se'n surt, amb la seva intenció, d'aquí el seu sentit plany per la terra i per la gent que hi viu; un plany que manifesta a través d'elegies en què expressa el dolor

per la situació present. L'esperança la diposita en Déu, que és qui té el poder de capgirar-ho tot.

1.2.2.6. Rafael Vilà i Barnils (Arbúcies, 1907-1988)¹⁶⁷

Rafael Vilà i Barnils era un poeta d'Arbúcies que, durant la Guerra d'Espanya, va exiliar-se a França. Després de passar per la presó, el règim de Franco el va desterrar a 200 km del seu poble per socialista i catalanista, per això l'any 1940 es va exiliar a Reus. A la capital del Baix Camp, aviat hi establirà vincles amb la gent més propera al seu tarannà i participarà activament en la vida cultural, com es pot comprovar pel fet que va ser vicepresident i president de l'Orfeó Reusenc i es va vincular amb el Centre de Lectura. Malgrat tot, d'aquesta època en parlava com dels anys del seu desterrament. Per això als anys 1970 torna a l'Arbúcies natal, on també es va vincular amb els moviments culturals. L'Ajuntament d'Arbúcies li va reconèixer la seva trajectòria política i poètica a través d'un homenatge l'any 1983. A més, la biblioteca d'aquesta localitat porta el seu nom des del 1999.¹⁶⁸

Té dos llibres de poemes editats: *L'ocell i la nit* (1973) i *Terregada d'alzina: poemes* (1983). Hi trobem una lírica carregada de contingut i d'expressivitat, plena d'imatges i amb una rima fluida, en què es percep la preocupació formal i el to humorístic, que no abandona.

A les *Antologies* hi publica, sobretot, poemes amorosos, tot i que també n'hi ha d'altres característiques. Els desglossarem temàticament. Quant a l'amor, el 1956 veiem «Estel llaminer», cinc sextets carregats de llenguatge i figures populars i simples. S'hi expressa la passió amorosa que es desferma les nits de febrer, una passió sense la qual no apareixeria com a «Espia galant» la poesia. En relació amb el 1957, «De l'anunciació» fa referència a l'arribada del seu fill, ara en fase prenatal. I, encara en aquest segon any dels reculls, dona a conèixer «Collidora de verema», quatre quartetes, amb les quals canta la gràcia i l'olor de la noia que cull el raïm, en les primeres dues quartetes, i exposa tot el que a ell li genera veure-la, en les dues segones —que comencen, en els dos casos, significativament, amb «jo». L'amada, seguint la veu de la composició anterior, és «la magna portadora / de l'amor que m'ha ferit» (*Antologia*

¹⁶⁷ La informació biogràfica de Rafael Vilà i Barnils s'ha extret d'Amorós (1984: 156) i Sunyer (2003: 176).

¹⁶⁸ Dada facilitada per la mateixa biblioteca per correu electrònic.

1957: 71) i, per això, se'n sent gelós i la lloa i l'exalça, envoltada d'una natura carregada de força i esplendor.

Del 1958 és «Salou, el mar i tu», tres quartets, en què l'estimada torna a estar situada enmig d'una natura resplendent; una natura que ens reflecteix el seu estat anímic. Els dos amants són a la platja de Salou, amb el moviment de les onades i el sol potent, acompanyats del fill, la gestació del qual ens havia anunciat en el poema de l'any anterior. Fa pràcticament el mateix a «Intensitat», encara del 1958, ara de manera més extensa, ja que es tracta de vuit quartets, en què contraposa «El transparent martiri del raig blau» (*Antologia 1958*: 66) —ja hem vist abans les implicacions d'aquest color— amb l'estimada, el seu esguard i «el pensament més lliure»; una visió que vol recordar i una sensació de benestar que vol fer extensiva tant a l'estimada com al fill: «tot el meu món sereu la font i tu / i el nostre fill la seva gran rialla» (*Antologia 1958*: 66).

El 1959 continua, tal com indica el títol del poema, «Vora la mar» —tretze estrofes, la gran majoria quartets—, perquè és on els dos amants parlen del futur que han de construir plegats, fruit de l'amor que senten i que expressen. Aquí la natura esdevé tan potent que fins i tot els dos amants arriben a identificar-s'hi. Finalment, dins d'aquest conjunt de poemes, el 1961 ofereix «Marisa», un sonet amb el qual honora la bellesa de l'estimada i exposa la passió que li provoca, una passió que el porta al pecat.

Més enllà de la temàtica amorosa, un altre conjunt dels poemes de Rafael Vilà i Barnils se centra en el dolor en què viu sotmès fruit de la situació en què es troba. El 1956 ens presenta un dia a dia tan difícil que desitja la mort a «Jo sé que un dia, oh mort ... !», un sonet amb el qual manifesta que algun dia per fi deixarà de patir aquesta existència perquè abandonarà el món dels vius. Però no és un dia esperat amb deliri, al contrari, hi fa referència com a moment fatídic, en què anirà «cap al no res, / pols de la pols, innominada cosa» (*Antologia 1956*: 61). I diu «no-res» i «innominada» perquè sap que caurà en l'oblit, i acaba com si cregués en la reencarnació i en la inevitabilitat d'una vida dolorosa, la seva (*Antologia 1956*: 61):

I tot seguint el pas del gran amor,
esperaré el retorn de la dolor
d'un verm, d'un rossinyol o d'una rosa!

El 1957 amb «Cel a Olot» —compost per tres quartets—, fa referència a la nova quotidianitat, davant de la qual la gent no es pot deixondir. Per mantenir-se ferma,

explica, si cal ha de buscar la fortalesa divina. En qualsevol cas, mai pot perdre l'esperança. A la situació present també hi fa esment a «Mar a Roses» —dos quartets i tres apariats— en què fa una equivalència a les onades que s'acosten a la platja amb la «Història» que també s'ha apropiat tant al poble català, que l'ha engolit cap a dins. Una visió similar és la que planteja a «Empordà» —altra vegada format per dos quartets i tres apariats—, encara que en aquest cas sigui més optimista i més majestuós. El 1959, a «Recordança» —cinc quartets— fa referència a la duresa del dia a dia a través d'una noia afamada i assedegada amb qui es va topar per casualitat; una realitat que fa col·lectiva amb la voluntat de generar una preocupació moral en els lectors. És la veu que s'expressa, també, a «Quatre espurnes en l'esparsa llum», tot i que ara es recreï en l'esfereïment, la imatge d'un soldat mort i la tomba d'un infant, davant dels quals l'únic suport esperançador que té és la fe divina. Per expressar la duresa de tot el que ens exposa, recorre a versos trencats i prosaics —que destaquen en el conjunt de poemes que ens presenta, sempre avesats als postulats clàssics. Finalment, el 1961, a «Vellesa que ve», recupera el tema del primer poema d'aquest apartat. És un sonet que fa referència altra vegada a la mort, una mort a la qual recorre, fruit d'una profunda reflexió, com a expressió de la rebel·lió individual en contra de la situació present.

Fruit precisament d'aquest desconsol, encara destriem un altre bloc de poemes, els de temàtica religiosa. I és que la fe és el reconfort que, sumit en aquest context, troba. El 1957 n'aporta una, de composició, que entraria en aquest bloc: «Adoració» —catorze quartets i un vers solt—, a través de la qual honora la presència de Déu, tothora present: en la silenciosa nit i en l'esplendor del dia; un Déu totpoderós que li ha de donar esperances per poder continuar lluitant amb aquesta veu que sembla agònica. Del 1958 és «Díptic del temple» —tres quartets—, en la primera part del qual ens presenta una veu similar a la del poema anterior; es reclou en la fe com a fórmula de mantenir l'esperança, tot i que la veu perillar. A la segona part fa referència a la pietat de Crist que, malgrat tot, continua oferint el seu cor i la seva protecció. Per seguir en aquest àmbit, passem el 1960 a «Nadales». N'aporta set: «Joia en el món», «Avui la neu i gebre», «Nit serena de Nadal», «Fum, fum, fum», «La conversa de les llums», «El tunc que tan tunc» i «A Betlem me'n vull anar», amb certes reminiscències a les cançons tradicionals, però de creació pròpia i amb formats diferents en cada cas, des de quartets, passant pels apariats, o els sextets o estrofes encara més llargues, que a vegades inclouen diàlegs. Recorre a les composicions pròpies de l'època de l'any en què es presta més al recolliment de la llar i a la introspecció per mostrar-nos Déu —

dialogant i pietós— com l'únic que pot aportar una llum que s'endugui l'ombra actual. D'aquí que a «El tunc que tan tunc» vulgui trobar Crist perquè li doni la «Paraula» que ha de fer despertar «el foc dormit de la raça» i que hi expressi (*Antologia 1960*: 69):

Terra, terra! Aixeca el front,
que està Déu entre nosaltres...!

Per això, hi ha una tornada, en aquesta cançó, en què ens mostra que ha dipositat totes les esperances en Déu, que és qui «portarà el miracle». Aquest optimisme el perd el 1961, a «Àngels del pessebre» —amb alternança d'estrofes de diferents tipus—, en què es pregunta per «quin crit portareu / en el toc d'alerta?» (*Antologia 1961*: 145), quan baixin a la terra. Troba el present tan apesarat i desassenyat que ja no entén res. De totes maneres, en últim terme, creu en el consol diví i la bondat dels àngels.

Queda encara un poema del 1958, «Rosa damunt del piano» —cinc quartetes—, que no es pot encabir en cap d'aquests tres blocs. Hi enalteix un dels principals símbols de la ciutat de Reus: la rosa, una rosa —la bellesa de la qual ens ofereix— que personifica i ens presenta perfumada i carregada de música.

La poesia de Rafael Vilà i Barnils es manifesta molt contundent i expressiva, amb un amor que l'omple d'alegria i d'abrandament, un amor que dona els seus fruits i li genera una vivència esplendorosa. Però fugint d'aquest clos familiar trobem un poeta tan preocupat per la situació quotidiana, una situació que viu amb molt de lament i patiment, que fins i tot reclama o espera amb delit la mort. La religió és l'únic suport i l'única esperança que li queda.

1.2.2.7. Francesca Martorell de Domènech (1908)

La invisibilitat de les dones fa que de Francesca Martorell¹⁶⁹ no n'hàgim pogut obtenir gaire informació, més enllà del fet que signa amb el cognom del seu home precedit de la preposició «de» i que també va participar en el V Certamen Literari del Centre de Lectura (el del 1952) en què va guanyar un premi destinat a la millor col·lecció de sonets sobre temes reusencs —«Sonets»—, que va compartir amb Rafael

¹⁶⁹ Francesca Martorell de Domènech segurament és l'autora del poema «Nuvial» publicat a la *Revista del Centre de Lectura*, núm. 161, octubre de 1926, p. 298-299, que signa com a «Francesca Maria Martorell». Un poema adreçat a Francesca Anguera Miró amb motiu del seu casament, format per dotze quartets, l'estrofa que, com veurem, utilitza més Martorell.

Vilà i Barnils, que hi va presentar: «Set lloances a la meva ciutat».¹⁷⁰ Hi figuren sis poemes escrits en català: «El campanar de Reus», «Els gegants de Reus», «Tarda de Sant Pere a la plaça Major», «Al Crist de la Puríssima Sang la tarda del Divendres Sant», «A la pastoreta Isabel Besora» i, per acabar, «La ciutat de Reus».¹⁷¹

En les *Antologies* la seva col·laboració abraça entre el 1956 i el 1958 i tracta, especialment, dos temes: les roses i l'abril —i altres aspectes vinculats amb la natura—, per una banda, i la festivitat de Nadal, per l'altra. En relació amb el primer, el 1956 amb «Abril i la rosa» —dos quartets i un sextet— exposa la magnificència d'aquest mes perquè fa néixer la rosa. És el mateix tema que toca el 1957 amb el sonet «Roses», ara per exposar-ne la tendresa, l'amor primaveral i la grandesa de la natura. El 1958 hi torna amb «Versos d'abril», dos quartets en cadascun dels quals planteja una pregunta per poder conèixer millor la màgia d'aquest mes, un mes que s'omple de colors, com els seus versos.

Pel que fa a altres temes extrets de la natura, el 1956 amb «Suggestions» —un recull de diferents poemes formats per quartets, tots ells— s'apropa a altres representacions de la natura —els estels, la poma, la magrana, el raïm i els xiprers— per traslladar-nos els sentiments que li provoquen. El 1957 a «Els arbres i la boira» —una sola estrofa de setze versos— fa referència a la unió dels dos elements del títol en néixer el dia, després de la gatzara de la nit anterior, que els fa sentir avergonyits, sols i nus. Aquesta albada, per tant, és diferent de la que acostumen a presentar els altres poetes.

Quant a l'altre tema, Nadal, el 1956 s'hi refereix a través d'un poema —format per quatre quartets— que porta per títol, precisament, «Nadal», en el qual ens presenta un pessebre en què tothom és al lloc que li correspon. El 1957 amb «Petit poema de Nadal» —tres estrofes de set versos anisosil·làbics— s'endinsa en la serenor, la galania i la tendresa d'aquestes dates, amb una anàfora final en cada estrofa: «I jo diré: / És Nadal!» (*Antologia 1957*: 62), per emfasitzar la part de l'any de què ens parla, el moment en què neix l'infant Jesús. Es refereix a la mateixa estampa «L'infant i l'estel» —dos quartets—, ara però amb infant Jesús que busca delerosament un estel.

Tot i que copsem sempre poemes de to exaltat, de positivitat manifesta, el 1958 amb «Del somni» —dos quartets i un vers solt—, s'expressa d'una altra manera, a la

¹⁷⁰ Francesca Martorell de Domènech és una de les dues dones que obtenen guardons en aquests premis, el V Certamen Literari del Centre de Lectura. L'única que l'obté en la categoria de poesia, ja que l'altra és Luisa Vilaseca Borrás que guanya un premi amb l'assaig «El gremi de blanquers i assaonadors de Reus» (*V Certamen 1952*, p. 607-761).

¹⁷¹ *V Certamen 1952*, p. 337-341.

recerca d'un somni que, encara per complir, no sap si ha oblidat. Per tant, tot i que semblava que la seva poesia era més aviat circumstancial, molt ancorada en els dos àmbits descrits: la natura —especialment les roses— i Nadal, també hi ha espai per posar de manifest allò que formulen la majoria dels altres autors: l'esperança en un altre horitzó, perquè el present no els reconforta. En qualsevol cas, la seva poesia és senzilla i ancorada en els vells esquemes, malgrat que això no alleugereixi pas, ans al contrari, l'emotivitat que conté.

1.2.2.8. Antoni Correig Massó (Reus, 1910-2002)¹⁷²

Antoni Correig provenia d'una família senzilla que li va inculcar unes profundes conviccions catalanistes i catòliques. Va començar les seves primeres passes literàries al *Semanario Católico de Reus*, en què va obtenir un secció fixa: «Kaleidoscopi». Hi publicava articles curts de caràcter entre irònic i poètic, amb el pseudònim «Boy». També va publicar al *Diario de Reus* i a *Las Circunstancias*. A partir del 1932 se centra més en la poesia.

Va ser regidor de Reus per CEDA el 1935. Quan va esclatar la Guerra d'Espanya es va haver d'amagar pel seu vincle amb organitzacions catòliques. A través de França va enrolar-se al bàndol franquista, de manera que quan va tornar a Reus ho va fer com a membre de la Falange.

El 1952 va entrar a formar part del consell de redacció de *Reus. Semanario de la Ciudad*, en què va col·laborar amb diferents ressenyes (artístiques, de conferències i de diverses publicacions). El 2003 l'Ajuntament de Reus li va dedicar una plaça.¹⁷³

Malgrat la seva afecció al règim, es va vincular amb la clandestinitat literària catalana de la ciutat. I al llarg dels anys va publicar diferents llibres o opuscles, la majoria poemaris: *Els camins de cada hora: poesies* (1935), *L'Arma i l'estel* (1948), *Poesia de la Setmana Santa de Reus* (1960), *Poemes reusencs* (1970), *Obra poètica* (1980), *Coses que porten cua* (1986), *Reus* (1990), *Miniatures evangèliques* (1990), *L'aparició a la Pastoreta: poema* (1991), *Temps de guerra, apunts autobiogràfics (1936-1939): des de la fe* (1999) i *Evocacions reusenques: amb els sons de quatre cordes* (2002), així com diferents gojos.

¹⁷² La informació biogràfica de Francesc Martí Queixalós s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 201-202), Veciana (2003: 125-131) i Tricaz (2010: 14).

¹⁷³ Dada facilitada per Daniel Recasens, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus (2024).

Antoni Correig és l'autor més prolífic en aquestes *Antologies* i hi aporta composicions de temàtica relativament diversa. Per una banda, hi és ben evident l'amor familiar, a la parella, als fills, als parents... Per una altra banda, també són molt remarcables els poemes religiosos. Finalment, hi ha un altre grup en què s'hi integraria la quotidianitat, però a aquesta quotidianitat s'hi pot acostar de manera positiva, a vegades nostàlgicament, però amb un final relativament feliç; a vegades amb por, dubtes i neguits; i a vegades amb dolor i lament. Tractarem els poemes segons aquests punts de vista, tot i que, evidentment, no siguin temes estancs, sinó que sovint els poemes podrien estar ubicats en més d'un grup, els posem en el que creiem que encaixen amb més intensitat.

En relació amb el primer dels blocs, el 1956 hi consignem dos poemes: «Entre la basarda i el somni», de versificació lliure, i un sonet: «Despertar». En el primer fa referència a la por del seu fill a l'hora d'endinsar-se en el món dels somnis i com ell l'acompanya i li fa més plaent, tranquil i reconfortant el moment a través de la seva mà estesa. I, tal com hem vist que feia Oleguer Huguet, també recorre als parèntesis per fer una digressió, per revelar que ell també té por, tot i que sigui una por diferent a la del seu fill, i que, per això, a ell també el reconforta l'escalf de l'infant. A «Despertar» expressa la joia d'aquesta part del dia per tot el que observa al seu voltant. L'any següent, el 1957, a «Llums de gas», un altre sonet, hi exposa la fredor i la grisor de les nits de desembre fins que arriba a casa i es capgira tot: hi regna la felicitat i la llum clara. Passem al 1958 amb «Fluència», de versificació lliure. Hi expressa l'evolució de la vida a través de l'absència de l'àvia que explicava històries al net per adormir-se; un net que ara dorm tranquil, donant continuïtat al cicle vital. En «El vell portalot» —un altre sonet rimat—, del 1959, de la mateixa manera que en «Entre la basarda i el somni» donava importància al fet d'allargar la mà al fill, ara recorda com el seu pare li allargava la mà a ell per passar sota d'un portal que li generava recels i, ara, tot i que ja no existeix, quan hi passa li continua reportant aquell afectuós moment. I passem al 1961 en què hi trobem tres poemes més. El primer pren un vers d'«El pi de Formentor» de Miquel Costa i Llobera, es titula: «“Mon cor estima un arbre”», cinc quartets de versos anisil·làbics. Canta l'amor, com un sentiment recíproc, entre ell i la seva estimada; un amor robust, talment com el pi del qual expressa la fortalesa Costa i Llobera. El segon, «Preludi maternal», format per quartets rimats, sense apartar la mirada al subjecte femení, ara fa referència a com la vida s'arrela a les dones que en casar-se ja es preparen per ser mares, i tot el que representa d'alegria i de misteri aquesta nova llavor que es

porta al món. Finalment, en «L'alegria no escrita», en què torna a optar pels quartets rimats, exposa com allò que és més plaent és interaccionar amb els fills, encara que això impliqui no poder fer el que un pretenia.

Quant als poemes religiosos, els versos sempre rimen, com si es tractés d'una imatge d'allò que representa la religió per a Antoni Correig: la possibilitat que tot encaixi, que tot acabi bé, que tot arribi a bon port. El 1957 en trobem tres, de sonets. En primer lloc, «La farigola del Divendres Sant», amb el qual presenta una antítesi entre la mort de Jesucrist i el naixement de la farigola, que explica perquè la planta (*Antologia 1957: 33*):

Vé tota humil a fer-vos reverència;
per Vós es torna flor de penitència
vestint l'hàbit morat dels nazarens.

En els altres dos casos, fa referència a diferents moments bíblics, que descriu amb tota la cruesa que requereix cada estampa, per recordar que li serveixen per reconfortar-se davant de l'amarguesa i la solitud de la vida, per trobar-hi la llum. Després és el torn de «Pere nega a Jesús» —dues quartetes i un sextet—, del 1959, en què, recrea aquesta història bíblica. En «La matraca» —un sonet—, del 1960, fa referència a l'instrument que s'utilitza (la matraca) abans d'alçar la creu on Jesucrist resta penjat en la processó de Setmana Santa i tot el que, per tant, representa: el pas al silenci d'una imatge majestuosa. A continuació localitzem «Estampes muntanyenques de sant Bernat», que divideix en quatre parts de versos anisosil·làbics, per expressar l'acompanyament que ofereix aquest sant als excursionistes. El 1961, hi consten tres poemes: «Presa d'hàbit», «Primera comunió» i «La bellesa del món». En el primer cas, una estrofa de setze versos, es refereix a la crida divina que ha sentit una monja i tot el que representa aquesta entrega d'amor i fe. En el segon, format per tres quartets, canta la grandesa d'aquest dia en què l'infant juga «a ser sant». Finalment, en l'últim, un sonet, s'adreça a Francesc d'Assís per expressar-li la meravella de la bellesa del món, com si estigués fet a imatge del paradís, a imatge de Déu mateix, motiu pel qual creu que se sent tan extasiat.

En relació amb el tercer grup, el dividim segons l'estat anímic que més hi regna. Quant a la contemplació positiva del seu entorn —potser per això també altra vegada sempre amb versos que rimen entre ells, malgrat que a vegades hi manifesti certa

enyorança— localitzem, el 1956: «La plaça d'Hèrcules», un sonet en què rememora quan, camí de l'escola, jugava a fet i amagar amb els companys en aquesta plaça reusenca. Amb la voluntat de retornar a aquell moment passat, omple els versos de preguntes retòriques, perquè sap que ja no el pot recuperar. El 1958 són tres els poemes que poden pertànyer a aquest grup: «El despertar de la rosa», «A un xiprer del claustre de Poblet» i «Al monument a Prim». En el primer cas, amb dos quartets i un sextet fa referència a «un paradís absent», com fan altres dels poetes del conjunt; hi arriba a través de la contemplació d'una rosa —el símbol de Reus—, la bellesa de la qual s'entreté a detallar-nos. La penúltima composició d'aquest any és «A un xiprer del claustre de Poblet», un sonet, a través del qual descriu, com expressa el títol, un xiprer del monestir de Poblet que tranquil, silenciós i constant fa de guarda d'aquell indret. I, finalment, s'entreté a cantar la magnificència del monument dedicat al general Prim que hi ha a Reus amb «Al monument a Prim», un altre sonet. L'any següent, el 1959, en «L'antic carrer de la presó», que torna a ser un sonet, ens especifica com és habitualment aquest carrer: estret i gris, però que, per Corpus, canvia la tristor per l'alegria. A continuació, a «Cant de Nadal», set quartets, detalla l'esplendor d'aquesta època de l'any. Encara hi ha dues composicions més que podríem fer pertànyer a aquest subgrup, una del 1960 i l'altra del 1961. La primera és un sonet: «Dimecres de cendra», en què clama per la sinceritat i per l'honestat a no ser que es pretengui desfermar una catàstrofe. En la segona, «Al mar del migdia», formada per quartets, hi descriu un migdia d'estiu en què enmig d'una estampa deliciosa l'esplendor del sol fa que s'adormi i es perdin els neguits i només imperi la calma.

Com a situació intermèdia, en què la veu poètica es mostra carregada de dubtes i preocupacions, el 1957 publica «Guspises», un conjunt de quintets sense rima, a través de les quals exposa com és la seva quotidianitat o allò que l'envolta en el dia a dia, a vegades amb preguntes directes o indirectes amb les quals manifesta la incertesa de la vida. I també d'aquest mateix any és «L'instant fugitiu», de versos lliures. S'hi confessa preocupat pel devenir (*Antologia 1957*: 34):

Amb l'embranchida indòmita del trot
trenques les branques mortes.
El vell passat se m'apareix remot
i una aventura incerta l'avenir.

Malgrat tot, s'extasia en la joia que troba —potser l'amor o l'existència en si mateixa, com fa en el següent poema—, encara que en darrera instància l'estimada fugi i ell resti contemplatiu. Expressa la mateixa idea a «Al mar», encara al mateix any, ara amb tres quartets, en què compara «El sí i el no!» (*Antologia 1957*: 36) de les onades amb «[les] promeses i [els] refusos» (*Antologia 1957*: 36) de la vida, com passa també amb l'amor. En aquest mateix sentit, de recança pels temps passats, en «Al mar», del 1958 —en què recupera, per tant, un títol de l'any anterior, a través de versos rimats, habitualment decasíl·labs— expressa la voluntat de tornar a ser infant perquè, com passa al mar, en què el vent desfà els camins de la barca, ell també pugui oblidar tot allò que el preocupa. I com recordant els vells amics a «L'ocell i el cor», del 1959, també de versos lliures, simbòlicament a través d'un ocell que té captiu entre les mans i que allibera després, exposa la voluntat de no coartar-li la llibertat, malgrat que sàpiga que això representi trobar-lo a faltar. I, el mateix any, a «Nocturn ciutadà», un sonet, fa evolucionar la ciutat de la nit al dia, de manera que ens la representa fosca, tranquil·la i silenciosa fins que s'aixeca el nou jorn. Finalment, el 1960, a «Entrada a l'inconegut», de versos lliures, mostra com la vida va canviant i la pau que es tenia s'esvaeix, però hi ha moments en què sembla que tot recomença i finalment torna la pau perduda.

En relació amb els versos que inclouen més lament, el 1957 hi inclou «A la mort d'un poeta», format per versos lliures, un plany per la defunció d'un amic, cal entendre, a través del qual fa referència als seus propis sentiments davant del succés. A «Pluja», del 1958, exposa —a través d'un sonet— com, enmig de la grisor que els dies de pluja comporten, tothom es mulla, sense distinció (*Antologia 1958*: 33):

Aigua i més aigua pels carrers. No para.
baixava roja en començar l'aiguat,
i, al revés del meu cor, es torna clara.

Segur que el terme «roja» no és a l'atzar i que pretén expressar-hi, simbòlicament, una germanor entre els compatricis enfrontats. A «Elegia», del mateix any, a través de versos lliures, hi exposa el record per aquells companys que se'n van anar, els companys amb qui jugava i als quals ara ja no pot recórrer. Més enllà dels records llegats, expressa la tristesa que li genera no tenir-los al seu costat. Del 1961 és el poema més curt de tots els que hi presenta, en aquests reculls, i amb el qual acabem l'anàlisi de les seves

aportacions: «Alliberació», una quarteta, per expressar la necessitat de fugir (*Antologia 1961*: 67):

Nius d'àngels, al cim,
voregen les gales
dels núvols... Fem ales
dels braços: Fugim!

Antoni Correig contribueix en grau considerable a aquestes *Antologies*. Hi predominen les composicions rimades, sobretot quan la lectura que es desprèn del poema acaba sent de joia i alegria, però també hi trobem versos lliures, sovint en els casos en què expressa més dolor i tristesa, més dubte per l'esdevenidor. Així, es refereix, en un primer terme, tant a una benaurança del món que l'envolta, a vegades a través d'espais concrets, que es deté a descriure'ns sempre per cantar-nos-en les belleses, com a les emocions humanes, sobretot les que s'expressen entre pares i fills o entre la parella, la família, en termes generals. És clar que, donat el context en què escrivia, també hi ha espai per al dubte i el neguit, i pel lament i la mort. La religió hi és present, però sovint més com a rerefons que no pas com a tema central de les composicions.

1.2.2.9. Oleguer Huguet Ferré (Vilaplana, 1914 – Reus, 1996)¹⁷⁴

Tot i néixer a Vilaplana, als 15 anys Oleguer Huguet ja fa cap a Reus per treballar d'administratiu en un celler de vins. Estava fent el servei militar al Marroc espanyol quan va esclatar la Guerra d'Espanya i va passar-se tota la contesa fent d'oficinista. El 1952, quan va aparèixer el *Setmanari Reus*, hi va començar a escriure tant en vers com en prosa. També va publicar a la *Revista del Centre de Lectura* i a *Urbs*, una publicació que va fundar i dirigir Josep M. Guix Sugranyes, i al *Diario Español* (després convertit en *Diari de Tarragona*). El 2005 l'Ajuntament de Reus li va dedicar un carrer i el 2006 el de Vilaplana el va proclamar fill il·lustre.¹⁷⁵

¹⁷⁴ La informació biogràfica d'Oleguer Huguet Ferré s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 361) i Amorós (2002: 118).

¹⁷⁵ En relació amb l'Ajuntament de Reus, la dada ha estat facilitada per Daniel Recasens, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus (2024). En relació amb l'Ajuntament de Vilaplana: «Oleguer Huguet, fill il·lustre de Vilaplana», *Lo Pedrís*, 27 de desembre de 2006, disponible a: <<https://lopedris.cat/oleguer-huguet-fill-illustre-vilaplana-c3081>> [Consulta: 13 d'agost de 2024], la

Va publicar diferents poemaris: *Càntir de vidre* (1954), *Ales d'argila: poemes* (1965), *Amb l'arrel enlaire: poemes* (1975), *Figures amb arbre: poemes* (1978) i gojos. En l'*Antologia* el 1956 hi presenta dues composicions: «Sota la llum de l'estel» i «Ave Maria». En la primera, descriu un pessebre amb tota la seva magnificència i tots els seus detalls. En l'altra, exposa la gràcia divina que va obtenir la Mare de Déu en ser-li atorgada la missió d'engendrar Jesucrist. En els dos casos, els estels i l'estampa cristina són el que prenen força per tot el que representen. A més, hi exposa dues veus, ja que més enllà del contingut del poema, entre parèntesis hi inclou el pensament o el traspàs al moment present.

El 1957 és molt més productiu. Hi trobem, sempre en quartetes o quartets rimats —una fórmula a la qual també recorre en «Ave Maria»—, «Tríptic de l'aparició», «Sant Joan», «Tots Sants», «Clàudia Pròcula» i «Tobies i Rafel». Continua, per tant, aferrat a la imatgeria religiosa. En la primera composició, dividida en: «La pastoreta», «La Mare de Déu» i «El col·loqui» recrea la llegenda de la rosa de Reus: parla de la quotidianitat de la pastora, a través de descripcions del que fa i del seu entorn —«mentre la malura de la vila / feia ajuntar les mans devotament» (*Antologia 1957*: 43)—, explica com la Mare de Déu se li apareix i, en últim terme, fa referència a trencar el silenci que la pesta imposava i que gràcies al miracle diví va finalitzar.

Al poema següent: «Sant Joan», com ha anat fent fins ara, amarat d'una natura que dona força a l'estampa que exposa, descriu una nit de Sant Joan amb tota l'alegria que comporta. I malgrat el que representa la festivitat de Tots Sants, en el poema que duu aquest títol, també recorre a l'alegria i a l'exaltació que caracteritza aquesta diada i dona encara més pes a tots els elements naturals que l'embolcallen: l'avellana, el vi, la castanya, el llimoner... Sense menystenir la situació de recolliment que comporta (*Antologia 1957*: 49):

La veu intermitent de les campanes
explica eternitats als cinc sentits,
i s'emplena el silenci dels petits
d'un ressò colpidor de veus llunyanes.

A «Clàudia Pròcula», l'esposa de Ponç Pilat, explica que no pot dormir per la manca de justícia que està a punt d'aplicar el seu espòs, a qui ha fet arribar un missatge

de súplica, que ha desatès, per anul·lar la condemna a Jesucrist. En la darrera de les composicions d'aquest any, hi recrea l'escena religiosa en què l'arcàngel Rafel s'apareix a Tobies, que trobem al costat del riu on pesca el peix per poder foragitar l'esperit maligne, després de la qual cosa podrà conèixer la que serà la seva esposa.

El 1958 també hi aporta un tríptic, en aquest cas: «Tríptic de Santa Isabel», les diferents parts del qual, formades per set quartets rimats, no tenen nom. Comença per l'embaràs que aconsegueix Isabel ja de gran, continua amb l'evolució d'aquesta concepció i acaba amb l'infament de Joan. Sempre amb tocs joiosos i uns versos carregats d'expressivitat, emoció, adjectivació, profunditat, sonoritat i la naturalesa de l'entorn.

El 1959 continua en la mateixa línia, sempre amb quartets rimats, amb dos poemes: «Llongí» i «A la verge del Carme». El primer per fer referència al soldat que va enfonsar la llança a Jesús clavat en creu. En què torna a recorre al parèntesi com a estratègia per, enmig de la història, incloure-hi una digressió, en aquest cas una valoració crítica de la situació. És «A la verge del Carme» on, potser, entronca més amb els altres poemes del recull, perquè aquí també parla d'esperança «mentre se'ns claven punxes d'atzavara / pels camins de la fosca i del perill» (*Antologia 1959*: 37), tot detallant una imatge de la Mare de Déu del Carme que ha de servir d'«escala» per pujar «dalt del cim», per passar a millor vida sense «paüra» (*Antologia 1959*: 38).

El 1960, abandonant les estrofes de quatre versos en la majoria dels casos, però no la rima, hi aporta «Goigs en llaor de la nativitat de la mare de Déu, patrona de Vilaplana». Hi trasllada la devoció d'aquest poble del Baix Camp per la seva patrona i li demana l'empara, per restar sempre protegits, per això la població s'alegra de la seva existència, com s'expressa a través de la tornada: «De genolls tot Vilaplana / canti el vostre Naixement».

En la darrera de les *Antologies* hi aporta el poema «Emaús», amb el qual retorna als quartets, però ara sense rima, i a l'excursus entre parèntesis. Aquí, hi recupera la història dels dos deixebles a qui, la tarda de la resurrecció de Jesucrist, mentre anaven caminant de Jerusalem a Emaús, el fill de Déu es va aparèixer.

La poesia d'Oleguer Huguet Ferré se'ns presenta totalment abocada a la religió. De fet, el que fa és recuperar diferents escenes bíbliques per presentar-nos-les a través d'un llenguatge a vegades complex, com les mateixes estratègies literàries a les quals recorre per traslladar-nos les diferents estampes. Sempre molt ancorat a la terra i a tots

els seus fruits, sovint a través de quartets rimats, tot i que no sempre, s'expressa carregat d'emotivitat i d'expressivitat. Segons Octavi Saltor (1953: 202):

Huguet arbitra la seva forma poètica amb una exemplar concisió i una expressió cenyida i precisa. Però la concentrada condensació de la bellesa en les seves estrofes, troba sempre unes fórmules sensitives llents i vives, d'una turgència de fruit i d'una interna claror palpitant, mòbil, real i directa, que ens colpeix i encisa fins al literal enlluernament.

En una conversa amb Pere Anguera i Venanci Bonet (1972: 1175), Oleguer Huguet va expressar què era per ell la poesia: «Si no tingués por d'ésser mal interpretat us diria: la poesia és Caritat. El poeta crec que ha d'interpretar els anhels de les gentes senzilles d'una manera que ho pugui entendre tothom». Devia considerar que calia recuperar l'aspecte religiós per tal que la gent no s'oblidés de les diferents escenes i els fets bíblics per, en darrera instància, no perdre l'horitzó que ell creia que calia perseguir: la creença religiosa i, així, a més, obtenir la serenor que la fe podia aportar.

1.2.2.10. Francesc Martí Queixalós (Reus, 1916-2002)¹⁷⁶

Fundador i director del Centre d'Amics de Reus, Francesc Martí Queixalós va dirigir la revista local *Lo Nunci*, va col·laborar en les publicacions *La Voz de la Costa Dorada*, *Diari de Barcelona* i a Ràdio Tarragona, i va ser corresponsal del *Diario Español*, amb el pseudònim «Gertrudis». Fou un dels membres del grup de «Savis de Reus», el «mestre paperinaire», en què també hi havia Josep Maria Gort Sardà, Francesc Salvat «Jurigú», Francesc Sabater Lasheras i Ramon Botet Pallarès, entre d'altres; conegut per intentar remoure des del punt de vista social i cultural la societat reusenca a través d'idees surrealistes.

Són seves les comèdies *Otra misión de Moscú*, *La sala que espera* i *Preu de les roses*. Amb J. Ll. Llor Vilà va publicar l'esbós biogràfic *Alexandre Frias i Roig (Un senyor metge de Reus)* (1978). També és l'autor del pregó que va representar la recuperació del carnaval a Reus, l'any 1978. El Centre d'Amics de Reus el 2002 va crear el Premi de Poesia Catalana Francesc Martí Queixalós, en reconeixement de tota la seva tasca cultural.

¹⁷⁶ La informació biogràfica de Francesc Martí Queixalós s'ha extret d'Olesti Trilles (1992: 427-428),

A l'*Antologia* es mostra atent, sobretot, a lloar la grandesa del nostre entorn. El 1956 hi participa amb «La novella fruitada (Els arbres del meu Camp)», que divideix en catorze parts, per fer referència a diferents arbres del territori: l'ametller, la nesplera, la figuera, el cirerer, el taronger, la noguera i tots els seus fruits i la seva característica forma de presentar-se'ns i d'establir una comunió amb el paisatge. Els diferents poemes, com els elements que descriu, es mostren plens d'una viva imatgeria que enforteix amb el recurs a una gran personificació, de manera que ens ofereix un entorn ple de gaudi i felicitat, un entorn del qual ens dona una imatge grandiloqüent, a l'estil d'un panegíric o una oda.

El 1957 a «L'oració del Montsant» continua arrelat a la terra. En aquest cas la composició es divideix en tres parts: «Albada», «Santa Bàrbara» i «Capvespre». En la primera, com en «La novella fruitada (Els arbres del meu Camp)», s'hi expressa en versos lliures; les altres dues són sonets. En la primera, fa referència a la primera imatge que veu el sol del Montsant en néixer el dia: Santa Magdalena, i ens en fa una descripció emotiva, en la qual tot i que utilitza versos lliures, també recorre a la rima, per bé que no sempre ho aconsegueix. En la segona, un sonet, fa referència al «migdia» per entretenir-se a parlar-nos de Santa Bàrbara que simbolitza amb una rosa. Per acabar amb l'equivalència de la successió del dia amb determinats espais bucòlics del Montsant, en parlar del capvespre ens situa a Sant Antoni.

Del 1958 és «D'el jardiner», que divideix en quatre parts, quatre sonets. Ens hi narra la història d'una donzella que somia en el seu príncep blau, però quan se li apropa no s'atreveix a dir-li res. Malgrat que enllaci la rondalla i el diàleg i que, per tant, begui de la literatura oral, com a poema surt dels esquemes més noucentistes i es presenta com una proposta innovadora i trencadora. És al final de la composició, quan el poeta s'adreça directament al lector, que ofereix l'explicació del silenci de la donzella: fa referència al drama actual, en què malgrat que el jardí hagi florit, no hi queda res esplèndid i encisador, només la reminiscència d'allò que va ser. En última instància, deixa anar un crit d'esperança i reclama atenció i receptivitat per trobar-la.

L'última aportació que fa a les *Antologies* és en l'últim any; després, per tant, d'un silenci —potser pel mateix motiu que la donzella del poema anterior— de dos anys. A «Poema de la rosa de Reus» recrea la llegenda de l'origen d'aquest símbol per a la ciutat, un poema narratiu que divideix en quatre parts: «Sota la pesta», «Isabel», «Parla Maria» i «Reus sota la Rosa». La primera part, formada per tres sextets, tracta la pesta

sota el jou de la qual vivia Reus. Hi utilitza un llenguatge rude i contundent, com la situació a la qual fa referència (*Antologia 1961*: 111):

I tornava a la terra, pols i terra!,
la carn morta, podrida; pols i cucs.
Homes, dones, infants... La gran desferra
de la Mort se'ls enduia amb els ulls clucs.
L'Apocalipsi negre de la vila
els mascles més ardits feia porucs.

En la segona, formada per tres estrofes de deu versos, se centra en la pastoreta, Isabel Besora, que té un ramat de morts per péixer al qual, per més que ho faci de manera afectuosa i piadosa, només pot adreçar mots de sang. En la tercera, la Mare de Déu fa acte de presència, escolta la demanda que li fa la noia i li ofereix la solució: una rosa que guarirà la ciutat i la mantindrà sana i salva. Finalment, a «Reus sota la Rosa» es refereix a la fidelitat de la promesa divina a través de la rosa. En definitiva, el poema esdevé un himne adreçat a totes les divinitats que han tingut cura de la ciutat i li han atorgat un poder que ha fet servir tostemps, i que resta en la memòria en la rosa que Reus té com a símbol, una protecció i una fortalesa que no se li pot manllevar. És evident que en el moment en què es va publicar, més enllà del símbol de la rosa, el poema tenia moltes més connotacions. Era un crit a la vigoria de la ciutadania reusenca a l'hora d'afrontar moments convulsos.

Francesc Martí i Queixalós ens brinda poemes a través dels quals fa referència a la geografia o l'entorn biològic i religiós més proper, sovint carregats d'una connotació que els fa vincular-se amb la realitat feixuga del moment, però amb una mirada posada en un futur que es vol esplendorós i captivador. Quan toca el llenguatge és abrupte, com el tipus de versificació: a vegades molt narrativa, o sigui que s'adapta en cada cas a allò que ens vol comunicar per intentar aconseguir-ho de la manera més eficaç.

1.2.2.11. Ramon Muntanyola i Llorach (l'Espluga de Francolí, 1917 — Barcelona, 1973)¹⁷⁷

A Ramon Muntanyola, com a seminarista, el 1936 (amb 19 anys) un escamot d'insurrectes el van detenir i el van empresonar a Lleida. Va aconseguir ésser alliberat l'1 de setembre d'aquell mateix any i se'n va anar —passant prèviament per Barcelona i França— cap a Mallorca, on no havia de patir per la seva vida perquè estava en mans franquistes —a alguns membres de la seva família ja els havien assassinat. A finals del 1939 va tornar a Catalunya, al seminari de Tarragona. Va ser capellà a diferents poblacions: Montbrió del Camp, Reus, l'Espluga de Francolí, Montblanc, Alcover, Rojals, els Omells de na Gaia i Senan... Quan va arribar com a nou arquebisbe a Tarragona el cardenal Benjamín de Arriba y Castro, el 1949, hi va tenir diferents desencontres. Li va prohibir *La veu de la Parròquia* (1948-1950) que publicava, després de la qual cosa va tirar endavant *Ressò* (1950-1952), que també va ser suprimit. El 1951 el van sancionar i el van destinar —sense poder dir missa— com a capellà adjunt a la Selva del Camp, on s'hi va passar 20 anys. Finalment, el 1960 Benjamín de Arriba y Castro el va destinar a Salou, on va poder tornar a predicar. Va començar publicant poemes a mitjan anys 1940, amb: *Ànima endins* (1946) i *Infants, ocells i nadales* (1948), i ja no ho deixarà de fer fins al final dels seus dies. A més, el 1970 també va treure la biografia *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*, el mateix any en què se li va diagnosticar que tenia leucèmia. El 1998 l'Associació d'Amics de Mn. Ramon Muntanyola li va recollir tota la seva producció en aquest àmbit a: *Obra poètica*, amb pròleg de Climent Forner. I encara el 2017 Joan Maria Pujals es va encarregar de *Dia vindrà: antologia poètica*, en què va fer una tria de les seves millors aportacions líriques.

El 1956 participa en l'*Antologia* amb tres poemes: «Antífona de primera comunió» —dos quartetes—, «Antífona del dia de Sant Jordi» —tres tercets— i «Elegia clara en la mort de Mn. Cinto» —versos anisosil·làbics rimats. En el primer, es refereix, com el mateix títol indica, a la primera comunió i tot el que significa: el salvament i la redempció divina. En relació amb el segon, hi tracta un altre salvament: el que representa el cavaller sant Jordi. Ramon Muntanyola hi engloba dos aspectes indissociables en ell: l'església i la pàtria; ja que destaca com a poeta fervorosament

¹⁷⁷ La informació biogràfica de Ramon Muntanyola s'ha extret de Massot i Muntaner (1996), Miró i Baldrich (2007: 328-348) i Grau i Pujol (2014: 61-72).

religiós i catalanista. Quant al tercer, és el més llarg i potser el més significatiu dels tres, ja que la seva poesia beu de la d'aquest altre capellà-poeta: Mn. Cinto Verdager —la lírica de Muntanyola s'hi troba connectada sobretot pel que fa a la seva poesia més popular i senzilla. Per això ens trasllada tot el que ha significat i ha de significar la seva veu, que ell pren com a model. El comina a descansar en pau perquè, gràcies a la seva aportació, sempre se'l recordarà.

El 1957 ens apropa a la passió de Crist amb «Salm de passió», onze quartetes, en què es refereix a diferents escenes o personatges bíblics a través d'un llenguatge ampul·lós i magnífic, talment com Crist, que és a qui adreça les seves pregàries.

El 1958 hi aporta, sempre a través de diferents quartetes, «Tres antífones de passió»: «Antífona de la palma», en què recorrent a l'adoració que representa la palma, es pregunta per la sinceritat de la fe; «Antífona de la canya», en aquest cas per fer referència a la canya de la doctrina i queixar-se de la seva rigidesa a l'hora de perseguir el bon comportament, i «Antífona dels claus», per indicar, de manera molt crítica i simbòlica, que a vegades la pau és imposada a còpia de maltractaments i dolor. I al volum d'aquest any encara hi publica «Dues cançonetes del vent» i «Nadala de Reus». En les dues cançonetes personifica el vent que, en un cas, acarona santa Anna, de qui destaca que va adoctrinar el nen Jesús, en una composició en anell; i, en l'altre, s'adreça al seu marit: sant Joaquim, la figura del qual també enardeix. A «Nadala de Reus», una altra composició en anell, es refereix a l'entusiasme religiós que omple la ciutat de Reus en aquestes dates, les de Nadal, que compara amb el de la pastoreta Isabel, que va aconseguir el miracle per a la ciutat.

El 1959, amb «Himne pontifical a Crist», també a través de quartetes, ens presenta Jesucrist com l'únic «Cabdill» (*Antologia 1959*: 41) —el mot, evidentment, està carregat de molta significació, perquè remet a un altre cabdill, el de la dictadura— que pot donar força a les paraules i redimir els nostres pecats, de manera que ens comina a adorar-lo i a penedir-nos del mal causat. Jesucrist, a més, apareix com l'únic capaç d'aportar l'esperança, tan necessària, que sembla que ja s'està captant.

El 1960, planteja moltes preguntes a la «Quatrena de passió», quatre sonets: «De Pilat», «De Maria», «Del Cireneu» i «De la Magdalena». Primer qüestiona la veritat de Pilat, després fa referència al dolor de Maria en veure com passa el seu fill per ser clavat en la creu, a continuació s'apropia de les paraules de Crist que, tot i agonitzar, és feliç perquè torna al costat de Déu i redimeix la població i, finalment, a través de Magdalena s'adona de la pervivència de Crist, ja mort, motiu pel qual decideix

escampar arreu el fet miraculós de la seva assumpció. Encara en aquest mateix volum hi publica «El meu pessebre», un vers solt i dos quartetes, en què ens apropa a un món antitètic en mig del qual neix Jesucrist per portar-nos l'alegria i el perdó.

El 1961 amb «Salm del divendres» —nou quartets i una estrofa de set versos— se centra en els darrers moments de la vida de Jesús: la traïció de Judes, la vilesa de Ponç Pilat, l'únic ajut d'una canya i una esponja amb vinagre per tal de mitigar-li el dolor... I la impostura del moment present, com si ja no importés tot el que havia causat, la sang i el dolor que havia generat.

La poesia de Ramon Muntanyola destaca per tractar temes religiosos de manera entenedora, emotiva i musical, tot i que també recorre a paraules més brusques i consistents, així com a preguntes, per tal de generar més impacte en el lector quan creu que cal. Busca, com es veu en aquests poemes, i com és característic de tota la seva producció lírica, una entesa del poble amb l'església, perquè veu la gent desatent la fe i busca un punt d'encontre beneficiós per a tots. D'aquí que recuperi diferents moments bíblics que li sembla que la gent ha oblidat i és important que tingui en compte, per recuperar la fe i a través d'ella l'esperança, la salvació. Sempre, és clar, sense abandonar els seus ideals patriòtics. Segons Joan M. Pujals (1982: 12):

Ell estava fermament convençut que ho havia de fer. Que, en aquells moments històrics, tant l'Església com el país li exigien aquesta actitud. L'Església perquè, poc o molt sollada per l'aspra tempesta d'odis i de pors, necessitava que algú posés de relleu les perennes essències de l'Evangelista que a causa d'aquella nuvolada de foc no sempre podien veure's amb la vistositat senyera que llavors convenia exaltar més que mai. I la pàtria perquè, occida, traïda per molts dels seus ciutadans que havien perdut la serenitat lluitant o vegetant en qualsevol dels dos bàndols, semblava que caminava pels camins del desert fent témer als uns i esperar als altres que ben aviat seria només una sèrie de llocs comuns per al folklore o de temes per a la història.

La veu de Ramon Muntanyola va ser sempre vibrant d'esperança i va eixamplar el cor de molts catalans i de molts cristians d'aquell temps.

Només dos poemes s'aparten d'aquest tema recurrent en ell, dos poemes més circumstancials. El 1960, «Impromptu de Xiprer» —una sola estrofa de vuit versos—, una breu composició que adreça al xiprer del mas de la Bassa del Just, que enalteix i glorifica per tot allò que ha viscut i simbolitza; sens dubte es vincula amb la catalanitat que representava el mas en si, per tot aquells actes de vindicació que hi va fer Enric

Prats Martí. I el 1961, «La placeta d'en Canós» —de versos anisosil·làbics— ens transmet el record nostàlgic dels seus anys d'infant a l'Espluga de Francolí, rememora l'època en què jugava per aquell entorn i en concret la plaça del títol del poema.

1.2.2.12. Josep Alsina Gebellí (Barcelona, 1917 — Reus, 1992)¹⁷⁸

Josep Alsina va col·laborar entre el 1933 i el 1934 al diari estudiantil *Batxiller* i del 1934 al 1936 a *Aules*. Més endavant, va escriure en altres mitjans com la *Revista del Centre de Lectura* i, ja en la postguerra, des del primer número (1952), en el *Setmanari Reus*, amb uns versos que entronquen amb el seu tarannà fermament religiós. El 1973 la Junta de Confraries li va encarregar el pregó de Setmana Santa, com a mostra de valoració de la seva obra i el seu llegat vital. El 1985 va publicar: *El convent de Sant Francesc de Reus (1488-1835)*, un llibre en què recull la història d'aquest monestir, des de la creació fins que es va destruir durant la crema de convents a la ciutat (OLESTI TRILLES, 1991: 44).

Les seves aportacions als volums de *l'Antologia de la poesia reusenca* les dividim en tres blocs, segons facin referència al moment històric que li va tocar viure, a la natura que l'agombola —sobretot a través de les estacions de l'any— o a la religió. En el primer cas, el de l'època present i el compromís que hi expressa, el 1956 a «Lodato si'missignore per frate vento...» —de versos lliures— recorre al vent, a l'estil de la cançó «Blowin in the wind» (1961), de Bob Dylan. Hi manifesta moltes preguntes que queden suspeses en el vent i, per tant, sense resposta; un vent que sembla que porti un missatge, d'aquí que ens el presenti carregat d'admiracions, perquè és senzill i complicat, a la vegada. Amb aquest poema ens expressa la duresa i la tristor del moment i s'acosta a la poesia en prosa. D'una manera similar, a «Inquietud» —ara amb versos rimats—, del mateix any, el crit ofegat que podríem torbar de rerefons en el poema anterior aquí es fa més evident. Rere les paraules d'Alsina Gebellí es manifesta un sentit gemec a favor de la llibertat i la recerca d'una solució a la situació present. Hi exposa el seu sentiment d'enyorança, però també de fe i d'esperança. Emergeixen, en el poema, tot de preguntes per la incomprensió del moment que li ha tocat viure. I en el capvespre, quan torna a la llar i es troba en el redós familiar, és quan troba el dolç moment del dia: la tranquil·litat, la pau i el reconfortable amor que busca sempre —com hem vist que manifesta, també, Antoni Correig.

El 1958, com un crit a la Nova Cançó emergent, reclama amb «Torna cançó» — altra vegada amb versos lliures— que cal la música per acabar amb el terrible silenci que s'apodera de tot. Ho demana enèrgicament. Ho compara amb el sol necessari perquè arrenqui l'albada i amb ella comenci un nou dia, imprescindible per escampar el vent que marceix les flors i per esvaïr les penombres. El títol del poema, l'expressa com a crit social que el silenci aplaca. La necessitat d'un esperit col·lectiu la fa evident en el poema del 1959, «Sintonia» —en què continuen els versos lliures—, en què exposa com n'és d'important adonar-se que no està sol per enfortir la lluita interna i, per tant, aconseguir que sigui comuna. El 1961, amb una veu sorneguera i crítica, a «Ja l'han fet home» —ara amb versos rimats—, es refereix al moment en què l'infant esdevé home, quan se li explica que tot és mentida, fins i tot la màgia de Nadal, i pren consciència de com és la vida real: trista i grisa. Finalment, a «Memento», del mateix 1961, ens aporta una mirada que ens recorda la del Rafael Vilà i Barnils a «Jo sé que un dia, oh mort...!». S'aproxima al tòpic del *carpe diem* en traslladar-nos l'evidència de la ferocitat de la vida: tot és cendra i pols, som pols i pols esdevindrem. Hi esmerça versos lliures, plens de fúria i al·literacions per emfasitzar el missatge i permetre que penetri millor en el lector.

En el segon conjunt de poemes, el que fa referència a la natura, el 1956 presenta «Vesperal». Hi exposa, amb versificació lliure, com de senzilles són les coses que realment ens satisfan i, en aquest sentit, fa adonar-nos de la bellesa del vespre, a través d'uns versos molt adjectivals en què exalta aquest moment del dia, que genera certa nostàlgia en el poeta. El 1957, semblantment, a «Exultans!» —a través d'una versificació lliure i normalment molt llarga— fa referència a una altra part del dia: el migdia, que vincula amb la calma estiuenca, un escenari que esdevé la representació de la seva pròpia ànima en el moment actual; una situació que troba estantíssima i, per això, repeteix el terme «ara» (*Antologia 1957*: 11); un «ara» que arriba després d'un hivern en què no lluia el sol, tot restava en la penombra. Tot molt simbòlic. A «Camí vell» —amb versos habitualment molt llargs, però ara rimats—, la segona i última de les composicions d'aquest any, hi personifica un camí, que esdevé —com havia fet l'any anterior— una representació de la seva pròpia situació i la de la gent del seu entorn. I és que el camí és vell, polsós, ressec, perdut, solitari... i ja no compta amb l'exuberància de temps passats, ara només conté herbes cremades amb espines punxegudes, com el ressentiment de la població, que —abstreta i desconsolada— pateix en silenci el pes de

¹⁷⁸ La informació biogràfica de Josep Alzina Gebellí s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 44).

la història contemporània. Per acabar, per si no s'entenia el pas del to optimista d'«Exultans!» a l'afligit de «Camí vell», el 1961, amb «Tardor» —de versos pentasíl·labs rimats—, s'entén. Perquè hi indica que res no és etern, que les estacions passen, una després de l'altra, i que fins i tots aquells arbres que havien estat tan exuberants en canviar d'estació perden les fulles. En darrer terme, aquest mateix any parla d'una altra estació a «Hivernal» —en què alterna els versos, que rimen entre ells, de sis i de quatre síl·labes—, una composició en anell. Si calia esperar que fos un moment de tristor i de recolliment; ens exposa, en canvi, la quotidianitat alegre en un ambient en què el cel està de festa.

En relació amb les aportacions de temàtica religiosa, és del 1958 «A Cecília la màrtir», de qui destaca la bellesa interior i la fortalesa, a través d'una versificació lliure. Les altres composicions que poden entrar en aquest apartat són del 1960: «Credo» i «La nit del cor». En la primera, també amb versos lliures, fa referència a Déu i a com n'és de necessari perquè és qui recull els seus laments. En la segona, ressegueix la història de la nit en què va morir Jesucrist i, per fer-ho, recorre a paraules fermes i contundents; després ens mostra el paisatge desolat, que personifica, i ens transmet les sensacions que li causa la seva mort, la qual cosa es presta a una lectura connotativa. El poema es divideix en dues parts, sempre de versos rimats, la primera octosíl·labs i la segona decasíl·labs.

Josep Alsina Gebellí es mostra, doncs, preocupat pel moment present, una inquietud que trasllada en els seus versos de manera resoluta i contundent, a vegades manllevant aspectes propis de la natura, com el pas de les estacions o les diferents parts del dia, que esdevenen símbols expressius del desenvolupament de la història. Com és comú en els poetes d'aquests reculls també té espai per a la fe, tot i que de manera testimonial i descriptiva, encara que també se'n pugui fer una lectura al·legòrica de la circumstància històrica en què es troba el poeta.

1.2.2.13. Maria Cabré de Calderó (Riudecols, 1919 — Reus, 2019)¹⁷⁹

Maria Cabré Roigé —filla de Pere Cabré Jané (de Riudecols) i Maria Roigé Vallverdú (de Margalef)— perd el pare durant la guerra i la família es trasllada a Reus,

¹⁷⁹ La informació biogràfica al voltant de Maria Cabré de Calderó és fruit d'haver-la entrevistat a ella, i també al seu fill Xavier Calderó, directament, i d'haver-ne consultat el seu fons personal. Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

on va fer els estudis de batxillerat i, en acabar-los, va cursar Magisteri a Tarragona a l'Escola Normal; allí, Mn. Melendres li va fer consolidar la passió per la poesia. Després va treballar de mestra a Reus i ja s'hi va quedar. Durant la postguerra va casar-se amb el pintor Pere Calderó Ripoll (27 de novembre de 1948).

Va començar a donar a conèixer els seus poemes a la revista estudiantil *Aules*, que va aparèixer durant la República i, després, també a la premsa reusenca — *Setmanari Reus* i la *Revista del Centre de Lectura*, entre d'altres. Va publicar diversos poemaris: *Espurnes* (1978), *Amunt* (1980), *Pinzellades* (1982), *Plenitud* (1983), *Alimares* (1985), *Autumnal* (1986), *Figures del pessebre* (1987), *Des de la finestra* (1990), *Amb sentor de romaní: poemes del Baix Camp* (1995), *Espurnes II* (1996), *Xàldigues* (2002) i *Obra poètica: gairebé completa* (2017). I també va participar en obres col·lectives com: *Les cinc branques (poesia femenina catalana)* (1975, a cura d'Esteve Albert, Roser Matheu, Octavi Saltor, Antoni Sala-Cornadó i M. Assumpció Torras), *Àmbit* (1989, del col·lectiu Indret) o *Lletres reusenques. Reusenques de Lletres* (2013, del col·lectiu Reusenques de Lletres).

El febrer del 2019 el Centre d'Amics de Reus li va retre un homenatge. Pòstumament, el 2021, se n'hi va fer un altre a càrrec de l'associació de veïns Niloga Reus Nord —el barri on vivia— i l'Ajuntament de Reus, que va comptar amb la col·locació d'una placa commemorativa a l'edifici on ella i Pere Calderó havien viscut. El 2024 fou el col·lectiu Reusenques de Lletres qui la va recordar en un acte per retre-li tots els honors.

Sempre signava com a «Maria Cabré de Calderó» perquè, en paraules seves, d'aquesta manera quedava clar de quina «Maria Cabré» es tractava, ja que hi havia moltes dones que es deien com ella, però no passava el mateix amb el cognom del seu marit.

Comença a publicar a les *Antologies de la poesia reusenca* el 1957, que és quan hi guanya el Premi dels Poetes Novells. A partir d'aquí ho anirà fent en les posteriors edicions, a excepció del 1959 —perquè els poemes que hi va presentar no van acabar d'agradar a Bonaventura Vallespinosa, explicava ella mateixa. Habitualment parla de la bellesa del camp, tot i que també fa referència als sentiments. Explica que en trobar la vida prou feixuga, ella prefereix dedicar-se a buscar les coses belles, les que han d'ajudar a trobar certa alegria, no pas contribuir a fer-la encara més aspra i complexa; veurem, però, que no sempre se'n surt.

El 1957 ens exposa diversos «Moments», tal com titula el conjunt de quatre poemes que hi inclou: «Descoratjament», «Aridesa», «Dolor» i «Retrobament», amb diferents tipus de versos segons les parts, versos que habitualment rimen, en què ja només prestant atenció al títol ens adonem que s'atura en els sentiments més pesarosos, a excepció de l'últim poema, en què topa amb una «Claror» que la il·lumina i, d'aquesta manera, pot capgirar les sensacions primeres.

Semblantment, també amb un sol poema que divideix en diferents parts, cadascuna de les quals compta amb un tipus de vers diferent, i ara sí que tots rimen, el 1958 ens presenta «Flors maternals», en aquest cas format per: «Rosella», «Margarida», «Campaneta» i «Enfiladissa». Ens trasllada tota la coloració que aquestes plantes tenen, a través de versos plens d'adjectivació; i també exposa totes les sensacions que transmeten; la poeta arriba, fins i tot, a identificar-s'hi.

L'any 1960 és l'única dona que escriu en el recull. Hi torna a fer aflorar una veu més dura i punyent, potser per això recorre als versos lliures —tot i que l'any següent no ho sigui tant i els utilitzi en tots els casos. Malgrat que la composició es titula «Cant a la mort» —com Ausiàs March—, el que hi fa és exposar l'aspecte positiu d'aquest estadi; d'aquí el «cant», l'alegria. I és que quedarà lluny per sempre més del dolor i la maldat, entrarà en un món clar, tranquil i serè. La mort, per tant, representarà el seu alliberament.

El 1961 —en què també hi participa el seu home, Pere Calderó, per la banda del dibuix— s'endinsa en el camp oníric. Hi presenta «Somni» i «Deixeu-me somniar». En el primer somia que la seva presència fa que la quotidianitat sigui una altra, que s'acabin les morts i les matances entre els germans —en clara referència a la Guerra d'Espanya i tot el que, posteriorment, encara va representar en relació amb la mort. En el segon, demana permís per poder somiar amb una altra realitat en què la natura sigui més resplendent —en aquest cas, fent referència a la turbulència imperant aleshores. El mateix 1961, encara hi inclou un altre poema: «Coloms», unes aus que fan referència a la que apareix en les escriptures per encarnar la redempció, símbol d'una pau, una tendresa i una alegria que no veu habitualment.

Maria Cabré de Calderó, tot i que pretengui ser optimista i fixar-se en la bellesa de la natura per traslladar-nos-ho en la seva poesia, no sempre ho aconsegueix i, de rerefons, hi acabem trobant la queixa davant d'aquella postguerra que li va tocar viure i tot el que representava: la manca de llibertat, de tranquil·litat i de colors; una realitat en la qual somia, però que sovint està marcada per la mort o per algun altre esdeveniment

malaurat que li impedeix fer-la més propera. Malgrat que al principi la trobem encara lligada a una certa voluntat de rima entre els versos, se n'anirà deslliurant de mica en mica per centrar-se més en el contingut del poema i l'expressivitat, i no tant en aquesta, a vegades, obsessió que podem copsar en altres escriptors.

1.2.2.14. Gabriel Ferrater i Soler (Reus, 1922 — Sant Cugat del Vallès, 1972)¹⁸⁰

No ens entretindrem aquí a parlar extensament del prestigiós poeta, crític, traductor i lingüista Gabriel Ferrater.¹⁸¹ Només en farem una pinzellada per situar-lo i entendre la seva col·laboració en l'*Antologia de la poesia reusenca*. Tot i haver nascut a Reus, se'n desvincula relativament aviat perquè el 1938 —quan ell estava fent quart— el seu pare va ser nomenat cònsol a Bordeus per part del govern de la República i s'hi va traslladar amb tota la família. Acabada la Guerra d'Espanya va tornar per enllestir els estudis interromputs i fer el servei militar, que li va tocar realitzar a l'Aragó. Havent-lo acabat, va treballar durant un breu període en el negoci familiar de vins. Després del suïcidi del pare va marxar cap a Barcelona, on va dedicar-se a traduir i estudiar tant Matemàtiques com Lletres. Va llegir molt, sobretot obres de Shakespeare, que el van fer apropar-se a la poesia i va començar a mostrar-ne la destresa: *Da nuces pueris* (1960), *Menja't una cama* (1962), *Teoria dels cossos* (1966) i *Les dones i els dies* (1968). Pòstumament va recollir-se la seva obra, de la qual la poesia és només una part, en *Vers i prosa* (1988).

Tot i que a Reus *Da nuces pueris* no fou ben rebut, perquè se'l considerava massa «proçaç i prosaic» (AMORÓS, 2002: 388), el mateix Arnavat que l'havia sentenciat amb aquests termes li va demanar de participar en l'*Antologia de la poesia reusenca* de l'any següent, perquè, més enllà de no entendre la qualitat de la seva expressió lírica, sí que devia ser conscient que s'estava fent un lloc important en les lletres catalanes i no devia voler que quedés fora d'aquell volum. Ferrater hi presenta tres poemes ben diferents entre si.

El primer és «Bosc», un espai natural que ens presenta en cinc diferents estrats de vida natural, d'una vida que reneix d'«instints ensonyats» (*Antologia 1961*: 83) i que

¹⁸⁰ La informació biogràfica de Gabriel Ferrater s'ha extret de Cornudella (2003), Ferrater (2007) i Amat (2022).

¹⁸¹ Per tenir-ne més informació es poden consultar diferents llibres, a part d'alguns pròlegs en les seves obres, com: Amat (2022); Bonet (2009); Bonet (1983); Castellet (2009); Cornudella, Perpinyà (1991); Gomis (1998); Julià (2007); Macià, Perpinyà (1986); Oller, Subirana (2001), o Perpinyà (1997).

genera creació, com es percep amb la resina dels roures. Un poema carregat d'encavallaments i de duresa. Amb «Fe», a l'estil d'un enigma, ens ofereix aquest aspecte, tal com l'hem anat veient en moltes de les composicions d'aquest treball, com l'engendrador d'esperança i, per tant, de somnis. A «Perdó», la composició més tradicional de les quatre que hi publica, formada per set quartetes, parla de l'amor i de la compassió que demana a l'estimada per haver-li fallat. Conscient que ja ha fet servir la demanda de perdó altres vegades, ara es mostra realment apesarat i compungit, i expressa que la petició que fa és d'allò més sincera. Finalment, a «Plorar» ens mostra l'absurditat per deixar-se endur pels plors, encara que riure en alguns moments sigui una solució grotesca, creu que sempre és millor optar-hi.

Tot i no acabar d'entendre'n la poesia per part dels intel·lectuals reusencs del moment, sí que se'l va voler convidar a participar en aquests moments incipients de la seva veu lírica i encara que la seva aportació, per tant, sigui mínima, ja podem copsar com n'és de trencadora, perquè encara que parli de la natura, d'una fe esperançadora o de l'amor, com fan molts d'altres, la seva expressivitat és tota una altra, carregada de musicalitat, força i encavallaments sorprenents, que fan que el lector hagi de fixar-se en tot el que diu Ferrater i com ho expressa, per la seva significança. Entre d'altres aspectes, és el que va fer dir a Jaume Aulet (2000: 47) que era el «poeta de la intel·ligència».

1.2.2.15. Xavier Amorós Solà (Reus, 1923-2022)¹⁸²

Com en el cas de Gabriel Ferrater, aquí només farem unes pinzellades de qui va ser Xavier Amorós, reconegut escriptor i polític.¹⁸³ Fill d'un comerciant republicà i catalanista que s'havia establert a Reus, durant la guerra va refugiar-se a Pradell de la Teixeta per evitar els constants bombardejos de què va ser víctima la ciutat. Durant la postguerra va continuar els estudis de batxillerat a Reus, al Col·legi de Sant Pere Apòstol, cremat i destruït a l'inici de la guerra, però el darrer curs el va fer als Escolapis de Sarrià (Barcelona).

A la mort del seu pare, un dels tres propietaris de Las Américas, una botiga de teixits que hi havia als baixos del Palau Bofarull de Reus, Xavier Amorós va haver de

¹⁸² La informació biogràfica de Xavier Amorós s'ha extret dels seus propis llibres de memòries (2000, 2002 i 2004).

¹⁸³ Per tenir-ne més informació es pot consultar: Nomen (2017) i Sunyer (2003).

tornar a la capital del Baix Camp a fer-se càrrec de la seva part de l'empresa. Va ser molt actiu en l'àmbit de la recuperació cultural i la lluita antifranquista a la ciutat. Va freqüentar diferents tertúlies, com la de la camiseria Casajuana. El 1940 va començar a escriure poesia. Amb la reobertura del Centre de Lectura el 1948, va passar a formar part de la Secció de Literatura i Idiomes i va ser un dels creadors dels Amics de la Poesia. Va dirigir la *Revista del Centre de Lectura* del 1972 al 1975 i el 1981 va ser escollit president del Centre de Lectura, càrrec que va mantenir fins a l'any següent.

A partir del 1940 va començar a escriure poesia i va publicar diferents poemaris: *Enyoro la terra* (1961), *Guardeu-me la paraula* (1962) i *Qui enganya, para* (1968), premi Carles Riba del 1964. Tot i que després va deixar d'escriure, perquè creia que ja havia dit el que havia de transmetre en poesia, encara va publicar el recull: *Darrers versos* (1978) i l'antologia *Poemes 1959-1964* (1982), amb pròleg de Joaquim Molas i un epíleg de Rosa Cabré, que va rebre el premi de Literatura Catalana (Poesia) de la Generalitat de Catalunya. A més, el seu fill, Xavier Amorós Corbella, l'any 2000 va encarregar-se de treure un altre poemari: *Poemes inèdits de Xavier Amorós: 1940-1959*.

En l'àmbit polític, va vincular-se en la clandestina Comissió Democràtica del Baix Camp i, durant la transició, va integrar-se a l'Assemblea de Catalunya. Va esdevenir senador en les eleccions del 1979, quan va presentar-se en la candidatura al Senat Per l'Entesa de Josep Benet. El 1986, es va presentar com un dels tres senadors pel PSC-PSOE a la província de Tarragona. Va ser reelegit el 1989. Es va jubilar el 1993.

A mitjan anys 1980 va reiniciar la seva tasca com a escriptor, ara en prosa: *No hi ha festa que valgui* (1984), *L'Agulla en un paller* (1985), *Botigues de mar: 1987-1989* (1993), *El camí dels Morts* (1996), *Històries de la plaça de Prim* (1997), *Tomb de ravales* (1998) i els llibres de memòries: *Temps estranys. Llibre primer* (2000) *Temps estranys. Llibre segon* (2001) i *Temps estranys. Llibre tercer* (2004). Paral·lelament va publicar en diversos mitjans locals i nacionals: *Reus Diari*, *Nou Diari*, *Diari de Tarragona*, *El Periódico*, *Diari de Barcelona*, *Espais 7* o *Fenici*.

El 1998 va rebre el Memorial Gabriel Xammar. El 2004 va rebre la Creu de Sant Jordi i va ser investit doctor honoris causa per la Universitat Rovira i Virgili. Per part de l'Ajuntament de Reus, en reconeixement a tota la seva tasca, se li va editar, en cinc volums, la seva obra completa (2004, 2006, 2009, 2010 i 2017), se'l va declarar fill il·lustre i es va posar el seu nom a la primera biblioteca pública de la ciutat (2003).

Amb el seu llenguatge expressiu i exquisit, tot i que quotidià, gairebé sempre en versos lliures, la seva primera aportació, el 1956, es titula «Somni» en què ens sumeix en el somni d'un infant innocent i fantasiós. A continuació, hi ha un poema sense títol de versos rimats: dos quintets de versos hexasíl·labs, en què exposa que es queda sol després de passar la tarda amb totes les opcions que tenia. A «Neu al camp de Tarragona», utilitza la neu com a símbol del silenci del país, com a símbol de la immobilitat en què es troba. A continuació, però, presenta «Esperança», per tant, una mirada positiva sobre tot aquella situació que apareix a partir de «l'oblit de l'oblit».

El 1957 també hi presenta dos poemes: «Cantilena d'un record» i «A la Mare de Déu de Montserrat». En el primer cas, un sonet rimat, rememora algú d'un altre temps, «[...] Un temps que ha mort / com una flor que es cansa de la branca // sense ésser fruit» (*Antologia 1957*: 16), però que persisteix en la memòria. I quan es refereix a la Mare de Déu de Montserrat, s'hi refereix com a «Mare de Catalunya», com a amor a la terra i a la grandesa que pot aportar.

El 1958 manté un «Diàleg», tal com es titula la composició, amb l'estimada; una conversa que fa evident a través de les preguntes que formula. Reflexiona amb l'estimada sobre l'amor recíproc que senten l'un per l'altra i com n'és de sorprenent i de magnífic. A «Ciutat», va per uns altres viarans i hi aflora un altre sentiment, el trobem pesarós per una ciutat, la seva, que ha perdut la tendresa antiga.

El 1959 hi inclou un poema sense títol en què torna a recórrer al diàleg amb l'estimada —i també hi utilitza la pregunta com a recurs. Ara fa referència a l'evolució de la vida, a la magnificència de cada dia. I hi utilitza aquells parèntesis que també hem trobat en Oleguer Huguet i Antoni Correig per fer d'excursus.

El 1960 hi dona a conèixer deu poemes d'«Enyoro la terra», d'aquells que configuraran el poemari que du el mateix títol. Hi parla de Pradell —on se'n va anar durant la Guerra d'Espanya, com hem apuntat, per evitar les bombes que tan sovint queien a Reus— (I), d'un dia de pluja —en què l'omple la tristor i es trenca en plors— (II), de l'enyoraça que sent pel temps passat i el desencís que li representa el temps present (III), d'antics camins sobre els quals ha de moure's (IV), de «carrers / costeruts i difícils» (V) (*Antologia 1960*: 19), dels laments que expressa (VI), d'una «terra en lluita» (VII) (*Antologia 1960*: 21), del remordiment (VIII), de la necessitat de canviar d'aires i els records estantissos d'abans (IX) i, com si volgués fer una aportació rodona, finalment torna a parlar de Pradell (X), si és que ho ha deixat de fer en algun moment,

ara per confondre's amb la terra i sentir néixer l'aigua —o sigui, simbòlicament, la il·lusió, la vida, l'optimisme.

El 1961 hi contribueix amb vuit poemes. El primer és «Oració», en què s'adreça a Déu per implorar-li aigua. Amb «9 de novembre de 1961» expressa l'esperança i la il·lusió que tenia, que s'ha transfigurat, en veure que res no canvia, «amb el pes a les cames / de tants cementiris inútils» (*Antologia 1961*: 28). Torna a tractar la il·lusió en el següent poema: «Home de Torregrossa», per l'esperança que comporta veure «els forasters que passen / i deixen la seva imatge flotant en la pupil·la, / com un regal inesperat, tan nostre, una volta rebut» (*Antologia 1961*: 29). Un poema carregat d'anàfores per emfasitzar l'expressivitat del missatge que ens vol transmetre: el neguit que sent i l'esperança de què l'omplen algunes persones. I, com si hi hagués un fil conductor entre aquest i el poema següent, que es titula «Viatge», hi expressa, com si pogués significar alguna cosa per als altres, que viatja «[...] en l'intent / d'estimar tots els homes» (*Antologia 1961*: 31); talment com si ell volgués ser el foraster que passa i deixa una imatge fervent en qui el veu. A «Avui» recupera el to de lament, si és que l'ha deixat en algun moment, d'«Enyoro la terra» (*Antologia 1960*: 15-24). Hi descriu com són (*Antologia 1961*: 32):

les grises tardes desertes del diumenge,
plenes, de gom a gom,
de gent amb el tedi pintat a la boca.

Tardes en què vaga pel carrer perquè no sap què fer ni cap on anar i (*Antologia 1961*: 32):

Hi ha sangols d'impotència
darrera les quatre persianes
que ha tirat la vergonya.

A «De societat» torna a recórrer al diàleg, en aquest cas no entre els amants, sinó entre la Caterina i la gent del seu entorn que volen esbrinar per què «Ara la gent riu menys que abans». Amb «Record amarg», rememora un mestre de Pradell que l'any 38 es va morir de gana. I, finalment, amb «No en donaria ni cinc cèntims» expressa la seva desconfiança en «[...] les àvies / que passaven el rosari [...]» (*Antologia 1961*: 35)».

La poesia de Xavier Amorós, vinculada al corrent realista dels anys 1950,¹⁸⁴ tot i que simbòlica, ho és en un altre sentit, a través de la descripció de la trista realitat quotidiana, la del moment en què escrivia, en què la tristesa i el lament és el pa de cada dia, i en què es vol tenir il·lusió en un canvi que no costa albirar i, per tant, en alguns casos encara genera més desencís. El seu llenguatge és senzill, tot i que treballat i sàviament trobat i col·locat. Mancat de rima, normalment, la musicalitat i la sonoritat dels seus versos es percep de totes maneres. Ell ho recordarà com els seus primers passos lírics, potser necessaris, però cap als quals després marcarà una gran distància, tal com manifestà públicament anys més tard:

El 1948, amb totes les precaucions, les autoritats havien tolerat que es reobris el Centre de Lectura de Reus. Vaig tenir la sort que hi va venir el doctor Vallespinosa a presidir la Secció de Lletres. Vallespinosa em va animar a escriure amb tota la seva fogositat. Vaig ser el seu còmplice a l'hora d'iniciar les seves estupendes traduccions de teatre europeu o americà. El seu primer proveïdor. Ell va fer durant sis anys una antologia de la poesia reusenca —de fet, una miscel·lània anual— i m'obligava, pistola en mà, a escriure versos. Jo llegia sense parar tota la poesia estrangera traduïda que aquí es publicava i tot el que podia de poesia castellana. Vaig insistir molt en la lectura de Pedro Salinas. Els meus versos ja no em semblaven tan detestables.

Però vaig decidir que canviaria radicalment de pell, que m'establiria pel meu compte, que em deixaria de models i de consells ben intencionats i que quan aconseguís fer alguna cosa al meu gust i al meu abast i cregués tenir alguna prova (subjectiva) d'haver assolit uns mínims, deixaria definitivament d'escriure poesia, un gènere pel qual no estava dotat ni preparat. Estava convençut —per fi— que per a fer poesia es necessita o la inspiració divina que apareix en raríssims i afortunats personatges o —repeteix— comptar, a més dels dots adequats, amb una gran preparació. S'ha de conèixer la llengua i els seus secrets. I la tradició literària. La poesia, legítimament, només la poden escriure els escollits.

Amb els versos que vaig confeccionar el 58, vaig guanyar tres flors naturals i quatre premis més, però aquí es van acabar les flors i violes. Vaig voler oblidar-me de tots aquells poemes (que mai havia volgut publicar) i començar pel número u. I així ho vaig fer.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Castellet i Molas (1963: 553-554) a *Poesia catalana del segle XX*, l'insereixen dins la quarta part: «La presa de consciència històrica (1959-1962)», en el subgrup «...La poesia nova», amb els poemes «De societat» i «Ara sóc a la falda de casa»; un apartat en què hi ha alguns poemes del també poeta reusenc que trobem en les pàgines de l'*Antologia de la poesia reusenca 1961*: Gabriel Ferrater.

¹⁸⁵ Reproducció de la xerrada que Xavier Amorós va fer el 18 d'abril del 2002 al Cafè Poetes de

1.2.2.16. Ramon Amigó Anglès (Reus, 1925-2011)¹⁸⁶

Durant els inicis de la postguerra, Ramon Amigó obté dos llegats: de la mà de Teresa Miquel i Pàmies, deixeblla de Pompeu Fabra, un gran amor per la llengua catalana —una tasca que desenvoluparà amb força a Reus al costat de Robert Miralles i que desenvoluparem més endavant— i per part de Joaquim Santasusagna el mestratge en l'àmbit literari i polític. Tot i que va participar en els «Maquis de la Poesia» i en les diverses expressions poètiques del moment, aquesta darrera és una faceta que abandonarà aviat.

Va haver de deixar els estudis a causa de l'empresonament del seu pare i va haver de començar a treballar. El seu incipient interès per l'excursionisme l'afermaran tant Josep Iglésies com Joaquim Santasusagna amb qui estarà especialment en contacte a través de l'Associació Excursionista de Reus (fundada el 1947), de la qual esdevindrà president. Les seves publicacions es mouen entre l'àmbit excursionista i el de l'onomàstica; d'aquest últim àmbit, va fer-ne cursos a la Universitat de València, a la Universitat de Lleida i a la Universitat Rovira i Virgili.

El 1955 i el 1961 va rebre el Premi Eduard Brossa, de la Societat Catalana de Geografia. Des del 1980, va ser vicepresident de la Societat d'Onomàstica de Catalunya. Des del 1994, fou membre corresponent de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. El 1994 va rebre la Medalla d'Or de la ciutat de Reus i el 1997, la Creu de Sant Jordi. I el 2011 l'Ajuntament de Reus li va dedicar una plaça, prop d'on vivia.¹⁸⁷

Només participa en l'*Antologia de la poesia reusenca* de l'any 1956, la primera. Hi aporta tres composicions, totes elles sonets rimats i datats. El primer és «Capvespre» (octubre 1950), perquè és en aquest moment del dia, diu el poeta, quan «[...] als cors obscurs com una móra / s'ajoca, almenys, un bri d'esma i de fe» (*Antologia 1956*: 15). I és que, en el recolliment de la llar, tot pren un altre color. «Aspra solitud» (novembre de 1950), el següent poema, fa referència a la nit i al vespre i ara ja domina una altra sensació; «amb tant d'enyor i tanta de penúria» (*Antologia 1956*: 16), emergeix el sentiment de soledat en el combat. Finalment, a «Zel» (octubre de 1949), com en el primer dels poemes, percebem el jo poètic preocupat, fins que arriba a casa, on gaudeix de tranquil·litat, i hi troba menjar i beure.

Tarragona amb motiu de la II Trobada d'Escriptors del Camp de Tarragona. Disponible a: <<https://www.esocat.cat/pagines/xavieramoros/xavieramoros1.html>> [Consulta: 6 de setembre de 2022]

¹⁸⁶ La informació biogràfica de Ramon Amigó s'ha extret de Mallafrè (2013) i Ferré i Trill (2013).

¹⁸⁷ Dada facilitada per Daniel Recasens, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus (2024).

Tot i que la poesia de Ramon Amigó està encara ancorada en els vells formats, l'exquísidesa pel llenguatge i la temàtica que hi incorpora i com ho fa, marca certa distància en relació amb les expressions més convencionals que apareixen en aquests reculls per apropar-se a les de les noves veus que s'hi incorporen i que acabaran emergint amb força. Malgrat tot, ell abandonarà aquest àmbit per endinsar-se en d'altres, com l'ensenyament de la llengua, en què creu que la seva aportació pot ser més vàlida.

1.2.2.17. M. Eulàlia Amorós Solà (Reus, 1925 — Barcelona, 2020)¹⁸⁸

Eulàlia Amorós, en acabar el batxillerat, el 1942, va començar a estudiar Pedagogia i va treballar durant dos cursos a Reus, a l'Escola de la Mare de Déu de Misericòrdia, que dirigia Maria Cortina Pascual. L'any 1945, com ja hem vist, va participar en la primera edició dels «Maquis de la Poesia». Després va marxar a Barcelona a estudiar Filosofia i Lletres, on va tenir com a professors Martí de Riquer i Antoni M. Badia i Margarit. A la universitat establirà contacte amb persones com, entre d'altres, Aina Moll, Antoni Comas, Miquel Porter, Jordi Cots, Pilar Anglada, Núria Albó, Ferran Cabestany, Joaquim Molas, Albert Manent —a qui ja devia conèixer—, Joan Argenté i, especialment, Joan Triadú. Persones que es començaven a obrir camí en el camp de la intel·lectualitat catalana i que intentaven trepitjar amb contundència a l'hora de recuperar la cultura pròpia. Persones de les que habitualment assistien a les tertúlies a casa de Josep Iglésies —al passatge Permanyer¹⁸⁹ o de Salvador Espriu. El 1960 va ser present, també, a la sessió IX (corresponent al 12 de març de 1960) de les lectures, promogudes per Joan Colomines, realitzades al seu pis de l'Eixample i batejades com a Barbolles poètiques (1959-1964).¹⁹⁰ Va compartir la sessió amb una altra reusenca, aquesta d'adopció: M. Àngels Ollé, així com Lluís Serrahima, Salvi Sanpons i Agustí Riu i Solsona (CAMPS I ARBÓS, VENY-MESQUIDA: 2016).

En aquest context, esdevindrà una gran activista.¹⁹¹ La trobem especialment compromesa i reivindicativa en la recuperació del català, per això intervé en els primers projectes a favor de la llengua catalana que emergeixen des de la mateixa Universitat de Barcelona. Amb Miquel Porter, Eulàlia Amorós organitza reunions clandestines als

¹⁸⁸ La informació biogràfica d'Eulàlia Amorós, a no ser que s'indiqui una altra cosa, s'ha extret de la informació aportada pels seus dos germans: Xavier Amorós i Montserrat Amorós. Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

¹⁸⁹ Sobre les lectures poètiques al passatge Permanyer, vegeu: Anònim (1977: 44-45).

¹⁹⁰ Vegeu Colomines i Puig (1995), Samsó (1994: 175-289) o Enrich (1997: 15-36).

claustres de la Facultat de Filosofia i Lletres per parlar de la situació que patia la llengua. Aquest primeríssim cenacle, apunta Carlos Aragüez Rubio (2006: 83), acabarà convergint en la creació de la Nova Cançó.¹⁹²

Algunes de les persones del seu entorn són les que el 1949 tiraran endavant una altra antologia poètica, l'*Antologia poètica universitària* —el grup que normalment es reunia per tirar-la endavant, estava format, a part d'ella mateixa, per: Joan Reventós, Josep M. Ainaud de Lasarte, Albert Manent, Enric Gispert, Francesc Casares i Jordi Cots (AINAUD DE LASARTE, 1986: 79),¹⁹³ és la publicació en la qual s'emmiralla la de Reus i ella hi participa en els dos primers números— i la revista *Curial* —darrere de la qual hi havia Joan Ferran Cabestany, Antoni Comas i Pujol, Albert Manent i Segimon, Joaquim Molas i Miquel Porter, que es va publicar entre el febrer del 1949 i el maig/setembre del 1950—, dos projectes en els quals participarà —en la revista *Curial* hi publica un poema el novembre del 1949.

Joan Reventós la recorda, de quan estava al 2n curs: «Baixeta, fresca i agradable de cara, molt viva i comunicativa, malgrat la tímida, té la sinceritat dels qui provenen de comarques» (REVENTÓS, 1984: 100). Ens explica que va intervenir en la confecció d'una senyera de seixanta metres de llargada que es va desplegar, com a símbol de la prohibida identitat nacional, en l'acte de cloenda del Congrés Eucarístic Internacional (1952). Van haver de comprar tela groga i tela vermella per separat i després ella i una companya d'universitat en van cosir les tires per formar la senyera.

Que amb Salvador Espriu hi tenia un contacte estret ho demostren les cartes que en guarda la seva germana —Montserrat Amorós—, en una de les quals (7 de maig del 1952), a més d'evidenciar que era una habitual a casa seva, li demostra com creu en la seva poesia: «Cal que faci aviat el llibre que ha de continuar la veu de les grans dones

¹⁹¹ Eulàlia Amorós va participar en la vaga de tramvies (1951), per exemple.

¹⁹² Carlos Aragüez exposa concretament: «Miquel Porter y Eulalia Amorós, empiezan a organizar reuniones en los claustros de la Facultad de Filosofía y Letras de Barcelona para debatir sobre estos temas. A partir de 1953, estas reuniones se establecen los jueves por la noche y en ellas, no sólo se empiezan a cantar y escribir letras en catalán, sino que también se realizan traducciones y adaptaciones de poemas y canciones Internacionales» (ARAGÜEZ RUBIO, 2006: 83).

Recordem que va ser el gener del 1959 quan a la revista *Germinabit* —que poc després es convertiria en *Serra d'Or*—, Lluís Serrahima (1959: 15) hi va publicar el que representa el tret de sortida de la Nova Cançó, l'article «Ens calen cançons d'ara», que acabarà convergint en el naixement d'Els Setze Jutges. Miquel Porter serà, precisament, el número 1 i pioner d'aquest grup, ja que serà qui sol es va animar a cantar en català per impulsar la llengua i, d'aquesta manera, ajudar-la a normalitzar-la.

¹⁹³ Només van poder-ne treure cinc números, de l'*Antologia poètica universitària*, el sisè s'estava editant quan els van denegar el permís que fins aleshores els havien donat (AINAUD DE LASARTE, 1986: 82), aprofitant l'obertura que en termes de censura el règim havia establert (SAMSÓ, 1995: 202).

del nostre país; vostè ja té des d'ara aquesta obligació».¹⁹⁴ El llibre, però, no es va fer realitat; la seva veu i el seu activisme es van anar apagant, en haver de fer front a la vida laboral i familiar. En acabar la carrera, va començar a impartir classes a les monges alemanyes i a l'escola Betània de Barcelona. En casar-se, el 1957, a les tardes, a més, ajudava el seu marit, l'advocat Frederic de Mallol Guarro —que tenia despatx a la mateixa adreça on vivien: carrer del Bruc, 68—, i el temps ja no devia donar per a més. Al seu germà li va saber greu: «a mi m'han agradat molt sempre els poemes de la meva germana Eulàlia i vaig lamentar vivament que deixés d'escriure» (AMORÓS, 2004: 412). Malalta d'Alzheimer, va morir el 3 d'abril del 2020 víctima del coronavirus.

Amb Reus hi manté el contacte sobretot a través del seu germà: Xavier Amorós, que serà qui li anirà demanant que col·labori en aquestes *Antologies*. Es nota que les seves aportacions són d'un altre caire. La seva poesia és oberta i aparentment senzilla, alliberada de la trava de la rima, tot i que, això sí, com en la majoria de casos, carregada de simbologia i de referències religioses, sempre a partir de la quotidianitat de les coses: el cel, la llum, les muntanyes... que aporten alegria i tranquil·litat, perquè representen el retorn de «l'antiga pols inquieta», com diu en el primer poema del 1956, en què hi aporta dues composicions sense títol. En la segona fa referència al miracle de l'alba — també tema recurrent en aquestes composicions—, com a símbol de l'arribada de nous aires que han de comportar el final d'allò que encara perviu. En tots dos casos, amb Déu de rerefons que és qui ho ha de propiciar tot.

El 1957 se'ns presenta més compromesa. Ara amb tres poemes, el primer dels quals continua sense títol, la veu poètica se'ns presenta vinculada amb la voluntat espriuana de «salvar els mots» —*Inici de càntic en el temple* (1965)—; en el seu cas, per no confondre'ls, per reconstruir la nació i la llengua (*Antologia 1957*: 13):

Mai més no confondrem els mots;

¹⁹⁴ La carta exactament diu: «Barcelona, 7 de maig del 1.951.

Srta.

Maria –Eulàlia Amorós

Reus.

Estimada Srta. Amorós: La seva carta m'ha donat una gran alegria en confirmar-me la poca importància de la seva afecció, i he agraït molt que s'hagi recordat de mi. – Efectivament, vaig saber per en Comas tot el que calia sobre la seva momentània molèstia, que veig que dintre de tres mesos passarà a l'oblit. Espero veure-la per casa, del tot restablerta, en començar la vinent tardor, i que em llegeixi aleshores els seus nous poemes, més esplèndids encara que els dos darrers, que ho són de veritat. Cal que faci aviat el llibre que ha de continuar la veu de les grans dones del nostre país; vostè ja té des d'ara aquesta obligació.

Posi's bona ben de pressa. Gràcies pel seu amable judici sobre la meva obra. Disposi sempre del seu afm. amic i s.s.

Espriu.»

no direm dolor al que és vida.
no direm ombra al que és llum.
Ha nascut el vol d'un àngel,
—qui sap si al fer-nos senzills—
i creix un món per nosaltres.
Nosaltres, com l'home antic,
posarem nom a les coses.

Després hi ha «Dual» en què esdevé arbre o hi entra en franca concomitància per arrelar amb força. Finalment, aquest 1957, presenta «En el silenci» en què recupera «les veus de la fe antiga» que li parlen de «fidelitat» (*Antologia 1957*: 15); és en el repòs imposat per les prohibicions que recupera la vella empenta nacional i pot «sentir la vida» «plena d'esperança».

Del 1957 passem al 1959, un any en què representa l'única veu femenina del recull. Després del silenci del 1958, reprèn la seva contribució a les *Antologies*, un retorn del qual Vallespinosa s'alegra, tal com expressa en el pròleg. I aquí continua fent referència a «Fidelitat» —que n'és el títol—, com en l'anterior poema; la fidelitat a la pàtria que prové de la nova saba o de l'entusiasme de vells reductes i que es presenta com un doll d'«aigua viva» (*Antologia 1959*: 11), que corre amb força i pot abastar-ho tot.

Del 1959, tot i que Vallespinosa en parlés amb entusiasme en el pròleg, passem al 1961 per tornar a recuperar la seva veu lírica en aquests volums. Hi presenta «Petita vall», que es divideix en cinc parts. Hi recupera aspectes ja recurrents en la seva poesia: la fidelitat —la fidelitat a la terra, com ja hem vist, però també a Déu— i l'esperança, que són temes vinculats. En la petita vall, que representa la pàtria, hi creix una herba que s'alça amb força —l'herba representa la il·lusió—, gràcies a la qual el camp aconseguirà la pau, la llibertat, el futur somiat, deixant de banda el passat i encarant amb coratge els dies que han de venir.

Eulàlia Amorós emergeix com una veu innovadora que, tot i encaixar temàticament amb la resta de composicions d'aquests volums, no ho fa en la forma. Es tracta de versos alliberats de l'enclaustrament de les formes més clàssiques, més noucentistes. Representa la renovació de tot aquest imaginari, l'aposta per una altra musicalitat i la rigorositat del llenguatge, que malgrat ser planer, se'ns mostra amb tota la seva esplendor, fruit d'haver-hi hagut al darrere una voluntat de trobar el mot just i

adequat en cada cas. Ens exposa, a través de la senzillesa de les coses quotidianes, com d'important és la lluita i el compromís per assolir un demà millor.

1.2.2.18. Enric Prats Auqué (Reus, 1930)

Fill d'Enric Prats Martí, l'impulsor i organitzador dels Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946-1947), Enric Prats Auqué esdevé un artista polifacètic, ja que més enllà del seu vessant com a poeta, que pràcticament es concreta en les *Antologies*, també és investigador de toponímia —n'ha fet l'estudi de l'Argentera (2003), de la Torre de Fontaubella (2006), de Pradell de la Teixeta (2009) i de Vilaplana (amb Albert Manent, pòstumament, 2016)—, però, sobretot, com a xilògraf i creador de gojos. La poesia la va cultivar, com dèiem, en aquests anys de l'estudi. L'hem vist participar en els Jocs Florals que va tirar endavant el seu pare i és, sobretot, en les *Antologies* que es manifesta. L'any 1955 va obtenir el premi de poesia Garba d'Or a Barcelona.¹⁹⁵ El 1963, poc després de les *Antologies*, la *Revista del Centro de Lectura* (núm. 127, gener, p. 10)¹⁹⁶ també li va publicar uns goigs en lloança a Francesc d'Assís publicats el 1981. I el 1982 va ser premiat i admès a l'*Antologia lírica de Santes Creus*, publicada per la Fundació Roger de Belfort.¹⁹⁷ D'aquí ja passem al 2013 a *Paraules en la vinya*, en el pròleg del qual, Xavier Amorós explica que més enllà de les seves aportacions a les *Antologies*:

trobàvem a faltar la continuïtat d'aquelles composicions de llenguatge elegant i expressió convincent, d'aquells versos plens de frescor i de tendresa. Enric Prats Auqué poc a poc va anar deixant d'escriure, tot i que mai va abandonar el seu fervor per les arts en general. Amb tot, molts dels seus amics i lectors enyoràvem concretament els seus poemes.

Per aquest motiu tenir notícia d'una revifalla d'Enric Prats ha omplert de satisfacció tots els que quedem dels que estàvem en espera de retrobar-nos amb l'Enric poeta. Ara,

¹⁹⁵ Sabem que va guanyar el premi Garba d'Or, segons el seu propi relat (PRATS AUQUÉ, 2020: 79).

¹⁹⁶ Hi apareixen, també, altres poetes locals, que també surten en aquestes *Antologies*, com són: Josep Alsina Gebellí, Xavier Amorós, Josep M. Arnavat, M. Cabré de Calderó, Antoni Correig, Jordi Gebellí Puig, Oleguer Huguet, Francesca Martorell de Domènech, Mn. Ramon Muntanyola i Rafael Vilà i Barnils (*Revista del Centro de Lectura*, núm. 127, gener de 1963, p. 5-11). Tots ells fan referència a aspectes religiosos, ja que la *Revista del Centro de Lectura* publica les composicions llegides el 22 de desembre, amb motiu de Nadal, per part dels rapsodes de l'Aula de Declamació del Centre de Lectura (M. Rosa Besora, Francina Baldrís, M. Asunción Borrás, M. Dolores Juanpere, Paquita Domínguez, Antonio M. Ballester, José M. Rebull, Jaime Aguadé i Enrique Virgili), dirigits per Avelina Briansó.

¹⁹⁷ Segons Prats Auqué (2020: 79).

il·lusionats per l'aparició del present recull, pensem fruitar novament de l'art literari d'Enric Prats Auqué. (AMORÓS, 2013: s. n.)

Les seves col·laboracions comencen el 1957 amb «Boira del camp i de l'esperit», un poema narratiu, sense rima, en què explica on fa cap el seu pensament a l'hora de classe, en un dia boirós i gris. Mirant a través de la finestra, recorda el seu mas i tot de moments encisadors que hi ha viscut, que acaba amb l'exclamació «Oh partir en un vaixell un matí fred i gris / i endinsar-se en el cor de la mar inquieta...!» (*Antologia 1957*: 68), com fent referència a l'exili interior del qual li agradaria fugir.

El 1958, amb «Plenitud» aporta un poema més tradicional: un sonet, de manera que trenca amb la versificació més comuna que ens ofereix habitualment: una versificació més prosaica i menys vinculada a la mètrica clàssica. En qualsevol cas, però, hi recorre a una simbologia molt present en tots aquests poemes: les diferents parts del dia, concretament el capvespre i l'albada. El primer moment, de silenci i recolliment; el segon, de naixement —com el nou dia— de noves esperances, d'aquí el sentit del títol.

El 1959 el poema, «Paraules a la infantesa», de versos anisosil·làbics rimats, una opció que ja no abandonarà en aquests reculls, és més introspectiu. Es pregunta pel seu destí i pel sentit de la seva existència, que compara amb les onades que van i venen, com les preguntes que es formula el poeta; entronca, per tant, amb els corrents existencialistes del moment.

El 1960 hi presenta «Dos poemes», més simbòlics que els anteriors: «La mar i jo» i «La nit en mi». En el primer, enllaça amb la comparació de l'any anterior, ara per referir-se a una mar grisa i plena de boira que ho impregna tot, com el seu pensament, tot recordant que en èpoques passades dominava la llum i la il·lusió. A «La nit en mi», continua endinsat en una gamma de colors foscos que representen la tristesa i la desolació de què és víctima, una situació que preveu present i futura, tot i que vol creure que enllà dels dies arribarà el moment en què tornarà l'alegria.

Finalment, el 1961 amb «Dilluns o un altre» es refereix a la seva banal quotidianitat, enmig de la qual cosa «no sé la certesa de mi ni endevino l'amor ni les coses» (*Antologia 1961*: 129); continua, doncs, encara vinculat, tot i que de manera superficial, a aquell existencialisme que ja li hem vist en «Paraules a la infantesa». Ara, però, per remarcar l'esperança que creu veure en aquest seu dia a dia, ja que percep en la gent «una mica de llum en el rostre» (*Antologia 1961*: 131). En aquest número de

l'*Antologia*, però, la seva aportació no és només escrita, sinó que també hi col·labora com a dibuixant, al costat del seu pare.

Enric Prats ens ofereix una veu molt íntima i, precisament per això, molt dura i molt descriptiva de tot el que sent i el que l'envolta. Amb una expressivitat especialment abrupta i contundent, com la seva vivència del moment, carregada de símbols, sobretot a partir de la coloració del dia a dia, es queixa d'allò que s'ha convertit en la nova normalitat i, tot i que no sembla veure el final del túnel dins del qual es troba, vol creure que hi és i, en l'última de les composicions, sembla que el comença a percebre.

1.2.2.19. Jordi Gebellí Puig (Reus, 1932-2004)¹⁹⁸

Jordi Gebellí va entrar al seminari, que és on va apropar-se a la poesia catalana, però en va sortir. Va col·laborar en la *Revista del Centro de Lectura*, el *Semanario Reus*, la revista *Urbs* i *Reus Diari*. Va dirigir la publicació *Reus Semanal. Guía de la Ciudad*. Va publicar alguns gojos i diferents poemaris: *Cercant el tu, poemes* (1961),¹⁹⁹ *Sequentia: poemes* (1975), *Retorn de Seor i altres poemes* (1985),²⁰⁰ que li va valdre el premi de poesia Memorial Josep M. Prous i Vila 1984 de l'Ajuntament de Reus, i *Temps i vents: poemes de Salou* (1985). El 1993 va reunir la major part de la seva producció poètica en *La Lluna tàcita. Obra poètica*. Pòstumament, el 2005 va publicar *El deixant del temps*. A més, l'Ajuntament de Reus li va dedicar un carrer aquest mateix any.²⁰¹

S'introdueix a l'*Antologia* a través del Premi dels Poetes Novells que guanya el primer any en què el projecte es fa realitat, el 1956. Hi presenta «Dos fragments del poema “Misericòrdia”». En el primer, hi dominen els quartets i hi recupera la llegenda de la pastoreta. Mostra la seva admiració per Misericòrdia que, malgrat dominar la pesta a la ciutat de Reus, va deixar les magníficients altures per presentar-se a la pastora Isabel. En el segon, compost de versos anisosil·làbics rimats, fa referència a l'amor, aquest sentiment sincer que no sap com expressar, sobretot perquè l'apesarat entorn no l'acompanya; però, finalment, troba forces per aconseguir fer-ho. El 1957 amb «Vetlla», versos pentasíl·labs sense rima, recorda els morts de la guerra i se'n lamenta.

¹⁹⁸ La informació biogràfica de Jordi Gebellí s'ha extret d'Olesti Trilles (1991: 218) i Tricaz (2010: 74).

¹⁹⁹ Les il·lustracions de *Cercant el tu. Poemes* van anar a càrrec d'Enric Prats Auqué.

²⁰⁰ *Retorn de Seor i altres poemes* conté xilografies d'Enric Prats Auqué.

²⁰¹ Dada facilitada per Daniel Recasens, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Reus (2024).

El 1958 es refereix a la tragèdia personal a «Pressentiment», on apareix un «tu» que no ha tingut el mateixa fortuna. S'expressa a través de quatre estrofes de quatre versos cadascuna amb un mateix final en els tres primers casos: «va pensar en tu!», que és quan el punt de vista està centrat en l'ésser afortunat; l'última estrofa, en canvi, acaba amb «va pensar en mi!...» (*Antologia 1958*: 37), perquè aquí hi ha el canvi cap al jo poètic, una contraposició i una confrontació entre persones properes com la que va representar la guerra i la postguerra. De manera similar a la segona composició del 1956, aquest mateix 1958 també aporta «Pregària de l'amor d'ocell», altra vegada format per quatre estrofes de quatre versos. Demana poder comprendre l'amor per fer-lo més bell i més potent i poder-lo cloure amb un «bes que no té límit» (*Antologia 1958*: 38). Per això encara el 1959 continua parlant de l'amor a «Si tu m'estimes», de versificació lliure, un amor al qual vol ensenyar tot el que li pot oferir: misèria i tristor. Després, també amb versos lliures, posarà el nom a l'estimada: «Judit» o, si més no, a través del poema que té aquest títol, Judit esdevindrà la culpable de tot el que ha succeït i que ha desvirtuat les seves vides. Ella apareix enmig d'un magma afectat i pesarós, però trepitja amb força «vestida de desig» (*Antologia 1959*: 34). Malgrat tot, res podrà fer-se realitat perquè, de la mateixa manera que la Judit bíblica, vídua, decapita Holofernes —el general de l'exèrcit invasor que s'ha enamorat d'ella—, ara es capgira el desenvolupament dels fets i no és ella qui decapita el general, sinó qui acaba decapitada. Al·legòricament, sembla mostrar-nos la injustícia que s'està vivint: els invasors són els que tenallen amb la censura i la repressió.

Sense abandonar el tema de l'amor, el 1960, apareixen les «Tankas de l'amor anònim», quinze en total. És un prec a Èrato, que en la mitologia grega era la musa de l'amor, perquè l'ha d'inspirar per trencar el silenci i trobar la il·lusió, malgrat que tots els seus somnis semblen ensorrar-se. Es va congriant en el poeta l'esperança d'un demà millor, com es percep en l'última de les poesies que presenta en aquests reculls, la del 1961: «L'espectre». El jo poètic, altra vegada a través de versos lliures, apareix amb un alter ego, una figura femenina que vetlla per tots nosaltres i impulsa les esperances expressades en temps passats.

La poesia de Jordi Gebellí, tot i que no abandona el caràcter religiós comú en els altres poetes, no s'hi dedica tan directament ni expressivament. Es refereix molt a l'amor, un amor que a vegades és la manifestació d'una vida alegre i emotiva, la que es busca per sortir de la grisor del franquisme, al qual es refereix, sovint, de manera simbòlica. En paraules de Joaquim Mallafrè: «la seva poesia és feta en gran part sobre la

pròpia experiència en el decorat del seu entorn» (MALLAFRÈ, 2005: 15), un decorat que tenyeix de melangia sovint, però en el qual al final troba lloc per a l'esperança. També s'observa una alternança a l'hora de fer versos rimats, blancs o lliures, diferents opcions que li ofereixen la llibertat d'expressar-se com pot o vol.

1.2.2.20. Gerard Ricart Quintana (Reus, 1934)

Tal com ell mateix ens explica, Gerard Ricart Quintana va estudiar batxillerat a Reus i als escolapis a Sarrià.²⁰² En acabar, va cursar la carrera de Dret a Barcelona i va tornar durant tres anys a Reus (del 1958 al 1961), després de la qual cosa va anar a fer un màster d'Administració d'Empreses a França. En acabar-lo, es va establir a Sant Cugat del Vallès i va treballar, en aquest àmbit, a Barcelona i les rodalies.

A Reus, durant la postguerra va estar vinculat amb l'Associació Excursionista de Reus i els socis del Centre de Lectura, en concret amb la Secció de Literatura, des de la qual van incitar-lo a escriure. Va establir un vincle especial amb el Dr. Vallespinosa. Després va mantenir el vincle amb Ramon Amigó. Quan va marxar de Reus, Amorós (2002: 335) es lamentà de la pèrdua que va representar per a l'activitat cultural de la ciutat:

Aquell home tan jove, Gerard Ricart Quintana, els feia trencar de riure. Quina llàstima per nosaltres. El Gerard Ricart era un home que valia per a tot, lliurat al Centre, lliurat a la secció; era un element impagable. El mal és que se'n va anar cap a la Universitat, a Barcelona, i després, de seguida, va trobar una feina que, sens dubte, li va caure molt bé i bona nit i tapa't: al Centre no l'hem vist més (encara que no ens oblidem: sovint obsequia la biblioteca amb llibres remarcables). Però, es va quedar a viure a Sant Cugat i adéusiau. Ja ho he dit que va ser una llàstima, perquè de «craks» com ell, no se'n troben. Era actiu, discret, tenia bon gust, escivia bé, era un bon actor. Bé; deixem-ho córrer; ja fa quaranta anys d'això.

A l'*Antologia* hi trobem només els tres poemes sense títol amb què guanya el premi als Poetes Novells del 1959, no farà com altres guardonats que, després, continuen escrivint-hi, com es pretenia que passés. Els seus poemes són descriptius d'una situació aspra que l'angoixa, davant de la qual necessita la riulla de qui l'envolta,

²⁰² Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

llum, aire, l'amor... Però no sap, per això s'omple de preguntes, si l'amor podrà acompanyar-lo massa temps, perquè no sap massa bé què li pot oferir enmig d'aquest escenari asfixiant. I tot això ho trasllada a través de versos lliures, llargs, rotunds i aspres, carregats d'al·literacions per mostrar més la duresa, amb els quals exposa el seu estat d'ànim.

Després, li va semblar que aquest no era el seu camí. Es veia més com un animador cultural, que no pas com un poeta. En aquells anys de les *Antologies*, però, en què la llengua catalana estava més bandejada que ara, creia que s'hi havia de fer alguna cosa i hi va col·laborar d'aquesta manera.²⁰³

²⁰³ Segons ens explica ell mateix. Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

1.2.3. Conclusions

Sobretot en el primer moment de les *Antologies de la poesia reusenca*, la precarietat de mestratge generada per la Guerra d'Espanya i la subsegüent repressió franquista fa que hi trobem, en tot cas, i sobretot des del punt de vista poètic, la influència dels autors noucentistes, ja sigui a través del referent de les veus més excelses de la literatura catalana d'aquesta època o dels noucentistes reusencs. Se seguia la tònica general del país; ja que, segons Molas (1987: 2-3):

bona part dels escriptors que seguiren al país o dels qui hi tornaren després d'un temps de dramàtic exili, insistiren en les actituds i en els tècniques que havien estat vigents en els anys de preguera. [...] En general, els poetes catalans ingoraren, o menysvaloraren, les noves conquestes que alguns d'europaus, com Brecht i Spender, havien fet.

Segons indica R. C. (1972: 2), precisament per referir-se a l'*Antologia de la poesia reusenca* de l'any 1961:

El sotrac que representà la guerra civil i les seves conseqüències polítiques dins la cultura del país provocà l'exili de molts escriptors, cap a l'exterior i a l'interior. L'exili dels que restaven al país i el dels que sorgiren en els anys posteriors al conflicte se centra bàsicament en els impediments amb què es trobaren per a adreçar-se al propi públic. L'edició de llibres en català fou difícil i els escriptors, per tal de donar a conèixer llur obra al públic, havien d'editar-se personalment els llibres. El resultat de tot això foren tiratges curts que arribaven ben just a les mans de quatre amics, i que per tant, no aconseguiren comunicar de nou amb els seus lectors. De tota manera, aquest tipus d'irregularitat afavorí molt el conreu de la poesia, gènere que permetia l'edició en volums petits de peces acabades. Tot aquest moviment d'interès per la poesia estimulà la irrupció de nous autors. Molts d'ells seguidors de la poètica dels noucentistes com Carner i Guerau de Liost, o dels seus seguidors Riba, López-Picó, etc. D'altres es feren ressò de les noves tendències realistes que havien de trobar el seu punt àlgid en la dècada dels seixanta.

Pere Anguera (1975: 3) fa referència a les «influències ribianes» de Josep Maria Arnau «de les quals s'anirà alliberant» de mica en mica per enllaçar «amb el realisme i amb una lírica surrealista de gran riquesa verbal i que culminaran amb uns sonets de

perfecte cisellat»; així com a la «lírica tradicional» d'Oleguer Huguet i l'evolució de Xavier Amorós «d'uns inicis molt casolans [...] a una poesia d'un gran rigor tècnic i d'un profund contingut ètic». I és que malgrat que la tònica general sigui amarar-se de la influència que el Noucentisme havia generat en l'escenari de preguerra, tal com hem vist que passava amb els Jocs Florals que se celebren a Reus o en la seva àrea d'influència al llarg d'aquest període, tímidament van apareixent noves propostes que acabaran desembocant en veus líriques que esdevindran rellevants per a la literatura catalana del moment. S'esdevé, per tant, una evolució perceptible, tot i que lenta, en l'expressivitat poètica que emergeix des de Reus o vinculada amb Reus.

Cal tenir en compte que la intenció d'aquests reculls era més resistencial que literària. L'aposta per la qualitat, en tot cas, sorgeix més del neguit individual que no de l'esperit col·lectiu que s'hi aboca, tot i que Maria Cabré de Calderó no pugui publicar-hi el 1959, suposadament per la manca de nivell dels seus textos. De totes maneres s'hi albira una gènesi similar a la de *Curial*, en què es percep:

l'evolució que, al llarg dels cinquanta, realitzà la poesia catalana des del simbolisme més estricte fins a un compromís de tipus humanístic, que, en el seu temps, alguns qualificàrem, amb un cert èmfasi, de realisme històric. (MOLAS, 1986: 8-9)

De mica en mica, alguns dels poetes aniran embevent de noves propostes i aportant-hi les pròpies segons aquestes influències. Es tracta, però, d'una mostra coral en què cadascú hi participava segons les seves possibilitats; amb una presència de la dona —com les diferents propostes de revitalització de la llengua que hem vist fins ara—, més que res anecdòtica. Alguns dels autors comptaven amb una trajectòria (important o no) al darrere, d'altres llavors començaven a temptar la seva expressivitat lírica, com s'intenta potenciar a través del Premi als Poetes Novells, però que no sempre qualla —seria el cas de Ramon Amigó o de Gerard Ricart. Es persegueix la mateixa intenció de les *Antologies poètiques universitàries*, publicades pocs anys abans, en les quals s'emmirallen:

no pretenem sinó donar a conèixer una mostra de la poesia, diversa de tendències i de pensament, dels que vivim avui a la Universitat. I a la vegada, una clara prova de vitalitat de la nova generació.²⁰⁴

²⁰⁴ *Antologia poètica universitària* (1949). Barcelona: Altés, p. 7.

Per això les veus acaben sent tan disperses i tan diferents entre elles —tinguem en compte que entre el poeta més gran (Ernest Casajuana, del 1890) i el més jove (Gerard Ricart, del 1934) hi ha una diferència de 44 anys, que tot i la manca de referents s'havia de palpar, encara que només fos perquè les vivències eren ben bé unes altres. L'objectiu no era crear una generació o un moviment literari concret, com ho podia haver estat, a Reus, el grup de l'Aladern,²⁰⁵ sinó contribuir a no deixar perdre la llengua i, de passada, la literatura catalanes, i donar-li projecció, conscients de la importància, sobretot col·lectiva, que podia tenir; tot i que també servís per donar a conèixer i impulsar els autors més resplendents. Malgrat tot, un d'aquests autors, Xavier Amorós, ja hem vist que renegava d'aquestes primeres provatures; li van servir, a ell i potser a d'altres, això sí, per començar a caminar i, a partir d'aquí, prendre volada.

S'evidenciava públicament que no només al cap i casal de Catalunya s'hi respirava resistència i activisme, sinó que també hi havia altres indrets en què la inquietud prenia força. En aquest sentit, en relació amb l'*Antologia* del 1959, Francesc Vallverdú manifesta la satisfacció de saber que s'edita material fora de Barcelona (VALLVERDÚ, 1960a: 19). I aquest era l'objectiu darrer: visibilitzar la pervivència d'una llengua que es volia morta, no pas crear escola o tendència. D'aquí que s'hi pretengui donar continuïtat i que s'hi vagin afegint propostes, de mica en mica. D'aquí que s'incorpori l'any de naixement dels autors, perquè es vegi que l'escriptura lírica en català es tracta d'una tendència —era important que fos així— transversal, transgeneracional.

Per això, doncs, s'hi compilen versos més emmarcats en la mètrica clàssica —habitualment sonets o quartets—, com en el cas d'Ernest Casajuana o de Francesca Martorell de Domènech; al costat dels quals conviuen versos més innovadors, de vegades, blancs, sovint de mètrica lliure, com els que trobem en els autors més joves i amb més influències provinents de Barcelona, a l'estil dels germans Amorós o Gabriel Ferrater.

En l'àmbit temàtic, però, sí que hi ha una certa uniformitat, especialment emmarcada per l'esperança que tant desitgen i que no sempre els és fàcil trobar, com a característica d'una situació present anguniosa —l'exili interior— que esperen que s'acabi per donar lloc a una quotidianitat més alegre, lluminosa i social. Ençà o enllà d'aquesta esperança, trobem cinc grans blocs, en termes generals, sobre els quals gravita

el contingut d'aquests versos, tocats d'aquell postsimbolisme tan característic de l'època, a escala catalana (MOLAS, 1987: 10-11).

En primer lloc, la religió conciliadora, redemptora i il·lusionadora. Com exposa Gerard Ricart en una ressenya de l'*Antologia de la poesia reusenca* del 1958:

El tema religioso abunda en la antología y es de notar esta posición de nuestros poetas enfrente de un mundo que tras un cierto practicismo piadoso esconde la más radical indiferencia y egoísmo.²⁰⁶

Sovint s'hi manifesta una poesia a l'estil de Paul Claudel, en què la Pàtria és la voluntat de Déu. De fet, per part de la mateixa Secció de Literatura que s'encarregava de les *Antologies*, el 25 de maig de 1955 s'havia fet un homenatge a aquest poeta francès al Centre de Lectura (AMORÓS, 2002: 201). Es tracta d'una religiositat que apareix com una mà estesa per tal d'acollir el neguit, la por i la tristor amb què es podia viure en aquells moments i que entroncaria, per exemple, amb la «conversió» religiosa de Carles Riba (BOIXAREU, 1993); però sobretot amb la tendència a «proposar solucions religioses als problemes personals de l'home» (MOLAS, 1987: 12), com veiem que passa en els versos d'Oleguer Huguet.

En segon lloc, el record, que hi apareix, a l'estil romàntic, com la remembrança d'una època d'esplendor nacional que s'ha perdut i es vol recuperar. Es descriu aquella altra etapa viscuda per no oblidar-la i amb l'aspiració de recuperar-la en un horitzó no gaire llunyà, en què tornarà la joia, el color i la vida en comunitat anteriors —de fet, la mirada projectada cap al futur hi serà present en tots els diferents blocs temàtics—, en contraposició amb la tristor, la grisor i la soledat actuals. Per indicar que es tracta d'un desig potent, a vegades la fórmula per recórrer-hi és a través del somni. Aquest aspecte encaixaria amb l'«elegia i inventari del “món perdut”» a què fa referència Molas (1987: 15), per exposar la situació d'angoixa en què s'emmarquen els poemes i que permet als autors fer tant una anàlisi del país com de totes les transformacions sobrevingudes; ho podem percebre, per exemple, en algunes de les aportacions de Ricard Ballester Pallerola.

En tercer lloc, l'amor, un amor sempre de «compliment i teles» (ANDRÉS ESTELLÉS, 2004: 23), com el que expressa Rafael Vilà i Barnils, a redós del qual el

²⁰⁵ Per a més informació sobre el grup modernista de Reus, vegeu, per exemple: Sunyer (1984).

²⁰⁶ *Revista del Centre de Lectura*, núm. 81, març de 1959, p. 31.

poeta troba aquella gaubança de la qual li agradaria disposar tothora. És en el cenacle familiar o en contacte amb l'estimada que es percep tranquil·litat, plenitud i certa comprensió; aspectes dels quals és molt difícil disposar a fora d'aquest clos. Es tracta d'una estimació i una tendresa que afloren com a bàlsam davant del feixuc moment present; seria aquell contingut més «humà» que exposa Molas (1987), que esdevindria l'avantsala de l'existencialisme que després trepitjarà amb força no només a escala europea sinó també catalana (VALL, 2009).

En quart lloc, la natura, que esdevé el símbol de tot allò que no es pot tenir amb normalitat: la llibertat i l'aire fresc, en un entorn ple de color, serenitat i exultació. La natura com a símbol, també, de la terra, de la pàtria, que tant s'estima i que amb tan mala condició es troba. Aquesta mirada apareix com a reflex del costumisme rural. La comunió amb el voltant hi és tan intensa que, a vegades, fins i tot l'autor s'hi fon. I no es tracta només de recórrer a les plantes i als arbres del contorn, també pot fer referència a les condicions climàtiques, a les estacions de l'any i, especialment, a les parts del dia, que prenen diferents implicacions segons les seves característiques. És l'opció a la qual es recorre per fugir de l'opressió quotidiana o, en paraules de Molas (1987: 14), com a «evasió de la realitat "històrica"», tot i que, a escala catalana, no sempre es recorri a aquesta opció per fer-ho; una natura sovint idealitzada com el record d'èpoques passades. Un clar exemple, en aquestes antologies el trobem en Josep Iglésies que, enamorat de la geografia de l'entorn, s'hi aferra amb força.

Finalment, l'evocació del present, en ocasions com a proposta encomiable, en altres —la majoria— com a mirall opressor d'una «realitat imposada» (TRIADÚ, 1985: 40). La descripció de la quotidianitat —sovint de manera força directa i entenedora— acaba esdevenint, sovint, una mostra de l'exili interior en què es troben els escriptors —tal com van plantejar-ho Josep M. Castellet i Joaquim Molas (1963)—, per això hi manifesten certa rebel·lió individual, per la solitud que hi transmeten i amb la qual necessiten acabar, per convertir-la en col·lectivitat activa; com ho percebem en algunes de les composicions de Josep Alsina Gebellí. Aquest seria l'apartat que més encaixa amb la poesia del realisme històric o social que després prendrà tanta embranzida com a expressivitat dels poetes catalans, tot i que també contingui trets del costumisme urbà.

El 1975 encara hi va haver una altra *Antologia de la poesia reusenca*. Va aparèixer de la mà de Pere Anguera i va sortir com a suplement al *Setmanari Reus*. Hi retrobem poemes d'alguns autors dels que ja havien aparegut en les antologies anteriors com ara: Antoni Correig, Josep M. Arnavat, Oleguer Huguet, Jordi Gebellí i Xavier

Amorós; però, sobretot, hi predominen les noves propostes, si més no, noves en relació amb l'aparició en aquests reculls: Josep M. Prous i Vila, Jordi Bacaria, Miquel Alcaraz, Miquel Escudero, M. Dolors Vallverdú, Antoni Nomen i el mateix Anguera.

Per tant, les *Antologies de la poesia reusenca* (1956-1961) contribueixen a mantenir viva la flama de la llengua, també literàriament parlant, malgrat que sense destacar en excés. En termes generals, s'hi segueixen els cànons més tradicionals del moment. Serviran, en tot cas, de pòsit perquè després aquesta poesia maduri i puguin sorgir propostes més renovadores i actuals; entre les quals destacaran les veus de Xavier Amorós, Eulàlia Amorós i Gabriel Ferreter, que se situaran més en la línia de la «presa de consciència històrica», tal com ho estipulen Castellet i Molas (1963).

2. ELS APLECS DE PARETDELGADA²⁰⁷

Entre els anys 1959 i 1964 es van celebrar a l'ermita de Paretdelgada de la Selva del Camp (Baix Camp) uns aplecs sardanístics anuals.²⁰⁸ Eren unes trobades que pretenien, a partir de la sardana, promoure els aspectes més catalanístics i, per tant, més perseguits per la dictadura franquista. Agafaven com a pretext el foment de la dansa popular catalana que, per tractar-se d'un aspecte folklòric, poc preocupava les autoritats franquistes, sobretot en aquell moment de la postguerra, passada la Segona Guerra Mundial, en què calia donar una imatge d'obertura de les llibertats de portes enfora. Segons Guardiola (1989: 34):

es produeixen dos fets, a la meua manera de veure, prou significatius. Per una banda, les primeres mostres del reconeixement internacional de la cultura i la llengua catalanes, de la guerra ençà, sobretot amb la celebració a Barcelona, el 1953, del VII Congrés de Lingüística Romànica i els premis de Pintura Jove de la Biennal de São Paulo a Antoni Tàpies el 1953, i el Gran Premi de la Biennal de Venècia a Joan Miró el 1954. D'altra banda, un mínim reconeixement para oficial de la situació catalana —amb intents per part del règim d'integració— quan un grup d'intel·lectuals catalans, amb Carles Riba al capdavant, són invitats al Congressos de Poesia (1952-54) celebrats amb el suport del Ministerio de Educación nacional, presidit aleshores per Joaquín Ruiz Giménez, i quan és creada la càtedra «Juan Boscán» a la Universitat de Madrid, inaugurada el 1953 per Jordi Rubió amb una lliçó sobre literatura catalana.

Quant a la sardana, en concret, Subirana (2003: 53) indica que: «van ser uns anys en què les autoritzacions i prohibicions depenien de l'estat d'humor o de la mala bava del “mando en plaza” o del funcionari de torn». Josep Benet (1995: 427) hi afegeix que als esbarts no se'ls permetia ballar més d'un cinquanta per cent de danses pròpies de Catalunya i, aleshores, n'interpretaven d'altres zones dels Països Catalans.

Semblantment al 1924, en què, amb la dictadura de Primo de Rivera, el governador civil de Barcelona va prohibir la sardana «La Santa Espina»; aquesta dansa

²⁰⁷ En l'annex 3.2 es poden trobar reproduïdes les diferents entrevistes que, per parlar d'aquest tema, es van dur a terme. Per no enfarfegar el text, no s'anirà indicant en cada cas concret de persones entrevistades, però si no s'expressa el contrari la referència és oral i, en la majoria dels casos, es pot consultar al final del treball.

²⁰⁸ Marfany (1995: 347) apunta, a través d'un article de Ruyra, que els catalanistes buscaven termes que s'allunyessin al màxim possible del castellà i entre aquests inclou, precisament, «aplec», per damunt de «míting» o «reunió».

símbol de catalanisme (MARFANY, 1995: 322) s'institucionalitzarà amb la República, però acabada la Guerra d'Espanya una de les fórmules de repressió del nou poder emergent serà reprimir els símbols catalanistes i, entre ells, la sardana, motiu pel qual es van clausurar moltes entitats dedicades a fomentar-la. Com dèiem, però, ara en paraules d'Oriol Gibert i Fortuny:

A partir de 1945, però, i aprofitant la permissivitat del règim franquista en el camp de la cultura popular, la sardana es va convertir en un símbol públic de la identitat nacional catalana perseguida. La sardana tenia connotacions de catalanitat resistent: col·lectivament hi havia la consciència d'estar usant la cultura tradicional i popular com un mitjà d'enllaç amb el passat per fer possible el futur.²⁰⁹

Marfany (1995: 326) ens n'exposa les possibilitats simbòliques:

anella sense cap ni cua, on tots, iguals, es donen les mans en senyal d'amor, on tothom pot entrar o sortir lliurement, i que sempre pot créixer amb l'addició de nous balladors; ball de plaça de la comunitat, obert a tothom, pobres i rics, vells i joves, homes i dones; ball vigorós, esportiu, sa; ball seriós, metòdic, elegant, propi d'un poble que fins en la diversió conserva la dignitat; i ball, finalment, «de la terra», de remotíssims orígens mítics.

Una simbologia, és clar, que els catalanistes van tenir en compte a l'hora de convertir-la en la dansa nacional i que, aleshores, en ple franquisme, prenia més força i sentit que mai: la unió de la pàtria, la germanor entre els integrants, el cercle com a perfecció, també com a substitutiu o sublimació d'una activitat política prohibida... És en aquest sentit que Isidre Fonts (1958: 1) —un dels integrants del grup que tirarà endavant els aplecs de Paret delgada, l'especial instigador del projecte— s'expressa en la circular núm. 2 de *Germanor* amb aquestes paraules: «Seguiu per aquest camí d'esforç, no trontol·leu ni dubeu davant cap contrarietat, rieu amb seny i alegria pensant que porteu el missatge... i no podeu tenir defallències i no podeu parar, perquè tot el "Poble" ha de tenir les mans unides». Jordi Vallés i Farré (1958: 5), més endavant, en la circular núm. 5, s'hi refereix així:

²⁰⁹ GIBERT I FORTUNY, Oriol (s.a.): «L'agonia de la dansa més bella». Disponible a: <<https://www.sardanesasantsadurni.org/l-agonia-de-la-dansa-mes-bella>> [Consulta: 13 de juliol de 2020]

Jo crec que hi ha encara molts sardanistes, entusiastes de nostres danses, que no s'han donat compte del que simbolitza «l'ample rodona que ens va agermanant».

Hauríem de comprendre el que significa donar-se les mans per a ballar una sardana. Ens ho diu Maragall en la seva tan popular poesia «La Sardana»: «és la dansa sencera d'un poble que estima i avança donant-se les mans».

Estimar i avançar, aquest és el secret de la sardana. El flabiol és el clarí que ens ajunta, a tots, als vivents i als que ens han precedit en el senyal de la fe, tots formen una rotllana; tots ens ajuntem en sardana universal per estimar. Si l'expressió no fos un xic atrevida diríem que la sardana és el dogma profà de la Comunió dels Sants, perquè té un regust de veritable germandat i comunicació. Allí on es balla una sardana, allí hi tenim interessos creuats, allí es casa nostra.

Avençar ha d'ésser el nostre lema «sempre a punt» diu la consigna.²¹⁰ Sempre a punt per avençar vers Aquell que ho és tot, i que fa les delícies de la joventut sana. El jove que no adelante té l'esperit petit, migrat i jossà, fitant la seva mirada penetrant de jove en satisfaccions que mai el saciaran.

Bell reflexe de joventut és la sardana que va fent-se gran i ample com empresa per una foguera central que dilata tot el que té a redós seu. Crist hauria d'ésser el centre de nostres empreses, les irradiacions del qual fessin obrir tots els braços de nostres anelles, que ho alcancessin tot amb abraç de germandat.

Nosaltres no tenim enemics, és que els enemics sorgeixen per l'interés i el nostre interès i el de tothom que té cor es l'amor i la cobejança del progrès.

De totes maneres, no tots els balladors o conspicus sardanistes eren conscients de tot el que podia significar, de la mateixa manera que no tots els parlants de català eren catalanistes i/o contraris al règim franquista. Ho expressen els mateixos participants en l'aplec en el documental *Paretdelgada: un fil d'esperança* (2024).

Malgrat tot, la sardana i el seu estímul va integrar-se a les estructures i organitzacions franquistes, sovint a través de l'Església, que esdevé la gran còmplice de la resistència cultural en aquest període. Les autoritats la permetien, com a mera expressió folklòrica, amb la prohibició d'algunes de les cançons més significatives i, per tant, sota la seva supervisió. Massot i Muntaner (2003: 590) assenyala que en el període comprès entre l'agost del 1945 i el maig del 1947, de «miniobertura», Bartolomé Barba

²¹⁰ Es refereix al lema que tenien com a Germanor: «Sempre a punt en nom de Déu» (COCHS I COGUL, 1960: 4), que ja manifesta Sergi Vallverdú en l'editorial del primer número: *Germanor*, circular núm. 1, p. 1. El mateix lema que els escoltes, però amb l'afegit «en nom de Déu», que manifesta la importància que per als integrants del grup tenia la religió.

Hernández, governador civil de Barcelona, va fer servir la tàctica de no fer «màrtirs» i despolititzar «los bailes, los cantos, la literatura, la lengua».

Així, el 1945 es comencen a editar a Barcelona la *Guia del sardanista* (1945-1951 i 1954-1956) i el *Carnet del sardanista* (1945-1968), que detallaven ballades i aplecs, i aquest mateix 1945 es funda l'Obra del Ballet Popular, vinculada l'any 1947 en els actes d'entronització de la Mare de Déu de Montserrat,²¹¹ el primer gran acte catalanista després de la Guerra d'Espanya. I l'any 1958 es va fundar la Unió de Colles Sardanistes de Catalunya que va redactar les normes per tal de fer-ne competicions (SUBIRANA, 2003: 53-61).

Tornant a la Selva, com a model a seguir, tenien l'exemple dels diferents aplecs sardanístics que s'anaven organitzant arreu, aleshores potser el més gran i de més anomenada era el de Calella —tot i que, passada la guerra i fins al 1972, tenien tot un altre caire, ja que estaven organitzats per Educación y Descanso (CASTAÑÉ I MORA, AMAT I TEIXIDÓ, 2003).²¹² En qualsevol cas, els de la Selva naixien amb voluntat de fer servir la sardana com a simple excusa per tal d'anar més enllà, i aleshores potser també cal buscar el reflex en Cantonigròs, on, entre el 1944 i el 1968 —aquest darrer, l'any Fabra, en què es va decidir emprendre una nova iniciativa: les Festes Fabra, de caràcter itinerant—, es va convocar un concurs de poesia (GUARDIOLA, 1980: 112).²¹³

²¹¹ Recordem que el gener de 1939 uns monjos s'avancen a les tropes franquistes i entren abans al monestir de Montserrat i eviten, així, que passi a mans d'un altre orde religiós que acati les autoritats del nou estat (SOLÉ I SABATÉ, VILLARROYA, 1994: 50). Segons Massot i Muntaner, les festes de l'Entronització en representaran la veritable recatalanització, ja que, si fins aleshores els monjos de Montserrat havien seguit els cànons que els marcava el règim, a partir d'aleshores se n'aniran desmarcant (MASSOT I MUNTANER 1979a: 172-182). Foren «la primera fita del procés de recuperació pública de la llengua i la cultura catalanes després de l'ensorrada de 1939» (MASSOT I MUNTANER, 1978: 56).

²¹² En la primera circular del grup Germanor, responsable dels aplecs de Paretdegada, n'hi ha una referència, perquè hi van anar, com a colla, el 1958: «El dia 1er. de Juny tingué lloc en la pintoresca població de Calella el gran Aplec Sardanístic, que desde fa molts anys organitza la dita. / El mes passat tinguérem la satisfacció d'assistir-hi uns quants joves del nostre grup sardanista "Germanor", acompanyats d'alguns altres. [...] Les impressions són del tot favorables vers l'Aplec, i en traguérem el propòsit de fer pujar ben amunt la sardana, que en la feliç opinió del nostre Maragall "es la dansa més bella de totes les danses que es fan i es desfan"» (JOLLES, 1958a: 4). També el 1959 s'hi fa referència, per exemple, a l'apartat «Calendari de l'Agrupació»: «Alguns associats de "Germanor" s'interessen desde temps pel futur Aplec de Calella. Referent a aquets punt havent rebut la notificació que dit Aplec tindrà lloc el dia 7 de Juny. "Germanor" té ganes d'assistir-hi i organitzar un cotxe per a tots aquells que vulguin disfrutar d'un dia ple d'entusiasme per la nostra dansa. L'Aplec de Calella és un dels millors que s'organitzen en tot Catalunya. / A FER BOSSA DE VALENT!» (ANÒNIM, 1959: 5)

²¹³ Els certàmens del municipi d'Osona es degueren a Joan Triadú i, segons Jaume Medina (1989: 38), van mantenir un caràcter local fins que es va encarregar a Triadú que hi fes pujar gent de Barcelona. Per facilitar-ho, es va posar a disposició un autocar, una proposta que va acabar arribant a Carles Riba —a través del mateix Triadú i de J. M. Vall—, que hi va presentar —i van resultar premiats— «Vint sonets» —«els que el 1951 tenia escrits de *Salvatge Cor*». Amb la implicació de l'abat Escarré —que també el veurem vinculat amb els aplecs de Paretdegada— encara van augmentar més la repercussió.

Els aplecs de la Selva del Camp havien nascut amb un objectiu ben clar: mostrar l'oposició al franquisme des d'un punt de vista de resistència no només cultural sinó també política (però apartidista, aleshores els partits encara estaven prohibits i la unitat va ser el gran èxit dels aplecs, així com també un dels esculls que els va fer desaparèixer). Tal com es desprèn de les converses mantingudes amb diferents persones que s'hi van vincular, no es pretenia només donar una embranzida peremptòria a la cultura catalana, sinó que també es creia imprescindible ajuntar les persones que compartien uns mateixos ideals per donar-los la possibilitat d'establir vincles i complicitats entre ells, de compartir neguits i esperances, i per fer-los veure que el futur del país radicava en ells mateixos, que les coses podien canviar si ells s'implicaven perquè això passés, si ells es comprometien i, sobretot, que no estaven sols. Però, com que no tothom tenia el mateix punt de vista, en aquesta efemèride anual també intentaven implicar cadascú des de l'aspecte que més l'atregués, sense necessitat de compartir-ne altres i sense la necessitat de conèixer l'abast que es pretenia amb tot plegat: l'Església, el selvatanisme, el sardanisme, l'escoltisme, el catalanisme... La gràcia era, precisament, aconseguir que cadascú s'hi involucrés des del seu àmbit i, entre totes les implicacions, fer realitat una gran efemèride, constructiva des del punt de vista dels Països Catalans, sense que la gran majoria de gent conegués el compromís i la incidència real que representava tot plegat i, per tant, vetllessin perquè tot tirés endavant sense problemes, dubtes ni temors de cap tipus.

Gràcies a l'empara de l'Església —tinguem en compte que el lloc on es realitzaven era, precisament, un recinte religiós en el qual s'advocava la Mare de Déu de Paretdelgada i sempre hi havia lloc no només per a la missa, sinó també per als clergues, com passa en el llibret que publiquen cada any on les paraules de diferents membres de la clerecia, no hi podien faltar—²¹⁴ i a l'empenta dels organitzadors i de la gent de diversa índole i procedència que hi va donar suport, així com a l'amplitud d'horitzons oberts es van poder celebrar aquests aplecs que no només van aconseguir l'objectiu pretès, sinó que van arribar fins molt més enllà de les expectatives inicials.

Aquest èxit mostra que la societat catalana necessitava una via d'escapament com aquella, una «alenada d'aire fresc», com en diu Jacint Felip, un dels membres de Germanor; un espai en el qual l'ambient que es respirava era ben diferent del de la

²¹⁴ El santuari es troba a uns quatre quilòmetres de la Selva del Camp anant cap a Vilallonga i està edificat sobre restes romanes i sarraïnes. Hi ha la Creu Blanca (1604) i la capella de Sant Nicolau, rehabilitada el 1939 (SALUDES, 2005: 165-171). Els llibrets s'han pogut consultar gràcies a l'arxiu d'Isidre Fonts; cal apuntar, però, que Joaquim Masdeu Guitert també els ha facilitat en format digital.

normalitat del moment. Així, si durant la resta de l'any qui no se sumava a les idees del règim es podia sentir sol, allí no; allí hi havia tot un esperit de lluita i de reivindicació, i s'hi creava un teixit entre tots els que el compartien. És clar que no tothom hi anava per això, també hi havia qui hi anava només per ballar sardanes²¹⁵ o per participar en un acte del poble.

En aquest sentit, també cal destacar que Jacint Felip recorda que l'única persona que els va parar la mà per si tenien algun problema va ser el pare Guiu, del monestir de Poblet. Sergi Vallverdú també recorda la tasca del Dr. Vives a l'hora de demanar permisos, així com la voluntat d'ajudar-los econòmicament de Mn. Muntanyola, a part dels col·laboradors amb qui ja comptaven: Espar Ticó, Lluís Carulla (Gallina Blanca) i Trinaranjus.

Els aplecs de Paretdelgada representaven, tal com diu Isidre Fonts: un «afrontament a tota la realitat; una provocació a tot» o, en paraules de Mn. Daniel Barenys: «una filosofia de reacció»; i amb les de Ferran Jové Hortonedà: «una forn de creació d'estímuls, d'idees i de reivindicació». Amb els aplecs de Paretdelgada es volia aconseguir una mica de normalitat en una societat que es trobava encara perseguida pel franquisme, per demostrar que una altra realitat era possible —una realitat en clau catalana— i per donar una mica d'esperança als que creien en un altre món: més obert i més lliure.

Els aplecs esdevingueren —així estaven pensats— una eina al servei del poble, de reclam de justícia i de reivindicació de la cultura i de les llibertats preses. Així, encara que no es demanés el permís s'hi podia sentir «El cant dels ocells» o «La Santa Espina» que, expressament, ja s'oferien com a concert i no per ballar sardanes, per fer-les simbolitzar més, tot i que certa gent del món sardanístic no ho entengués, segons indica Isidre Fonts.²¹⁶ D'aquesta manera, s'aconseguia emocionar els cors de la gent que hi

²¹⁵ Vegeu en l'annex 3.2 l'entrevista feta, per exemple, a Lluís Sotoca Novell i Conxita Girona, que anaven a l'aplec per ballar-hi sardanes; com a sardanistes aficionats, per tant.

²¹⁶ Cal tenir present que qui va donar-li més caràcter nacional a «El cant dels ocells» va ser Pau Casals en interpretar-la en violoncel en els seus concerts a l'exili. En tocar-la en la conferència «I am a catalan» (24 d'octubre de 1971) que va pronunciar a la seu de les Nacions Unides, encara va adoptar més simbologia com a cant a favor de la pau i la llibertat (HARRINGTON, 2011: 26). Per tenir-ne en compte la simbologia en aquell moment concret, fixem-nos que Mn. Ramon Muntanyola va haver de donar explicacions al cardenal Arriba y Castro del text següent aparegut a *La Veu de la Parròquia*: «El violoncel prodigiós de Pau Casals ens ha ofert les notes més emotives i els més perfectes acords. El seu cor d'artista i de "català universal" ens ofrena paral·lelament un missatge de pau, de bonesa i de simplicitat franciscana. No és endebades que l'infant del Vendrell no ha abandonat mai del Mestre. Per això el Nadal és la seva gran festa. Per això ha fet seu, i més nostre, el CANT DELS OCELLS. Per això ha fet universal EL PESSEBRE.» Un text que, segons el mateix Mn. Muntanyola assenyala, es considerava una «gosadia insòlita» (document 349, FRM – AHT).

participava,²¹⁷ perquè hi havia al darrere, precisament, una idea de projecció i d'agrupament, com assenyala Camil Ferrater. Per aconseguir aflorar aquests sentiments s'havia de mentir, diu Ferran Jové Hortonedà i Mn. Daniel Barenys, també, tot i que utilitza un altre terme: «bòfia»; si es volia disposar de tots els permisos no es podien explicar tots els detalls del que es pretenia fer.

Amb anterioritat a aquests anys (1959-1964) ja s'havien celebrat altres aplecs a l'ermita de Paret-delgada, però no tenien aquest objectiu de fons; se centraven més en l'aspecte sardanístic i en el culte a la marededéu de Paret-delgada i no anaven més enllà. Es recull, per exemple, en la circular núm. 2 de *Germanor* (JOLLES, 1958b: 2):

Déu sap els anys que el 5 d'agost tota La Selva en pes s'aplega a redós de la nostra ermita de Paret-Delgada. Amb tot i que no pocs es traslladen al Santuari amb els mitjans moderns de locomoció, resten encara bons grups d'aquelles colles de selvatans que, com en altres temps, van a peu o amb els típics carruatges que evoquen el record de nius de selvatans plens d'avis i mainada... amb la vella ombrel·la de la padrina delicada que no es recorda que el sol no fa mal... les fadrines les fadrines endiumenjades llueixen mocadors vistens per decurs de la llarga carretera que porta a l'ermitori... la campana llença al vol el seu repic de festa majonera i els selvatans van deixant jornells de flors, petons i avemaries damunt l'imatge blanca com un lliri de dolor...

[...]

Un comiat a la Verge farà que guardin dolç record de la festa... i a plena veu cantaran tot fent l'amistat a la Madona Blanca...

Qui seria l'advocada
de nosaltres pecadors,
Mare de Déu, si no Vós,
Verge de Paret-Delgada?

... el comiat és una darrera mirada a l'ermitori, que fa néixer un viu desitg d'arribar a la llar per explicar amb els llavis endolcits les impressions d'una jornada plena de religiositat i de petita pàtria...

El 1959, però, els aplecs prendran una nova volada, de caràcter més ideològic, i de mica en mica aniran aconseguint més i més èxit, i abraçaran cada vegada aspectes més diversos de la cultura catalana en la seva celebració i més persones d'arreu dels Països Catalans en la seva organització i/o en la seva participació, entre les quals figuraran les

²¹⁷ Vegeu en l'annex 3.2.9 l'entrevista a Jacint Felip, membre de Germanor.

personalitats més destacades del món de la cultura catalana del moment i en l'esdevenidor, com ara Joan Triadú, Ferran Soldevila, Joan Fuster o Miquel Porter i Moix, per posar exemples d'àmbits diferents.

En els aplecs de Paretdelgada tot estava pensat per aportar a la cultura catalana allò que es creia que més necessitava, en el qual els catalans que hi assistien, en un clima com el que oferien els aplecs, s'enarboraven pel que representaven, i en el qual tot cada vegada esdevenia més clar; així, si al principi les paraules eren altament simbòliques, a poc a poc es va anar perdent la por a dir les coses pel seu nom i es va buscar la força de cada paraula i de cada gest, com veurem. Grau i Garriga recorda que s'hi ajuntava des de «gent més gran [...], que venia a estimular-nos, fins a gent més jove, que representàvem l'esperança».

Al final, però, va tenir més força l'atreviment i la intrepiditat; la voluntat política que hi havia rere els aplecs no va poder evitar que hi fes acte de presència amb voluntat clarament provocadora una representació del règim tan suspicax, com va ser l'aparició el 1964 —en l'últim dels aplecs— del cardenal Benjamín de Arriba y Castro i el seu parlament en castellà. Les tensions internes eren ja palpables i la resolució de la compareixença del cardenal va acabar d'avivar-les i distanciar-les i, d'aquesta manera, es va impossibilitar un nou permís. A més, posteriorment a aquell que havia d'acabar sent el darrer dels aplecs, hi va haver interrogatoris. Sembla —segons Sergi Vallverdú— que el cardenal va convocar els organitzadors de la Selva i els va fer un sermó al respecte —ho va resoldre tot el Dr. Vives, cosí del rector de la Selva, segons Salomé Balsells— i molts no s'hi volien jugar tant i, per això, van decidir acabar-ho allí. Fora de la Selva, altra gent també va ser interrogada, Grau i Garriga recorda que fins i tot li volien retirar el passaport; Isidre Fonts assegura que efectivament van retirar-lo a Josep Pedreira,²¹⁸ secretari del premi literari de l'últim any dels aplecs.

Malgrat tot, sis edicions dels aplecs van poder fer-se realitat, amb tot el que això va comportar de pòsit en la societat catalana del moment, perquè cal tenir en compte que hi anaven grups de la contrada i persones que s'hi desplaçaven expressament des d'arreu dels Països Catalans. A més, les notícies sobre els aplecs de Paretdelgada corrien pel bocaorella, sobretot entre els assistents de la rodalia i entre els cenacles culturals més catalanistes d'arreu dels Països Catalans, i per algunes de les publicacions de l'època,

²¹⁸ Per a més informació, vegeu, per exemple, Sopena Buixens (2011).

com la revista *Serra d'Or*, com veurem més endavant, o *Poemes*,²¹⁹ sobretot en els darrers anys, en què aquestes trobades van agafar més volada.

Per donar-los a conèixer, els organitzadors escampaven els cartells pel territori, intentant arribar tan lluny com fos possible —el triangle Tortosa, Lleida, Vilafranca-Vilanova era el que acostumaven a cobrir— amb motos o furgonetes de Trinaranjus que tenien gràcies a Josep Espar i a part dels cartells ho anunciaven per megafonia; així la gent de cada localitat s'hi acostava i els servia, també, per establir contactes amb aquelles persones (MANENT, 1999: 180).

Arran dels aplecs, el grup Germanor durant els primers anys va rehabilitar l'exterior de l'ermita de Paret delgada per adequar-la a l'aplec i a la quantitat de gent que hi va arribar a anar. Es va tirar un mur a terra, per poder fer la plaça de ball més gran i es va aplanar la riera perquè hi poguessin aparcar els cotxes. Tot això es feia entre tots, en un autèntic esperit de col·laboració, allunyat de qualsevol protagonisme. A més, però, coincidint amb els aplecs també es va reformar l'ermita per dins; la restauració (1959-1963) va anar a càrrec de l'artista Josep Grau-Garriga, de Sant Cugat del Vallès, però amb vincles a la Selva per part de mare, cal destacar-ho perquè la seva tasca d'implicació en els aplecs també serà important.

En l'àmbit religiós, cal remarcar, a més, que la missa dels aplecs es deia en català i de cara al poble —el rector que es va encarregar la majoria d'anys de fer l'homilia fou Mn. Josep Pasqual, director de la Casa d'Exercicis de la Selva, que s'havia erigit durant l'arquebisbat de Manuel Arce y Ochotorena; però en algunes ocasions també va anar a càrrec del Dr. Vives— i que l'altar el posaven al lloc de la cobla —van fer les cerimònies més populars i no tan encararades com aleshores s'estipulava. Trobar-se

²¹⁹ La revista *Poemes* en el núm. 1 (hivern de 1963) inclou la informació sobre el II concurs de Poesia, 1962. S'hi explica que el primer premi fou declarat desert, i foren concedits accèssits a J. M. Arnavat i Vilaró, Miquel Martí i Pol i Josep Gual Lloberes i que l'any 1961, que fou quan hi va haver el primer concurs, el guanyà F. Xavier Amorós. D'altra banda, en el núm. 5 (hivern de 1964), p. 2, s'inclou la poesia, de Martí Sunyol, que va rebre el primer accèssit al Concurs Literari de la Selva del Camp 1963:

«LA VIDA ÉS EL DOLOR... / La vida és el dolor / des d'on l'ombra de Déu / sembla llavors d'esperança: / cauen en la paraula / que fàtua s'enfila; / s'enfonsen en la fe / fràgil, d'ales trencades. / La sembla va plovent / davant els ulls opacs / de l'ànima agrisada.»

En el mateix núm. 5, p. 12, s'inclou també la notícia sobre la convocatòria del IV Concurs Literari a la Selva del Camp corresponent a l'any 1964, a celebrar el 14 de juny a Santa Maria de Paret-Delgada. S'hi exposa que l'any 1963 fou declarat desert i que hi obtingué un accèssit Martí Sunyol, de la Garriga. I, en la mateixa pàgina, s'ofereix informació sobre el premi anual de Poesia, dins del certamen literari de les Roses del Centre de Lectura de Reus, que va guanyar Salvador Perarnau.

La importància de la Selva a través d'aquesta revista, la copsem, per exemple, quan Joan Triadú comenta el «Guardeu-me la paraula» de Xavier Amorós i es refereix a l'«engrescament abrandat de la gent de Reus i de la Selva del Camp» (núm. 2 —primavera de 1963—, p. 6).

Perquè es copsi la voluntat d'altaveu de la revista, en el núm. 8 (tardor de 1964), p. 3, s'inclou el premi Salvat-Papasseit al XXI Concurs de Poesia de Cantonigròs, 1964, corresponent a Jaume Melendres

enmig d'una època de canvis com el que representava el Concili Vaticà II ajudava a introduir aquests nous enfocaments religiosos que, alhora, representaven una mirada crítica envers la imatge que l'Església ofería dins del territori català i, de retruc, de l'Estat espanyol, que és qui subjugava bona part de l'Església catalana que, en molts casos, defensava una posició totalment oposada a l'ideari del dictador.

Durant els aplecs, es cridaven consignes i s'avisava de qui anava arribant per megafonia. Algunes de les consignes es treien del *Breviari social de Pius XII* de Mn. Ramon Muntanyola, segons Camil Ferrater, o de textos del també selvatà Ventura Gassol, segons Sergi Vallverdú, entre altres procedències. A més, hi havia cartells penjats per les parets. Tot per tal de crear un determinat clima que en altres dies de l'any no existia. Això implicava, també, que havia d'estar tot perfectament travat; és a dir, que tot havia d'estar pensat i articulat tàcticament i amb molta mà esquerra, de manera que tothom conegués la seva aportació i se la fes seva perquè era amb la qual se sentia més identificat, però sense més atreviments, perquè si anaven maldades, ningú se'n pogués ressentir.

Obrar estratègicament implicava, també, fer-ho a redós de l'Església —per la immunitat que tenia— i implicar-hi personalitats del poble, com l'alcalde, un alcalde franquista que, però, no podia negar-se a participar en un acte local. D'aquí que, malgrat la voluntat reivindicativa que hi havia al darrere, a la Selva s'intentessin vendre els aplecs de Paret delgada com un acte de selvatanisme i implicar-hi tothom; és en aquest sentit que Pilar Olivé afirma: «Els aplecs van ser una cosa molt sana, perquè s'hi van barrejar dretes i esquerres». De tota manera, alguns sabien que s'hi jugaven molt i Isidre Fonts que, segons Xavier Amorós (2004: 51), era: «el líder indiscutible d'aquell moviment», des de l'inici estava en contacte amb gent activista de Barcelona, sobretot amb Ramon Bastardes, i havia acordat amb ell que si hi havia problemes amb Información y Turismo, en relació amb la gosadia que podien trobar en aquells aplecs, desapareixerien i passarien a la clandestinitat per no implicar més gent.

Les cobles i les actuacions musicals s'havien d'abonar i es feia pagar entrada, cosa que alguns dels sardanistes no sabien entendre, perquè això normalment no passava,²²⁰ però, explica Isidre Fonts, servia, a més, perquè els participants adquirissin un compromís i els primers a pagar-la eren els organitzadors. Això també implicava tancar tota l'ermita per evitar que hi hagués gent que entrés sense passar per caixa. A part dels

Inglès.

²²⁰ Vegeu en l'annex 3.2.9 l'entrevista a Jacint Felip, membre de Germanor.

diners de l'entrada, també hi havia bar i parada de llibres i discos. Cada any també es publicaven uns llibrets de l'aplec i es preparava una cinta catalana —que s'havia d'anar a comprar a Barcelona, clandestinament— amb la inscripció corresponent, que es donava amb l'entrada. Algunes persones es guardaven les cintes any rere any com a recordatori, rememora Salomé Balsells. Per obtenir ingressos, també es comptava el dinar; Jacint Felip recorda com n'era de difícil fer arribar en aquest cas, també, el concepte d'haver de pagar; sobretot perquè el jurat dels premis no pagava, però els altres sí, encara que haguessin col·laborat amb un article a l'opuscle. Amb tot, alguns dinaven entrepans que es portaven de casa i es quedaven a l'ermita tota la jornada, fins que tocava anar a la Selva per al lliurament de premis i el concert.²²¹ En relació amb el pressupost per als premis, Joan Triadú recorda que d'on es treien diners era d'Òmnium, recentment creat, i que sempre intentaven deixar algun premi per atorgar perquè sortissin els números.

El llibret que s'hi publicava havia de comptar no només amb l'autorització de la censura, sinó amb un dipòsit legal, tal com s'havia estipulat el 20 de gener del 1958, al *Boletín Oficial del Estado*, que recollia el «Decreto de 23 de diciembre, 1957». A més, cal tenir en compte que el marge de maniobra que es va donar amb la llei de premsa i impremta, no es va obrir fins al 1966, amb la llei 14/1966 de 18 de març; de manera que els aplecs queden en l'espai temporal que ho integra tot: tant la necessitat del dipòsit legal com la inexistència de la llei de premsa i impremta. No era pas fàcil, doncs, poder aconseguir treure a la llum aquestes publicacions que, a més, comptaven amb col·laboracions importants; però, això sí, sempre amb la benedicció eclesiàstica.

Les coneixences que cadascú podia tenir van aconseguir donar un ressò inesperat als aplecs. Així, s'hi van sumar intel·lectuals com Joan Oliver, Ramon Bastardes, Joan Cornudella, Miquel Porter, Joan Ballester, etc., i tots junts van aconseguir que cada vegada tinguessin més rellevància i s'hi impliquessin diferents aspectes de la cultura catalana: sardanes i música de cobla, però també castells, literatura, cançó, cinema, fotografia...

Sense la iniciativa i la dedicació de Germanor res hauria estat possible; perquè cal tenir en compte que en aquell moment les tisores de la censura encara tenallaven qualsevol acte i sobretot els que podien promoure oficialment: marcats per la voluntat

²²¹ Vegeu en els annexos 3.2.5 i 3.2.10 les entrevistes a Salomé Balsells i Camil Ferrater, membres de Germanor.

d'impulsar la llibertat que els era coartada; de manera que el coratge, l'empenta i la valentia havien de ser fermes per tal de prosperar. Els organitzadors dels aplecs van demostrar clarament aquesta fermesa perquè no només van aconseguir tirar-los endavant sinó que hi van implicar molta altra gent de la població i de més enllà; sense aquest esperit dels membres del grup Germanor els altres selvatans no s'hi haurien compromès, com tampoc sense la decisió contundent de tots els selvatans els que no ho eren no haurien tingut aquest espai de trobada per fer-hi, cadascú, la seva aportació.

2.1. La Selva, un cas concret: la societat selvatana de l'època

La Selva del Camp ha destacat per engendrar personatges culturalment importants com Joan Puig i Ferrer (1882-1956) o Ventura Gassol (1893-1980), per posar dos noms. És un poble en el qual s'hi ha manifestat en diverses ocasions la cultura en majúscules; i que, per tant, ja comptava amb un bagatge cultural important. Els personatges més il·lustres del moment eren: Ramon Blasi i Rabassa (1901-1980), insigne poeta que, a més, va col·laborar amb *En Patufet* (1904-1938; 1968-1973) i el seu suplement com a setmanari infantil: *L'Esquitx* (1931-1936); l'il·lustre Eufemià Fort i Cogul (1908-1979), que anava publicant obres per a la seva col·lecció «Analecta Selvatana» (1947-1963)²²² i, encara que no fos de la Selva sinó de Reus, el geògraf i historiador Josep Iglésies (1902-1986) o Mn. Ramon Muntanyola i Llorach (1917-1973), que havia nascut a l'Espluga de Francolí, en aquests dos darrers casos pels seus vincles amb la població.²²³

En aquells moments a la Selva, a part d'una Agrupació de Selvatans Residents Fora Vila (Adesel) que s'encarregaven, entre altres coses, de la publicació de la revista amb el mateix nom: *Adesel* (1953-1965),²²⁴ a la qual anirem fent referència, que recollia tota l'actualitat del poble i d'aquelles persones que d'una o altra manera hi estaven vinculades, també hi havia el Centre Catòlic (que tenia una secció dramàtica) i, vinculat

²²² Es tracta de publicacions del mateix Eufemià Fort i Cogul. El primer número, precisament, tracta sobre el santuari de Paret delgada. La llista completa de títols publicats fou aquesta: núm. 1 (1947): *El santuari de la Mare de Déu de Paret Delgada a la Selva del Camp de Tarragona*; núm. 2 (1947): *Els «Goigs» a Paret Delgada*; núm. 3 (1948): *La congregació de la Sang de la Selva del Camp de Tarragona* [un llibre la publicació del qual fou prohibida per la censura —i després també se li prohibí l'edició de cent vint-i-cinc exemplars del llibre: *El Rector de Vallfogona i Santes Creus* (SOLÉ I SABATÉ, 1994: 158 i 172)]; núm. 4 (1948): *El pare Joan M. Prats i Gibert. C.M.F. notícia biogràfica*; núm. 5-8 (1950-51): *El convent de Sant Agustí a la Selva del Camp de Tarragona*; núm. 9 (1951): *La pesta a la Selva del Camp i el patronatge de Sant Andreu*; núm. 10 (1951): *Mossèn Josep M. Cogul, prev. Esmert biogràfic*; núm. 11 (1953): *L'ermita de Sant Pere del Puig*; núm. 12 (1953): *Les creus monumentals a la Selva*; núm. 13 (1954): *Els «Vergonyós» de la Selva del Camp: Família d'artistes*; núm. 14 (1954): *Sant Antoni M. Claret i la Selva del Camp*; núm. 15 (1954): *Biografia del servent de Déu Rvnd. P. Francesc Crusats i Franch. C.M.F., màrtir de la Selva del Camp*; núm. 16 (1959): *La mineria a la Selva en el segle XIV*; núm. 17 (1959): *El convent de Sant Rafael, de Carmelites Descalços, de la Selva del Camp*; núm. 18 (1960): *Josep Batlle i Jover, notícies d'un selvatà vocal de la Junta Superior de Catalunya*; núm. 19 (1963): *Sant Pau i la Selva del Camp*.

²²³ Així Josep Iglésies va escriure: *Perennitat de la Selva del Camp* (1956) i Ramon Muntanyola, com hem vist, hi va passar els anys (1951-1960, exactament, apunta Fort i Cogul: vuit anys, quatre mesos i vint-i-un dies) de sanció —se'l va nomenar per un càrrec eteri: capellà adjunt a la Casa d'Exercicis— per l'atreviment, segons l'arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro, de la revista catalanista *Ressò* (1950-1952) —descendent del full parroquial *La veu de la Parròquia* (1947-1950), que havia prohibit el mateix arquebisbe (FORT I COGUL, 1977: 191).

²²⁴ Per la importància d'*Adesel* en relació amb els aplecs de Paret delgada, en l'annex 3.8 en podeu trobar un estudi inèdit.

amb el Centre Catòlic, els Joves d'Acció Catòlica, així com l'Ateneo El Lauro, on se sociabilitzava la burgesia local, o el Casal Selvatà, de caràcter més popular.

El Ateneo El Lauro era l'espai on la classe dirigent es distreia o es reunia per parlar de negocis o de qüestions polítiques. Comptava amb una sala d'espectacles i s'hi organitzaven, a part d'escenificacions teatrals o passis de pel·lícules, balls, caramelles i conferències. Després de la guerra, l'Ateneu va ser confiscat i va passar a mans d'Educación y Descanso. En els primers anys de la dictadura franquista, va esdevenir un espai que feia d'altaveu dels valors nacionalcatòlics que propugnava nou règim. Aquell tarannà ideològic, però, va anar esvaint-se de mica en mica. Així, durant els anys 1970 els nous responsables van vincular l'entitat tant a la Nova Cançó com al Congrés de Cultura Catalana (MASDEU I GUITERT, 1979; PUIG VALLVERDÚ, 2018).

Com a contrapartida, hi havia la Defensa Agrària, de tarannà republicà, catalanista i obrer, que comptava amb una sala d'espectacles, des d'on, a més, s'incentivaven altres activitats, com excursions i concerts. Com que es tractava d'una entitat activa, s'hi van crear diferents seccions com el Club Ciclista i els Amics del Teatre... Però durant la Guerra d'Espanya va ser la seu del Front Popular. Un cop acabada la guerra va ser incautat pel Sindicat Vertical Agrícola a nom de Delegació de Sindicats de FET i de les JONS. El 7 de setembre del 1954 es va signar una acta de compravenda amb l'Arquebisbat, aleshores ja era arquebisbe el cardenal Arriba y Castro —que ho va ser del 1947 al 1970—, pel preu de 176.899,20 pessetes. El mateix 1954 l'Arquebisbat el va cedir a la parròquia de la Selva, que el va arranjar i com a Casal Selvatà hi instal·là l'Escola Parroquial de Sant Agustí. El 1959 s'hi construirà l'amfiteatre i després es reformarà la distribució de l'espai i s'hi construirà el bar i dues sales al pis superior. Mn. Joan Salvat, com a ecònom de la parròquia en passarà a ser el director. No serà fins al 1977 que els antics socis i fills de socis de la Defensa Agrària reclamaran el local, traspàs que es va farà efectiu l'estiu del 1978 (GRAU I PUJOL, PUIG I TÀRRECH, 1992; PUIG TÀRRECH, 2001).

Prèviament als aplecs, en aquell escenari de postguerra, a la Selva ja s'hi anaven realitzant esdeveniments de promoció de la cultura catalana diversos, vinculats a l'Església. Així, per exemple, el 28 de desembre del 1952, amb motiu del 50è aniversari de la mort de Mn. Cinto Verdager, se'n prepara un afectuós homenatge. Els selvatans i

les selvatanes n'eren conscients, de la importància, per això inclouïen dins el programa d'actes el text següent, imprès a la impremta Diana.²²⁵

La Selva, fent-se ressò de la vibració nacional entorn de la figura de Mossèn Jacint Verdager, poeta i sacerdot, patriota i símbol, organitza un homenatge popular, abans de cloure's l'any cinquantè del seu traspàs.

Si els pobles es judiquen per l'entusiasme que despertem llurs poetes i herois, la nostra vila va a l'avantguarda de tots perquè sap sentir en el més pregon i de la manera més delicada l'amor a l'art, a la literatura, a la poesia.

Per això, i honorant-se del sentit tradicional de La Selva, espera la col·laboració de tots.
La Comissió organitzadora

Matí

A les nou, en l'Església parroquial, missa amb càntics nadalencs i eucarístics de Verdager i plàtica preparatòria per a la comunió.

A dos quarts de dotze, en el Centre Catòlic, homenatge dels infants de La Selva al poeta sacerdot i repartiment de llibres i opuscles de literatura infantívola.

Seguidament audició de sardanes per la Cobla Selvetenca.

Tarda

A les sis, en la sala d'actes de l'Ateneu, vetllada literàrio-musical amb la intervenció de destacadíssimes figures del nostre món artístic.

Feta l'obertura de l'acte, Mossèn Ramon Muntanyola dissertarà sobre «Verdager entre el missal i la ploma».

Els rapsodes tarragonines Srta. Clara Estradé i Jaume Morron recitaran escollides poesies de l'immortal autor de l'*Atlàntida*.

I el famós i popularíssim tenor

Emili Vendrell

Oferirà un selecte repertori de cançons, que ha de constituir la cima de la jornada endreçada a enaltir la memòria del més gran dels nostres poetes.

Per completar l'acte es projectarà un interessant film de sentit cristià.²²⁶

²²⁵ És la mateixa impremta que va publicar el primer document en català de la zona durant la postguerra: *Goigs en alabansa de Nostra Senyora de la Roca, situada en lo Terme de Montroig. Camp de Tarragona* (1940) (BOADA I ARAGONÈS, 2002: 88), això sí amb ortografia prefabriana.

²²⁶ Document 786, FRM – AHT.

L'acte, per tant, va incloure tant aspectes més cristians —un film d'aquesta índole i la missa pertinent—, com també el repartiment de retalls de l'obra de Jacint Verdaguer, recitals i, fins i tot, cançons a càrrec d'Emili Vendrell, una vetllada literariomusical, un discurs de Mn. Muntanyola i una audició de sardanes.

La societat selvatana, per tant, ja gaudia d'un bon clima cultural català prèviament als aplecs. O sigui que, no es tractava de trencar el gel en un ambient inhòspit, sinó de continuar i ampliar el camí que ja s'estava marcant i, en tot cas, fer-ho de manera més organitzada i estratègica. Sempre amb una Església, la local, que facilitava els actes i en responia, així com els vilatans, que també s'hi implicaven i hi participaven, amb l'objectiu de respirar, enmig de l'escenari opressor del moment, i contribuir a fer poble; i en molts altres casos, contribuir, també, a reconstruir el país.

2.2. Precedents

Els aplecs de Paret delgada provenen d'uns altres, també sardanístics, que ja se celebraven, alguns amb motiu de la segona Pasqua. Tots ells comptaven amb certa anomenada i eren un símbol per als selvatans per poder promoure el poble cap enfora. A. Avellaner (1964: 14) marca com a data primigènia dels aplecs el 1948 i indica que ja hi van actuar algunes cobles: la Selvenca, l'Esbart Tarragoní i l'Esbart Montserrat del Centre de Lectura de Reus i que, de mica en mica, les cobles d'aquests aplecs es van anar ampliant. Aleshores la festa començava a les 10 del matí amb unes sardanes, a les quals seguia missa i més sardanes, després de les quals hi havia jocs i danses.²²⁷

D'un aplec de l'abril del 1953 se'ns diu:

El día 6 de abril, fiesta segunda de Pascua, se celebró, conforme estaba anunciado, el Aplec de Paret Delgada, al que concurrieron ingentes contingentes de forasteros de todo el Campo de Tarragona y otras comarcas del arzobispado. Nuestra villa materialmente se volcó al Santuario.²²⁸

I, en el cartell,²²⁹ podem copsar el conjunt d'actes d'aquell Dilluns de Pasqua, imprès ja totalment en català. Al matí missa amb el Dr. Salvador Cabré, conciliari diocesà dels joves d'Acció Catòlica, amb predicació del cardenal Dr. Benjamín de Arriba y Castro, arquebisbe de Tarragona i primat de les Espanyes, que presidia l'aplec. A dos quarts d'onze, sardanes i ball de bastons, així com exhibició de ballets catalans. A dos quarts d'una, concurs de colles sardanistes i repartiment de premis, a part del lliurament d'una cinta record. A la tarda, a dos quarts de quatre, més sardanes. I, finalment, esclat sardanístic de fi de festa i comiat a la mare de Déu de Paret delgada amb el cant de la Salve. Ho organitzava els Joves d'Acció Catòlica del Camp i l'Obra

²²⁷ L'article d'A. Avellaner (1964: 14) es reproduïx a l'annex 3.6.2 a causa de la dificultat de localitzar-lo i la importància de tot el que s'hi indica.

²²⁸ *Adesel*, núm. 2, abril de 1953, p. 7-8. D'aquest aplec, ja n'havia fet difusió abans, Isidre —segurament Isidre Fonts— (1953: 6): «La Selva del Campo se dispone a organizar y celebrar para el próximo lunes de pascua, su ya tradicional “Gran Aplec” en su venerada Ermita de Paret Delgada. / Este año, Paret Delgada, una vez más se vestirá con sus mejores galas para dar paso a las juventudes deseosas de diversión y jolgorio. En este “Aplec” característico por su gran ideal sardanista, cabe destacar, además de su “Concurs de colles sardanistes”, exhibición de diferentes Esbarts y concursos en general, la actuación del Grupo de Falcons, de Llorens del Panadés, verdaderos maestros atletas que sin duda dejarán huella de su actuación. / Se denomina “Diada de Germanor” este lunes de Pascua de Paret Delgada que presidirá el Emmo. señor Cardenal Arzobispo de Tarragona. / Deseamos que como en años anteriores, esta fiesta se vea coronada por el más lisonjero de los éxitos, como premio, al gran entusiasmo de los organizadores.»

²²⁹ El cartell de l'aplec del 1953 era imprès a la impremta Ramon de Tarragona.

Atlético Recreativa (OAR) del Consell Diocesà d'Acció Catòlica de Tarragona, que havia posat a disposició dels interessats a assistir-hi autocars des de Tarragona; a més, s'havia previst un servei de cotxes a les hores dels trens des de la Selva del Camp a l'ermita de Paretdelgada i viceversa.

La celebració de l'aplec d'aquest any, el 1953, fins i tot compta amb una anècdota, un aclariment que s'ha de fer al *Diario Español* per tal de deixar ben alt el nom de la Selva, vinculat a aquest acte que era l'aplec de Paretdelgada:

Los componentes de la Junta provisional de Adesel han suscrito y enviado una carta al *Diario Español*, de Tarragona reivindicando el buen nombre del Santuario y de los selvatanes, con motivo de la aparición en el mencionado *Diario* de una crónica sobre el Aplec de lunes de Pascua.²³⁰

Altres aplecs celebrats a l'ermita de Paretdelgada de la Selva del Camp, com passa aquest mateix 1953, se celebren durant l'agost:

Las fiestas patronales de nuestro Santuario han revestido, como todos los años, la solemnidad y animación de un aplec tan profundamente arraigado en la comarca. El día 5 [d'agost] hubo oficio solemne, con sermón y otros actos religiosos y las funciones del primer día del septenario. Aparte diversos festejos populares en los alrededores del Santuario.

No obstante, la fiesta verdaderamente selvatana a la Virgen se celebró el domingo siguiente, fiesta eminentemente religiosa y mariana, en la que hubo notable asistencia, como lo fue durante todos los días del septenario.²³¹

Alguns anys més tard, el 1956, la revista *Adesel* recull, en relació amb l'Aplec d'aquell any:

El tiempo lluvioso malogró que este año el tradicional «Aplec» en honor a la Virgen, el 5 de agosto, tuviera el éxito sin precedentes que todos esperábamos.²³²

²³⁰ *Adesel*, núm. 2, abril de 1953, p. 8. Es refereix a l'article que havia publicat a *Diario Español* Díaz de Nin per queixar-se, entre altres qüestions, del «exceso de concurrencia» a l'aplec perquè, segons el seu parer, «le perjudicó más bien»; un punt de vista que no comparteixen els membres d'Adesel tal com expressen al *Diario Español* en una carta al director signada per R. Blasi Rabassa, publicista; A. Poblet Puig, catedràtic; E. Fort Cogul, tècnic industrial; A. Aguilá Mestre, industrial; F. Pujol Roig, treballador; M. Masvidal Blanch, comerciant.

²³¹ *Adesel*, núm. 5, juliol-setembre de 1953, p. 28.

²³² *Adesel* núm. 23, setembre-octubre de 1956, p. 163.

Potser és per això que trobem la informació d'un altre aplec, aquest el 12 d'agost del 1956, que, com consta al cartell —altra vegada exclusivament en català, malgrat que no fos així en el cas dels aplecs del 1959 al 1964, segurament perquè tot i permetre's estaven més vigilats— és el Vè Aplec Sardanístic a l'Ermita de Paret Delgada de la Selva del Camp i no inclou cap referència a aspectes religiosos, només a la presentació de les noves anelles selvatanes.²³³

Com es veu, les notícies que giren entorn a l'aplec són moltes, símbol de la importància que tenia per als selvatanes. En aquesta mateixa circular, de la revista *Adesel*, unes pàgines abans, també se'ns diu —i cal remarcar que sigui en català, perquè no hi abundava en les pàgines d'aquests anys:

Enguany, els mateixos elements de l'any passat han fet present al susdit santuari d'un magnífic quadre realitzat en majòlica —pel gran ceramista barceloní senyor Guivernau—, amb la imatge de la Mare de Déu i el text de la ja tradicional pregària, quadre que embelleix el mur exterior del temple; i també obra d'ells ha estat el guió radiofònic que la vigília de l'aplec va llençar a l'espai d'una faisó immillorable l'emissora de Reus, i que meresqué tants elogis de tothom. (Dins d'aquest aspecte propagandístic, no ha mancat la participació adeselista en els pregons de Setmana Santa.)²³⁴

El 1957 hi torna a haver la celebració del tradicional aplec el dia 5 d'agost:

Siguiendo la tradicional costumbre se celebró el día 5 de Agosto «l'Aplec» en honor de la Virgen, en su Santuario de Paret delgada con la concurrencia y animación de todos los años. El programa de festejos fue también el acostumbrado.²³⁵

Puig i Tàrrrech (2001: 122), però, apunta com a precedent dels mítics aplecs, un que es va dur a terme a l'ermita de Paret delgada l'11 d'agost del 1957 en què es va contractar la cobla Tarragona per un preu de 1.200 pessetes. Se'n conserva el contracte oficial, segellat pel Sindicat Provincial de l'Espectacle i registrat amb el número 389.

²³³ Aquestes noves anelles eren: Dansaires de Catalunya, Selvatanes, Flama Catalana, Gent del Camp i Pep Ventura. El cartell s'havia imprès a Valls: Imp. E. Castells.

²³⁴ *Adesel*, núm. 23, setembre-octubre de 1956, p. 160.

²³⁵ *Adesel*, núm. 29, novembre de 1957, p. 207-208.

I, de fet, el mateix 1959 en què comencen els aplecs de nova fornada —que es durà a terme el 31 de maig— encara es realitzen aquests altres aplecs tradicionals el dia 5 d'agost, com consta en la circular de *Germanor*:

La festa de l'ermita, el 5 d'agost, fou animada i atractívola mercés a La Selvenca que ens delectà amb una bona audició de sardanes. Les despeses quedaren del tot saldades amb l'esforç de tota l'Agrupació per a col·locar banderetes a tots els devots de la Mare de Déu.²³⁶

Per tant, ja hi havia tota una tradició sardanista a la Selva i de fer aplecs sardanístics a l'ermita de Paret delgada. Se n'aprofitaran per donar-li molta més volada i carregar l'acte d'altres aspectes culturals, d'aquells que eren perseguits i reprimits. Aprofitaran, per tant, la tradició sardanista que ja hi havia, per donar-li més força i carregar-la de més ideologia —encara que es faci cautelosament—, a més, bastir-la amb altres aspectes de la cultura catalana que estaven soterrats i els quals, per tant, era important revitalitzar.

²³⁶ *Germanor*, circular núm. 13 i 14, juliol de 1959, p. 5.

2.3. Els instigadors

2.3.1. Germanor i l'Església

Germanor era un grup de joves que havia nascut el 1956, agombolats per la comunitat cristiana, amb molta empena i amb moltes ganes de recuperar certes expressions nacionals que el franquisme perseguia, d'aquí que es vincuessin sobretot a la sardana, símbol de Catalunya i de la recuperació cultural que hi havia al darrere, i que el seu logotip constés d'un escut dins de la qual a manera de creu de Sant Jordi es disposava la senyera —de dalt a baix— i, creuant-la les lletres de «GERMANOR» i, al capdamunt, els noms de: Rosselló, València, Balears i Principat, tota una declaració de principis.

Sens dubte Ramon Blasi i Rabassa es refereix a aquest grup de joves quan escriu el poema següent:

Vindrà la pau, Senyor?
-- Vindrà la pau
quan l'home es faci humil com Jo al pessebre;
quan sota aquest cel blau
el sol de germanor fongui la gebre
del desamor que fa a cada home esclau.
Quan ja no hi hagi més ni «teu», ni «meu».
Quan tot sigui de tots, i tots de Déu.²³⁷

Sorgeixen, dins del Casal Selvatà, amb el nom d'Agrupació Sardanista Germanor i, com a sardanistes, van obtenir grans èxits en els concursos sardanístics de la rodalia. S'expressa en el text d'una exposició per commemorar els seixanta anys de l'últim dels aplecs mítics:

El Grup Germanor tenia com unes de les principals activitats el món de la sardana. L'any 1956 naixia amb cinc anelles. L'any 1958 comptà amb dues anelles sardanistes, Germanor i Flama Catalana, les quals concorreren en diferents concursos. El 14 de desembre del 1958, participaren en el Primer Concurs Provincial de Sardanes, organitzat per la Congregació Mariana. Germanor quedà en segon lloc i Flama Catalana en cinquè.

Repetiren resultats el 10 de maig del 1959 en el Concurs Provincial celebrat a Reus. El 28 de juny a Tarragona, Germanor arribà segona i Flama Catalana cinquena. El 2 d'agost, a Constantí, Germanor quedà en quart lloc i Flama Catalana en cinquè. El 12 de setembre, a causa dels bons resultats provincials, es desplaçaren a Bellpuig en un concurs a nivell nacional.

La nova temporada començà amb la desaparició de Flama Catalana, perquè alguns dels seus membres havien d'anar a complir el servei militar.²³⁸ Germanor, en el concurs provincial celebrat a l'ermita del Remei (Alcover), el 12 d'octubre, aconseguí el primer lloc. A Valls, el 26 d'octubre, quedà tercer. A la Selva del Camp, el 28 de novembre, assolí el segon lloc i al final de temporada, ocupà la tercera posició a nivell provincial.²³⁹

Qui els havia ensenyat a ballar sardanes era Isidre Fonts, com comentarem més endavant.²⁴⁰ I en el primer número d'una circular que van publicar el 1958 ja deixaven clars quins eren els seus objectius i feien una crida a sumar-s'hi, en aquests rodolins (SALVAT, 1958: 2):

Com tot bon Selvatà	m'he posat bastant atent.
al dimarts cap assajar	
	Baixant pel carrer Major
Al sortir de casa meva	com per la festa major.
ensopego amb una pedra.	
	Fins que per fi he arribat,
A terra no he arribat	ho he vist tot arreglat.
perquè a Déu no l'hi ha agradat.	
	El Casal il·luminat
Després d'aquest accident	per poder ballar al costat.

²³⁷ *Adesel*, núm. 47, desembre de 1960, p. 1.

²³⁸ En la circular número 8 de *Germanor* s'acomiaten dels «bons companys que van [a] complir el servei militar [...] amb el cor ple de recança, al veure com es va desmembrant la nostra família amical de “Germanor”. I emprenen aquest viatge ple d'incertituds i fins potser de perills. Volem que el caliu de “Germanor” arribi fins a aquells bells indrets de la muntanya on són destinats i porti al seu esperit aquell alè de vida que els donarà el mateix respir» (GERMANOR, 1959: 1).

²³⁹ Exposició «Sardana, cultura i germanor 1959-1964», de la Colla Sardanista Germanor de la Selva del Camp, inaugurada el 8 d'octubre del 2023 al Castell del Paborde de la mateixa localitat, a càrrec del Sr. Xavier Tresserras i Ribas, president de la Confederació Sardanística de Catalunya. Se'n pot trobar informació, també, a *Germanor*, circular núm. 11 i 12, maig i juny de 1959, p. 5, i circular núm. 13 i 14, juliol i agost de 1959, p. 5. I encara es podria completar amb la informació d'altres concursos, com el de Bellpuig, del 12 de setembre del 1959, en què no obtingueren cap dels primers llocs o el Regional de Tarragona, el 19 de setembre del 1959, en què Flama Catalana quedà en 15è lloc i Germanor en 16è. (*Germanor*, circular núm. 15, setembre de 1959, p. 4)

²⁴⁰ Vegeu en els annexos 3.2.3 i 3.2.5 les entrevistes a Jacint Arnau i Salomé Balsells, membres de Germanor, i *Adesel*, núm. 34, març de 1959, p. 266 i núm. 41, febrer de 1960, p. 331.

El mes propi... la Sardana
de la terra catalana.

Passar unes hores alegres
pensant en les nostres terres.

Després d'haver-la ballat
cap a casa ja hem marxat.

Catalanes sempre més,
no ho creieu pas al revés.

Fins el dimarts que vindrà
no ens tornarem a trobar.

Que també serem cristians
si ballem com a germans.

Que el dimarts per «Germanor»
es una festa major.

Doncs inspirats d'un amor
es va formar «Germanor».

On tots els components
ens hi trobem molt contents.

Aquesta agrupació
és una gran il·lusió.

Això és el que busquem
tots els que allí ens trobem.

I per xò tot selvatà
s'hi hauria d'apuntar.

Els foren els responsables dels aplecs i, per tant, els gestors del caràcter que van prendre i d'haver aconseguit fer-los tan emblemàtics i no fer-los un acte només folklòric sinó de pes cultural nacionalment parlant. Representen aquells joves a qui Mn. Ramon Muntanyola (1970: 3-4) expressa tot el seu entusiasme a través de l'article «A propòsit de la joventut». Els mateixos joves en qui el poeta selvatà Ramon Blasi i Rabassa disposa «l'esperança lògicament fonamentada d'un proper demà amb una jovenalla que ens farà quedar bé a tot arreu, i que serà el fruit de la nova plantada que ara puja» (DE LA CREU, 1958b: 3).

Els aplecs els portaven molta feina, perquè, a part de condicionar l'espai, de mica en mica, com veurem, s'hi vinculaven cada vegada més esdeveniments i calia que estiguessin molt ben organitzats. I hi van estar fins que la tensió interna i la massa d'assistents els va superar. Fins aleshores havien treballat a la una, sense jerarquies i sense problemes a l'hora de destinar-hi temps i esforços.

Tot i que és amb l'organització dels aplecs que el grup Germanor obtindrà més ressò, abans ja era un grup actiu. I, a part de dedicar-se a les sardanes, sense oblidar la part més lúdica, que els portava a fer excursions o àpats en comú, aprenien català, feien

teatre i publicaven un butlletí intern²⁴¹ o preparaven actes més intel·lectuals, com conferències,²⁴² a l'estil de la que va pronunciar Josep Espar²⁴³ sobre «Catalunya projectada a Europa» el dia 31 de desembre del 1961, que va obtenir un èxit notable; o homenatges, com el dirigit a Maragall, amb motiu del centenari del seu naixement i del cinquantenari de la seva mort, un acte que anava a càrrec de l'Acadèmia de Dansa i la Secció de Llengua i Literatura del Centre de Lectura de Reus:²⁴⁴

El programa, bajo el epígrafe «La paraula i el gest», en cuya confección se adivinó la experta orientación del Dr. Vallespinosa, consistió en comentarios a la obra maragalliana y en la escenificación y recitación de algunos de sus poemas; Muntanyenca, Haidé, El Comte Arnau, La Sardana, El Cant espiritual, etc.

També cantaven caramelles, sortejaven mones de Pasqua i altres activitats de caire popular.²⁴⁵ En definitiva, col·laboraven a fer poble, a construir una Selva del Camp més esplendorosa i més catalana, sobretot en relació amb la cultura que s'hi projectava, que és allò que els donava força i genuïnitat. La revista *Adesel* ho proclamava obertament, per a ells Germanor és: «ese grupo inquieto a quien la Selva debe una de sus épocas de brillo espiritual sin par».²⁴⁶ Roser Puig i Tàrrach (2001: 116) assenyala que: «La cultura en sentit ampli i el lleure són els seus dos objectius, sempre en un marc molt clar: l'amor al país (Catalunya) i el saber-se pertanyents a la comunitat cristiana». D'altra banda, Sergi Vallverdú i Felip (1958: 2) comentava en la circular del grup:

«Germanor», nascuda en un moment en que la nostra vila es de sentia de tot allò més bell que Déu va posar a la nostra terra féu despertar en el cor d'un grup de joves, nois i noies, un anhel de superació i de simpatia pel ressò de la tenora, pel ballet popular, pel nostre teatre i per totes aquelles activitats que tenen tant de cristià i de català. (VALLVERDÚ I FELIP, 1958: 2)

²⁴¹ *Adesel*, núm. 50, juny de 1961, p. 51.

²⁴² *Adesel*, núm. 53, novembre de 1961, p. 86 i *Adesel*, núm. 54, desembre de 1961, p. 97-101 i 110-111 o *Adesel*, núm. 64, abril de 1963, p. 295.

²⁴³ *Adesel*, núm. 55, febrer de 1962, p. 128.

²⁴⁴ *Adesel*, núm. 52, octubre de 1961, p. 77 i *Adesel*, núm. 48, febrer de 1961, p. 16.

²⁴⁵ Tal com consta en diferents números d'*Adesel*, per exemple, núm. 37, maig de 1959, p. 278. De fet, A. Avellaner (1964: 14) exposa que el 1959 els joves de la Selva van fer unes caramelles els diners aconseguits a través de les quals es van destinar íntegrament a l'aplec d'aquell any.

²⁴⁶ *Adesel*, núm. 59, setembre de 1962, p. 207.

El grup naixia al si de l'Església de base local; per tant, estava molt connectat a les figures eclesiàstiques que, en aquell moment, es movien a l'entorn de la Selva, sense les quals ni els aplecs ni altres de les seves iniciatives s'haurien pogut fer realitat. Però era una església molt abocada a la construcció nacional catalana. Ho expressa així, Mn. Eugeni Farré, que havia estat vicari de la parròquia de la Selva (JOLLES, 1958c: 3):

L'ideal pròpiament és ú; la formació integral religiosa i patriòtica de l'individu. Aquest te un matíç diferent per cada persona, adaptat al seu geni i temperament.

[...]

L'ideal de patria està tant emparaentat amb l'idea religiosa que es impossible ser bon catòlic i mal patriota. El mateix Jesucrist ens dona exemple de patriotisme; per tant no sols està bé, sinó que es un deure que els joves catòlics facin pàtria.

En l'àmbit de Germanor, cal esmentar especialment Mn. Joan Salvat, rector, i Mn. Daniel Barenys, vicari, per tal de fer realitat el projecte dels aplecs. Mn. Joan Salvat va ser qui va estar a la Selva durant tots els anys dels aplecs i qui va haver de donar la cara en moltes ocasions. Segons Francesc Roig i Ferran (1982: 45), ell va assumir tota la responsabilitat i «més d'una vegada fou requerit per la policia i per l'arquebisbe». Mn. Ramon Muntanyola hi «exercia un ascendent que sabé aprofitar i conduir amb tanta subtileza com habilitat» (FORT I COGUL, 1977: 157). Mn. Joan Salvat és qui, en arribar a la Selva i veure el local de la Defensa Agrària, que havia estat requisat i del qual no se'n treia profit, va decidir fer-ne una neteja (ho recorda Mn. Daniel Barenys) i com a Casal Selvatà el 1954 el dedica als joves (SORONELLAS MASDÉU, 2000: 81). Hi va habilitar una biblioteca en català, una escola, on també es feien classes de català; s'hi podia anar a ballar, a escoltar sardanes, a veure cinema...²⁴⁷ S'hi estimulava els joves a partir de diferents seccions.²⁴⁸ Per captar-ne l'autèntic esperit, reproduïm una entrevista que Joan de la Creu (1958a: 3), pseudònim de Camil Ferrater, va fer a Mn. Salvat:

Al començar aquesta nova secció hem cregut de justícia fer al primer diàleg amb el nostre Sr. Rector. Hem sigut rebuts amb la seva natural bonhomía. La conversa ha transcorregut així:

—*Per qué havent-hi un Centre Catòlic us proposaveu la creació del Casal Selvatà?*

²⁴⁷ Vegeu en els annexos 3.2.5 i 3.2.7 les entrevistes a Salomé Balsells, membre de Germanor, i Mn. Daniel Barenys, el vicari de la Selva fins al penúltim dels aplecs.

²⁴⁸ *El Pont-Alt*, núm. 62, octubre de 1994.

—Per una exigència dels mateixos socis del Centre Catòlic i en particular, de les joventutats d'A. C. [Acció Catòlica] que no tenint manera de desenvolupar ses múltiples activitats a elles pertanyents, contínuament reclamaven un local de mes possibilitats i d'actuació més lliure.

—*Per qué doncs no s'ha obert una llista de socis?*

—Senzillament perquè el Casal no es exclusiu de ningú, sino que hi te cabuda sense preferències, tota la vila.

—*Quin és el concepte que voldrieu imprimir en la ment dels feligresos en referència al Casal?*

—El Casal ha estat creat segons la ment de l'Esglesia com una prolongació complementària de la mateixa Parròquia.

—*Es que la Parròquia no es suficient per la missió apòstolica de l'Esglesia?*

—Actualment no.

—*Per qué...?*

—No basta la predicació homilètica i catequística, com tampoc l'administració de Sagraments. La vida actual reclama un apostolat de cara els indiferents i àdhuc sectaris, que no freqüenten l'Església. A més els mateixos catòlics tenen necessitat d'una formació més intensa que la que poden rebre en la predicació ordinària; no cal dir que la joventut te dret a uns espectacles morals propis de l'edat que ensems diguin la salvaguarda d'un amibent de mon corromput.

—*I quant a la formació de que vos parreu que es lo que ens facilita el Casal?*

—Tothom coneix que te organitzats periòdicament cercles d'estudis especialitzats per joves, noies, homes, dones, nenes i nens, i per aquests últims una Escola Parroquial de que parlarem en altra ocasió. De primera importància per descobrir les aptituts i vocació professional dels nens, considera que és el Taller de Nazaret dirigit per un dels vostres de Germanor amb tant de zel.

—*I en quant de diversions, El Casal creieu que ha arribat a la meta que es proposava?*

—Ni molt menys. Està encara en període de formació i es proposa satisfer les diferents *aficions* dels joves, com excursionisme, campionat d'ascacs, ping-pon, billar, esbarts dançaires etc....

—*Per quin motiu el cinema Del Casal ha passat a primer terme i se l'hi ha donat preferència entre les diversions, malgrat exigir unes despeses que tal volta estan fora de les possibilitats de la mateixa Parròquia?*

—Es cert; el sacrifici que importa l'instal·lació del cinema del Casal son contats els feligresos que mostren fer-sen càrrec, emperó és un altre de les exigències del temps actual a les que la Parròquia no podia fer el sort. Del cinema hi ha tema per moltes altres intervius.

Per copsar-ne la vàlua, de Mn. Joan Salvat, també són rellevants les paraules que, el 16 de juliol del 1968 Mn. Ramon Muntanyola, amb motiu de la mort de Mn. Joan Salvat, escriu:

era d'aquells homes que passen pel món deixant rastre.

[...] La F. J. C. —Federació de Joves Cristians— que aparegué com una promesa regeneradora de la fe del nostre poble, arrelà en la feixà que Mossèn Joan cultivava, i enardí els esperits inquiets. La flama que ell duia, s'apoderà de tots. La comarca es contagià de l'alegria, de l'embranchida, l'entusiasme que irradiava el jove sacerdot. Tenia un cor ardent, una veu forta, i una gran dèria pel cant.

El cant i la il·lusió foren dues armes poderoses que mai no va abandonar. Dues armes per a la lluita, i dues ales per al vol.

Perquè ell s'enfilava amunt, enlaire. El seu somni era enlairarlo tot. El cant, el joc, la vida i l'amor, els homes i el poble!

Potser per aixó era, de vegades, incomprens.

Tanmateix, Mossèn Joan no s'immutava. Continuava enlairantse. La seva ment seguia cantant.²⁴⁹

Mn. Daniel Barenys, al seu torn, fou el consiliari espiritual del grup; va ser qui va acollir i mobilitzar un bon gavadal de joves; ell també ho era i hi va connectar i saber-ne canalitzar les necessitats de distracció cap a un objectiu concret que alguns tenien més assumit que d'altres, perquè el punt de vista era de selvatanisme absolut,²⁵⁰ d'obrir-se a tota la població, sense fer o tenir en compte cap tipus de capelleta ni de jerarquia o caciquisme, diu Salomé Balsells. Albert Manent (1999: 179) ens indica que Mn. Daniel Barenys va ser «l'ànima rectora, per damunt de l'entusiasme dels joves». Ell només va romandre a la Selva fins al 1960, però malgrat tot va exercir una funció important a l'hora d'activar els joves, sobretot, i era qui es posava en contacte amb les autoritats eclesiàstiques per aconseguir el permís oportú, indispensable per poder fer i desfer.

D'altra banda, Mn. Ramon Muntanyola no va estar implicat amb els aplecs directament, però de ben segur que sí indirectament, com afirma Pilar Olivé. Perquè en aquells moments era a la Selva i perquè els aplecs apostaven per un ideari que era el

²⁴⁹ Document 9.763, FRM – AHT.

²⁵⁰ A *Adesel* s'anima, precisament, a participar als selvatans amb aquesta idea: «és una festa de selvatanisme» (núm. 64, abril de 1963, p. 292).

mateix que ell defensava. I de segur que tots els seus contactes seran importants, sens dubte, per al ressò dels aplecs de Paret delgada.

Nascut a l'Espluga de Francolí, com ja s'ha apuntat, Muntanyola va ser el responsable de *La Veu de la Parròquia* (1948-1950), una revista en català que es feia des dels Omells de na Gaià, on ell estava destinat; en la qual també estava implicat l'historiador selvatà Eufemià Fort i Cogul. La revista es va prohibir i aleshores Muntanyola va impulsar *Ressò*, que només va tenir un any de durada, del 4 de febrer de 1951 al 29 de febrer del 1952 i també es va prohibir (FERRÉ I TRILL, 2009; GRAU I PUJOL, 2014).²⁵¹ Mesos abans, Mn. Ramon Muntanyola va ser destinat, com a sanció per les seves profundes conviccions catalanistes, a la Selva, a la Casa d'Exercicis Espirituals, per dedicar-se des d'allí a la predicació de missions populars.²⁵² Tornant a *Ressò*, entre els col·laboradors del període final de la revista, que ja es realitzava des de Barcelona, hi havia els poetes Camil Geis i Pere Ribot, amb qui Mn. Ramon Muntanyola havia estat en contacte a Mallorca, quan el 1937 hi va anar per fugir de la persecució dels sectors incontrolats contra els elements de l'Església, deixant el pare i un germà morts.²⁵³

El 1957 —cal fer-ne referència per la importància en si i perquè s'esdevé pocs anys abans dels aplecs de Paret delgada—, en reconeixement a la seva tasca, un grup de persones entre les quals cal destacar pel seu pes especial Joan Ballester,²⁵⁴ li van regalar un calze, pagat per subscripció popular, per tal d'homenatjar-lo, per tot el que ell representava de vinculació amb l'Església, en un moment especialment complicat, d'exemplaritat de la seva conducta i de clara actitud de servei al país. El calze, obra de Ramon Sunyer i Clarà, duia gravat al peu el mapa dels Països Catalans, l'escut barrat del cavaller Sant Jordi i una inscripció manllevada d'uns versos del selvatà Ventura Gassol sobre Pau Claris: «El tinc alt per Catalunya i per tots els catalans».²⁵⁵ Es pretenia fer el lliurament a Poblet, però les autoritats eclesiàstiques no ho van permetre i se li va haver d'entregar a la Selva, al Mas dels Casaments de Gabriel Xammar, en un acte en què hi van assistir només els amics Ballester, Mateu, Vinaixa i Xammar. A tots els que hi

²⁵¹ Per tenir-ne més informació podeu recórrer al document 4.349, FRM – AHT.

²⁵² Document 1.15.2, FRM – AHT.

²⁵³ Vegeu per a dos altres casos similars de la zona: Bergadà i Escrivà (1991) i Culleré i Quixal (1996).

²⁵⁴ Ramon Marrugat (2019: 116) ho concreta dient que el promotor a Barcelona va ésser Joan Ballester i el de Tarragona, Gabriel Xammar.

²⁵⁵ Els versos que acompanyen la citació (GASSOL, 1923: 41-42) són: «—El tinc alt per Catalunya / i per tots els meus germans, / que mentre jo el tinc enlaire, / Déu vetlla pels catalans / [...] / i el cavaller de Sant Jordi / té alerta el seu cavall blanc. / El tinc alt per Catalunya / i per tots els Catalans, / que quan l'abaixi per sempre, / no sé qui l'aixecarà.»

havien estat al darrere, després, dedica *Romiatge per la terra*: «A Ramon Sunyer i Clarà i als amics qui, amb l'obsequi d'un Calze preciós, m'encomanaren d'alçar-lo quotidianament per la Fe del meu Poble» (MUNTANYOLA, 1959: 7).²⁵⁶

Mn. Ramon Muntanyola va estar «castigat» a la Selva del 9 d'octubre del 1951 al 22 de febrer del 1960, quan va obtenir un nou destí: Salou.²⁵⁷ En la nova ubicació continuarà amb el seu esperit imparable, organitzant concursos literaris, recitals poètics, etc. (FORTI COGUL, 1977: 191).

Com a autor va guanyar en els Jocs Florals de la Llengua Catalana a Tolosa de Llenguadoc l'Englantina el 1952; a Zúric, el 1968, va rebre la Viola i, pòstumament, a Mèxic el mestratge en Gai Saber, el 1973.²⁵⁸ En l'àmbit de la seva creació literària aporta, com s'ha comentat, una important obra poètica d'arrels verdaguerianes, amb títols com: *Ànima endins* (1946), *Infants, ocells i nadales* (1948), *Romiatge per la terra* (1959) i *Eixàrcia* (1963). De caire biogràfic escriurà, més endavant: *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau* (1969).²⁵⁹

En relació amb la circular que van editar, va publicar-se entre el 1958 i el 1960. En van aparèixer 18 números en total, malgrat que n'hi va haver dos números dobles: l'11 i 12 i el 13 i 14, corresponents al maig-juny i juliol-agost del 1959, respectivament. La publicació era mensual, tot i que el penúltim número (el 17) era del novembre del

²⁵⁶ En relació amb el calze que li van regalar i perquè quedi més reflectida la seva convicció catalanista, que ha de servir també d'exemple al contrapunt que alguns eclesiàstics representaven davant les altes jerarquies, cal esmentar aquest document: «Ja fa uns anys —el 1957— un grup d'amics, presents ací, com a resposta emotiva a la meua veu sacerdotal i catalana, em posaren un calze a les mans amb l'encàrrec que hi brindés quotidianament per la salut del Poble. D'aquest Poble que, malgrat tot, no deixa de ser aquella “Terra beneïta, tota poblada de lleialtat”. / El calze duia gravat al peu, el mapa dels països catalans, l'escut barrat del cavaller Sant Jordi, i una inscripció, manllevada al poeta de “Les tombes flamejants” que diu així: “El tinc alt per Catalunya i per tots els catalans”. / Us puc dir que he complert. L'he tingut a les mans per consagrar. L'he aixecat ben alt. Tan alt que —ultra el benefici de salut per a la nostra ànima col·lectiva— la seva brillantor o, si us plau, la seva claror divina ha pogut il·luminar, per escriure, altres pobles i altra gent de diverses llengües i de variades latituds» (document 1542, FRM – AHT).

²⁵⁷ El nomenament de Ramon Muntanyola com a ecònom de Salou es pot consultar en el doc 1.63, FRM – AHT.

²⁵⁸ Vegeu també document 753, FRM – AHT.

²⁵⁹ La vida de Mn. Ramon Muntanyola va estar molt marcada per l'arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro (1886-1973; en el càrrec d'arquebisbe: 1949-1970) per totes les represàlies que va exercir contra ell pel seu abrandat catalanisme. Muntanyola al final de la seva vida s'encarrega d'escriure i publicar la biografia d'un altre arquebisbe tarragoní, aquest d'arrels (nat a Cambrils) i conviccions catalanistes: Francesc d'Assís Vidal i Barraquer (1868-1943), que ho va ser des del 1919 fins que morí; tot i que, exiliat primer a la cartoixa de Farneta (Toscana, Itàlia) i després a Suïssa —el 1936 fou perseguit pels escamots anarquistes que el trobaren amagat al monestir de Poblet i el dugueren a la presó de Montblanc, però en va sortir gràcies, entre d'altres, a la gestió de Ventura Gassol—, no va poder tornar a desenvolupar el càrrec a causa de la negativa a signar la carta col·lectiva de l'episcopat espanyol a favor de la Cruzada nacionalista. De fet, les seves despulles no van poder tornar a Catalunya fins al 1978. Des d'aleshores, però, reposen a la catedral de Tarragona (MUNTANYOLA, 1969; TARRAGONA, 1998; BATLLORI, 2002).

1959 i l'últim (el 18) del desembre del 1960. En l'editorial del primer número, signada per Sergi Vallverdú (pàgina 1), podem entendre l'objectiu de la publicació:

Benvolgut associat i simpatitzant:

Es amb l'intent d'estrènyer més i més entre tots nosaltres aquests llaços de bona voluntat i d'entusiasme que caracteritzen totes les nostres coses, al que avui tinguem en les nostres mans aquesta modesta circular, que tot i essent una cosa senzilla, no deix de portar tota la embranzida i tot l'afecta del nostre cor.

Siguin doncs avui aquestes primeres paraules de salutació al iniciar aquesta nova tasca que'ns hem imposat, l'exponent de totes les nostres il·lusions, que no hi ha dubte es veuran satisfetes per tots nosaltres.

En aquesta hora d'incertitud sentim la responsabilitat que anem a contraure, al redactar aquesta circular empenent un camí per nosaltres desconegut, comb es al confeccionar la mateixa sense més guiatge que la nostre bona voluntat, al no haver tingut altra cultura que la rebuda en les escoles primaries d'aquesta vila durant els anys de nostre infantesa.

Aquesta circular no voldríem de cap de les maneres que fos entesa comb una obra que porta a terme una nova secció de «Germanor», ans el contrari vol ésser la transcripció autèntica del sentir de tots, guiats per aquest esperit que informa totes les nostres coses.

Esperem, doncs, que aquesta circular serà rebuda amb tota la il·lusió per ésser una cosa nostra, no veient-se menyspreada amb la típica acció d'agafar-la i posar-se-la a la butxaca sense reconèixer l'importància que té per nosaltres.

Adreçem novament la coral salutació amb aquelles paraules del nostre lema, que afermant-nos més en als nostres ideals, son la pública professió de la nostra fe fem-la vida de la nostra vida: SEMPRE A PUNT EN NOM DE DEU.

En la capçalera, hi apareixen una parella de sardanistes, amb la indumentària pagesa típica dels catalans; en el cas del noi, amb barretina, camisa —amb les mànigues arromangades—, faixa, pantalons fins a mig camal i espartenyas; en el cas de la noia, amb gandalla, brusa de màniga curta i cosset, faldilles amples i també espartenyas. amb un escut de la vila de la Selva al mig i un banderí al lateral amb el nom de «Germanor». La capçalera la van fer a mà fins al número 5, a partir del número 6 apareix impresa.

En la circular núm. 18 hi ha un escrit de Joseps Cochs i Cogul (1960: 4) de felicitació per haver recuperat la publicació després de més d'un any sense sortir:

Ara que ha fet un any, amb la circular número 17 datada del novembre del 1959, s'acabà —o millor dit— s'aplaçà la publicació d'aquest butlletí.

No em proposo retreure el que alguns feren malament (deixan caure aquesta publicació) sinó felicitar-vos per el gest de promotar el renaixement d'aquest folletó.

Jo crec que la sortida espontanea i desinteressada a favor d'aquesta publicació mensual, mereis ésser felicitada per a tots nosaltres, els seus companys de camí.

El butlletí no s'exhaurit, diguem que ha fet un descans, durant el qual han sortit els joves que faltaven que han proposa —gest exemplar i allixonador— d'acabarli les vacances i fer-lo entrar de nou a les llars dels seus subscriptors, posan en les seves pàgines els més grans i justus sentiments d'una joventut desitjosa de conèixer i estimar les nostres coses.

Aquests joves recorden amb el cor les paraules que un dia varen lligar moralment tota l'Agrupació «SEMPRE A PUNT EN NOM DE DÉU».

Malgrat tot, la circular no va tornar a sortir. Potser l'organització dels aplecs els portava massa feina i no es podien dedicar a recuperar la mensualitat de la publicació, potser no hi havia ningú prou interessat a fer-se'n càrrec —l'últim número, el del 1960, de les sis pàgines de què consta, dues són escrites per Josep Cochs i Cogul (p. 3 i 4) i en dues més s'hi reproduïxen poemes de Maragall (p. 5 i 6), les altres dues estan escrites per Andreu Morgades (l'escrit introductori, molt breu, p. 1) i hi ha una pàgina que no va signada (p. 2); la qual cosa demostra que hi havia poques persones interessades a participar-hi.

2.3.2. Isidre Fonts

Isidre Fonts Masdeu —fill d'Isidre Fonts Roig, pastisser de la Selva del Camp, i Magdalena Masdeu Segarra, de la mateixa localitat; nascut en aquest municipi del Baix Camp l'11 d'abril del 1931— va ser el gran responsable de la celebració i el caire que van prendre els aplecs de Paret delgada. Ja en els anys quaranta, juntament amb Jacint Felip i Fortuny, presentava una veu crítica als postulats franquistes; una veu que va refermar en sortir de la seva població natal.

Va assistir a l'escola primària fins als 14 anys. Però després va marxar de la Selva per anar a Tarragona (on s'estarà fins als 19 anys) a aprendre l'ofici familiar. Va ser quan va contactar amb gent del món sardanístic —és l'època en què feia un programa sardanístic per a la ràdio amb el pseudònim de «Noi del Flabiol» a Radio Tarragona. Acaba aquesta etapa per anar a fer el servei militar entre la Molina i Manresa. Més tard, el 1953, va tornar a marxar de la seva vila natal per anar a Barcelona, on va treballar en la Protecció de Menors. Allí, entre d'altres, contacta amb grups d'escoltes, la gent de l'Orfeó Català —que havia conegut en una ocasió a Salou— i es va relacionar amb la gent de l'Obra del Ballet Popular,²⁶⁰ que dirigia Josep Mainar. També va conèixer Montserrat Martí, secretària de redacció de l'Institut d'Estudis Catalans, i a través seu molts intel·lectuals d'abans de la guerra i grups de resistència catalanista. Va vincular-se amb Lluís Millet, director d'una orquestra de l'esbart Sant Jordi; Albert Bastardes, director d'aquest mateix esbart, i el seu germà Ramon i Max Cahner, que després fundarien Edicions 62, o altres persones com: Josep Espar, Miquel Porter, Nemesi Solà, Josep Benet o Jordi Pujol i Soley, per posar només alguns exemples. Des de Barcelona amb un grup d'activistes catalanistes anaven pels pobles creant xarxes i complicitats.

Ajuda a muntar el primer aplec d'Andorra i a un altre a Montserrat —amb qui hi estava en contacte perquè treballava per l'activista Nemesi Solà, en una pastisseria al carrer de València de Barcelona, on s'havien amagat molts monjos de Montserrat—, on el 1958, amb motiu de la visita del cardenal Tisserant va aconseguir fer-hi cridar consignes a favor de l'abat Escarré, que ja aleshores mantenia certa pugna amb les autoritats franquistes. D'aquesta manera va donar a conèixer la seva capacitat d'activista cultural i va poder entrar en contacte amb molta gent del país ja fos del món intel·lectual o no.

²⁶⁰ Malgrat que Isidre Fonts sempre hagi estat pacifista, li deien Isidre Canons, segons ell mateix, pel seu coratge i la seva força.

El 1958 va tornar a la Selva i tot aquest pòsit havia d'aflorar en algun aspecte i ho va fer en els aplecs de Paretdelgada. És ell qui va ensenyar als selvatans i a les selvatanes a ballar sardanes, com ho recorda Salomé Balsells. I és ell qui els fa de guia en alguns aspectes, com queda palès en la circular del grup en articles com el següent (FONTS MASDEU, 1959b: 4):

Dos mots a tots els joves

Amic, en aquest temps que la lluita de l'ésser o el deixar d'ésser està en el punt de l'esperança absoluta o la desmoralització total, jo et preg que confrontis la bullida del teu cap amb l'empenta i el sentit del teu cor.

Et demano que t'analitzis pausadament i després actúis, sabent el per que actúes. Si no sabs perquè fas les coses no pretenguis que aquestes tinguin cap sentit ja que tú no els hi has sapigut donar.

Et demano, sentit de responsabilitat i d'equip, sentit de manament d'obediència, segons les circumstàncies.

Et demano personalitat i seguretat, agilitat, alegria, il·lusió i convenciment absolut en les coses que creus i que tens el deure de proclamar i defensar per damunt de tot.

Sense el convenciment i l'exacte consciència del que ha d'ésser la nostra actuació, aquesta serà negativa.

Tú i tots sense excepcions tenim el deure, l'obligació i la responsabilitat de complir amb els deures que per el fet de viure aquesta època havem contret.

Et demano exactament, que tot quan facis AGRADI A DEU I SIGUI DE PROFIT PER EL PROXIM I PER LA PATRIA.²⁶¹

Albert Manent (1999: 175) destaca el suport que Isidre Fonts —a qui descriu com a «torsimany nacionalista del Camp de Tarragona»— va rebre de Mn. Josep Asens,²⁶² Josep Alsina i Gebellí, Mn. Ramon Muntanyola o Lluís Maria Sunyer i en parla com un «un idealista-realista». A més, Isidre Fonts arran dels certàmens literaris dels aplecs de Paretdelgada en què es va adonar de la importància de la participació i de fer un servei a través de l'escriptura, va començar a escriure i a destacar per la seva activitat literària.

²⁶¹ Aquestes paraules apologetiques tenen cert a regust a d'altres que podem trobar en mitjans com *Serra d'Or*, a l'hora d'intentar desbrossar un camí pel qual cal transitar si es busca la prosperitat de la pàtria, com ara quan s'hi diu, en relació amb la música catalana el 1960: «Potser en aquest camp, com en tants d'altres, per a avançar només cal decidir-nos, tenir confiança en nosaltres mateixos, i treballar.» (ANÒNIM, 1960: 59).

²⁶² Sobre Mn. Asens es pot consultar: Toda i Bonet (2017).

Així, el 1962 va rebre el primer accèssit del Concurs Literari de Cantonigròs²⁶³ i, més endavant, guanyaria el premi Grup Rossellonès d'Estudis Catalans, als CVI Jocs Florals de la Llengua Catalana a Perpinyà, el 1964, o el premi del concurs literari vinculat al XVIII Concurs Exposició Nacional de Roses del Centre de Lectura de Reus, el 1965; així com, conjuntament amb la seva dona, Maria Pallach, el mateix premi, però corresponent al XXI Concurs, el 1968, o, altra vegada en solitari, dos premis als Jocs Florals de Marsella, el 1967, on va rebre l'Englantina d'Or i el Salvador Seguí, entre d'altres.²⁶⁴ Ho va deixar, entre altres motius, segons ens indica ell mateix, perquè Xavier Amorós li havia dit que la seva poesia era pamfletària. Malgrat tot, la seva poesia encaixava amb l'estètica i els cànons del moment —d'aquí, segurament, que guanyés diferents certàmens. Amb les seves creacions líriques, Fonts se sumava a la poesia realista de caràcter civil/històric pròpia dels anys seixanta (MOLAS, 1987: 19); una poesia de caràcter combatiu, social, polític, marxista i de denúncia.

Poc després dels aplecs va quedar-se sense feina i va sorgir la idea d'una llibreria d'arrel catalana a Reus, amb Max Cahner i Ramon Bastardes darrere (CAROD-ROVIRA, 1978: 21): la llibreria Gaudí. La idea va poder-se fer realitat gràcies a una societat anònima amb capital barceloní i reusenc (MURGADES, 2000: 35), i Isidre Fonts es va lliurar «a la seva professió com a sentit de servei a la seva societat, al seu país» (CORRETGER, 1998: 37). La llibreria es va inaugurar el 13 de febrer de 1965 al carrer de la Galera número 12 de Reus, a última hora de la tarda i amb una nodrida concurrència de convidats entre els quals hi havia força escriptors reusencs, segons *Reus. Semanario de la Ciudad*.²⁶⁵ Prenia per nom Gaudí, amb la voluntat de reclamar que l'arquitecte modernista del Baix Camp és «representatiu d'un home arrelat al país» (FERRÉ, 2002: 10) i buscava, com en els aplecs, esdevenir un espai de llibertat, des del qual promoure la reflexió i, en definitiva, la construcció nacional. Amb la seva dona, la Maria Pallach —filla de Carles Pallach i Badia—,²⁶⁶ van haver de marxar a viure a Tarragona perquè

²⁶³ *Adesel*, núm. 60, octubre de 1962, p. 226-227.

²⁶⁴ *Adesel*, núm. 68, novembre de 1963, p. 379. En relació amb la seva poesia, vegeu: *Revista del Centre de Lectura*, núm. 185, gener de 1968, p. 506-507; Palomar (2010); Pàmies (2007: 126-129), on a la pàgina 128, diu: «Fou especialment aplaudit [es refereix als Jocs Florals de Marsella] el poema d'Isidre Fonts premiat amb l'Englantina i presentat amb el lema «Feina, massa feina». El mateix xicot guanyà un premi especial concedit pel Casal Català de Marsella i que porta el nom de Salvador Seguí. Més que la forma, fou premiada la força, l'empenta i la promesa de la poesia d'Isidre Fonts.» El poema guanyador de l'Englantina d'Or dels Jocs Florals de Marsella (1967) el va fer incloure aquell mateix any Grau Garriga en la felicitació nadalenca que va preparar.

²⁶⁵ «Apertura de la Libreria Gaudí», *Reus. Semanario de la Ciudad*, 27 de febrer de 1965, p. 10. En l'article, a més, s'informa que també va comptar amb una benedicció per part de Mn. Andreu Tomàs.

²⁶⁶ Carles Pallach fou militant i candidat a les eleccions municipals del 1934 del Partit Nacionalista Català a Tarragona; així com secretari i professor de català de l'Escola de Comerç de Tarragona, dependent del

la situació econòmica no era gaire bona i la llibreria no acabava de funcionar. Van haver de fer molts esforços per sobreviure i fer sobreviure aquella llibreria que no era només això sinó tot un símbol de lluita. S’hi venien llibres en català, en un moment que era molt difícil trobar-ne i, de fet, va ser la capdavantera a establir parada a la plaça del Mercadal per Sant Jordi —i també a fer-ho només amb llibres en català— el mateix 1965; però també s’hi feien tertúlies i reunions, per això la policia sovint, sense que hi hagués cap acte concret, hi feia visites i la custodiava a banda i banda de carrer, a més d’interrogar els clients que en sortien sobre què hi havien anat a fer i sobre què hi havien vist fer o què hi havien sentit dir. La llibreria, amb un clar objectiu de compromís social i amb el país, es va convertir en un centre de militància i dinamització cultural de Reus i la contrada, així com un punt de venda de llibres no autoritzats; un punt de trobada d’antifranquistes i catalanistes de la zona.²⁶⁷

Per entendre’n la coherència a l’hora de vincular-se amb el país, el 1998 des de la Conselleria de Cultura se li va voler concedir la Creu de Sant Jordi, però va refusar-la per haver-se concedit, també, a persones que al seu entendre eren de tarannà reprobable com Juan Antonio Samaranch (MURGADES, 1998: 5).

CADCI (DIVERSOS AUTORS, 1986: 86-88). I, conjuntament amb la seva dona, Carme Estela i Folch, a Tarragona participà activament, en associacions d’àmbit nacional, com Palestra o l’Associació Protectora de l’Ensenyança Catalana o local, com el Grup Excursionista Muntanyenc o el Foment de la Sardana «L’Harmonia», on fou el president de la primera junta que realitzà la publicació del butlletí de l’entitat, on ell mateix hi va publicar articles com: «De la vida del Foment de la Sardana l’Harmonia» i «Les prerrogatives de l’idioma» (núm. 44, febrer de 1936) (FONTS PALLACH, 2010; ANGUERA, GAVALDÀ, PUJADAS, 1996: 139 i 141). Motiu pel qual fou processat entre 1943-1944 (RECASENS LLORT, 2019: 390). L’any 1960, en morir-se, l’emissora Radio Tarragona es negà a llegir la seva esquela mortuòria redactada, segons havia deixat indicat el mateix Carles Pallach, en català; i tot i que sí que va aparèixer al *Diario Español* l’endemà (15 de juliol de 1960); la mateixa emissora feu gestions perquè s’amonestés el diari, per la qual cosa el director va estar a punt de perdre el seu càrrec (SOLÉ I SABATÉ, VILLARROYA, 1993: 197; VIRGILI SANROMÀ, 1982: 62).

²⁶⁷ Informació extreta en converses personals diverses amb Isidre Fonts.

2.3.3. Gabriel Xammar

Gabriel Xammar i Sala, germà del fundador del Partit Nacionalista Català: Josep Maria Xammar, també va tenir un pes important en els aplecs. S'hi va vincular com a president de la Cooperativa Agrícola, un càrrec que ostentà durant els mateixos anys en què es van celebrar els aplecs: 1959-1964 (SORONELLAS MASDÉU, 2000: 149-150). Fou escollit president en l'assemblea del mes de gener del 1959 i va mantenir el càrrec fins al 1964, amb un ideari basat en tres puntals: cooperativisme, agricultura i progrés local —en un moment en què agricultura era sinònim de poble, cooperativisme ho era d'unió i, a partir d'aquí, es podia fer progressar econòmicament la societat local, llavors que l'Ajuntament poc podia fer en aquest sentit arran del dirigisme i el control que patia. Però abandonà el càrrec ell mateix, en adonar-se que la seva ideologia i la de l'alcalde conservador d'aleshores, Josep Cogul Sendra, eren massa dispars i això dificultava l'entesa i, per tant, el creixement i el desenvolupament de l'entitat (SORONELLAS MASDÉU, 2006: 197). A més, era membre d'Adesel i del grup Germanor; un grup en el qual tenia certa força, segons es desprèn d'*Adesel*: «no cal ser gaire lluc per a endevinar que Germanor pren més d'una abrivada xammariana».²⁶⁸

Xammar comptava amb tot un rerefons històric vinculat amb la part més catalanista que els aplecs volien promoure —havia pertangut a Estat Català (QUER I SARDANYONS, 2004: 64) i havia participat en la guerra, primer com a guarda de refugi a Alins de Vallferrera (Pallars Sobirà), punt de pas de refugiats cap a França, i després, com a soldat al front (PUIGVENTÓS LÓPEZ, 2012: 154) i pretenia aportar una bona base intel·lectual a la Selva i als aplecs; d'aquí, per exemple, que ell fos el responsable que els directius del *Diccionari català-valencià-balear* passessin per la Selva²⁶⁹ i que, quan va caldre, posés a disposició del jurat del premi literari dels aplecs, per deliberar, el seu mas —conegut com el Mas dels Casaments—, on a part d'aquestes trobades, n'hi va haver moltes d'altres de caràcter clandestí. Així, Josep Anton Baixeras —relacionat amb la intel·lectualitat més local i la catalana en general—, durant la dècada dels anys cinquanta i seixanta, hi realitzava reunions polítiques —tot i que també socials i lúdiques— secretes (PALAU, 2016: 177-187; TODA I BONET, 2011b: 69-74).²⁷⁰

²⁶⁸ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 163.

²⁶⁹ *Adesel*, núm. 24, novembre de 1956, p. 171.

²⁷⁰ El vincle de Baixeras amb el Mas dels Casaments queda patent en: Baixeras (1994).

En el cas dels aplecs, al Mas dels Casaments el jurat dels premis els primers anys, que s'hi va celebrar, hi anava a dinar. Joan Triadú recorda haver-hi anat; així com Joan Ballester i Joan Cornudella (FORT I COGUL, 1977: 158); i Jacint Felip també tenia present haver-hi portat Albert Manent.

2.3.4. Josep Grau i Garriga²⁷¹

Josep Grau i Garriga, la mare del qual —Maria Garriga i Esteva— era de la Selva, els anys en què hi va haver l'aplec va estar pintant els murals de l'ermita de Paret delgada —que, a causa de la violència anticlerical de l'inici de la Guerra d'Espanya, s'havia cremat amb tot el que contenia: la imatge de Maria, el seu enteixinat, el retaule... Abans de les pintures de Paret delgada, ja havia realitzat les de l'ermita del Sant Crist de Llaceres a Sant Cugat del Vallès. La inauguració de la restauració del santuari marià de Paret delgada, amb el cardenal de Tarragona i l'abat de Poblet, fou el 4 d'agost de 1963.²⁷² A *Reus. Semanario de la Ciudad*, s'hi referien així:

La Villa de la Selva del Campo va a inaugurar solemnemente su magnífico e histórico Santuario Mariano de Paret Delgada restaurado inteligente y amorosamente y decorado de manera verdaderamente espléndida. Los vecinos de La Selva pueden sentirse orgullosos además de poseer en su término un monumento tan interesante, por ver resucitado el Santuario que el vendaval de la Revolución pasada dejó mutilado sin las riquezas de arte que contenía, hasta el punto que podríamos decir pueden considerarse consolados de los daños sufridos por el Santuario, de las obras de arte perdidas y del abandono de tantos años, por el nuevo esplendor y dignidad que inteligentes manos piadosas le han restituido con el ambicioso plan de obras que se ha llevado a término.

[...] El artista don José Grau Garriga tan conocido por su extensa obra de pinturas al fresco y otras técnicas, de tapicería y vidrieres, ha concebido y ejecutado una serie de grandes composiciones de contenido eminentemente mariano, presididas por el ministerio de la Redención que enmarca el altar y la ventana del Camaril.²⁷³

La seva implicació amb els aplecs de Paret delgada, doncs, és interessant per l'aportació que hi podia fer en l'àmbit humà, per la coordinació d'algunes activitats que va dur a terme i per les persones que podia conèixer, però també per l'aportació

²⁷¹ Josep Poblet explicita que malgrat tractar-se d'un artista català, el seu relleu com a artista és tal que podem trobar obra seva «en museus i sales d'art de París, Salzburg, São Paulo, Punta del Este, Nova York, etc.» i, a més, lliga la seva obra, entre d'altres, a Mn. Ramon Muntanyola (POBLET I TOUS, 2009: 8). Fixem-nos, en aquest sentit, que, si el 1963 acaba els murals de l'ermita de Paret delgada, el 1964 Mn. Ramon Muntanyola li encarrega la decoració de l'àmbit del baptisteri de l'església de Santa Maria del Mar de Salou —que aleshores era un petit poble mariner,— al càrrec al qual l'havia relegat l'arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro (MIRALLES, 2009).

²⁷² La inauguració oficial de la restauració del santuari marià de Paret delgada fou el dia 4 d'agost de 1963 i comptà amb la presència del cardenal de Tarragona i l'abat de Poblet. El mateix 1963, però, enllestirà una altra pintura a la Selva, la de la capella del Crist de la parròquia de Sant Andreu (MIRALLES, 2009).

²⁷³ *Reus. Semanario de la Ciudad*, núm. 590, 3 d'agost de 1963, p. 1 i 7.

pictòrica que hi va fer, ja que hi manifesta l'art sacre que resulta després d'haver sofert dues guerres i trobar-se enmig del Concili Vaticà II. El seu art apareix, com passa en d'altres artistes plàstics del segle XX, com a expressió política o social de protesta en contra les injustícies.

Aquest muralisme de les parets interiors de l'ermita coincideix, per tant, totalment amb els anys dels aplecs, perquè ja veurem que, tot i que sigui fora de l'ermita de Paret delgada i ja no es tracti d'uns frescos sinó d'una escultura, hi continuarà implicat el 1964 a través del monument que s'hi va erigir. De fet, els treballs a l'interior de l'ermita podríem dir que coincideixen totalment amb el pontificat de Joan XXIII (28 d'octubre de 1958 – 3 de juny de 1963) i, com a colofó, el que hi feu va ser aquesta obra del 1964, impulsada per la cooperativa de pagesos de la Selva del Camp, que recollia els orígens pagesos i humils del pontífex. Evidentment, darrere d'aquest monument que sembla que fou el primer que se li va adreçar, segons A. Avellaner (1964: 14),²⁷⁴ hi havia moltes més lectures, que passaven per recollir les seves consignes de pau, justícia i llibertat:

El monument el componen les dues moles de l'antic molí d'oli del poble, que van donar els socis de la cooperativa, per fer-lo. Una de les moles, horitzontal a terra, serveix de peanya a l'altra, vertical, que en una cara duu gravades incisions: la paraula *pau* en nombrosos idiomes, el nom del Papa i una de les frases més utòpiques i esperançadores de la important encíclica *Pacem in terris*, una de les dues encícliques que va publicar Joan XXIII i que van colpir el cor dels humans: «La pau entre tots els pobles fonamentada sobre la veritat, la justícia, l'amor i la llibertat.» A l'altra cara de la mola, una estilització de la sardana. (MIRALLES, 2009: 36)

Grau i Garriga, però, es vincula especialment amb els aplecs perquè en dissenya alguns dels cartells i la portada de la majoria dels llibrets —tots excepte el del primer any que era de Ramon Bastardes i el del 1961 que era de Pablo Picasso—; a més, els dos últims anys hi inclou alguns linòleums seus. Especialment significativa és la seva vinculació amb l'aplec del 1962 i l'últim, com es veurà. L'any 1962 arran de l'aplec va organitzar a la Selva del Camp una exposició de dibuix. Del 20 de maig al 5 de juny es mostraren obres de Maria Girona, Esther Boix, Guinovart, Garcia Llorc, Grau-Garriga, Ràfols Casamada i Subirachs. En el catàleg-desplegable, que incloïa un dibuix de cada

²⁷⁴ El monument a Joan XXIII va esdevenir simbòlic. Va ser la coberta de la revista *Adesel* núm. 70, corresponent al juliol de 1964. El 1979 el Grup d'Independents Selvatà (GIS) va presentar el seu programa amb una foto dels diferents integrants de la candidatura davant del monument.

artista, Jordi Maluquer subratllava el fet que la mostra es realitzés en un punt inhabitual del circuit artístic. Es recalcava un concepte social per sobre de l'artístic: era la gran preocupació de l'època, aquesta d'arribar a tothom i de crear amb un llenguatge entenedor, apte, fins i tot, per a gent poc entesa. El 1964 va idear el monument a Joan XXIII, un monument que va crear certes tensions, més endavant ho tractarem amb detall.

Després encara col·laborarà en unes altres pintures, que no estan directament vinculades amb els aplecs de Paret Delgada, però sí que surten dels vincles que hi va poder establir, ja que el 1964 Mn. Ramon Muntanyola (1964: 6), llavors a l'església Santa Maria del Mar de Salou, li encarrega fer-ne els murals:

Ha entrat a l'església de Santa Maria del Mar, i s'ha fet seu el Rector. El Rector li ha donat carta blanca, li ha cedit les parets i la cúpula del nou Baptisteri per tal que s'hi esplaiés a cor que vols.

I en Grau Garriga, l'atreuït, l'intrèpid, el temerari, però ben segur de si mateix, ens ha ofert amb els seus murals reeixits, un meravellós esplet de símbols i de suggerències teològals i litúrgiques que ens han deixat corpresos.

2.4. Els aplecs de Paret delgada (1959-1964): del somni a la realitat

El grup Germanor, doncs, s'embarca en un projecte que de mica en mica pren volada i aconsegueix molt més del que s'havia previst en uns inicis i, per això, s'arriba a un moment en què la voluntat d'estirar més el braç que la màniga farà que acabi esclatant, potser no per un cas en concret, sinó pel cúmul de la gosadia de tants anys. Així, malgrat que n'hi hagi intents de represa, els nous aplecs no transcendeixen o, si més no, no ho faran amb la mateixa força que els aplecs de Paret delgada del 1959 al 1964.

Tenint en compte l'evolució del projecte, el dividim en tres fases, en relació amb els seus sis anys de durada. Hi ha un primer moment, els inicis (anys 1959-1960), en què els aplecs neixen, s'implanten amb força i esdevenen coneguts —si més no, en certs ambients— arreu dels Països Catalans. Són els anys en què comencen a involucrar-s'hi els intel·lectuals que des de l'interior estaven vetllant per tal que Franco no se sortís amb la seva voluntat de genocidi cultural. En un segon període (anys 1961-1963), s'esdevé un creixement exponencial, en part gràcies a tots els premis que s'hi involucren i que, de mica en mica, van esdevenint més importants i referencials per a tot el territori. Així, edició rere edició en els aplecs s'hi lliuren més premis, perquè d'aquesta manera també expressen la voluntat d'obertura i cobertura a altres propostes de la cultura catalana. Sempre copsem al darrere, com a intenció última, donar ales a aquelles iniciatives que el franquisme coartava. Finalment, la darrera etapa cobriria només el darrer any (1964), en què s'arriba a la màxima esplendor o al màxim atreviment i, com que la tensió interna també era forta, tot condueix a l'acabament de la proposta. És l'any de l'explosió en diferents àmbits: a l'hora d'actuar i a l'hora de prendre's les llibertats que la dictadura censurava; però també en relació amb la veu del règim. Per això per ordre governativa se n'acaba prohibint la continuïtat.

Els aplecs van ser un autèntic revulsiu en molts sentits i, cal no obviar-ho, també pel que fa a l'Església: la forma de dir missa (en català, al lloc de la cobla, de cara al públic...). I també van generar enrenou a l'hora de fer pagar entrada als assistents, però s'apostava per cobles de relleu que no actuaven ni gratuïtament ni reclamant pocs diners. L'últim any (1964), a més, també s'havien de cobrir les despeses del monument a Joan XXIII que es va dur a terme, i amb la por d'una multa, tot es va desestavellar i, per això, es van haver de demanar diners més enllà de l'aplec de Paret delgada.

A continuació analitzarem els aplecs per etapes i any a any, per poder-ne captar millor la magnitud, i saber i entendre què va representar cada nova edició, què es va dur a terme, qui s'hi va implicar, la importància i el relleu del llibret de cada convocatòria...

2.4.1. Els inicis

Els primers anys podríem dir que la iniciativa arrenca amb molta energia i amb un horitzó molt clar: la regeneració cultural dels Països Catalans. Recordem que en l'emblema de Germanor hi figuren els noms de Rosselló, València, Balears i Principat. I, de fet, els aplecs s'articulen com a acció que ha de servir, al mateix temps, per envigorir el nom del poble —per fer selvatanisme—, sempre de la mà de l'Església, i per donar prosperitat al país. Es destinen molts esforços a aconseguir-ho; cadascú des del seu àmbit, cadascú des de les seves possibilitats. Malgrat tot, s'acaba aconseguint que sigui no només un projecte de la Selva sinó que abasti la totalitat del territori català. S'hi sumen, en aquest sentit, persones de la Selva, però també persones de les més rellevants per a la recuperació cultural d'arreu dels termes en què la cultura catalana s'expressa. La voluntat era demostrar que «el país existia» (CAROD-ROVIRA, 1978: 21).

2.4.1.1. L'aplec del 1959

L'any 1959 és quan, per primer cop, el grup Germanor organitza un d'aquests aplecs. S'espera amb especial emoció l'efemèride, perquè ja des de bon començament es pretén que aquesta trobada sigui diferent de les altres que fins ara s'organitzaven a la Selva i, de fet, a la mateixa ermita de Santa Maria de Paret delgada, on tindrà lloc aquest nou plantejament que se'n fa i tots els que es preveuen que vindran, sota la nova consigna.²⁷⁵

En qualsevol cas, per entendre la nova volada que es volia donar als aplecs és remarcable el text que publica Vallverdú (1959: 4) a *Germanor*:

No som uns exaltats en fer les coses. Molts ens diuen: total que... per a ballar quatre sardanes? No ens proposem això solament, encara que això que es diu de «quatre sardanes» ja fóra prou motiu. Ens proposem fer de la nostra ermita de Paret-Delgada un lloc tradicionalment acollidor. Voldriem inaugurar a la nostra ermita una renaixença, cosa que la majoria veuren molt a gust.

Nosaltres voldriem reunir a Paret-Delgada molta gent, de la comarca i de fora d'ella. Voldriem fer-hi un APLEC bonic, atractiu, a l'estil dels grans aplecs de la terra, de la nostre terra.

²⁷⁵ *Adesel*, núm. 37, maig de 1959, p. 277.

Nosaltres som d'aquells que el somniem un APLEC, el volem, i treballem perquè arribi a ésser una realitat.

A tal fi han sigut organitzades les Caramelles d'enguany, amb aquest desinterés han assajat les joventuts de la Vila, aquesta ha sigut la primera pedra del futur APLEC. Nosaltres ens sentim reconeguts a tots als qui ens fan present de col·laboració a la cistella que els puja fins al balcó.

Havem fixat la data de l'APLEC pel 31 de maig i havem contractat la Cobla BARCELONA perquè juntament amb la Cobla SELVENCA formin el conjunt dels Aplecs de categoria, que prou poden fer-ho. Un APLEC així anima a qualsevol i crea per si mateix un ambient de simpatia.

S'ha dit que la nostra ermita no reuneix condicions per un APLEC, en cas de que vingui molta gent. Nosaltres, i tots aquells que han estudiat la qüestió, diem que sí. Caldria només ajuntar totes les places i ens consta que això pot realitzar-se. Les places de l'ermita es poden ajuntar si substituïm la paret de la façana per uns arcs —aquesta ha estat una solució acertada— que la comuniquin amb el carrer, i aleshores ens queda una gran plaça, la plaça que necessita l'ermita per un APLEC.

Nosaltres voldriem que l'actual Junta de l'ermita es mirés amb simpatia aquest projecte de veritable millorament, voldriem que tot el poble es sumés al nostre desitg, voldriem que vingués gent a Paret-Delgada i trobessin el lloc a propòsit per un APLEC. Havem sentit lamentar a molts selvatans, per als qui la cosa més petita enclou una simpatia gran, de que una ermita bonica com la nostre no sia més concorreguda. Això a nosaltres sens clava al cor i voldriem portar-hi gent, per a que la coneguessin i l'estimessin. Per això fem una crida a tots els selvatans, amants de l'ermita i de la Mare que allí hi tenim, que ens animin en la nostra empresa i no ens defraudin amb la mirada freda d'espectadors als qui no els va res.

Amb col·laboració i treball podrem sentir i repetir per tots els quatre vents de Catalunya que Paret-Delgada és la millor ermita de tot el Camp de Tarragona.

Ho rebla Felicià Cochs i Cogul (1959: 4) en la pàgina següent, quan diu:

Per coronar totes aquestes activitats [es refereix, en concret, a la sardana, la publicació del butlletí *Germanor* —amb tots els objectius que persegueix: divulgar la llengua catalana i fomentar un bon nivell de cultura, entre d'altres— i l'aposta pel teatre] que de sí ja són i representen l'esperit d'estimació i voler de tot un poble en fer perdurar tot allò que tingui quelcom de relació en nostres costums, tradicions, literatura, etc.; aquest mateix poble s'uneix tot com un sol home i es proposa realitzar aquest gran Aplec que tots ja esperem amb veritable anhel, i que podem dir avui ja, amb molt d'orgull, que serà

—si Déu vol— si no el més, un dels més importants i grans que mai s’hagin vist al nostres Camp de Tarragona.

I ho acaba d’explicar Clarí, un pseudònim, en la pàgina següent:

L’Aplec de Paret-Delgada el 31 de maig proper serà, si Déu vol, una esperada realitat. El jovent bull d’alegria i les reunions són fecundes amb idees i solucions. Alguns creuen que som exaltats i excèntrics, no és així, fem les coses després d’haver-les pensat i consultat. El mateix fet d’enderrocar la paret per arranjar una gran plaça semblava, de primer antuvi, un sacrilegi que mai ens seria perdonat. La paraula autoritzada del Sr. Montravà, arquitecte de l’Ermita, era la clau de tot. El «sí» obria un camp fecund d’entusiasme, i un «no» plantejava qüestions de solució ben apurada. El Sr. Montravà trobà nostra opinió com una cosa tan natural i de sentit comú que, examinan el problema damunt la realitat, donà la solució afirmativa sense escarafalls de cap mena. Alguns creuen que aquesta paret la tornarem a aixecar dintre de poc. Aixó no ho sabem però, si així clagués, ho faríem contents i convençuts de que hauria sorgit un nou pla de millorament de l’Ermita i en aixó havem d’èsser els primers.

A l’Aplec de Paret-Delgada hi vindrà gent i és necessari un arranjamet digne d’una ermita tan bonica com la nostra.

Volem que marxin contents i amb ganes de tornar-hi, volem que es visiti l’imatge blanca de la Mare de Déu, volem donar a l’Aplec de Paret-Delgada aquell entusiasme, aquell desbordament d’alegria i música que fa caurer les llagrimes als vells i somriure el cor del jovent.

Amb la voluntat de donar a conèixer l’aplec per les contrades veïnes de la Selva, els membres de Germanor van dirigir als rectors dels pobles de la vora —sempre amb l’Església de proximitat obrint camí, per tant— una carta datada el 5 de maig del 1959 i signada pel president, Sergi Vallverdú, i el secretari, Josep M. Cogul, en què donaven informació de l’aplec i demanaven que se’n fes difusió, tot explicant la seva aposta per fer un «Gran» aplec que donés cobertura a la «grandesa i noblesa catalana que volen robar-nos» (PUIG I TÀRRECH, 2001: 122-123):

La Selva del Camp 5 de maig de 1959

Molt Rnd. Sr.:

Posem a primera ratlla la nostra més afectuosa i respectuosa salutació.

Som uns nois del Casal de la Selva que organitzem un Gran Aplec Sardanístic per al 31 d'aquest Maig. Diem Gran Aplec no per vanitat, sinó perquè volem que ho sigui en tots els aspectes i perquè volem donar a nostres esplais aquells calificatius de grandesa i noblesa catalana que volen robar-nos altres diversions jussanes.

Extranyarà que l'organitzem a fi de Maig, però ha sigut del tot impossible fer coincidir les cobles en altra data.

Li demanem vulgui col·locar aquest programa en lloc visible, al cancell de la parròquia o al casal, a fi de que el jovent s'animi i pugui honorar amb sa presència aquesta jornada de veritable Germanor Cristiana, en la que ens donarem tots les mans en ritme de dansa a redòs de l'ermita de la Mare de Déu.

De tot ens sentim agraïts i reconeguts.

Besem les seves mans ungides.

I, a través d'una altra missiva, Isidre Fonts (FONTS I MASDEU, 1959a: 3) convidava els amics sardanistes:

Amic, germà d'anella simbòlica:

Aquestes ratlles volen ésser un contacte, com un «Déu de guard» que et posi al corrent d'aquest esclat d'entusiasme que serà la diada de Germanor.

Et fem ofrena d'aquesta festa del 31 de Maig, perquè gaudeixis de tota la bellesa de nostra música i dansa. Aquest convit a la gran diada, és una alerta als teus sentits, és mostrar-te quan hi ha de bell, d'esplèndit de profund en les coses de la Terra.

Volem que et donis compte el migrat que és qualsevol sacrifici si l'emoció t'esborrona sentint el cant de la tenora, la veu dolça i encisera de l'esperança... No duptis, si en el teu interior sents la veu que et crida. Apropa't a la Gran Anella, ajunta les mans, deix bategar el cor, la música es farà pensament en el teu front i trobaràs bella terra que t'ha vist créixer i l'estimaràs de debò.

T'esperem: mans obertes... a punt de dansa. L'engrescament ens tornarà infants i veurem aquell cel blau d'idees clares. T'esperem perquè et volem alegre, feliç, ple d'il·lusió, amb un ideal ferm.

Porta'ns tots els teus amics, totes les persones que estimis; perquè tots recordaran el 31 de Maig com un dia curull de notes agradables. Consulta si et sembla a la Comissió Organitzadora del GRAN APLEC PARET-DELGADA LA SELVA DEL CAMP

El nostre adéu és reveure; perquè ens retrobarem en la Gran Anella Triomfal!

En relació amb els programes, Isidre Fonts explica que en aquell «primer aplec vaig engrescar els d'Educación y Descanso de Tarragona. Doncs, bé. El van pagar ells i els programes eren en català!»; per a ell, «la jugada era aquesta. Si hi havia un concurs de cançons, l'organitzador, millor que fos el fill de l'alcalde. Si hi havia sardanes, calia que les organitzés el fill del caporal de la Guàrdia Civil... Així intentàvem evitar la intensitat de la possible repressió» (CAROD-ROVIRA, 1978: 21).

El llibret que treuen aquell any —en van treure un cada any— compta amb 24 pàgines i un dibuix a la coberta fet per Albert Bastardes —inclou una sardana davant de l'ermita i un pilar que Isidre Fonts, segons reconeix, li va haver d'explicar com era perquè l'Albert Bastardes no n'havia vist mai cap—; té un dipòsit legal (B-7419-1959) de Barcelona i, segons comenta Roser Puig i Tàrrrech (2001: 124), es va imprimir a la impremta Rafael Tasis. La publicació era possible gràcies a la publicitat que contenia, tota d'establiments de Tarragona i Reus.

S'hi afanyen a mostrar el suport que tenen de l'Església. Així Mn. Muntanyola hi assenyala que només és possible un futur català si Catalunya compta amb el suport de l'Església, i és que en els aplecs un lema —atribuït al bisbe Torras i Bages— omplia les parets: «Catalunya serà cristiana o no serà», com explica Isidre Fonts en una de les converses informals mantingudes amb ell. També s'omplien les parets de senyeres, que en el moment era una cosa insòlita perquè en els altres dies de l'any estava perseguit.

A part de Mn. Muntanyola, però, les paraules d'un altre eclesiàstic figuren en les pàgines de l'opuscle d'aquest 1959, les de l'abat de Montserrat, Aureli M. Escarré, que hi manifesta una declaració tan significativa com que: «Déu ens ha donat el do de la llengua perquè el lloem i lloant-lo, la conservem».²⁷⁶ Així, doncs, Escarré es posiciona a favor de la llengua catalana, una llengua que part de l'Església que ell representa — ancorada en el nacionalcatolicisme que promulgava el franquisme— perseguia, així com qualsevol altre tret identitari de la cultura catalana, que era precisament el que es pretenia promoure en aquests aplecs —una identitat comuna que calia fer perviure. L'Abadia de Montserrat va ser totalment significativa per a la recuperació nacional durant la postguerra i la denominada transició,²⁷⁷ i també ho és en aquests moments per

²⁷⁶ Llibret del 1959, p. 3 (arxiu Isidre Fonts). Per tenir en compte la importància que donaven a la llengua des de Germanor, més enllà de tot el que ja s'ha dit, cal tenir present que en la circular núm. 4 de *Germanor* hi incorporen un apartat: «Lexicografie», per tal que es conegui el sentit de les paraules (ESCERFET, 1958: 2), que en la circular núm. 15 es fa referència a les classes d'ortografia que es feien com a formació cultural (setembre de 1959, pàgina 3) o que en la circular núm. 18 (desembre de 1960, pàgina 2) hi inclouen refranys i dites catalans del dia de Tots Sants.

²⁷⁷ Ja en l'època de l'abat Muntadas (1862-1885) Montserrat era fonamentalment el santuari de Catalunya,

a l'Aplec de Paretdelgada, tot i que més endavant ho serà més; però, precisament per això, és rellevant que ja des d'un inici es compti amb el suport de l'abat de Montserrat.

Els textos del llibret es mouen no només en relació amb aquest tema, el de la religió, sinó també el de la història de la nació catalana. El primer tema perquè no es prohibeixin, el segon perquè segurament es pensa que és un aspecte que cal recuperar: la història nacional, per no perdre els referents.

Quan indiquen, en l'opuscle, quins són els seus objectius i donen la benvinguda a tots els que participen de l'aplec, fan un paral·lelisme entre sardana i poble català, perquè la sardana és la:

«dansa sencera d'un poble que estima i avança donant-se les mans».

És un símbol el nostre. Un poble viu del seu esperit, de l'esperit mateix que li ha donat vida, talment com l'arbre viu i es nodreix per la saba. Al cant de la tenora s'esborrona el nostre cor i l'ànima sent, al ritme de la dansa, el contacte de l'esperit, la presència de la Bellesa.²⁷⁸

La voluntat de regeneració cultural es fa evident, en la publicació, amb fragments d'escrits d'autors com Albert Camus o aportacions de catalans com Maurici Serrahima, Emili Vendrell o el selvatà Eufemià Fort i Cogul, amb els quals pretenen, el mateix que es buscava en la realització dels aplecs: que la gent cregui en la construcció d'un demà més just i més proper al món que somien, malgrat que sigui difícil i ple d'entrebancs; es pretén, en definitiva, donar esperances, esperances en un demà millor, si la població es mou per aconseguir-ho, si es treballa per fer-ho realitat.

A part de l'opuscle, també s'ha pogut consultar un programa (arxiu Isidre Fonts) molt més senzill i amb alguns errors de picatge, que segurament devia servir de prèvia per informar de què hi hauria aquell dia a l'aplec, com a complement dels cartells, per tant. Aquest programa està format per dues quartilles grapades impreses només a una

segons Massot i Muntaner (1979a), que indica que exigia als monjos un coneixement mínim de llengua catalana. Amb l'adveniment del franquisme passarà per un primer moment d'acatament de les ordres de castellanització, però a partir de les festes d'Entronització (1947) intentarà reprendre aquella simbologia antiga que tenia, sobretot de la mà de l'abat Escarré i tot l'impuls que va donar a la cultura catalana, començant per la protecció de les revistes *Germinàbit* i *Serra d'Or*, i prosseguint pel suport a diferents propostes catalanistes que encoratjava a tirar endavant, entre molts altres casos, més enllà de les seves iniciatives personals.

²⁷⁸ Llibret del 1959, p. 1 (arxiu Isidre Fonts).

cara, amb el dibuix de l'ermita de Paret delgada de color verd com a capçalera. Hi consta que el preu únic d'entrada és de 5 pessetes i també hi ha unes nòtules informatives.²⁷⁹

La data exacta de la celebració de l'aplec fou el 31 de maig del 1959 i hi va oficiar la missa el Dr. Francesc Vives, vicari general de la diòcesi; una missa dialogada a càrrec del director de la Casa d'Exercicis, el cardenal Arce, i el reverend Josep Pascual. El programa d'aquest any constava de sardanes, es comptava amb cinc cobles: Barcelona, La Selvenca, Melodia, Reus i Tarragona; hi havia sardanes al matí i a la tarda (des de dos quarts d'onze fins a l'última sessió que començava a les cinc de la tarda), amb tres quarts d'hora dedicats a missa (a partir de les 12 del migdia). Hi havia servei de cotxes des de l'estació de tren fins a l'ermita. A la nit (a 2/4 de 10), es duia a terme un concert al Casal Selvatà, de manera que la gent s'havia de desplaçar des de l'ermita de Paret delgada, a quatre quilòmetres de la Selva, fins a la mateixa població. El repertori del concert incloïa peces tan significatives com «El cant de la Senyera».

En el primer dels aplecs, doncs, els organitzadors van començar a teixir una xarxa senzilla i simbòlica que, amb els anys, aniria fent-se més i més extensa fins a aconseguir representar aquella força i aquella llibertat d'esperit que es pretenia normalitzar. En aquell primer cas, a part del llibret, ja van mostrar voluntat de trencar motlles celebrant per primera vegada la celebració de la missa a l'esplanada, col·locant l'altar al mateix lloc de la cobla —fet que fins aquell moment era concebut com una mena de sacrilegi. A més, també van fer una parada de llibres en català, cosa excepcionalíssima en aquell moment en què la majoria dels llibres en català no s'autoritzaven.

Després d'haver-se realitzat, aquest primer aplec organitzat per Germanor, rep les més sentides lloances:

Las ilusiones y entusiasmos de las juventudes de «Germanor» cristalizan en éxito fecundo. El magno «Aplec» de Paret delgada fue modelo de organización y previsión hasta en sus mínimos detalles. Cinco coblas lanzaron al aire durante todo el día las notas alegres de la sardana, devotamente punteada por incontables participantes.

Presenció el Aplec el Muy Iltre. Vicario General de la Archidiócesis Dr. Vives, quien celebró una misa en la explanada del santuario.

Felicitemos a las Juventudes de «Germanor» en cuya historia marca un hito de fulgor el día 31 de mayo próximo pasado.²⁸⁰

²⁷⁹ Les nòtules diuen: «No es permetrà l'entrada durant l'execució. / Venta de localitats, tots els dies desde el diumenge, dia 25, a les nou del vespre. / No podran entrar els menors si no van acompanyats de llurs pares.» Aleshores era tota una novetat pagar per ballar sardanes, però si no ho feien així no els sortien els

Els socis de Germanor, en una reunió feta el 30 de setembre del 1959, van passar comptes de l'aplec que els havia costat 34.466,05 pessetes i els donava 400 pessetes de benefici.²⁸¹ D'altra banda, cal suposar que els missatges d'enhorabona, com el que trobem a *Germanor* (CORT, 1959: 4), devien abundar. I, en comparar-se amb l'aplec de Calella, que ja hem dit que havia agafat un altre caire a mans d'Educación y Descanso, manifesten després d'haver-hi assistit el 7 de juny:

L'aplec de Calella és de proporcions gegantines, però sense que ens mogui l'enveja, el nostre Aplec fou més «APLEC». Vull dir que fou més nostre, més de tots, més íntim, més familiar, tingué més regust de nostrada, de llar, de cristianitzat, de pa de casa.

Aquella rebuda amical dels nostres aparcadors, aquelles orientacions de l'enllaç, aquell moviment de joventut, aquella comprensió que feia germans als més desconeguts mancaven a Calella. Tots els sentíem estranys i forasters, ésser sardanista no era com entre nosaltres la millor tarja de recomanació. Hi trobarem a faltar la nostra parla i ens sentíem i miràvem com estranys. Sense voler minvar l'èxit de l'Aplec de Calella crec que és un Aplec gran, potser, però, no és un gran Aplec. L'Aplec nostre i el de Calella es podrien compenentrar posant-hi un l'esperit i l'altre la materia, el nostre l'idea, el de Calella el diner. (LLORT, 1959: 6)

números i, a més, d'aquesta manera també donaven valor a les cobles.

²⁸⁰ *Adesel*, núm. 38, agost de 1959, p. 282.

²⁸¹ *Germanor*, circular núm. 16, octubre de 1959, p. 3.

2.4.1.2. L'aplec del 1960

L'aplec del 1960 es va dur a terme el 22 de maig i va comptar amb un programa similar al del primer any. Només hi havia un lleuger retoc d'horaris, l'acte del vespre es va desplaçar a la tarda per facilitar que hi assistissin els que procedien de lluny (AVELLANER, 1964: 14), i s'hi incloïa una missa matinal a les 7 del matí —adreçada, sobretot, als membres de l'Agrupació Excursionista Montsant (delegació a Reus de l'Agrupació Excursionista de Catalunya) o d'altres entitats escoltes i/o excursionistes ja hi van anar el dia abans a fer un campament, com recorda Tomàs Barberà (annex 3.2.6). Hi van intervenir cinc cobles, que al migdia van tocar conjuntament les sardanes: «Juny» (de Juli Garreta i Arboix) i «Catalunya»; i, a la tarda: «La Santa Espina»²⁸² i «A Montserrat».²⁸³ A la tarda, era a les 8 que començava la convocatòria al Casal Selvatà amb el que van denominar Festival de Gala, que incloïa cant, música i dansa per part de l'Esbart Sant Jordi de Barcelona. El cartell (63 x 42 cm) estava escrit íntegrament en català i contenia una sardana dibuixada que, amb el fons groc i els sardanistes de color vermell, simulava la senyera. És interessant que per informar-se'n es donaven adreces exclusivament de Barcelona;²⁸⁴ potser és que es feien diferents cartells i el consultat es penjava només a la capital catalana. Malgrat tot el lloc d'impressió era Tarragona: Imp. Ramon.²⁸⁵

En aquest cas, el llibret editat, de 32 pàgines, només pels anuncis que inclou es fa evident que l'aplec obté cert ressò fora de l'àmbit estricte d'influència de la Selva, perquè inclou alguns anuncis no només de Reus i Tarragona, com en l'anterior edició, sinó també de Valls i Barcelona —tinguem en compte que l'esbart del Festival de Gala ja ho era, de Barcelona. A més, en els anuncis, augmenta la presència del català, que és en l'únic cas en què podem trobar la presència de l'espanyol al llarg d'aquestes publicacions.

²⁸² Isidre Fonts en una conversa explicava que es tocava «La Santa Espina» com a concert per mantenir-la com a himne.

²⁸³ *Adesel*, núm. 43, juliol de 1960, p. 362.

²⁸⁴ Hi consta: Obra Almogàvers, Via Laietana, 28, 4-A – Agrup. Cultural Fol·lòrica [Folklòrica] Barcelona, St. Honorat, 1 – Ballets de Catalunya, Moncada, 3 – Esbart St. Jordi, Girona, 103. El dipòsit legal és T. 132 -1960 i està imprès a la impremta Ramon de Tarragona.

²⁸⁵ De fet, aquesta impremta va ser força important en l'època, ja que, segons Gabriel Xammar, «molts dels papers clandestins que circulaven per Barcelona s'imprimien aquí [...]. A la impremta Ramon, al carrer del Trinquet Vell. I encara més. Jo em vaig fer un tip d'anar amb tren carregat de papers amunt i avall. D'Estat Català, del Front Nacional, de grups espontanis o no organitzats. El llibreter Joan Ballester era un home que no parava d'encarregar coses. I es feien aquí» (CAROD-ROVIRA, 1979: 22).

El llibret d'aquesta convocatòria, en aquesta avinentesa imprès a la impremta Ramon de Tarragona, amb el dipòsit legal 132-1960, segueix el mateix model que el de l'any anterior,²⁸⁶ per bé que no compta amb un escrit sinó amb una carta de l'abat de Montserrat a través de la qual dona suport a la celebració. En aquest cas, amb les seves paraules demana la benaurança de la Mare de Déu per als «Cristians, i fills d'una terra que tan bella es veu des d'aqueixa contrada de La Selva, us heu sentit amb el cor ple d'alegria. Per expressar i augmentar la vostra alegria, heu enllaçat les vostres mans i heu dansat la sardana».²⁸⁷ En aquest mateix sentit, la pregària amb la qual s'obre l'opuscle a manera d'ofrena és totalment simbòlica:

La nostra ofrena, Mare de Paret-Delgada, és aquest esforç que representa l'Aplec, aquest sacrifici en tots els ordres i aquesta constància inalterable que ens fa ser, per damunt de tot, fidels al vostre Fill, que és el nostre Capità i per tant la nostra Bandera.

Aquesta festa que fem al vostre entorn té com a fi unir-nos, fer-nos estimar, perquè agermanats, donant-nos les mans, obrim de bat a bat el cor a la llum de l'esperança...

Accepteu l'alegria de la festa, feu-nos estimar les coses belles i ser forts, dignes, valents, defensors de la raó i de la veritat.

Feu que estiguem sempre a punt, alerta i amb els ulls oberts perquè tot quant fem agradi a Déu i sigui de profit per al Proïisme i la Pàtria.²⁸⁸

Destaca, també, entre les pàgines de la publicació, un escrit de Pere Català i Roca en el qual a part de delimitar les terres de parla catalana a «el Principat, València, les Balears, el Rosselló i l'Alguer»²⁸⁹ i de comparar aquestes terres amb el cercle que fa una sardana amb el mar Mediterrani al centre, ens explica que a l'Alguer també es parla català i que els catalans que van repoblar aquest territori venien, sobretot, del Camp de Tarragona (o sigui de la zona de la Selva) i del Maestrat. Pretén deixar clar quin és l'àmbit referencial de lluita que pertoca als catalans, quin és l'espai propi de la cultura catalana, perquè els lectors no es limitessin a pensar només en clau de Principat. També, es dediquen part de les pàgines a elogiar el poeta Maragall, a qui sembla que s'homenatja en el llibret d'aquest any, ja que se'n celebra el centenari del naixement.

²⁸⁶ La importància d'aquesta publicació fa que se'n parli a *Serra d'Or* (núm. 8, agost de 1960, p. 36), on a part de detallar el contingut de l'opuscle es reproduïxen dos fragments de l'article d'Albert Manent («Alguns aspectes de la literatura catalana del Vendrell a Tortosa» per la seva rellevància.

²⁸⁷ Llibret del 1960, p. 5 (arxiu Isidre Fonts).

²⁸⁸ Llibret del 1960, p. 1 (arxiu Isidre Fonts).

²⁸⁹ Llibret del 1960, p. 7-8 (arxiu Isidre Fonts).

És interessant comprovar l'èxit que obté l'aplec a partir de les paraules d'Eufemià Fort i Cogul quan fa al·lusió al santuari: «Ara ja va esdevenint, per via de fets, la preferència dels pobles del Camp i d'altres comarques, que ja heu iniciat una tradició d'aplegar-vos-hi germanívolament, a l'empar de la Mare de Déu, Mare de tots, que presideix aquest monument».²⁹⁰

Tot i que la referència a aspectes religiosos continua en el llibret d'aquesta edició, en aquest cas es dona més importància als aspectes més vinculats a la cultura catalana, en general, i a la sardana, en particular.

Aquest any destaca perquè acabaven de tenir lloc els Fets de Palau i, segons el mateix Isidre Fonts, *alma mater* dels aplecs, es va utilitzar l'aplec per amagar-hi algunes de les persones que es buscaven i per fer-ho les van posar al lloc on menys podien buscar-les —el lloc menys sospitós, per tractar-se del lloc més visible—: entre la cobla que estava tocant les sardanes.

L'acte, que ja comptava amb una forta previsió, a causa de l'èxit de l'aplec de l'any anterior, va superar les expectatives, ja que va haver-hi una extraordinària concurrència, que es va calcular per sobre de les 3.000 persones vingudes d'arreu, entre les quals a qui es troba a faltar, en tot cas, és a la gent mateixa de la Selva.²⁹¹

A part d'aquest aplec, veiem que la festa del dia 5 d'agost, un dels altres aplecs que abans ja es feien, continua celebrant-se; aquest, però, de caràcter estrictament religiós, tot i que hi va haver audició de sardanes al final. Potser els dos aplecs de caràcter més catalanista que s'havien realitzat fins aleshores estaven començant a deixar empremta i, per això, també s'hi van incloure les sardanes.²⁹²

²⁹⁰ Llibret del 1960, p. 20 (arxiu Isidre Fonts).

²⁹¹ *Adesel*, núm. 43, juliol 1960, p. 362 (arxiu Isidre Fonts).

²⁹² *Adesel*, núm. 44, setembre 1960, p. 374-375 (arxiu Isidre Fonts).

2.4.2. Un creixement exponencial: els premis

A partir de l'any 1961, amb els primers aplecs celebrats amb èxit i amb un nom i una fama ja consolidats com a jornada de resistència cultural i de construcció nacional, els aplecs aconseguen encara més embranzida, perquè s'hi comencen a convocar un seguit de premis que any a any pretenen abastar més aspectes diferents de la cultura catalana amb la voluntat no només de donar-los visibilitat sinó de potenciar-los, de projectar-los cap al futur, que també, com s'havia aconseguit en els primers dos anys, assoliran amb èxit. Als aplecs hi faran cap cada vegada més persones, persones de referència de la intel·lectualitat catalana del moment, que també s'implicaran amb els premis, o bé com a part del jurat o bé presentant-s'hi, i contribuiran a aquesta reeixida i aquesta esplendor dels aplecs.

2.4.2.1. L'aplec del 1961

Per tal de preparar l'aplec, tenint en compte les dimensions que estava prenent i condicionar adequadament l'espai, van adonar-se que calia plantar arbres per assegurar-hi l'ombra, de manera que es va acordar plantar-ne una cinquantena.²⁹³ I és que l'aplec va aconseguint cada vegada més envergadura i més empenta:

Como es ya sabido, el próximo día 7 de mayo se celebrará, D. M., en Paret delgada, el ya tradicional aplec sardanista de cuya importancia dará más exacta idea que cualquier comentario nuestro, la transcripción íntegra de un vistoso cartel mural que hemos recibido. Dice así:

7 de mayo de 1961 -Aplec Paret delgada. La Selva del Camp. Coblas: Reus. - La Selvenca. - Tarragona. - La Principal de Bages. - La Principal de la Bisbal. A las 12, Misa de Comunión. Concurso fotográfico de «l'aplec». A las 20, en el «Casal Selvatà». I Concurso Literario. Actuación del Teatre Club, Academia de Danza del Centre de Lectura de Reus, Esbart Sant Jordi de Barcelona, Cobla La Principal de la Bisbal.

Deseamos que un buen día acompañe a una fiesta de tan altos vuelos y que queden colmados los mejores augurios de una jornada cada año más arraigada y concurrida.²⁹⁴

²⁹³ *Germanor*, núm. 18, desembre de 1960, p. 4.

²⁹⁴ *Adesel*, núm. 49, abril de 1961, p. 34.

El 1961 l'aplec es va celebrar el 7 de maig. N'hem trobat dos cartells (del fons persona d'Isidre Fonts), d'aquesta convocatòria, els dos íntegrament escrits en castellà, no com en l'any anterior, però segurament aquest canvi es deu a l'embranchida que estava prenent l'aplec i al fet que, malgrat autoritzar-se, es tenia l'acte més al punt de mira. I, en els cartells, hi havia la mateixa sardana dibuixada que en l'any anterior.²⁹⁵

El llibret d'aquest any constava de 26 pàgines, tenia a la portada la pintura de Picasso dedicada a la sardana: *Sardana de la pau*, pintada a Ceret el 20 de setembre de 1953,²⁹⁶ i a la contraportada l'escut de Germanor.²⁹⁷ En un document que conserva Isidre Fonts, hi consten els preus dels anuncis: 250 pessetes una pàgina sencera, 150 mitja pàgina, 75 un quart de pàgina i 50 pessetes una vuitena part. El dipòsit legal era T.151-1961, el número de registre: M. 1957-1961 i estava imprès a la impremta Ramon de Tarragona, com l'any anterior. L'ofrena amb la qual s'obre exposa:

Et volem triomfal, «Aplec de Germanor», perquè ets ofrena a la nostra Mare Santa de Paret-Delgada, i has d'ésser portant-veu i llum per a la joventut trencadissa de mena i atapaïda de combat i esperança...

Us demanem Mare, excelsa missatgera de la pregària, que feu que enllacem sempre les nostres mans amb senyal de pau, d'amor i de comprensió envers tothom; que estimem tothora la justícia i la bellesa; que siguem humils i dòcils, però enèrgics defensors del nostre ideal i de la veritat.

La nostra anella és pregària, i és gronxa al compàs de la música potent i el cant, amb l'avellaner, el cep i l'olivera que tot l'any ballen una màgica sardana amb l'oreig i el vent. Es l'eterna alegria del fruit que s'atansa cantant.

Déu va passar-hi en primavera

²⁹⁵ Hi posava (69 x 49,5 cm): 7 MAYO DE 1961 / APLEC PARET-DELGADA LA SELVA DEL CAMP / COBLAS: Reus, La Selvenca, Tarragona, La Principal de Bages, La Principal de La Bisbal / A las 12 Misa de Comunión / CONCURSO FOTOGRAFICO DE «L'Aplec» / A las 20 en el «Casal Selvatà»: I Concurso Literario / Actuación del Teatre Club, Academia de Dansa del Centre de Lectura de Reus, Esbart St. Jordi de Barcelona, Cobla La Principal de La Bisbal. I al peu hi figurava l'anunci de LOSTE (galletas, chocolates, leche de almendra, caramelos, turrone – Huesca, Burgos, Tarragona). En l'altre cartell, variava una mica la disposició i la mida, feia la meitat (35 x 49,5 cm), tot i que el dibuix de la sardana ocupava el mateix espai, però només canviava l'anunci, en aquest cas, en figurava més d'un: SALAS Óptico (Reus), Casa Malapeira (Reus), Virgili Sastre (Tarragona) i Las Américas (Reus). La impremta de tots dos casos era la Impremta Ramón, de Tarragona, i el dipòsit legal també era el mateix: T-125-1961.

²⁹⁶ Segons Maseu Guitert (2020: 71): «L'original, propietat del Partit Comunista, estava deixat en custòdia al Museu d'Art Modern d'aquella ciutat [Ceret], capital del Vallespir a la Catalunya Nord. Per això és de destacar la gosadia de reproduir per a l'Aplec un dibuix de l'artista proscrit, ensems dedicat a la sardana i a la pau.»

²⁹⁷ A l'arxiu d'Isidre Fonts hem pogut localitzar el preu dels anuncis del llibret d'aquest any, que era el següent: 1 plana – 250 ptes. (coberta 300), 1/2 plana – 150 ptes., 1/4 de plana – 75 ptes. i 1/8 de plana – 50 ptes.

i tot cantava al seu pas.
Canta la terra encara entera
i canta que cantaràs.²⁹⁸

És significatiu el vincle que s'estableix, i que es continuarà establint, entre la sardana, la religió i la terra i, al final, el fragment de «La Santa Espina» que s'inclou i que acaba d'enllaçar aquests tres termes.

En aquest cas no es compta només amb una carta de suport de l'abat de Montserrat, sinó que, en el llibret dels aplecs, també n'hi ha una de l'abat de Poblet, Edmont Maria Garreta i Olivella. El primer ens parla de la sardana, esperant que «la Verge Bruna [...] la faci ben riallera, com a do de la terra, i ben pura, com a flor que ha de mirar cap al cel».²⁹⁹ L'abat de Poblet, al seu torn, fa referència al fet que: «La personalitat d'un poble es dona a conèixer sobretot, per les manifestacions de fe, i d'amor a les seves tradicions, la seva parla, les seves danses, i en una paraula a tot allò que el caracteritza i li és propi».³⁰⁰ I manifesta que els Aplecs de Paretdelgada en són una bona mostra.

Un altre eclesiàstic, de Tarragona, el pare Miquel M. Estradé, monjo de Montserrat, també té unes paraules en aquest llibret i les destina a parlar de la sardana com a símbol d'agermanament i de cooperació entre la gent d'un mateix poble —d'aquí que es balli donant-se les mans, indica—, per això explica:

Ens donem les mans, marquem els pasos, contem tots junts, hi volem tothom: gestos d'un ideal que intuïm, per al qual estem probablement fets, però del qual hem perdut bastant la traça. [...] Mentre siguem capaços de ballar la sardana, l'esperança no és morta.³⁰¹

A part de les col·laboracions de la gent vinculada a l'Església, en destaquen d'altres. La d'Albert Manent que hi fa una crida a contribuir a eixamplar l'obra coral de la comunitat catalana en l'àmbit que sigui, per evitar que cap vestigi de la nostra cultura es perdi per a sempre, i això ho fa després d'elogiar el I Concurs Literari [que neix el mateix any que Òmnium Cultural, d'on treurà part del finançament] que, com veurem, es convoca aquest any. La veu de Lluís Millet s'hi fa present a través de la recuperació

²⁹⁸ Llibret del 1961, p. 1 (arxiu Isidre Fonts).

²⁹⁹ Llibret del 1961, p. 12 (arxiu Isidre Fonts).

³⁰⁰ Llibret del 1961, p. 13 (arxiu Isidre Fonts).

³⁰¹ Llibret del 1961, p. 2 (arxiu Isidre Fonts).

d'un article publicat a la *Revista Musical Catalana* el 1911, en el qual fa referència a la grandesa de Maragall. Josep Alsina Gebellí, per la seva part, ens hi parla de la sardana com a símbol d'un poble, a l'estil del que hem vist que feia el pare Miquel M. Estradé; en aquest cas, però, és el símbol d'un poble i de la seva cultura i de l'esperança en el seu futur, tot i que, alhora, també sigui la imatge del seu passat. En darrer lloc, Joan Triadú a través del seu article vol commemorar Elizabeth Barrett, ja que se'n celebra el centenari de la mort; i ho fa recordant què va escriure d'ella Virginia Woolf a *Flush* (1933) i l'aposta d'alguns catalans per aquesta escriptora, com Josep Janés i Olivé en la traducció, precisament, de *Flush* (1938) o Marià Manent en traduir alguns dels *Sonets del portuguès* [*Sonnets from the portuguese*, 1850].³⁰²

El programa d'aquest any compta amb una festa que s'allarga a dos dies, de cara, sobretot, a la gent que ja es congregava a l'ermita el dia anterior, com els membres de l'Agrupació Excursionista de Reus.³⁰³ Així, els actes comencen el 6 de maig, a les vuit del vespre, amb la inauguració del campament, on han de passar la nit els que comencin l'aplec aquella jornada, en relació amb els excursionistes que ja hi anaven el dia abans.³⁰⁴ Després de la inauguració, a les 9 de la nit, hi havia un sopar de Germanor i a les 10 «Foc de Camp». També s'intentava millorar l'aplec any rere any en aquest sentit, en el de donar cobertura a les persones que s'hi implicaven des de diferents àmbits.

El 7 de maig els actes segueixen el programa habitual, enguany amb les cobles: Tarragona, Reus, La Salvenca [sic], La Principal del Bages i La Principal de la Bisbal,³⁰⁵ amb una novetat incorporada a la tarda i és que, en aquesta edició, s'estrenen les sardanes: «Gent del Camp, Gent del Llamp» i «Aplec de Germanor». Però, realment, la novetat més gran és la convocatòria del I Concurs Literari de la Selva del Camp, del qual també es fa ressò la revista *Serra d'Or* per tal d'aconseguir que hi hagi força originals a valorar.³⁰⁶ Els actes al Casal Selvatà van començar a les 8 del vespre, com en l'any anterior, i van comptar amb l'actuació del Teatre Club i l'Acadèmia de Dansa del Centre de Lectura de Reus —que va interpretar *Haidé* de Maragall—, l'Esbart Sant Jordi de Barcelona i la Principal de la Bisbal.

³⁰² Si més no algunes d'aquestes traduccions de *Sonets del portuguès* per part de Marià Manent, els podem trobar a Provencio Chumillas (2002). Agraïm la referència a Jordi Manent.

³⁰³ Vegeu, per exemple, l'entrevista a Tomàs Barberà reproduïda en l'annex 3.2.6.

³⁰⁴ Com a nota curiosa, Roser Puig i Tàrrach (2001: 128), recorda que l'organització del campament es va comprometre a distribuir palla.

³⁰⁵ *Adesel*, núm. 50, juny de 1961, p. 43.

³⁰⁶ *Serra d'Or*, núm. 2, febrer de 1961, p. 35.

La convocatòria del primer concurs literari ja s'havia donat a conèixer temps abans, de manera que la podem trobar mesos abans a *Serra d'Or*:

Acaba d'ésser convocat el I Concurs Literari de La Selva del Camp, que serà celebrat en aquella població tarragonina amb motiu del tradicional Aplec a l'ermita de Santa Maria de Paret delgada.

Els premis, donats per diferents entitats locals, seran set. El primer, «Premi La Selva 1961», de 1.500 pessetes, serà concedit a un treball literari breu, en prosa, o a un poema o recull de poemes, de tema lliure. Els altres sis restants, tots ells de 500 pessetes, seran concedits, respectivament, a una poesia dedicada a Santa Maria de Paret delgada; a un treball literari, en prosa o en vers, fet per un menor de 16 anys; a un treball sobre algun aspecte del folklore del Camp de Tarragona (cançons, refranys, llegendes, balls, costums, etc.); a una obra teatral; a una descripció geogràfica; i a un treball de tema agrícola o social del camp.

Els treballs que aspiraran a aquests premis hauran d'ésser tramesos al Casal Selvatà, de La Selva del Camp, abans del dia 7 d'abril, per duplicat, sense signar i acompanyat d'un sobre clos dins el qual figurin el nom i l'adreça de l'autor.

El jurat, constituït per Joan Triadú, president; Bonaventura Vallespinosa,³⁰⁷ Josep A. Baixeras,³⁰⁸ Albert Manent i Ramon Bastardes, secretari, farà públic el seu veredicta en l'acte que tindrà lloc el dia 7 de maig, que serà degudament ressenyat en aquests planes.³⁰⁹

³⁰⁷ Recordem que Bonaventura Vallespinosa en aquells moments estava impulsant, des del Centre de Lectura de Reus, les diferents entregues de l'*Antologia de la poesia reusenca* que, de fet, s'acaben aquest mateix 1961.

³⁰⁸ Josep Anton Baixeras, polític, advocat i escriptor tarragoní, s'havia presentat als primers concursos literaris de la postguerra i, així, havia conegut Octavi Saltor i Joan Triadú, segons Roig i Queralt (1981: 143-172). Finalment, després de publicar *Perquè sí* (1957), aconseguirà guanyar el premi Víctor Català el mateix any en què comencen els aplecs (1959) amb *Perquè no* (1960), on manifesta uns «indiscutibles dots de narrador», segons Vallverdú (1960b: 18). Més endavant, escriurà altres obres i el 1963 quedarà finalista del premi Sant Jordi amb *L'anell al dit* (1964), i a través de Joan Triadú, iniciarà l'Òmnium Cultural a Tarragona (AGUT, 1964: 59-60).

³⁰⁹ *Serra d'Or*, núm. 2, febrer de 1961, p. 35. També el trobem, però traduït al castellà, a les pàgines de *Reus. Semanario de la Ciudad*, 11 de febrer de 1961, p. 8. Fixem-nos que ens han parlat del «tradicional» aplec i que el jurat, com es diu a *Adesel* (núm. 49, abril del 1961, p. 20), està compost «per personalitats la competència de les quals i llur categoria és notòria en l'actual moment de la nostra literatura». En aquesta mateixa pàgina, *Adesel* dona a conèixer, també, la convocatòria del certamen i lamenta fer-ho a partir d'haver-ne llegit la notícia a *Serra d'Or* i no d'haver-la rebut per part d'algun convilatà. D'altra banda, Eufemià Fort i Cogul (1977: 162) recull al seu llibre sobre Mn. Ramon Muntanyola, que: «la convocatòria d'aquest concurs comportà la recepció de diverses cartes, la majoria de les quals acusaven ADESEL (Agrupació de Selvatans residents fora vila) perquè Muntanyola havia estat exclòs del jurat dels concursos. És obvi que l'agrupació no havia intervingut per a res en la convocatòria del concurs i que, per tant, no eren cosa seva ni l'atribuït greuge al poeta sacerdot ni d'altres atribucions que no fan al cas.» I ens hi continua explicant que, malgrat tot, Mn. Muntanyola sí que va ser convidat a la festa i hi va assistir i fins i tot hi va pronunciar un discurs.

Fins i tot a l'hora de l'entrega dels premis el pes i l'empara de l'Església es va fer evident, ja que hi van participar l'ecònom de la parròquia, mossèn Muntanyola i, per concloure l'acte, el senyor vicari general, el Dr. Francesc Vives. A part d'ells i de les paraules pertinents del jurat, també es va comptar amb la lectura d'alguns fragments de les obres guardonades.³¹⁰

Els premiats en aquesta primera convocatòria dels premis foren:³¹¹

-El premi La Selva 1961, dotat en 1.500 pessetes, donat per l'Ajuntament, el va rebre el poeta reusenc Xavier Amorós pel seu recull de poemes «Enyoro la terra». Un premi extraordinari, de 1.000 pessetes, va anar a parar a Estanislau Torres, de Barcelona, pel seu treball *Dos contes*. A part, hi va haver tres accèssits per treballs en vers i dos per a treballs en prosa.

-El premi a una composició poètica dedicada a la Mare de Déu de Paretdelgada, de 500 pessetes, donat pel Casal Selvatà, no va concedir-se, però Enric Avila, de la Selva, va rebre un accèssit per «A la Verge de Paretdelgada».

-El premi a un treball d'un autor de menys de 16 anys, dotat en 500 pessetes, donat per les Escoles Parroquials, es va concedir a Maria Pilar Poblet, de la Selva, per «Agraïment». I també es va adjudicar un accèssit en aquesta categoria.

-El premi adreçat a un treball de folklore, dotat en 500 pessetes, donat pel Grup Germanor, es va atorgar a un autor amb pseudònim pel treball «Paremiologia popular camptarragonina». A més, també es van concedir dos accèssits.

-El premi a una obra de teatre, dotat en 500 pessetes, donat pels Amics del Teatre, el va rebre Josep M. Palau i Camps, de Ciutat de Mallorca, per «I el mar segueix cantant...».

-El premi a una descripció geogràfica, dotat en 500 pessetes, donat pel Sindicat Agrícola, es va repartir entre Francesc Oremes, de Sabadell, per «La migració interna d'Espanya» i Ramon Botet, de Reus, per «Com saber la fondària que ha de tenir un pou».

Els participants, i els guardonats, procedien d'arreu dels Països Catalans, fet que ja demostra el ressò que aquests aplecs estaven obtenint.

A la revista *Adesel* se'ns informava que el dia de la trobada es va convocar, també, un concurs de fotografia:

³¹⁰ En l'annex 3.4.1, es pot trobar el discurs realitzat pel jurat d'aquest I Concurs Literari. El desenvolupament de l'acte es desglossa a *Adesel*, núm. 50, juny de 1961, p. 43-44.

³¹¹ *Adesel*, núm. 50, juny de 1961, p. 43.

Con motivo del «Aplec» de Paret delgada, celebrado el pasado día 7 de mayo, fue convocado un concurso de fotografía bajo el temario doble de Aplec de Paret delgada y La Selva del Campo, y para premiar colecciones de tres obras que debían presentarse, montadas o no sobre cartulina de 30 x 40 cm. con la imagen mínima de 18 x 40 cm. o su equivalente. Las bases establecían un plazo de admisión hasta el 28 de mayo y las obras concursantes se anunciaban que serían expuestas en el casal selvatà el día 4 de junio, fiesta patronal del voto a San Andrés, en cuya fecha se otorgarán diversos premios ofrecidos por los Rdmos. Abades de Poblet y Montserrat, además de varios párrocos y eclesiásticos más o menos relacionados con La Selva y entidades y grupos afines al Casal Selvatà.

Cuando la presente circular aparezca todo ello habrá sido realizado; confiamos que con el mejor de los éxitos que puede desearse a esta clase de loables iniciativas.³¹²

Un acte que es vincula a la festa de Sant Andreu i del qual es destaca:

Entre otros actos de menor cuantía señalaremos la inauguración de obras del Concurso fotográfico del Aplec de Paret delgada y la entrega de premios a los concursantes galardonados. Entre las obras expuestas las hay numerosas de calidad y destreza.

En conjunto un programa modesto; pero bien orientado y agradable. Por muchos años.³¹³

Les bases d'aquest concurs fotogràfic es poden consultar en l'annex 3.4.2 i, a través seu, es pot copsar com s'hi va implicar el sector eclesiàstic, ja que de 16 premis que hi havia —que cal pensar que provenien de la donació d'aquella mateixa persona o entitat— 11 corresponen a mossens o monjos, una llista que encapçalen els pares abats de Poblet i Montserrat.

2.4.2.2. L'aplec del 1962

El 1962 l'aplec es va celebrar el 20 de maig. El 10 de febrer Ramon Bastardes escrivia una carta a Isidre Fonts per comunicar-li que tot tirava endavant i per intentar resoldre un dubte sobre el preu del dinar.³¹⁴ Arran d'aquesta missiva, ens adonem com

³¹² *Adesel*, núm. 50, juny de 1961, p. 48.

³¹³ *Adesel*, núm. 50, juny de 1961, p. 52.

³¹⁴ Vegeu la carta en l'annex 3.5.1.

d'important era la tasca que Bastardes realitzava des de Barcelona, amb la complicitat de Ballester i Fort.

Per l'embranchida nacional que havia pres l'activitat literària de la Selva a *Serra d'Or* recullen els actes previs a l'aplec que s'hi duen a terme, com la conferència de Francesc Roig i Ferran («La història i l'economia segons Vicens i Vives») del 18 de març, a càrrec de Germanor.³¹⁵

El mateix 20 de maig, dia de l'aplec, van haver d'arranjar tot el que havien preparat, ja que el vent nocturn havia causat alguns desperfectes.³¹⁶ Els cartells, com en l'any anterior —d'aquesta convocatòria n'hem trobat dos—, eren íntegrament en castellà. En un cas contenien els sardanistes que des de lluny semblava que fossin la senyera, pel color vermell en el fons groc, com l'any anterior;³¹⁷ en l'altre, la imatge és similar, perquè també juga amb els colors groc i vermell d'una sardana, al mig de la qual, però, en aquest cas hi ha una mena d'asterisc blau —una clara simbologia de l'estel de la llibertat.³¹⁸

El llibret d'aquest any tenia 24 pàgines, el dipòsit legal era T. 357-1962 i estava imprès a la impremta d'Eduard Castells de Valls. Com ja era habitual, en la portada d'aquest opuscle s'hi veu gent ballant sardanes; la particularitat d'aquest any era que es tractava d'un dibuix de Grau i Garriga fet a tres tintes, d'expressió innovadora, que de lluny, com passava amb els cartells, semblaven les quatre barres. A la contraportada hi figurava l'escut de Germanor. I la publicitat no només era de la Selva i de la seva zona, sinó també de Sant Cugat del Vallès i Barcelona. Les paraules de l'ofrena-presentació que inclou són, com en d'altres edicions, molt significatives:

Per a tu, jove, és aquesta festa, perquè tot tu t'obris a l'esperança, perquè endevinis en el teu germà d'anella un que sent, vol i espera el que tu vols.

³¹⁵ *Serra d'Or*, núm. 5, maig de 1962, p. 44.

³¹⁶ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 163.

³¹⁷ En aquest cartell hi consta (35 x 44,5 cm): «20 MAYO DE 1962 APLEC PARET-DELGADA · La Selva del Camp / Coblas: Reus, La Principal de Bages, Sabadell, La Principal de la Bisbal / A las 12: MISA DE COMUNIÓN / EXPOSICIÓN DE DIBUJO ACTUAL / CONCURSO FOTOGRÁFICO / A las 20: Al «Casal Selvatà» ORFEÓ REUSENC / Cobla La Principal de La Bisba». I al peu contenia els anuncis de: Radio Televisión Mora (Reus), Casa Pujol (Reus), Tintorerías La Rapida (Reus, Tarragona, Lérida) i Cafeteria-Restaurant El Casino (Reus). Estava imprès a Tarragona: Imp. Ramón (Dep. Legal: T. 196. 1962).

³¹⁸ En aquest altre cartell (60,5 x 55,5 cm), a més, no hi figura Selva del Camp, sinó Selva del Campo. Aquest pasquí no duia propaganda. Estava imprès al mateix lloc i amb el mateix dipòsit legal que l'anterior, però.

Perquè demà les coses tindran el color que tu els has donat avui, i serem forts com el nostre sentit de servei, positius com el nostre sentit de sacrifici, i triomfarem a la mida de la nostra capacitat de donació.

L'Aplec ha d'ésser testimoni personal i col·lectiu d'aquesta joventut que avança lentament, però obstinadament.

I per això, Mare de Paretdelgada, dancem als vostres peus, perquè els vostres ulls que són llum i esperança ens omplenin de veritat i de fe.

Sigueu el nostre guiatge i la nostra deslliurança.³¹⁹

A l'interior incorpora, també, com passa en cada convocatòria, la benedicció de l'acte per part de l'abat de Poblet i l'abat de Montserrat; aquest últim utilitza el seu escrit per demostrar el seu orgull en la perseverança que els organitzadors dels aplecs mostren any rere any, una perseverança que, diu, demostra l'amor a la «terra»,³²⁰ una fidelitat que es mostra, també, amb l'amor a la Mare de Déu —a qui es dediquen aquests aplecs.

Josep Antoni Baixeras hi fa referència a la tasca de l'escriptor en relació amb la recuperació de la llengua i al tracte que se li dispensa, perquè cal que sempre se li estigui agraït per exigü que sigui el detall que s'hi tingui.

Bonaventura Vallespinosa i Ramon Amigó —que també escriu a les pàgines d'alguns dels llibrets d'aquests aplecs— hi fa una crida a les comarques perquè, afirma, és des de les comarques que es pot recuperar el país, des de Barcelona no, perquè ja compta amb massa immigració i ja està essent massa desnaturalitzada; per això anima a prendre la Selva del Camp com a exemple del camí a seguir, si no es vol deixar perdre la pàtria.

Miquel Porter Moix fa, des de les pàgines del llibret, un elogi de la Nova Cançó,³²¹ on veu l'esperança i la sortida cap a una recuperació del fet català, com ja ha passat en altres moments històrics: «Heus aquí perquè ens cal una Cançó Nova. És la cançó de la nova forma de la lluita vella. És la cançó que ha de servir per a mostrar que encara som un *Poble*».³²²

En relació amb els actes d'aquest any, a la tarda comparegué sense que aparegués al programa la Colla Vella de Valls que exhibirien la seva destresa castellerà, com

³¹⁹ Llibret del 1962, p. 1 (arxiu Isidre Fonts).

³²⁰ Llibret del 1962, p. 3 (arxiu Isidre Fonts).

³²¹ I, sembla, segons Avellaner (1964: 14), que a l'aplec qui va encarregar-se de fer-ho va ser Josep Maria Espinàs.

³²² Sembla, segons Avellaner (1964: 14), que a l'aplec qui va encarregar-se de fer l'elogi a la Nova Cançó va ser Josep Maria Espinàs. La citació apareix en el llibret del 1962, p. 11 (arxiu Isidre Fonts).

també van fer en els dos anys següents (MASDEU I GUITERT, 1987: 21-22). A part d'això, en relació amb la programació, se segueix el mateix esquema que en l'any anterior amb el lliurament dels premis del II Concurs Literari de la Selva del Camp i el concert, pertinent.³²³ Tot i que, aquest any, el llibret només inclou el programa del Casal Selvatà, on els actes començaven a les vuit de la tarda i incloïen el lliurament dels premis del II Concurs Literari de la Selva del Camp i el concert.

A la Casa d'Exercicis, a l'hora de dinar, un dinar que servia d'homenatge a Francesc de B. Moll, figura a qui es dedicava l'aplec, com a director del *Diccionari català-valencià-balear*, hi va haver una sessió de parlaments. Segons indica *Adesel*, va parlar-hi Gabriel Xammar —en nom de Germanor—,³²⁴ Eufemià Fort i Cogul —per part d'Adesel—, Joan Ballester —com a membre de la campanya del diccionari—, Josep M. Espinàs, Bonaventura Vallespinosa, Gumersind Gomila —que venia expressament des de Perpinyà—, Mn. Ramon Muntanyola —que va explicar com va conèixer Francesc de B. Moll el 1937, quan es va haver d'exiliar a l'illa, i va fer un elogi de Mn. Joan Salvat, sense el qual l'empenta del jovent que ho feia tot possible, no hauria existit—, Mn. Joan Salvat, Mn. Josep Pasqual, el P. Martí Alsina, claretià, i, finalment, el mateix homenatjat: Francesc de B. Moll —que va parlar sobre Mn. Alcover i la seva ingent tasca darrere l'Obra del *Diccionari*.³²⁵ En aquest dinar hi podia assistir qui volgués sempre que comprés el tiquet (per 70 pessetes), o bé al Grup Germanor (a la Selva: Casal Selvatà), o bé a Adesel (a Barcelona: passeig d'Isabel II, 2), o bé a Porter llibres (a Barcelona: portal de l'Àngel, 9), o bé al Secretariat del *Diccionari català-valencià-balear* (també a Barcelona: Consell de Cent, 281). Aquesta informació ens serveix per comprovar com s'escampava l'ombra del Grup Germanor cap a Barcelona, ja fos a través d'Adesel o de Joan Ballester, molt implicat en la difusió de l'Obra del *Diccionari* i en la promoció dels aplecs de Paretdelgada, tant des de la llibreria Pública, com a través dels seus viatges arreu del territori català.

Quant al II Concurs Literari de la Selva del Camp,³²⁶ en el lliurament de premis *Adesel*³²⁷ ens indica que hi van parlar Armand Puig, Bonaventura Vallespinosa i Ramon

³²³ Com l'any anterior *Serra d'Or* (núm. 3, març de 1962, p. 44) publica les bases del II Concurs Literari de la Selva del Camp per aconseguir més difusió arreu.

³²⁴ Malgrat que fos habitual realitzar el dinar de manera conjunta, entre els assistents a l'aplec, no passava el mateix en el cas del jurat del concurs literari que eren convidats, per part de Gabriel Xammar, al Mas dels Casaments, on deliberaven. És evident, però, que això no va ser així aquest any, potser només va passar l'any 1961, per més que el jurat recordi haver-hi anat en més d'una avinentesa (vegeu en l'annex 3.2.2 l'entrevista a Xavier Amorós).

³²⁵ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 164-165.

³²⁶ Aquest II Concurs Literari de la Selva del Camp està patrocinat per l'Ajuntament de la Selva,

Bastardes, que va llegir el veredicte del jurat, després d'explicar que s'havien rebut 108 treballs d'arreu del territori de parla catalana i que el jurat —format per les mateixes persones que l'any anterior— havia deliberat el 13 de maig en una reunió a Barcelona; i que abans del parlament de Francesc de Borja Moll alguns autors premiats van llegir les seves composicions (Josep M. Arnavat i Vilaró, Carles Macià i M. del Pilar Domingo Monteverde). Al seu torn, Francesc de B. Moll va recordar la seva estada a la vila feia més de quaranta anys (TODA I BONET, 2009c: 141-150), vila que va elogiar, i va destacar que mentre hi hagués «puntals tan afermats com aquesta realitat [la dels aplecs], possible per l'esforç de «Germanor», perviurà la cultura, la llengua, el concepte i el suport de Pàtria».³²⁸

En aquest cas, cal destacar la incorporació del Premi *Diccionari català-valencià-balear*, valorat en 3.000 pessetes, convocat amb caràcter extraordinari amb motiu de la total publicació d'aquesta obra —per la qual cosa s'havia demanat la presència especial a Francesc de Borja Moll—,³²⁹ dedicat a un treball «que proposi unes denominacions més encertades pels homes, les terres i la llengua dels Països Catalans», al qual es van presentar cinc concursants. El premi final se'l van endur Joan Fuster i Santiago Sobrequés Vidal, que se'l van haver de repartir. Joan Fuster hi va presentar la seva venerable obra *Qüestió de noms* (TODA I BONET, 2007a: 97-120) i Santiago Sobrequés Vidal *A la recerca d'una denominació comuna per als homes i les terres dels països catalans*. Els dos apostaven per la denominació «Països Catalans» i, segons el jurat, en els dos s'oferien «elements de judici i sòlides opinions».³³⁰

Els altres premis eren —cal destacar l'augment de les dotacions econòmiques dels premis, en relació a la convocatòria de l'any anterior—:

-Premi la Selva, de poesia, valorat en 2.500 pessetes, al qual optaren 38 treballs, i per al qual es va atorgar un accèssit, de 1.500 pessetes, al recull de poemes de Josep M. Arnavat i Vilaró, de Reus, «Baluard i alba» i dos altres accèssits, de 500 pessetes cadascun, a Miquel Martí i Pol, de Roda de Ter, que ja havia rebut un premi Óssa Menor per «Balada», i Josep Gual Vives, de Badalona, per «No puc cantar cançons».

l'Agrupació de Selvatans Residents Fora Vila («Adesel»), la Cooperativa Agrícola, l'Ateneu «El Lauro», la Germandat de Pagesos, la Junta Administrativa de Paret-Delgada i el Casal Selvatà, i el cartell va a càrrec de Grau Garriga.

³²⁷ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 166 i *Serra d'Or*, núm. 6, juny de 1962, p. 61.

³²⁸ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 169.

³²⁹ A causa de la finalització de l'obra també es van repartir butlletes d'adhesió al centenari del naixement de Mn. Antoni M. Alcover i d'agraïment per la feina feta. A l'annex 3.5.4 es reproduïx la butlleta, procedent del fons particular de Camil Ferrater.

³³⁰ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 168.

-Premi Baix Camp, adreçat a un treball literari breu, en prosa, de tema lliure, valorat en 2.500 pessetes, al qual es van presentar 30 treballs, que es va concedir al barceloní Carles Macià —cinc dies més tard guanyava a Barcelona el Premi Joan Santamaria, de Barcelona, per «La Campana». També s'adjudicaren dos accèssits de 1.000 pessetes a Francesc Xavier Amorós, de Reus, per «Una possible frustració» i el reportatge de Jordi Cots, de Barcelona: «El país de Hölderlin».

-Premi infantil, dirigit a autors de menys de 16 anys, amb una dotació de 500 pessetes, al qual es van presentar 12 composicions, que es va adjudicar a M. Pilar Domingo i Monteverde, de Reus, per «A Catalunya»; i també es va concedir un accèssit a Maria del Pilar Poblet, de la Selva, per «Era el mes de febrer», una autora que ja havia estat premiada l'any anterior.

-Premi a la millor cançó, de 2.000 pessetes, al qual es van presentar 22 composicions, que s'atorgà a «Una turista per a mi tot sol», amb lletra de Josep Tremoleda Roca i música de Clotilde Miró Ribelles, barcelonins.³³¹ Cal destacar la importància d'aquest premi, també, ja que abans amb els premis literaris s'arribava només a un públic molt determinat, amb la inclusió de la cançó el públic al qual es pot arribar és molt més quantitatiu. El jurat d'aquest premi estava format per Josep M. Espinàs (president), Enric Gispert, Josep M. Martí, Josep Maria Andreu i Lluís Serrahima (secretari).³³²

Tot i que també hi havien convocats el premi al conte infantil, de 2.000 pessetes, i el premi de teatre, de 2.000 pessetes, i que van quedar deserts; cal assenyalar el gran grau de participació d'escriptors de totes les contrades dels Països Catalans.

Les obres s'havien de presentar per duplicat, escrites a màquina, sense signar, amb un lema, i acompanyades d'un sobre tancat, a fora del qual havia de figurar el mateix lema i el premi a què aspiraven, i a dins, el nom i adreça de l'autor. El termini per a l'admissió d'originals s'acabava el 10 d'abril i s'havien d'enviar a: Grup Germanor del Casal Selvatà, de la Selva del Camp, amb la indicació II Concurs Literari de la Selva del Camp.

³³¹ Cal tenir en compte, en aquest sentit, que feia només un any, el 29 maig del 1961, que s'havia creat el segell Edigsa (Editora General S.A.) per a la promoció de la música en català, de la Nova Cançó, que es va donar a conèixer precisament amb un dels participants en els aplecs: Josep M. Espinàs: *Espinàs canta Brassens* (1962); precisament el 1962 hi era perquè havia de substituir en Miquel Porter i Moix que per qüestions personals no hi podia assistir. Seria un any després de la creació d'aquest premi que, el 22 de setembre de 1963, la cançó en català comptaria amb una empenta inesperada: la del premi de la Cançó Mediterrània amb «Se'n va anar», cançó amb lletra de Josep Maria Andreu i música de Lleó Borrell, interpretada per a l'ocasió per Salomé i Raimon. (VILARNAU, 2008b: 78).

³³² Val a dir que és precisament Lluís Serrahima (1959: 15) qui va escriure a *Germinàbit* l'article que

El jurat del premi literari estava format per Joan Triadú, en qualitat de president; Bonaventura Vallespinosa, Josep Anton Baixeras, Albert Manent i Ramon Bastardes, que va actuar de secretari. El jurat del premi a la millor cançó era un altre i estava constituït per Josep Maria Espinàs, com a president; Enric Gispert, Josep Maria Martí, Josep Maria Andreu i Lluís Serrahima, com a secretari.³³³

També hi va haver el concert tradicional al Casal Selvatà amb l'actuació de l'Orfeó Reusenc, sota la direcció de Josep Fusté, que va començar amb «El cant de la Senyera» —escoltada i aplaudida amb molt d'entusiasme i expectació—,³³⁴ i la Cobla La Principal de la Bisbal, dirigida per Conrat Saló, que va interpretar: «Ballet de Déu» (del mestre Català), «Danses de Vilanova» (Toldrà) i «Ripoll, vida comtal» (sardana de Vilamanya);³³⁵ i un recital de cançons catalanes actuals a càrrec de Miquel Porter —que, finalment, per motius familiars no hi va poder assistir— i Josep M. Espinàs. L'acte es va acabar al voltant de mitjanit.³³⁶

Que els actes eren cada vegada més concorreguts i que adquirien més repercussió nacional ho demostra el fet que s'organitzessin autocars per anar a l'ermita de Paretdegada des de Barcelona.³³⁷

Com ja havia passat amb els tiquets per al dinar que s'havia programat per homenatjar Francesc de Borja Moll, hi va haver un desplegament més gran a Barcelona que no a la Selva i rodalies per adquirir aquests tiquets i, per tant, per assistir als aplecs;³³⁸ tot i que hi va haver persones de Barcelona que no hi van poder assistir per no disposar d'un mitjà de trasllat.

D'aquesta manera els aplecs esdevenen «una mena de festa major de les lletres al Camp de Tarragona» i s'aconsegueix que siguin ben concorreguts, fins al punt que «tots els camins que afluïen a Paretdegada eren una mena de processó ininterrompuda».³³⁹ Algunes de les personalitats que *Adesel* destaca són Tomàs Garcés, que no podia assistir als actes del Casal Selvatà perquè havia d'anar a Barcelona, i el P. Martí Alsina, que, com a mínim, va assistir al dinar d'homenatge a Francesc de B. Moll.

servirà d'arrencada del moviment musical català en la postguerra.

³³³ La convocatòria de premis d'aquest any és la darrera que no anirà datada ni incorporarà un dipòsit legal i informació sobre la impremta.

³³⁴ Jacint Felip recorda que Espinàs va preguntar-li com s'ho feien per aconseguir poder-la tocar, a la qual cosa Jacint Felip li va respondre, simplement, que no demanaven permís.

³³⁵ Jacint Felip recorda que Conrad Saló li va expressar que amb l'aplec li havien aconseguit treure de sobre 30 anys.

³³⁶ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 170.

³³⁷ *Adesel*, núm. 57, maig de 1962, p. 158.

³³⁸ *Adesel*, núm. 57, maig de 1962, p. 140.

³³⁹ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 163.

Com a novetat, a més, aquest any la Colla Vella dels Xiquets de Valls, amb tot el que representava i simbolitzaven els castellers, hi va aixecar pilars dins de les anelles de les sardanes «com una rosa que va cel amunt, lligada amb la terra i lligant-se amb el cel» (AVELLANER, 1964: 14).

D'aquí, també, que les pàgines d'*Adesel* s'omplin d'accions vinculades als aplecs, que, tot i ser en un dia concret de l'any (el primer diumenge de maig), es van escampant al llarg de l'any, com l'aportació que hi fa Grau i Garriga a través d'una exposició d'art contemporani que compta amb la presència dels pintors més representants del moment i de les noves tendències a escala nacional: Esther Boix, Josep Maria Garcia Llorc, Maria Girona, Josep Guinovart, Albert Ràfols Casamada, Josep Maria Subirachs i el mateix Josep Grau i Garriga. De l'exposició, se n'edità un catàleg que comptava amb l'anàlisi de Jordi Maluquer. Va estar oberta al públic del 20 de maig al 5 de juny i es va instal·lar a la galeria septentrional inferior de la Casa d'Exercicis. Posteriorment, amb certs retocs, es va traslladar al Centre de Lectura de Reus (del 28 de juny al 8 de juliol) i al Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca (del 22 al 29 de juliol),³⁴⁰ amb la inclusió de tres artistes d'arrel montblanquina: Ismael Balanyà, Francesc Sifre i Maties Solé Maseres (MIRALLES, 2009: 48-49). El 1964 també es va dur a Tarragona, a l'Hotel Lauria, una mostra dels tapissos que es teixien a la manufactura Aymat de Sant Cugat (Esther Boix, Jordi Curós, Francesc Fornells Pla, Josep Maria García Llorc, Josep Guinovart, Jean Lurçat, Modest Rodríguez-Cruells, Josep Maria Subirachs, Joan Josep Tharrats i Josep Grau i Garriga), de la qual n'era el director artístic; se'n va editar un catàleg amb text de Josep Antoni Baixeras (MIRALLES, 2009: 49).³⁴¹

Un altre acte inclòs dins del marc dels aplecs va ser el concurs fotogràfic que, com el de literatura, anava per la segona edició.³⁴² Va dictar el seu veredictes el 15 de juliol, havent-hi concorregut 20 de treballs. Els guardonats procedien de llocs ben diversos com: Reus, Borges del Camp, Alforja, Falset, etc., entre els quals destacava el jove —aleshores tenia 17 anys—³⁴³ Florencio Carnicer Barrufet, de la Selva.³⁴⁴ Segons l'acta que s'ha pogut consultar a l'arxiu d'Isidre Fonts els premiats foren 20 i com a jurat hi

³⁴⁰ *Adesel*, núm. 59, setembre de 1962, p. 207.

³⁴¹ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 11.

³⁴² En l'annex 3.5.3 es pot consultar el dictamen del jurat sobre aquest II Concurs fotogràfic.

³⁴³ La informació sobre la data de naixement de Florencio Carnicer Barrufet (5 d'abril del 1945) ha estat facilitada a través de Maria Massana Cabré per Miraculosa Miró Ripoll i Ignasi Carnicer Barrufet.

³⁴⁴ *Adesel*, núm. 59, setembre de 1962, p. 205.

havia Antoni Ollé Pinell,³⁴⁵ en qualitat de president, i Teresa Maria Ollé i Josep Grau Garriga, com a vocals.³⁴⁶

La jornada d'aquest any queda perfectament sintetitzada en el següent article de Xavier Fort i Bufill, publicat a *Adesel*:³⁴⁷

el contingut de la jornada ultrapassava l'àmbit local i comarcal. Gairebé gosaria dir que la Selva només era una mena de pretext per a uns actes de vibració autènticament nacional. La festa de Paretdelgada no va ésser un aplec en el sentit normal. Fou molt més que això: aplec de sardanes, veritable homenatge a la dansa catalana per la qualitat de les peces executades i dels executants; pel Segon Concurs Literari que, com el primer de l'any passat, assenyalarà una fita en les lletres catalanes modernes; el formidable concert de música coral, de cobla i de cançó catalana actual; el concurs musical; l'homenatge a l'Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear en la persona del seu director, Francesc de B. Moll; l'exposició de dibuixos dels artistes més remarcables dintre la plàstica catalana d'avantguarda; la presència a La Selva d'una representació tan nombrosa com selecta de la intel·lectualitat catalana i, per acabar, el poble, una autèntica representació del poble de Catalunya en la seva plenitud i varietat comarcal.

Més endavant, els dies 12, 19 i 26 d'agost, es va realitzar a redós de Germanor i, sens dubte, gràcies als contactes i al clima creat amb els aplecs, el Festival la Selva. El dia 12 al matí hi va haver als jardins de la Casa d'Exercicis unes converses sobre teatre amb Jordi Carbonell; a dos quarts de 9 del vespre hi va haver a Els Ponts una representació teatral de l'obra *Nerta*, de Frederic Mistral, versionada per Josep Vallverdú, a càrrec de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, sota la direcció de Frederic Roda, estrenada el 1959 a Barcelona (CASAS, 2011: 47). Després encara hi va haver l'actuació de l'Esbart Selvatà preparat per Isidre Fonts i un grup coral, pel mestre Vilalta Estivill. El dia 19, hi va haver una sessió de cinema-fòrum comentada per Miquel Porter amb la pel·lícula *La hora final* (*On the Beach*, dirigida per Stanley Kramer i estrenada el 1959). I el dia 26, altra vegada a Els Ponts, hi va haver una audició de «Cançons Catalanes» a càrrec dels Setze Jutges: Delfí Abella, Jaume Armengol, Josep Maria Espinàs, Remei Margarit, Miquel Porter, Lluís Serrahima i Ricard Viladesau.

³⁴⁵ Membre numerari de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, de la qual fou secretari general en dues èpoques: 1954-1956 i 1963-1969.

³⁴⁶ Com a exemple de la importància que estan assolint els aplecs de Paretdelgada, en trobem notes informatives a *El Noticiero Universal* (26 de maig, p. 17) i *La Vanguardia* (27 de maig, p. 31).

³⁴⁷ *Adesel*, núm. 58, juny de 1962, p. 180.

L'acadèmia de Dansa del Centre de Lectura també hi va presentar el ballet basat en el conte de Charles Perrault «La bella adormida del bosc» amb música de Txaikovski, coreografia de Misericòrida Besora i comentaris de Xavier Amorós.³⁴⁸

És possible que sigui aquest dia, el 26 d'agost, quan Quico Pi de la Serra es va integrar com a primer dels «jutges joves» als Setze Jutges. Segons *Enderrock* va ser en un concert a la Selva el dia 23 d'agost de 1962, després de fer-ho en una sessió «de proves» el dia 22 de març, en què va posar la seva guitarra al servei de Miquel Porter (VILARNAU, 2009b: 72). Les dates no acaben de quadrar, hi ha una diferència de tres dies, però sens dubte que es refereixen a la mateixa jornada. La primera cançó que hi va interpretar, segons *Enderrock*, va ser «Les portes» (VILARNAU, 2009b: 72). Per tant, debutava a la Selva del Camp el cinquè dels Setze Jutges; després hi entrarien altres components com Guillermina Motta, Maria del Mar Bonet o Lluís Llach, fins a assolir la xifra de setze integrants. D'altra banda, Quico Pi de la Serra va fundar Els 4 Gats, considerat el primer grup de rock en català, amb el qual va enregistrar tres EP de 45 rpm.³⁴⁹

Adesel, a més, vol deixar constància de la presència, per la seva importància, de Tomàs Garcés en aquesta jornada de l'Aplec, per tal de fer evident qui s'hi estava vinculant i la significació que tenia la celebració des del punt de vista de reivindicació de la nació catalana.³⁵⁰ És en aquest mateix sentit —per tal de mostrar l'embranchida que estan prenent els aplecs— que Josep Alsina Gebellí comenta:

El patriarca de nuestros escritores, el Dr. Torras y Bages, hablaba de la aristocracia de la vida campestre. Lo mejor de nuestras tradiciones y costumbres se ha conservado en los ambientes rurales que, no por esto, se niegan a los avances de la mecanización del campo en la medida de sus posibilidades. No nos extraña, pues, que el «Aplec de la Sardana a Paret Delgada» de La Selva del Camp, no solamente no haya interrumpido su anual periodicidad, sino que, este año, haya aumentado en solemnidad y categoría. En el presente año, a los actos de vibrante popularidad a los pies de la glorioso Patrona «dels selvatans», traducidos en la entrañable fraternidad de la sardana, a la sobria solemnidad de los «Jocs Florals» en los que música y poesía elevan los espíritus a la sublimidad del ideal que no por serlo es imposible, se une el ardiente tributo de gratitud al ilustre

³⁴⁸ *Adesel*, núm. 59, setembre de 1962, p. 207; núm. 60, octubre de 1962, p. 220-222.

³⁴⁹ Isidre Fonts també recorda que a la Selva va tocar Lluís Serrahima en alguna ocasió.

³⁵⁰ *Adesel*, núm. 58, juny 1962, p. 178.

patricio, el filòleg don Francisco de B. Moll, alma de la «Obra del Diccionari català-valencià-balear»³⁵¹

Amb la voluntat que la trobada anual a la Selva del Camp cada vegada tingui més rellevància com a referent de resistència nacional és que es vetlla perquè s'hi vinculin no només els diferents aspectes de la cultura catalana que van emergint, com la cançó, sinó també els principals promotors de cada àrea, per la qual cosa també es compta amb Francesc de Borja Moll, per exemple. Es projecta una diada de caràcter nacional, de Països Catalans, i s'aconsegueix amb escreix, amb la participació dels principals artífexs i, contra tot pronòstic, l'autorització pertinent.

2.4.2.2.1. Un cas d'especial rellevància: el premi *Diccionari Català-Valencià-Balear* dins del II Concurs Literari de la Selva del Camp (1962)

Com hem avançat, el premi *Diccionari Català-Valencià-Balear* dins del II Concurs Literari de la Selva del Camp del 1962 el van guanyar ex aequo Joan Fuster i Santiago Sobrequés. Joan Fuster va guanyar el premi amb l'obra *Qüestió de noms*, que va ser la primera publicació d'Edicions d'Aportació Catalana (de Joan Ballester), de la mateixa manera que *Nosaltres els valencians*, d'aquest mateix any, el 1962, va ser la primera publicació d'Edicions 62. A més, el treball també va ser publicat a *Serra d'Or*.³⁵² Santiago Sobrequés i Vidal el va guanyar amb un treball que portava per títol un nom similar al de la convocatòria: «A la recerca d'una denominació comuna pels homes i les terres dels Països Catalans». El seu treball va ser publicat el 1980 a *Presència*,³⁵³ amb un estudi introductori de Lluís M. de Puig i Oliver que conté certes imprecisions, com la de l'any del premi.³⁵⁴ Com que la primera de les obres és fàcilment localitzable avui en dia perquè ha estat reeditada sovint, però no passa el mateix amb la segona, l'hem reproduïda en l'annex 3.5.2.

Els dos estudis aposten per la mateixa denominació: Països Catalans, i és important que un es faci des del País Valencià i l'altre des de Girona. Ja que, segons Joan Fuster (1979: 135) qui parla sobretot de «Països Catalans» són mallorquins i valencians, molt poc els de Barcelona que «se'n fot[en] del País Valencià quasi tant com

³⁵¹ *Reus. Semanario de la Ciudad*, núm. 528, 19 de maig de 1962, p. 3.

³⁵² *Serra d'Or*, agost-setembre de 1962, p. 16-20.

³⁵³ *Presència*, núm. 542, novembre 1980, p. 29-32.

³⁵⁴ *Presència*, núm. 542, novembre 1980, p. 28.

de Madrid»; per tant, qualsevol aportació a favor del terme des del Principat, com la que fa Santiago Sobrequés i Vidal, és significativa.

Per arribar a aquest punt d'unió havia estat, sens dubte, d'importància cabdal precisament l'Obra del *Diccionari*, que era l'excusa del premi. L'Obra del *Diccionari* havia servit per fer proselitisme arreu del territori; Joan Ballester i Canals, que n'havia estat un referent, assegurava que havia «estat la primera empresa d'abast i de significat autènticament col·lectius» (BALLESTER, 1962: 1). A València la presentació de l'Obra del *Diccionari* va ser el mes de desembre del 1951; de resultes d'això, ja el 1952 es va començar a gestar una parada de llibres en català. A més, cal afegir-hi, també, l'anada a València de Max Cahner i Ramon Bastardes els anys 1960 i 1961 per promoure *Serra d'Or*. De tot això, se n'acabarà encarregant la Distribuïdora General (MASSOT I MUNTANER, 2008: 319-342). Els vincles amb el Principat no feien més que començar.

Per enquadrar en la seva època les dues obres guanyadores del premi a què ens referim, també cal tenir en compte les aportacions fetes en aquest sentit en la revista *Serra d'Or* en els primers anys de la dècada del 1960, en què es publica un article de Jaume Vicens i Vives (1960b: 6-7) que parla «del miracle valencià»: «Presència valenciana» a *Serra d'Or* el maig de 1960. Vicens i Vives hi tractava amb profunditat el tema dels Països Catalans, per ell mateix denominats així, i hi apostava per primer obtenir d'«els valencians i els mallorquins [...] la història metodològicament nova que n'esperem» (VICENS I VIVES, 1960b: 7), tenint en compte que entenia que la «història allibera, i la nova història és i serà essencialment alliberadora del nostre esperit» (VICENS I VIVES, 1960a: 4); i que qualsevol evolució de qualsevol part del territori havia de tenir en compte el conjunt de la nació; a la qual cosa Fuster (1960: 14-15) contestava que, a València i Mallorca no se'ls «han concedit l'espai i la importància que els corresponen. Valencians i mallorquins sabem que la “síntesi d'història dels Països Catalans”, que tanta falta ens fa, ha d'elaborar-se, ara com ara, al Principat» (FUSTER, 1960: 15). Fuster (1950: 137) demanava ja el 1950 (a València en la integració de Catalunya) la complicitat del Principat de Catalunya:

Si els intents que hi fem els escassos catalanistes valencians no troben al Principat més que un ressò platònic, de cortesa simpatia, la reintegració nacional de Catalunya seguirà frustrada, seguirà frustrant-se cada dia.

Però també, com expressava més endavant, tenia en compte que principalment el problema s'havia de començar a resoldre des del mateix País Valencià:

hem de ser nosaltres, els mateixos valencians, els qui, entre la paciència i la urgència, hem d'anar rescatant-nos de la pròpia alienació. La cultura hi té una funció a acomplir: una cultura que definitivament recobre la seua llengua i que, siga quina siga la seua opció interna, faça costat als interessos essencials del poble. (FUSTER, 1979: 114)

el problema nostre és que hem de continuar sent valencians, tant si des de Barcelona no ens ajuden a ser-ho com si des de Madrid pretenen que no ho siguem. I això ho hem de fer nosaltres: nosaltres sols. El poble. (FUSTER, 1979: 135)

Fuster reclama al País Valencià, de la mateixa manera que la buscava en el Principat, una responsabilitat cap al territori valencià, sense desprestigiar el «valencianisme», el patriotisme valencià, però incorporant-se a un marc de referència comú per a tots els territoris de parla catalana; «dos nivells distints de consideració» (MIRA, 1988: 20).³⁵⁵

L'aportació de Jaume Vicens i Vives és important no només perquè obre aquest debat sinó també perquè és a partir de *Notícia de Catalunya* —que en un primer moment s'havia de dir: «Nosaltres els catalans»— que Fuster escriu el seu *Nosaltres els valencians* (TARRADELL, 1962: 33).

Sense deixar encara *Serra d'Or*, on el terme denominatiu portarà cua, és també a partir de les seves pàgines que el mes de juny del 1961,³⁵⁶ després que Fuster s'hagués distanciat dels cenacles de Xavier Casp i Miquel Adlert, que aquest grup acompanyat d'altres signants adrecen una carta a la revista en què mostren el seu rebuig frontal al terme «Països Catalans» i aposten per «Comunitat Catalànica». El grup total de signants era de 19 persones: Alfons Verdeguer, Josep A. Devesa R., Rafael Villar, Vicent Casp i Verguer, R. Tomàs Bèrnia, Francesc Navarro Navarro, Joan Garcia Rigal, R. Garcia Escrig, Diana Palmer, Andreu Monsó Nogués, pvre., Jaume Bru i Vidal, Josep Sanç Moia, Beatriu Civera, L. Arlandis, J. Guillamon, Bernat Garcia i Aparici, Alfons Cucó, Miquel Adlert Noguerol i Xavier Casp. La resposta de Joan Fuster (1961: 9-10) s'incloïa a continuació en el mateix número i fins i tot en la mateixa pàgina de *Serra*

³⁵⁵ Per a més informació, vegeu, per exemple: Ferré i Trill (2015), Bataller (2018), Soldevila (2019), Vallverdú (2020) i Serra (2023).

³⁵⁶ «Sobre el fet diferencial valencià», *Serra d'Or*, juny de 1961, p. 9.

d'Or; entre d'altres explicacions a favor de la seva proposta, feia referència a la no resolució del problema real amb el nou terme i a l'encert del plural que, amb la nova opció presentada, es perdia. Poc després, l'agost de 1961, Francesc Maspons i Anglase ll afegia a l'argumentari que «en tractar el tema València-Catalunya s'ha de tenir present la identitat, que, dels externament dos, en fa espiritualment un»; de manera que «els catalans són també valencians, i els valencians, catalans» (MASPONS I ANGLASELL, 1961: 8).

Amb aquests precedents, doncs, és amb els quals es convoca el premi de la Selva del Camp. Com hem vist, el nom del premi ja incloïa el terme «Països Catalans» en la denominació, però deixava via lliure a la presentació d'altres propostes, si es considerava oportú; malgrat tot, no va ser el cas, si més no en els guanyadors. Els dos apostaven per la terminologia usada en la nomenclatura del premi.

Donada la rellevància tant del guardó com de les persones que el van guanyar, ens aturem a analitzar cadascuna de les obres per tenir en compte tant què exposaven com què representava que ho fessin en aquell moment i que ho diguessin ells precisament.

Comencem per Joan Fuster que, aquest mateix 1962, publica dues obres clau i polèmiques: *Nosaltres els valencians* i *País Valencià*; en les quals pretén deixar clar que els valencians són i han de sentir-se catalans, sense que això atempti en contra de la seva valencianitat; unes obres «que el situaren en el punt de mira dels debats culturals i que marcarien l'evolució política del País Valencià» (Foguet, :93). És a *Qüestió de noms*, però, on tracta concretament el tema de la denominació del territori i del gentilici a emprar per designar-nos unitàriament, per la qual cosa fa una deriva pels diversos noms que s'han presentat, però advoca per la d'aquells «païses catalanes» escrits en minúscula d'un altre valencià, de Catarroja: Benvingut [Bienvenido] Oliver i Estellés (1836-1912) —Fuster (1979: 161) el veia connectat amb Prat de la Riba a través del jurisconsult Friedrich Karl von Savigny (1779-1861)—, que en la introducció a la seva obra *Historia del derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia. Código de las costumbres de Tortosa* (1876) esmenta en diverses ocasions:

Porque hay que tener en cuenta para comprender la preferencia que hemos dado á dicho Código, que la sociedad del siglo XIII, y en en general la de los tiempos medios, lo mismo en los países catalanes que en el resto de Europa, estuvo dividida en dos grandes clases, la noble ó militar y la municipal ó trabajadora, y dentro de cada una de ellas

existía cierta comunidad de leyes, costumbre é instituciones á pesar de las aparentes variaciones que surgen segun los tiempos ó localidades. (OLIVER, 1876: XX-XXI)

Examinada desde este punto de vista y con este criterio la legislacion de los países catalanes durante el siglo XIII, es como se explica que poblaciones tan importantes como Barcelona, Lérída, Tarragona, Mallorca y áun Valencia pudiesen vivir sin otra legislacion que la consignada en sus particulares privilegios. (OLIVER, 1876: XXII)

Oliver utilitza el terme per referir-se als territoris de parla catalana, o sigui, als:

territorios conocidos con los antiguos nombres de Principado de Cataluña y Reinos de Mallorca y de Valencia, que todavía mantienen como vínculo de union la misma lengua de origen ó de nacimiento, á la cual designaremos con el nombre comun y más propio de lengua catalana. (OLIVER, 1876: V)

Malgrat ser d'aquest territori, però, Benvingut Oliver escriu aquesta i les altres obres seves en castellà. La importància de la seva aportació rau en trobar aquesta unitat lingüísticocultural en els esmentats territoris. Ell mateix n'és conscient:

Este hecho que, si no somos los primeros en descubrir, nadie hasta ahora lo ha proclamado, arroja inesperada luz sobre toda nuestra historia y sobre el verdadero carácter de los pueblos que podemos llamar de lengua catalana, los cuales / aparecen á nuestros ojos como partes de un todo, como miembros de una nacionalidad, no sólo dentro de la gran familia española sino dentro de aquel poderoso Estado político, conocido durante la Edad Media, y hasta el siglo pasado, con el glorioso nombre de Corona de Aragon. (OLIVER, 1876: V-VI)

Després especifica la diferència entre la Corona d'Aragó i els territoris als quals ell es dedica. Mostra, per tant, tenir clara la diferència entre Aragó i els Països Catalans, dues nacionalitats diferents.

Després de l'aportació de Benvingut Oliver quedava el pas de començar a escriure el topònim en majúscules i d'acabar de donar-li sentit que és el que es farà amb les obres guanyadores del premi de la Selva del Camp que tractem.

Tornant a l'aportació de Joan Fuster s'ha de tenir tant en compte la seva vinculació amb el Principat com amb la gent de l'exili. En aquest darrer sentit, cal tenir

present que el 1958 (20 de juny) rep el «Missatge català a València» de Josep Pineda i Fargas³⁵⁷ en què fa referència a la defensa dels «Països de Llengua Catalana: Principat de Catalunya, i els Regnes de València i de Mallorca» i exposa de la necessitat de la valencianitat; així, a semblança de la catalanitat que «hem recreat, costant-nos molts sacrificis, la nostra NACIÓ CATALANA que aspira a la llibertat i la tindrà! RECREEU TAMBÉ LA VOSTRA NACIÓ VALENCIANA a despit dels contratemps» (FERRÉ I TRILL, 2001: 61-62). Precisament, l'opció de «Països de Llengua Catalana» és la proposta que recull que simplifica en «Països Catalans».

El problema el centra en la denominació en les Illes i el País Valencià, i exposa que en època de Jaume I no havia d'ésser problema dir-se «catalans», ja que de Catalunya procedien els repobladors de les citades zones, en la totalitat en el primer cas, en la pràctica totalitat, en el segon; i, com a tals, com a «catalans» eren reconeguts tots enllà de la Mediterrània, i així ho documenta. Però els diferents gentilicis van haver de sorgir per diferenciar els habitants de cada zona entre ells, des d'un punt de vista administratiu. Aquí marca l'inici del problema, ja que el mot «català» esdevé amfibològic: podia designar tots els habitants o els d'una part concreta; un problema que s'agreuja amb el pas del temps i d'adquisició de sentiments localistes; la consciència d'unitat, d'aquesta manera, començava a trontollar en l'època de Ferran el Catòlic. Amb la Renaixença es pretén recuperar aquella unitat perduda, tant de denominació de la llengua com de sentiment de pertinença; però es desperten certs recels, perquè ara obté un caràcter regional amb el qual no s'identifiquen els habitants dels altres territoris que no són el Principat de Catalunya i tampoc els habitants del Principat de Catalunya en usar el terme «catalans» sempre es refereixen a la totalitat d'habitants del territori. Fuster apunta que es tracta d'una problemàtica del nom, però no de la unitat. I després d'analitzar diferents propostes artificials fetes, aposta pel gentilici «català» i diu que la insistència l'ha feta vàlida. En relació amb el topònim, aposta per dir-li Catalunya i, acostumar-nos a fer la distinció de la Catalunya estricta, amb la denominació de Principat, tot i trobar encertada, també, l'opció Països Catalans. Finalment, ho deixa tot en mans dels integrants del territori.

³⁵⁷ Josep Pineda i Fargas el 1914 emigrà a Cuba. Fou el president del Centre Català de l'Havana. Va fundar la revista *Combat* i va ser director de *La Nova Catalunya*. El 1958 va escriure el «Missatge català a València: València pels valencians!!», que va circular tant per l'exili com a l'interior, amb el qual donava suport a la idea de Països Catalans. En aquest sentit, va establir un contacte estret amb diversos activistes de l'interior, especialment amb Joan Ballester i Canals (CORTÉS, 1993: 71; PONS, 2019).

En relació amb Santiago Sobrequés i Vidal, guanya el premi el mateix any en què ingressa a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Com a deixeble que era de Vicens i Vives, s'amara d'aquell esperit seu de voler «trobar uns mots que expressin la unitat de l'evolució històrica de la Comunitat catalana», «convençut que no es pot entendre la dinàmica de qualsevol de les tres porcions fonamentals de la catalanitat sense una prèvia definició de l'unificació del conjunt, i també que el Principat, Mallorca i València integren un món històric homogeni, amb una sola instància de base i unes mateixes línies estructurals en els aspectes econòmics, social i mental» (VICENS I VIVES, 1960b: 7).³⁵⁸ En el seu treball té en compte tot el debat entorn *Serra d'Or*; així, esmenta Vicens i Vives i Joan Fuster per les aportacions fetes al respecte i reforçar amb ells la seva posició a favor de «Països Catalans» —de nom com aquest, afirma, «no en trobarem pas cap més i ha estat acceptat a nivell popular» (SOBREQUÉS I VIDAL, 1980: 32)—; a més necessita tenir en compte Joan Fuster per no contradir la veu de Vicens i Vives en reclamar primer l'aportació dels altres territoris, a part del Principat, que conformen el conjunt a denominar.

En relació amb l'aportació del grup de Xavier Casp i Miquel Adlert, tot i que s'equivoca en citar la seva proposta i, en comptes de dir, Comunitat Catalànica, diu Comunitat Catalana, exposa que tot i no ser la seva preferida, es podria acceptar aquesta o altres opcions per l'estil.

El seu treball analitza diferents combinacions de síl·labes i monogrames, i les aportacions històriques i geogràfiques per, després d'analitzar altres topònims i d'assajar diferents noms que acaba rebutjant, demostrar que no en surt cap altra proposta digna, però té en compte la dificultat de ser generalment acceptat arreu un terme que faci referència a «Catalunya», tot i que sí troba inqüestionable el nom de la llengua: català, sense que hagi de despertar «el recel de ningú» (SOBREQUÉS I VIDAL, 1980: 30) i el del gentilici: «catalans», ja que a «Itàlia, i fins i tot a Grècia, els súbdits del rei d'Aragó eren, durant els segles XIV i XV, catalans (i a vegades també aragonesos)» (SOBREQUÉS I VIDAL, 1980: 29). En aquest darrer cas, el del gentilici, conclou, però, que caldria un congrés d'intel·lectuals de les tres regions per aprofundir i resoldre el tema.

Fuster i Sobrequés, per tant, amb les seves aportacions pretenen oferir una mica més de solidesa al debat a l'entorn del problema d'una denominació comuna evitant

³⁵⁸ Per a més informació sobre Santiago Sobrequés, vegeu MORALES MONTOYA, SOBREQUÉS I CALLICÓ (2011).

caure en una imatge d'imperialisme català. I és que el problema del «perill català», com s'hi referia Josep M. Bayarri, sobretot en relació amb el País Valencià, és que en provenir el gentilici del Principat de Catalunya es corre el risc d'entendre'l com un sucursalisme valencià, tenint en compte «la dificultat de ser valencià», a la qual es referia sovint Joan Fuster (1979: 117). D'aquí que el mateix Fuster consideri que aquella famosa sentència seva: «Dir-nos valencians és la nostra manera de dir-nos catalans» es pot capgirar per dir: «Dir-nos catalans és la nostra manera de dir-nos valencians» (FUSTER, 1979: 62).

Es busca un corònim i un gentilici que siguin justos i integradors, i es pretén que aquesta sigui la lectura que se'n faci, d'aquí les explicacions entorn del terme. Un terme, això sí, que denota impaciències de llibertat, d'una llibertat solidària amb tots els territoris catalans, en una voluntat de desalienar el poble, de desintoxicar-lo.

És clar que de la mateixa manera que quan es parla de valencians no sabem si són de la ciutat de València, de la província o de la totalitat del País Valencià; en tenir com a referent el terme «Països Catalans» i utilitzar el gentilici catalans també queda coix el significat. El mateix Fuster ha d'aclarir-ho en una ocasió; parla de «catalanohablantes» i perquè quedi clar a qui es refereix ha d'afegir: «no sólo los cataluñenses sinó también los valencianos y los de las Islas» (FUSTER, 1979: 73-74). Fuster creia que el problema real dels valencians era un problema de classes, de lluita de classes. I que el País Valencià havia de decidir entre: «ser ell mateix o continuar sent la genuflexió provinciana i fiscalment colonial» (1979: 172).

2.4.2.3. L'aplec del 1963

Una activitat remarcable, prèvia a aquest aplec és el Cicle de Matinals Culturals, durant els quatre diumenges de març i el dia de Sant Josep a la una del migdia. Entre les altres destaquen les conferències pronunciades per Rafael Tasis: «Cent anys de Jocs Florals» —germen del seu treball *Els Jocs Florals de Barcelona en l'evolució del pensament de Catalunya (1859-1958)* publicat pòstumament el 1997—, Xavier Amorós: «La poesia catalana actual», que servia per presentar l'obra poètica d'Isidre Fonts, o Jaume Agudé: «La costa catalana: del port dels Afalacs a Palamós» o audicions com el III Concert de l'Schola Cantorum... (PUIG I TÀRRECH, 2001: 53-54).³⁵⁹

³⁵⁹ De les activitats prèvies a aquest any, també se'n pot trobar informació a *Serra d'Or*, núm. 5, maig de 1963, p. 71.

El 1963 l'aplec es va dur a terme el 19 de maig. Hi van assistir unes 4.000 persones, entre les quals, l'abat de Poblet (PUIG I TÀRRECH, 2001: 53). Sembla, segons informa Eufemià Fort i Cogul (1977: 163) que aquest any Mn. Muntanyola va haver d'intervenir per evitar sancions governatives pel fet que mancava el peu d'impremta del programa-convocatòria de l'aplec.

El llibret d'aquest any consta de 32 pàgines, dipòsit legal era T. 368-1963 i, com en l'anterior edició, està imprès a la impremta d'Eduard Castells de Valls; i conté una portada de Grau i Garriga i l'escut de Germanor a la contraportada. Aquest any Grau i Garriga va col·laborar amb el llibret d'una manera especial: vuit llindeums seus a dues tintes, uns dibuixos de caràcter més o menys religiós.

L'ofrena, en aquesta convocatòria, vincula la jornada amb la religió, a partir del missatge que ja hem vist que es llança des del primer dels aplecs de responsabilitat dels mateixos participants en l'avenir del seu poble:

Demà el nostre poble serà segons la fe, la constància i la vida que avui volem donar-li. Demà trobarem la mesura del nostre treball i serem jutjats. Prendre consciència, despertar, és forçosament el que cal fer.

Emportar-vos el missatge de la festa per tots els indrets, és el triomf veritable de l'Aplec i la millor ofrena per a la Mare de Paretdelgada.³⁶⁰

Al llibret, com sempre, hi trobem les cartes de suport dels abats de Poblet i de Montserrat, la d'aquest darrer destaca per l'alegria que manifesta en saber que l'aplec cada any aconsegueix arribar més lluny; d'aquí que exposi:

Tots celebrem la vostra creixença. Primer la dansa, després el concurs literari, ara la cançó. Un creixement que ens fa encara més joiosos perquè manifesta un creixement interior. La germanor que afirmeu, cada vegada més gran, més pregona, més ampla, troba noves maneres d'expansionar-se, és a dir, d'expressar-se i d'expandir-se.

Que la benedicció de la Mare de Déu faci sempre més i més viu el vostre Aplec!³⁶¹

El reconegut escriptor Joan Oliver aprofita el fascicle per parlar de la cançó catalana i fer-ne una lloança; malgrat que, al mateix temps, expressa la seva por davant

³⁶⁰ Llibret del 1963, p. 3 (arxiu Isidre Fonts).

³⁶¹ Llibret del 1963, p. 5 (arxiu Isidre Fonts).

la possibilitat que es corrompi, però creu que, si es parteix de bones intencions com les de l'Aplec de Paretdelgada, segurament això no passarà:

Benvinguda, doncs, la cançó catalana amb el ritme que sigui... i benvingut aquest festival immaculat de Paretdelgada on gairebé tot és entusiasme juvenívol al servei d'uns nobles propòsits d'afirmació i protecció de la genuïna manera de fer d'un poble, si més no tan respectable com un altre.³⁶²

Gerard Ricart hi fa un elogi a la gent que organitza els aplecs per haver sabut agermanar tots els que compartien un ideal comú de superació de les traves imposades en temps passats que s'han de vèncer i que, gràcies a ells, es veu com és possible aquesta superació, com és possible l'esperança de salvació del poble i d'un mateix.

Miquel Porter-Moix hi fa referència a tot el que s'ha anat aconseguint en relació amb les llibertats perdudes per indicar que no és suficient i que s'ha d'actuar amb valentia per continuar avançant, si no es vol perdre tot el que s'ha aconseguit.

Aquest any el llibret inclou altra vegada només informació sobre els actes al Casal Selvatà, que comencen a les vuit del vespre amb l'acte d'adjudicació dels premis dels concursos, amb el parlament dels presidents dels jurats i la lectura de la memòria i del veredict del jurat del III Concurs Literari de la Selva del Camp per part del secretari i la lectura per part dels guardonats. Després hi havia el parlament de Ferran Soldevila, com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans, que és a qui es dedicava la trobada d'aquest any, i la lectura de la memòria i del veredict del jurat del premi de la Cançó Catalana per part del secretari, amb la posterior interpretació de les cançons finalistes, la votació i el repartiment dels premis. Col·laboraven en l'acte la Cobla de Barcelona i Els Quatre Gats.

Pel que fa al dinar, Gabriel Xammar, Joan Ballester, Josep Tremoleda, Eufemià Fort, Mn. Joan Salvat, Joan Triadú, Miquel Porter-Moix i Joan Oliver, entre d'altres, hi van voler pronunciar un discurs d'homenatge al convidat: Ferran Soldevila, que va ser qui va tancar la ronda. Es va realitzar a la Casa d'Exercicis, com ja era costum, que estava replet de gent. El tiquet costava 80 pessetes i es podia comprar des de l'11 de maig a diferents llocs de Barcelona (Adesel; Porter, llibres; Públia, o Distribuïdora Ifac) o al grup Germanor, a la Selva.³⁶³

³⁶² Llibret del 1963, p. 6 (arxiu Isidre Fonts).

³⁶³ *Adesel*, núm. 63, febrer de 1963, p. 269. Per a més informació sobre Ferran Soldevila, podeu consultar,

A més, en aquesta ocasió es comptava, per tant, amb la presència destacada de Ferran Soldevila, com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans, i es presentava, com a gran novetat, el I Concurs de la Cançó Catalana,³⁶⁴ dotat amb un premi de 5.000 pessetes i un accèssit de 1.000. El jurat d'aquest concurs estava format per Joan Oliver, com a president; Josep Pedreira, Jaume Piques, Josep M. Martí, Ramon Tort, Miquel Xicota i Ramon Pallarés, com a secretari. El jurat havia de seleccionar les sis millors cançons i les cançons classificades van ser interpretades per Salvador Escamilla —que el 13 de gener del 1964 debutaria com a presentador de *Radioscope* a Ràdio Barcelona, un programa que, precisament, pretenia promoure la música catalana (VILARNAU, 2008a: 78)—, Miquel Porter i Quico Pi de la Serra, i el mateix públic havia d'escollir les dues més destacades per votació. Les cançons s'havien d'ajustar als cànons melòdics i rítmics comuns a tots els diferents tipus de cançons actuals, sense preeminència d'uns cànons sobre els altres, o sigui: una cançó concebuda només per a ésser cantada, que s'acostuma a acompanyar amb guitarra, per una banda; i una cançó melòdica que s'interpreta amb acompanyament d'orquestra o petit conjunt i amb un tipus de ritme conegut per ésser ballada, per l'altre.

Les cançons s'havien de presentar per duplicat i, si era possible, amb partitura per a cant i piano, i havien de ser inèdites. Es van rebre un total de 30 cançons procedents de: Barcelona, Hospitalet de Llobregat, Sant Cugat del Vallès, Palma de Mallorca, la Bisbal, Valls, Sant Vicenç dels Horts, Argentona, l'Alguer, la Selva del Camp i Tolosa de Llenguadoc.³⁶⁵

El premi va anar a parar a la composició «Mallorca, feliç encara», amb lletra de Josep Tremoleda i música de Miquel Adrover; que després Salvador Escamilla va incloure en l'àlbum *4 Cançons, 4 Premis* (1963):³⁶⁶

Una turista m'ha mirat amb ulls blaus i tendres...
però jo, li he dit que no.

per exemple: Pujol (1994 o 2021: 38-50) o Pujol i Clara (2017).

³⁶⁴ Fixem-nos que l'any anterior ja hi havia hagut un premi a la millor cançó, en aquest cas, però, se separa del premi literari i se li atorga més protagonisme.

³⁶⁵ *Adesel*, núm. 65, maig de 1963, p. 299.

³⁶⁶ *4 Cançons 4 Premis*, a part de la cançó premiada en el I Concurs de la Cançó Catalana de l'aplec de Paretdelgada del 1963, incloïa «Germà» i «L'agenda» (amb lletra de Josep Maria Espinàs), que van guanyar el premi del disc 1963 al Festival de la cançó de l'Ametlla del Vallès, i «Se'n va anar» (amb lletra de Josep Maria Andreu i música de Lleó Borrell), que va obtenir el primer premi del V Festival de la Cançó Mediterrània.

Dona del nord... Si no tens cor...
Què pots donar-me?
Uns ulls de mar... Els teus ulls blaus...
Sense l'amor tot és no-res.

Dona del nord... Sóc d'una terra,
feliç encara,
on cada noia... Tota la vida,
sols té un amor
dins la mirada.

Gràcies Déu meu, gràcies Déu meu
per la Mallorca feliç encara,
gràcies Déu meu,
per cada noia que sols estima una vegada...
Dona del nord.. Sóc d'una terra feliç encara!

I l'accèssit a la cançó «M'agrades», lletra d'Anton Sala Cornadó i música d'Amadeu Bernaus.

En relació amb el concurs literari,³⁶⁷ es van rebre 76 treballs procedents d'arreu dels Països Catalans. Els premis convocats en aquesta ocasió eren —fixem-nos que les dotacions tornen a augmentar:

-Premi Santa Maria de Poblet, de 4.000 pessetes, convocat amb caràcter extraordinari per haver estat nomenat el que havia estat abat de Poblet, Jaume Pallarès, fill il·lustre de la Selva del Camp, a un treball sobre l'estudi d'algun aspecte de la projecció de Poblet sobre les comarques del voltant de la Selva. El premiat va voler restar en l'anonimat.

-Premi la Selva, de poesia, dotat amb 3.000 pessetes, que no va concedir-se, tot i que es van atorgar dos accèssits: a Martí Sunyol i Genís, de la Garriga, per «Diagonal amunt Gran Via avall» i Josepa Ferré, de Reus, per «Em faig una pregunta».

³⁶⁷ Tant del concurs literari com del concurs de la cançó catalana, *Serra d'Or* en publicava les bases per fer-les extensibles a la població catalana (núm. 2, febrer de 1963, p. 67). Les bases del III Concurs fotogràfic apareixen més endavant (*Serra d'Or*, núm. 5, maig de 1963, p. 71). I les del I Concurs de Cinema, que també es convocarà en aquesta edició dels aplecs de Paret delgada, en el número següent (*Serra d'Or*, núm. 6, juny de 1963, p. 67). En el cas del I Concurs de Cinema, com que es convocava per primer cop, potser tot va anar més lent i, per això, són les darreres a publicar-se. Posteriorment a l'aplec, s'hi van publicar els premis (*Serra d'Or*, núm. 7, juliol de 1963, p. 55-56).

-Premi Baix Camp, adreçat a un treball breu en prosa, de 3.000 pessetes, que es va concedir a Joaquim Carbó i Masllorens, de Barcelona, per «Tres contes».

-Premi conte infantil, de 2.000 pessetes, concedit a Joan Castelló Guasch, de Ciutat de Mallorca, per «El barruget d'Eivissa».

-Premi infantil, de 500 pessetes, atorgat a Joaquim Masdeu i Guitert, de la Selva del Camp, per «El Pagès».

El jurat estava format per les mateixes persones que l'any anterior. I, en la convocatòria, hi constava que els premis Santa Maria de Poblet, la Selva i Baix Camp, serien editats en una publicació expressa, previ acord amb els autors.

Els treballs procedien d'arreu dels Països Catalans i de més enllà fins i tot, en concret: Barcelona, Valls, Pla de Cabra, Montblanc, Alforja, Vilafranca del Penedès, Palma de Mallorca, Sabadell, Vic, Agramunt, Terrassa, Felanitx, Carcaixent, Montcada i Reixac, la Selva del Camp, l'Alguer, Perpinyà, Reus, Lleida, Barcelona, Arenys de Mar, Girona, Igualada, la Garriga, Vilanova i la Geltrú, Sant Vicenç dels Horts, Manresa, Bellmunt del Priorat, Tolosa de Llenguadoc, Comillas i Salamanca.³⁶⁸

Mentre que el termini d'admissió de les cançons era el 19 de març el de les obres literàries era el 10 d'abril, en tots dos casos, però, les obres s'havien d'enviar al Grup Germanor.³⁶⁹ En aquesta ocasió les bases dels premis, escrites el desembre del 1962, comptaven amb un dipòsit legal (T-1048-62) i consta que estan impreses per Cunillera-Reus. A més, aquest any entra en joc un punt de suport més de Barcelona, la Distribuïdora Ifac (Gran Via, 499), que se suma als altres punts de venda de tiquets per al dinar que, en aquest cas, ja costa 80 pessetes (10 més que en l'anterior ocasió).³⁷⁰

A part, però, el Grup Germanor havia convocat dos altres concursos que se n'anaven més enllà de l'aplec, tot i que en partien:

-El III Concurs Fotogràfic, adreçat a fotografies de l'aplec, de la Selva o del terme o bé d'arbres i fruits del Baix Camp; de no més de 40 cm del costat més llarg, que es concedia després de l'aplec per tal que els potencials concursants poguessin fer fotografies de la jornada en curs. Les fotografies es podien presentar fins al 4 d'agost.³⁷¹

³⁶⁸ *Adesel*, núm. 65, maig de 1963, p. 298-299.

³⁶⁹ Els patrocinadors eren els mateixos que en l'anterior edició (*Adesel*, núm. 63, febrer de 1963, p. 269).

³⁷⁰ *Adesel*, núm. 63, febrer de 1963, p. 268-269.

³⁷¹ Per això, tot i que l'aplec es va realitzar el maig, trobem una carta del 23 de juliol adreçada a «Casal Selvatà – Secció Fotogràfica – La Selva del Camp», en què NEGRA INDUSTRIAL, S. A., de Barcelona, ofereix, a partir de la petició que se'ls ha fet arribar, «cinco sobres cartón artístico, cinco cargas 35 mm. Pel-licula Negra 21, cinco rollos 6x9 película Negra 21 y 10 paquetes de reveladores Plemen, para que el Jurado calificador los distribuya según su buen criterio».

-El Premi Cinema, adreçat a un documental de la festa o bé a un reportatge d'art popular català actual, de 30 a 100 m de longitud, en 16, 9 i mig o 8 mm, de longitud i característiques lliures; que s'adreçava a aquells potencials concursants que s'hi volguessin presentar i volguessin fer el reportatge de l'aplec en curs i, com en el cas del concurs anterior, es lliuraven més endavant. El termini també era el 4 d'agost. Aquest premi estava impulsat per Miquel Porter, president del jurat.³⁷² Hi havia, segons Roser Puig i Tàrrach (2001: 136), dos premis diferents: Tupí de la Selva, a un documental sobre l'aplec de Paretdelgada d'aquell any (1963) i Canti Daurat per a un reportatge sobre qualsevol aspecte de l'art popular de les terres catalanes.

El lliurament d'aquests dos últims premis (fotografia i cinema) s'havia de fer el 25 d'agost a les 8 del vespre, durant el I Festival del Cinema de la Selva del Camp (PUIG I TÀRRECH, 2001: 136).

Per amenitzar la trobada es va comptar, com l'any anterior, amb la Colla Vella dels Xiquets de Valls. La parada de llibres, a més, aquest any en què la cançó tenia més pes, disposava també de discos. La missa de la jornada fou oficiada pel Rvdm. Pare Abat de Poblet i dialogada pel reverend Martí i Aixelà (AVELLANER, 1964: 14).

L'aplec d'aquest any va ésser molt concorregut, «més que mai» i és que:

El Grup Germanor ha fet de l'Aplec paretdelgadí una festa irrenunciable. Ni ells ja no poden renunciar a organitzar-la, ni els altres no podem renunciar a sostenir-la. És la veritable Festa Major de tot el Camp de Tarragona, a la qual són convidades, assisteixen i germanívolament són acollides totes les comarques. Festa Major comarcal honesta, ambiciosa, transcendental.³⁷³

En una carta a *Adesel*, del 30 de maig, P. Llombart es queixava que a la parada de llibres de l'aplec faltaven llibres sobre la Selva.³⁷⁴ D'altra banda, però, A. S., a través de les pàgines de *Reus. Semanario de la Ciudad*, es despenia en elogis i assenyalava la implicació reusenca en l'acte:

Hay que destacar la nutrida presencia de grupos reusenses que se consideran estrechamente vinculados al «Aplec» por tratarse de una manifestación de nuestra

³⁷² Els altres membres del jurat eren: Jaume Piques, Josep Maria López Llavi, Maties Ballester i Antoni Kirelner (secretari) (PUIG I TÀRRECH, 2001: 136).

³⁷³ *Adesel*, núm. 66, juny de 1963, p. 315.

³⁷⁴ *Adesel*, núm. 66, juny de 1963, p. 314.

comarca, cuya significación de religiosidad y amor a la tierra, despierta una calorosa adhesión entre la juventud de nuestro país.³⁷⁵

L'aplec d'aquest any, per tant, representa un salt qualitatiu important quant a la participació d'escriptors reconeguts i la projecció que fora de l'àmbit més immediat de la Selva podia tenir l'aplec, amb la voluntat de contribuir a la dinàmica nacional. Si bé l'any anterior (1962) ja s'intuïa aquesta important expansió —que, de fet, es pretén des dels inicis (1959)—, cada vegada s'assoleix amb més notorietat i potència, com es percep a través de la participació en la jornada de les personalitats més destacades en la cultura catalana resistent del moment: Ferran Soldevila, Joan Triadú, Miquel Porter i Moix, Josep Tremoleda, Quico Pi de la Serra...

³⁷⁵ *Reus. Semanario de la Ciudad*, núm. 580, 25 de maig de 1963, p. 8.

2.4.3. L'explosió: l'aplec del 1964

El 1964 l'aplec es va celebrar el 14 de juny amb quatre cobles: els Montgrins, l'Atlàntida, Sabadell i Reus (PUIG I TÀRRECH, 2001: 136). N'hi ha un cartell, en castellà, en què consten aquestes cobles i hi apareix dibuixada una sardana que, representada a través de la vista en planta, conforma una espècie d'estrella. Per parar-hi especialment esment, es dibuixa un primer pla de dues mans agafades per sobre de la imatge de la dansa (MASSANA, 2013: 45).³⁷⁶

El llibret d'aquest any, coordinat per Jordi Pujol Moix, compta amb 14 linòleums de Grau i Garriga i de Sefa Ferré³⁷⁷ a dues tintes —seguint el model dels que el primer ja havia presentat en l'edició de l'any anterior. En aquest cas, es compon de 40 pàgines —l'any que és més llarg— i està imprès per Seix i Barral, amb dipòsit legal: B. 16.793-1964 i núm. de registre: 3214-64.

L'ofrena en aquesta avinentesa es dedica a Joan XXIII, a causa de la seva mort recent, perquè:

L'humil fill del camp, el gran Papa Joan, ha desplegat el cor, el pensament, la veu de la bondat i de l'amor per arribar a la justícia i a la llibertat; fixem-nos-hi: bondat per a justícia, amor per a llibertat.

La veu ens desperta, ens responsabilitza i ens fa més potents que les campanes amb dring de comprensió i de veritat. Homes tots, avesats al plor diari: siguem definitivament conseqüents, sense mistificacions de cap mena.

Treballem, com Juan XXIII, per la veritat, la justícia, la llibertat i l'amor. Aquest és el millor homenatge.³⁷⁸

Joan XXIII era la millor figura que representava els valors d'aquests aplecs: la religiositat i la recerca de justícia; la seva encíclica *Pacem in Terris* (1963) representava

³⁷⁶ Possiblement és d'una d'aquestes cobles un telegrama que traïem del fons Isidre Fonts en què s'avisava el mateix Isidre («Isidro Fonts – Mayor – Pastaleria») que vindran el dissabte 13: «prepare el piso para dormir» i el signa «Pallares».

³⁷⁷ Aquest mateix 1964 es va utilitzar un linòleum de Sefa Ferré per presentar, tot en català i amb la informació «actes organitzats per la jerarquia eclesiàstica», el programa de la VI Setmana de la Joventut de Reus. Imprès a les Gràfiques Aluja (dip. Legal: T-1030-1964), que comptava amb diferents parlaments: Mn. Josep Punyent (prevere), Rossend Llates (crític musical), Miquel Porter (crític de cine), Dr. Lluís Folch i Camarasa (psiquiatre), Dr. Gonçal Lloveras (endocrinòleg) i s'acabava amb missa, un festival musical i la inauguració del nou local del Fòrum Joventut. Es va dur a terme durant els dies 14-20 de desembre i incloïa sessions dedicades als pares.

³⁷⁸ Llibret del 1964, p. 5 (arxiu Isidre Fonts).

tot un revulsiu en el panorama dicatatorial de l'estat espanyol (VIDAL, 1963: 12).³⁷⁹ Per això se li dedica gran part del llibret i, fins i tot, se l'homenatja amb un monument, el primer del món dedicat a Joan XXIII, segons Esteve Formigosa,³⁸⁰ que queda inacabat i bastant desapercebut,³⁸¹ en què figura en diferents llengües la paraula «pau» i la inscripció següent: «La pau entre tots els pobles fonamentada sobre la veritat, la justícia, l'amor, la llibertat». Sigui com sigui, va ser tan rellevant que va ésser portada amb una fotografia que ocupava tota la pàgina al *Diario de Barcelona* del dijous 18 de juny del 1964.³⁸² Amb aquesta obra, Grau i Garriga tancava una llarga etapa de treball a la Selva del Camp. Les pedres —dues rodes de molí— per fer el monument les va donar el Gabriel Xammar; procedien de la Cooperativa Agrícola de la qual era president.³⁸³ Xammar, però, no va estar mai d'acord que fos un monument dedicat a Joan XXIII, volia que es consagrés a la sardana, segons Isidre Fonts. Són unes pedres que, com indica Àurea, «saben del fracàs, de la il·lusió, de l'esperança, de la lluita i de la mort d'uns homes que de mica en mica, uns darrera els altres, les han deixades ben soles. Jo penso, però, que mai per això, havien estat tristes, ja que el treball, la raó de l'ésser, seguia».³⁸⁴ Representen la vida, el treball; a elles hi arribaven les olives que podien aportar més o menys prosperitat cada any i, com a pedres, n'havien vistes de tots colors i havien suportat el pas del temps. I després de deixar de treballar, retornaven ara a donar vida; com es pretenia amb la societat selvatana i catalana del moment: malgrat la repressió, tornava a emergir amb contundència.

El monument, però, va quedar incomplet, a l'altra banda s'hi havia de gravar una sardana i no es va fer, i va generar molts problemes, tal com recorda Isidre Fonts. Es va crear una butlleta d'adhesió a l'aplec que es venia per tal d'aconseguir diners per acabar de pagar-lo, tot i que de part del cost se'n fes càrrec l'escultor Jaume Satorras Capell de

³⁷⁹ Ja el 1958 en la circular núm. 5 de *Germanor* s'indica com encaixava el papa Joan XXIII amb la manera d'entendre la vida i els seus objectius: «ens alegrem de que el Papa sia d'origen senzill, del poble, com la sardana que neix del poble i en el cor del poble hi troba la seva més gran realització» (GERMANOR, 1958: 1).

³⁸⁰ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 15.

³⁸¹ Vegeu en l'annex 3.2.15 l'entrevista a Joaquim Masdeu Guitert, un dels assistents selvatans als aplecs. Malgrat que es fes difusió del monument als mitjans de comunicació en el seu moment, després se'n perd el record.

³⁸² A la mateixa portada del *Diario de Barcelona* hi constava: «Monumento homenaje a Juan XXIII bendecido el pasado Domingo en el «aplec» de Paret-Delgada, en La Selva del Camp. Es obra de Grau Garriga, quien ha aprovechado dos ruedas de molino que han trabajado largo tiempo en dicha localidad. En una de ellas se ha grabado la palabra paz en numerosas lenguas y una frase de la encíclica "Pacem in Terris"». Després es desenvolupava la informació a les pàgines 15 i 29.

³⁸³ Com s'ha comentat, deixarà de ser-ho precisament aquest mateix 1964.

³⁸⁴ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 2.

la Selva.³⁸⁵ La inauguració i benedicció de l'escultura va fer-se justament després de la missa;³⁸⁶ un acte que, com veurem va portar cua. Després va arribar Raimon, que va ser rebut amb entusiasme i es posar a cantar algunes de les seves cançons. Se'l va anar a buscar a propòsit per tal de no haver d'acomiar el cardenal, tal com pertocava protocol·làriament; d'aquesta manera, se li mostrava el rebuig pel que representava i el que havia fet: parlar en castellà. De manera que quan se'n va anar ningú estava atent, sinó que estava pendent de Raimon.

Evidentment les cartes habituals al llibret dels abats de Montserrat i de Poblet també fan referència a aquest tema, a Joan XXIII, en el llibret d'aquesta edició. L'abat de Montserrat s'enorgulleix que es dediqui l'aplec a una figura com aquesta, una figura que va destacar pel seu sentiment fraternal. L'abat de Poblet evoca Joan XXIII per referir-se sobretot a la pau que va predicar, no només amb paraules, sinó també amb fets.

Així mateix, les col·laboracions al llibret també se centren en la figura del papa homenatjat. Ferran Soldevila hi compara el Concili de Lió realitzat en l'època de Jaume I amb el concili iniciat per Joan XXIII per ser significatiu i tenir una bona i forta repercussió en l'esdevenidor de la història.

Eufemià Fort i Cogul hi parla de l'encertada idea de fer un monument a Joan XXIII amb motiu de l'Aplec de Paret delgada i ho troba avinent perquè Joan XXIII era pagès i havia manifestat la seva voluntat de tornar a treballar la terra, malgrat la seva condició, a part de ser el Papa que més ens va apropar el cel, perquè va mostrar que el camí per arribar-hi era planer.

³⁸⁵ La butlleta feia servir el color blau per incloure la imatge del monument amb la inscripció: ADHESIÓ - HOMENATGE A JOAN XXIII – Projecte J. Grau Garriga. Estava editat a Reus (Vallverdú; dip. Legal: T 370-1964). D'altra banda, la informació sobre l'ofici i el nom complet del Sr. Satorras ha estat facilitada a través de Maria Massana Cabré per Miraculosa Miró Ripoll i Ignasi Carnicer Barrufet.

³⁸⁶ Es va editar un full amb la informació relativa a l'homenatge a Joan XXIII que s'havia de fer aquell 14 de juny, amb el mateix dipòsit legal que l'adhesió, però amb impressió a la impremta monàstica de Poblet. Incloïa, en aquest cas, amb la imatge del monument en color vermellós i amb la informació relativa als horaris més bàsics de l'aplec. Així com la informació dels convidats d'honor: Excm. Sr. Cardenal de Tarragona, Rvdm. P. Abat de Poblet i Rvdm. P. Abat de Montserrat. Per la simbologia de les paraules transcrivim la informació que s'hi adjuntava: «L'Aplec de Paret-Delgada sentint la necessitat d'apropar els homes a les inquietuds del Papa Joan, sentint la responsabilitat en tots els ordres de fer viva i continuada la seva veu, ha volgut que el d'enguany fos un homenatge, que tota la festa fos un crit de gràcies al cel pel do que ens féu del gran missatger. Un prec perquè tots els homes sense distincions seguim pel camí de la veritat, l'amor i la justícia que ell ens ensenyà. / Perquè tots els homes aprenguem a respectar, i siguem respectats. Perquè els homes, dignament i honrada siguem lliures. / Per això, perquè tots aprenguem, perquè tots recordem a l'home que estimava tots els homes, serà present a Paret-Delgada aquesta pedra, com a fita per a tots els humans. / Aquest any tots, siguem com siguem, hem d'ajuntar les mans trèmules amb les segures, i tots plegats, units, mirar i caminar més fermament que mai cap al retrobament, cap a la comprensió, cap a la voluntat, cap a l'esperança. / Propagar i complir el desig de Joan XXIII és el millor homenatge.»

Isidre Fonts ens hi brinda un poema a partir del qual explica el monument a Joan XXIII construït en ocasió d'aquest aplec; com s'ha comentat, un monument basat en dues moles de molí —que procedien d'un molí d'oli en desús que la Cooperativa Agrícola tenia i que va cedir gratuïtament— amb les quals es pretenia expressar el treball laboriós de cada dia dels homes humils i com d'aquest treball se n'extreu un líquid profitós, de la mateixa manera que va passar amb la figura de Joan XXIII:

Eternament,
tu,
pedra,
eina dels humils,
liligam d'homes i fruit,
seràs fita
per a tots els humans.³⁸⁷

Pràcticament només Joan Oliver s'aparta d'aquest tema per parlar-nos-hi de Raimon a qui va conèixer a Madrid i de qui ens diu que «venia a ésser avui per al nostre País una criatura providencial»³⁸⁸ —amb la presència del qual, com veurem, es compta en aquest aplec.

Cal destacar que els anuncis que aquest any s'incorporen en el llibret són tots en català i que abracen no només Reus, Tarragona i Barcelona —en aquest darrer cas, amb múltiples anuncis—, sinó també Sant Cugat del Vallès, tal com ja passava el 1962. La portada és de Grau Garriga. I a l'interior es compta amb onze linòleums seus i tres de Sefa Ferré. Consta de 40 pàgines, sense tenir en compte els linòleums. I està imprès per Seix i Barral, amb el número de registre 3214-64 i el dipòsit legal B. 16.793-1964.

Al dinar, hi van assistir més d'un centenar i mig de persones i, a mitja tarda, la Colla Vella dels Xiquets de Valls va comparèixer a l'aplec, per aixecar, entre d'altres, un quatre de set. La personalitat invitada aquest any era el P. Aureli M. Escarré a qui les autoritats no van permetre assistir. Es calcula que l'assistència va ser superior a les 4.700 persones.³⁸⁹

³⁸⁷ Llibret del 1964, p. 36 (arxiu Isidre Fonts).

³⁸⁸ Llibret del 1964, p. 15 (arxiu Isidre Fonts).

³⁸⁹ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 12.

Els actes d'aquest any sembla que no es van fer al Casal Selvatà, com s'havia previst, sinó al camp de futbol, segons Jordi Pujol Moix;³⁹⁰ però, tal com en l'any anterior, constaven de la lectura del veredicte del jurat del premi de la cançó catalana, en la seva segona edició, en aquest cas, i de la lectura del veredicte del concurs literari, en la seva quarta convocatòria. Uns concursos patrocinats per l'Ajuntament de la Selva, l'Agrupació de Selvatans Residents Fora Vila (Adesel), la Cooperativa Agrícola, l'Ateneu El Lauro, la Germandat de Pagesos, la Junta Administrativa de Paret-Delgada i el Casal Selvatà.

En aquesta edició³⁹¹ va ser retirada —sense que en sapiguem els motius— del concurs la «Cançó del fadrí», que també havia estat seleccionada. Es van concedir, però, els següents premis de cançó —les dotacions tornen a augmentar:³⁹²

-Premi de la Selva, de 10.000 pessetes, i accèssit de 2.000 pessetes, per a una cançó que s'interpreti amb acompanyament d'orquestra o petit conjunt que van rebre:

1) «Un glop només», lletra de Jaume Reixac i música d'Albert Taulé. La lletra, la trobem reproduïda a *Adesel*:³⁹³

Obre els teus ulls	i el que volem,
i mira.	sense esperar demà.
Som al matí	
matí d'estiu	Serà un glop,
d'un altre dia.	un glop només
	la nostra vida.
La vida, amics,	
la vida ens crida;	I el nostre crit d'avui
serà un glop,	Però el nostre amor
un glop només	no morirà;
la nostra vida.	llençats al vent
	sempre aniran creixent.
Cal que estimem,	
i que diguem	La vida, amics,
ben fort, ben clar	la vida ens crida;
el que sentim	serà un glop només

³⁹⁰ Vegeu l'annex 3.2.16.

³⁹¹ La convocatòria dels concurs literari i del premi de la cançó catalana estaven signats el desembre de 1963, impresos a Cunillera (Reus) i tenien com a dipòsti legal: T-48-1964.

³⁹² *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 13.

³⁹³ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 22.

d'amor,
i un crit

la nostra vida.

2) «Si un dia sóc terra», lletra de Josep Maria Andreu i música de Lleó Borrell. En aquest cas, en trobem la lletra a Andreu (1993: 106).³⁹⁴

Si un dia sóc terra,
si un dia sóc pols,
que sigui d'aquesta
que han trepitjat molts.

amb sol que fa crostes
i amb plor que fa sang.

I l'ànima, l'aire
que passa pels pins,
que fa aquesta flaire,
que avui porto a dins.

Que ningú no m'endevini,
que només un gra de blat
creixi fort i s'il·lumini
del no-res que hauré donat.

Si un dia sóc terra,
que ho sigui, en secret,
d'aquesta que els segles
han fet i han desfet.

Si un dia sóc terra,
si un dia sóc pols,
que sigui d'aquesta
que han trepitjat molts.

D'aquesta que és nostra,
amb pluges i amb fang,

D'aquesta que encara
puc prendre i besar.
Si un dia m'empara
més meva serà.

3) «Espera, amor, espera», lletra de J. Reixac i música d'Albert Taulé.

4) «Menorca és diferent», lletra de Josep Tremoleda i música de Miquel Adrover.

³⁹⁴ Després interpretada per Ramón Calduch dins l'LP *Pel teu amor* (1969), per Salomé a l'àlbum *Se'n va anar* (1975; que, per tant, inclou, també, la cançó amb què va guanyar el Vè Festival de Cançó de la Mediterrània el 1963: «Se'n va anar», també interpretada per Raimon) o per Magda dins *Dies i hores de la nova cançó* (1978; amb text literari de Maria Aurèlia Capmany i coordinació fotogràfica de Colifa).

5) «Nocturn», lletra d'Isabel Clara³⁹⁵ i música de Salvador Font.

La interpretació de totes aquestes cançons va anar a càrrec de l'orquestra Els Montgrins, amb les veus de Magda, Esther, Salvador Escamilla, Jordi Barre i J. Rigol. De fet, després Salvador Escamilla en va treure un LP, titulat, precisament, *III Concurs de la Cançó la Selva del Camp* (1964).

-Premi Baix Camp, de 10.000 pessetes i accèssit de 2.000 pessetes, a una cançó concebuda per a ser cantada:

- 1) «Demà», lletra de Francesc Orenes i música d'Albert Taulé.
- 2) «No ho fa un home», lletra i música de Francesc Nel·lo.
- 3) «Aquí», lletra i música de Feliu Formosa.
- 4) «Les formigues», lletra i música de Delfí Abella:³⁹⁶

Passen les formigues van camí del cau;
miren cap a terra sota del cel blau.
Poc a poc fan via arpleguen gra,
volten la brutícia: tot val per menjar.

Viuen arplegades, han de seguir el joc;
hi ha feines diverses, cadascú al seu lloc!
La unió a la força, no es separaran.
Cal apilotar-se: no saben on van,
però una llei els guia: la llei de l'instint.
Les febles es moren, altres van vivint.
Els morts no treballen, no valen un plor.
El seny de les bèsties és dur,
és ferm, és bo. Les formigues roges topen amb rivals:
les formigues negres serien iguals
si no fos pel bàsic diferent color.
Roges contra negres lluiten amb braó!
Les que resten passen penes i fatigs
buscant a tothora altres enemics.
Sembla que els agradi la vida d'esclau.

³⁹⁵ Cal suposar que es deu tractar de l'escriptora Isabel-Clara Simó.

³⁹⁶ Disponible a: <<https://www.viasona.cat/grup/delfi-abella/barbaritats-davui/les-formigues>> [Consulta: 20 de juny de 2024] Delfí Abella va incloure la cançó «Les formigues» en l'àlbum *Barbaritats d'avui*

Sempre els ulls a terra, d'esquena al cel
blau.

Volen viure juntes i no es diuen res:
veure's i estimar-se mai no n'han après.
Humils formiguegen per guanyar-se el pa:
segueixen la fila que no es pot trencar.

A part dels músics esmentats, en aquesta ocasió també van cantar cançons Guillermina Motta, Francesc Pi de la Serra i Feliu Formosa. I, mentre el jurat feia l'escrutini, perquè recordem que les cançons seleccionades eren votades pel públic, també ho van fer Raimon, Miquel Porter i Moix i Martí Llauredó i diversos aficionats intèrprets com el Duo Felen, de Falset, el Trio Costa Daurada, de Tarragona, o la senyora Herrero, de Castellvell del Camp.

En l'àmbit literari els premis que es concedien eren:³⁹⁷

-Premi Joan XXIII, de 5.000 pessetes, a un treball que estudiés algun aspecte de la projecció del Concili Ecumènic Vaticà II, que es va repartir a parts iguals entre els autors: Xavier Garcia i Soler, de Vilanova i la Geltrú; Lluís Badia i Torres, de Navàs; Maria Benages, de Valls, i J. Maria Rabadà, de Passanant.

-Premi «Entre tots ho farem tot», de 3.000 pessetes, instituït per les Edicions d'Aportació Catalana, al millor estudi que tractés un tema polític, social o econòmic, o qualsevol altre aspecte fonamental per a una política d'integració dels Països Catalans i la seva aportació col·lectiva a una estructura europea basada en el principi de les nacionalitats, fou adjudicat amb un accèssit de 2.500 pessetes al treball «Catalunya, Espanya, Europa» d'Eduard Artiga i Valeri, de Barcelona.

-Premi la Selva, de 2.000 pessetes, de poesia, es va adjudicar al recull «Companys de viatge, de Jacques Brel», de Joan Argenté i Joan de Déu Soler, de Badalona.

-Premi Baix Camp, de 4.000 pessetes, donat per la Secció de Literatura del Centre de Lectura de Reus, a un treball literari en prosa breu i de tema lliure el va rebre Roser Cardús, de Barcelona, per «L'Altra veritat».

(1965).

³⁹⁷ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 12-13. Les bases del concurs literari i el concurs de cançó van sortir publicades, com era habitual, a *Serra d'Or* (núm. 2 i 3, febrer-març de 1964, p. 95-97).

-Premi Occitània, de 3.000 pessetes, a un treball en prosa escrit en occità el va guanyar Joan Jornot, de Nimes.

-Premi infantil, de 500 pessetes per un treball en prosa o en vers fet per un menor de 16 anys, el va rebre Jordi Porter i Huerre,³⁹⁸ de 7 anys, de Barcelona, pel seu conte «L'home que no sabia fer res».

Els dos concursos estaven patrocinats per l'Ajuntament de la Selva, l'Agrupació de Selvatans Residents Fora Via (Adesel), la Cooperativa Agrícola, Ateneu El Lauro, la Germandat de Pagesos, la Junta Administrativa de Paret delgada i el Casal Selvatà.

Els membres dels jurats aquest any eren, per al III Concurs de la Cançó Catalana:³⁹⁹ Joan Oliver —com a president—, Josep M. Espinàs, Oriol Martorell, Juli Sandaran i Jordi Pujol Moix —en qualitat de secretari. I per al IV Concurs Literari: Joan Triadú —com a president—, Josep Anton Baixeras, Albert Manent, Xavier Amorós i Josep Pedreira —en qualitat de secretari.

En aquesta ocasió les bases dels premis, redactades el desembre de 1963, comptaven amb un dipòsit legal (T-48-1964), i consta que estan impreses, com l'any anterior, per Cunillera-Reus.

El que destaca d'aquest any, a part de generar-se algunes disputes entre els organitzadors i del mal ambient que hi havia al poble,⁴⁰⁰ és que els actes van pretendre arribar fins a tal punt de catalanitat que es va voler disposar de la presència de l'abat de Montserrat, que ja havia fet les seves polèmiques declaracions al periòdic *Le Monde*;⁴⁰¹ en un principi havia de ser així, però pocs dies abans van saber que no tenien el permís

³⁹⁸ Jordi Porter Huerre era el fill de Miquel Porter i Moix.

³⁹⁹ Se'n va treure un disc el mateix 1964 (EDIGSA) cantat per Salvador Escamilla (*III Concurs de la Cançó. La Selva del Camp*) que incloïa els diferents premis: el primer: «Un glop només», de Jaume Reixach i Albert Taulé; el segon: «Si un dia soc terra», de Josep Maria Andreu i Lleó Borrell; el tercer: «Espera, amor, espera», de Jaume Reixach i Albert Taulé, i el quart: «Menorca és diferent», de Josep Tremoleda i Miquel Adrover. Malgrat tot, el mateix 1964 (igualment EDIGSA) Magda també cantava el 1r premi del III Concurs de la Cançó de la Selva del Camp, en aquest cas amb el títol «Un glop», en un altre disc que incloïa un altre premi, el del 1r festival internacional de la cançó de Mallorca: «Tot el que soc», de Josep Maria Andreu i Lleó Borrell, que eren els que havien quedat en segon lloc al certamen de la Selva del Camp i, de fet, també en cantava aquesta cançó, tot i que sense fer esment al segon premi rebut.

⁴⁰⁰ Vegeu en l'annex 3.2.16 l'entrevista a Jordi Pujol Moix, un dels implicats en els aplecs des de Barcelona.

⁴⁰¹ Segons Manent (1983: 22), el ressò internacional de les declaracions de l'abat Escarré va ésser enorme i espectacular: «A poc a poc, va muntar un text ben estructurat, variat i duríssim contra la globalitat de les actuacions del règim franquista. Ens trobàvem en la gran eufòria del Concili i d'encíclics com la *Pacem in terris* de Joan XXIII, doctrina en què trobava suport l'Església catalana, sobretot els clergues que denunciaven una situació social, política i nacional d'injustícia permanent». En l'annex 3.6.1 es poden consultar les declaracions tant en francès com en català. Per a més informació, vegeu *L'abat Escarré i les declaracions a Le Monde 14-11-1963* (2013).

i, finalment, en comptes de l'abat de Montserrat, qui hi va acudir, per una ordre del ministeri de la Governació (ROIG I FERRAN, 1982: 45), va ser el cardenal Benjamín de Arriba y Castro. Gabriel Xammar, explicava que aquell any, abans de l'aplec, era a Tarragona quan es va trobar l'alcalde i el mossèn de la Selva que anaven a demanar al cardenal Arriba y Castro que se sumés a l'aplec d'aquell any i els va acompanyar. El cardenal en un primer moment els va dir que no hi podia anar perquè havia d'assistir a un altre acte, però quan li van dir que s'homenatjava Joan XXIII, els va confirmar que hi aniria, com a mínim, a beneir el monument. Al final, però, sembla que hi va intervenir el governador i el cardenal s'havia de quedar tot el dia a l'aplec.⁴⁰² L'abat Aureli M. Escarré va enviar un telegrama per comunicar-ho i quan va el cardenal va arribar a l'aplec es va llegir, com recorda Camil Ferrater.

Benjamín de Arriba y Castro a l'hora d'intervenir es va adreçar als assistents en espanyol, una provocació que no se li va voler tolerar, per la qual cosa es va tallar el cable de la megafonia que li permetia que la seva veu s'estengués per tota l'ermita de Paret delgada. Com que ja se suposava que passaria, estava tot previst,⁴⁰³ malgrat que només ho sabessin pocs, bàsicament els que hi havien d'intervenir i, a part d'ells, Isidre Fonts i Sergi Vallverdú. L'autor de la gesta fou Lluís Sunyer i Vilar,⁴⁰⁴ tot i que, «moralment, el fil el vam tallar tots els que érem a l'aplec» (CAROD-ROVIRA, 1978:

⁴⁰² L'abat Escarré, com els aplecs, era fidel als principis humans inclosos a l'encíclica *Pau a la Terra* de Joan XXIII (GRINGOIRE, 1970: 74).

⁴⁰³ Per part de les autoritats franquistes també estava tot previst, d'aquí que a l'Arxiu Històric de Reus trobem un informe adreçat «Al Servicio de Información de Tarragona» on es detalla tot el que va succeir a l'aplec d'aquest any, des del dia anterior, la qual cosa demostra que en tot moment van estar vigilats. En l'informe s'assenyalen tots els aspectes marcadament catalanistes «y separatistas» i els responsables. Vegeu l'annex 3.6.4. De fet, prèviament a aquest informe, ja s'havia donat a conèixer, a través d'una nota informativa per part de la Secretaria de la Comissaria del Cos General de Policia de Tarragona, del marcat caràcter «nacionalista» de l'esdeveniment: «Para el proximo Domingo, día 14, se halla anunciado el "Aplec Paret Delgada" en la Selva del Campo (Tarragona), en homenaje a Juan XXIII, así como Concurso Literario y de la Cancion Catalana, siendo de presumir, tanto por la experiència de otros años, como por el caracter del homenaje y las confidencias recibidas, que tal manifestacion, aunque debidamente autorizada, tanga un marcado sentido "nacionalista"». (Exposició «Sardana, cultura i germanor 1959-1964», de la Colla Sardanista Germanor de la Selva del Camp.)

⁴⁰⁴ Lluís Sunyer a principis dels seixanta va «lliurar-se completament a l'activisme social, cultural i polític, que llavors volia dir intentar posar fi al franquisme» (GARCIA, 2010). Apareix en el núm. 9 (desembre de 1965, pàgina 2) del *Butlletí d'informació per Catalunya Lliure i Socialista* (del Front Nacional de Catalunya) perquè el dia 2 de novembre del 1965 fou empresonat «per haver-se negat a pagar la multa de 25.000 ptes. que el governador li va imposar arran de la manifestació [de l'11 de Setembre] de l'any passat». I també s'hi explica que: «Durant aquests trenta dies d'empresonament governatiu no li és permès de rebre cap mena de visita. La seva coratjosa actitud ens ha de servir d'exemple a tots. Fem arribar a la seva muller la nostra solidaritat en aquests moments (domicili: Sardanya nº 171, Barcelona)». De fet, en parlar-hi amb motiu d'aquest treball, recordava les tortures que havia patit a la comissaria de Via Laietana. En relació amb els aplecs, però, com que ell no era de la contrada i va marxar ràpidament després d'haver tallat el cable, no era conscient que aquell fet hagués comportat tant d'enrenou i encara es

21).⁴⁰⁵ Els assistents, com que no sentien el cardenal (i potser tampoc el volien sentir) es van desplaçar a un altre lloc on hi havia en Raimon cantant. Lluís Sunyer, per tal d'evitar ésser identificat, ràpidament es va intercanviar el jersei que portava amb Jordi Pujol Moix i va marxar de l'aplec amb motocicleta. Després de l'Aplec, Jordi Pujol Moix en va fer una crítica a *Adesel*; per la seva importància i per la seva crítica de mort anunciada l'incorporem sencer:

Aquest any he vist l'Aplec per dintre; jo sóc de fora. Em sembla que he de dir que escriure articles com aquest no és gens agradable. Amb tot l'escric perquè és un descàrrec de consciència.

Les coses externes que no em van agradar de l'Aplec són: els micros instal·lats a Paret-Delgada no se sentien; no hi havia aigua; el terra era ple de pols. El monument fou col·locat en un lloc que no li correspon. L'escenari del camp de fútbol era petit. Els llums instal·lats a darrera hora a l'escenari estaven mal posats. Hom va començar tard perquè els qui s'encarregaven de la caixa no havien donat els diners al Jurat per tal que pogués lliurar els premis. Les votacions van ser mal organitzades. Acabo aquí els defectes que tingué l'aplec perquè em sembla que val més no esforçar-se buscant; tots ells foren visibles a les 4.700 persones que vingueren al matí i a les quasi 3.000 del vespre.

En un aplec —tan important com era el de La Selva— val la pena d'estar més organitzats. Que un aplec tingui tants defectes vol dir que la majoria de la gent que el porta no funciona. En aquest cas, quan dic majoria de gent em vull referir als qui són del Casal Selvatà. Per a aquesta entitat o potser millor, per a alguns dels seus membres, sembla que l'aplec sigui patrimoni seu quan en totes les circumstàncies l'aplec ha d'estar a mans de les persones representatives del poble.

Recordo que s'havia parlat que enguany portarien a terme l'aplec un conjunt de seccions; ara és hora de preguntar: ¿què han fet aquestes seccions? ¿Qui són els responsables que aquestes seccions no hagin aparegut gairebé enlloc? ¿Per què s'ha d'imposar sempre la voluntat del Casal tot i que estigui allunyada d'una determinada solució com pot ser que el recompte de vots es fes a les escoles nacionals en lloc de fer-lo al Casal Selvatà?

De totes aquestes preguntes espero que els qui en són responsables em puguin contestar d'una manera més digna que no rebent-me a cops de pedra quan torni a La Selva.⁴⁰⁶

recordés.

⁴⁰⁵ Per l'autoria es pot consultar, també Garcia (2001: 22).

⁴⁰⁶ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 14.

L'escrit va portar cua; la carta de Jordi Pujol Moix va ser resposta al núm. 72 d'*Adesel* per Camil Ferreter Estivill i Josep M. Agustench Cavallé; però la revista, també es va veure amb la necessitat d'explicar que:

Considerem absurda, il·lògica i sorprenent l'afirmació que la publicació d'un article signat per qui fou secretari d'un concurs organitzat precisament pel grup que signa, pugui interdir el selvatanisme de la nostra revista. *Adesel* no ha recusat mai que el seu nom fos un més que patrocinés els concursos; però mai, tampoc, no li ha estat demanada altra col·laboració que la subvenció econòmica.⁴⁰⁷

Adesel també inclou un fragment del president del Casal Selvatà i cap d'Acció Catòlica, Armand Puig Ribas, que explica que no coneixia Jordi Pujol Moix i manifesta estar d'acord amb ell, a la vegada que troba molt atrevit dir que es va tractar d'una imposició del Casal. A més, sosté que no entén per què *Adesel* n'ha permès la publicació. Al seu torn, *Adesel* explica que va rebre altres cartes, però que no les podia publicar per manca d'espai.⁴⁰⁸ En aquest mateix número, s'inclou un article de Jordi Pujol Moix, sobre l'aparició de la cançó catalana a TVE.

Tal com indica Jacint Felip, se'ls va desbordar tot, hi va assistir tanta gent que no van ser capaços d'assumir-ho; d'aquí aquesta mala organització a la qual fa referència Jordi Pujol Moix; també hi devia intervenir ja el cert malestar intern que hi havia. Esteve Formigosa creia, a l'estil de Pujol Moix, que, precisament per aquest desbordament evident, calia que l'aplec passés a més mans que no només les de Germanor, però ell en parla d'una manera esperançadora, en proposa una crítica constructiva.⁴⁰⁹ En feia una lectura molt més optimista el *Diario de Barcelona*, el dia 20 de juny, que publicava en primera plana una fotografia del monument a Joan XXIII.

Malgrat tot, Isidre Fonts anys després pensava que «abans de la història del fil, els aplecs eren ja inviàbles. Entre els organitzadors hi havia concepcions ben diferents d'allò que havien de ser. Nosaltres volíem que fos una cosa de tot el poble. [...] Però van començar les desavinences. Ja vam veure que era el darrer any. Fer una passa enrere era fer una traïció al país» (CAROD-ROVIRA, 1978: 21).

⁴⁰⁷ *Adesel*, núm. 72, desembre de 1964, p. 43.

⁴⁰⁸ *Adesel*, núm. 72, desembre de 1964, p. 44.

⁴⁰⁹ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 15.

S'havia esgotat el projecte, però en relaitat moria d'èxit. Aquell últim any s'hi havien acumulat totes les iniciatives que en les diferents edicions havien anat sorgint relacionades amb diferents àmbits de la cultura catalana, encara dotades de més potència: sardanes, literatura, música, fotografia, castells... I s'hi havien continuat vinculant les veus més preeminentes de la resistència cultural antifranquista arreu de les contrades de parla catalana. Ara, però, fent un pols a la repressió que, acabés com acabés, implicava el final del projecte i, per això, es va orquestrar una sortida ben notòria: deixar clar al cardenal Benjamín de Arriba y Castro que tot el que representava —resumidament: el nacionalcatolicisme— es pretenia combatre i revertir. De rerefons hi havia els missatges d'una altra Església, la que simbolitzava el mateix papa de Roma, que acabava donant la raó i fornint d'arguments als que persistien en la resistència cultural.⁴¹⁰

⁴¹⁰ Cal tenir en compte que aquest mateix 1964 en què s'acaben els aplecs és quan el govern de l'estat expulsa Max Cahner, «la personalitat catalanista del qual feia por al franquisme» (AMIGÓ, 1994: 47) i també és l'any en què uns joves del Front Nacional de Catalunya trenquen els vidres de la llibreria Argos, de Barcelona, perquè el propietari, Ignasi Agustí, havia publicat un article en contra dels catalans (AMIGÓ, 1994: 60).

2.5. Més enllà dels aplecs

La tallada del fil va fer que els membres del grup Germanor haguessin de demanar disculpes al cardenal Benjamín de Arriba y Castro, sobretot perquè les autoritats eclesiàstiques que els avalaven no se'n ressentissin. L'atreviment els havia de passar factura i els aplecs foren prohibits per ordre governativa de la delegació territorial del Ministerio de Información y Turismo, que mai havia vist amb bons ulls la seva realització i que segurament va utilitzar el cas de l'aplec del 1964 per posar punt i final a unes trobades que ja havien pres massa embranzida i un caire que les autoritats franquistes no estaven disposades a tolerar; i així s'acaben els aplecs o, com a mínim, la seva versió d'abast més nacional, ja que el 1965 se'n va convocar una nova edició per part del grup Germanor, però el rerefons ja era tot un altre. Davant la posició governativa, el president del Casal Selvatà va adreçar la carta següent al cardenal de Tarragona, Benjamín de Arriba y Castro, amb data de 17 de maig del 1965:

Informado de que podemos considerar ya suspendido el «Aplec de Paret-Delgada» por presión política de Información y Turismo, no puedo disimular mi disgusto.

Me duele en el alma la forma de hacer las cosas tal como vienen realizándose en nuestra provincia. Mientras se cifra todo el temor ante el peligro de un Aplec, parece no quiera darse importancia a los escándalos de las denudeces vergonzosas jamás vistas en las playas de nuestra patria...

El Aplec es un acto de convivencia social lleno de juventud y simpatía que lleva a cabo precisamente una juventud que por amor al folklore se aparta de los escándalos aludidos, que en sus corazones nacen conceptos más elevados de espiritualidad... en lugar de darles la mano y separar la cizaña lo único que se les ocurrió a estos señores fue cortar el Aplec.

Si éste sr. Delegado actuara con más sentido evangélico vería que en el Aplec no se quebranta ningún mandamiento de la Ley de Dios... Un hombre que para salvar su responsabilidad no vacila en comprometer a la Iglesia y pide la firma de Hombres revestidos de la púrpura cardenalicia quebranta a mi entender al segundo mandamiento y no es de esta forma como deben actuar los representantes de la Ley.

Las cosas amadísimos sr. Cardenal no se ven muy claras, según se desprende de las impresiones recogidas en la calle, cafés, etc., algunos ven comunistas en todas partes. A nuestros hermanos los sacerdotes que actúan con más espíritu conciliar se los tilda también de demagogos, y en Cataluña añaden separatistas. ¿No será todo esto la reacción

de cierto grupo que le molesta el contenido de la Mater et Magistra? He oído hablar a docenas de sacerdotes y en ningún caso sus palabras han podido clasificarse de demagogas.

¿Esta actitud no podría ser fruto de la oposición indirecta al paso evolutivo de nuestra Iglesia de sentirse más evangélica, más encarnada con el corazón de Cristo? Se fustiga a los pobres sacerdotes culpándolos de revolucionarios, antinacionales, etc. ¿no serán otra vez los escribas y fariseos que bajo el pretexto del temor a este progresismo descarguen su furor sobre la Iglesia?

Duelen a muchos las palabras de las encíclicas y hasta hay quien le estorba el sermón de la montaña! De ciencia cierta sé de muchos padres de familias que cobran el sueldo mínimo de 60 ¢- pesetas diarias. La empresa que así paga, el patrono, como debe responder cuando un sacerdote le habla del jornal justo y digno del Evangelio?

Este movimiento que se dibuja en general y en particular a nuestra Provincia, la actitud incomprensible del Sr. Delegado de Información y Turismo tal vez la mueva los hilos invisibles de la influencia de este grupo o sector, por esto hoy más que nunca los católicos debemos ser astutos como la serpiente y prudentes como la paloma.

Por esto me he permitido poner a su digna consideración estas ideas captadas del ambiente, del pueblo, para que su Excelencia no salga comprometido. Dios sabe cuanto le quiero, como quiero a la Iglesia, siendo mi gran ilusión la de que mi hijito que está al Seminario llegue un día a ser un buen sacerdote.

Espero disculpe mi modesto modo de expresión y vea en estas líneas el solo deseo de hacer Iglesia y estoy convencido que las soluciones no se dan empleando la violencia y la arbitrariedad como hacen en Información y Turismo, sino más bien orientando, encauzando estas fuerzas juveniles, hombres del mañana, quitando el mal, saneando, pero nunca cortando de raíz.

Con toda sumisión y respeto besa cordial y humildemente su anillo pastoral.

Armando Puig Ribas

Eufemià Fort i Cogul (1977: 176-179) ens dona la seva versió dels fets que passa per la implicació de Mn. Ramon Muntanyola:

El 1965 succeí un fet que desballestà tota l'organització de l'aplec, del Concurs i de la festa que es tractava de reiterar a la Selva. Cal dir-ne alguna cosa, perquè una base pretesament delictiva, molt tènue però molt presa en consideració per una autoritat tarragonina, desplegà un plantejament absurd. Senzillament, mancà el peu d'estampa als

programes-convocatòries de l'Aplec; fou fàcilment demostrable que l'omissió no era intencionada i no hi hagué sanció. [...] Altrament, les característiques gràfiques de l'edició podien excusar l'omissió amb opcions legals perfectament atendibles; és a dir, el fet provocatiu quedava reduït a una tempesta dins un got d'aigua.

Però algunes circumstàncies implicatives condicionaren l'ajornament d'aquella demostració. Hi hagué, inicialment, una inquisició coactiva, amb amenaces imperatives que comportaren determinada compareixença a Tarragona. L'acusació que es formulava era la clandestinitat d'un imprès que anava avalat per la parròquia, l'ajuntament i totes les altres —almenys les principals— forces vives de la Selva. Si l'interrogat no s'hagués desconcertat i espolsat les responsabilitats, potser tot hauria acabat aquí, però la transferí, no masa concretament, a Barcelona, refiat, no en tenim cap dubte, que tot ja estaria llest, quan justament la qüestió grossa encara s'havia de desplegar.

Seria una narració divertidíssima la de les incidències inversemblants on derivà l'afer, en el qual ens pertocà el paper de cap de turc, que no refusàrem. Per això podem dir d'actituds acomodaticies i irresoltes; de conductes molt serenes; i de defenses valentes i compromeses. La policia de Barcelona aviat s'adonà de la inconsistència de la denúncia, ja que actuava després d'inquisicions diverses a diverses persones destacades adeselistes. Aquest procés durà prou temps per a desacreditar-ne la incoacció, i tot plegat s'acabà en el sobreseïment. S'evità una més probable que possible agafada a la Selva, i això es considerà important d'evitar des del primer moment. I, en tot això, quin paper hi representava mossèn Muntanyola? Un doble i ben generós oferiment: refugi, si calia o consideraven convenient, als pretesos implicats selvatans que mai no en saberen ni en sabran res, i un viatge a Madrid per tal de fer-hi intervenir un alt personatge polític amic seu. Mossèn Muntanyola es mogué molt en aquest afer. Un altre aspecte parcial, però que no n'amagava la profunditat, intervingué l'alcalde de la Selva [Josep Ollé Roigé],⁴¹¹ que féu diversos viatges a Tarragona, en algun dels quals es féu acompanyar de personalitats benvistes. Aquest compromís de l'amic Oller, alcalde la vila, li interdí la nostra participació als actes del vuitè centenari de la repoblació de la Selva [1965]. Fou lamentable, molt lamentable; s'esfondrà l'Aplec i els concursos; s'empobrí la solemnitat centenària selvatana; i «Adesel», que procedí a un compàs d'espera per tal de reduir uns enfrontaments que l'engavanyaren, ja no ha sortit a bregar més.

Al cap d'uns quants mesos, remoguda de Tarragona l'autoritat que havia menat l'afer anterior —conegut a la Selva només que per poquíssimes persones— mossèn Muntanyola provocà una reunió entre el rector de la vila, ell i nosaltres. Parlàrem

⁴¹¹ Segons: <<https://www.laselvadelcamp.cat/alcaldes-i-regidors-de-la-selva-del-camp>> [Consulta: 8 de setembre de 2024]

llargament de la possibilitat d'una represa. Fou una reunió de tres vells amics, molt cordial. Hi surà la bona voluntat, la disposició, la renúncia; però també foren posades en consideració actituds pretèrites. Calien promences difícils de complir. Mossèn Joan Salvat, amb la seva peculiar bona voluntat, hi estava disposat. Nosaltres sempre hem estat disposats a sumar en qualsevol cosa per a la Selva. Però l'un i l'altre anàvem carregats d'unes estructures envellides i poc aptes a articular les exigències convenients. Mossèn Muntanyola mateix considerà l'evolució que la vila de la Selva havia experimentat durant els anys en què ell ja no hi residia. La represa, teòricament, era un desig vehement del rector de Salou, una categòrica prova de l'estima que ell tingué a la vila d'ençà que s'hi vinculà; però es convencé que, en tot cas, calia assajar una cosa nova. El redreç de tants desviaments esclerosats no era aconsellable; s'havia trencat una corda, i en calia una de nova. L'actual societat de consum de la Selva —vingué a concloure humorísticament mossèn Muntanyola— no acceptaria una corda vella amb nus al mig. I tenia tota la raó.

Aquesta reunió fou celebrada el primer diumenge de maig de 1966, a la tarda, a la rectoria de la Selva. Era, i per això ho recordem, el diumenge ans de cloure el centenari de la repoblació de la vila, en el qual ja actuàrem públicament.

També cal tenir en compte que sorgiren discrepàncies entre els membres del grup Germanor —de caire polític, econòmic i altres— que apaivagaren la força que el grup tenia. N'hi havia alguns que apostaven per recuperar-los a Poblet i dotar, així, d'una imatge més catalana el monestir, per esborrar-ne la imatge més franquista que tenia, però la idea no va prosperar. Per tractar aquest tema, hi va haver una reunió a Barcelona, amb prohoms barcelonins, reusencs i tarragonins.⁴¹² Isidre Fonts defensava l'opció de Poblet perquè creia que la Selva ja estava invalidada i era una manera de netejar la imatge espanyolista o feixista que es tenia de Poblet —en contraposició a la imatge de Montserrat— i que no s'adequava a la realitat.⁴¹³

⁴¹² Vegeu en els annexos 3.2.2 i 3.2.11 les entrevistes a Xavier Amorós i Isidre Fonts Masdeu.

⁴¹³ És al monestir de Poblet on el 1963, l'any abans de l'acabament dels mítics aplecs de Paretdelgada, s'hi durà a terme el I Certamen Literari de l'Associació Excursionista de Reus (21 d'abril), a través del qual homenatjaren a Josep Prunera i Sedó, del qual en sortirà una publicació, el 1965, tota en català amb els treballs premiats: el recull de poemes «Muntanyes en el record» de Ramon Moix i Cusidó de Sabadell, el premi de narració muntanyenca «Pandora» de Carles Macià i Vives, de Barcelona, i l'accèssit d'aquesta categoria: «Un cas insòlit», de Joan Pinyolt i Pascual, de Castellà del Vallès. També hi havia, en les bases, el premi a una descripció narrativa de dues excursions, que va quedar desert. (ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE REUS, 1965).

Jo volia que continuessin a Poblet perquè, enfront de Montserrat, Poblet no era gens sospitós. Allà haguéssim pogut organitzar comissions de treball, comissions de gent preocupada pels problemes de les nostres comarques. Segur que haguessin sorgit unes comissions camperoles i que ara, en lloc de les Comissions Obreres, tindrien les Comissions de Treballadors de Catalunya. Però no va ser així. (CAROD-ROVIRA, 1978: 22)

Es basava en els següents punts, recollits per Olivella, Miralles i Vernet (1980: 64):

- a) L'envergadura de l'Aplec (l'últim any hi van assistir més de 5.000 persones) era superior a allò que La Selva podia acollir.
- b) En conseqüència, l'esplanada de l'ermita també resultava insuficient; calia buscar un lloc més adequat.
- c) Comptaven amb la col·laboració i l'ajut de l'abat de Poblet («Poblet volia, amb això, donar una imatge de catalanitat i esborrar el caire franquista que tenia el monestir; pretenia posar-se al nivell de Montserrat com a lloc d'irradiació del catalanisme»).
- d) L'Aplec tindria una significació més nacional. Ja no seria un poble sol qui organitzaria aquestes manifestacions de catalanitat, sinó tot Catalunya.
- e) Es tornaria a tenir el suport de l'Església, imprescindible en aquells moments.
- f) Al monestir, amb l'excusa d'organitzar l'Aplec, durant tot l'any s'hi podrien fer reunions per a parlar de tots els problemes de Catalunya: polítics, econòmics, agrícoles, culturals...
- g) Els Aplecs tindrien moltes activitats organitzades per comissions encarregades de cada aspecte.

La proposta no va prosperar, a la qual cosa Isidre Fonts anomena «la traïció dels intel·lectuals», perquè no van saber entendre el seu plantejament tàctic i van ser còmplices de la voluntat franquista d'acabar amb el projecte, sense donar-li continuïtat més enllà. I és que tampoc es va aconseguir celebrar-lo novament a la Selva el 1965, tal com el mateix Isidre Fonts pressuposava. Les autoritats ja no els van donar el permís, tot i saber que Fonts, que era el gran abrandat i n'era el gran artífex, se n'havia desentès.

La situació era tensa, comentava Joan Triadú, perquè no tots els implicats en l'organització dels aplecs buscaven el mateix, hi havia diferents graus de compromís i

alguns, sobretot els més intel·lectuals que provenien de Barcelona, pretenien anar-lo deslligant de l'empара de l'Església, per poder-li donar un sentit polític catalanista, desvinculat de qualsevol opció religiosa; però els selvatans, majoritàriament, pretenien continuar per aquesta via. A més, altres esdeveniments, com el que va protagonitzar Lluís Maria Sunyer, ho van acabar d'agreujar.

Passats els aplecs, Joan Triadú, ho recorda ell i també Sergi Vallverdú, va tornar a la Selva per intentar resoldre-ho tot i poder aconseguir que les trobades es continuessin fent, però no ho va poder aconseguir, tampoc. També el president del Casal Selvatà, Armand Puig Ribas, va escriure al cardenal per manifestar-li el seu desacord (PUIG I TÀRRECH, 2001: 138-140). Tot va ser en va. L'aplec perdia, d'aquesta manera, la seva dimensió nacional, per recuperar la dimensió local que ja tenien abans, tornaven a reduir-se a les sardanes i amb prou feines. D'aquí que, com si hi hagués la voluntat de fer *tabula rasa* d'aquell aplec del 1964 i tot el que representava, trobem el cartell d'un «VI Aplec Sardanístic en Paret-Delgada» —recollit per Roser Puig i Tàrrach (2001: 139-140)—, organitzat pel grup Germanor, el dia 11 d'agost del 1965. S'hi convoca una sola cobla —la Cobla Tarragona— que acompanya la missa que s'hi ha de fer a dos quarts de 12 del migdia.

L'últim dels aplecs i la pressió d'una multa, segons Isidre Fonts, és el que va fer que no es paguessin els cantants, amb la intenció de poder fer front a la sanció; per això els organitzadors van haver de recórrer al festival de Cantonigròs a demanar als promotors que col·laboressin a sufragar el deute contret, acció que molts no van saber entendre, com comenta ell mateix.

El monument a Joan XXIII, de Grau-Garriga —«impulsat per la Cooperativa, un element local de connexió amb l'*Aggiornamento*» (POBLET I TOUS, 2009: 8)—, també va comportar reaccions contràries a l'organització dels aplecs per part del cardenal Benjamín de Arriba y Castro. Així, Grau i Garriga recordava que, com que al cardenal no li havia fet gens de gràcia com havia anat la inauguració dins de la jornada de l'aplec, va organitzar un acte del règim per honrar-lo segons els preceptes franquistes. Grau i Garriga hi va anar amb Mn. Ramon Muntanyola i un altre capellà —un capellà francès— amb la intenció de boicotejar l'esdeveniment. El dia en qüestió van presentar-se a l'ermita i, en un descuit de la policia que custodiava la bandera espanyola dins de l'ermita, Mn. Muntanyola i el capellà francès la van agafar i la van tirar al pou. Potser es refereix al dia 4 d'agost que, segons consta a *Adesel*, el governador civil, Rafael

Fernández Martínez, va anar a la Selva, per conèixer-la i intercanviar impressions amb els vilatans, així com establir tota una sèrie d'acords —en definitiva per intentar canviar el rumb que la Selva estava portant i la imatge que se'n tenia—, però prèviament va passar per l'ermita de Paret delgada i va dipositar una corona al monument a Joan XXIII.⁴¹⁴ Si no era el mateix acte al qual es refereix Grau i Garriga, és un acte més que suma en la intenció del règim d'acostar-se a la Selva per manllevar-li la imatge catalanista que tenia. En certa mesura, ho van aconseguir.

Hi va haver represàlies per part del règim, es van interrogar persones;⁴¹⁵ i a la Selva els devia agafar por, si no als membres de Germanor, a les famílies.⁴¹⁶ El 1965 es va intentar fer l'aplec seguint aquesta darrera tònica, però no es va aconseguir el permís necessari. Isidre Fonts recorda que li van dir que no entenien aquesta negativa, si ell ja s'hi havia desvinculat. Jacint Felip recorda que els van demanar un aval dels promotors que ho volien tirar endavant, però aleshores aconseguir-los era complicat ja que cadascú podia respondre només per ell mateix.

Els aplecs, doncs, no es van tornar a fer, si més no amb la mateixa idiosincràsia, tot i que la convocatòria estava feta per al 13 de juny amb el V concurs literari i el IV concurs de la cançó.⁴¹⁷ Cert esperit dels mítics aplecs (1959-1964) es va pretendre recuperar deu anys després, el 1975, amb el Grup de Joves, que van aconseguir reunir el 25 de maig 1.000 persones a l'ermita; a la tarda, al Casal hi van actuar: Marina Rossell i Lluís Llach. I també en van treure un llibret, amb el dipòsit legal T-1224-75, editat a Arts Gràfiques Octavi de Falset. A la pàgina 3, la salutació ens fa pensar en l'horitzó dels altres aplecs:

AMIC:

Santa Maria de Paret-Delgada torna a obrir les portes del seu clos per encabir-hi l'ampla rodona de mans enllaçades. Una rodona agermanadora de voluntats i d'esperits que bat al compàs de la fe en allò que ens mou.

L'Aplec és una eina d'eixamplament d'horitzons. Sí, l'esperança en el demà (del qual ja entreveiem alguns senyals) ens ha d'esperonar a no quedar-nos instal·lats

⁴¹⁴ *Adesel*, núm. 71, setembre de 1964, p. 36.

⁴¹⁵ Ho explica, per exemple, Grau Garriga en l'entrevista que Joaquim Masdeu va realitzar a Josep Grau Garriga, realitzada a Barcelona el 2/2/2002, reproduïda per Canal Camp (2011).

⁴¹⁶ Vegeu en l'annex 3.2.20 l'entrevista a Sergi Vallverdú, membre de Germanor.

⁴¹⁷ En l'annex 3.7.1 es poden consultar les bases del concurs literari i de la cançó d'aquest 1965.

dintre el nostre petit cercle. Els altres, el país, ens demanen de continuar en la tasca col·lectiva.

Deturar-nos fóra defallir, i defallir fóra rendir-nos. La força que ens empeny, allò per què lluitem, és més fort que qualsevol desànim. I si ens deixem tòrcer, sens dubte la saba rejuenida de l'anella ens envigorirà.

Que la Verge de Paret-Delgada aplegui sota el seu esguard tot el que sentim i anhelem.

CLUB DE JOVES – LA SELVA DEL CAMP

En l'opuscle hi ha una crida a l'activació i l'esperança dipositada, altra vegada, en els joves a través de la reproducció d'un extracte del parlament pronunciat per Josep Vallverdú, com a membre de la consultiva d'Òmnium Cultural, a la Festa de Maig de les Lletres Catalanes del 1974, al Palau de la Música Catalana; així com també un poema d'Isidre Molas, que també es mou en el mateix sentit. El programa també era similar: al matí sardanes i missa, després dinar de germanor i més sardanes, i al vespre, a les 8, al Casal Selvatà, concert de Lluís Llach i Marina Rossell.

El 25 de juliol del mateix 1975 se'n va organitzar un altre a l'Albiol, un aplec que tenia la seva segona convocatòria el 4 de juliol de 1976 (PUIG I TÀRRECH, 2001: 148). El 1976 és quan es convocarà el V Concurs literari de la mà del Club de Joves i un jurat format per Jaume Vidal Alcover (president),⁴¹⁸ Ferran Casas Mercader, Josep A. Baixeras, Xavier Amorós i Xavier Fort i Bufill (secretari). En aquesta ocasió comptaven amb el patrocini del Congrés de Cultura Catalana. L'acte literari es va fer el dia 30 de maig. Després, hi va haver un recital a càrrec de Maria del Mar Bonet (PUIG I TÀRRECH, 2001: 81-82).

Tornant a la Selva, el 1977 la Secció Sardanista pren el relleu del Club de Joves i serà qui s'encarregarà de l'aplec de Paret-Delgada (22 de maig) i del VI Concurs Literari.⁴¹⁹ Es convocarà, també, un aplec a l'Albiol per al 3 de juliol (PUIG I TÀRRECH, 2001: 86).

⁴¹⁸ Amb motiu de la seva mort (2 de gener de 1991), Mn. Armand Puig i Tàrrach recordava la seva vinculació amb la Selva i, en concret, com a principal impulsor de la represa del concurs literari, en qualitat de membre del jurat, la qual cosa, indica Armand, va contribuir al prestigi dels premis perquè Jaume Vidal Alcover era molt ben considerat. Així, explica, si no era per una causa major sempre els acompanyava en el lliurement dels premis i, fins i tot, hi intervenia, en qualitat de president. (PUIG I TÀRRECH, 1991: 21) Mn. Armand (1991): «Jaume Vidal Alcover i la Selva», dins *El Pont-Alt*, gener, p. 21.

⁴¹⁹ Segons Sotorra (2016: 7), que va guanyar el premi Joan Puig i Ferrer 1977 dins del VI Concurs

D'altra banda, durant els aplecs de Paretdelgada es van convocar també altres aplecs o certàmens literaris que, per no tenir la mateixa importància que els de la Selva, es van poder continuar tirant endavant. Es tracta, per exemple, de l'aplec d'Alforja, que va començar el 1963:

El pasado lunes, tuvo lugar en la simpática población de Alforja y en el adecuado marco de la Ermita de San Antonio, el I Aplec Sardanístico que organiza aquella población, y que constituyó un verdadero éxito de concurrencia.

A él acudieron buen número de aficionados de nuestra ciudad, así como varias «colles» de Borjas, Maspujols, Aleixar, Riudecols, Selva del Campo, Valls y otras poblaciones del Campo de Tarragona. Al mediodía el Reverendo Juan Serra, presbítero de Alforja, ofició una misa en la explanada de la Ermita y actuaron las Coblas de Tarragona y Reus. Por la tarde el Esbart del Bravium A. C. de nuestra ciudad ofreció un selecto repertorio de danzas, siendo muy aplaudido.

Nos congratulamos de la feliz iniciativa de la juventud de Alforja, que demostró en todo momento una perfecta organización y todo ello constituye una revalorización de los valores espirituales de la villa de Alforja, demostrados ya en otras ocasiones.⁴²⁰

El 1964 és tant a *Adesel* com a *Serra d'Or* on es parla del II Aplec de la Sardana i I Concurs Literari d'Alforja que es va dur a terme el dia 18 de maig.⁴²¹ En el cas d'Alforja, l'aplec se celebrava a l'ermita de Sant Antoni. A *Adesel* s'explica qui en van ser els guanyadors, d'aquest I Concurs Literari: Maria Pallach —la dona d'Isidre Fonts— amb «Vida diària», en la categoria de poesia, i Eduard Artells⁴²² amb «Records de minyonia», en la de narració. A *Serra d'Or*, a més, s'indica les cobles amb què es va comptar: Marabú i Valls, i que a la tarda al Teatre Nou hi hagué una vetllada literariomusical. Per la part musical es va comptar amb cançons del pare Ladislau, Francesc Pi de la Serra, Miquel Porter, Miquel Salvador, Maria Neus Aragonès, Antoni Àvila, Fina Pujals, Antoni Llopis, Antoni Martínez, Maria Isabel Saludes i Ernest Basora. En relació amb els actes literaris, hi hagué un parlament de Joan Triadú, president del jurat, i la lectura del veredicta i de la memòria del jurat a càrrec del

Literari de la Selva del Camp per «Molt més enllà del filferro empuat», el jurat estava format per: Josep Anton Baixeras, Jaume Vidal Alcover, Gabriel Xammar, Josep Maria Figueres i Ramon Gomis.

⁴²⁰ *Reus. Semanario de la Ciudad*, núm. 582, 8 de juny de 1963, p. 11.

⁴²¹ *Adesel*, núm. 70, juliol de 1964, p. 8; *Serra d'Or*, núm. 8, agost de 1964, p. 70.

⁴²² Eduard Artells va ser traductor i col·laborador de *Serra d'Or*.

secretari, Xavier Amorós, després de la qual cosa es va fer la lectura dels treballs premiats.

Amb motiu de l'aplec es va editar un llibret, il·lustrat per Grau i Garriga, amb col·laboracions de l'abat de Poblet, Joan Triadú, Miquel Porter, Bonaventura Vallespinosa, Xavier Amorós, Josep Sànchez Moragues, Josep Iglésies, Àurea, Isidre Fonts i Masdeu, Enric Gual i Caba i Ramon Amigó i Anglès. Els lligams i l'exemple dels aplecs de Paret delgada és clar. Hi participen moltes de les persones que també col·laboraven en el de la Selva i se'n segueix el mateix model: el d'anar avançant aplec a aplec i d'anar-hi vinculant persones que hi podien donar més pes, vinculat a un lloc eclesiàstic com una ermita. Al darrere hi havia un grup de joventut local, abanderat per Josep Fusté Grifoll; Ramon Amigó ens en diu que era (1994: 47):

un entusiasta, un pagès-poeta; no només perquè fos un pagès que escrivia versos [...] sinó sobretot per les il·lusions, pels entusiasmes que li adornaven la vida. Tota la setmana al tros, però el diumenge se n'anava d'excursió, cap a Montsant, cap a Arbolí, etc., a conèixer país, a estimar-lo. [...] La cultura a Alforja, durant anys, va girar al seu entorn.

Al seu torn, Albert Manent (1999: 178) recorda que Isidre Fonts i Josep Fusté «van col·laborar sovint perquè coincidien en el mateix objectiu». En qualsevol cas, les similituds entre un i altre aplec, són evidents. Alforja va intentar prendre el relleu dels aplecs de la Selva.

Un altre premi literari, en aquest cas sense aplec, també serà deutor dels aplecs de Paret delgada, el que ja hem dit que va convocar Mn. Ramon Muntanyola a Salou, en ser-hi destinat de la mà del cardenal Benjamín de Arriba y Castro. L'any 1964 se'n va celebrar la 5a edició⁴²³ i es van rebre 47 poesies en català, 30 en castellà, 4 en diverses llengües i 7 sobre Baptisme. Els premiats van ser:

-En poesia catalana: Delfina Andreu, accèssits: Maria Pallach i Aurea Quintana.

-En poesia castellana: Delfina Andreu; accèssits: Mercedes Rubio i Carmela Díaz de Nin.

⁴²³ La primera edició dels premis literaris de Salou és de 1960, quan Mn. Ramon Muntanyola va fer-hi cap, i es convocava, amb motiu de la festa major de Salou, adreçat a poesies relacionades amb el mar. Hi havia un premi per a poesies en castellà, català i un treball en qualsevol altra llengua estrangera en prosa o en vers. A més, es convocava un concurs fotogràfic (*Reus. Semanario de la Ciudad*, 13 d'agost de 1960, p. 11). El concurs fotogràfic es deixà de fer en la segona edició (*Reus. Semanario de la Ciudad*, 12

-En poesia francesa: Pierre Tomei.

-En poesia alemanya: Inge Bader.

-En poesia sobre el Baptisme: Isidre Fonts i Masdeu.

I es van concedir mencions honorífiques a Maria Dolors Vallverdú i Marià Ruiz. L'acte de clausura va anar a càrrec del Dr. Horst Baader, catedràtic de Llengües Romàniques a la Universitat de Saarbrücken i mantenidor del Certamen, que disertà sobre «Wilhelm busch, el primero de los humoristas». El parlament de cloenda va anar a càrrec de Mn. Muntanyola. Al vespre es va celebrar un sopar en un hotel de Salou amb l'assistència del jurat, les autoritats de Salou-Vila-seca, representants de la premsa tarragonina i els guanyadors del certamen, entre d'altres. S'hi va llegir un telegrama d'adhesió del P. Aureli Maria Escarré, abat de Montserrat. Amb motiu d'aquest certamen es van inaugurar els murals de Josep Grau i Garriga al Baptisteri de Santa Maria del Mar de Salou.⁴²⁴ El vincle entre aquests premis i els aplecs de la Selva és evident, no només perquè Isidre Fonts ajudava Mn. Ramon Muntanyola, sinó perquè també comptaven amb el suport, com s'ha vist, de Grau i Garriga.

Però també en resultaran altres actes més puntuals com la xerrada que Joan Triadú va fer al Centre de Lectura de Reus el març del 1961: «Maragall o la puresa jove».⁴²⁵ O l'exposició que es va fer a la Selva del 20 de maig al 5 de juny del 1962 en què es mostraren obres de Maria Girona, Esther Boix, Guinovart, Garcia Llorc, Grau-Garriga, Ràfols Casamada i Subirachs que després es va instal·lar al Centre de Lectura de Reus (del 28 de juny al 8 de juliol) i al Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca (del 22 al 29 de juliol).

Després, en l'àmbit de la reconstrucció nacional, començaran diferents intents de treball local, com el Centre d'Estudis Comarcals, al Baix Camp, o d'altres impulsos més individuals, com el de Lluís Maria Sunyer —el mateix que va tallar el cable de la megafonia que transmetia les paraules del cardenal Benjamín de Arriba y Castro en l'últim dels aplecs de Paretdelgada mítics— i l'Acció Cívica Comarcal, per conèixer el territori i a partir d'aquí vertebrar tota la lluita nacional, amb la implicació de tota la ciutadania, segons Isidre Fonts. Serà, també, posteriorment als aplecs que començaran a prendre cos els partits polítics. Amb el temps, precisament el Partit Socialista

d'agost de 1961, p. 11).

⁴²⁴ *Adesel*, núm. 72, desembre de 1964, p. 45.

⁴²⁵ *Reus. Semanario de la Ciudad*, núm. 468, 1 d'abril de 1961, p. 2.

d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN), entre els anys 1998-2015, tenint en compte la informació que ens en transmet Josep Guia,⁴²⁶ es convocarà un altre aplec a l'ermita de Paret delgada de la Selva del Camp amb la intenció de recuperar l'esperit més polític d'aquells que havien fet història.⁴²⁷ I encara el 2024 en neix, de la mà de la nova Colla Sardanista Germanor de la Selva del Camp, una altra convocatòria al mateix indret. Ara amb un rerefons sobretot sardanista, tot i que amb certa voluntat de continuïtat dels anteriors, per la qual cosa també es generen actes de caràcter més cultural al seu entorn.⁴²⁸ Sempre, per tant, amb voluntat de recuperar la importància d'aquells mítics aplecs que es van dur a terme entre el 1959 i el 1964, malgrat que aquells fossin irrepetibles, perquè el context era tot un altre.

⁴²⁶ Josep Guia, en una comunicació personal del dia 31 d'agost del 2024, explica que el primer d'aquests aplecs encara no es va convocar com a PSAN, però a partir del segon sí.

⁴²⁷ Vegeu, per exemple: «XV Aplec de Paret Delgada a Selva de Camp», *Llibertat.cat*. Disponible a: <<https://www.llibertat.cat/2012/05/xv-aplec-de-paret-delgada-a-selva-de-camp-18024>> [Consulta: 8 de setembre de 2019]

⁴²⁸ Vegeu, per exemple: «L'Aplec de Paret delgada de la Selva del Camp torna el 5 de maig», *Reusdigital.cat*, 5 de maig de 2024. Disponible a: <<https://reusdigital.cat/noticies/agenda/laplec-de-paret-delgada-de-la-selva-del-camp-torna-el-5-de-maig>> [Consulta: 29 de juliol de 2024]

2.6. Conclusions

Les paraules d'una cançó de Raimon serviren de compendi dels aplecs de Paret-Delgada: «Per unes quantes hores / ens vàrem sentir lliures, / i qui ha sentit la llibertat / té més forces per viure» —«18 de maig a la “Villa”», de l'àlbum *El recital de Madrid* (1976). Els aplecs de Paret-Delgada van servir per donar esperança i coratge als que vivien dia a dia una realitat que no els agradava i amb la qual no sintonitzaven: el règim franquista; és clar que no tots els assistents hi anaven amb la mateixa finalitat, però aquest és l'aspecte més remarcable perquè era el més difícil d'assolir.

En el llibret de l'aplec del 1975 Camil Ferrater («Paret-Delgada... experiència postiva?», p. 18) ho resumeix tot amb aquestes paraules:

Com moltes ermites d'arreu dels Països Catalans, Paret-Delgada ha estat lloc d'aplec i punt de trobada de jovent, esporàdicament o amb continuïtat creixent. Tanmateix, quan hom en pogué assolir una idea clara i progressiva, s'estroncaren per motivacions alienes. Els primers intents començaren a la desena dels 50, i aconseguiren la maduresa dins la primera meitat dels anys 60.

Potser la gran virtut d'aquells últims aplecs fou el fet que servissin d'aglutinant entre el Fet Sardanista i les altres manifestacions de la nostra cultura, de la nostra manera d'ésser, que reneixia per aquells dies amb nova embranzida.

L'Aplec fou de tothom. Ben aviat hi foren introduïts els Concursos Literaris, les temàtiques dels quals reflecteixen el moment en què es vivia. També hi prengueren volada els Premis de la Cançó, els quals, tot i començant amb tanteigs, contribuïren a provocar l'establiment normal de la Nova Cançó Catalana.

Els Concursos de Fotografia, la promoció del Llibre Català, les trobades d'intel·lectuals, d'excursionistes... i, potser altres coses teixiren la petita història de l'Aplec, que de l'alba fins a la nit portava un lema:

Servents de Déu fins a morir,
res no ens detura ni ens espanta,
hem vist la Pàtria ressorgir,
i serà invicta i serà santa.

Tot ajudà a la descoberta de gent que pensava i treballava amb visió prou ampla i decidida, gent senzilla i compromesa, d'allà i d'ençà de les fronteres —recordem l'homenatge a Joan XXIII—. I hom ho feia sense vantar-se de res, com a cosa natural, com a llei de vida. Per tot això, creiem que l'Aplec fou una experiència positiva.

Els aplecs van servir per demostrar que els que vivien en un exili interior no estaven sols. Allí podien entrar en contacte, conèixer-se i iniciar noves propostes. Servien d'altaveu i creaven teixit. Eren un oasi de llibertat enmig d'aquell magma de repressió. Fer-ho no va ser fàcil. Va ser gràcies a l'empareda de l'Església d'arrel més catalana que va ser possible, però aquesta Església no feia més que possibilitar l'empenta del grup Germanor. Sense el seu ímpetu i la seva entrega res no s'hauria esdevingut. Cal destacar les fortes, fermes i clares conviccions catalanistes d'Isidre Fonts; altres membres de Germanor les podien compartir més o menys, però el grup sencer les seguia. I entre tots —malgrat que a vegades es fes amb certa ignorància, sense saber exactament què s'hi estaven jugant— es va col·laborar a aconseguir que aquells aplecs no fossin uns aplecs sardanístics qualssevol, sinó un esclat de diferents manifestacions de la cultura catalana, a cada any, més i millor; com també la quantitat de la gent compromesa i la qualitat del seu compromís.

Així, en cada nova edició s'aconseguia que hi haguessin més assistents i també es pretenia incloure-hi noves representacions de la cultura catalana i dotacions dels premis més altes. Si el 1961 comença el premi literari i el premi fotogràfic, i s'eixampla l'aplec a dos dies; el 1962 encara es confereix més contingut a l'aplec amb l'homenatge a Francesc de Borja Moll i el premi que es vinculava amb l'acabament de l'Obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear* que guanyen ex aequo Joan Fuster i Santiago Sobrequés i es convoca el premi a la millor cançó, així com s'exhibeixen dibuixos dels artistes més reconeguts del moment a la Casa d'Exercicis. El 1963, però, encara es pretén anar més enllà i ara s'homenatja Ferran Soldevila i arrenca el I Concurs de la Cançó Catalana, amb la voluntat d'oficialitzar el premi que havia arrencat en l'anterior edició, i es crea el I Premi de Cinema. Però serà el 1964 que la gran quantitat d'assistència fa que els actes de la tarda, que habitualment, es feien al Casal Selvatà, passin al camp de futbol, i a qui s'homenatja és a Joan XXIII, per la qual cosa es projecta un monument que el recordi.

Per això aquells aplecs que ja havien nascut amb voluntat de projecció nacional, de mica en mica cada vegada n'obtenen més. Tot suma i tot ajuda. Se'n fa publicitat i es prepara la zona per poder acollir amb condicions els assistents, i s'hi implica gent d'àmbits molt diferents de la cultura catalana d'arreu dels Països Catalans que veuen en la Selva el punt d'encontre des del qual difondre a gran escala, allò que fora d'allí les

autoritats perseguien. Per això els aplecs de Paret delgada acaben essent tota una fita en la resistència cultural. Aconseguir-ho va implicar tenir-ho tot molt ben pensat i organitzat.

El ressò i certs aspectes organitzatius no es van aconseguir només amb la implicació dels vilatans de la Selva, sinó amb l'aportació de moltes més persones, com els intel·lectuals —barcelonins o no— de l'època i de l'esdevenidor, que van veure en la Selva l'esclatxa que feia falta per aconseguir avançar en la lluita per les llibertats perdudes. Podríem dir que qui aleshores tenia cert neguit en aquest sentit s'hi va vincular d'una o altra manera, amb aquests aplecs, és per això que hi trobem personalitats destacades de la cultura catalana com: Joan Triadú, Miquel Porter i Moix, Joan Oliver o Josep M. Espinàs, per exemple; així com participant en els premis literaris, Joan Fuster, Miquel Martí i Pol, Joaquim Carbó i Estanislau Torres, per oferir altres exemples.

Incloure-hi la cançó catalana, a partir del 1962, que estava despertant en aquell moment, va ser tot un encert, un element més que va facilitar l'aparició multitudinària d'assistents a l'ermita de Paret delgada de la Selva del Camp —recordem que s'organitzaven autocars per participar-hi. Els aplecs de Paret delgada van obrir o van contribuir a marcar un camí que havia de donar molt més de si. Així, en l'àmbit musical, serà precisament el 1965, el primer any en què ja no es fa l'aplec de Paret delgada, que Ermengol Passola crearà *Concèntric* (VILARNAU, 2008c: 82). També és aquest any, el 1965, en què Els 4 Gats van treure el seu últim EP (VILARNAU, 2010: 42); sens dubte un any de canvis... I també és l'any en què arrenquen les actuacions de Guillem d'Efak (VILARNAU, 2009a: 80).

També es van saber aprofitar altres coincidències en el temps de caràcter més religiós: la figura de Joan XXIII, el Concili Vaticà II, l'estada de certs clergues aliens al nacionalcatolicisme a la Selva... Elements que se sumaran a l'aportació altruista i inestimable de cadascú —així com les seves coneixences i els seus contactes— i que ajudaran a crear l'autèntica força dels aplecs de Paret delgada: la unió en la diversitat.

En aquell moment de repressió aquest clima era realment un miratge i, per això, les altes autoritats eclesiàstiques van maldar per desfer-lo, en adonar-se de la importància que havien pres aquells aplecs, sense poder assimilar situacions com les generades en la darrera edició del 1964, l'any de la tallada del cable a la megafonia mentre parlava en espanyol el cardenal Arriba y Castro i de la inauguració del

monument a Joan XXIII, amb clars referents catalanistes. És clar que, en haver adquirit tanta importància i haver-hi aconseguit fer assistir i implicar tanta gent, també internament la situació era molt tensa. Aquests dos elements van aconseguir, en definitiva, acabar amb els aplecs. L'objectiu inicial, però, ja estava acomplert i amb escreix. A més, cal tenir present la implicació de la joventut, que no només hi aportava dinamisme i entusiasme, sinó que representava el futur; s'estava adobant una llavor que havia de fructificar més tard i, per més que els aplecs s'acabessin, aquesta llavor ja estava sembrada.

L'èxit en tots els sentits va ser espectacular, tinguem en compte, també, qui hi va guanyar premis: Joan Fuster, Estanislau Torres, Joaquim Carbó, Miquel Martí i Pol... Quan Faulí (1975: 33-36) esmentava, l'any 1975, dels premis literaris de postguerra a *Serra d'Or*, obviava aquests premis, i d'entre els punts que destacava com a característiques d'aquests guardons encaixen en aquests, el punt d) —predomini de la creació—, en el sentit no només de donar més pes a la creació, tot i que hi trobem vinculats altres premis que, de fet, abracen molt més que literatura, però no emergeixen des del primer moment; malgrat que sí que hi obtenen molt de cos i presència. També hi trobaríem el punt e) —afirmació d'una cultura, abans que promoció d'unes obres—, ja que realment s'aconsegueix prou qualitat, però l'aposta principal és per la reconstrucció d'una cultura que es vol caduca i que s'entesten a revifar.

En altres aspectes, en canvi, els aplecs de Paretdelgada no encaixen amb el seu punt de vista. Per començar, aquest concurs comarcal assoleix una dimensió nacional, de Països Catalans; cosa que Faulí apunta com a rarament aconseguit, però aquest certamen entraria dins de l'excepció. D'altra banda, en relació amb el punt a) —paper galdós per part del sector públic—, en aquest cas precisament es busca la complicitat del sector oficial per evitar les represàlies; quant al punt b) —impotència editorial—, veiem que al darrere dels premis hi ha promotors d'editorials catalanes barcelonines, que si bé no sempre acaben publicant els premis, sí que donen suport i hi tenen presència, en els aplecs. Finalment, amb referència al punt c) —repetició comprensible però perjudicial—, en aquest cas es promocionen premis de diversa índole per tal de fugir d'aquesta repetició, tot i que sí que és cert que, en certa manera, hi ha una inevitable repetició temàtica, fruit del moment que es viu i com es viu, però no tant de caràcter formal, ja que s'intenta innovar sempre. La repetició, de fet, hi és en la continuïtat dels premis

perquè es pretenen establir per donar força i cos a cada àmbit cultural; i es va aconseguir perquè encara avui en dia se segueixen convocant.

Tant des dels llibrets de l'aplec com des de la circular *Germanor*, veiem que el que generen és informació sobre la sardana i sobre els Països Catalans (els seus escriptors, la seva història...) o, en darrer terme, sobre la cultura general, així com projecten no només el país sinó també la religiositat, sempre emparats en la idea —tal com es diu des del pseudònim Escerfet (1959: 1)— que «la formació i l'educació és la més gran de totes les tasques i la que produeix més rendiment».

Una altra publicació els acaba prenent el relleu —en un cas perquè ja s'havia deixat de publicar, la circular de *Germanor*; en l'altre perquè només es publicava una vegada l'any, el llibret dels aplecs— *Adesel*. És tan evident que, fins i tot el mateix 1965 en què es nega el permís als aplecs, tal com s'havien fet fins aleshores, també desapareix aquesta publicació. Sembla que l'esmoreïment de la flama dels aplecs va acabar impactant també fora vila.⁴²⁹ Que hi va acabar havent un vincle especial entre uns i altres, entre *Adesel* i *Germanor*, entre *Adesel* i l'aplec de Paretdelgada, també es visibilitza, per exemple, quan a *Serra d'Or* en recollir la informació al voltant de l'aplec també parlen d'*Adesel* i la seva circular.

Evidentment tot això va ser possible perquè les autoritats franquistes devien pensar que poc es devia poder fer des d'un poblet com la Selva, les autoritzacions amb què va comptar, segurament no s'haurien aconseguit des d'un lloc amb tanta projecció com Barcelona, o altres capitals catalanes de relleu, malgrat les complicitats d'alguns sectors de l'Església i alguns càrrecs oficials. Va succeir com amb la Nova Cançó, es va saber aprofitar la legalitat, en aquest cas, la permissivitat de la poesia, per donar força a un nou moviment cultural, però quan les autoritats van veure la força de la proposta, la van aplacar.

Va ser a Reus, la capital de la comarca de la Selva, el Baix Camp, on nou anys més enllà de l'acabament dels aplecs, el 1973, a mans de la Guàrdia Civil local es va torturar fins a matar Cipriano Martos.⁴³⁰ Isidre Fonts anys abans també va ser detingut i no ha volgut parlar d'aquell moment, però que després es desentengués d'aquella

⁴²⁹ Que hi va acabar havent un vincle especial entre uns i altres, entre *Adesel* i *Germanor*, entre *Adesel* i l'aplec de Paretdelgada, també es visibilitza, per exemple, quan a *Serra d'Or* (núm. 5, maig de 1962, p. 59) en recollir la informació al voltant de l'aplec també parlen d'*Adesel* i la seva circular. Així com la gent que acaba publicant-hi, gent aliena a la Selva, però vinculada amb els aplecs.

⁴³⁰ Vegeu, per exemple, Andrade (2023).

sardana que tant l'havia motivat, fa pensar que algun fet greu va esdevenir-se llavors. En qualsevol cas, el seu activisme només va virar de rumb, però la seva força no es va apagar, va passar d'estar vinculat amb el món de la sardana a estar-ho amb el món dels llibres; sempre, però, treballant a favor de la cultura catalana.

3. LES CLASSES DE CATALÀ

3.1. Les classes de català per correspondència⁴³¹

Els reusencs Robert Miralles Gutiérrez i Ramon Amigó Anglès el 7 i 8 d'octubre del 1961 van examinar-se d'un curset de català elemental per correspondència (AMIGÓ, 1994: 47).⁴³² Segurament s'hi devien haver apuntat arran de la proposta que va fer Josep Tremoleda —que és qui havia concebut i realitzat el projecte— «a totes les entitats esportives, excursionistes, recreatives i culturals de Catalunya l'organització de classes de català per als seus associats» (JANÉ, 2017: 7). Segons Amigó (2001: s. n.):

No van transcórrer gaires anys sense que comencéssim a interessar-nos per aprendre la nostra llengua, llavors proscriu i castigada, cada cop que el règim podia. [...] tota aquesta activitat era clandestina. Teníem darrere l'assessorament docent de la Srta. Teresa Miquel i davant, per impulsor, Josep Tremoleda, que ens estimulava.

El curset l'organitzava Òmnium, creat l'11 de juliol d'aquell mateix any, amb la voluntat concreta de donar cos a una necessitat que emergia de la repressió que estava patint la llengua catalana:⁴³³

Òmnium té l'àmbit de l'ensenyament del català com a imprescindible a protegir i a subvencionar. A partir d'aquest objectiu capta un dels col·laboradors més eficients: Joan Triadú [...]. Amb la coordinació de Triadú, Òmnium va poder recollir i fer créixer la xarxa, ja incipient, de classes de català, que de forma dispersa havien començat els anys cinquanta.

⁴³¹ Si no hi consta el contrari, la informació relativa a aquest bloc me l'ha facilitada Robert Miralles a través de diferents converses mantingudes amb ell referides a l'apartat fonts al final del treball.

⁴³² Ramon Amigó recorda que s'oferia allotjament a les persones que es presentaven a l'examen i no eren de Barcelona, segons explica personalment. Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

⁴³³ Òmnium Cultural va néixer gràcies a cinc mecenes: Pau Riera i Sala, Joan Vallvé i Creus, Joan B. Cendrós, Lluís Carulla i Fèlix Millet (VALLVERDÚ: 2021). En l'annex 4 es pot veure la carta que va rebre Mn. Muntanyola per sumar-se a l'entitat. Isidor Marí (2011: 15) ho entén d'aquesta manera: «Òmnium [...] va posar les bases perquè amb la recuperació de l'autogovern es comptés amb uns equips humans i uns enfocaments pedagògics consistents, sense els quals l'escola catalana hauria resultat enormement difícil». I Joaquim Arenas (2011, 18), encara és més incisiu a l'hora de valorar la tasca d'aquesta entitat: «Sense Òmnium el model de l'escola catalana, amb llengua i continguts i immersió lingüística, no hauria estat acollit i aplicat per la Generalitat».

[...] La Comissió Delegada d'Ensenyament s'havia format abans que ho fes Òmnium, i per això, a l'hora d'integrar-s'hi i tenir-hi seu, ho va fer de forma parcial, per tal de complementar els ajuts que rebia encara de Benèfica Minerva i d'altres particulars. L'endemà del naixement d'Òmnium Cultural, el 12 de juliol, la secció filològica de l'IEC estableix la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), per tal de poder expedir títols «oficials». (VALLVERDÚ, 2011: 30-31)⁴³⁴

Els dos reusencs havien tingut com a professors: en el cas de Robert Miralles, Amadeu Roig i en el cas de Ramon Amigó, Maria Eugènia Dalmau (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 100) —Albert Jané recorda que Maria Eugènia Dalmau era del grup d'alumnes amb el qual ell havia fet un curset de perfeccionament amb Joan Triadú passada la Guerra d'Espanya (JANÉ, 2017: 5) i serà una de les persones que l'ajudarà a confegir el manual *Signe*. Van realitzar l'examen al Cercle Sardanista —«que era el nom amb què actuava l'antic Foment de la Sardana, entitat interdita pel règim, al local que a la plaça del Pi compartia amb l'antic i inactiu Gremi de Revenedors, un dels seus socis més actius, Joaquim Cabeça i Valls, alhora un excursionista de nota (JANÉ, 2017: 5)»— i se'ls va comunicar que havien aprovat el dia 16 de desembre d'aquell mateix any a través d'un certificat de la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC).⁴³⁵

⁴³⁴ L'agrupació Benèfica Minerva que s'havia constituït el 1943, amb Fèlix Millet i Maristany, com a president —igual que Òmnium—; Pere Puig i Quintana, com a secretari; i D. Valls i Taberner, Margarit, Salat i Bultó, entre d'altres, com a integrants (COLL I ALENTORN, 1992: 504). D'altra banda, per tal de d'atorgar un reconeixement oficial als títols de català que es concedissin des de la Comissió Delegada d'Ensenyament, el 12 de juliol de 1961 es va crear la JAEC amb la col·laboració de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, en la qual hi havia, entre d'altres: Josep M. Casacuberta i Roger, Josep Miracle i Montserrat, Eduard Artells i Bové i el mateix Joan Triadú i Font. El Govern Civil de Barcelona va clausurar la seu d'Òmnium Cultural el 2 de desembre del 1963. A partir de llavors, la Comissió Delegada d'Ensenyament va emparar-se en el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, que era al local de l'Editorial Spes, propietat de Millet i Maristany. Òmnium no podrà reprendre les seves activitats fins a l'octubre del 1967, que és quan la Comissió Delegada d'Ensenyament del Català passarà a denominar-se Delegació d'Ensenyament del Català (BALCELLS, 2012).

⁴³⁵ A la capital catalana ja s'hi havien realitzat altres curssets. El 1944 Joan Triadú i l'escriptor de Terrassa Pere Elies Busqueta ja en van oferir de manera particular i secreta: «Fèiem les classes en pisos particulars, amb només tres o quatre persones perquè no és notés» (FABRE, HUERTA, RIBAS: 1978, 169). Des del 1947 també se'n fan fora de Barcelona, habitualment vinculades amb centres eclesiàstics o en espais privats, recull Carles-Jordi Guardiola (1980: 35). Joan Triadú, cap al 1951, ja pretenia crear una xarxa de professors. Va aconseguir donar cos a la idea amb el suport econòmic de l'agrupació Benèfica Minerva, l'Agrupació Excursionista de Catalunya, l'Agrupació Cultural Folklorica Barcelona o el Centre Comarcal Lleidatà. Artur Balot també en va organitzar sota l'empara dels Amics dels Castells i dels Monestirs al Club Diagonal (PONS, 1993). Albert Jané creu que va tenir d'alumne el mateix Josep Tremoleda (JANÉ, 2017: 6). D'altra banda, el 1960 se'n van realitzar a la Facultat de Dret i, més tard, a la de Filosofia i Lletres, de la Universitat de Barcelona. Eren classes presencials i semiclandestines (GUARDIOLA, 1980: 55-56).

L'objectiu del curs era aconseguir expandir el coneixement de català amb més classes arreu del territori i els que aprovaven l'examen tenien el compromís i el repte d'esdevenir ells, aleshores, professors de català per correspondència. Tot i que, prèviament, Robert Miralles i Ramon Amigó no es coneixien, a partir d'aquest projecte, estaran en contacte constant per tal de poder preparar les classes de català a les quals s'havien compromès.

A escala nacional qui se'n responsabilitzava, d'aquests cursos, era Josep Tremoleda i Roca.⁴³⁶ És amb qui els dos reusencs estaven en contacte i qui signava les cartes que rebien. De fet, l'encarregat de mantenir-hi contacte epistolar era, en concret, Robert Miralles:

La correspondència epistolar entre Tremoleda i Miralles —es pot dir que ells dos eren els secretaris coordinadors d'aquells embrions que conduïren a la creació de la JAEC i de la Secció d'Estudis del Fòrum Joventut— va ésser intensa en aquella època, amb informacions i suggeriments. En algun moment, Tremoleda constata que el dinamisme organitzatiu reusenc ultrapassava les possibilitats d'acció barcelonines. (AMIGÓ, 1994: 51-52)

Com que s'estava en un context de genocidi cultural, com ja hem apuntat, calia vigilar per evitar ser enxampats; per això, la correspondència, en un primer moment, l'enviava el mateix Tremoleda des de la seva adreça particular; des del març del 1962, però, les cartes destinades als estudiants arribaven signades per l'Obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, que dirigia Joan Ballester Canals.⁴³⁷ Més endavant, a partir del novembre del 1962, arribaven com a Òmnium Cultural; en nom de la JAEC, anaven signades per Joan Triadú i, en nom del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis (quan la seu d'Òmnium ja està clausurada, com veurem a continuació), per Iris Gispert, la secretària de Joan Triadú (que també havia signat algunes cartes com a Òmnium

⁴³⁶ Josep Tremoleda i Roca va ser un gran promotor i mecenes cultural enmig de la repressió del franquisme. El trobem implicat en la creació el 1961 de la revista infantil *Cavall Fort*, que va dirigir fins al 1979; va impulsar la publicació de diferents gramàtiques catalanes i cicles de teatre infantil i també va estar vinculat amb el moviment de la Nova Cançó, entre d'altres. Va obtenir un reconeixement a tot el seu activisme el 1992 amb la Creu de Sant Jordi (FERRER, 2008).

⁴³⁷ Joan Ballester Canals estarà vinculat a Reus i la seva àrea d'influència en d'altres assumptes, també, com els aplecs de Paretdelgada o el calze que va dissenyar el joier Ramon Sunyer per oferir a Ramon Muntanyola: «Sacerdot de Déu i soldat de la Pàtria», com s'indicava en la inscripció, el 1957 (AMIGÓ, 1994: 40). Amb ell, Ramon Amigó explica (1994: 46) que hi estava en contacte, com a mínim, des del 1954 per qüestions vinculades amb l'editorial Raixa.

Cultural), en un inici (a les acaballes del 1963) des de casa seva i més tard (a les acaballes de 1964) des del mateix Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, de caràcter religiós, encapçalat per Mn. Bardés Huguet (BARDÉS I HUGUET, 1975: 117-118), reconegut pel Bisbat de Barcelona (BALCELLS, 2012: 102), en concret per l'arquebisbe Modrego (MASSOT I MONTANER, 2012: 225). Aquesta correspondència, doncs, la rebia i la responia Robert Miralles a i des de casa seva.⁴³⁸

Cal tenir en compte quina era la situació de repressió del moment: el Govern Civil de Barcelona va clausurar la seu d'Òmnium el 2 de desembre del 1963, i l'entitat no tornarà a obtenir el permís per obrir de nou fins al 13 de setembre del 1967 (VALLVERDÚ, 2011). A Tarragona, justament el mateix 1961 en què comença a prendre forma aquest projecte es va nomenar un nou governador civil: Rafael Fernández Martínez (que es mantindrà en el càrrec fins al 1968). S'encarregarà de recordar a les impremtes la prohibició d'imprimir en català, una prohibició que s'havia anat relaxant i que ell va remarcar que s'estenia a qualsevol tipus de document, encara que fos destinat a l'àmbit privat (AMIGÓ, 1994: 43).

Per superar totes aquestes traves, tal com hem anat veient al llarg dels diferents apartats d'aquest estudi, es busca l'Església com a còmplice. Així, seguint les ordres que els arribaven des de Barcelona, Miralles i Amigó van redactar la missiva que havien d'enviar per tal de donar a conèixer els cursos de català per correspondència que emprendrien ells i, en primer terme, ja el 1961, a qui la van fer arribar fou als rectors dels voltants de Reus: Castellvell, Morell, Alcover, Tivissa, Mont-roig,⁴³⁹ Vandellòs, Montbrió i Riudoms, tot i que també a vuit particulars més (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 102). Els demanen «d'informar a tots els nois i noies que s'interessen en aprendre la llengua, o que vós aconseguíssiu de fer-hi interessar, de l'ocasió que tenen ara de realitzar-ho gratuïtament» (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 105). Realment, es demanaven 100 pessetes per tal de poder adquirir el llibre i perquè l'instructor pogués cobrir les seves despeses (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 106). En aquell moment, el llibre costava 24 pessetes —i un número espars de *Serra d'Or*, 25 (AMIGÓ, 1994: 50-51).

A la iniciativa s'hi van sumar d'altres persones que també havien aprovat l'examen el mateix dia que Miralles i Amigó, però que no eren de Reus: Maria Carme Barceló Llebaria (Bellmunt) o les germanes Eulàlia Pallach Estela i Maria Pallach

⁴³⁸ En l'annex 4 es poden consultar diferents cartes al respecte.

⁴³⁹ En l'annex 4 es pot consultar la carta de resposta del rector d'aquesta població.

Estela (Tarragona), així com una altra que sí que era de Reus, però que ja tenia el certificat de català d'abans de la Guerra d'Espanya —amb la signatura, per tant, de Pompeu Fabra—: Maria Vallverdú i Ferrando.⁴⁴⁰ Junts van intentar aconseguir un bon gruix d'alumnes, que després es van repartir, i es van organitzar per tal de tirar l'empresa que tenien entre mans endavant. Arrenquen, entre els sis professors, amb un total de 94 alumnes (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 107).

L'ímpetu que des de Reus s'expressava va fer que fos a la capital del Baix Camp on es redactés l'explicació que es va fer arribar a totes les persones interessades a rebre classes per correspondència de llengua catalana amb informació sobre l'organització, el professor, l'import... Va ser el mateix Robert Miralles, amb la seva portàtil Studio 44 qui va mecanografiar-la. A Barcelona hi van incloure la capçalera del Secretariat de l'Obra del *Diccionari* i l'adreça al final de tot. Fruit d'aquesta primera missiva concreta als potencials alumnes, emergiran les primeres inscripcions que aniran augmentant a poc a poc.

La informació de la mecànica del curs, en un full —de l'arxiu personal de Robert Miralles— que precisament du aquest títol, és aquesta:

Els fulls que segueixen són la Guia que us dirà què heu d'anar fent i estudiant durant aquest curs. Tot seguit, després de cada lliçó, hi ha els exercicis corresponents.

El llibre de què parla la Guia és EXERCICIS DE GRAMÀTICA CATALANA.- I, ORTOGRAFIA, de Jeroni Marvà, Editorial Barcino, Barcelona. La numeració de les lliçons de la Guia es correspon amb els capítols o lliçons del llibre, llevat de la lliçó preparatòria, que correspon a una part del capítol o lliçó I del llibre.

Primerament, heu d'estudiar la lliçó; després, fer-ne els exercicis. Bo i fent-los, i sobretot si teniu cap dubte, aneu consultant el punt de la lliçó que escau al problema o problemes que l'exercici us va plantejant.

Comenceu per la lliçó preparatòria. Un cop estudiada, agafeu un paper i encapçaleu-lo amb el títol «Exercicis de la lliçó preparatòria». Seguidament «Exercici 1», i a continuació aneu escrivint la solució de l'exercici. Després indiqueu «Exercici 2», i així successivament tots els que hi hagi a la lliçó.

Acabats els exercicis d'una lliçó, els posareu dins un sobre i els enviareu al professor que us haurà estat assenyalat.

⁴⁴⁰ La col·laboració de Maria Vallverdú i Ferrando s'acaba aviat perquè va morir al cap de pocs anys (AMIGÓ, 1994: 44).

Comenceu a estudiar la lliçó següent sense esperar a rebre els exercicis corregits de la lliçó anterior. Si no ho fèieu així no acabaríeu mai. Aneu estudiant i fent exercicis sense esperar-ne la resposta o respostes.

Si diversos capítols o lliçons del llibre han estat agrupats a la Guia, com a les lliçons IV i V, i a les lliçons VIII, IX i X, heu d'entendre que cada grup de lliçons és una sola tramesa al professor. Això ha estat fet per mantenir el paral·lelisme entre la numeració de les lliçons de la Guia i la numeració dels capítols o lliçons del llibre allà on no calgui fer de cada lliçó del llibre una lliçó del curs.

Més tard el professor us tornarà els exercicis corregits. Mireu-vos-els. Comproveu on us heu equivocat i rumieu per què us heu equivocat. Repasseu, si cal, la lliçó corresponent. Si no feu aquesta comprovació el profit que traureu del curs serà molt reduït. A més, quan us trobareu amb exercicis de repàs tornareu a caure en les mateixes faltes perquè no haureu corregit els conceptes que teníeu equivocats o desatesos.

I una cosa molt important. Mireu el vostre pla de vida i calculeu quins dies i quines hores podeu dedicar al curs que comenceu. Fet això, dediqueu aquelles hores previstes a aquest treball. No les dediqueu a cap altra cosa. L'ordre i la continuïtat són bàsics. Calculeu que cal fer una lliçó cada deu dies pel cap baix.

I ara a començar amb entusiasme, sense por i sense deixadesa. Mai no ha estat fet res de positiu en aquest món sense esmerçar-hi un esforç. En aquest cas l'esforç és relativament petit. Després us en compensarà la satisfacció de conèixer com cal una cosa nova. Us haureu allunyat força d'aquell analfabetisme en què es troba molta de gent que parla i no sap escriure la nostra llengua.⁴⁴¹

Des de Reus, els curssets de les classes de català per correspondència van començar l'1 de març del 1962. Es tractava d'un projecte nacional i, per tant, s'anaven rebent les instruccions des de Barcelona, com s'ha dit. Però el neguit que tenien Ramon Amigó i Robert Miralles d'engegar aquelles classes, va fer que, en disposar de tot el que necessitaven —els alumnes i els exercicis que havien de fer (tot i que encara no els hagués arribat el solucionari)—, tiessin pel dret, «sense esperar el toc d'arrencada de tota l'organització encapçalada per Barcelona» (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 109). Aquesta impetuositat ja l'havien demostrada prèviament, per això Josep Tremoleda, en una carta del 2 de febrer del 1962, alerta Robert Miralles que «haviem quedat que

⁴⁴¹ La proposta de les classes de català per correspondència recorda l'estudi popular de la llengua catalana que va impulsar la Catalunya republicana en què també hi havia l'opció de seguir aquesta mecànica (DURAN, 2024: 45-49).

primer havíem de veure'ns i d'anar fent tots una feina coordinada» (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 104). L'advertiment de Tremoleda encaixa amb les paraules que, sembla, sovint expressava Triadú, en el sentit que «calia encoratjar els tímids i frenar els massa audaçs» (JANÉ, 2017: 6). El cenacle de Reus es devia considerar del segon grup. En qualsevol cas, aquell curset, fora de la capital del Baix Camp, no va començar fins dos mesos més endavant: l'abril del 1962.

El projecte va anar agafant embranzida en tots els sentits. Cada vegada eren més les persones que volien aprendre català i cada vegada eren més els professors de què es disposava. Perquè als professors que ja hi havia, se n'hi van afegir d'altres, també de Reus, que comptaven amb el certificat per part de Pompeu Fabra: Teresa Miquel i Pàmies, Mercè Totosaus i Teresa Vallverdú. Josep Tremoleda va alegrar-se d'aquella incorporació; en una carta del 18 d'abril del 1962 expressa que eren «les primeres persones d'aquella generació que s'incorporen a la nostra feina, així és que no els ha de fer estrany que no hi hàgim comptat abans» (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 110). També en aquest sentit les ànsies reusenques passen pel davant de la resta de Catalunya. El juny del 1962 —amb nou professors i cent vint-i-set alumnes— es va fer un nou repartiment.

Des de Barcelona —que de mica en mica s'aconseguien organitzar més i millor— a partir de mitjan 1961 es van assumir més tasques, com la del repartiment de llibres i d'alumnes. Aquesta gestió alleujava la tasca dels formadors, perquè es podien centrar més en la feina purament docent. A més, potser també es pretenia evitar el que els havia passat a Reus amb les cartes adreçades als alumnes abans d'hora. Els llibres de referència en un primer moment eren *Exercicis de Gramàtica Catalana* (1936), de Jeroni Marvà; *Les principals faltes de gramàtica* (1937), de Pompeu Fabra i *Gramàtica catalana* (1938), de Josep Miracle. Després se n'elaborarà un d'especial per a aquests cursos: *Signe. Normes pràctiques de gramàtica catalana* (1962),⁴⁴² d'Albert Jané — amb la col·laboració de Josep Ibáñez, Enric Gual i Maria Eugènia Dalmau—, que comença amb aquest advertiment:

⁴⁴² La voluntat era que el llibre sortís en iniciar les primeres classes per correspondència, però per problemes amb la censura no es va publicar fins al febrer del 1962. És de caràcter eminentment pràctic. S'estructura en vint-i-cinc capítols que parteixen d'una base teòrica, després de la qual hi ha un breu text de literatura catalana i, finalment, una gran quantitat d'exercicis sobre la teoria i la lectura. Benavent Llinares (2018: 13) en destaca que: «Si bé els textos poden ser útils per millorar la lectura i potenciar l'aprenentatge de vocabulari, la claredat expositiva de la teoria i l'abundant ús d'exemples ajuda en la comprensió de les regles formulades a les lliçons». I, en qualsevol cas, cal tenir en compte que, tal com expressa Bonet (1991: 256) era «un producte “modern”, el resultat d'un intent en força aspectes reeixit de superar anacronismes i donar agilitat i fins i tot, diríem, amenitat, a un gènere que mai no s'ha distingit,

Amb la publicació d'aquest volum no hem pretès altra cosa que posar a l'abast de tothom —per poc versat que estigui en qüestions de llenguatge— les més essencials de les normes ortogràfiques, gramaticals i sintàctiques formulades pel mestre Pompeu Fabra, les quals, si bé ja han estat exposades en alguns excel·lents tractats del mateix Fabra i d'altres eminents gramàtics, potser no sempre hi són de fàcil comprensió per al lector poc acostumat a l'estudi de la gramàtica.

Hem volgut, doncs, fer una obra eminentment pràctica, en la qual hem procurat, per damunt de tot, la claredat i la senzillesa expositives. No hi hem escatimat els exemples, car hem considerat que llur profusió hauria de contribuir en gran mesura a la comprensió de la regla corresponent. Hem procurat també que aquest tractat s'atingués al moment actual de la llengua, no pas per admetre'n cap de les incorreccions usuals, ans per posar-les en relleu i —tot indicant-ne les corresponents formes o expressions correctes— facilitar-ne l'evitació.

A la fi de cadascun dels vint-i-cinc capítols de què consta aquest tractat, hem inserit altres tants breus fragments literaris, els quals, a més de constituir un testimoni de la nostra literatura actual, poden ésser útils per a exercicis de lectura, còpia i vocabulari.

ELS AUTORS (JANÉ, 1962: 5)

Se'n van editar 1.000 exemplars, 300 dels quals van vendre's a Reus, cosa que Robert Miralles imputa al fet que «a Reus érem els capdavanters del curset per correspondència iniciat a Catalunya» (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 114). Quant als repartiments dels estudiants, en passar a fer-se la distribució des de Barcelona, implicarà un altre canvi: la ubicació dels alumnes ja no es limitarà a Reus i els voltants, sinó que podran ser de força més enllà. Ho podem comprovar en les cartes que rep Robert Miralles, transcrites en l'annex 4.

A finals del curs 1962-1963, a Reus es va voler celebrar el bon resultat de la iniciativa amb alumnes i professors. Per fer-ho, com que aleshores Mn. Ramon Muntanyola ja era rector a Salou, se li va demanar si els podia facilitar l'església. Ell va dir que: «hi convidaria el comandant de la guàrdia civil, que no hi vindria i que —havent estat convidat— no hi enviaria cap dels seus homes ni demanaria cap paper» (AMIGÓ, 1994: 55). Així que van disposar de l'església. Van assistir a l'acte —la qual cosa fa pensar en el valor que tenia— també persones que provenien de Barcelona, com:

precisament, per aquestes virtuts».

Lluís Carulla, Joan B. Cendrós, Joan Triadú i Josep Tremoleda, que van portar l'edició catalana de l'última encíclica de Joan XXIII: *Pau a la Terra* (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 117).

En acabar l'any 1962, es va realitzar un altre examen de català a Barcelona. Els que ja disposaven del grau elemental —com Ramon Amigó i Robert Miralles— podien intentar aconseguir el grau superior. Com que tot es feia clandestinament, en l'examen dels inicis de desembre del 1963 els alumnes es van quedar tancats dins de l'aula —no en van poder sortir, per por de ser descoberts, fins més tard que no estava previst— i no van poder repetir l'examen fins al 21 de juny del 1964 (YESTE PIQUER, 2022: 29), que aleshores es va fer al local del Centre d'Influència Catòlica Femenina.⁴⁴³ Dues de les formadores del grup de Reus s'hi van trobar: Elena Forniés, de Reus, i Josefina Cardó, de Valls.⁴⁴⁴

Vers el maig del 1964 Joan Triadú va fer una petició al grup de Reus en representació de la Comissió Delegada d'Ensenyament d'Òmnium Cultural a Barcelona. Els va demanar que elaboressin «una nova gramàtica amb plantejaments d'exercicis, destinada a principiants, i suficient per a utilitzar per correspondència» (MIRALLES GUTIÉRREZ, 2007: 120-121). Se'n van encarregar Ramon Amigó i Teresa Miquel. Per problemes personals, Robert Miralles es va haver de limitar, a partir d'aleshores, a fer de mestre de la Secció d'Estudis del Fòrum Joventut i, més endavant, d'Òmnium Cultural Baix Camp, que és on acabarà fent cap el projecte; de fet, a la mateixa entitat d'on havia sorgit. El material d'Amigó i Miquel va poder-se començar a utilitzar a principis del 1966. Jaume Vallcorba Rocosa i Manuel Miquel Planas, des de Barcelona, els van anar supervisant l'evolució de la comesa i en van estar revisant els clixés de la multcopiadora.⁴⁴⁵ De l'import de la primera edició se'n va encarregar el Centre

⁴⁴³ Al Centre d'Influència Catòlica Femina el 1954 s'hi van realitzar els primers cursos de català, amb una relativa permissivitat, a Barcelona (GUARDIOLA, 1980: 35).

⁴⁴⁴ Elena Forniés i Josefina Cardó es van haver de desplaçar fins a Barcelona per aconseguir el certificat fins al 1967. A partir del 1968 ja es van poder fer els exàmens a Reus.

⁴⁴⁵ Jaume Vallcorba recordava aquest episodi així: «El novembre de 1964, la professora Teresa Miquel, de Reus, comunicà a Triadú que es proposaven de fer uns cursos de català per correspondència per a aquelles comarques. Aquest darrer de seguida ens parlà de la conveniència que el nivell i l'orientació dels textos reusencs fossin concordants amb les lliçons del curs que havíem fet a Barcelona. Des de Reus, Teresa Miquel i Ramon Amigó trametien a Manuel Miquel les lliçons que anaven preparant. Aquest me les mostrava i les comentàvem; era el mateix Manuel Miquel qui escrivia als reusencs fent-los les observacions i comentaris que havíem convingut i portant, doncs, el pes de la feina» (VALLCORBA I ROCOSA, 2002: 488). És evident que hi ha determinada informació que no concorda entre una i altra versió, segons Reus la proposta sorgeix de Barcelona i segons Jaume Vallcorba emergeix de Reus, però en qualsevol cas sí que hi va haver una feina realitzada a Reus i un seguiment de tot el procés des de

d'Estudis Francesc Eiximenis; quant a les altres edicions, es va pagar a través de les inscripcions del curs. No va ser fins que estaven pendents de la recepció de les primeres trameses que es va publicar la nova llei de premsa, que evitava presentar els originals a censura prèviament; per tant, ells ja havien hagut de passar per tot l'enrenou que, anteriorment a aquesta legislació, s'havia de seguir.

En relació amb aquesta altra etapa de les classes per correspondència, es van organitzar diferents trobades perquè els docents poguessin plantejar els dubtes que tinguessin, intentar-los-els resoldre, i intercanviar experiències. La primera d'aquestes reunions va ser al Casal de l'Espluga de Francolí el dia 29 d'agost del 1965, el dia en què s'inaugurava. Van poder fer ús d'una de les estances. Hi van assistir: Elena Forniés, Josep Sànchez, Josefina Cardó, Teresa Miquel, Mercè Totosaus, Robert Miralles i Ramon Amigó, entre d'altres. El 1968 l'encontre fou a la rectoria del Vendrell. Aquelles trobades es van allargar fins al 1971 i alguna es va fer a Reus, tal com recorda Robert Miralles.⁴⁴⁶

Com que des de Barcelona, vist el cas d'Òmnium i tenint en compte la situació general de repressió lingüística, temien que el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis que aixoplugava tota aquesta iniciativa també es clausurés, pretenien que es creés alguna entitat que, malgrat néixer a redós d'aquest centre, pogués funcionar autònomament en relació amb les classes per correspondència i es va fer la proposta al grupet de Reus (tal vegada aquest també era el motiu d'haver-los demanat una elaboració pròpia de material adreçat als cursos). Fou a partir d'aquesta petició que Robert Miralles, Teresa Miquel i Ramon Amigó van crear el Secció d'Estudis Fòrum Joventut de l'església prioral de Sant Pere que, tot i poder funcionar lliurement, era una delegació del Seminari d'Ensenyament de Català de la DEC.⁴⁴⁷ Calia una adreça a la qual els interessats poguessin escriure per demanar informació i com que se sabia que això podia portar-los problemes i, fins i tot, com es temia des de Barcelona, fer que l'entitat en qüestió es clausurés, per això van pensar a buscar l'empara de l'església. Mn. Andreu Tomàs Àvila hi va estar d'acord i, d'aquesta manera, es van integrar els cursos al Fòrum Joventut —

Barcelona per part de Manuel Miquel i Jaume Vallcorba, que asseguraven que arreu se seguís la mateixa línia.

⁴⁴⁶ Vegeu les fonts al final del treball, abans dels annexos.

⁴⁴⁷ El grup de Reus va haver de buscar un nom per configurar-se com a entitat del Fòrum Joventut, que es va inaugurar el 20 de novembre del 1964; prèvia neteja del local per part dels joves integrants del grup (AMORÓS, 2004: 172; NAVÀS, 2001: s. n.). Van optar per dir-se «Secció d'Estudis del Fòrum Joventut».

«un lloc de reunió, d'acció i d'esplai, obert a tota la joventut»⁴⁴⁸ que havia creat a la prioral com a «Secció d'Estudis»; però, en paraules de Xavier Amorós (2004: 173), que sempre és més incisiu, en part perquè ho escriu més endavant: un espai «conscienciat de la seva obligació de crear, d'expandir cultura i de compensar el que el règim criminalment, tenaçment, volia destruir». El prior, Mn. Antoni Perera, no hi va posar cap impediment.

Darrere de l'autorització per organitzar des d'allí les classes de català per correspondència, doncs, hi havia Mn. Andreu Tomàs Àvila, vicari de la prioral de Sant Pere de Reus, que és qui va fundar el Fòrum Joventut i qui —amb paraules d'Amorós (1964: s. n.)— el «va dirigir sense autoritarismes» era:

un capellà catalanista, dels més addictes a les doctrines de Joan XXIII i al concili i tenia un gran predicament amb els nois que seguien encantats tot el que ell es proposava d'organitzar. (AMORÓS, 2004: 170)

La seva «gran obra» fou, precisament, el Fòrum Joventut, un grup força gran de joves a qui va saber donar el que volien/necessitaven: «acollida, possibilitats d'actuar, de desplegar les seves capacitats, cosa necessària perquè la majoria d'adolescents són tímids, la constatació que el treball col·lectiu val la pena, comprovar que hi pot haver una religió —la mateixa que ells malconeixien— que podia ser oberta, comprensiva, generosa» (AMORÓS, 2004: 171).

En última instància, però, qui n'acabava de donar l'autorització era el prior, que també hi va donar el seu vistiplau. El Rvnd. Antoni Perera, sembla que ho feia:

amb una gran satisfacció perquè quan, el 1936, fugit de la persecució criminal dels contrarevolucionaris extremistes, es va refugiar a Barcelona, allí unes bones ànimes el van fer passar per professor de català, o alguna cosa semblant, i això li va salvar la pell. Al senyor prior li devia semblar que afavorint aquests cursos compensava d'alguna manera el favor que havia rebut dels amics barcelonins.⁴⁴⁹

Cal destacar que a l'entitat, el diumenge 18 de juliol del 1965, s'hi realitzés una conferència a càrrec de Josep Tremoleda, com a director de *Cavall Fort*, sobre «la

⁴⁴⁸ *Diàleg*, núm. 2, juliol de 1965, p. 9.

⁴⁴⁹ *Diàleg*, 2001, s. n.

realització d'aquesta admirable publicació».⁴⁵⁰ Del Fòrum Joventut, però, sobretot va ser rellevant la revista mensual *Diàleg. Portaveu de la Joventut*. El primer número va sortir el juny del 1965, tot i que no comptava amb el permís adient, perquè es va intentar aconseguir, però el delegat provincial del Ministeri d'Informació i Turisme Ramon Farré Palaus, els el va denegar; sí que es disposava de l'autorització de la Prioral, que és on es realitzava amb la multicopista de la parròquia (AMORÓS, 2004: 174-175; NAVÀS, 2001: s. n.).

En el primer número de la publicació expliquen el significat del nom de l'entitat —l'article ve signat per V. J. D. que, cal suposar, devia tractar-se de Vicens Juan, tenint en compte que era un dels responsables de la direcció i la redacció de la revista—:

Fòrum viene del Latín y significa: Lugar público, donde se reunían las gentes para celebrar sus charlas.

Observando, paulatinamente, este significado, vemos que ha sido muy bien aplicada esta palabra para dar nombre a nuestro local, ya que a pesar de que no se haya conseguido mucho, acudimos a él, para exponer nuestras ideas entre nuestros compañeros, pues vemos que, como siempre, podemos entre nosotros exponer nuestros problemas.⁴⁵¹

En el número 2 de la revista, juliol del 1965, encara concreten, qui integra la Comissió Coordinadora de l'entitat: Roser Roca, Glòria Colomines, Montserrat Bastida, Josep Maria Guerris, Antoni Margalef i Vicens Juan, i expliquen que:

El Fòrum és un lloc de reunió, d'acció i esplai, obert a tota la joventut.

Per tant, aquí, tot jove pot desenvolupar les seves activitats i participar en les dels altres.

Aquesta llibertat exigeix una doble responsabilitat: un lliurament total per aportar-hi tot el possible i una actitud de respecte i cooperació vers els altres i la seva actuació.

A més, el Fòrum és un lloc on també poden desenvolupar-hi les seves activitats les associacions ja existents com són la Joventut Obrera Catòlica, la Joventut Independent Catòlica, la Joventut Estudiantil Catòlica, etc.

⁴⁵⁰ *Diàleg*, núm. 3, agost de 1965, p. 7.

⁴⁵¹ *Diàleg*, núm. 1, juny de 1965, p. 2.

El funcionament del Fòrum ha exigint la creació d'una COMISSIÓ COORDINADORA, la tasca de la qual és: recollir les activitats, distribuir-les, facilitar en lo possible la seva realització, i promouren d'altres.

La comissió està formada per elements representatius de les diverses entitats i grups que d'una manera habitual actuen dins del Fòrum.⁴⁵²

Al número 7 de la revista, desembre 1965, en l'article «Gesang of a perduto amour»⁴⁵³ de R. A. A. [Ramon Amigó Anglès] es parla de bilingüisme i curiosament s'hi diu coses com que «una publicació bilingüe resulta grotesca, de mal gust»;⁴⁵⁴ *Diàleg* no se'n desmarcava d'aquest «mal gust»; o sigui, que entre les seves pàgines hi havia tant articles en català com en castellà. El mateix Amigó és qui hi escriu l'article «Analfabets?», on podem trobar el germen real de la necessitat d'aprendre la llengua pròpia, per evitar l'avergonyiment que causa en molta gent que no passa de 25 o 30 anys que es nega a utilitzar-la perquè no la coneix en profunditat i temen escriure-la malament;⁴⁵⁵ segurament era una crítica als seus propis companys de revista, entre d'altres. I, en no veure-hi un canvi, remarca:

Un poble sense escola autòctona no pot fer-se la il·lusió de saber la llengua autòctona. Diria més, encara, d'acord amb les tesis pedagògiques en voga: un poble sense escola autòctona, no pot fer-se la il·lusió de saber gran cosa en cap terreny d'ordre intel·lectual. Perquè, en general, hom només és capaç d'ordenar bé les idees i d'expressar-les amb agilitat i contundement amb la llengua del bressol. Traduir és traïr (traduttore traditore – segons la famosa frase italiana).

Si som, doncs, un poble analfabet, no és pas per ineptitud o peresa, ans per comminació.⁴⁵⁶

Aportacions similars les podíem trobar en la secció setmanal en què participaven tant Ramon Amigó com Teresa Miquel al setmanari *Reus*: «Parleu bé, escriu millor», entre el 30 de maig de 1964 i el 6 de novembre de 1965, a través de la qual intentaven corregir errors freqüents que cometien els parlants de la llengua catalana.

⁴⁵² *Diàleg*, núm. 2, juliol de 1965, p. 9-10.

⁴⁵³ *Diàleg*, núm. 7, desembre de 1965, p. 5-6.

⁴⁵⁴ *Diàleg*, núm. 7, desembre de 1965, p. 5.

⁴⁵⁵ *Diàleg*, núm. 9, febrer de 1966, p. 6.

⁴⁵⁶ *Diàleg*, núm. 9, febrer de 1966, p. 3.

L'últim número (el 10) de la revista *Diàleg* és del març del 1966, que és el que inclou, en una quartilla solta, la convocatòria d'un concurs literari de poesia i prosa —en el qual havien d'actuar com a membres del jurat: Bonaventura Vallespinosa, Àngels Ollé, Ramon Oteo i Xavier Amorós (NAVÀS, 2001: s. n.). En la separata no es diu res de la llengua a utilitzar per a presentar-s'hi, però sí altres qüestions com l'edat dels participants (menors de 25 anys) i qui formava el jurat. El concurs es convocava dins de la VII Setmana de la Joventut de Reus. Xavier Amorós (2001: s. n.) recorda què se'n va derivar: «Va venir la policia governativa, dos elements de la brigada político-social al local on treballava —era la botiga que es deia Les Amèriques— i em van obligar, amenaçant-me amb un escorcoll de l'enorme local ple de gent, a entregar-los els treballs que jo —amb altres persones— havia de qualificar». I és que, segons el mateix Amorós (2001: s. n.), «als governants no els agradava aquella joventut que, sense que fes soroll, es mostrava inconformista». En aquest sentit, Josep Navàs (2001: s. n.) explica:

No es va fer esperar un escrit del Ministerio, dirigit a la parròquia de Sant Pere, informant de l'obertura d'un expedient per editar una revista sense permís i també organitzar un concurs literari, tot demanant se li fes arribar un exemplar de cada revista publicada. Algun prohom articulista de la «bona premsa», davant l'atreviment que presentava la temerària publicació, ho havia demandat. [...] La cosa va transcendir a la cúria i de segur que aquest fet va contribuir, mes tard, al «desterrament» de mossèn Tomàs a Masllorenc.

Finalment, segons sembla, es van sol·licitar els permisos i les subvencions pertinents per a les dues activitats (la revista i el premi), però només en van concedir per al concurs, de manera que van haver de deixar d'editar la revista —els impresos de sol·licitud que havien omplert, que els els havia facilitat el mateix Ministerio, en darrera instància incomprendiblement no servien.

Al darrere, com hem vist, hi havia representants de l'Església, d'aquella part de l'Església que, malgrat les pautes del nacionalcatolicisme o, precisament perquè a través seu tenien cert marge, van emparar aquelles activitats que, d'altra manera, eren totalment perseguides pel règim; tot i que això no fos una garantia absoluta d'aconseguir tirar endavant les propostes i tampoc els evités tenir problemes.

Les temences de patir represàlies, doncs, van prendre cos el 1967, però no van afectar les classes de català. En qualsevol cas, el Fòrum Joventut ja havia obert una escletxa a partir de tot el que havia dut a terme, iniciatives que incloïen concerts, com el de Guillermina Motta i Paco Ibáñez (AMORÓS, 2004: 173).

Malgrat tot aquest daltabaix, doncs, les classes de català van poder continuar. Teresa Miquel⁴⁵⁷ fou qui va assumir la presidència d'aquesta subentitat del Fòrum Joventut i la iniciativa es va allargar 14 anys i mig (des de l'abril del 1966 fins al juny del 1975). Després les classes ja es van fer a nom d'Òmnium Cultural. L'objectiu era, com ells mateixos havien fet, que en cas que els estudiants superessin l'examen del nivell elemental, després es convertissin en nous professors vinculats amb la Secció d'Estudis i, al mateix moment, es preparessin per al grau mitjà. D'entre tots els inscrits durant aquest període, 118 eren mestres (34 homes i 84 dones); que es pot entendre, cap al final d'aquest període, per la creença que tot estava a punt de canviar i per la voluntat de preparar-se per a aquella nova realitat, en què les classes passarien a ser en català, o això s'esperava.

El preu del curs, en aquesta segona tanda, era de 300 pessetes, que es fraccionava en tres parts. A més, l'alumne en fer la seva tramesa havia d'afegir el segell i el sobre perquè el seu instructor li pogués respondre sense causar-li despeses. Quan es va tenir tot el material —que també es va fer servir molt per a les classes presencials— editat, com que s'enviava de cop, l'import es va deixar de fraccionar. El 1974 es va incrementar en 100 pessetes més. Els diners que es rebien s'utilitzaven per pagar una secretària (de la qual es va disposar entre el març del 1966 i el febrer del 1967) i altres despeses bàsiques: una màquina d'escriure que s'havia llogat, material d'oficina, el correu i el pagament del material didàctic que es facilitava amb el curs i la creació d'una bossa per poder-ne editar de nou, més actualitzat i més adaptat a les necessitats que anaven sorgint.

Van ser vint-i-vuit les persones que, en total, van estar vinculades amb la docència d'aquests cursos per correspondència des dels seus inicis (1966), alguns se'n

⁴⁵⁷ La col·laboració amb el català de Teresa Miquel s'estén més enllà de Reus. Per exemple, la trobem vinculada amb el *Butlletí dels Seminaris d'Ensenyament de Català* de la DEC. En trobem textos l'octubre del 1969, s. n., quan hi publica l'article «Atributiu-Predicat-Predicatiu» (p. 1-2) i el febrer del 1973, número 77, i l'agost-setembre del mateix any, número 83, amb un article que apareix dividit en dues parts: «Matisem els pronoms febles I i II» (p. 11-14 i 68-71, respectivament). A part, l'octubre del 1971 (número 64) se li dedica a ella. Inclou un altre article seu i un article sobre ella, així com una entrevista que li va fer Carme Garsaball.

van haver de desvincular per la gran petició de cursos presencials que havien de fer a les seves poblacions, i és que la demanda per aprendre català anava en augment. Ramon Amigó (1994: 91) en voler detallar el número de persones que van rebre cursos de català per correspondència des de Reus fins al 1975, no sap si eren 384 o 387; en qualsevol cas, unes 400 persones.

El grup inicial (abril-setembre 1966) estava format per deu professors: Elena Forniés, Mercè Totosaus, Joan Prats, Robert Miralles, Teresa Miquel i Ramon Amigó, de Reus; Gabriel Bas, de Tarragona, tot i que realment provenia de Barcelona, però aleshores estava instal·lat a la capital del Tarragonès; Josefina Cardó, de Valls; Josep Sánchez, d'Alforja, i el mallorquí Pau Llabrés, aleshores instal·lat a l'Arboç del Penedès. Entre tots van haver de repartir-se les 34 inscripcions que van rebre.

El 1967 hi va haver dues incorporacions provinents del Vendrell: Maria del Carme Cardó i Joaquim Pell. El 1968 tres més, dues persones de Reus: Teresa Vallverdú —que havia col·laborat en els primers cursos per correspondència que s'organitzaven des de Barcelona— i Josep Maria Cabré —que feia de rector a Vinyols i els Arcs—; i una de Perafort: Josep Veciana. El 1970 s'hi van afegir dues persones més de Reus: Mn. Albert Palacín —que exercia de mestre al col·legi de la Mercè, de Montblanc— i Mn. Alfons Boqué —que era el rector de Torredembarra. El 1971 la incorporació va venir de Bellvei del Penedès: Joan Rius. El 1972 fou d'una altra reusenca: Misericòrdia Matas. El 1974 —segurament esperençats pel canvi de rumb que ja hem apuntat— van ser vuit les persones que s'hi van incorporar; una de Reus, la poeta Maria Dolors Vallverdú —que hem vist que col·labora amb la darrera de les *Antologies de la poesia reusenca*, la del 1975, a mans de Pere Anguera—, i la resta de ciutats o pobles del voltant: Nuri Ventura i Mireia Masvidal, de Valls; Maria Josepa Puigibet, del Vendrell; Josep Lluís Carod Rovira, de Cambrils; Joan Llorens Rofes, de Colldejou; Maria Dolors Mestres, de Montbrió del Camp i Josep Maria Virgili, de Riudoms. El 1975 encara hi va haver una nova incorporació de Reus: Dolors Capdevila.

En tot aquest procés alguns aspectes van anar canviant, com per exemple els exàmens, que van poder fer-se a Reus, al mateix local del Fòrum Joventut, a la casa prioral del carrer de l'Abadia a partir del 1968. Com que la presidència de la subentitat requeria sobre Teresa Miquel, la convocatòria dels exàmens també. Els exàmens arribaven el dia abans i s'enviaven l'endemà de la prova perquè des de Barcelona els valoressin detingudament. Hi va haver una avinentesa, però, que en només haver-hi un

examinand, la prova la va realitzar a casa mateix de Teresa Miquel. Des de l'octubre del 1968 fins al maig del 1975 es van fer 21 exàmens, tenint en compte que les convocatòries anuals eren tres.

3.2. Les classes de català presencials

Les classes per correspondència (que arrenquen el 1962) conviuen amb les classes presencials que ja havien començat clandestinament abans (1958/1959). El mètode epistolar, però, va incidir en l'altre ja que en fornir més persones amb un bon nivell de català, capacitades per fer docència de llengua catalana, a part de ser professors del mateix mètode que havien utilitzat ells —que era el compromís que havien adquirit—, en força casos també passaven a ser docents de la modalitat presencial, a casa seva o en algun altre indret. Aquests cursos, però, ja no tenien l'organització a escala nacional, dels altres; malgrat això, en cap cas s'han de desmerèixer, tot al contrari. Així, d'aquestes classes presencials, se'n feien en diferents espais de Reus i els voltants:

Aleshores a Reus es feien classes —nivells elemental i superior— al Centre de Lectura [...] [curs 1959/1960], a l'Orfeó Reusenc, Club Natació Reus Ploms [...] [curs 1962/1963], Reus Deportiu [...] [1961-1962] i a l'Associació Excursionista de Reus [...] [cursos 1961-62 a 1963-1964]. A més Ramon Amigó féu sessions clandestines de llengua —amb la complicitat de mossèn Artur Boronat— a l'Agrupació Excursionista Montsant, a les golfes de l'església de Sant Joan. Aquests cursos, documentats a través del *Butlletí* de l'entitat, es desenvoluparen en el bienni 1962-1963 i 1963-1964. Cal dir que l'organització d'aquestes classes coincidia amb cert relleu generacional a la Junta Directiva de l'entitat excursionsita. (FERRÉ, 2013: 232)

A part, caldria esmentar els diferents llocs on va fer classes, per exemple, Robert Miralles: a Reus, a la Secció de Muntanya del Reus Deportiu (1961-1966), al Club Natació Reus Ploms (1962),⁴⁵⁸ al Patronat per al Foment de la Sardana (a l'Orfeó Reusenc) (1962, 1963 i 1964) i al Centre de Lectura (1971, 1972), però també a pobles propers com la Selva del Camp (1962 i 1968), Vila-seca (1969) o Riudoms (als dansaires del Casal Parroquial) (1961). Al Centre de Lectura també hi va impartir

⁴⁵⁸ Ramon Amigó (1994: 48-49) indica que el Reus Ploms va enviar una circular a tots els socis per informar del curs, «malgrat que era un curs no beneït —ni aquell ni cap dels altres— per l'autoritat governativa i, doncs, no autoritzat per qui, amb la llei als dits, l'hauria hagut d'autoritzar. Mai cap entitat a Reus, no va pensar que aquella actuació fos il·legal. Ni la legalitat va exercir mai els seus privilegis. Mai ningú no ens devia denunciar o, si algú ho va fer, la denúncia no va produir cap efecte».

classes, en diferents moments, Teresa Miquel que, a més, en devia fer en alguna de les escoles on impartia classes de francès i llatí (AMIGÓ, 1994: 49).

El 1958 esdevé rellevant per al Centre de Lectura en aquest sentit, el de l'ensenyament del català, un cicle que s'hi fa, en principi, de literatura catalana. El 20 de març s'hi va dur a terme la primera conferència a càrrec d'Antoni Maria Badia que hi va parlar sobre «Formación y evolución de la lengua catalana»⁴⁵⁹ i després s'hi fan un conjunt de sis xerrades, pròpiament sobre gramàtica catalana, a càrrec de Teresa Miquel:

Sábado, 12 [d'abril], a las 20 h. - I Charla sobre Gramática Catalana, por la Srta. Teresa Miquel. [...] Miércoles, 16 [d'abril], a las 20 h. - II Charla sobre Gramática Catalana por la Srta. Teresa Miquel. [...] Miércoles, 23⁴⁶⁰ [d'abril], a las 20 h. - III Charla sobre Gramática Catalana, por la Srta. Teresa Miquel. [...] Miércoles, 30 [d'abril], a las 20 h. - IV Charla sobre Gramática Catalana por la Srta. Teresa Miquel.» (RCL núm. 70 1958: 47) «Miércoles, 7 [de maig], a las 20 h. - V Charla sobre Gramática Catalana, por la Srta. Teresa Miquel. [...] Miércoles, 14 [de maig], a las 20 h. - VI y última Charla sobre Gramática Catalana, por la Srta. Teresa Miquel.⁴⁶¹

A partir d'aquí, el curs 1959-1960 s'hi inicien classes de català regulars: «Catalán: Cursillo elemental a cargo de la Srta. María Vallverdú y Cursillo superior a cargo de la Srta. Teresa Miquel».⁴⁶² Les classes dels cursos 1960-1961 i 1961-1962 no apareixen detallades a la *Revista del Centro de Lectura*, però el curs 1962-1963 sí i altra vegada s'hi tornen a impartir classes de català, ara sense Teresa Miquel: «Catalán: Cursillo elemental a cargo de la Srta. Mari[a] Vallverdú. / Cursillo superior, a cargo de la Srta. Mercé Totosaus».⁴⁶³ Aquestes classes es tornen a repetir el curs següent i el curs 1964-1965, en aquest últim cas ja tots dos a càrrec de Mercè Totosaus.⁴⁶⁴ Després es torna a silenciar l'oferta de cursos, fins que el 1967 la *Revista del Centro de Lectura* torna a fer referència a classes de català a l'entitat, sense indicar a càrrec de qui han d'anar.⁴⁶⁵ A partir d'aquí ja es perd la pista d'aquestes classes a la *Revista del Centro de Lectura*, en

⁴⁵⁹ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 70, abril de 1958, p. 41.

⁴⁶⁰ A la *Revista del Centro de Lectura* (núm.79, gener de 1959, p. 10) hi consta, però, que va ser el dia 22. Finalment, hi devia haver algun problema i es devia canviar de dia.

⁴⁶¹ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 71, maig de 1958, p. 76.

⁴⁶² *Revista del Centro de Lectura*, núm. 86-87, agost-setembre de 1959, p. 100.

⁴⁶³ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 122-124, agost-octubre de 1962, p. 100.

⁴⁶⁴ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 134-135, agost-setembre de 1963, p. 91 i núm. 146, agost de 1964, p. 94.

⁴⁶⁵ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 179-180, juliol-agost de 1967, p. 451.

part perquè, de mica en mica, la revista també agafa un altre caire i ja no ressenya les activitats de l'entitat; però és de suposar que si hi havia gent interessada es devien impartir; si més no, la tasca difícil d'obrir l'escletxa, ja estava feta.

La primavera del 1966 se'n va iniciar un, de curs, a Tarragona després d'un seguit de temptatives reusenques. Cap al 1964 o 1965 Ramon Amigó i Teresa Miquel van anar a Tarragona a parlar amb tres persones que els havien indicat que eren «catalanistes» per parlar-los de la possibilitat del curs, davant de la qual van presentar la dificultat d'obtenir el «permís governatiu» necessari. Ramon Amigó, en aquest punt, comenta:

En vam quedar sorpresos perquè a Reus, fins llavors, ningú no havia pensat que això fos necessari, ni ho va pensar mai ningú, després. Ningú no demanava aquesta mena d'autorització per a ensenyar altres llengües. En moltes acadèmies s'impartien classes de francès, o alemany, i s'hi començava a ensenyar anglès, sense necessitat de permís específic previ. (AMIGÓ, 1994: 58)

Després d'intentar aconseguir el suposat permís, quan va arribar ho va fer sota el condicionant que l'havia de dirigir un llicenciat per la Universitat de Barcelona en Llengua i Literatura Catalanes, cosa impossible perquè la càtedra s'havia fundat el 1965.

La primavera de 1966 va ser quan Ramon Amigó i Teresa Miquel van intentar-ho a través d'una altra via: el seminari. I aquí sí que es va aconseguir tirar endavant un curs, més o menys migrat de persones, però —al cap i a la fi— un curs de català en aquella Tarragona tan aplacada.⁴⁶⁶

Encara més endavant hi va haver una altra temptativa de curs oficial, tot i que la iniciativa no acabés de funcionar. Com que el 8 de juliol del 1967 hi va haver un examen convocat per la Diputació Provincial de Barcelona,⁴⁶⁷ al qual algunes de les persones vinculades amb els cursos de Reus s'hi van presentar: Elena Forniés, Joan Prats, Josefina Cardó, Ramon Amigó, Xavier Amorós i Robert Miralles, que el van superar excel·lentment, el grup de Reus es va adonar que aquesta, la Diputació, era una altra possible via a través de la qual intentar aconseguir fer oficials els cursos de català.

⁴⁶⁶ Ramon Amigó explica, en relació amb Tarragona, que «havia impartit unes classes a casa seva [la d'un dels interessats en les classes] i, després, al Club de Joves, el Gabriel Bas, que havia format part del nostre grup quan, el 1966, es van iniciar els cursos per correspondència des del Fòrum Joventut» (AMIGÓ, 1994: 59).

⁴⁶⁷ La prova es va realitzar en unes estances al costat de la Biblioteca de Catalunya, en el que es coneixia com a Biblioteca Central.

Es va mobilitzar per intentar aconseguir que la Diputació Provincial de Tarragona també s'impliqués d'alguna manera en relació amb la llengua catalana. Xavier Amorós va fer la proposta a Joan Amado Albouy, vicepresident de la Diputació Provincial, que va respondre-hi positivament i, per això, fins i tot al *Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona*⁴⁶⁸ del 14 d'octubre del 1967 (número 237) s'hi publicava el següent:

EXTRACTO DE LOS ACUERDOS ADOPTADOS POR EL PLENO EN LA SESIÓN ORDINARIA CELEBRADA EL DÍA 14 DE SEPTIEMBRE DE 1967

Fue aprobada el acta de la sesión anterior correspondiente a la ordinaria celebrada el día 10 de agosto de 1967.

Antes de entrar en los asuntos que integran el Orden del Día, se acuerda declarar de urgencia, para ser tratados en esta sesión:

1.º El procedente de la Comisión de Gobierno y de la de E. D. y T. sobre Creación de aulas para enseñanza de la lengua catalana y nombramiento del Profesorado. (p. 2)

Després es desenvolupen els assumptes d'urgència i, en concret, en relació amb les classes de català s'hi exposa:

A continuación son tratados los dos asuntos declarados de urgencia. Se da lectura al importe emitido por la Comisión de Educación, Deportes y Turismo, en relación con unos escritos para actualizar y velar por la pureza de la lengua catalana, promoviendo su enseñanza y proponiendo la creación de aulas en la Casa de Cultura o en Instituciones dependientes de la Corporación, así como algunas de ellas a petición de Ayuntamientos que lo solicitaren, atendiendo esta Diputación a los gastos y los Ayuntamientos en la proporción que se conviniere, en principio, la institución de dicha enseñanza, pero solicitando la autorización de la Superioridad para que pueda llevarse a cabo la finalidad propuesta y que vuelva el expediente a la referida Comisión de Educación, para que se amplíe el informe en la forma y en dónde podría hacerse, así como la formación de presupuesto que implique el gasto que con ello pueda originarse respecto a los generales y del profesorado, nombramiento, etc., que, en su caso, deba hacerse. (p. 2-3)

Malgrat tot, no es va fer res, per això Ramon Amigó i Xavier Amorós van anar a parlar amb Joan Anton Baixeras per si sabia com es podia procedir. Van pensar que

⁴⁶⁸ Arxiu General de la Diputació de Tarragona (AGDT).

se'ls havia de fer arribar una instància. Superant les adversitats, van fer ciclostilar un model i la van enviar. Com a resposta, el 27 de desembre del mateix 1967 la Diputació de Tarragona va acordar crear i mantenir aules en què es fessin classes de llengua i literatura catalanes a la Casa de Cultura de Tarragona, i a Reus, Valls, Tortosa i Montblanc. A més, amb un pressupost de 250.000 pessetes, va convocar un curs de llengua per formar instructors. S'hi va estar molt a sobre per aconseguir que es complissin els deures contrets, però la Diputació només va anar donant llargues i no va fer realitat les seves promeses. Semblantment, Josep Sànchez va aconseguir el suport de la Diputació Provincial per a les classes de català que ell impartia a Alforja, però li van demanar unes condicions inassumibles per un poble com aquell: 25 alumnes com a mínim i dues hores diàries de classe.

3.3. Conclusions

Reus mostra un ímpetu especial per tirar endavant les classes de català per correspondència; que van ser, tal com apunta Vallcorba: «la major xarxa que féu possible durant els anys seixanta i setanta la “realfabetització” de la pròpia llengua» (VALLCORBA, 2010: 6). Per això, el 1961 es comencen abans que en qualsevol altre indret dels Països Catalans. I, en relació amb la demarcació, aquesta major mobilització que en relació amb una altra de les capitals de la zona, fa que la gent interessada en aquestes classes de Valls i Tarragona, s’hagin de posar sota les ordres dels reusencs. També en relació amb les classes presencials passa un fenomen similar, és gràcies a la mobilització reusenca que s’aconsegueix que al seminari de Tarragona (1966) s’hi facin classes de català i des del grup de la capital del Baix Camp n’hi ha altres intents, tot i que resulten infructuosos.

Quan s’aconsegueix alguna iniciativa, sigui clandestina —com amb el Fòrum Joventut de Reus— o legalitzada —com al seminari de Tarragona— hi ha sempre l’Església al darrere, en l’àmbit barceloní també és així, com hem vist amb el Centre d’Estudis Francesc Eiximenis o el Centre d’Influència Catòlica Femenina, per exemple; és clar que, després, hi haurà un moment en què el rodatge ja estarà fet i tot allò que comença a redós de l’Església se’n separa per poder-se expandir o, si continua vinculat amb l’Església, és només com un àmbit més, no l’únic, com als inicis. És quan ja s’ha aconseguit normalitzar, en certa manera, la presència i l’ensenyança de la llengua pròpia. La tasca d’aquella Església que va acollir aquestes iniciatives era una tasca de suplència d’una realitat, la prohibició del català, que es creia injusta i per això s’hi donava cobertura, tot i que no sempre fos innocua, com hem vist que es va esdevenir amb el desterrament de Mn. Tomàs Andreu.

L’Església era fonamental, però calia l’embat constant i persuasiu de persones concretes com Robert Miralles, Ramon Amigó i Teresa Miquel, entre d’altres, que van establir-se al voltant del Fòrum Joventut. Des d’allí van saber no només anar eixamplant el coneixement de català sinó també els diferents professors de català que, a partir de les classes, s’anaven incorporant a la docència. Aquests docents seran l’embrió dels posteriors cursos legalitzats; permetran, entre d’altres, que puguin fer classes en català quan l’ensenyament ja es pugui fer en aquesta llengua. I, des de Reus, el neguit era tal per intentar combatre la dinàmica contra la llengua catalana o per aprofitar les esclertes

que, en aquest sentit, s'anaven esdevenint, que fins i tot acaba avançant-se a la dinàmica nacional.

4. L'EDICIÓ EN CATALÀ A REUS DURANT EL FRANQUISME

Partim, en aquest apartat, de l'obra del malaguanyat Pere Anguera (1975): *Bibliografia catalana reusenca (1598-1974)* per saber les publicacions que, amb peu editorial a Reus o amb la constància d'ésser impreses a Reus i escrites en català, van aparèixer durant el període que va des del 1939 fins al 1975. Partim d'aquesta obra, però hi incorporem les aportacions d'estudis posteriors —com Manent/Creixell (1988 i 1989)— i recerca pròpia feta a part. En la seva obra, Anguera estableix un període més ampli i que no arriba fins al 1975, de la mateixa manera que hi incorpora també més obres, no només les que contenen peu editorial a Reus, sinó també totes les que van publicar els reusencs (entre les quals trobaríem, d'aquesta època, les obres de Xavier Amorós més conegudes i reconegudes o totes les de Gabriel Ferrater que, en canvi, no s'inclouen aquí per no estar publicades a Reus). Anguera, en el seu estudi, també hi inclouïa les persones vinculades d'una manera o altra amb la capital del Baix Camp o les que hi tractaven temes que s'hi referien. Aquí s'ha intentat acotar el seu treball, completar-lo i corregir-lo (quan ha estat necessari). S'entén que per a Anguera, que va realitzar l'obra encara en els reductes del franquisme, va ser molt més complicat que no ho ha estat ara; entre d'altres raons —més enllà de la dictadura que el tenallava, a ell, encara—, per l'avenç tecnològic. De totes maneres, com ell també apunta en la seva obra, cal tenir en compte que malgrat l'exhaustivitat i rigorositat pretesa és possible que alguna publicació hagi quedat descatalogada; la manca de transparència d'aquests anys, necessària, altrament, si es volia reeixir, és la que ens porta a pensar-ho.

Queden fora d'aquest estudi les publicacions periòdiques que requeririen d'una altra anàlisi minuciosa. I també queden fora d'aquest estudi les obres de menys de cinc pàgines com, per exemple, la impressió el 1940, en català prenormatiu —perquè, segons Ramon Amigó, «es pogués creure que, del segle passat ençà, la llengua havia quedat fossilitzada» (DUCH, 2003: 280), dels *Goigs en alabansa de Nostra Senyora de la Roca, situada en lo Terme de Montroig del Camp*, duta a terme per la reusenca impremta Diana⁴⁶⁹ o el díptic que el 1975 (per anar d'un extrem a l'altre del nostre període) edita la Secció Excursionista del Centre de Lectura sobre la *VI Renovació de la Flama de la Llengua Catalana: paraules d'ofrena de la Secció Excursionista del Centre de Lectura*

⁴⁶⁹ Es poden consultar a Boada Aragonès (2002: 88).

de Reus i resposta del Rvnd. Pare Abat de Montserrat.⁴⁷⁰ Encara, continuant en el mateix 1975, queden fora la *Nadala de 1975* o el poema *Pasqua de Resurrecció Any 1975* de Josep Esplugas (ambdós fulletons editats per Torrell de Reus, com la majoria de les seves obres poètiques). A part d'aquestes publicacions, queda, també, fora d'aquest estudi: *L'escut de Reus* (1965) de Joan Besora i Barberà perquè no s'hi indica cap lloc d'impremta ni edició, tot i creure que en algun cas (si no en tots dos) la ciutat ha de ser Reus. Passa el mateix amb les incipients obres satíricohumorístiques de Pere Barrufet i Puig:⁴⁷¹ (1944): *XLIV (44) dijous gras de la Xeringa*. [Reus:] s. n. 16 pàg.;⁴⁷² (1948): *XLVIII (48) dijous gras de la Xeringa. Escorcollant bandarrisme en la literatura mèdica-científica-profana*. [Reus:] s. n. 16 f.⁴⁷³

Sí, però, que cal deixar constància que mereixeria un estudi a part analitzar la importància a Reus del gremi mèdic en la recuperació cultural a la ciutat, sobretot des d'un punt de vista jocós, especialment trempat i distès; ja que només un any després de la primera publicació de Pere Barrufet tenim els I Jocs Florals d'Estar per Casa, endegats a l'Institut Pere Mata pels metges que hi treballaven. En parlarem, més endavant perquè de la segona edició d'aquests Jocs Florals, ja més seriosos, n'hi ha una publicació feta a Reus.

A continuació, oferim la relació de publicacions que s'emmarquen en la descripció oferta anteriorment; les publicacions amb peu editorial a Reus o amb la

⁴⁷⁰ Reus: Secció Excursionista del Centre de Lectura. 2 f.

⁴⁷¹ Per a més informació, consulteu Calbet i Camarasa, Montañà i Buchaca (2001: 29-30).

⁴⁷² Per a més informació sobre la puntualització de la data de publicació, vegeu: Anguera (2005: 228-229).

⁴⁷³ És l'edició del manuscrit: *Escorcollant bandarrisme en la literatura mèdica, científica i profana*. Reus: 25 f. s. n. Aquestes obres humorístiques fan referència als supervivents de *La xeringa*, un periòdic que treien els metges (aleshores encara estudiants de medicina) que es reunien el dijous gras, des del 1899, per tal de «gaudir d'un màxim moment d'expansió de la nostra fraterna amicitat nascuda en l'esplendorosa època de la joventut, quan érem estudiants de la professió amb què fórem honorats després de passar els millors anys de la nostra vida en les aules de l'Hospital de la Sta. Creu, i moltes hores delicioses en el seu històric pati... i en bodegons, cafès i altres llocs recreatius dels encontorns» per donar «lliure expansió a les vàlvules del nostre bon humor» i tractar «aspectes pessigollers del nostre sacerdoci, principalment a l'entorn de les risibles falles dels tabús mèdics contemporanis, interessantíssim tema encetat ja en la diada del dijous gras del 1934». Així, en el *XLVIII dijous gras de la Xeringa* (que va dur-se a terme el 5 de febrer de 1948) se'ns parla d'un àpat i d'uns «comentaris d'intenció humorística [...] sobre *bandarrisme descarat o encobert en la literatura mèdica, científica i profana*» [la cursiva és seva]. I es continua apuntant: «Així, doncs, diguem que serà tingut per bandarra l'autor real o responsable de tota literatura escrita per ésser divulgada, i que oberta o dissimuladament enclou manifestació de desmesurades apetències d'innoble profit corporal, a expenses dels tràngols de la desventura per la pèrdua de la salut i que signifiquen caiguda en un dels tres pecats cabdals: "Supèrbia", "Luxúria" i "Avarícia", magistralment així descrits pel gran *Peius* en son llibre *Los cent del conçeyl de cent*». (BARRUFET, 1948: s. n.). Els llibrets els escriu el mateix Pere Barrufet, com a Patriarca. Per a més informació: Barrufet (1935).

constància d'èsser impreses a Reus i escrites en català, que van aparèixer durant el període que va des del 1939 fins al 1975.⁴⁷⁴

- * AMADES, Joan (1953): *La imatgeria popular religiosa a Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 4. Torrell de Reus. 31 pàg. + 3 fulls.
- AMIGÓ ANGLÈS, Ramon (1957): *Els topònims de la ciutat i del terme de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 16. Tipografia Empòrium (Barcelona). Pròleg de Josep Iglésies. 136 pàg.
- (1968): *Toponímia dels termes municipals i nuclis de població de Castellvell del Camp i d'Almòster*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 41. Tipografia Empòrium (Barcelona). 134 pàg.
- ANGUERA, Pere (1974): *Reus, panorama*. Reus: Salvador Batlle. Gràfiques Virgili-Gràfiques Aluja. Pròleg de Salvador Vilaseca. Direcció artística: Francesc Subirà. Direcció fotogràfica: Josep Maria Ribas. 102 pàg.
- (1975): *Bibliografia catalana reusenca (1598-1974)*. Reus: Òmnium Cultural. Obradors gràfics d'Artur Rabassa. 103 pàg.
- Antologia de la poesia reusenca 1956* (1956). Reus: Centre de Lectura. Gràfiques Diana. 70 pàg.
- Antologia de la poesia reusenca 1957* (1957). Reus: Centre de Lectura. Gràfiques Diana. 87 pàg.
- Antologia de la poesia reusenca 1958* (1958). Reus: Centre de Lectura. Gràfiques Diana. 74 pàg.
- Antologia de la poesia reusenca 1959* (1960). Reus: Centre de Lectura. Gràfiques Diana. 54 pàg.
- Antologia de la poesia reusenca 1960* (1961). Reus: Centre de Lectura. Gràfiques Diana. 74 pàg.
- Antologia de la poesia reusenca 1961* (1962). Reus: Centre de Lectura. Gràfiques Diana. 157 pàg.
- ARNAVAT I VILARÓ, Josep Maria (1946): *Gamma*. Reus: Impremta de Joan i Pelegrí Ferrando. 97 pàg.
- (1950): *Desfent silencis*. Reus: Torrell de Reus, editor. Impremta Altés (Barcelona). 69 pàg.
- (1954): *Tres sonets*. Reus: s. n. 12 p. s. n.

⁴⁷⁴ Amb un asterisc, tal com feu en el seu moment Pere Anguera, s'hi introdueixen els autors que no són fills de la ciutat.

- (1957): *Sis poemes del somni i del turment*. Reus: Gràfiques Diana. 28 p. s. n.
- (1958): *Sis poemes del vent i del poble meu*. Reus: Gràfiques Diana. 32 p. s. n.
- (1963): *Declaro pertot i enlloc*. Reus: Torrell de Reus, editor. Impremta Altés (Barcelona). 65 pàg.
- (1972): *D'un Nadal a l'altre*. Reus: Torrell de Reus, editor (Ed. Arca). Impremta Altés (Barcelona). 70 pàg.
- ASOCIACIÓN DE ESTUDIOS REUSENSES (1969): *Als nostres socis*. Reus: Edicions Rosa de Reus. Gràfiques Aluja. 16 p. s. n.
- ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE REUS (1958): *Miscel·lània muntanyenca*. Reus: Gràfiques Rabassa, Barcelona: Ed. Dalmau i Jover. 162 pàg. (Amb escrits de: Antoni Cavallé i Maresma, Ramon Amigó i Anglès, Lluís Grau i Barberà, Joaquim Santasusagna i Vallès, Antoni Escolà i Gibert, Oleguer Huguet i Ferrer, Antoni Coreig i Massó i Josep Massó i Vidal).
- (1965). *I Certamen Literari de l'Associació Excursionista de Reus al monestir de Poblet*. Reus: Gràfiques Rabassa. Ed. Rafael Dalmau (Barcelona). Homenatge a Josep Prunera. 127 pàg. [el certamen realment va realitzar-se el 23 d'abril del 1963] (Amb escrits de: Joaquim Santasusagna, Joan Blanchar i Grau, Josep Prunera i Sedó, Ramon Moix i Cusidó, Carles Macià i Vives, Joan Pinyot i Pascual, Josep Maria Villalba i ezgay, Josep Iglésies i Fort i Rvdm. Dom Edmond Maria Garreta)
- BARGALLÓ I BORRÀS, Joaquim [pseudònim: Fabià Ícaro] (1974): *El retorn. Veus al desert*. Reus: Impremta Diana. 49 pàg.
- BARRUFET I PUIG, Pere (1953): *Les campanes del nostre campanar*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 3. Editorial Arca, a cura de Torrell de Reus, editor. 76 pàg.
- * BENAVENT DE BARBERÀ I ABELLÓ, Pere (1946): *La Cantata de Tots Sants*. Reus: Torrell de Reus. Imp. Altés (Barcelona).
- (1966): *Macià Vila Mateu*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 36. Tipografia Empòrium (Barcelona).
- BESORA BARBERÀ, Joan (1951): *Misericòrdia*. Reus: Impremta Diana. 16 pàg.
- * BUSQUETS MOLAS, Esteve (1966-1967-1967): *Calaixera de romanços reusencs*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 37, 38 i 39. Tipografia Empòrium (Barcelona). 3 vol. 416 pàg.

- * CALLAU I NOGUÉS, Josep (1973): *Mal Voret. Poesies d'un pagès*. Reus: Impremta Fauquer (Flix). 92 pàg.
- CAMPS I PASCUAL, Pau (1955): *Discurs pronunciat pel degà dels periodistes local D. Pau Camps i Pascual en el dinar de simpatia envers el mateix, com ex-director del «Diario de Reus» en el centenari de la seva aparició*. Reus: Impremta Diana. 9 pàg.
- Cançó devota y reflexiva de la passió y Mort de Jesucrist Redemptor nostre* (s.a.). Reus: Josep Arnavat. 47 pàg.
- Cançó devota y reflexiva de la Passió y Mort de Jesucrist Redemptor nostre* (s.a.). Reus: Impremta de Vidal. 48 pàg.
- Cançons al naixement del niño Jesús* (s.a.). Reus: Llibreria de Joan Grau. 32 pàg.
- * CANYAMERES, Ferran; IGLÉSIES, Josep (1971): *La dansarina Roseta Mauri (1850-1923)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 46 i 47. Tipografia Empòrium (Barcelona). 2 vols. 168 + IV i 172 + IV pàg.
- * CASAJUANA, Ernest (1951): *Sant Bernat de Menthon*. Reus: J. Cunillera. 50 pàg.
- CENTRE DE LECTURA (1966): *De Reus a Montserrat. Guia itinerària*. Reus: Publicacions de la Revista del Centre de Lectura. Impremta del Monestir de Poblet.
- Cinquantenari de l'establiment Gort dedicat a la venda de diaris i revistes (1916-1966)* (1965). Reus: Impremta Diana. 8 p. s. n.
- CORREIG MASSÓ, Antoni (1954): *L'aparició de la pastoreta. Poema*. Reus: Impremta Diana. 19 pàg.
- (1966): *Reus, a la seva Verge de Misericòrdia. Poema simfònic*. Reus: Impremta Rabassa. 24 p. s. n.
- (1970): *Poemes reusencs*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 44. Tipografia Empòrium (Barcelona). 190 pàg.
- * DAROCA I GRAU, Salvador (1974): *La nostra dansa: com comptar-la i repartir-la*. Reus: Banc de Bilbao. Gràfics Reus. 12 p. s. n.
- DOMÈNECH MAS, Joan (1967): *Dixeu-m'hi ser! Recull de sonets*. Reus: Gràfics Reus. Pròleg de Bonaventura Vallespinosa.
- ESCOLA MOWGLI (1972): *I Jocs Florals*. Reus: Gràfiques Aluja. Pròleg de Xavier Amorós. 60 p. s. n.
- FOLCH I TORRES, Joaquim (1962): *Fortuny*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 28. Tipografia Empòrium (Barcelona). 182 pàg.
- * FORT I COGUL, Eufemià (1961): *Costumari de la Selva del Camp*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 27. Tallers Tesa (Barcelona).

- GORT SARDÀ, Josep Maria (1974): *L'elefant torrat. Melón-drama, en tres trompades*. Reus: Grup esportiu i cultural CIFE. Impremta Torrell. Pròleg de Xavier Amorós. 36 p. s. n.
- GÜELL I MERCADER, Josep (1965): *Coses de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 34. Tipografia Empòrium (Barcelona). Pròleg de Josep Iglésies. Revisió de Josep Miquel i Pàmies. 2a edició. 142 pàg.
- * GUIX SUGRAÑES, Josep Maria (1950): *Un compositor reusenc del segle XIX. El mestre Guix*. Reus: Impremta Rabassa. 143 pàg.
- (1950): *Gaudí, l'arquitecte de l'empenta divina*. Reus: Editorial Arca. Gràfics Reus. 24 pàg.
- (1961): *Sota el cel de Reus. Retaules reusencs evocats en el VIII centenari de la constitució del nucli urbà de Reddis*. Reus: Gràfics Reus. 114 pàg.
- (1963-1963): *El «Llibre de la Cadena» de Reus. Règim jurídic de la vila en l'edat mitjana*. Vol. 1: *Estudi històric jurídic*. Pròleg de Josep Maria Font i Rius. 259 pàg. Vol. 2: *Transcripció i glossari*. Pròleg de Luis García de Valdeavellano. 367 pàg. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 29 i 30. Tipografia Empòrium (Barcelona).
- HUGUET, Oleguer (1975): *Amb l'arrel enlaire: poemes*. Reus: l'autor. Altés (Barcelona), 48 pàg.
- IGLESIÉS FORT, Josep (1953): *Baldomer Galofre Ximenis*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 2. Impremta Altés (Barcelona). 121 pàg.
- (1955): *L'escultor Joan Roig i Soler (1835-1918)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 10. Tipografia Empòrium (Barcelona). 151 pàg.
- (1960): *L'epistolari de Pròsper de Bofarull a Salvador Brocà*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 22. Tipografia Empòrium (Barcelona). 218 pàg.
- (1961): *Pau Font de Rubinat dins l'àmbit reusenc*. Reus: Associació Excursionista de Reus. Impremta A. Rabassa. 52 pàg.
- (1965): *Güell i Mercader i el segon volum de les coses de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 35. s. n. 203 pàg.
- * ISERN ARNAU, Isidor (1973): *Recull. Poemes*. Reus: Gràfics Sant Jordi (Alcover). 24 p. s. n.
- Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb* (1948). Reus: Tipografia de Joan Cunillera. 202 pàg.
- II Jocs Florals d'Estar per Casa* (1946). Reus: Joan Cunillera, impressor. 108 pàg.

- * JUNYENT, Eduard (1956): *Diplomatari de Sant Bernat Calvó, abat de Santes Creus, bisbe de Vic*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 14. Tipografia Empòrium (Barcelona). Pròleg de Ramon d'Abadal i de Vinyals. LXXX + 195 pàg.
- MARFANY, Pere *et al.*: *Seu d'Urgell i Andorra: Àlbum descriptiu, històric i artístic. Guia del turisme i de l'excursionisme* (194?). Barcelona: Editorial Cervantes. Reimpressió de la publicació de 1930: Gràfiques Rabassa (Reus). 98 pàg.
- * MELENDRES, Jaume (1972): *Meridians i paral·lels*. Reus: Publicacions de la Revista del Centre de Lectura, 1. Impremta A. Rabassa. Pròleg de Feliu Formosa. 81 pàg.
- * MUNTANYOLA, Ramon (1948): *Ànima endins*. Poemes. Reus: Impremta Cuscó. 129 pàg.
- (1955): *Ànima endins*. Barcelona: Editorial Brisa. Impremta Diana (Reus). 3a edició. 143 pàg.
- * OLIVAR, Marçal (1968): *Triptòlem. Explanació d'un mite*. Reus: Arts gràfiques Cuscó (Barcelona). Pròleg de Joan Cortés. 21 pàg.
- PALAU GALINDO, Àngel (1951): *Roses i crisantems. Poema*. Reus: Arts gràfiques A. Rabassa. 57 pàg.
- PÀMIES FELIP, Jordi (1967) (2a edició: 1972): *Guia per a comptar i repartir degudament la sardana a l'estil empordanès*. Reus: Gràfics Reus. 8 p. s. n.
- PASQUAL, Lluís (1972): *Reus, París i Londres*. Reus. 27 fulls xerocopiats.
- * PIN I SOLER, Josep (1942): *Lo miracle del Tallat. Llegenda de l'any 1483, collegida de la tradició popular*. Reus: Mestre Cunillera, impressor. 2a edició. 24 pàg.
- (1946): *Protesta contra les «Normes ortogràfiques»*. Reus: Cunillera impressor. 21 pàg.
- PUJOL SOLANELLAS, Dolors (1965): *Bibliografia de l'il·lustre reusenc Eduard Toda*. Reus: Impremta monàstica (Poblet). 40 pàg.
- * ROCAMORA, Manel (1956): *Vergonya*. Narració de costums reusenques. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 13. Tipografia Empòrium (Barcelona). 83 pàg.
- Salms i Cants litúrgics* (1965). Reus: Setmana Litúrgica. 16 p. s. n.
- SANTASUSAGNA, Joaquim (1959): *Definició de l'excursionisme*. Reus: Associació Excursionista de Reus. Editorial Dalmau. Impremta Rabassa. 116 pàg.
- (1968): *A eixam. Discursos i conferències*. Reus: Tipografia del monestir de Poblet. 264 pàg.
- (1969): *Memòries d'un muntanyenc*. Reus: Impremta del monestir de Poblet. 402 pàg.

- (1971): *L'escampall. Articles de caràcter excursionista*. Reus: Impremta La Perla. 178 pàg.
- (1974): *Paraules d'ahir. Articles editorials de «Les Circumstàncies»*. Reus: Impremta monàstica de Poblet. Tria i pròleg de Pere Anguera. 264 pàg.
- SELVA, Josep (1960): *L'escultor Joan Rebull*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 24. Tipografia Empòrium (Barcelona). Pròleg de Joan Ainaud de Lasarte. 93 pàg.
- SERRA PÀMIES, Josep (1969): *Records i siluetes*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 42. Tipografia Empòrium (Barcelona). Pròleg de Francesc Navarro Borràs. 158 pàg.
- TORRELL EULÀLIA, Salvador (1974): *Goigs de Reus*. Reus: Rosa de Reus, 50. Associació d'Estudis Reusencs. Tallers gràfiques Aluja. Pròleg de Josep Raventós i Giralt. 330 + IV pàg.
- VALLVERDÚ TORRENTS, M. Dolors (1968): *Poemes*. Reus: Impremta Cunillera. 52 p. s. n.
- VILÀ, Celdoni (1954): *Amor al rey y a la pàtria, vinguda de Pere Joan Barceló, dit Carrasplet, en Reus. 1713-1749. Manuscrit ser-centista inèdit*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 6. Torrell de Reus, editor. Pròleg de Xavier Amorós. 187 pàg.
- * VILÀ BARNILS, Rafael (1973): *L'ocell i la nit. Poemes*. Reus: Orfeó Reusenc. Impremta monàstica de Poblet. Pòrtic de Xavier Amorós. 88 pàg.
- VILASECA ANGUERA, Salvador (1952): *La pesta de Reus de l'any 1530 i el pintor Jaume Segarra de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 1. Torrell de Reus, editor. 75 pàg.
- (1958): *Hospitals medievals de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 18. Tipografia Empòrium (Barcelona). 103 pàg.
- (1961): *Metges, cirurgians i apotecaris reusencs dels segles XIII-XVI. La confraria dels Sants Metges de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 25. Tallers Tesa (Barcelona). Pròleg del Dr. Agustí Pedro Pons.
- VILASECA BORRÀS, Lluïsa (1954): *El Gremi de Blanquers i Assaonadors de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 7. Torrell de Reus, editor. 261 pàg.
- VILASECA BORRÀS, Lluïsa; MUSEU MUNICIPAL (1970): *El Reial Col·legi d'Argenters de Reus i els seus precedents*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 45. Tipografia Empòrium (Barcelona).

* VIOLANT SIMORRA, Ramon (1955-1957-1958-1959-1959): *Etnografia de Reus i la seva comarca*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. Rosa de Reus, 12, 15, 17, 19 i 20. Tipografia Empòrium (Barcelona). 5 vol. 206, 97, 121, 188, 117 pàg.

Després d'un període de silenci imposat per la nova situació de després de la guerra, en què l'única cultura oficial i permesa era l'espanyola, haurem d'esperar les tímides aparicions del català en publicacions des de Reus a l'any 1942, quan es reedita contra tot pronòstic *Lo miracle del Tallat. Llegenda de l'any 1483, col·legida de la tradició popular* de Josep Pin i Soler. Tal com exposa Maria Josepa Gallofré (1991: 401-402), Pin i Soler —de la mateixa manera que amb autors com Rusiñol i Roig i Raventós, tot i que sigui de mal generalitzar perquè cal tenir en compte que la censura es mirava obra per obra—, les autoritats franquistes eren més laxes; també ho observem en aquest mateix conjunt de publicacions que analitzem, ja que el 1946 el mateix impressor: Cunillera (de Reus), publica, de Pin i Soler: *Protesta contra les «Normes ortogràfiques»*.⁴⁷⁵ Malgrat tot, una altra obra podria ser anterior, una publicació dedicada a Andorra i la Seu d'Urgell que es té constància que es va editar aquesta dècada, però no se'n sap exactament l'any.

D'un total de 94 obres publicades per editorials o impremtes de Reus, durant aquest període, la distribució per anys és la següent:

1939 – 0			
1940 – 0 ? ⁴⁷⁶	1950 – 3	1960 – 3	1970 – 2
1941 – 0	1951 – 3	1961 – 5	1971 – 2
1942 – 1	1952 – 1	1962 – 2	1972 – 4
1943 – 0	1953 – 3	1963 – 3	1973 – 3
1944 – 0	1954 – 4	1964 – 0	1974 – 6
1945 – 0	1955 – 4	1965 – 6	1975 – 2
1946 – 4	1956 – 3	1966 – 4	
1947 – 0	1957 – 4	1967 – 4	
1948 – 2	1958 – 5	1968 – 4	
1949 – 0	1959 – 3	1969 – 3	

⁴⁷⁵ D'aquest mateix 1946 també és la setena edició de *La família dels Garrigues*. Barcelona: Editorial Selecta. Biblioteca Selecta. Gràfiques Londres. 312 pàg.

⁴⁷⁶ L'interrogant correspon a l'obra sobre Andorra i la Seu d'Urgell sense datar.

Recordem que, el juny del 1946, s'obre una escletxa legal que va permetre certa reaparició pública de la cultura catalana, sobretot llibres de folklore, alguns clàssics i poemes; de manera que, Bartolomé Barba, el governador civil de Barcelona, afirmava que «quedaba eliminado el catalán como arma de combate» (SAMSÓ, 1994: 69). A part de la reedició esmentada de Pin i soler, de fet, les publicacions a Reus comencen, precisament, el 1946 de manera agosarada, si ho comparem amb els anys precedents, ja que aquest any es publiquen 4 obres, malgrat que després —encara en aquesta dècada— no hi ha continuïtat i només ens consten 2 obres més el 1948. Així, de la dècada dels anys 1940 només tenim 8 obres. A partir del 1950, però, les publicacions ja comencen a ser més regulars i s'estableix una mitjana de 3,3 obres per any; una mitjana que augmenta moderadament la dècada del 1960: 3,4 —tot i que sobta que, amb aquesta xifra, el 1964 no hi hagi cap publicació i n'hi hagi 6 (que és la xifra més alta de tots els anys d'aquest període, una xifra que només tornem a trobar el 1974) el 1965— i es redueix amb les publicacions compreses entre el 1970 al 1975: 3,16.

4.1. Entitats i temàtiques

A continuació detallem les publicacions temàticament segons l'entitat que les va dur a terme o el tema que tractaven per poder entendre millor qui i/o què es va poder aconseguir publicar en català, tenint en compte que els aspectes culturals catalans més tolerats foren la poesia, per una banda, per tractar-se d'un gènere d'elit, i, per l'altra, el folklorisme, per esdevenir una mostra d'una cultura passada.

a) Assaig i història

Cal tenir present que, el Centre de Lectura de Reus, un especial focus de creació, no es reobre fins al 1948 i que, inicialment, l'activitat en català no hi era gaire present. Per això, s'ha d'esperar fins al 1952 la creació de l'Associació d'Estudis Reusencs, per part d'un conjunt de socis del Centre de Lectura que, precisament, van constituir l'associació en una reunió en aquesta entitat.⁴⁷⁷ La seva labor en aquest àmbit, el de les publicacions, serà d'una importància cabdal. El primer llibre que va editar va ser: *La pesta de l'any 1530 i el pintor Jaume Segarra de Reus* (1952) de Salvador Vilaseca; des d'aquest primer llibre, fins a *Goigs de Reus* (1974) de Salvador Torrell Eulàlia, l'últim del període estudiat, sortiran un total de 50 llibres, 14 dels quals en castellà (o sigui, el 28 %), la resta (36) en català (o sigui, el 72 %, una xifra gens menyspreable, al contrari).

Els llibres en castellà d'aquest període són —les xifres amb què s'introdueixen es refereixen al número de la col·lecció—:

5. *Cincuenta y cinco años de investigación en España* (1953), d'Adolfo Schulten.
8. *Próspero de Bofarull y Próspero de Mermiée. (Una amistad ejemplar)* (1954), de J.E. Martínez Ferrando.
9. *Nuestra Señora de Misericordia y su santuario de Reus* (1954), de Juan Bertran Borràs.
11. *Descripción de mi estimada patria la villa de Reus. Manuscrito inédito del año 1787* (1955).
21. *Anales históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días (Tomo I)* (1959), d'A. de Bofarull i Brocà.
23. *Estudio sobre el proceso del asesinato del general Prim* (1960), d'Antonio Pedrol Rius.

⁴⁷⁷ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 6, desembre de 1952, p. 71.

26. *Anales históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días (Tomo II)* (1961), d'A. de Bofarull i Brocà.
31. *Los alfareros y la ceràmica de reflejo metálico, de Reus, de 1550 a 1650* (Vol. 1r) (1964), de Luisa Vilaseca Borrás.
32. *Los alfareros y la ceràmica de reflejo metálico, de Reus, de 1550 a 1650* (Vol. 2n) (1964), de Luisa Vilaseca Borrás.
33. *Los alfareros y la ceràmica de reflejo metálico, de Reus, de 1550 a 1650* (Vol. 3r. Només il·lustracions) (1964), de Luisa Vilaseca Borrás.
40. *Cirujanos del «Camp» en el siglo XVIII* (1968), de Diego Ferrer.
43. *La revolución de septiembre y el «Diario de Reus»* (1969), de Salvador Aragonès Vidal.
48. *Reus y su entorno en la prehistòria* (Vol. I) (1973), de Salvador Vilaseca Anguera.
49. *Reus y su entorno en la prehistòria* (Vol. II. Només il·lustracions) (1973), de Salvador Vilaseca Anguera.

Les obres en català, per anys són: 1952 – 1, 1953 – 3, 1954 – 3, 1955 – 1, 1956 – 2, 1957 – 2, 1958 -1, 1959 – 3, 1960 – 2, 1961 – 2, 1962 – 1, 1963 – 2, 1965 – 2, 1966 – 2, 1967 – 2, 1968 – 1, 1969 – 1, 1970 – 2, 1971 – 2, 1974 – 1. Es tracta, en concret, de les obres següents:

1. *La pesta de l'any 1530 i el pintor Jaume Segarra de Reus* (1952), de S. Vilaseca Anguera.
2. *Baldomer Galofre Ximenis* (1953), de Josep Iglésies.
3. *Les campanes del nostre campanar* (1953), de Pere Barrufet i Puig.
4. *La imatgeria popular religiosa a Reus* (1953), de Joan Amades.
6. *Amor al rey y a la pàtria. Vinguda de Pere Juan Barceló dit Carrasplet, en Reus. 1713-1749. Manuscrit set-centista inèdit* (1954), de Celdoni Vilà.
7. *El gremi de blanquers i assaonadors de Reus* (1954), de Lluïsa Vilaseca Borràs.
10. *L'escultor Joan Roig Soler. 1835-1918* (1954), de Josep Iglésies.
12. *Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat* (Volum 1r) (1955), de R. Violant i Simorra.
13. *Vergonya. Narració de costums reusencs* (1956), de Manuel Rocamora.
14. *Diplomatari de sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus, bisbe de Vich* (1956), de Mons. Eduard Junyent.
15. *Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat* (Volum 2n) (1957), de R. Violant i Simorra.

16. *Els topònims de la ciutat i el terme de Reus* (1957), de R. Amigó Anglès.
17. *Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat* (Volum 3r) (1958), de R. Violant i Simorra.
18. *Hospitals medievals de Reus* (1959), de S. Vilaseca Anguera.
19. *Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat* (Volum 4t) (1959), de R. Violant i Simorra.
20. *Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat* (Volum 5è) (1959), de R. Violant i Simorra.
22. *L'epistolari de Pròsper de Bofarull a Salvador Brocà* (1960), de Josep Iglésies.
24. *L'escultor Joan Rebull* (1960), de Josep Selva i Vives.
25. *Metges, cirurgians i apotecaris reusencs dels segles XIII-XVI. La confraria dels Sants Metges, de Reus* (1961), de S. Vilaseca Anguera.
27. *Costumari de la Selva del Camp* (1961), d'E. Fort i Cogul.
28. *Fortuny* (1962), de Joaquim Folch i Torres.
29. *El «Llibre de la Cadena» de Reus. Règim jurídic de la vila en l'edat mitjana. Vol. 1r. Estudi històric-jurídic* (1963), de J. M. Guix Sugranyes.
30. *El «Llibre de la Cadena» de Reus. Vol 2n. Transcripció i glossari* (1963), de Josep M. Guix Sugranyes.
34. *Coses de Reus (Records d'un jove que ja no ho és)* (1965), de Josep Güell i Mercader.
35. *Güell i Mercader i el segon volum de Coses de Reus* (1965), de Josep Iglésies.
36. *Macià Vila Mateu. Esbós biogràfic d'un pròcer industrial progressista de Reus de mitjan segle XIX* (1966), de Pere Benavent de Barberà.
37. *Calaixera de romanços reusencs* (Vol. I) (1966), d'Esteve Busquets Molas.
38. *Calaixera de romanços reusencs* (Vol. II) (1967), d'Esteve Busquets Molas.
39. *Calaixera de romanços reusencs* (Vol. III. Estoig amb romanços originals) (1967), d'Esteve Busquets Molas.
41. *Toponímia dels termes municipals i nuclis de població de Castellvell del Camp i d'Almofter* (1968), de Ramon Amigó Anglès.
42. *Records i siluetes, 1901-1930* (1969), de Josep Serra Pàmies.
44. *Poemes reusencs* (1970), d'Antoni Correig Massó.
45. *El Reial Col·legi d'Argenters de Reus i els seus antecedents* (1970), de Ll. Vilaseca Borràs de Pallejà.
46. *La dansarina Roseta Mauri (1850-1923)* (Vol. I) (1971), de F. Canyameres i J. Iglésies.
47. *La dansarina Roseta Mauri (1850-1923)* (Vol. II) (1971), de F. Canyameres i J. Iglésies.

50. *Goigs de Reus* (1974), de Salvador Torrell Eulàlia.

Aquest conjunt de llibres en català va ser publicat majoritàriament per la Tipografia Empòrium de Barcelona, tot i que els volums anteriors al número 10 van ser publicats per Torrell de Reus; els números 25 i 27 per Tallers Tesa (també de Barcelona), i *Goigs de Reus* (el número 50) pels Tallers Gràfiques Aluja (de Reus). D'entre aquests títols, només hi ha una dona autora: Lluïsa Vilaseca Borràs (que publica el número 7 i el número 45, a part de publicar en castellà els números 31, 32 i 33). Val la pena ressenyar-ho ja que el llibre que tenim a les mans és d'escriptores i no d'escriptors.

L'Associació d'Estudis Reusencs (en néixer: Asociación de Estudios Reusenses) pretenia, tal com ho puntualitzen a la *Revista del Centre de Lectura*:

sistematizar la presentación, estudio y difusión biográfica y crítica de nuestros grandes paisanos, y luego la revelación del escenario ciudadano en que ellos y nosotros vimos la luz, o sea la catalogación de la riqueza histórica, arqueológica, artística y folklórica de Reus y Comarca, pero sin cerrarnos en un criterio localista, sin desdeñar las aportaciones ajenas a nuestro acervo cultural, social, y económico y político y sin prescindir de las irradiaciones propias fuera de la órbita local.⁴⁷⁸

I, en concret, amb la col·lecció Rosa de Reus —impulsada per Torrell i Eulàlia, amb Salvador Vilaseca com a home fort (LLANAS, 2006: 72)— dins de la qual apareixen les publicacions esmentades, perquè és l'única col·lecció que activen durant aquest període, pretenien:

enaltecer la labor de los preclaros hijos de Reus y Comarca, así como del estudio de aquellas efemérides, tradiciones y costumbres que el tiempo ha dorado con su pátina y que, de no recogerse actualmente con su propio colorido, se corre el peligro de que se vayan desnaturalizando o diluyendo en su misma vejez.⁴⁷⁹

Es tracta, sobretot, de llibres de caràcter historicoassagístic, malgrat que algunes de les obres són de poesia; en concret: els tres volums d'Esteve Busquets titulats

⁴⁷⁸ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 2, agost de 1952, p. 33.

⁴⁷⁹ *Revista del Centro de Lectura*, núm. 2, agost de 1952, p. 33.

Calaixera de romanços reusencs (1966-1967) i els *Poemes reusencs* (1970) d'Antoni Correig.

Destaca, d'entre els títols, el número 6: *Amor al rey y a la pàtria. Vinguda de Pere Juan Barceló dit Carrasclat, en Reus. 1713-1749. Manuscrit set-centista inèdit* (1954) de Celdoni Vilà; ja que es tracta d'un text sobre el guerriller del Priorat que, durant la guerra de Successió, va lluitar contra les tropes filipistes.

D'altra banda, sense estar publicades per l'Associació d'Estudis Reusencs, queden altres obres assagístiques com les de Joan Besora Barberà i les dedicades a la sardana de Salvador Daroca i Grau o Jordi Pàmies Felip; així com els llibres de Josep Maria Sugañes —a part dels dos volums publicats per l'Associació d'Estudis Reusencs sobre *El «Llibre de la Cadena» de Reus* (1963)—: *Un compositor reusenc del segle XIX. El mestre Guix* (1950); *Gaudí, l'arquitecte de l'empenta divina* (1950), i *Sota el cel de Reus. Retaules reusencs evocats en el VIII centenari de la constitució del nucli urbà de Reddis* (1961).

Tampoc pertanyen a cap col·lecció concreta les obres:

-*Cinquantenari de l'establiment Gort dedicat a la venda de diaris i revistes (1916-1966)* (1965).

-PUJOL SOLANELLAS, Dolors (1965):⁴⁸⁰ *Bibliografia de l'il·lustre reusenc Eduard Toda Güell. Treball premiat en el VI Certamen Literari del Centre de Lectura de Reus, celebrat a l'any 1959.*

-OLIVAR, Marçal (1968): *Triptòlem. Explanació d'un mite.*⁴⁸¹

-ANGUERA, Pere (1974): *Reus, panorama.*⁴⁸²

b) Excursionisme

Una altra entitat sobresurt entre les responsables de les obres, tot i que sense l'envergadura de l'Associació d'Estudis Reusencs, és l'Associació Excursionista de Reus que el 1958 publica *Miscel·lània muntanyenca* i el 1965 el *I certamen literari de l'Associació Excursionista de Reus al monestir de Poblet* (que es va dur a terme el 23 d'abril del 1963); així com *Pau Font de Rubinat dins l'àmbit reusenc* (1961), de Josep Iglésies. A més, però, la mateixa associació editarà dues de les obres de Joaquim

⁴⁸⁰ Cal tenir-la especialment en compte per tractar-se d'una dona, a causa de l'escassa presència d'autories femenines —com ja s'ha apuntat en fer referència a Lluïsa Vilaseca Borràs.

⁴⁸¹ Es tracta de l'explicació del mite de Triptòlem acompanyat de la imatge d'escultures en bronze de Joan Rebull.

⁴⁸² Per a més informació: *Revista del Centre de Lectura*, núm. 263, octubre de 1974, p. 1632-1633.

Santasusagna d'aquest període. A part d'aquestes publicacions, Joaquim Santasusagna n'editarà 4 més, sempre reculls de textos, ja siguin publicats en periòdics o conferències llegides: *A eixam. Discursos i conferències* (1968), *Memòries d'un muntanyenc* (1969), *L'escampall* (1971) i *Paraules d'ahir. Articles editorials a «Les Circumstàncies»* (1974) —aquesta darrera de caràcter més ideològic. Per a ell, tal com era general en aquell moment, nacionalisme i excursionisme van agafats de la mà, ens diu —i, en ell, cal llegir-ho en doble sentit: «La terra atrau i crida. El primer dia que l'excursionista convençut anà a muntanya va obrir els ulls de bat a bat. Després, escoltarà el crit i acudirà, sovint, sovint, allà on el seu esperit vibra» (SANTASUSAGNA, 1959: 20).

D'aquesta mateixa temàtica, l'excursionisme, cal consignar una publicació a càrrec del Centre de Lectura: *De Reus a Montsant. Guia itinerària* (1966) i una altra a càrrec de diversos autors —entre els quals Pere Marfany, Francesc Portella o Andreu Vidal— com és la que ja hem indicat que es publica suposadament en la dècada dels anys 1940 sobre la Seu d'Urgell i Andorra.

c) Poesia

Com ja hem anat assenyalant, la poesia era el gènere més permès, per ser també més elitista i per utilitzar-hi, en principi, un llenguatge menys comú. A Reus aquest gènere acapara un nombre gens menyspreable de publicacions. En relació amb la creació poètica, cal destacar la labor duta a terme per Joaquim Santasusagna, que va maldar per la promoció de les velles veus poètiques reusenques i l'aparició de noves, per la qual cosa va promoure diverses iniciatives, com els Maquis de la Poesia, o excursions amb objectiu poètic. Entre les noves veus que es van donar a conèixer en aquest camp, cal remarcar la de Josep Maria Arnavat i Vilaró (autor del primer llibre publicat en català des de la Guerra d'Espanya en aquestes contrades: *Gamma* (1946); del mateix any que la publicació dels *II Jocs Florals d'estar per casa*, o sigui de l'any després d'un dels primers reductes de la resistència cultural a Reus, com ja hem vist) o la de Xavier Amorós. De mica en mica, s'aconseguirà més normalitat en aquest àmbit i les publicacions seran més nombroses; hi sobresurten les quantioses obres de Josep Maria Arnavat i Vilaró (7 en total, en aquest període) i les d'altres poetes reusencs del moment —i afegim en aquest bloc no només els que hi van néixer sinó també els que hi vivien— : Ernest Casajuana, Antoni Correig Massó (en publica 3), Oleguer Huguet, Rafael Vilà Barnils, Pere Benavent i Maria Dolors Vallverdú (l'única dona en aquest àmbit, a part

de les que, com veurem, apareixen en l'*Antologia de la poesia reusenca*); i autors que sense que fossin de Reus hi podien estar més o menys en contacte com: Mn. Ramon Muntanyola, Jaume Melendres, Fabià Ícaro (pseudònim de Joaquim Bargalló i Borràs), Joan Domènech Mas, Isidor Isern Arnau, Josep Callau i Nogués i Àngel Palau Galindo.

En relació amb la poesia, cal destacar els Jocs Florals que, com hem vist, esdevenen la primera manifestació de resistència, en un ambient, això sí, clandestí. En aquest sentit cal ressenyar la publicació dels II Jocs Florals d'Estar per Casa (1946), els Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1948) —aquests publicats amb l'autorització eclesiàstica— i els I Jocs Florals de l'Escola Mowgli (1972), que tot i ser posterior i referir-se a alumnes de primària, aquesta convocatòria, i publicació, deixava clara quina era la voluntat de l'escola (fundada per la pedagoga Àngels Ollé), en uns moments encara repressius.

Un altre cas és el de les *Antologies de la poesia reusenca* que, com hem analitzat, es publiquen des del 1956 fins al 1961, a redós de la Secció de Literatura del Centre de Lectura, gràcies a Bonaventura Vallespinosa, que en aquell moment n'era el president, emmirallades en les *Antologies de la poesia universitària*. Aquí hi destaquen tres veus femenines: la d'Eulàlia Amorós —que, precisament també publica a les *Antologies de la poesia universitària*—, Maria Cabré de Calderó i Francesca Martorell de Domènech.⁴⁸³ Al seu costat hi figuren altres veus, algunes de ja conegudes dels anys previs a la guerra (com ara Ernest Casajuana, Ricard Ballester, Salvador Torrell, Emili Donato...), d'altres de noves, les que precisament es pretenien promocionar a través del Premi Poetes Novells, que instaura el mateix Vallespinosa i que s'inclouen en aquestes antologies (Jordi Gebellí o Ricard Quintana, a part de la ja citada Maria Cabré de Calderó). D'altra banda, de caràcter purament religiós i anònim trobem l'obra *Salms i cants litúrgics* (1965).⁴⁸⁴

La poesia, per tant, fou important en aquesta represa literària. En paraules de Magí Sunyer (2003: 168): «els literats reusencs dels anys 1940, 1950 i 1960, amb poques excepcions i encara després d'aquestes tres dècades, escriuen poesia». Com ja hem vist anteriorment, la majoria d'aquestes publicacions poètiques s'arrelaven en la concepció més noucentista de la poesia —per ser el referent que tenien més present—, sovint tractaven temes vinculats amb la religió —per la qual cosa també era més fàcil

⁴⁸³ Per a més informació, consulteu Toda i Bonet (2013).

⁴⁸⁴ *Salms i cants litúrgics* (1965). Reus: Setmana Litúrgica. 16 p. s. n. De fet, és del mateix any que es publiquen els *Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb* i de dos anys després que s'iniciessin

que s'aconseguissin publicar, per estar relacionades, en certa manera, amb aquell nacionalcatolicisme que promulgava el franquisme— i no es caracteritzaven, precisament, per la qualitat. Hi ha, però, això sí, alguns noms que despunten, que trenquen aquests esquemes, com poden ser el dels germans Amorós (Xavier Amorós i Eulàlia Amorós).

d) Altres

Un cas a part és el del *Discurs pronunciat pel degà dels periodistes local D. Pau Camps i Pascual en el dinar de simpatia envers el mateix, com ex-director del «Diario de Reus» en el centenari de la seva aparició* o la còmica obra de Josep Maria Gort Sardà: *L'elefant torrat. Melón-drama, en tres trompades* (1974);⁴⁸⁵ en paraules de Magí Sunyer (2003: 177): «un autèntic disbarat escènic que tant podem entroncar amb procediments populars, derivats de la tradició pitarresca, com amb la línia avantguardista de Radiguet, Ionesco i els germans Marx». En el cas del teatre, cal tenir en compte que l'any 1966 a Reus va néixer la Tartana.⁴⁸⁶ De la primera meitat de la dècada dels anys 1970 cal suposar que són els dos manuscrits teatrals de Pere Anguera: *Pluja de clemàstecs* (1972)⁴⁸⁷ i *Requiam a cinc veus per un soldat inocen [sic]* (s.a.),⁴⁸⁸ però les deixem fora de l'àmbit d'estudi d'aquest treball per tractar-se simplement de manuscrits. Sí, però que hi incloem el text de Lluís Pasqual: *Reus, París i Londres* (1972), un muntatge teatral estrenat a Reus, al Teatre Fortuny, el 19 de desembre d'aquest 1972. Els textos són de: Pere Mata, Joaquim Maria Bartrina, Josep Ferrer (A. Queri), Joan Puig i Ferrater, Antoni Correig, Xavier Amorós, Ramon Gomis, Gabriel

els Jocs Florals d'estar per casa a l'Institut Pere Mata.

⁴⁸⁵ Per a més informació: *Revista del Centre de Lectura*, número 260, juliol de 1974, p. 1573-1574.

⁴⁸⁶ Per a més informació: *Revista del Centre de Lectura*, número 224, juny de 1971, p. 1007-1010 i Pasqual (1971: 1007-1010).

⁴⁸⁷ *Pluja de clemàstecs* (1972). [Reus]: s. n. 21 f. Es tracta d'un diàleg entre unes persones que s'amaguen d'uns soldats que els persegueixen. Les paraules que s'utilitzen són molt simbòliques de tota la repressió i mortaldat del moment. Així, per exemple, un dels amagats, Anscar, expressa, en clara sintonia amb la fugida nord enllà, tan pròpia de la generació literària dels 70 a la qual pertanyeria Anguera: «El que hem d'aconseguir és sortir d'aquí, escapar-nos i anar lluny. En algun lloc s'acaba aquesta horrible ciutat, en algun lloc deu finir aquesta tirania.» (s. n.) És el personatge que s'entesta, malgrat tot, a lluitar, a mantenir l'esperança, a resistir; malgrat que al final els troben i obren foc contra ells.

⁴⁸⁸ En aquest cas, s'indica que és un text presentat al premi Josep Ferrer, Queri —la qual cosa ens fa pensar que l'anterior manuscrit també es devia presentar a algun premi— i, tot i no estar datat, deu ser més o menys de la mateixa època ja que, com a mínim, el tema sí que és similar. S'hi narra la mort d'un soldat en la «terra de la desventura i del dolor sense fi i de la indigència, una terra mancada de llibertat i de plaers, saturada de presons i dolors» (s. n.).

Ferrater i Lluís Pasqual —que és qui es va encarregar de recollir els textos i confeccionar-los.⁴⁸⁹

⁴⁸⁹ També, en relació amb el teatre, cal tenir en compte que Xavier Amorós guanya el premi Santiago Rusiñol als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Mendoza el 1958 amb l'obra *Història sentimental*, que s'estrena dos anys després a Buenos Aires, però que no es publica fins al 1993.

4.2. Impremtes o editorials

Quant a les impremtes o editorials, hi consten tant empreses reusenques, com: Impremta / Gràfiques Diana, Impremta de Joan i Pelegrí Ferrando, (Arts) Gràfiques (A.) Rabassa, Gráficos Reus / Gràfics Reus, Gràfiques Virgili, Gràfiques Aluja, Josep Arnavat, Tipografia de / Mestre Joan Cunillera (impressor), Llibreria de Joan Grau, Impremta de Vidal... com empreses barcelonines, una molt vinculada amb Reus: la Torrell de Reus o l'Editorial Arca (del mateix Torrell).⁴⁹⁰ N'hi ha també d'alienes com ara: Tipografia Empòrium, Impremta Altés, Arts Gràfiques / Impremta Cuscó, Editorial Dalmau, Tallers Tesa... I també d'altres indrets de la rodalia com: Gràfics Sant Jordi (Alcover), Impremta Fauquer (Flix), Tipografia / Impremta del Monestir de Poblet / Impremta Monàstica...

Podem comprovar, doncs, que, majoritàriament, com és d'esperar per tractar-se de llibres editats a Reus, les impremtes o editorials són reusenques, tot i que també es recorre a empreses barcelonines o d'altres indrets. La dinàmica editorial que es percep a Reus, per tant, enllaça i beu de la permissivitat que s'aconsegueix després de la Segona Guerra Mundial, que facilita, per exemple, que el 1946 s'inauguri oficialment l'Editorial Selecta i que el 1948 aparegui la Biblioteca Excelsa.

És en aquest moment que diverses editorials neixen o reprenen la seva activitat en llengua catalana, malgrat saber que el mercat ha quedat reduït. D'altra banda, en la majoria de casos, les editorials es veuen obligades a optar per determinats valors estètics i/o tendències literàries del passat, com a única fórmula de supervivència del llibre en català, per intentar teixir, així, malgrat tot, opcions de futur (GALLOFRÉ VIRGILI, 1991a).

⁴⁹⁰ L'editorial Torrell de Reus fou iniciada per Salvador Torrell i Eulàlia el 1946. Salvador Torrell i Eulàlia fou un personatge destacat en la societat reusenca de la primera quarta part del segle XX. Tot i que ja n'hem parlat, val la pena centar-nos-hi com a editor. Fou l'impulsor del futurisme i l'avantguarda a Reus i l'editor de les revistes *La Columna de Foc* (1918) i *Reus, 1973* (1923), entre d'altres. Va publicar els opuscles: *El fruit d'una passió* (1918), *Cercant la pau del cor* (1918), *Fritz i Emma* (1922), *Buirac* (1923), *Llibre de Prades* (1982), *Antologia lírica de Santes Creus* (1982), etc. Durant la Dictadura de Primo de Rivera, a causa del seu catalanisme abrandat, fou desterrat fora de Catalunya. En la postguerra fou un dels primers a reprendre les edicions de llibres en català amb l'editorial Torrell de Reus, que tenia com a antecedent la Llibreria Nacional i Estrangera de Reus (1932-39) —que va publicar quinze volums, entre els quals la primera versió catalana de *Climats*, d'André Maurois. L'editorial va publicar més de dos-cents títols entre els quals hi ha el primer llibre de Manuel de Pedrolo: *Ésser en el món*, tots en català —a excepció de *Cartas a un joven poeta*, de Rilke. Habitualment publicava poesia, però també va publicar els nou primers volums de l'Associació d'Estudis Reusencs (1952-54). Des del 1952 va dedicar una atenció especial als goigs (la col·lecció de goigs de Salvador Torrell i Eulàlia és una de les més importants de tot Catalunya) i en va editar diversos centenars, entre els quals destaquen unes devocions de Cardona i els sants de Barcelona. La col·lecció de goigs de Salvador Torrell i Eulàlia és una de les més importants de tot Catalunya i en va publicar alguns, com: *Goigs de Reus* (1974) (SAMSÓ, 1995: 329-336).

4.3. Conclusions

Les primeres edicions durant l'època estudiada a Reus, que bàsicament parteixen de l'obertura del 1946, es releguen, majoritàriament, a tres àmbits: l'historicoassagístic, gràcies sobretot a l'Associació d'Estudis Reusencs; els llibres de poesia (de poesia religiosa, en la majoria de casos, o, si més no, vinculada a temes religiosos) i els llibres sobre excursionisme, un excursionisme amb pretensions nacionalistes, cal puntualitzar-ho. Normalment es tractava de llibres fets per associacions legalitzades, de caràcter estrictament local i amb molts pocs exemplars; per això les devien autoritzar les autoritats franquistes, per tractar-se d'obres menors que no tenien ni gaire importància ni gaire relleu, o això es devien pensar.

Podem copsar, per tant, que durant el franquisme a Reus els àmbits menys reeixits, des del punt de vista de l'edició, són el del teatre, pràcticament inexistent, i el de la novel·la, inexistent del tot. I, en termes de gènere, les dones quasi bé hi són només testimonialment.

En qualsevol cas, però, és notòria la importància de Reus en l'edició en català d'aquests anys, malgrat que el vent no bufés de cara per aconseguir-ho. Si es va aconseguir fou gràcies tant als autors, com als impressors i als editors o a les entitats que hi havia al darrere, que van apostar pel català i no es van deixar acoquinar per les tenalles de la repressió.

De totes maneres, si bé Fabre, Huertas i Ribas (1978: 162) ens parlen d'un camí de normalització en l'edició de llibres catalans que s'inaugura als anys 1960, aquí podem veure com la quantitat de llibres publicats es manté relativament constant al llarg de la dictadura, a partir de l'obertura del 1946 —«el país sencer fou fins al 1946 el desert més implacable de lletra impresa en català» (SAMSÓ, 1994: 53). No es nota, per tant, la diferència entre un moment i un altre. Les publicacions es mantenen sempre entre 0 —com abans del 1946, a excepció del 1942, que és el que trobem en els anys 1947, 1949 i 1964— i 6 —com el 1974 i el 1965. Si segons Llanas (2006: 72), es va maldar per «conquerir o recuperar lectors en català i [...] guanyar espai i presència pública», des de Reus es va contribuir a fer-ho factible. Així, si, com consigna Gallofré (1991a: 148), les autoritats franquistes pretenien «desavesar progressivament de la lectura en llengua catalana», com hem anat veient, es va intentar i es va aconseguir evitar-ho.

CONCLUSIONS GENERALS

Si, tal com s'ha indicat en la introducció, partíem de la hipòtesi que Reus i la seva àrea d'influència van mantenir una activitat cultural, especialment literària, considerable, de clara significació catalanista i antifranquista, aprofitant l'àmbit d'actuació comarcal i la implicació d'efectius procedents de la capital catalana, s'ha demostrat amb evidències procedents de diferents àmbits que aquesta va ser la tònica general en aquell context, sobretot a partir de l'any 1945, amb el desenllaç de la Segona Guerra Mundial.

Quant als àmbits concrets a través dels quals hi preteníem arribar, en relació amb la importància que podia tenir el localisme ha quedat clar que en aquesta zona s'hi van dur a terme propostes que en altres àmbits no s'haurien pogut generar o, en qualsevol cas, no amb la tolerància i permissivitat amb què es comptava en aquest territori, com a focus poc rellevant que el devia considerar les autoritats franquistes. D'aquí que, per exemple, no hi hagi relativament cap problema per tirar endavant els Jocs Florals d'estar per casa (1945-1946) ni els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946-1947), que són els que no compten encara amb cap autorització, o que es puguin realitzar els aplecs de Paretdelgada (1959-1964); unes jornades en les quals es va manifestar la vitalitat de la cultura catalana, malgrat que les autoritats franquistes la volien anorrear.

D'altra banda, també s'ha demostrat l'existència d'uns cenacles culturals rellevants, que van saber promoure i difondre amb força el cultiu d'una llengua i una cultura entre persones de diferent índole i diferent edat, com a fórmula per aconseguir reeixir amb el propòsit.

A més, també s'ha evidenciat que Reus i la seva àrea d'influència van esdevenir un focus important de recuperació cultural, ja que van saber fer extensiva la seva tasca resistent a persones de més enllà de la zona de referència, com passa amb els Jocs Florals, per exemple; amb els aplecs de Paretdelgada, de manera agosarada, i, també, amb les classes de català o, fins i tot, amb les publicacions. Reus, malgrat totes les limitacions del moment, es projecta cap enfora.

En tot aquest escenari, la poesia s'ha mostrat com a vàlvula potent per aconseguir reeixir amb el plantejament de revitalització d'una llengua que es volia morta. Les diferents propostes inicials per tal de recuperar la llengua i la literatura catalanes hi recorren i, tot i que la qualitat no acaba de destacar, sí que el gènere líric apareix com la clau de volta per poder continuar tirant-les endavant.

En penúltim lloc, l'Església s'ha revelat com a fonamental per a la gran majoria de propostes; l'Església de base, és clar, que s'oposava a la dinàmica del nacionalcatolicisme que anava de bracet del franquisme, davant del qual va haver de respondre en diferents ocasions —com passa en relació amb Mn. Muntanyola.

Finalment, es palesa la rellevància de l'excursionisme, tot i que es delati de manera indirecta a través de propostes com els Maquis de la Poesia o la implicació amb els aplecs de Paretdelgada, però apareix com el recurs per tal d'aconseguir la llibertat que el camp obert oferia i, a partir d'aquí, poder promoure certes activitats que, en un altre entorn, serien prohibides i perseguides.

Pel que fa als objectius concrets que es perseguien amb aquest estudi, hem aconseguit aprofundir en els estudis ja realitzats i fer noves aportacions sobre l'àmbit de treball, a partir de noves investigacions i nous arxius públics i privats consultats que ens han permès obtenir informació inèdita per acotar i interpretar millor les actuacions antifranquistes que es van dur a terme. A més, a partir de totes aquestes dades s'ha pogut estudiar i analitzar amb detall la producció cultural en concret en els territoris de la recerca projectada durant el franquisme, per tal de poder-ne fer la valoració adequada, i ressituar Reus en l'escenari de reconstrucció nacional durant la dictadura.

I també s'ha pogut esbrinar l'abast de cadascuna de les iniciatives, perquè en un inici, emparats en la clandestinitat, l'escenari era tancat i reduït —és el cas dels Jocs Florals d'estar per casa—, però de mica en mica, edició rere edició, es pretén cobrir un espai més ampli i més tolerat. De totes maneres, malgrat que s'avanci amb la permissivitat de les iniciatives de manera cronològica, en el cas de les classes de català (ja als anys 1960), cal recórrer altra vegada a la clandestinitat.

D'altra banda, s'ha determinat la fortalesa de la resistència cultural reusenca i saber quina pretensió de construcció nacional buscava. Així, hem vist que es tractava d'una zona amb iniciatives que tímidament prenen força. S'arrenca amb els Jocs Florals d'estar per casa, que es tracta més que res d'un passatemps, però de mica en mica s'aconsegueix que els altres Jocs Florals prenguin més cos; així com passa també amb les *Antologies de la poesia reusenca* (1956-1961) que, no només s'estabilitzen més o menys amb els anys —de per si, enmig d'aquella situació de persecució de la llengua, prou encomiable—, sinó que en l'última publicació pren unes dimensions de relleu. Però és en els aplecs de Paretdelgada quan la iniciativa dels organitzadors obté més vigor, també en clau de construcció nacional, de manera que esdevindran un referent per

als principals artífexs de la resistència —per això hi apareixen vinculades personalitats com Joan Oliver, Miquel Porter i Moix o Josep Espinàs. D'altra banda, la voluntat nacional és notòria en les classes de català tant per correspondència com presencials.

També s'ha establert, sobretot, la importància de l'Església de tarannà més catalanista, que és la que va fer d'aixopluc per la gran majoria de manifestacions culturals que aquí s'han tractat, a excepció, potser, de les *Antologies de la poesia reusenca*, ja que fins i tot en les publicacions, l'aspecte religiós esdevé rellevant. En relació amb l'excursionisme, com s'ha dit, es fa evident que pren importància, tot i que sigui de manera indirecta.

En penúltim lloc, seguint l'ordre dels objectius plantejats en la introducció, s'ha analitzat la importància de la poesia, com a possibilitat —quasi única— a l'hora de donar empenta a la llengua i a la literatura catalanes en aquell panorama coercitiu del règim, a través de les primeres propostes: els Jocs Florals i les *Antologies de la poesia reusenca*. En el primer cas, a través de les composicions premiades, sempre que s'han aconseguit; en el segon, a través de la valoració de cada autor i de les composicions presentades. S'ha vist que es tractava d'una poesia, sobretot, en els primers moments de la represa, més representativa de les possibilitats que podia tenir, que no pas rellevant per la qualitat que hi mostrava, tot i que, de manera gradual, aquesta situació canviï tímidament —com s'esdevé amb els germans Amorós i, és clar, Gabriel Ferrater.

Finalment, amb la recuperació dels noms de les persones que van fer possibles les diferents iniciatives i les que s'hi van implicar, tot i que òbviament sempre quedaran fora alguns noms, especialment en el cas dels aplecs de Paret delgada, per l'envergadura de la proposta, s'ha assolit l'objectiu de visibilitzar totes aquelles persones que, malgrat la situació de persecució de qui manifestava no ser addicte al règim, van maldar per contrarestar l'eficiència del seu propòsit de genocidi cultural.

La tasca d'aconseguir tot el material de partida per a fer aquest estudi no ha estat ni senzilla ni acotada en el temps, però això encara li dona més contingut i relleu. Perquè, malgrat tot, s'han aconseguit els objectius proposats: treure a la llum els actes més rellevants d'aquell període en la zona estudiada i també qui hi havia al darrere donant-los cos, per una banda; així com posicionar adequadament Reus en l'escenari de resistència cultural durant la postguerra; una època convulsa en què, a través de persones concretes, va saber ser un focus important de resistència cultural i construcció nacional.

Com a síntesi de la tesi, comprovem que en el primer moment de l'escenari dictatorial, s'entra en el desert cultural. Caldrà esperar l'obertura posterior a la Segona Guerra Mundial. Així, si nacionalment parlant és a partir del 1945, sobretot, que arrenquen diverses activitats de resistència lingüística i cultural, en el cas de l'estudi realitzat també s'esdevé així. El 1945 és quan trobem la primera iniciativa, els Jocs Florals d'estar per casa, que es realitzen al sanatori de la capital del Baix Camp, l'Institut Pere Mata, en un context molt familiar i carregat de poca seriositat. De mica en mica, però, com donant-se el relleu unes activitats poètiques a les altres, emparades totes —en un inici— sota el nom de «Jocs Florals» —Jocs Florals d'estar per casa (1945-1946), Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946-1947) i Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb (1947)—, aniran dotant als actes de més pompositat i seriositat, fins que s'aconsegueix que, aquelles activitats que havien nascut de manera clandestina es duguin a terme legalment gràcies a l'empara de l'Església, en un context bàsicament en català, tot i que el castellà també hi tingui espai; aquest era el preu que s'havia de pagar per realitzar-los amb l'efervescència que es van dur a terme. En aquestes propostes d'arrel reusenca, però, no només hi participaran reusencs —com Josep M. Arnavat o Oleguer Huguet—, sinó que també s'hi acabaran vinculant gent de fora de l'àmbit d'influència d'aquesta ciutat, com Mn. Camil Geis o Frederic Alfonso Orfila, per exemple.

En aquest primer moment de represa, caldrà abraçar la poesia com a única proposta vàlida. Aquest és el gènere que va dominar l'àmbit literari en un primer moment. Amb l'expressivitat lírica, a més, es fa un front comú a favor del català sense tenir en compte les ideologies o, precisament, assumint que si s'hi donava entrada a un catalanisme d'ampli espectre, o sigui, a persones que, tot i defensar la llengua catalana i el cultiu de literatura en llengua catalana, era addicta al règim, potser era més fàcil no patir represàlies. En tot aquest ambient van apareixent poetes nous, i fins i tot renovadors —com Xavier Amorós—, al costat d'antigues veus —com Antoni Correig. Des de Reus, només es reproduïx l'escenari comú arreu del país.

Malgrat tot, la tònica general, literàriament parlant, és més aviat conservadora i idealista, com a estratègia per fer front a la realitat dura de cada dia o la realitat dura viscuda durant la Guerra d'Espanya. La poesia, davant les adversitats del moment, es refugia en unes actituds estètiques vinculades amb la poesia pura. En un esforç d'essencialització de les opcions que ofería la poesia catalana, la tradició més sòlida que

es troba a l'abast, són les opcions literàries prèvies a la guerra: el Noucentisme, carregat de Simbolisme i de certs valors del Romanticisme. Ens trobem, per tant, en el neonoucentisme, el postsimbolisme i el postromanticisme. I és que les antigues i noves veus poètiques ignoren els nous corrents europeus que aquí amb prou feines s'intueixen. Només alguns dels poetes intenten potenciar les actituds postsimbolistes amb continguts més «humans», com és el cas de Xavier Amorós, que ja introdueix al poema elements més estrictament personals, que després aniran evolucionant, a través de les diferents expressions que el mateix treball exposa.

La literatura catalana d'aquest moment, doncs, ha de recórrer a les romanalles anteriors a la guerra i precàriament introdueix algunes de les noves propostes. La resistència cultural es comença a articular, sobretot, en el camp de la poesia, que és on hi ha més tolerància per part de la censura. Més tard les noves veus s'obriran a totes les possibilitats literàries, procurant treure la literatura catalana d'aquest immobilisme en què es troba; veus que iniciaran un procés d'anàlisi del país, al temps que rememoraran elegíacament tot allò que les modernes transformacions politicsocials faran desaparèixer. És precisament a aquestes noves veus a les quals es pretén donar ales amb el premi tema lliure adreçat a «jovenets» dels I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just (1946) —amb Maria Manent Segimon i Enric Prats Auqué, com a guardonats— o amb el premi adreçat als poetes novells de les *Antologies de la poesia reusena* (1956-1961), en què apareixen altres veus com: Jordi Gebellí i Puig, Maria Cabré de Calderó, Francesca Martorell de Domènch i Gerard Ricart Quintana.

La gran aposta per continuar donant cos i vertebrant la llengua en aquell context, doncs, és la poesia, per ésser la proposta més tolerada i per ésser també l'opció més fàcilment conreable, tenint en compte que la qualitat sovint no era el que més importava, sinó la militància per la llengua, que s'aconseguia estendre a través de la difusió pública que se'n podia fer (oral i escrita). Tanmateix, algunes veus sí que s'escarrassen a oferir una qualitat en els seus textos i sobresurten dins d'aquest entramat poètic, es tracta de veus potents com les dels germans Amorós, Xavier i Eulàlia, o de Gabriel Ferrater.

En la mesura que passen els anys, però, la gosadia s'estén i sempre amb l'Església de base com a gran aliada —una Església catalana que creia en el poble, la seva llengua i la seva cultura—, que és la que dona aixopluc als diferents actes, malgrat les represàlies que puguin patir —i que, de fet, van patir en alguns casos— els mateixos

clergues. Així, a pesar de tot, hi ha certa part de l'Església que dona cobertura a diferents tipus d'actes, més enllà de la poesia —en què, entre d'altres, destaca Mn. Ramon Muntanyola—, com els aplecs de Paretdelgada —amb Mn. Joan Salvat i Mn. Daniel Barenys, a escala local, i els abats de Montserrat i de Poblet, a escala nacional— o les classes de català —amb el vicari Mn. Andreu Tomàs Àvila.

En relació amb els aplecs de Paretdelgada, convergeixen diferents aspectes que fan que aquelles trobades amb el temps esdevinguin tot un símbol de resistència cultural: un intrèpid Isidre Fonts amb molts contactes i molt fervor, una Església que li donava marge i un jovent que, carregat d'energia i d'entusiasme, va fer realitat molt més del que havien imaginat, perquè també ho van saber fer tot amb molta mà esquerra: utilitzant la complicitat d'alguns dels artífexs del règim i recorrent a moltes tapadores i disfresses per aconseguir tolerar aquell escenari, fora d'aquell entorn, senzillament impensable. Van crear un oasi enmig del pedregar que va servir per donar forces a un esperit que es creia més isolat que no pas es va trobar i va saber donar empenta a diferents iniciatives que sortien aleshores i que se n'anaven de la poesia que fins aleshores era l'imperant, amb la convocatòria de premis de tot tipus, també literaris, però abraçant no només la poesia, que incloïen la fotografia, la cançó i el cinema, i que acabaven guanyant figures com: Xavier Amorós, Joan Fuster, Miquel Martí i Pol, Josep Tremoleda Roca, Joaquim Carbó, Feliu Formosa, Delfí Abella, Xavier Garcia, Joan Argenté o Isabel-Clara Simó.

Totes aquestes iniciatives prèvies s'esllangueixen en el temps, de manera especialment virulenta en el cas dels aplecs de Paretdelgada, però ja havien desbrossat el camí, ja havien generat un revulsiu important per fer front al clima repressor del moment, ja havien deixat un pòsit que havia de donar fruit més ençà o més enllà. S'havia guanyat la batalla de la llengua, com queda patent amb l'esdevenidor i també la batalla de la cultura, atès que posteriorment naixeran altres iniciatives per promoure-les i, per exemple, el Centre de Lectura de Reus s'enfortirà com a centre irradiador de la cultura catalana.

Les classes de català que comencen amb timidesa de manera clandestina o semiclandestina, així com les publicacions en català, continuaran després, com a exemple de l'èxit assolit per aquells que van esforçar-se perquè no s'acomplís el genocidi cultural que el franquisme pretenia. Precisament, per aconseguir-ho, van ser importants les primeres passes en la clandestinitat. En el cas de les classes de català, les

classes per correspondència, a Reus prenen molta importància pel grup de persones que es va aconseguir aglutinar al darrere d'aquesta iniciativa —que arrenquen Ramon Amigó i Robert Miralles l'any 1962— i les seves ànsies de fer-la efectiva. Respecte a les publicacions, s'aprofiten de l'obertura del 1946, tot i que destaquin sobretot els llibres de poesia —com els de Josep M. Arnavat i Antoni Correig, per exemple—, els referits a l'excursionsime —que a Reus arrenca amb molta força i, per exemple, per part de l'Associació Excursionista de Reus es publica *Miscel·lània muntanyenca* (1958) i el *I Certamen literari de l'Associació Excursionista de Reus* (1965)— i els referits a l'àmbit historicoassagístic —per la tasca duta a terme per part de l'Associació d'Estudis Reusencs que publica obres com el treball *La dansarina Roseta Mauri* (1850-1923) de Ferran Canyameres i Josep Iglésies.

En molts d'aquests casos és possible que les autoritats permetessin de manera indirecta —sense posar-hi traves— o de manera directa —amb l'autorització— les propostes per tractar-se d'un espai apartat del centre neuràlgic que representava Barcelona i pressuposant que poca repercussió i difusió podien tenir els actes que s'esdevenien des de Reus. Malgrat tot, es va aconseguir de manera força diligent i efectiva iniciatives que van ser significatives no només per a l'àrea en qüestió sinó també més enllà, com és el cas especialment rellevant dels aplecs de Paretdelgada, però també de les classes de català per correspondència, les publicacions i alguns dels actes poètics que es van dur a terme, en què es van vincular persones externes al radi d'actuació de la capital del Baix Camp, com seria el cas dels Jocs Florals del Balneari de Riucorb.

Les classes de català per correspondència, de fet, arrenquen des de Barcelona; els aplecs de Paretdelgada no, però sí que aconseguixen tenir més relleu per la implicació no només dels intel·lectuals i activistes de Barcelona sinó d'arreu dels Països Catalans, com Joan Triadú, Miquel Porter i Moix, Joan Fuster, Jordi Barre, Josep M. Palau i Camps...

Per tot això, s'obren noves vies d'estudi per acabar d'aprofundir en totes les iniciatives dutes a terme durant aquesta època a Reus, conscients que només s'han recollit les més significatives, però que encara hi ha accions de resistència cultural en aquest àmbit per rescatar de l'oblit o per reposicionar en la història convenientment. D'altra banda, es pot seguir el fil de les que s'han descrit per tal de saber cap on van evolucionar i com van fer-ho. Així, per exemple, es pot fer recerca no només sobre la

poesia que acabarà resultant en aquesta contrada passada la dictadura sinó també sobre l'evolució de la narrativa i de les publicacions, en termes generals, que s'hi duen a terme, i els premis que s'hi convoquen, per fer-ne una comparativa o, senzillament, per valorar-ho en el moment en què s'esdevé. Així mateix, també es pot resseguir l'activitat cultural de la Selva del Camp i la d'alguns instigadors dels aplecs de Paretdelgada, com Isidre Fonts, per veure què van acabar generant aquelles trobades.

Les comarques van ésser un bon espai per reconquerir (o per començar a reconquerir) les peculiaritats del poble català. No va ser fàcil i no ho van fer soles, sovint trobem darrere l'empremta d'una Barcelona diletant; una Barcelona, però, que, sigui com sigui, per sortir-se'n de manera exitosa ha de topat amb una realitat propícia, fora de l'àrea metropolitana, que faci possible trencar els esquemes o agafar d'improvist els repressors. Una altra via de recerca, en aquest sentit, seria aprofundir, seguint una metodologia similar, en altres zones suposadament secundàries, perquè potser encara hi ha altres actuacions de la resistència cultural per ressituar en l'escenari global de la lluita antifranquista.

En tot aquest entramat, les dones tenen un paper molt secundari i força invisibilitzat. En els Jocs Florals pràcticament només hi ocupen el paper de muses i en d'altres actes de promoció de la poesia, tot i que hi són, la seva presència és quasi testimonial i prou, com passa en termes generals en les edicions d'aquest moment a Reus o d'autors de la ciutat. De tots els casos ressenyats on obtenen un paper predominant és, en tot cas, en les classes de català; Teresa Miquel hi desenvolupa una tasca referencial i, al seu costat, hi trobem altres persones, homes i dones.

En qualsevol cas, però, és gràcies a tots els resistents i activistes reusencs —o vinculats amb aquesta zona— que hi ha rere els diferents projectes de resistència detallats en el cos del treball —malgrat que el vent no els bufés a favor, perquè el franquisme trepitjava amb força— que es va aconseguir recuperar de manera efectiva la cultura catalana i reconstruir el país que s'havia volgut anihilar. Van saber articular propostes que van generar futur i aportar una mica d'aquella esperança a la qual tan sovint els seus escrits fan referència.

FONTS

1. Arxius

- Arxiu Històric de Reus [AHR]: material divers, en especial fons Eufemià Fort i Cogul
- Arxiu Històric de Tarragona [AHT]: material divers, en especial fons Mn. Ramon Muntanyola (FRM)
- Arxiu personal d'Enriqueta Prats Auqué
- Arxiu personal d'Isidre Fonts Masdeu
- Arxiu personal de Camil Ferrater
- Arxiu personal de Gabriel Xammar
- Arxiu personal de Maria Cabré de Calderó
- Arxiu personal de Maria Josepa Vallvè
- Arxiu personal de Montserrat Amorós
- Arxiu personal de Ricard Ballester Pallerola
- Arxiu personal de Robert Miralles
- Arxiu personal de Roser Poch Abella
- Arxiu personal de Xavier Amorós

2. Fonts hemerogràfiques

Adesel

Destino

Curial

Diàleg. Portaveu de la joventut

Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.

Enderrock

Germanor

Revista del Centre de Lectura

Serra d'Or

3. Fonts orals

- Converses mantingudes amb Maria Cabré de Calderó durant l'estiu de 2002.
- Converses mantingudes amb Enriqueta Prats Auqué durant la primavera de 2004 i l'estiu de 2005.
- Converses mantingudes amb Enric Prats Auqué durant la primavera de 2004 i l'estiu de 2005.
- Converses mantingudes amb Xavier Amorós Solà des de la primavera de 2004 fins a la seva defunció el 2022.
- Converses mantingudes amb Isidre Fonts Masdeu des del 2005 fins al 2024.
- Converses mantingudes amb Maria Josepa Vallvè Caselles durant l'estiu de 2005.
- Converses mantingudes amb Maria Pallach Estela durant l'estiu de 2012.
- Converses mantingudes amb Robert Miralles Gutiérrez durant l'estiu de 2012.
- Converses mantingudes amb Montserrat Amorós Solà durant la primavera del 2020.
- Converses mantingudes amb Gerard Ricart Quintana durant l'estiu del 2024.
- Converses mantingudes amb Oriol Ballester Sadurní durant l'estiu del 2024.
- Converses mantingudes amb Xavier Calderó Cabré durant l'estiu del 2024.
- Converses mantingudes amb les germanes Roser i Maria Manent i el seu nebot Jordi Manent l'estiu del 2024.
- Correspondència electrònica mantinguda amb Josep Guia, l'estiu del 2024.
- Converses mantingudes, a propòsit dels aplecs de Paretdelgada, durant el 2008-2009 amb: Ramon Amigó, Xavier Amorós, Mn. Josep Asens, Josep Antoni Baixeras, Salomé Balsells, Tomàs Barberà, Mn. Daniel Barenys, Elvira Estalella, Jacint Felip, Camil Ferrater, Isidre Fronts, Jacint Arnau i Pilar Olivé, Josep Grau i Garriga, Ferran Jové Hortonedà, Albert Manent, Joaquim Masdeu Guitert, Jordi Pujol Moix, Lluís Sotoca Novell i Conxita Girona, Lluís Maria Sunyer, Joan Triadú i Pilar Vila-Abadal, Sergi Vallverdú i Gabriel Xammar (vegeu l'annex 3.2).

4. Bibliografia

Actes municipals 1947. Reus: Ajuntament de Reus, 1947.

AINAUD I DE LASARTE, Josep M. (1986): «1949: La primera "Antologia poètica universitària"», *Reduccions: revista de poesia*, núm. 31, p. 79-83. Disponible a: <<https://raco.cat/index.php/Reduccions/article/view/46711>> [Consulta: 20 de juny de 2023]

————— (2002): «El redreçament d'un poble», dins *Cultura catalana i franquisme*:

- societat civil i resistència cultural*. Barcelona: Fundació Jaume I, p. 5-6.
- ALSINA I GIRALT, Joan (1990): «Joan Sallarès i Castells, 1893-1971. Assaig de biografia», *Arraona, revista d'història*, núm. 6, p. 47-64.
- AGRUPACIÓ EXCURSIONISTA DE REUS (1965): *I Certamen Literari de l'Associació Excursionista de Reus al Monestir de Poblet*. Homenatge a Josep Prunera i Sedó. 21 d'abril del 1963. Barcelona: Ed. Rafael Dalmau.
- AGUT, Joan (1964): «Presentem el finalista del darrer premi Sant Jordi: Josep A. Baixeras», *Serra d'Or*, maig, p. 59-60.
- AMAT, Jordi (2022): *Vèncer la por: vida de Gabriel Ferrater*. Barcelona: Edicions 62.
- AMAT, Núria (2022): *Memorias de una mujer libre*. Madrid: La Esfera de los Libros.
- AMIGÓ, Ramon (1994): *L'ensenyança de la llengua catalana, des de Reus, sota el franquisme*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.
- (2001): «Secció d'Estudis», *Diàleg*, núm. extraordinari, s. n.
- (2008): «El meu homenatge a Josep Iglésies», disponible a:
<<https://josepiglesies.blogspot.com/2008/>> [Consulta: 20 d'abril de 2014]
- AMORÓS, M. Lluïsa (2023): «2023: Any Xavier Amorós». Disponible a:
<<https://maria-lluisa-amoros.webnode.cat/l/conferencia-any-xavier-amoros-1923-2022/>> [Consulta: 17 de febrer de 2024]
- AMORÓS, Xavier (1984): *No hi ha festa que valgui*. Reus: Centre de Lectura.
- (2000): *Temps estranys. Claroscurs en la llarga postguerra reusenca. Llibre primer, 1941-1950*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2001): «Record Viu», *Diàleg*, núm. extraordinari, s. n.
- (2002): *Temps estranys. Claroscurs en la llarga postguerra reusenca. Llibre segon, 1951-1960*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2004): *Temps estranys. Claroscurs en la llarga postguerra reusenca. Llibre tercer, 1961-1975 (Primera part)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2014): «Josep Recasens i Mercadé, intel·lectual i polític», dins *Revista del Centre de Lectura*, 8 de març. Disponible a:
<<https://www.centrelectura.cat/revistadigital/josep-recasens-i-mercade-intel%C2%B7lectual-i-politic/>> [Consulta: 13 de juny de 2020]
- ANDRADE, María (2023): «Cipriano Martos, el jovent obrero granadino que luchó contra el franquismo en Cataluña», *El independiente de Granada*, 29 d'abril. Disponible a:

- <<https://www.elindependentedegranada.es/blog/cipriano-martos-joven-obrero-granadino-que-lucho-franquismo-cataluna>> [Consulta: 15 de gener de 2024]
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (2004): *Mort i pam*. València: Carena Editors.
- ANGUERA, Pere (1974): *Bibliografia catalana reusenca (1598-1974)*. Reus: Òmnium Cultural.
- (ed.) (1975): *Antologia de la Poesia Reusenca 1975*. Reus: *Setmanari Reus* [separata], núm. 1.201, 19 d'abril.
- (1977): *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana*. Barcelona: Edicions 62.
- (1985): «Pròleg», dins SANTASUSAGNA, Joaquim: *Contra els tòpics*. Reus: Centre de Lectura, p. 3-12.
- (2005): *De les lletres i les arts. Notes d'història cultural*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2005): «Pere Barrufet i els *Memorial de la xeringa*. Unes enigmàtiques curiositats bibliogràfiques», *De les lletres i les arts. Notes d'història cultural*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, p. 228-229.
- ANGUERA, Pere; BONET, Venanci (1972): «Oleguer Huguet», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 234, maig, p. 1174-1175.
- ANGUERA, Pere; GAVALDÀ, Antoni; PUJADAS, Xavier (ed.) (1996): *La premsa a la província de Tarragona durant la Segona República 1931-1936*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- ANÒNIM (1953): «Necrología. El maestro Llongueres Badia», *La Vanguardia Española*, any LXIX, núm. 27270 (14 d'octubre), p. 14.
- ANÒNIM (1957): «Crònica», *Revista de Girona*, núm. 3, p. 67-76.
- ANÒNIM (1959): «Calendari de l'Agrupació», *Germanor*, circular núm. 7, gener, p. 5.
- ANÒNIM (1960): «Ens calen cançons d'ara», *Serra d'Or*, núm. 3-4, març-abril, p. 59.
- ANÒNIM (1965): «L'Onze de Setembre», *Butlletí d'informació per Catalunya lliure i socialista*, Front Nacional de Catalunya, desembre, p. 2. Disponible a:
<https://ddd.uab.cat/pub/ppc/araFNC/araFNC_a1965m12n9.pdf> [Consulta: 6 de febrer de 2024]
- ANÒNIM (1977): «Les lectures poètiques al passatge Permanyer», *L'Avenç*, núm. 6, octubre, p. 44-45.
- ANÒNIM (2006): «Oleguer Huguet, fill il·lustre de Vilaplana», *Lo Pedrís*, 27 de desembre, disponible a:

<<https://lopedris.cat/oleguer-huguet-fill-illustre-vilaplana-c3081>> [Consulta: 13 d'agost de 2024]

ANÒNIM (2012): «XV Aplec de Paret Delgada a Selva de Camp», *Llibertat.cat*. Disponible a:

<<https://www.llibertat.cat/2012/05/xv-aplec-de-paret-delgada-a-selva-de-camp-18024>> [Consulta: 8 de setembre de 2019]

ANÒNIM (2024): «L'Aplec de Paret delgada de la Selva del Camp torna el 5 de maig», *Reusdigital.cat*, 5 de maig. Disponible a:

<<https://reusdigital.cat/noticies/agenda/laplec-de-paretdelgada-de-la-selva-del-camp-torna-el-5-de-maig>> [Consulta: 29 de juliol de 2024]

Antologia de la poesia reusenca, anys 1956-1961 i 1975.

Antologia poètica universitària, anys 1949-1950.

ARAGÓ, Narcís-Jordi (2005): «Camil Geis, un noucentista popular», *Revista de Girona*, núm. 229, març-abril, p. 70-75.

ARAGÜEZ RUBIO, Carlos (2006): «La nova cançó catalana: gènesis, desenvolupament i transcendència de un fenomen cultural en el segon franquisme», dins *Pasado y Memoria. España en los años sesenta*, núm. 5, p. 81-97.

ARENAS, Joaquim (2011), s.t., dins *ÒMNIMUM CULTURAL: Òmnium Cultural. Mig segle fent país*. Barcelona: Ara Llibres, p. 18.

ARITZETA, Margarida (1997): *Diccionari de termes literaris*. Barcelona: Eds, 62, Barcelona.

ARNAVAT, Albert (2011): *1.000 imatges de la Història de Reus*. Reus: Gràfiques Rabassa.

ARQUÉS, Rossend (2015): «Les traduccions teatrals de Bonaventura Vallespinosa», *Quaderns. Revista de Traducció*, núm. 2 (2), p. 75-94.

ARRELATS, CICLE DE XERRADES 04 (2017). «Cap als 50 anys d'Òmnium Baix Camp, amb Teresa Jové i Ció Munté», 29 de gener:

<https://www.ivoox.com/arrelats-cicle-xerrades-04-cap-als-audios-mp3_rf_16960367_1.html> [Consulta: 15 de juliol de 2019]

AULET, Jaume (2000): «La poesia catalana dels anys seixanta i els diversos usos del realisme», *Caplletra*, núm. 28, p. 33-50.

AVELLANER, A. (1964): «Aplec Paret-Delgada», *Tribuna Española: en la província de Tarragona*, núm. 3, p. 14.

- AYMAR I RAGOLTA, Jaume (2019). «Trens i Ribas, Manuel», dins FONTBONA, Francesc; BASSEGODA, Bonaventura: *Diccionari d'historiadors de l'art català, valencià i balear*. Disponible a:
<https://dhac.iec.cat/dhac_p.asp?id_personal=1037> [Consulta: 15 de gener de 2022]
- Ayuntamiento de Reus. Archivo Fotográfico*. Ref. a l'Arxiu Històric de Reus: 7785
020104 – 020236, núm. 1.
- BAIXERAS, Josep A. (1994): *El mas dels Casaments. Tres peces curtes*. Tarragona: Eds. La Gent del Llamp.
- BALASCH TORRELL, Antoni (1925): «La cançó del rodamón», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 137, octubre, p. 223.
- BALCELLS, Albert (2012). *L'Institut d'Estudis Catalans. Una síntesi històrica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BALLESTER, Joan (1962). «Una doble commemoració», dins *Serra d'Or*, núm. 4, abril, p. 1.
- BALLESTER SADURNÍ, Oriol (2020a): «Ricard Ballester, el periodista poeta que es convertí en mestre a Mont-roig», dins *Ressò Mont-roigenc*. Disponible a:
<<https://ressomont-roigenc.cat/ricard-ballester-el-periodista-poeta-que-es-converti-en-mestre-a-mont-roig-1a-part/>> [Consulta: 29 d'abril de 2022]
- (2020b): «Ricard Ballester, de la depuració franquista al refugi en la literatura», dins *Ressò Mont-roigenc*. Disponible a:
<<https://ressomont-roigenc.cat/ricard-ballester-de-la-depuracio-franquista-al-refugi-en-la-literatura-2a-part/>> [Consulta: 29 d'abril de 2022]
- BARDÉS I HUGUET, J. M. (1975): «La Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat des del 1939 fins avui», *Qüestions de Vida Cristiana*, LXXV-LXXVI, p. 112.
- BARRETT, Elizabeth (1850): *Sonnets from the Portuguese*. Londres: Cahpman and Hall.
- BARRUFET, Pere (1935): *Memorial de la Xeringa*. Reus: Imp. Foment de la roca.
- (1948): *XLVIII (48) dijous gras de la Xeringa. Escorcollant bandarrisme en la literatura mèdica-científica-profana*. [Reus:] s. n.
- BATALLER CATALÀ, Alexandre (2018): «“El dit sobre el mapa. Joan Fuster i la descripció del territori”», *Catalan Review*, núm. 32, p. 149-151.
- BATISTA, Antoni (2010): *La carta. Historia de un comisario franquista*. Barcelona: Debate.

- BATLLORI, Miquel (2002). *L'Església i la II República espanyola : el Cardenal Vidal i Barraquer*. València: Editorial Tres i quatre.
- BENAVENT LLINARES, Laia (2018): «La transmissió de les segones opcions de la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra (1918)», treball final del Màster Interuniversitari d'Estudis Avançats en Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat Autònoma de Barcelona, tutoritzat per Neus Nogué Serrano.
- BENET, Josep (1973): *Catalunya sota el règim franquista. Volum I: Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco*. París: Eds. Catalanes de París.
- (1988): «La guerra civil 50 anys després. Visió crítica», dins *Catalunya i la guerra civil (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 11-36.
- (1995): *L'intent franquista de genocidi cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BERENGUER QUERALTÓ, Jordi (2020): «L'evolució literària de Miquel Martí i Pol dels inicis als anys de la poesia social (1944-1969)», tesi doctoral dirigida per Olívia Gassol Bellet i tutoritzada per Enric Cassany Cels a la Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Catalan. Disponible a: https://ddd.uab.cat/pub/tesis/2021/hdl_10803_672050/jbq1de1.pdf [Consulta: 27 de novembre de 2022]
- BERGADÀ I ESCRIVÀ, Mn. Àngel (1991): *La persecució religiosa a la Conca de Barberà*. Montblanc: Parròquia de Santa Maria de Montblanc.
- BLASI RABASSA, R.; POBLET PUIG, A.; FORT COGUL, E.; AGUILÀ MESTRE, A., PUJOL ROIG, F; MASVIDAL BLANCH, M. (1953): «Cartas al Director: El Aplec de Paret Delgada», *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any XIV, núm. 4534 (9 de maig), p. 6.
- BOADA I ARAGONÈS, Eduard (2002): *Mont-roig del Camp. Goigs i ermites*. Valls: Cossetània edicions.
- BOFILL I FERRO, Jaume (1986): *Poetes catalans moderns*. Barcelona: Columna.
- BOIXAREU, Mercè (1993): *Lectures de Carles Riba i Màrius Torres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Boletín Oficial del Arzobispado de Tarragona*. Arzobispado de Tarragona, Tarragona, juliol 1939.

- BONET, Eduard (2009): *Gabriel Ferrater i Robert Musil: entre les ciències i les lletres*. Barcelona: CSIC.
- BONET, Laureano (1983): *Gabriel Ferrater. Entre el arte y la literatura. Historia de una aventura juvenil*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- BONET, Sebastià (1991): «Elas manuals gramaticals i la llengua normativa. Estudis de gramatografia catalana contemporània», tesi doctoral presentada a la Universitat de Barcelona i dirigida pel Dr. Joan Solà Cortassa.
- BOU, Enric (1985): «La poesia», dins RIQUER, COMAS, MOLAS: *Història de la literatura catalana*, vol. XI. Barcelona: Ariel, p. 275-387.
- BUSSÉ ROJAS, Clàudia (2022): «Les escriptors als Jocs Florals de Barcelona (1859-1909)», treball de fi de grau dirigit per la Dra. Margarida Casacuberta a la Universitat de Girona, Facultat de Lletres. Disponible a: <https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/21345/BusseRojasClaudia_Treball.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Consulta: 14 de juliol de 2023]
- CABRÉ, Rosa (1972): «Les antologies reusenques de poesia», *Revista del Centro de Lectura*, núm. 234, maig, p. 2.
- CALBET I CAMARASA, Josep M. i MONTAÑÀ I BUCHACA, Daniel (2001): *Metges i farmacèutics catalanistes*. Valls: Cossetània.
- CAMPS I ARBÓS, Josep; VENY-MESQUIDA, Joan Ramon (2016): *Poètiques de viva veu. L'arxiu sonor de poesia de Joan Colomines i Puig*. Lleida: Pagès editors.
- CAROD-ROVIRA, J. Ll. (1978): «Isidre Fonts, llibreter: “Contestari sempre. També amb els meus”», *Mestral*, del 22 al 28 de setembre, p. 21.
- (1979): «Gabriel Xammar, cooperativista: “Penso el mateix de sempre. Però desenganyat”», dins *Mestral*, del 12 al 18 de gener, p. 22.
- CASAJUANA, Ernest (1925): «Hores d'amor i de dolor», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 135, setembre, p. 200.
- CASAS, Joan (2011): «Notes sobre el repertori de l'ADB i el seu espai d'influència», dins FOGUET, Francesc; SANTAMARIA, Núria; SAUMELL, Mercè: *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona: entre el mite i la realitat. III Jornades de debat sobre el repertori teatral català*. Barcelona: Punctum & GRAE, p. 45-60.

- CASTAÑÉ I MORA, Gemma; AMAT I TEIXIDÓ, Jordi (2003): *75 anys de l'aplec de la sardana. 1925-2002 Calella: Aplec Pairal de Catalunya*. Calella: Agrupació Sardanista de Calella.
- CASTELLET, Josep M. (2009): «Gabriel Ferrater: La passió per la literatura», dins *Seductors, il·lustrats i visionaris: Sis personatges en temps adversos*. Barcelona: Edicions 62, p. 127-143.
- CASTELLET, Josep M.; MOLAS, Joaquim (1963): *Poesia catalana del segle XX*. Barcelona: Edicions 62.
- Centenario de Fortuny. 24 junio-2 julio*. Ayuntamiento de Reus, año de la victoria.
- CLARÍ (1959): «Aplec a la vista», *Germanor*, circular núm. 10, abril, p. 5.
- COCHS I COGUL, Felicià (1959): «Aspiracions...», *Germanor*, circular núm. 10, abril, p. 4.
- (1960): «L'enhonorabona, amics», *Germanor*, circular núm. 18, desembre, p. 4.
- COLL I ALENTORN, Miquel (1992): *Història/2*. Barcelona: Curial Edicions / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- COLOMER I CALSINA, Josep M. (1978): *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*, vol. I i II. Barcelona: Curial.
- COLOMINES I PUIG, Joan (1995): «Fragments de la memòria. Lectura i crítica de poesia en la clandestinitat», *Afers*, núm. 22, p. 611-622.
- CORNUDELLA, Jordi (2003): «Presentació», dins FERRATER, Gabriel: *Poema inacabat*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 9-19.
- CORNUDELLA, Jordi; Perpinyà, Núria (1991): *Àlbum Ferrater*. Barcelona: Quaderns Crema.
- CORNUDELLA OLIVART, Joan (2005): «Sebastià Sánchez-Juan (1904-1974): apunts per a una biografia», *Urtx*, núm. 18, p. 255-274.
- CORT, Manuel (1959): «Enhonorabones», *Germanor*, circular núm. 11 i 12, maig i juny, p. 4.
- CORRETER, Montserrat (1998): «Llibreria Gaudí (Reus): Ca l'Isidre», dins *El Temps*, 20 d'abril, p. 37.
- (2014): «Entre la utopia i la revolta impossible», dins VENTURA, Albert: *Ernest Casajuana. Poesia i teatre*. Tarragona: Edicions del Centre de Lectura / Arola Editors / Publicacions URV, p. 11-13.

- CORTÉS, Santi (1993): *El valencianisme republicà a l'exili*. València: Generalitat Valenciana, Comissió per al V Centenari del Descobriment d'Amèrica.
- CREXELL, Joan (1982): *Els fets del Palau i el consell de guerra a Jordi Pujol*. Barcelona: La Magrana.
- CUARTERO, Lluís; MELLADO, Antonio (dir.) (2024): *Paret delgada. Un fil d'esperança*. [Documental]
- CUESTA, Josefina (2008): *La odisea de la memoria*. Madrid: Alianza.
- CULLERÉ I QUIXAL, Mn. Lluís (1996): *Persecució i martiri a muntanya. Dietari de Mn. Lluís Culleré i Quixal. Farena, 18-31-juliol del 1936*. Lleida: Enquadernacions Fontanet.
- D'ORS, Eugeni (1980): «Discurs presidencial» dins *Quaderns Crema*, núm. 3, maig, p. 73-86.
- DE LA CREU, Joan (1958a): «Dialectes al vol...», *Germanor*, circular núm. 2, agost, p. 3.
- (1958b): «Dialec al vol...», *Germanor*, circular núm. 4, octubre, p. 3-4.
- DÍAZ DE NIN, Carmela (1953): «¡Hip, hip, hip! Paret-Delgada...», *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any XIV, núm. 4534 (10 d'abril), p. 5-6.
- DÍAZ I ESCULIES, Daniel (1996): *L'oposició catalanista al franquisme: El republicanisme liberal i la nova oposició (1939-1960)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- DÍAZ SÁNCHEZ, Pilar (2003): *Historia y fuentes orales: La crisis del franquismo y la transición: El franquismo de los movimientos sociales: homenaje a María Carmen García-Nieto: actas VI Jornadas, Ávila, octubre 1998*. Àvila: Formación Cultural Santa Teresa.
- DIVERSOS AUTORS (1986): *Actes de les IV Jornades d'Història de l'Educació dels Països Catalans*. Barcelona: Societat Catalana d'Història de l'Educació.
- DIVERSOS AUTORS (2013): *L'abat Escarré i les declaracions a Le Monde 14-11-1963*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- DUCH, Montserrat (1996): *Reus sota el primer franquisme 1939-1951*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2003): «El segle XX: la dictadura franquista», dins *Història general de Reus*, vol. IV. Reus: Ajuntament de Reus, p. 267-396.

- DUCH, Montserrat *et al.* (2003): *La literatura de postguerra a Reus. Cultura i ètica*. Reus: Eds. Centre de Lectura de Reus.
- DURAN, Lluís (2024): «La catalanització republicana», *El Temps*, núm. 2079, 15 d'abril, p. 45-49.
- Edición extraordinaria 1948-1958*. Reus: Secció Excursionista de Reus, 1958.
- EL CÍRCOL (2002a): *Imatges d'El Círcol. 150 anys d'una societat cultural recreativa. Reus 1852-2002*. Reus: Rabassa, p. 42.
- (2002b): *Círculo. Reglamento Constitutivo*. [Edició facsímil de l'original manuscrit] Reus: DIN-A Quatre Arts Gràfiques.
- ELS MARGES (1991): «Passat i present de la censura franquista», *Els Marges*, núm. 44, setembre, p. 3-4.
- ENRICH, Maria (1997): *Josep Romeu i Figueras: L'intel·lectual i el poeta*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ERLANDSON, D. A.; HARRIS, E. L.; SKIPPER, B. L.; ALLEN, S. D. (1993): *Doing Naturalistic Inquiry*. Washington: SAGE Publications.
- ESCEFET (1958): «Lexicografie», *Germanor*, circular núm. 4, octubre, p. 2.
- (1959): «Portic», *Germanor*, circular núm. 7, gener, p. 1.
- ESCODA, Jordi (2007). *Memòria històrica d'un reusenc. La Transició*. Valls: Cossetània Edicions.
- ESCOLA, Antoni (1960): «El “com” i el “perquè” de l'excursionisme», dins AER: *Circular per als senyors socis*, desembre, p. 83-84.
- FABRA, Pompeu (1937): *Les principals faltes de gramàtica*. Barcelona: Barcino.
- FABRE, Jaume; HUERTAS, Josep M.; RIBAS, Antoni (1978): *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Barcelona: La Magrana.
- FAULÍ, Josep (1975): «Els premis literaris de la postguerra», *Serra d'Or*, abril, p. 33-36.
- (1980): *Els Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Serveis de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.
- (2002): *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili (1941-1977)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FERRAN, Marc (1992): *Humor i sàtira a Reus: la premsa satírica (1868-1936)*. Reus: Centre de Lectura.
- FERRANDO FRANCÉS, Antoni; NICOLÁS AMORÓS, Miquel (2011): *Història de la llengua catalana (Nova edició revisada i ampliada)*. Barcelona: Editorial UOC.

- FERRANDO PUIG, Emili (2004): «Església i repressió: el franquisme contra l'HOAC», dins PAGÈS I BLANCH, Pelai (dir.): *Franquisme i repressió. La repressió franquista als Països Catalans (1939-1975)*. València: Universitat de València.
- FERRATER, Gabriel (2007): *Vaig néixer a Reus el 20 de maig del 22...* Reus: Ajuntament de Reus / Biblioteca Central Xavier Amorós
- FERRÉ I TRILL, Xavier (2002): «Llibreria Gaudí», *El Punt*, 23 d'abril, p. 10.
- (2001). *Abans i després de «Nosaltres els valencians»*. Barcelona: Curial.
- (2006): *Nació i excursionisme. Biografia intel·lectual de Joaquim Santasusagna*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2009): «Originals de Ressò no publicats», dins *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, abril, p. 495-501.
- (2011): *Antoni Correig, entre l'humanisme cristià i la literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2013): *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori (1925-2011). Aportació a la sociabilitat cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2015): «Censura franquista d'una anotació de dietari de Joan Fuster», *Catalan Review*, núm. 29, p. 95-116.
- FERRER, Joaquim (2008): *Josep Tremoleda. Plantar cara a la por*. Barcelona: Pòrtic.
- FIGUEROLA I CASTELLVÍ, Marta (2002): «15è aniversari (1996)», dins Colla del Fil i l'Agulla, disponible a:
 <<https://colladelfiliagulla.blogspot.com/>> [Consulta: 29 de juliol de 2020]
- Fil per randa* (setembre 1978 – setembre-octubre 1984), núm. 1-31. Òmnium Cultural Baix Camp.
- FOGUET I BOREU, Francesc (2015): «Joan Fuster: “considerado como elemento catalanista” (1963-1969)», *L'Espill*, núm. 49, primavera, p. 92-109.
- FONTCUBERTA I FAMADAS, Judit (2011): «Vallespinosa i Salvat, Bonaventura», dins BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar: *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo, p. 559-561.
- (2002): «Les traduccions de Bonaventura Vallespinosa». AMORÓS SOLÀ, Xavier (coord.): *El Noucentisme a Reus. Ideologia i literatura*. Reus: Edicions del Centre de Lectura, p. 157-176.

- FONTS I MASDEU, Isidre [Isidre] (1958): «Pensant en vosaltres», *GERMANOR*, circular núm. 2, agost, p. 1.
- (1959a): «Carta oberta», *Germanor*, circular núm. 11 i 12, maig i juny, p. 3.
- [Isidre] (1959b): «Fulles de divulgació», *Germanor*, circular núm. 17, novembre, p. 4.
- FONTS PALLACH, Montsant (2010): «El Partit Nacionalista Català (1932-1936)», Ca l'Isidre. Disponible a: <lilibgaudi.wordpress.com> [Consulta: 24 de maig de 2016]
- FORT I COGUL, Eufemià (1977): *Ramon Muntanyola. Testimoni de reconciliació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FRASER, Ronald (1979): *Recuérdalo tú y recuérdalo a otros. Historia oral de la guerra civil española*. Barcelona: Crítica - Grupo editorial Grijalbo.
- FUENTES I GASÓ, Manuel Maria (2017): «La defensa de l'ús públic del català a l'Arquebisbat de Tarragona durant el primer franquisme», dins BELZUNEGUI ERASO, Ángel; SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep; REIG TAPIA, Alberto (coord.): *Església i franquisme*. Tarragona: Publicacions URV, p. 29-84.
- FUSTER, Joan (1950): «València en la integració de Catalunya», *La Nostra Revista*, (Mèxic), núm. 54, juny, p. 136-137.
- (1960): «Apunts per a una rèplica a Vicens i Vives», *Serra d'Or*, núm. 11, novembre, p. 14-15.
- (1961): «Sobre el fet diferencial valencià», *Serra d'Or*, juny, p. 9-10.
- (1962): «Qüestió de noms», *Serra d'Or*, núm. 8-9, agost-setembre, p. 16-20.
- (1979): *Destinat (sobretot) a valencians*. València: Eliseu Climent (ed.).
- GALLÉN, Enric (1988): «La literatura sota el franquisme. De l'ostracisme a la represa pública», dins *Història de la literatura catalana*, vol. X. Barcelona: Ed. Ariel, p. 213-241.
- GALLOFRÉ VIRGILI, M. Josepa (1991a): *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1991b): «Les 'nuevas normas sobre idiomas regionales' i les traduccions durant els anys cinquanta», dins *Els Marges* núm. 44, setembre, p. 5-17.
- GARCIA, Xavier (2001): *Memòria de la Catalunya Nova 1957-2000*. Barcelona: Flor del Vent editorial.

- (2010): «80 anys de Lluís M. Sunyer», *El Punt Avui*, 10 de novembre.
Disponible a:
<<https://www.elpuntavui.cat/article/328762-80-anys-de-lluis-m-sunyer.html>>
[Consulta: 30 de novembre de 2022]
- GARCIA-SEDAS, P. (2009): «Els catalans a Pombo: la tertúlia de Gómez de la Serna»,
dins *Estudis de llengua i literatura catalanes LIX: Miscel·lània Joaquim Molas 4*.
Barcelona: Abadia de Montserrat, p. 124.
- GASSOL I BELLET, Olívia (2017/2018): «El franquisme a Catalunya: intel·lectuals,
cultures i llengües. Balanç i perspectives (2000-2015)», *Journal of Catalan
Studies*, núm. 20, p. 34-63.
- GASSOL, Ventura (1919): «Carta-pròleg», dins TORRELL I EULÀLIA, Salvador: *Cercant la
pau del cor*. Reus: La Fleca.
- (1923): «El calze de Pau Claris», dins *Les tombes flamejants*. Barcelona:
Atenes, A.G.
- GAZIEL (1970): «El desconhort», dins *Quina mena de gent som* i «Discurs en els Jocs
Florals de Ciutat de Mallorca», dins «Vària», a *Obres completes*. Barcelona:
Editorial Selecta, p. 1463-1483 i 1553-1556.
- GEIS, Camil (1942): *Rosa mística*. Sabadell: Successors de Joan Sallent.
- (1987): *Els que he trobat pel camí*. Sabadell: Ed. AUSA.
- GERMANOR (1958): «Volem fer “Pastorets”», *Germanor*, circular núm. 5, novembre, p.
1.
- (1959): «Adeu-siau als bons amics», *Germanor*, circular núm. 8, febrer, p.
1.
- GIBERT I FORTUNY, Oriol (s.a.): «L'agonia de la dansa més bella». Disponible a:
<<https://www.sardanesasantsadurni.org/l-agonia-de-la-dansa-mes-bella>>
[Consulta: 13 de juliol de 2020]
- GIRÓ I PARÍS, Jordi (2001): *El catalanisme del Dr. Carles Cardó. Un referent històric
per a la construcció plurinacional de les Espanyes*. Valls: Cossetània.
- GOMIS, Ramon (1972): «Diàleg amb J. M. Arnavat», *Revista del Centro de Lectura*,
núm. 234, maig, p. 8-12.
- (1998): *El Gabriel Ferrater de Reus*. Barcelona: Proa.
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep et al. (2002): *Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939*.
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- GORT JUANPERE, Ezequiel (2011): *Del Campanaret a Mart: notes biogràfiques de Josep Maria Gort Sardà (Reus 1912-1972)*. Reus: Carrutxa.
- GORT I JUANPERE, Ezequiel; GOMIS I ESPADA, Josep (1994): *Annals de l'Orfeó Reusenc (1918-1993)*. Reus: Orfeó Reusenc.
- GORT I SARDÀ, José M. (1953). *Selección de reusenses notables*. Reus: Diana.
- GRAU I PUJOL, Josep M. (2012): «Recordant la figura d'Armand Puig i Ribas: Selecció del seu epistolari amb Eufemià Fort i Cogul (1954-1979)», *El Pont-Alt*, La Selva del Camp, agost, p. 11-14.
- (2014): «La defensa de Mn. Ramon Muntanyola davant de Benjamín de Arriba i Castro, arquebisbe de Tarragona, per l'edició de la revista *Ressò* (1952)», *Podall*, núm. 3, p. 165-180. Disponible a: <https://www.raco.cat/index.php/Podall/article/view/295492/384158> [Consulta: 8 de juliol de 2022]
- GRAU PUJOL, Josep M.; PIQUÉ PADRÓ, Jordi (1996): «La província de Tarragona durant el franquisme (1939-1976). Política, societat i cultura», a *El fons documental del Centre Penitenciari de Tarragona (1939-1975)*. Tarragona: Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona, p. 37-41.
- GRAU I PUJOL, Josep M.; PUIG I TÀRRECH, Roser (1992): *La Defensa Agrària: una entitat a les arrels d'un país*. La Selva del Camp: Defensa Agrària.
- GRINGOIRE, Pedro (1970): «El abad Escarré, abanderada de la libertad», dins *¡Por Cataluña!*. Mèxic: Ediciones del Orfeó Català, p. 65-75.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi (1980): *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans 1939-1977*. Barcelona: La Magrana.
- HARRINGTON, Thomas P. (2011): «I am a Catalan», *Sàpiens*, núm. 109, octubre, p. 26.
- HERAS CABALLERO, Pedro A. (1991): *La oposición al franquismo en la Comarca de Tarragona (1939-1977)*. Tarragona: Eds. El Mèdol.
- I Certamen Literari de l'Associació Excursionista de Reus al Monestir de Poblet. Homenatge a Josep Prunera i Sedó, 21 d'abril de 1963*. Reus: Rafael Dalmau ed.
- I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb*. Reus: Tallers tipogràfics Joan Cunillera, 1948.
- II Jocs Florals d'estar per casa*. Reus: Edició privada, J. Cunillera impressor, 1946.

- IGLÉSIES, Josep (1976): *Salvador Vilaseca: excursionista científic*. Reus: Associació Excursionista de Reus.
- (coord.) (1979): *Miscel·lània Torrell de Reus: Salvador Torrell i Eulàlia*. Santes Creus: Fundació d'Història i Art Roger de Belfort.
- ISIDRE (1953): «Selva del Campo: Aplec de Paret Delgada», *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.*, any XIV, núm. 4529 (4 d'abril), p. 6.
- JANÉ I RIERA, Albert (1962): *Signe: normes pràctiques de gramàtica catalana*. Barcelona: Vídua de Daniel Cochs i Reig.
- (2000): «Josep Miracle i Montserrat (1904-1998)», *Estudis Romànics*, vol. 22, p. 350-353.
- (2017): «Les classes de català seixanta anys enrere», *Llengua Nacional*, núm. 98, 1r semestre, p. 5-7.
- JOLLES (1958a): «Cronica de una jornada», *Germanor*, circular núm. 1, juliol, p. 4.
- (1958b): «Visio de Paret-Delgada», *Germanor*, circular núm. 2, agost, p. 2.
- (1958c): «Dialects al vol...», *Germanor*, circular núm. 6, desembre, p. 3.
- JORBA I JORBA, Manuel: «Els Jocs Florals», dins RIQUER, COMAS, MOLAS: *Història de la literatura catalana*, vol. VII. Barcelona: Ariel, p. 123-151.
- JULIÀ, Jordi (2007): *L'art imaginatiu: Les idees estètiques de Gabriel Ferrater*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- JUNOY, J. M. (1948): «Costumbrismo magico de Nida de Herrán», dins SANTOS TORROELLA, Rafael: *Cobalto. Arte antiguo y moderno. Surrealismo*. Barcelona: Ediciones Cobalto, p. 73.
- LLANAS, Manuel (2006): *L'edició a Catalunya: el segle XX (1939-1975)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya.
- LLATES, Rossend (1948): «Pròleg», dins CASAJUANA, Ernest: *Evocacions*. Vilanova i la Geltrú: Vives Sabaté.
- LLORT, Abelard (1959): «L'Aplec de Calella», *Germanor*, circular núm. 11 i 12, maig i juny, p. 6.
- MACIÀ, Xavier; PERPINYÀ, Núria (1986): *La poesia de Gabriel Ferrater*. Barcelona: Edicions 62.
- MAGRINÀ LOZANO, Esther (1995): «Una dècada d'ajuntament franquistes, Reus 1939-1948», *Kesse: butlletí del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver*, núm. 17, p. 16-18.
- MALLAFRÈ, Joquim (2005): «Pròleg», dins GEBELLÍ, Jordi: *El deixant del temps*. Tarragona: Arola, p. 9-34.

- (2013): «Ramon Amigó i Anglès (1925-2011)», *Estudis Romànics*, núm. 35, p. 709-711.
- MANENT, Albert (1973): «Esquema i balanç d'una generació literària: la de 1951», dins MANENT, Albert: *Literatura catalana en debat*. Barcelona: Ed. Selecta, p. 198-105.
- (1983): «Història interna d'unes declaracions», *Avui*, 13 de novembre de 1983, p. 22.
- (1990): *Semblances contra l'oblit. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Eds. Destino.
- (1999): «Isidre Fonts. Torsimany nacionalista del Camp de Tarragona», dins MANENT, Albert: *En un replà del meu temps. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Proa, p. 175-184.
- MANENT, Albert; CREXELL, Joan (1988): *Bibliografia dels anys més difícils*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1989): *Bibliografia catalana: cap a la represa (1944-1946)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MARFANY, Joan-Lluís (1995: 347): *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Empúries.
- MARÍ, Isidor (2011). Dins Òmnium Cultural. *Òmnium Cultural. Mig segle fent país*. Barcelona: Ara Llibres, p. 14-15.
- MARINAS, José Miguel (2007): *La escucha en la historia oral. Palabra dada*. Madrid: Síntesis.
- MARCO, Joaquim; PONT, Jaume (1980): *La nova poesia catalana. Estudi i antologia*. Barcelona: Eds. 62.
- MARRUGAT, Ramon (2019): *La llibreria de la Rambla i l'alternativa cultural de Tarragona (1968-1980)*. Tarragona: Publicacions URV.
- MARTÍNEZ, Isabel (2020): «Llucieta Canyà, el pas per Reus de "l'eterna criatura emporadnesa"», *Revista digital del Centre de Lectura*, disponible a: <https://www.centrelectura.cat/revistadigital/llucieta-canya/> [Consulta: 27 d'abril de 2023]
- MARTORELL DE DOMÈNECH, Francesca (1926): «Nuvial», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 161, octubre, p. 298-299.
- MARVÀ, Jeroni (1936): *Exercicis de gramàtica*. Barcelona: Barcino.
- MASDEU I GUITERT, Joaquim M. (1979): *1878-1978: L'Ateneu, cent anys de vida*

- selvatana*. La Selva del Camp: autoedició.
- (1987): «Presència castellera a la Selva del Camp», dins *Fulls de treball de Carrutxa*, núm. 21-22, primavera, p. 21-22.
- (2015): «Notícia de Josep M. Castellà Roger», *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, núm. 9, p. 130-133.
- (2020): *Els Aplecs de Paret-delgada (1959-1964): resistència cívica i cultural en el redreçament del país*. Reus: Carrutxa.
- MASIFERN, Ramón (1907): *Patria, Fides, Amor*. Barcelona: Tipografia Catalana.
- MASPONS I ANGLASELL, Francesc (1961): «La unitat dels Països Catalans», *Serra d'Or*, núm. 8, agost, p. 8.
- MASSANA, Mireia (2013): «Els aplecs de Paret-Delgada (1959 – 1964): sardanes i resistència cultural». Treball de recerca de batxillerat inèdit.
- MASSÓ, Jaume: «Records constantinencs del Rector Bergadà, (1916-1924)», *Estudis de Constantí*, Centre d'Estudis. Ajuntament de Constantí, p. 117-130.
- MASSOT, Romà (2015). «El Dr. Romà Massot recorda el seu pare i el seu oncle, metges rapitencs», dins *Galens. Revista del Col·legi Oficial de Metges de Tarragona*, desembre, núm. 191, p. 28.
- (2017). «Joan Massot i Gimeno, metge i escriptor guardonat als Jocs Florals», dins *Revista Ràpita*, núm. 699, p. 32-34.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1973): *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1978): *L'església catalana entre la guerra i la postguerra*. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- (1979a): *Els creadors del Montserrat Modern*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1979b): «La represa del llibre en català a la postguerra», *Els Marges*, núm. 17, setembre, p. 88-102.
- (1996): *El primer franquisme a Mallorca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2003): *Església i societat a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2008): «Joan Fuster i Serra d'Or», *Anuari Verdaguer*, núm. 16, p. 319-342.

- (2013): «Ramon Muntanyola, home d'església, home de país», dins MASSOT I MUNTANER, Josep: *Escriptors i erudits contemporanis*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 165-181.
- MEDINA, Jaume (1989): *Carles Riba (1893-1959)*, vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MIRACLE, Josep (1938): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- MIRALLES, Francesc (2009): *Grau-Garriga a Tarragona*. Barcelona: Diputació de Tarragona / Viena Edicions.
- MIRALLES GUTIÉRREZ, Robert (2007). *Una vida dedicada a la cultura catalana*. Reus: Centre d'Amics de Reus.
- MIRACLE, Josep (1960): *La restauració dels Jocs Florals*. Barcelona: Aymà.
- MIRÓ BALDRICH, Ramon (2007): «Mossèn Muntanyola i la revista *Ressò*», *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, núm. 20, p. 328-348. Disponible a: <<https://www.raco.cat/index.php/Urtx/article/view/169172>> [Consulta: 9 de desembre de 2010]
- MOLAS, Joaquim (1963): «Esquema de la nova poesia catalana» *El llibre de tothom*. Barcelona: Editorial Alcides, p. 75-79.
- (1971): *Una cultura en crisi*. Barcelona: Eds. 62.
- (1977): «La “Selecta”: Una editorial significativa», *L'Avenç*, núm. 6, octubre, p. 39-43.
- (1986): «Pròleg», dins *Antologia poètica universitària 1985*. Barcelona: Els llibres de l'Óssa menor, p. 7-9.
- (1987): *La literatura de postguerra*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- MOLAS, Joaquim; GALLÉN, Enric (1988): «La literatura popular i de consum» dins Riquer, COMAS, MOLAS: *Història de la literatura catalana*, vol. XI. Barcelona: Ariel, p. 301- 353.
- MORALES MONTOYA, Mercè; SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume (a cura de) (2011): *Santiago Sobrequés i Vidal. Historiador, professor i ciutadà (1911-1973)*. Barcelona: Base.
- MOSS, William (1991): «La Historia Oral: ¿Qué es y de dónde proviene?», dins SCHWARZSTEIN, Dora (comp.): *La historia oral*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina, p. 21-35.
- MUNS SALAS, Eva (2012): *Joan Llongueres*. Barcelona: Infiesta.
- MUNTANYOLA, Ramon (1959): *Romiatge per la terra*. Barcelona: Estela.

- (1961): «Diada de la poesia reusenca», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 109, juliol, p. 80.
- (1964): «Entre la vida i les lletres», *Reus. Semanario de la Ciudad*, núm. 650, 26 de setembre de 1964, p. 6.
- (1969): *Vidal i Barraquer, cardenal de la Pau*. Barcelona: Estela.
- (1970): «A propòsit de la joventut», dins *a. l. s.*, Tarragona, any 1, núm. 3, maig, p. 3-4.
- MURGADAS, Glòria (1999): «Adesel, 13 anys de crònica local», *CES Informació*, La Selva del Camp, Centre d'Estudis Selvatans, p. 4-6.
- MURGADES, Josep (1998): «Elogi d'un llibreter», 30 d'agost, p. 5.
- (2000): «La llibreria Gaudí de Reus», dins *Serra d'Or*, març, p. 35.
- NAVÀS, Josep (2001): «Diàleg, portaveu de la joventut. Revista del Fòrum Joventut, de Reus», *Diàleg*, núm. extraordinari, s. n.
- NEU-ALTENHEIMER, Irmela (1983): «Els Jocs Florals de Barcelona. Instrument de recuperació de la llengua i plataforma de prestigi», dins *Serra d'Or*, juliol-agost, p. 21-23.
- NOGALES CÁRDENAS, Pedro (2004): «Cinema amateur i història local de Reus», tesi doctoral dirigida per Pere Anguera Nolla a la Universitat Rovira i Virgili, Departament d'Història, Història de l'Art i Geografia. Disponible a:
<<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0324106-090904/>> [Consulta: 23 de gener de 2015]
- NOMEN, Antoni (2017): *Xavier Amorós o el temps recuperat*. Tarragona: Centre de Lectura, Arola Editors, Publicacions URV.
- NOVAIS, J. A. (1963): «“Le régime espagnol se dit Chrétien mais n'obéit pas aux principes de base du cristianisme” déclare au “Monde” l'abbé de Montserrat», dins *Le Monde*, 14 de novembre, p. 1-4.
- OLESTI TRILLES, Josep (1991): *Diccionari Biogràfic de Reusencs*, vol. 1. Reus: Ajuntament de Reus.
- (1992): *Diccionari Biogràfic de Reusencs*, vol. 2. Reus: Ajuntament de Reus.
- OLIVELLA, Núria; MIRALLES AMADES, Jaume; VERNET BORRÀS, Joan M.: «Els Aplecs de Paretdelgada», dins *Serra d'Or*, juliol-agost de 1980, p. 63-64.
- OLIVER, Bienvenido (1876): *Historia del derecho en Cataluña, Mallorca y Valencia*.

Código de las costumbres de Tortosa, vol. 1. Madrid: Imprenta de Miguel Ginesta.

OLLÉ ROMEU, Josep M. (1991): «Quatre personatges de la Barcelona liberal i revolucionària», dins *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 181-186.

OLLER, Dolors; SUBIRANA, Jaume (2001): *Gabriel Ferrater, «In memoriam»*. Barcelona: Proa.

PALAU, Montserrat (1986): *La narrativa al Camp de Tarragona (1939-1985)*. Reus: Eds. Centre de Lectura de Reus.

PALAU, Montserrat (2016): «Josep Anton Baixeras: compromís i activisme cultural», dins CORRETGER, Montserrat; CASANOVAS, Pompeu; SALVADOR, Vicent (ed.): *El compromís literari en la modernitat. Del període d'entreguerres al postfranquisme (1920-1980)*. Tarragona / Melbourne: Publicacions URV/ RMIT University, p. 177-187.

PALAU I FABRE, Josep (2008): *El monstre i altres escrits autobiogràfics*. Barcelona: Galàxia Gutenberg.

PALOMAR, Salvador (2010): «No em digueu paciència» o «Isidre Fonts: els Jocs Florals de Marsella», dins La Teiera. Disponible a:
<www.lateiera.wordpress.com> [Consulta: 30 de juny de 2020]

PÀMIES, Francesc (1977): «Pròleg», dins ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE REUS: *Miscel·lània muntanyenca. Recull de treballs efectuat amb motiu del Centenari de l'Excursionisme Català i del XXVè aniversari de l'Associació Excursionista de Reus*. Reus: Impremta Monàstica / Abadia de Poblet, p. 7-9.

PÀMIES, Teresa (2007): *Ràdio Pirenaica: emissions en llengua catalana de Radio España Independiente (1941-1977)*. Valls: Cossetània.

PANADÈS, Antoni (2008): «Els Savis de Reus», *Tot Tarragona*, 27 de juny.

PANADÉS I MÍNGUEZ, Glòria (2006): «El farmacèutic català creador de cultura», tesi doctoral dirigida per Josep M. Suñé i Arbussà i Maria del Carmen Vidal i Casero a la Universitat de València, Departament de Farmacologia. Disponible a:
<<https://www.google.cat/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiI7N-vlcCHAxWTSPEDHYvgLkA4FBAWegQICRAB&url=https%3A%2F%2Froderi>>

- c.uv.es%2Fbitstream%2F10550%2F15534%2F1%2Fpanades.pdf&usg=AOvVaw1da-7NdDAsQUQS1b2vvnEY&opi=89978449> [Consulta: 28 de març de 2020]
- PARRAMON I BLASCO, Jordi (1997): *Diccionari de mitologia grega i romana*. Barcelona: Eds. 62.
- (1998): *Diccionari de poètica*. Eds. 62, Barcelona, 1998.
- PASQUAL, Lluís (1971): «Conversa: Bonaventura Vallespinosa», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 223, març, p. 986-987.
- (1971): «Teatre: La Tartana. Grup de teatre independent», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 224, juny, p. 1007-1010.
- PASSERINI, Luisa (2006): *Memoria y utopía: la primacia: la primacía de la intersubjetividad*. València: Universitat de València; Granada: Universitat de Granada.
- PEREA VIRGILI, Maria Eugènia (2014): «La llarga ombra d'Albert Manent», *Lo Floc*, n any XXXV, úm. 207, gener-març, p. 18-23.
- PERERA ROURA, Anna (2020): «Literatura i corrents territorials: els Jocs Florals (1859-1977)», *Estudis Romànics*, vol. 42, p. 345-352.
- PERPINYÀ, Núria (1997): *Gabriel Ferrater: recepció i contradicció*. Barcelona: Empúries.
- Quaderns de l'Exili*, núm. 17, novembre de 1945.
- POBLET I TOUS, Josep (2009): «Presentació», dins MIRALLES, Francesc (2009): *Grau-Garriga a Tarragona*. Barcelona: Diputació de Tarragona – Viena Edicions, p. 8.
- POCA GAYA, Josep (1996): Institut Pere Mata. 100 anys d'història (1896-1996). Reus: Ed. Institut Pere Mata.
- PONS, Marc (2019): «Es publica la primera Constitució de la República Catalana», *El Nacional*, 2 d'octubre, disponible a:
<https://www.elnacional.cat/ca/efemerides/marc-pons-primera-constitucio-republica-catalana_425765_102.html> [Consulta: 16 de juliol de 2021]
- PORTELLI, Alessandro (1991): «Lo que hace diferente a la Historia Oral», dins SCHWARZSTEIN, Dora (comp.): *La Historia Oral*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina, p. 36-51.
- PRATS AUQUÉ, Enric (2020): *Records d'una vida plena. Memòria de la guerra civil (1936-1939), la postguerra, els anys viscuts a la Bassa del Just i les experiències*

viscudes fins avui. Reus: autopublicació.⁴⁹¹

- PROVENCIO CHUMILLAS, Pedro (2002): *Poemas esenciales del simbolismo*. Traducció de Marià Manent. Barcelona: Ediciones Octaedro.
- PUIG I TÀRRECH, Mn. Armand (1991): «Jaume Vidal Alcover i la Selva», *El Pont-Alt*, gener, p. 21.
- PUIG TÀRRECH, Roser (2001): *Casal Selvatà (1954-1978): Església i resistència cultural durant el segon franquisme en una vila del Camp de Tarragona*. Valls: Cossetània Edicions.
- PUIG VALLVERDÚ, Guillem (2018): *La taula del mirall. L'Ateneu i l'associacionisme cultural i polític a la Selva del Camp (1878-1979)*. Aldaia: Editorial Afers.
- PUIGVENTÓS LÓPEZ, Eduard (2012): «L'affaire Rebertés o la alternativa al poder anarquista en Catalunya», dins UCELAY-DA CAL, Enric; GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau (ed.): *Contra Companys, 1936: La frustración nacionalista ante la Revolución*. València: Publicacions UV, p. 151-202.
- PUJALS, Joan M. (1982): «Pròleg», dins MUNTANYOLA, Ramon: *Llocs i focs*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, p. 9-29.
- PUJOL, Enric (a cura de) (1994): *Ferran Soldevila. Textos d'història i política (1924-1967)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2021): «Ferran Soldevila, un clàssic contemporani», *Revista de Catalunya*, núm. 314, abril-maig-juny, p. 38-50.
- PUJOL, Enric; CLARA, Josep (a cura de) (2017): *Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PUYOL, Carme (2013): «Bonaventura Vallespinosa (1899-1987). Un gran traductor arrelat al Centre de Lectura de Reus», *Revista del Centre de Lectura*, disponible a: <<https://www.centrelectura.cat/revistadigital/bonaventura-vallespinosa-1899-1987-un-gran-traductor-arrelat-al-centre-de-lectura-de-reus/>> [Consulta: 10 de setembre de 2024]
- QUER I SARDANYONS, Jordi: «Conversa amb Gabriel Xammar i Sala», *Fonoll*, núm. 133, març-abril 2004, p. 61-64.
- R. C. (1972): «Les antologies reusenques de poesia», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 234, maig, p. 2.

⁴⁹¹ Original facilitat per Jordi Manent.

- RECASENS I MERCADÉ, Josep (2000): *Cartes a un falangista: Reus 1940-1947*. Reus: Eds. del Centre de Lectura.
- RECASENS LLORT, Josep (2003): *La repressió franquista a la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2019): *La repressió franquista a Tarragona*. Tarragona: Publicacions URV / Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona.
- REVENTÓS, Joan (1984): *Amb un altre nom*. Barcelona: Edicions 62.
- RIBAS I JULIÀ, Tomàs (1925): «La desaparició de Pomona», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 123, març, p. 44.
- RICOEUR, Paul (2003): *La memoria, la historia, el olvido*. Madrid: Trotta.
- RIERA LLORCA, Vicenç (1977): «Coexistència dels Jocs?», dins *Serra d'Or*, núm. 208, gener, Barcelona, p. 29.
- RIQUER, B. DE; CULLA, J. B. (1989): *El franquisme i la transició democràtica*. Barcelona: Eds. 62.
- ROIG I FERRAN, Francesc (1982): «Remarques sobre els aplecs de Paret delgada», *Serra d'Or*, núm. 271, abril, p. 45.
- ROIG I QUERALT, Francesc (1981): «Josep Antoni Baixeras, una veu entre dos silencis», *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària*, núm. 2, p. 143-172.
- SALOM I MORERA, Pere (1925): «La desaparició de Pomona», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 123, març, p. 53.
- SALUDES, Isidre (2005): *Santuaris marians de l'arquebisbat de Tarragona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SALVAT, Robert (1958): «Rodolins», *Germanor*, circular núm. 1, juliol, p. 2.
- SALTOR, Octavi (1953): «La poesia de Oleguer Huguet», *Revista del Centre de Lectura de Reus*, núm. 17, novembre, p. 202-203.
- (1977): «Coexistència dels Jocs?», dins *Serra d'Or*, febrer, p. 3-4.
- SAMSÓ, Joan (1994): *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, vol. I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1995): *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- (2003): «La llengua i la literatura catalana a la primera postguerra: de la clandestinitat a la represa pública», dins BRU DE SALA, Xavier; DROPEZ, Carme (coord.): *Exili interior, represa i transició*. Barcelona: Proa.
- SANTASUSAGNA, Joaquim (1958): «Els clubs alpins i el nostre excursionisme», ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE REUS: *Edició extraordinària 1948-1958*. Reus: Rabassa.
- (1959): *Definició de l'excursionisme*. Reus: Associació de Reus / Arts Gràfiques Rabassa, Barcelona: Ed. Dalmau i Jover.
- (1968): *A Eixam*. Reus: Tipografia del Monestir de Santa Maria de Poblet.
- (1969): *Memòries d'un muntanyenc*. Reus: Impremta Monàstica.
- SERRA, Xavier (2023): «Les idees polítiques de Joan Fuster», *Revista de Catalunya*, núm. 321, gener-febrer-març, p. 62-72.
- SERRAHIMA, Lluís (1959): «Ens calen cançons d'ara», dins *Germinàbit*, gener, p. 15.
- SERRAHIMA, Maurici (1972): *Del passat quan era present, vol. I: 1940-1947*. Barcelona: Eds. 62.
- (2004): *Del passat quan era present, vol. II: 1948-1958*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SOBERANAS, Amadeu-J. (1986): «Repressió lingüística a l'Església a la immediata postguerra (1939-1940)», dins *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 703-721.
- SOBREQÜÉS I VIDAL, Santiago (1980): «A la recerca d'una denominació comuna pels homes i les terres dels Països Catalans», *Presència*, núm. 542, novembre, p. 29-32.
- SOLDEVILA, Llorenç (2019): «Daniel P. Grau, “El dit sobre el mapa. Joan Fuster i la descripció del territori”», *Caplletra*, núm. 67, tardor, p. 215-218.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep M.; VILLARROYA, Joan (1994): *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes*. Barcelona: Curial.
- SOPENA BUIXENS, Mireia (2011): *Josep Pedreira, un editor en terra de naufragis: Els llibres de L'Óssa Menor (1949-1963)*. Barcelona: Proa.
- SORONELLAS MASDÉU, Montserrat (2000): *Cooperació agrària a la Selva del Camp 1900-2000*. Tarragona: El Mèdol.

- (2003): «Les cooperatives agràries del franquisme. Desmantellament institucional i ressorgiment del sentiment cooperatiu, 1939-1964», dins *Estudis d'Història Agrària*, núm. 16, p. 65-90.
- (2006): *Pagesos en un món de canvis: Família i associacions agràries*. Tarragona: Publicacions URV.
- SOTORRA, Andreu (2016): *No s'hi invita particularment*. Barcelona: Escac Gabinet de Comunicació.
- SUBIRANA, Lluís (2003): *Catalanisme i sardanisme. Una història compartida*. Tarragona: El Mèdol.
- SUBIRATS I TORREBADELL, Òscar. *Història de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus (1901-2001)*. Reus: Centre de Lectura, 2001.
- SUCRE, Josep M. de (1954): «Proemi», dins BALLESTER PALLEROLA, Ricard: *Perfil reusencs i altres poemes*. Barcelona: Torrell de Reus, p. 9-12.
- (1963): *Memorias I. Del Romanticismo al Modernismo*. Barcelona: Editorial Barna.
- SULLÀ, Enric (1974): «La poesia catalana jove: una alternativa al realisme», dins *Els Marges*, núm. 1, maig, p. 118-125.
- SUNYER, Magí (1984): *Els marginats socials en la literatua del grup modernista de Reus*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- (2002): «La narrativa de Josep Iglésies: els senyals de la terra», dins AMORÓS SOLÀ, Xavier (coord.): *El noucentisme a Reus: ideologia i literatura*. Reus: Centre de Lectura, p. 45-66.
- (2003): «La literatura», dins ANGUERA, P. (dir.): *Història General de Reus*, vol. V. Reus: Ajuntament de Reus, p. 113-203.
- (2003): «Xavier Amorós: del vers a la memòria», dins DUCH, M. *et al.*: *La literatura de postguerra a Reus: cultura i ètica*. Reus: Centre de Lectura, p. 63-94.
- (2004): *Modernistes i contemporanis. Estudis de literatura*. Reus: Eds. Centre de Lectura de Reus.
- SUNYOL OCÓN, Albert (2011a). «Òmnium Baix Camp, quaranta anys seguint el català "fil per randa"», 26 de setembre, *Reusdigital.cat*:
<<http://reusdigital.cat/noticies/mnium-baix-camp-quaranta-anys-seguint-el-catal-fil-randa>> [Consulta: 12 de juliol de 2019]

- (2011b). «El català, els més petits als més grans», 28 de setembre, *Reusdigital.cat*:
<<http://reusdigital.cat/noticies/el-catal-dels-m-s-petits-als-m-s-grans>> [Consulta: 12 de juliol de 2019]
- TARRADELL, Miquel (1962): *La fundació de la ciutat de València*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- TARRAGONA, Josep Maria (1998): *Vidal i Barraquer: de la República al franquisme*. Barcelona: Editorial Columna.
- TASIS, Rafael (1997): *Els Jocs Florals de Barcelona en l'evolució del pensament de Catalunya (1859-1958)*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- TODA, Eduart [sic] (1927): *Discurs presidencial dels Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona: La Renaixensa.
- TODA I BONET, Agnès (2003): «Les antologies de la poesia reusenca», dins DUCH, M.; *et al.*: *La literatura de postguerra a Reus. Cultura i ètica*. Reus: Centre de Lectura, p. 151-187.
- (2006): *Els Jocs Florals de l'àrea d'influència de Reus, en la primera postguerra*. Reus: Edicions del Centre de Lectura.
- (2007a): «Anàlisi de *Qüestió de noms* de Joan Fuster», dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes/LV. Homenatge a Joseph Gulsoy 3*. Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes - Anglo-Catalan Society - Associazione Italiana di Studi Catalani - Deutsch-Katalanische Gesellschaft - North American Catalan Society - Fundació Congrés de Cultura Catalana - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 97-120.
- (2007b): «L'excursionisme a Reus durant el franquisme» dins *Resistència al franquisme i educació no formal*. Banyoles: Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, p. 367-379.
- (2009a): «Els Aplecs de Paret Delgada (La Selva del Camp)», dins *Caramella*, núm. 21, juliol-desembre, p. 39-47.
- (2009b): «Els Aplecs de Paret Delgada (1959-1964)», dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes / LVIII. Miscel·lània Joaquim Molas*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 233-259.
- (2009c): «Vincles entre la Selva del Camp i el *Diccionari català-valencià-balear*» dins *Randa. Miscel·lània Gabriel Llompart/II*, núm. 62. Barcelona:

Institut d'Estudis Baleàrics, Institut Menorquí d'Estudis, Consell Insular d'Eivissa, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 141-150.

————— (2010a): «Los Aplecs de Paret Delgada », dins CABANA IGLESIA, Ana; LANERO TÁBOAS, Daniel; SANTIDRIÁN ARIAS, Victor Manuel (coords.): *Actas del VII Encuentro de Investigadores del Franquismo*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, p. 176-187.

————— (2010b): «Los Aplecs de Paret Delgada (1959-1964). Un oasis de luz en medio de la impuesta oscuridad catalana», dins NAVAJAS ZUBELDIA, Carlos; ITURRIAGA BARCO, Diego (eds.): *II Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*. Logronyo: Universidad de la Rioja, p. 361-370.

————— (2011a): «Josep Anton Baixeras, peça clau en la recuperació cultural de Tarragona», dins DIVERSOS AUTORS: *Josep Anton Baixeras, literatura i acció*. Benicarló: Onada edicions, p. 69-74.

————— (2011b): «La poesia com a represa cultural en la postguerra a l'àrea d'influència de Reus», dins *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 323-331.

————— (2012): «La cultura de la resistència a Reus», dins SEGURA, Antoni; MAYAYO, Andreu; ABELLÓ, Teresa: *La dictadura franquista. La institucionalització d'un règim*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 802-814.

————— (2013): «Les dones poetes a Reus durant el franquisme», dins RODRIGO Victòria i MASDÉU, Fina (coords.): *Lletres reusenques. Reusenques de lletres*. Tarragona: Silva Editorial, p. 53-62.

————— (2014a): «L'ensenyament de la llengua catalana a Reus durant el franquisme», dins MARTÍN ESCRIBÀ, Àlex; PIQUER VIDAL, Adolf; SÁNCHEZ MIRET, Fernando (eds.). *Actes del setzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Universitat de Salamanca, 1-6 de juliol de 2012, vol. I. Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes - Universitat de Salamanca – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 305-316.

————— (2014b): «L'edició en català a Reus durant el franquisme», dins RODRIGO, Victòria; MASDÉU, Fina (coords.): *Biblioteques personals*. Tarragona: Arola Editors, p. 99-121.

- (2017): «Mossèn Josep Asens: una vida de compromís i modèstia», dins *Revista del Centre de Lectura*. Accessible a: <https://raco.cat/index.php/RevistaCLR/article/view/321633> [Consulta: 20 de novembre de 2020]
- (2020): «Teresa Miquel i Pàmies i l'ensenyament del català a Reus», *Revista del Centre de Lectura*. Accessible a: <https://www.centrelectura.cat/revistadigital/teresa-miquel-i-ensenyament-del-catala-a-reus/> [Consulta: 26 de gener de 2023]
- TORRELL I EULÀLIA, Salvador (1919): *Cercant la pau del cor*. Reus: La Fleca.
- (ed.) (1982): *Antologia lírica de Santes Creus*. Santes Creus: Fundació d'Història i Art Roger de Belfort.
- TRIADÚ, Joan (1976): «L'exili dels Jocs Florals», dins *Serra d'Or*. Barcelona, any XVIII, núm. 203, setembre, p. 33.
- (1985): *La poesia catalana de postguerra*. Barcelona: Eds. 62.
- TRICAZ, Enric (2010): *Homes i dones pels carrers de Reus*. Valls: Cossetània.
- V Certamen 1952*. Reus: Publicación de «Revista del Centro de Lectura», 1952.
- VALL I SOLAZ, Xavier (2009): «L'existencialisme en la literatura catalana», *Lluc*, any LXXXVII, núm. 869, juliol-setembre, p. 28-33.
- VALLCORBA I ROCOSA, Jaume (2002): «Record de Manuel Miquel i Planas», *Llengua & Literatura*, núm. 13, p. 487-488.
- (2010): *Obra gramatical i lingüística completa*. Volum 1. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VALLÉS I FARRÉ, Jordi (1958): «El secret de la sardana», *Germanor*, circular núm. 5, novembre, p. 5.
- VALLVERDÚ, Francesc (1960a): «Antologia de la poesia reusenca 1959. Reus, 1960», dins *Serra d'Or*, setembre, p. 19.
- (1960b): «Perquè no, de Josep A. Baixeras.—Ed. Selecta. Barcelona, 1960», *Serra d'Or*, agost, p. 18.
- VALLVERDÚ, Marta (2011). «Els primers anys d'Òmnium Cultural (1)», *L'Avenç*, núm. 374, desembre, p. 26-35.
- (2020): «Països Catalans als anys 60. La proposta de Joan Fuster», *L'Avenç*, núm. 472, octubre, p. 32-45.

- VALLVERDÚ I FELIP, Sergi (1958): «Robert Salvat, un dels primers fundadors de “Germanor”», *Germanor*, circular extraordinària núm. 3, setembre, p. 2.
- [Vallverdú] (1959): «Volem que sigui l'ermita mes acollidora del Camp de Tarragona», *Germanor*, circular núm. 9, març, p. 4.
- VENTURA, Albert (2014): *Ernest Casajuana. Poesia i teatre*. Tarragona: Edicions del Centre de Lectura de Reus / Arola Editors / Publicacions URV.
- VERNET I BORRÀS, Joan (1994): «Les Actituds enfront dels Jocs Florals: el cas de Tarragona de 1868», dins *Revista de Catalunya*. Barcelona, número 86, juny, p. 35-50.
- VI *Certamen Literario 1959*. Reus: Publicación de «Revista del Centro de Lectura», 1963 (tom 1) i 1965 (tom 2).
- VICENS VIVES, Jaume (1960): «Presència catalana», *Serra d'Or*, maig, p. 6-7.
- VIDAL (1963): «Pacem in Terris», dins *Diàleg*, núm. 2, juliol, p. 12.
- VIDAL ROSICH, Plàcid (1921): «Els singulars anecdòtics: Pere Salom i la ciutat de Terrassa», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 40, setembre, p. 303-304.
- VILÀ I BARNILS, Rafael (1951): «Pòrtic», dins CASAJUANA ESCOFET, Ernest: *Sant Bernat de Menthon: poema en vuit estampes*. Reus: J. Cunillera impressor.
- VILANOVA, Mercedes: «Pròleg», dins THOMPSON, Paul: *La voz del pasado. Historia oral*. València: Alfons el Magnànim, p. IX-XVII.
- VILARNAU, Joaquim (2008a): «13 de gener de 1964. El primer Radioscope», dins *Enderrock*, núm. 151, maig, p. 78.
- (2008b): «22 de setembre de 1963. Un dia clar... i català», dins *Enderrock*, núm. 155, setembre, p. 78.
- (2008c): «29 de maig de 1961. El naixement d'Edigsa», dins *Enderrock*, núm. 156, octubre, p. 82.
- (2009a): «20 de juny de 1994. Tots units al voltant de Guillem d'Efak», dins *Enderrock*, núm. 164, juny, p. 80.
- (2009b): «23 d'agost de 1962. Pi de la Serra debuta com a cantant», dins *Enderrock*, núm. 167, setembre, p. 72.
- (2010): «Els 4 Gats», dins *Enderrock*, núm. 172, febrer, p. 42.
- VIRGILI I SANROMÀ, Josep-P. (1982): *Tarragona i la seva premsa 1900-1980*, 2n volum. Tarragona: Edicions de l'Hemeroteca de la Caixa d'Estalvis Provincial de Tarragona.

- WOOLF, Virginia (1933): *Flush*. Richmond (London): Hogarth Press.
- (1938): *Flush*. Traducció al català de Roser Cardús. Barcelona: Josep Janés i Olivé.
- YESTE PIQUER, Elena (2022): *Guanyem amb la llengua: el català durant el franquisme*. Juneda: Editorial Fonoll.

5. Webgrafia

- <<https://cartellistes.blogspot.com/2019/>> [Consulta: 30 de febrer de 2024]
- <<https://boe.es>> [Consulta: 17 de juliol de 2019]
- <[https://escenadigital.institutdelteatre.cat/catalog?Tk=RP&display_type=table&f\[data_creactio_search\]\[\]=1948&f\[has_file_assets_facet_priv\]\[\]=1&f\[type_facet\]\[\]=Programa&page=5](https://escenadigital.institutdelteatre.cat/catalog?Tk=RP&display_type=table&f[data_creactio_search][]=1948&f[has_file_assets_facet_priv][]=1&f[type_facet][]=Programa&page=5)> [Consulta: 30 de febrer de 2024]
- <<https://josepiglesies.blogspot.com/>> [Consulta: 10 de novembre de 2018]
- <https://turaris.net/es/publicacions/articulos_10/s_historia_10/els-jocs-florals-a-banyoles_587> [Consulta: 30 de març de 2023]
- <<https://omnium.cat>> [Consulta: 17 de juliol de 2019]
- <<https://www.culturamataro.cat/escultura-monument-a-tomas-ribas>> [Consulta: 27 de maig de 2024]
- <<https://www.escat.cat/pagines/xavieramoros/xavieramoros1.html>> [Consulta: 6 de setembre de 2022]
- <<https://www.escriitorescantabros.com/escritor/gonzalez-hoyos-manuel.html>> [Consulta: 18 de gener de 2024]
- <<https://www.laselvadelcamp.cat/alcaldes-i-regidors-de-la-selva-del-camp>> [Consulta: 8 de setembre de 2024]
- <<https://www.museunacional.cat/ca/search/content/Nida%20de%20la%20Herran>> [Consulta: 30 de febrer de 2024]
- <<https://www.patrimoniliterari.cat/mapa.php?autor-cerca=Bajona%20Vilaseca,%20Francesc&certamens-punt=20&premi=Flor%20Natural&entitats-punt=20&capcaleres-punt=20>> [Consulta: 25 de juny de 2023]
- <<https://www.viasona.cat/grup/delfi-abella/barbaritats-davui/les-formigues>> [Consulta: 20 de juny de 2024]

ANNEXOS

ÍNDIX

ANNEX 1. ELS JOCS FLORALS A REUS EN CATALÀ	
DURANT EL FRANQUISME	386
1.1. Cronologia dels certàmens	386
1.2. Relació dels autors premiats	387
1.2.1. II Jocs Florals d'estar per casa	387
1.2.2. Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	387
1.2.2.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	387
1.2.2.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	388
1.2.3. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb	388
1.3. Relació dels jurats	389
1.3.1. II Jocs Florals d'estar per casa	389
1.3.2. Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	389
1.3.2.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	389
1.3.2.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	389
1.3.3. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb	389
1.4. Relació de les reines de la festa i dames d'honor	391
1.4.1. II Jocs Florals d'estar per casa	391
1.4.2. Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	391
1.4.2.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	391
1.4.2.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	391
1.4.3. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb	391
1.5. Material escrit: els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	392
1.5.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	392
1.5.1.1. Composicions no premiades	392
1.5.1.2. Contingut de la llibreta de signatures	396
1.5.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just	416
1.5.2.1. Correspondència	416
ANNEX 2. LES ANTOLOGIES DE LA POESIA REUSENCA	419
2.1. Bases del Premi dels Poetes Novells (1957)	419

2.2. Bases del Premi dels Poetes Noveslls (1958)	420
ANNEX 3. ELS APLECS DE PARETDELGADA	421
3.1. Qüestionari sobre els aplecs de Paret delgada	421
3.2. Entrevistes	422
3.2.1. Ramon Amigó	422
3.2.2. Xavier Amorós	424
3.2.3. Jacint Arnau i Pilar Olivé	430
3.2.4. Mn. Josep Asens	433
3.2.5. Salomé Balsells	434
3.2.6. Tomàs Barberà	442
3.2.7. Mn. Daniel Barenys	445
3.2.8. Elvira Estalella	453
3.2.9. Jacint Felip	456
3.2.10. Camil Ferrater	461
3.2.11. Isidre Fonts Masdeu	468
3.2.12. Josep Grau i Garriga	477
3.2.13. Ferran Jové Hortonedà	479
3.2.14. Albert Manent	484
3.2.15. Joaquim Masdeu Guitert	489
3.2.16. Jordi Pujol Moix	497
3.2.17. Lluís Sotoca Novell i Conxita Girona	502
3.2.18. Lluís M. Sunyer	504
3.2.19. Joan Triadú i Pilar Vila-Abadal	511
3.2.20. Sergi Vallverdú	517
3.3. Resum dels aplecs	522
3.4. Aplec del 1961	524
3.4.1. Discurs realitzat pel jurat del I Concurs Literari (1961)	524
3.4.2. Bases del I Concurs fotogràfic (1961)	527
3.5. Aplec del 1962	529
3.5.1. Correspondència Ramon Bastardes – Isidre Fonts (1962)	529
3.5.2. «A la recerca d'una denominació comuna pels homes i les terres dels Països Catalans» (Santiago Sobrequés)	530

3.5.3. Dictamen del jurat sobre el II Concurs Fotogràfic (1962)	541
3.5.4. Butlleta d'adhesió al centenari del naixement de Mn. Antoni M. Alcover (1962)	543
3.6. Aplec del 1964	544
3.6.1. Declaracions de l'abat Escarré a <i>Le Monde</i> 14 de novembre de 1963)	544
3.6.1.1. En versió original	
3.6.1.2. En català	548
3.6.2. «Aplec Paret-Delgada» per A. Avellaner (1964)	552
3.6.3. L'aplec i la festa	555
3.6.4. Informe «Al Servicio de Información de Tarragona»	556
3.7. Més enllà dels aplecs	562
3.7.1. Bases del concurs literari i concurs de la cançó (1965)	562
3.8. <i>Adesel</i>: de la Selva del Camp al món (1953-1965)	565
3.8.1. L'entitat	565
3.8.2. La circular	568
3.8.2.1. Temes	570
3.8.2.2. Llengua	572
 ANNEX 4. LES CLASSES DE CATALÀ: CORRESPONDÈNCIA	 576

ANNEX 1. ELS JOCS FLORALS A REUS EN CATALÀ DURANT EL FRANQUISME

1.1. Cronologia dels certàmens

1945:		I Jocs Florals d'estar per casa
1946:	8 de setembre	I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just
	3 de novembre	II Jocs Florals d'estar per casa
1947:	7 de setembre	II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just
	14 de setembre	I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb

1.2. Relació dels autors premiats

1.2.1. II Jocs Florals d'estar per casa

-Flor Natural:	Josep M. Arnavat
Accèssits:	Rafael Vilà i Barnils F. Xavier Amorós Solà Ramon Amigó Anglès
-Segon Premi:	Francesc Martí Queixalós
Accèssit:	Ferran Sagué
-Tercer Premi:	Oleguer Huguet Ferré
Accèssit:	Oleguer Huguet Ferré Ramón Amigó Anglès Ferran Sagué
-Quart Premi:	Salvador Egea (pseudònim de Ferran Casajuana)
Accèssit:	Joan Massot Gimeno
-Cinquè Premi:	[?]
Accèssit:	[?]
-Premi Extraordinari:	Conchita Llobet i Vicente Ferrer

1.2.2. Els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

1.2.2.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

-Flor Natural:	Rafael Vilà i Barnils
Accèssit:	Josep M. Arnavat i Vilaró
-Tema Amor:	Xavier Amorós Solà
Primer accèssit:	Mn. Ramon Muntanyola
Segon accèssit:	Albert Manent
-Tema Sant Josep:	Antoni Correig
-Tema Fe:	Mn. Ramon Muntanyola
primer accèssit:	Oleguer Huguet

segon accèssit:	Mn. Ramon Muntanyola
-Tema Campanar:	Josep M. Arnavat i Vilaró
-Pàtria: anul·lat	
Accèssit:	Mn. Ramon Muntanyola
-Tema Lliure (jovenets):	[?]
Primer accèssit:	Maria Manent Segimon
Segon accèssit:	Enric Prats Auqué
-Menció honorífica:	[?]
-Tema lliure:	Mn. Ramon Muntanyola
Accèssit:	Josep M. Arnavat i Vilaró

1.2.2.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

-Flor Natural:	Antoni Correig
Accèssit:	Frederic Alfonso i Orfila
-Tema Amor:	Oleguer Huguet Ferré
-Englantina:	Albert Manent
Accèssit:	Mn. Camil Geis
-Viola:	Joan Llongueres
Primer accèssit:	Josep Alsina i Gebellí
Segon accèssit:	Sebastià Sánchez Juan

1.2.3. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb

-Flor Natural:	Josep Clarà i Roca
Primer accèssit:	F. Bajona
Segon accèssit:	Francesc Vilà
-Premi a la Fe:	Frederic Alfonso i Orfila
Accèssit:	Mn. Josep M. Castellà
-Premi a la Pàtria:	Rafel Vilà Barnils
Accèssit:	Manuel González Hoyos
-Premi Ajuntament de Vallfogona:	Eduard Marquez
-Premi Frederic Amat:	Antoni Balasch

Primer accèssit Paños Juliá:	Domènech Juncadella
Segon accèssit Paños Juliá:	Oleguer Huguet
-Premi Direcció Balneari:	Nida de la Herrán de Grau
Primer accèssit:	Xavier Amorós
Segon accèssit:	Tomàs Ribas
-Premi senyors Casas i Domínguez:	Mn. Ramon Muntanyola
-Premi senyor Nicolau Mestres:	Pere Salom i Morera
Primer accèssit Paños Juliá:	Joan Sallarés
Segon accèssit Paños Juliá:	Josep M. Espinàs
-Premi senyor Ramon Puig:	Joaquim Segura
-Premi senyor Antoni Sabater: ⁴⁹²	Mn. Josep Serra
Accèssit senyor Antoni Sabater:	Emili Saleta
-Premi «Vermut Blanc Simó»:	Antoni Cavallé i Joan Massot
Accèssit:	Eduard Guasch, Joan Besora i Eugeni M. Vilaclara
-Premi Junta de Museus:	Ramon Bergadà
-Premi Xalet Sant Jordi:	Antoni Correig

1.3. Relació dels jurats

1.3.1. II Jocs Florals d'estar per casa

President – Antoni Correig

Mantenidor – Lluís Grau

Vocal censor – Mossèn Poblet

Secretari – Antoni Cavallé

1.3.2. Els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

1.3.2.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

President – Joaquim Santasusagna

Mantenidor – Mn. Ramon Muntanyola

Secretari – Marià Manent

1.3.2.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

President – P. Ramon Castelltort

Mantenidor – Joaquim Santasusagna

Secretari – Felip Graugés

1.3.3. I Jocs Florals del Balneari de Vallfogona de Riucorb

President – Mn. Lluís Riba (rector de Vallfogona)

Mantenidor – Mn. Ramon Muntanyola

Vocals – Mn. Manuel Trens, Dr. Salvador Vilaseca, Sr. Frederic Amat i Arnau

Secretari – Sr. Jaume Agudé

1.4. Relació de les reines de la festa i dames d'honor

1.4.1. II Jocs Florals d'estar per casa

Reina de la festa – Pilar Ornos
Dames d'honor – Josefina Cuadrada
 Maria Cinta Pijuan
 Josefina Querol
 Maria Josefa Vallvè
 Filomena Vallvè

1.4.2. Els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

1.4.2.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

Posada de llarg de M. Josepa Vallvè.

Les dames d'honor segurament són les filles d'Enric Prats Martí: Enriqueta, Montserrat, Misericòrdia i Roser.

1.4.2.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

Posada de llarg de M. Enriqueta Prats i Auquer.

Les dames d'honor són alumnes de l'Escola de Dansa Consol Güell de Tarragona.

1.4.3. I Jocs Florals del Balneari Vallfogona de Riucorb

Reina de la festa — Paquita Aguadé i Sans
Dames d'honor — Maria Eulària Amorós
 Isita Baldueza
 Maria Teresa Soteras
 Teresita Taló

1.5. Material escrit: els Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

A continuació s'inclou el material de l'arxiu Enriqueta Prats i M. Josepa Vallvè que, en no estar publicat, hem considerat rellevant de recopilar. Aquests arxius inclouen les composicions presentades als I i II Jocs Florals de la Bassa del Just, que encara es conserven, així com certa correspondència d'Enric Prats i altra documentació relativa a aquestes convocatòries.

En relació amb el material escrit, ens hem limitat a transcriure'l en edició diplomàtica, sense dur a terme cap correcció, per poder copsar millor com presentaven les composicions, perquè considerem que en aquests moments és rellevant la importància que podien posar o no en la correcció lingüística a la vegada que també denota el coneixement lingüístic que tenien de la llengua els diferents autors que es presenten al certamen. En els altres casos: els Jocs Florals d'estar per casa o els Jocs Florals del Baleari de Vallfogona de Riucorb és de suposar que els encarregats de fer-ne les edicions pertinents devien, si més no mínimament, depurar les composicions premiades per atorgar, a la vegada, més unitat i més importància al certamen.

1.5.1. I Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

1.5.1.1. Composicions no premiades

A continuació adjuntem dues composicions no premiades que, malgrat tot, M. Josepa Vallvè conserva.

-Autor: Frederic Alfonso Orfila

Lema: OFRENA.

A la Srta. Mª Josepa Vallvè i Caselles

Amb la flor de l'ametller
heu vestit la vostra vida;
ell floria pel Febrer,
ara vés heu tret florida.

Us vestíeu amb la llum

del blat i de les cireres
i us enjoiava el perfum
de les roses primiceres.

Us vestíeu amb la veu,
la rialla i el somriure
i l'espai il·lumineu
amb un vel d'ocells lliure.

Us vestíeu amb un crit
i amb un xiscle de falzia;
us vestiu amb lluna i nit
i amb joiells de punt de dia.

Us vestíeu de quinze anys
com de quinze perles fines,
i amb blavor d'aigua d'estanys
i olor de tarongines.

Us vestiu amb el vestit
de la vostra juvenesa,
us vestiu amb el delit
d'una ingènua princesa

a qui arriba el Príncep Blau
per camins de fantasia
amb la perla de la Pau
i el clavell de l'Alegria.

Us vestiu amb el candor
de l'ànima vostra pura,
us vestíeu amb l'amor
que ens els vostres ulls fulgura.

Us vestiu amb la bondat
i amb un núvol i una estrella
i amb un vel de castedat,
constel·lat de meravella.

Amb la flor de l'ametller
heu vestit la vostra vida;
ell floria pel Febrer,
ara vós heu tret florida.

-Autor: [?]

Lema: Conhort

Gent estranya, amb fellonia,
vostre tron enderrocat
i en una hora de follia
resta orfe la ciutat.

Perdoneu-los, oh Maria!
és el clam de nostre cor.

Verge de Misericòrdia
mireu-nos amb ulls de amor.

Mes l'aubada d'un gran dia
amb claror de sol novell,
us bastirà, oh Maria!
vostre poble setial bell.

Tots direm amb alegria
i Reus clamarà amb gran plor:

Verge de Misericòrdia

Mireu-nos amb ulls de amor.

1.5.1.2. Contingut de la llibreta de signatures

A Maria Josepa Vallvè Caselles, la gentil, en recort d'aquest dia en que l'han vestit de llarg i en desig de que servi l'ànim lliure.

R. Vilà i Barnils

A Maria Josepa Vallvè i Caselles

Perà dolça companyia
quan la corba de la vida
arribi al seu cap al tard
donar només un esguard
a la llum no decandida
del Record que és Poesia.

Reus, 8 Setembre 46

Arnavat

A Maria Josepa Vallvè
Avança, vola, Regina!
Sobre lilàs i clavells
que la teva petja fina
no els farà tornar mesells.

Tempesta de flors – Tempesta!

Àngels i ocells voleiants
han vestit la carn honesta
de la Reina de la festa
amb mil roses flamejants.

R. Muntanyola

L'últim dels poetes
per bé que el més agraït.

O. Huguet Ferré

Un admirador de totes les manifestacions espirituals, dec fer palesa la meva joia
per la festa d'avui, i expressar la mes sincera felicitació a la Reina de la Festa.

Antoni Correig

Et daria una corona
feta de claror d'estel,
però provo d'enlairar-me
i no puc arribâ al cel.

Xavier Amorós

Després d'aquesta festa tan familiar que te ha obert els camins escabrosos i a la
par florits d'una nova vida, conservis sempre en el teu cor un dolç amor a nostra gran
pàtria Catalunya.

Albert Manent

8.IX.46

A Maria Josepa Vallvè i Caselles el dia 8 de setembre de 1946

Apunta una llum nova al teu esguard;
una alegria tens que sembla melangia.
Abelles i orenetes coronen aquest dia.
Cruixir de sedes i perfum de nard.

Marià Manent

A la meva estimada cosineta Maria Josepa aquest petit record.

Maria Manent

8.IX.46

Josefina Segimon de Manent

Agustina Cisa

Una estrella lluu al cel,
i al meu cor un gran anhel
que la vida que t'espera
sigui pura i encisera.

E. Prats Auqué

8.IX.46

A la meva cosina Maria Josepa Vallvè Caselles en record de la festa del 8-IX-46

Roser Manent

Que sigui la nova vida que vas a començar, estimada amiga, coberta d'una catifa de flors a on la teva petja, ja de dona, pugui passar sense vacilar.

Enriqueta Prats

9-IX-46

A la meva amigueta en el dia de la 'seva grant festa'

Montserrat Prats

Amb recort a la teva entrada a la vida de societat.

A Maria Josepa la flor de les nenes del camp.

[?]⁴⁹³

Moltas felicitats de desitja la teva tia per tots els dies de la teva vida.

Carmen Biarnós Vda. de Caselles

A la reina de la Base del Just

A.M. Ornos Caselles

Desitjo expressarte tot lo que sento, pero lu que et meraixes no u se dire, accepta el meu cariño.

Amparo Bofarull

A la meva estimada neboda moltes felicitats el dia de la teva posada de llarc.

Carmen Caselles de Bofarull

A la meva simpatica neboda amb recort de la teva hermosa festa de la posada de llarc. La teva tieta

Mª Isabel Caselles de Ornos

A la meva neboda Mª Josepa Vallvè Caselles amb motiu de verte per primera vegada el trajo llarç amb tot l'afecte.

Joan Bofarull

⁴⁹³ Hi ha una signatura però no s'entén de qui és.

Que'l bon Deu et doni tota la felicitat de que ets mereixedora, prego en sovintesa.

Antonia Teresita Baldú

Vda. de T. Piñol

A la amiga d'una simpatia innata.

Pilar Ornosa

Al moment de l'entrega de la Flor
Natural a Maria Josepa Vallvè Caselles

Jo us ofreno aquesta flor,
bes de sol i xisclé d'aire.
Si en sabeu guardar la flaire,
devindreu llum i oració.

R. Vilà i Barnils

8 Septembre 1946

A la meva neta que tan estimo

Maria Segimon Vda. Caselles

Un record? Una emoció!
T'he vist reina, t'he vist bella
com el nàixer d'una estrella,
llum,
perfum,
encís, gràcia, il·lusió,
flor encesa. I fit a fit

et mirava amb més delit
perquè feia menys humana
la bandera catalana
que emmarcava'l teu vestit.

Enric⁴⁹⁴

A que et diré jo que n'ho t'hagin ja dit tant bellament tots els poetes?

.....

Un sentiment però tinc per a tú i em prego de manifes-tar-lo.

I es que sento per a tú un maternal desitj de felicitat.

Enriqueta⁴⁹⁵

Un petit recort del teu cusí

Juan Ornos Caselles

Et desitjo moltes felicitats en la teva posada de llarc.

Mª Isabel Ornos Caselles

Amb el desig que el
regnat de Maria Josefa Vallvè
i Caselles no sigui d'un dia,
només; que s'allargui —de
felicitat— tota una vida.

J. Santasusagna

Bassa del Just 8-IX-46

8-9-46

Recurdant el felis dia de la teva posada de llarc.

⁴⁹⁴ Es tracta d'Enric Prats Martí.

Amb amor y desitj de veuret sempre feliç.

Mª Asumció Ferrater

26-IX-46

Al veuret tan bella y formosa en aquest dia que tan vestit de llarc sols puc desitjarte que sigui cada dia mes gran la teva felicitat.

Am tot l'afecte

Teresita Vilanova

Mai podre oblidar dia tan encisadó com el de la teva posada de llarc ple de ilusions i felicitat

Cariñosament

Reus 8-9-46

Mª Josefa Vilanova

La bellesa d'aquesta festa et pressagia una felicitat espiritual que et desitjo de tot cor.

T. Miquel

La bellesa d'aquesta festa no
cabria ni en un raig de llum
pura ni en una matinada
clara i transparent. Tot ha
estat més gran, més bell i més
pur i l'esperit s'hi ha complascut

⁴⁹⁵ Enriqueta era la dona d'Enric Prats Martí.

tant que vessa de joia.

Respectuosament

Ramon A. [Amigó]

Cella lunar

Quart de lluna, semblaves una cella,

i mancava només

que de nineta d'ull te'n fes

la claror d'una estrella

Camil Geis

Setembre del 1946

A la joia que manifesta tothom i et desitjen Maria Josefa, ben humilment i amb
tota la grandiositat no hi vull que hi manqui el desig de dies de millor felicitat

Joan [?]

El dia 8 de setembre

et vares vestir de grant

i ferem una grant festa

una festa triumfant

Misericòrdia Prats

El vestit llarg, que en un moment de festa

t'ha fet hermosa, Reina i dona gran,

de flors i honor t'ha coronat la festa,

i ha obert un mon nou al teu davant;

sigui'l primer anell d'una cadena

de felicitat, sens tura i sense fi,

per riure, sens ombres de cap mena,
i seguí encisada el teu camí.

La mare Maria

Diada de la Nativitat de la Mare de Déu 1946

El vals que vareig ballar amb tu,
Enlaire com la teva música, tant amunt,
que fins als pics de 3.000 metres, no
sabia si era record o continuava dançant
amb tu.

Joan

Bassa del Just 8-9-46

Amb record de la teva diada tan feliç i de la teva posada de llarg.

Bassa del Just 8-9-46

Enric et Llauradó

De la llum i la bellesa
d'aquest jorn sigui plena
la teva vida, en el seu
record allarga la meva

Vida

Mª Mercè Benavent de Torrell⁴⁹⁶

8-Setembre 1946

Tingueu la certesa de que el vostre efimer pero esplendent regnat, perdurará
entre els records mes cars a l'esperit.

Reus IX/46

Antoni Cavallé

⁴⁹⁶ Mercè Benavent era la dona del Salvador Torrell i Eulàlia.

A Maria Josepa Vallvè Caselles en el dia que fou posada de llarg.

Ahir encara infant
tenieu joia plena;
sigueu d'ara endavant
una dona serena.
Si el vostre viure
un dia es veu torbat per un agravi,
feu florir amb un somriure
les dents de neu en la roentor del llavi.

Mireu amb caritat
les febleses dels altres
i fruïeu un goig insospitat.

Si ahir, encara infant,
vivieu sense pena,
sigueu d'ara endavant
una dona serena.

Joan Massot i Gimeno

2 poemes de Salvador Torrell i Eulàlia (1900) Reus

Randes

Lema: Amor

Color de tarda que s'escola
i tremola
i les destres trenen randes
amb boixets

discrets.

Color d'aram i bronze,
i la polifònia
patina, tamisa
el rostre
i la noia els colora
i s'arbor
amb la llum del crepuscle.

Color d'agonia
de setembre
multicolora inflamada
i el pit s'ageganta
i en aquesta hora gran
nasqué l'amor.

I el destre delit, neguit
m'acosta a tu.

Color de tarda
que s'escola i tremola
i fulgura l'encis
de mi cap a tu.

Setembre 946

Aquests poemes concursaren a la festa dels Jocs Florals de la Bassa del Just i no foren premiats. Nota de l'autor.

Poemet de fira

Lema: tu

Dintre la fira multicolora
sonora, esbojarrada

trompetes, collarets
nines, anells, ocells
i flors i agulles,
dintre la fira
m'hi vaig perdre
sedent de joia
dels petits neguits.

Dintre la fira brunzent
de sorolls, colors, brugits
de sabres, pedreria falsa
—els rostres i els esguards
sedents de joia—
i fal·lares de petits,
hi feres cap
entre el color dels vestits
de noies rialleres.

I seure com ni què
feres possible —el teu esguard—
al meu, mirant,
volant cap al cel
de l'il·lusió manyaga
d'una joguina frevola
que m'acostava
i quedava presoner
com aquella joguina
que ens acostava l'esguard.

Dintre la fira multicolora
sonora i esbojarrada
jo et feia el present
—freturós— d'una arcada,
i això era el camí

d'un amor —esquiú—
que el temps dirà
si serà bella fermança.

Salvador Torrell

Fins ara has sigut petita
ara diuen que ja ets gran
si vols arribar a ésser santa
continua essent infant.

Mn. Poblet

A la meva dilecte amiga, en demostració de simpatia i afecte i com a record
d'aquest bell jorn

Teresa Prats

Diada de la Nativitat de la Mare de Déu 1946

Ara que duus vestit llarc
procura fê el passet curt;
no oblidis que pot sê amarg
el goig si ve prematur.
Casajuana setembre 1946

Maria Josepa:

Ya que viniste a la sombra de la Capilla de la Asunción y rodeada de las flores
regadas con la Balsa del Just, Dios te conceda que tu puesta de largo sea una fiesta
continua durante tu vida y que la Comunión recibida hoy en esa querida Capilla te haga
vivir siempre en unión con Jesús adornada de todas flores de virtudes y que nunca se
marchite la belleza de este día. Que siempre María en el Misterio de su Asunción sea tu

Madre y Protectora.

=Septiembre de 1946=
Samuel Rubio, Pbro.

Amb l'esperança —que és entesa— de que sempre m'acompanyaran els sentiments i s'acompliaran els desitjos per vos de tots els que hem assistit a la vostra festa.

Sabater

Maria Albafull de Sabater

Mª Montserrat Sabater Albafull

Jaume Sabater Albafull

Rafel-Antón

Com a penyora de l'inoblidable record que serveim de la teva bella festa; dels nostres desitjos de que sempre siguis tant feliç com aquell dia i de nostra antiga i perdurable amistat.

Domènec Freixa
M. Puigoriol de Freixa

Et veig encara emmitg de poesia, flors, perfums y música presidir, com a reina que'n fóres, la teva gran festa.

Et desitjo tot el que tú més desitgis. La teva amiga.

Rosa

Quant felis com aqueix dia y mes, desitja veuret sempre la teva vella amiga.

Teresa Santasusagna de Tous

Cançó a una noia que es posa de llarg

A Mª Josepa Vallvè Caselles

Amb la flora de l'ametller
tan vestit la vostra vida;
ell florir pel Febrer,
vós pel maig sou tot florida

Us vestíeu amb un crit
i amb un xiscle de follia;
us vestiu amb lluna i nit
i amb joiells de punt de dia.

Us vestíeu de quinze anys
com de quinze perles fines
i amb blavor d'aigua d'estany
i amb olor de tarongines.

Us vestiu amb la bondat
i amb un somni i una estrella
i amb un vel de castedat
constel·lat de meravella.

Us vestiu amb el vestit
de la vostra juvenesa,
us vestiu amb el delit
d'una ingènua princesa

que esperés el Príncep Blau
per camins de fantasia,
amb la perla de la Pau
i el clavell de l'Alegria.

Jo us vestiria amb la neu
de la meva melangia
-infant que em deies: adéu!
pels camins on neix el dia.

No sé quin aire subtil
tustava la vostra porta,
éreu meva al mes d'Abril
i el mes de Maig se us emporta.

Els quinze anys us han desclòs
indexifrables deliris
i és el vas del vostre cos
un desvetllament de lliris.

Sento una mica de fred
com dius la sang se'm fonia,
adéu clavell morenet,
adéu estrella del dia.

Amb la flor de l'ametller
la vostra carn heu vestida.....

Un vent glaçat, de Febrer,
despulla / desfulla la meva vida.

Frederic Alfonso i Orfila

1946

Barcelona, 19 juny 1947

Sonen els violins grans de la juvenesa,
flota la cabellera adolescent,
potser els records, silenciosament,
teixeixen, ara, la més fina seda.

Joan Bofill i Ferro

Com un cigne, calladament suau,
que ostenta sa blancor sota la pau
del cel, i mou les ales a l'atzar,
clavells d'amor i roses per l'esguard
sols coronin el teu món de lleugeres
garlandes, que trenades llargament
sota l'aurora lleu del pensament
arrecerin prop teu les primaveres.

La joia delicada del teu viure
t'obri l'esplai de les hores primeres
amb llarga tremolor d'albada lliure.

12-VIII-1947

Albert Manent

Pax

El do de l'amistat

Sortós aquell qui troba l'amistat,
tan dolça, assossegada i generosa
que no cobeja el mal ni és envejosa
i santifica el viure amb la bondat.
Joiós el cor, pot dir que l'ha guiat

la mà de Déu, que és forta i poderosa,
en aquesta hora trista i espantosa
de l'egoisme més esvalotat!
Ell, de vida l'alt sentit trobava,
quan diu dins una llar s'arrecerava
amb pau del cel és l'amistat sembrada
i aquell amic qui et dona l'abrasada
és Déu meteix, omnipotent i humil!

Joan Llongueres

7 setembre 1947

Una font al camí... i al fi
del camí
una magnolia a mig obrir...
¡i un cant d'ocells al mig!
Ja veus si es ¿poca cosa? El meu desig!

R Castelltort

7-IX-47

Un record solament
que afectuosament
en la joia d'avui en perpetui
l'alegria i la pau
i l'enorme suau
d'aquesta festa sota el cel blau

[?]

Quin cuc de seda
rosega la memòria
que fas del somni?

Sebastià Sánchez Juan

7-IX-1947

Pluja de flors

L'arbre florit, t'atreia en el seu clos,
i tu jugant les branques acarones;
al teu damunt hi cau un tou de flors:
jo penso que la rosa del teu cos,
atreu un vol gentil de papallones.

Felip Graugés

[Aquí hi ha la fotografia d'un músic del moment.]

Carles Cardó prev

Cercle desitjat

Cercle que absorbeix el meu pensar
que't desitjo i temo per igual
ahont l'imprecis atzur oscilant
va teixint red d'esperança.

Cercle encara massa tendre
per mirar-te en ell a tot hora
i no tenir d'averkonyir-se

per la manca de creixent d'auga. /ombra

Cercle de moviment precís
que res et frena i et muda
segueix envoltant endurinte
per a copsar l'esclat d'infinite.

Francesc

Mati: 30-12-56

1.5.2. II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just

1.5.2.1. Correspondència

I)

Guillem Mitjans Llampellas

Consell de Cent, 433 3r-1a

Tel 54942

Barcelona, 28 de juliol del 1947

Sr. Enric Prats i Martí

Reus,

Distingit Sr:

Agraït a la distinció de què em va fer objecte enviant-me el cartell dels II Jocs Florals del Mas de la Bassa del Just, em plau de correspondre-li aportant-hi dues poesies inèdites —l'una de caràcter amatori, propi de la Flor Natural, i l'altre de tema religiós, adient a la Viola— dintre de els condicions que regulen el certamen anunciat.

Ultra això, respectuosament em permeto d'ofrenar a la seva filla una composició fora de concurs, titulada *Catalunya*, en forma que espero que resultarà del gust de tots vostés.

Accepti, doncs, distingit senyor, amb cordials salutacions a la seva llar, l'homenatge dels meus millors sentiments.

Guillem Mitjans Llampellas

II)

Guillem Mitjans Llampellas

Consell de Cent, 433 3r-1a

Tel 54942

Barcelona, 13 d'agost del 1947

Sr. Enric Prats i Martí

Reus,

Distingit Sr:

Sento que no m'hagués trobat a Barcelona, on no esperava tenir l'honor de la seva visita. Ara a l'estiu només baixo a ciutat els matins per anar al despatx (ronda de Sant Pere, núm. 56).

Darrerament he estat premiat als primers Jocs Florals de Sant Just Desvern i als de Sants, i, encara que no tinguéssiu la sort de sortir en el certamen organitzat per vostè, espero donar-me el goig d'acceptar la seva gentil invitació a la festa de casa seva.

Li renova l'expressió de la seva simpatia,

Guillem Mitjans Llampellas

(Masnou)

III)

9.IX.47

Sr. Octavi Saltor

Barcelona

Honorable Senyor:

Justament passat el tràfec de la festa s'imposa un primer deure que vinc a satisfer manifestant-li el profundíssim agraïment d'aquesta família per les delicades atencions rebudes per mitjà de l'amic Torrell Eulàlia. El seu treball dedicat ens impressionà fonament i fou llegit, amb tots els honors, pel Sr. Sánchez Juan. Llàstima que no li fos possible acceptar el càrrec del jurat i ho sentim per la seguretat que tenim de què li hauria plagut força com segurament podrà comprovar perls comentaris que podran fer-li.

Li prego vulgui acceptar aquest recordatori on hi va la composició que ha obtingut la flor natural l'autor de la qual sés que no li és desconegut.

A les preferencies que li tenia com a poeta i a la simpatía que sentia com a correligionari cal afegir-hi, ara, un pregón agraiment. Tres motius que bé podrien un altre dia originar un nou contacte en plan de mantenir el foc sagrat amb uns III Jocs Florals tal com clamen els assistents als què acabem de celebrar.

Tots els de casa, encantats, el saluden amb el major afecte i jo resto seu affim. i devot servidor i admirador.

Enric Prats i Martí

ANNEX 2. LES ANTOLOGIES DE LA POESIA REUSENCA

2.1. Bases del Premi dels Poetes Novells (1957)

Segons la *Revista del Centre de Lectura* (gener de 1957, p. 11):

- 1.- Pueden optar al premio todos los poetas jóvenes e inéditos, reusenses o residentes en Reus y sus comarcas.
- 2.- Las composiciones escritas en lengua catalana y mecanografiadas, no deberán exceder de tres poesías cortas o una larga.
- 3.- El premio consistirá en la recitación pública de la composición o composiciones presentadas en la «Diada de la Poesia Reusenca» y en su publicación en la Antología de Poetes Reusencs con la mención del premio.
- 4.- No será anunciado el jurado calificador que estará constituido por poetas reusenses reconocidos. Oportunamente será publicado el fallo que será asimismo comunicado al poeta premiado.
- 5.- Las composiciones que opten al premio deberán ser remitidas al Sr. Presidente de la Sección de Literatura del Centro de Lectura, calle Mayor 15, Reus, por todo el día 10 de Febrero de 1957.
- 6.- No serán devueltos los originales ni se mantendrá correspondencia a cerca de ellos.

2.2. Bases del Premi dels Poetes Novells (1958)

Segons la *Revista del Centre de Lectura* (març de 1958, p. 35):

La Sección de Literatura del Centro de Lectura abre concurso para la adjudicación del premio anual den Reus y comarcas afines invitándoles a concurrir a él bajo las siguientes bases:

- 1) Los originales inéditos, escritos a máquina y en lengua catalana podrán ser o una composición larga o 3 composiciones cortas con un máximo de 30 para la primera y un máximo de 15 versos y un mínimo de 10 para cada una de las segundas.
- 2) Los originales deberán ser remitidos por todo el día 10 de abril a nombre del Presidente de la Sección de Literatura del Centro de Lectura, calle Mayor, 15, Reus, por todo el día 10 de Febrero de 1958.
- 3) El premio consistirá en la recitación pública de la composición o composiciones premiadas en la «Diada de la poesia reusenca» que se celebrará como todos los años en los salones del Centre de Lectura y en la publicación de la Antología de la poesia reusenca 1958 con mención del premio.
- 4) El Jurado, compuesto por reconocidos poetas reusenses, dará un veredicto y será publicado en la prensa local y comunicado al poeta premiado, remitiéndole adjunta una copia del acta, con tiempo suficiente para que pueda asistir a la «Diada».
- 5) No se sostendrá correspondencia acerca de las composiciones recibidas.

Reus, 10 de marzo de 1958

ANNEX 3. ELS APLECS DE PARETDELGADA

3.1. Qüestionari sobre els aplecs de Paret Delgada

- 1) Sabeu en quin/s any/s va assistir a l'Aplec de Paret Delgada i/o quantes vegades hi va anar? Què en recordeu?
- 2) Quins van ser els motius que us hi van portar?
- 3) Anaveu només a l'Aplec o va apuntar-vos, també, als altres actes que en motiu de l'Aplec es duïen a terme com l'acampada i/o els actes que se celebraven a la tarda a la Selva del Camp (concurs literari, concurs de cançons...)? Per què?
- 4) Què van significar per a vós els Aplecs? Creieu que van derivar en alguns fets a escala nacional? En quins?
- 5) Quina impressió va endur-vos-en?
- 6) Què seria allò que més us va sorprendre o que més destacaríeu dels Aplecs?
- 7) Els llibrets que en motiu de cada Aplec es van editar els coneixíeu? Els va llegir? Què us van semblar? Què en destacaríeu?
- 8) Què creieu que es volia reivindicar amb els Aplecs? Creieu que es va aconseguir?
- 9) Com creieu que van ser possibles?
- 10) Per què creieu que es van acabar?
- 11) En voleu destacar alguna altra cosa?

Si en conserva alguna cosa, li agrairia que me la facilités.

3.2. Entrevistes

3.2.1. Ramon Amigó i Anglès

Jo no hi era quan van tallar el cable. En algun cas o altre sí que hi vaig anar, però, tenia una Vespa i hi anava amb les meves dues filles. Primer amb una i després amb l'altra. Hi anava una estona a veure el moviment.

Segurament, tampoc ho tinc clar, hi va haver un any que vaig tornar el vespre a la Selva per sentir el senyor Moll, sé que no sé ben bé què va dir, però que vaig sortir molt ben impressionat; no estava acostumat, segurament a l'època, de sentir una conversa tan ben estructurada. A més sé que vam anar al local dels rics de la Selva, d'això me'n recordo molt bé.

No he estat mai ballador de sardanes. M'agrada veure-les ballar, sentir-les, segons quines. Hi anava per l'ambient perquè sabia que ho feia l'Isidre, i amb l'Isidre segurament que ja érem amics, però no sé qui em va demanar aquella nota que vaig escriure.

Aquests aplecs cridaven l'atenció perquè no era freqüent a l'època concentrar gent per ballar sardanes i per fer una manifestació de catalanitat; era poc freqüent i a la Selva se'n van sortir fins que van tallar el cable a l'arquebisbe, cosa que va estar molt bé, que li tallessin el cable. Em sembla que allí es va acabar. Sempre hi havia la Guàrdia Civil. Devien demanar permís i ho devien consentir. I la Guàrdia Civil devia anar a vigilar.

El cardenal de l'època era enemic nostre, per tant no crec que hi estigués gaire d'acord; però vés a saber quines maniobres hi havia, perquè la política sempre ha estat molt estranya, continua essent-ho, no sé políticament com es devia desenvolupar això. Però que tenien permís segur perquè si no la Guàrdia Civil el primer dia ho hauria fet plegar. Ara potser era un permís concedit per l'Església.

A l'aplec hi anava gent de la contrada i fora de la contrada, podia ser gent que no havia despuntat mai però que tenia un interès per a la catalanitat o per a la sardana. I qui devia concórrer als premis, com que tenia un ressò, perquè la convocatòria la devien fer córrer tan com podien, devia ser gent d'aquí i gent de fora.

Els aplecs tenien aquest to de catalanitat sense cap mena de dubte i la gent que hi assistia devien ser atretes per aquest to de catalanitat que tenien. I les sardanes devien

ser l'argument. Ja estava bé, ja se'n ballava en d'altres llocs de sardanes, això estava consentit perquè era folklore.

Jo recordo que hi havia molta gent, hi havia gent de tot tipus i de tot arreu; tanta gent no era només de la Selva i de Reus.

Jo tampoc hi estava tot el dia, però l'estona que hi era em semblava que hi havia un clima de teixit.

3.2.2. Xavier Amorós

Als inicis no ho sé si hi vaig anar, però hi vaig anar els últims anys, com a mínim els quatre darrers anys segur que sí. Els primers anys hi vaig anar a l'aplec, perquè era una cosa que tenia tendència catalanista, de moment vaig pensar que era una cosa de sardanes.

Quan era més jove, l'Isidre —l'esperit dels aplecs— era una persona molt nacionalista. Jo la primera vegada que en vaig tenir notícies feia unes emissions per Radio Tarragona, feia un programa per Radio Tarragona sardanista que signava amb el pseudònim del Noi del Flabiol. Jo llavors no el coneixia, ell anava molt per Tarragona devia anar amb la Maria. Més tard van començar tots els aplecs.

La qüestió és que vaig anar als quatre últims aplecs; al primer aplec hi vaig anar i vam veure que allò agafava un to catalanista, no un to només sardanista. Hi anàvem pel que tenia de manifestació, perquè a mi no m'interessava, com a la majoria de gent, ni la sardana per ballar la sardana ni com a música. Hi anava perquè era una manifestació catalanista, cada vegada més.

Llavors vaig començar a conèixer la gent de la Selva. No sé exactament quan em van demanar un article per al programa, per al llibret. El penúltim any em penso que va ser, no sé si el penúltim o l'avantpenúltim, van fer un concurs literari. Després els van recuperar i em van donar un altre premi, en un any que em va alegrar molt (hi havia el Vidal-Alcover, gent destacada, diguem-ne; també hi havia el Pere Anguera de jurat, que va ser ell qui m'ho va dir, i el Carod).

En aquell primer certamen, em van donar el premi, a mi em va fer molta il·lusió que em donessin el premi perquè precisament era una cosa que feia després d'una crisi de creació, després vaig canviar la meva manera d'escriure, vaig canviar potser no tan en sec, però déu n'hi do.

Llavors, es parlava molt de versos. Aquí a Catalunya en els moments pitjors ha semblat que només fèiem poesia. I amb el franquisme va tornar a passar el mateix. Amb la Renaixença i més tard, hi va haver un poeta francès que va dir que la literatura catalana era una piràmide que estava de cap per avall. Tenia la punta a terra, a la base, quan la punta, que és la poesia hauria de ser la cúspide, i la base haurien de ser sobretot els estudis i amb els estudis anar baixant.

Hi tenia molta relació amb la gent de la Selva i quan vaig guanyar el premi de cara a l'altre any em van fer de la comissió organitzadora de l'aplec. Llavors va implicar la defunció, no per culpa nostra. Quan em van donar el premi a mi, l'any següent potser ja va ser l'any de la tallada del cable i de la vinguda del Raimon.

Nosaltres com a membres de la comissió organitzadora vam anar a demanar permís [el 65] a Tarragona, el que ens van dir, vam fer, i ens van denegar el permís a Informació i Turisme. Nosaltres érem partidaris de fer l'aplec a la Selva. Dic nosaltres perquè jo, a demanar aquest permís, hi vaig anar amb el Josep Antoni Baixeras, ell com a tarragoní i jo com a reusenc estàvem presents al comitè. També hi va haver una reunió a Barcelona, devia ser l'octubre abans. Vam fer una reunió perquè això uns dels que ho subvencionava, que n'hi havia molts —jo no hi vaig estar mai a l'administració, jo vaig estar a la comissió organitzadora— era en Jordi Pujol [i Soley]. Allí vaig donar la meua opinió que era continuar-ho fent a la Selva, a mi em semblava, i en aquest cas al Josep Anton Baixeras també, que s'havia de continuar aprofitant aquella esma, aquella litúrgia de la Selva; i que les elocubracions de l'Isidre sobre les possibilitats de comprometre Poblet com a catalanista, em semblaven molt bé, però les veia una mica complicades. Em semblava que es va anar crispant l'ambient intern fins que es va fer molt difícil continuar.

A Barcelona érem uns quants. No me'n recordo. No sé ni si hi havia el Josep Antoni Baixeras. Amb ell hi vaig anar a demanar el permís. Hi havia una representació bastant nombrosa, hi havia també gent de Barcelona que no eren exactament en Jordi Pujol [i Soley], i allí en Jordi Pujol [i Soley] va decantar la balança perquè donava la subvenció als que seguien organitzant-ho a la Selva. Es va fer en un despatx que devia ser de Banca Catalana, al carrer Aragó fent xamfrà amb el passeig de Gràcia, era un despatx supletori de Banca Catalana que aleshores era pujant a mà dreta a al carrer de Gràcia. En Jordi Pujol [i Soley] ens va convocar allí potser a les cinc de la tarda. I allà vam fer cap tots els que anàvem a la Selva. N'hi havia uns que estaven d'acord amb la idea de l'Isidre i uns altres que estàvem d'acord a continuar. I entre aquests que estàvem d'acord a continuar hi havia el Baixeras i jo. Jo vaig parlar en representació dels de la comissió que pensàvem continuar; encara que l'Isidre no ho trobés bé, nosaltres volíem intentar continuar. A mi em semblava que l'Isidre s'havia barallat amb tota la gent del poble. Perquè la resta de gent estava tota d'acord que es continués fent a la Selva. En Jordi Pujol [i Soley] també es va posar a favor de continuar. Ell s'ho mirava des de

Barcelona, des del catalanisme i creia que això altre de Poblet era una mica agafat amb agulles. L'Isidre deia que a la Selva no hi cabia ningú més i Poblet tenia més capacitat. Això estava molt bé. Però la gent estava acostumada a la Selva.

En aquesta reunió hi havia alguns de Barcelona, però tampoc no gaires; devíem ser no gaire més d'una dotzena, però déu n'hi do per aquesta cosa. La reunió era amb en Jordi Pujol [i Soley], perquè ell finançava els aplecs. Però jo no vaig veure mai res.

A la comissió organitzadora hi havia gent que no era de la Selva, fins i tot una persona tan sorprenent com un barceloní que venia per allí, en venien molts de barcelonins, que es deia Jordi Pujol [Moix].

Aquella gent de la Selva pencaven molt. I l'Isidre feia venir molta gent de Barcelona.

L'aplec va tenir un dèficit l'últim any i després d'haver-lo fet, l'Isidre va anar a Cantonigròs, que s'hi feien unes festes de cultura catalana, i els va convèncer que li deixessin fer una recapta per recuperar diners per l'aplec. Els que organitzaven el festival de Cantonigròs havien fet un dinar en un envelat on hi havia més de 500 persones, que ja havien pagat per dinar. Allí va pujar a parlar per micròfon, després dels actes —em sembla que hi havia en Vallverdú de Lleida, que va fer un discurs magnífic—, em penso que en Joan Triadú, que devia ser el president de la comissió organitzadora, i va parlar de la Selva. Tothom sabia de què anava i va dir que havien tingut uns dèficits i demanava que la gent hi contribuís.

Els membres del jurat anàvem a dinar al Mas dels Casaments. Jo hi vaig anar varies vegades al Mas dels Casaments.

Als aplecs com que no m'avorria no en vaig ballar mai cap de sardana. Estava constantment amb gent. Un any, potser era l'últim any, o el penúltim, vaig estar tot el matí, no ho sé, potser a partir de les 10, per exemple, amb el senyor Ferran Soldevila i hi vaig estar fins a l'hora de dinar. Ell no coneixia ningú ni sabia res on era, no és que jo ho sapigués gaire, perquè si hagués sabut més coses, li hagués pogut explicar, no ho sé, com era l'ermita de Paretdelgada, o li hauria pogut explicar que allí van trobar uns museus romans que són a Tarragona i eren visibles i els tenien allí més o menys conservats, i no li ho vaig poder explicar. Però l'home estava interessat i em preguntava moltes coses.

Jo a les 10 hi feia cap, no sóc massa matiner, però m'aixecava aviat. En aquella època algú em devia prendre, algú conegut. Hi havia molts cotxes que aparcaven a la riera. Ho havien de preparar una mica perquè s'hi poguessin aparcar els cotxes.

Era una trobada de molta gent, cada vegada hi havia més gent catalanista que feia cap allí. Valia la pena. I la gent que era catalanista i jove s'hi anaven agafant. Hi anava gent de Reus, sobretot, de Tarragona, també, però diria que no hi anava tanta gent. De Reus i de la Selva sempre n'hi havia més. A Reus, amb el Centre de Lectura, vulguis que no hi havia més ambient. A Tarragona, és clar, és que no tenien res. Jo sempre dic que al Centre de Lectura l'ha salvat que tingués un edifici tan considerable. En canvi, Tarragona, que tenia un ateneu en un lloc de lloguer, va ser fàcil carregar-se'l. Perquè, és clar, qui havia de pagar el lloguer a l'amo? Pots comptar quina feinada a cobrar el lloguer! Tarragona va tenir la pega d'estar molt depauperada, després ha tingut la sort de tenir la universitat, que ha portat molta vida a Tarragona, però abans no era així.

Els aplecs van ser importants per al catalanisme a l'interior. No es podia fer més. Miracles no se'n podien fer. Aquí els teníem més a prop i ho notàvem més, però tenien un reclam. Venia molta gent de Barcelona. La gent catalanista pul·lulaven per aquí. I el mateix Pujol [i Soley] allà on tenia influència els ho deia. Llavors era un moment que ell deia que no faria cap partit, però avisava els grups amb qui ell tenia contacte. I entre una cosa i una altra venia gent.

Els aplecs crec que van ser molt positius. Perquè la gent es pensava que això del catalanisme era una cosa molt rara, una cosa gairebé llegendària. En el sentit que estava soterrat. I llavors van veure una cosa al carrer sota el sol i sota el cel de maig. En aquell moment érem catalans, com si diguéssim, hi havia la Guàrdia Civil, és clar, hi havia les dretes, també.

Els líders dels dos extrems selvatans, el líder de les dretes i el líder de les esquerres catalanistes, en aquell moment estaven encarnats per dues figures. Una era l'Isidre i la seva oposició era el patronat de Paret delgada, que eren els rics, els carques. Entre aquells havien de donar permís perquè això es fes, el líder, era el Francesc Cabré que era cosí germà de l'Isidre. I no es podien veure. El Francesc era molt franquista però sembla que procurava deixar una bretxa oberta, no demostrava la seva radicalitat ni la seva intransigència.

Gràcies a la Selva molta gent es va donar compte que el catalanisme estava allí. Fora del dia de l'aplec la gent no es declarava catalana. Hi ha molta tristesa amb tot això del franquisme. Jo en temps de Franco tenia simpatia per aquells que havien guanyat. Que el meu pare no n'hi tenia cap; vull dir que no va ser influència del meu pare. Jo em vaig fer de la Falange, sense permís dels meu pare i ell no em va poder estirar perquè si ell m'hagués estirat, dir: «No t'hi deixo anar», no es permetia. Ara, quan vaig poder vaig aconseguir una baixa. Vaig anar a estudiar als escolapis i vaig demanar la baixa, i vaig dir que me la demanaven des de Barcelona.

Hi havia una minoria de catalanistes, hi havia molta por; la gent no es feia del Centre de Lectura perquè tenien por que els titllessin de catalanistes i de nacionalistes. En canvi, allí, a la Selva, a l'aire lliure, a la intempèrie, amb aquell sol, es podia cridar Visca Catalunya i el que volguessis. Sense por. Hi havia quatre guàrdia civils i tots ho sabíem que hi havia unes limitacions molt grosses.

Sense l'Església al darrere no hagués estat possible res. Si Mn. Salvat no hagués demanat el permís no s'hagués aconseguit res. Quan jo vaig anar amb el Baixeras per demanar permís per al 65, ja vam dir que darrere hi havia el permís de l'Església. Vam dir que l'Església, que estava lliure d'organitzar el que volgués, organitzava la festa a l'ermita de Paret delgada. Però com que hi havia un concurs literari i un concurs de cançons —que estaven molt perseguides— s'havia de demanar al ministeri d'Informació i Turisme, amb en Fraga. Quan en Fraga va marxar el ministeri aquest va perdre molt de verí.

En aquells moments hi havia una altra cosa favorable que era l'època de Joan XXIII i això també permetia una obertura a l'Església que es feia evident; els capellans catalans eren una pobra gent, havia obert un forat. Es va morir aquell home, l'altre Pau VI no era gestor i com que no en sabia, no governava bé i amb aquell ja es van començar a girar altre cop els capellans.

Els aplecs eren una cosa exaltada per part de l'Isidre. Com que es jugava amb el tema de Joan XXIII es va posar una roda de molí, que és el monument a Joan XXIII. Amb Joan XXIII hi havia una església oberta al darrere i una catalanitat...

Tenia molt èxit la Selva. Va tenir molta atracció. Jo no sé quanta gent hi van arribar anar, però parlàvem de 5.000 persones l'última vegada. La cosa més destacable dels aplecs seria la projecció i el ressò que van tenir. La gent de l'Alforja els van seguir.

A partir de la tallada del cable el cardenal es va enfadar molt, però s'hagués pogut espatllar allò també.

3.2.3. Jacint Arnau i Pilar Olivé

Jacint: Érem del grup Germanor. Érem una colla de joves que teníem inquietuds per defensar el català, que no ens deixaven ni parlar en català. Per dir «Bon dia» en català, quan ens vam casar l'any 1962, que volíem anar a Andorra, l'endemà va venir la policia per dir-nos que no hi podíem anar. I ens van treure la roda.

Pilar: Vam arribar a la nit a la Seu i vam dir, a veure si poguéssim anar a Andorra. I ens van dir aneu a la caserna de la Guàrdia Civil. I allí vam dir «Bona nit» i l'endemà al matí van venir a revisar-nos tota la maleta. Em vaig sentir molt humiliada perquè van tirar tota la roba per terra.

Jacint: Això va ser un grup de gent inquieta per ballar sardanes, perquè no es podia ni ballar sardanes. Vam fer l'aplec. Es va treballar tot voluntàriament a la nit. Quan es plegava de treballar, s'agafaven els carros, totes les eines que necessitàvem i tiràvem les parets a terra. Sense cobrar mai, perquè no s'haguera fet i amb molt bona fe. Quan va venir l'Arriba y Castro, nosaltres havíem convidat l'abat Escarré, però no el va deixar venir. I el Joan Girona i jo érem a la porta i el vam fer passar per on passava tothom, vam pensar: «Passarà pel mateix lloc on passa tothom». Els aplecs, ja des del principi neixen amb una voluntat de reivindicació nacional. També venia gent de Montblanc, alguns de Barcelona... La gent de fora també col·laboraven d'alguna manera.

Pilar: Però tot el treball el va fer vosaltres.... I les primeres vegades que es va cantar cançó catalana va ser aquí, a la Selva.

Jacint: Es va crear tot un clima al voltant dels aplecs. L'aplec quan es va tallar la veu, que va venir l'Arriba y Castro i es va fotre a parlar en castellà... Per fer els aplecs demanaven uns avals. Com a responsables hi havia el Cinto Felip.

Pilar: I l'Isidro Fonts, que es va comprometre moltíssim. Al davant també hi havia Mn. Joan, vam estar de sort a la Selva que va venir aquest home catalanista, no hi havia res per a la joventut i ell junt amb un vicari que va venir, Mn. Daniel, van treballar molt per a la joventut del poble i van procurar ajuntar tota aquesta joventut. Sempre n'hi va haver uns quants que van quedar a banda, però generalment tota la joventut va col·laborar amb això. I el grup Germanor surt d'aquí.

Jacint: Mn. Joan, el capellà, el rector del poble, era molt catalanista i va donar la cara per tot.

Pilar: Hi havia l'Isidro i el Cinto Felip que eren més grans.

Jacint: El Fonts ens ensenyava a ballar sardanes, molt abans dels aplecs, quan no es parlava de res.

Pilar: Llavors va sortir un grup dels que sabíem ballar sardanes, que ens n'ensenyaven a nosaltres i als que eren més joves. Nosaltres per anar contra el feixisme ens vam anar complicant en moltes coses, en política, que ens jugàvem la canalla.

Jacint: Que eren petits.

Pilar: Nosaltres vam passar pel FRAP i després cap al PSUC.

Jacint: El PSUC va donar la cara, van ser els comunistes que van donar la batalla seriosa. Tothom va col·laborar, però qui va donar la cara...

Pilar: Nosaltres si haguessin vingut els de Terra Lliure, també!

Jacint: Tot aquest sentiment ja venia dels nostres pares, ja veníem empeltats.

Pilar: Però a la Selva n'hi ha dos. És clar, els de les dretes i els de les esquerres. Els aplecs van ser una cosa molt sana perquè s'hi van barrejar dretes i esquerres.

Jacint: Gent de dreta també s'hi va posar. I les noies també van col·laborar.

Pilar: La feina de la dona, però, llavors no era important. Qui comptava les anelles eren ells. Eren ells que ho portaven tot.

Jacint: Va ser l'aplec de Catalunya més important, més que el de Calella.

Pilar: Es trobava la gent aquí. I tothom esperava l'altre any per tornar-se a trobar. N'hi havia un de Barcelona que tenia una llibreria i hi portava tots els seus contactes.

Jacint: També venia l'Albert Manent. I tot de gent important.

Pilar: Ells, el grup Germanor, eren l'herba, però a dalt hi havia el fruit. Un any els de la dreta feien un dinar i van emborratxar els seus treballadors, van disfressar-los i van fer-los passar pel mig de l'anella.

Jacint: Van trencar l'anella.

Pilar: L'últim any van demanar responsables. Els de la dreta eren més conscients de què simbolitzava això.

Jacint: En va parlar tot Catalunya, d'aquest aplec.

Pilar: La gent de Barcelona que ja estaven més posats en el catalanisme s'encarregaven de fer-ne ressò.

Jacint: Es va acabar pel tema del cable, però volien unes firmes, que és el que hem dit abans, de responsables, que tot el que pogués passar se la carregaven ells. I gent de bona fe, se les hagués pogut carregar. Una vegada, abans dels aplecs, que vam fer

caramelles i també va pujar l'Arriba y Castro ens va dir: «Menos caramellas y más credos, ¿eh?»

Pilar: Ja hi havíem anat en contra d'ell, a la Selva. Es va demanar que vingués l'abat Escarré, que hagués estat una cosa increïble. Des de Tarragona, però, es va dir això no pot ser.

Jacint: No ens esperàvem pas que tingués tant de ressò. Tot això era possible perquè hi havia l'Església al darrere, s'ha de reconèixer que es va portar molt bé en això. I això que jo no crec en Déu, crec en les persones. Gràcies a ells teníem el suport, i al règim els feia una mica de cosa tocar l'Església. Es va acabar tot, en part perquè la gent va ser conscient de què s'hi jugava. Hi havia molt mala gent, gent a qui no importava res fer mal als altres... La gent de la Selva va col·laborar, no tothom, però vam tenir suport de la gent.

Pilar: Darrere de tot això, també hi havia hagut Mn. Muntanyola, que tenia molt bona comunicació amb Mn. Joan. A Mn. Muntanyola l'havien privat de fer missa en català. Jacint: Ell es va fer valer molt en català. Era poeta i escrivia poesia, però el van agafar i el van privar de tot. El van desterrar a Salou. Era un home que no convenia. Mn. Daniel era un mossèn amb qui podies parlar de tu a tu.

3.2.4. Mn. Josep Asens

Això ho feien més aviat el diumenge i jo com a vicari que era de Sant Pere de Reus —de l'octubre del 60 fins a l'octubre del 67; després em van destinar a Joan XXIII, a Tarragona després vaig anar a ajudar Mn. Muntanyola, a Salou; i després a Reus em van fer capellà de l'Assumpció], no hi podia anar, només alguna tarda.

L'Isidre Fonts era qui ho portava. Hi van anar cantaires d'aquests nous de la cançó catalana.

Un any hi va anar l'Arriba y Castro i ells es van atrevir a tallar-li el micròfon. Però ni el cardenal se'n va adonar. No crec que hi haguessin represàlies, o que jo ho sàpiga no. Jo no hi era aquell any.

A la Selva hi havia mossèn Joan Salvat que era molt catalanista i ell ho deiva amparar molt. En aquell temps si no era així no es podia fer res. A Reus, a través de l'HOAC (Germandat Obrera d'Acció Catalòlica) es va fer alguna cosa i vam deixar el local per fer-hi reunions clandestines.

Normalment nosaltres, com que es partia de la base que no hi havia dret de reunió, obríem les portes de l'Església perquè la gent es pogués reunir legítimament, perquè hi tenia tot el dret. Els aplecs es van aprofitar de les facilitats que donava l'Església, amb un sentit d'emparar els que estaven privats dels seus drets. L'Església no era qui ho movia, però s'hi prestava i hi col·laborava amb aquest sentit.

La Selva era ja un món molt dinàmic i jo només hi vaig anar a treure el cap. En relació a la cultura catalana, em refereixo. Als aplecs hi anava perquè era una cosa catalanista. Hi havia bon ambient, però cadascú en treia un benefici o altre.

3.2.5. Salomé Balsells

Germanor neix de la inquietud d'uns agrupants. Ens vam començar a trobar a la parròquia. Neix de fer alguna cosa per la joventut. En aquell moment hi havia un capellà que s'hi volia dedicar. I mossèn Daniel, que era el vicari, tenia 24 anys i, és clar, va aglutinar. Aquest senyor, el vicari, més aviat va aglutinar els nois. Amb l'esperit jove, de voler fer alguna cosa per a aquella joventut, sobretot per als nois; però, és clar, els nois d'aquesta edat, de 18 i 20 anys, arrastren noies, que és el normal.

I llavors tot això va provocar que participéssim en concursos de sardanes. A aprendre sardanes, qui ens va ensenyar sardanes va ser l'Isidre. Ell, el sentit catalanista, així com nosaltres en aquell moment sí que el teníem —perquè, és clar, sabíem parlar més en català que en castellà, encara que a l'escola estava prohibit—, el vivia més. L'Isidre va ser qui ens va ensenyar a ballar sardanes i a comptar. Jo no era bona balladora, però m'agafaven dos dalts i saltava. Anàvem als concursos. Hi ha una anècdota boníssima. Vam anar a Bellpuig, era un l'estiu que feia molta calor. I era obligatori en aquell temps portar mitges. I nosaltres totes empolainades amb les mitges. I hi havia allà un grup, no recordo d'on eren, puja una dalt d'una taula, perquè era com una escola d'uns que ens van deixar per vestir-nos, i l'altra li fa la ratlla, que eren mitges amb costura en aquell temps, i li fa la ratlla com si portés les mitges, perquè si no portaves mitges despuntuava.

Aquells senyors sí que van tenir bastant d'interès d'agrupar aquella joventut. I d'aquí va néixer l'esperit reivindicatiu català. Recordo que el que és ara la Defensa Agrària, allò va ser molt de temps, n'hi dèiem, el Casal Selvatà. Aquest Casal Selvatà havia estat abans dels que és ara, diguéssim en temps de la República, però els hi van incautar. Però el mossèn que vam tindre, el rector, quan estava tancat, va fer que poguéssim passar a mans de l'Església, fer-hi cinema i actes, la sala d'actes i tot això. Només tinc el record, a mi sempre m'han agradat els llibres, i ordenàvem llibres i fèiem com una petita biblioteca. Gent que en tenia ens en donava. I me'n recordo que portàvem allí els números; si te'n llegies un, controlàvem qui el tenia. I portava una llibreteta. Això ho vaig portar una temporada. Així vam començar a llegir llibres en català, que no en teníem per les cases. Ja saps que havia estat tot cremat. Jo aquí a casa meva no. Però a casa la meva tia que en tenia de Puig i Ferrater i tot, ho van saquejar molt. I llavors vam començar a llegir a català i sentir-ne a parlar. També van intentar ensenyar-nos a

escriure en català. Hi va haver petits intents. Llavors sortíem del cinema i ja posàvem una gramola i ens posàvem a ballar sardanes. Era una època en què estaven prohibides segons quines sardanes. «La Santa Espina», que estava prohibida, sempre hi havia l'atrevit que la posava. I llavors ja tenies la Guàrdia Civil que venia i la tallava. Sabíem que no la podíem posar, però l'acabàvem posant.

D'aquesta manera va començar el grup de Germanor que eren uns 20 i escaig de gent, encara continuen. Amb el Xavier [Carnicer] es consideren el nucli. Ha quedat com un grup d'amics, amb parelles i tot. I sempre cada any fan una excursió amb els que poden perquè es fan grans.

Quan hi havia els aplecs i les activitats que hi havia, jo sempre estava de pinche. El primer any, que era més joveneta, vaig estar a la secció de bar. Allò per a nosaltres era un volum gran. Tant vam arreglar l'ermita, que no tenia les característiques que té ara. Si no que estava reclosa per una muralla. Fer la reforma que es va fer al santuari. Treure la muralla, tot el que no era, com si diguéssim, de valor si no que eren afegitons que s'havia fet en aquelles parets, perquè quedés una esplanada apropiada per ballar sardanes. Perquè en els primers anys era més petit, l'aplec, i després es va anar engrandint.

Això va prendre volada i aquí van intervenir gent de Barcelona. Aquí van venir el Porter, l'Espinàs, l'Escamilla. Els que formaven el grup dels Quatre Gats, van actuar a la Selva. Perquè dintre de l'aplec s'aglutinaven una sèrie d'activitats durant l'any. Es van fer, dintre el marc de l'aplec, unes activitats que eren un teatre al carrer, que es va fer allà dalt als Ponts, i després l'últim es va fer al Casal que va ser l'any que va passar tot el que va passar, el que vam fer que vam haver de marxar d'allà dalt perquè plovia, era la Cantant calva de Ionesco. Després en vam fer una que va ser com apoteòsic, van venir els que van ser els fundadors del Teatre Lliure, la Carlota Soldevila i tot un equip que van dormir a casa de la meua família, i, és clar, jo vaig dinar amb ells i tot, i van venir aquests dos o tres dies abans. Eren del món del teatre però havien de treballar, perquè en aquella època... Era una obra de teatre que es deia Nearte. La van representar allà dalt al castell al marc dels Ponts, però van sortir des de baix, des del Casal, que dèiem, que ara és Defensa Agrària. I van pujar amb cavalls tots disfressats tots els que havíem de d'això..., pel carrer major, com si fóssim a l'època de l'Edat Mitjana. Va ser preciós. I nosaltres, què feiem? Que si acomodadors, que si posar les cadires, que si tu t'encarregues d'això... Els de Germanor tots teníem feina. I cadascú tenia la seva.

Guardava l'última revista en què va sortir això del teatre que et dic, que sortia a Barcelona, i a la portada es veu al carrer Major la desfilada aquesta. A l'escrit hi posava: «El que pot fer el poble, i va ser una exaltació del moviment, de la joventut d'aquest poble...» I, és clar, allò en aquell temps era increïble. I es va haver de tancar aquella revista, arran d'aquell escrit va quedar tancada. Era una revista que ja començava a posar moltes coses en català, però em sembla que sortia en castellà.

En relació als aplecs, en aquella època es feia tot a l'ermita. Dinàvem a l'ermita. El que és ara que volen fer hospederia, a dalt m'hi va tocar ser perquè fèiem tornos. Potser et tocava estar al matí al bar i a la tarda amb aquests. Allí, quan arribava la gent perquè si volies ballar sardanes no haguessis d'anar tot el dia amb els entrepans o el que sigui, hi havia una guarderia de paquets. Donàvem el número i tu deixaves la motxilla o la bossa al guardarobes, que era l'època d'anar amb aquelles bossetes —no de plàstic, perquè no n'hi havia tant—, però bossetes amb el menjar, l'entrepà i tot. Doncs allà ja teníem quadres fets, del 10 al 20... I després ja em vaig quedar als llibres. A la venda de llibres i de discos. Llibres d'Eds. 62 i discos d'Edigsa: els de l'Escamilla, el Raimon...

Tinc una anècdota de l'Escamilla. Érem tots joves. Jo era de les més joventes. I els que ho organitzaven, com l'Isidre o altres, ja s'havien trobat per veure aquests personatges, per dir vindrà aquest o l'altre i hi havien tingut reunions. Nosaltres hi anàvem per la gresca i la feina: em tocarà aquí, em tocarà allà, i amb qui vas tu?. Aquí no és que fóssim dirigents, però hi havia els que tenien els contactes i tot això... Va venir a la parada on estava jo amb els llibres l'Escamilla i va dir: «T'agafo això». I, és clar, ho portàvem tot comptat. I dic: «Quina cara!» I fa: «Que no em coneixes!» I jo: «Jo que sé! Que he de conèixer tothom jo!» I era l'Escamilla que volia donar el seu disc a algú o altre. Ell va dir: «Agafo això», perquè es pensava que tots els del grup ja el coneixíem! Per allí passava molta gent i tots havíem de passar comptes. Quin disgust em va donar! Va ser molt bonic, perquè tot de llibres que fins aleshores no es coneixien, van sortir a la llum.

Jo me'n recordo que anava a Barcelona al carrer dels Àngels a comprar cinta catalana, que la venien d'amagat, estava prohibit, i la portava amb un cangueli, perquè si em trobaven... Però era inofensiva en aquell moment, perquè no era dels que dirigia; i com que jo tenia ja botiga. En algun moment m'havien fet fer això.

Els discos no sé com arribaven, però arribaven. I primer havíem de trobar dos o tres vespres per ordenar-los tots, enumerar-los. Perquè després havíem de lligar les llistes i quan en veníem un el marcar.

Quan entraven, l'entrada era una cinta catalana lligada al braç o al canell. Molta gent ja veies que portava la dels altres anys. Cada any hi havia un tampó que hi estampàvem l'aplec de Paretdelgada del 60, 62, 63... I ja veies que n'hi havia que la portaven a la camisa. Perquè es va fer una clientela, podríem dir. Hi va haver molta gent. Més que res perquè veies algú que et deia: «Mira, jo ja he vingut altres anys!».

En entrar vam haver de tancar tot el circuit, per l'experiència d'altres anys que la gent es colava pels trossos. Tota aquesta labor de tancar-ho estava feta pel grup de Germanor. Els diumenges abans, nosaltres si això es feia al maig, després de Setmana Santa, ja estàvem arreglant l'ermita perquè hi havia d'haver allò, i a treure pedres perquè es ballés bé; a arreglar la riera, els xicots hi anaven amb les eines perquè poguessin fer aparcament d'autocars; a demanar permisos; i tot això era una labor... La meva experiència era de pinche.

El que valoro d'aquella època és el sentit que ens van donar de saber-nos distribuir les feines, d'organitzar-nos. Això, en una edat que ets tan jove, que sàpigues que tal dia arriben els llibres i llavors ens havíem de trobar les doues o tres que ens encarregàvem d'aquella parada. Clar, hi estaves 10 hores, perquè d'aviat que hi anàvem i pujàvem a les tantes. Sort que s'acabava puntual, perquè després de l'aplec hi havia el festival. Nosaltres anàvem a l'aplec i al festival. A la parada, sempre també hi havia gent que tornava. Fèiem un equip i dèiem aquest s'encuidarà dels llibres, aquest del bar, tot havia de funcionar. I molt bé. I l'Isidre sempre animava des de dalt: «Ara arriba fulano, un aplaudiment». Perquè ell els coneixia. I quan sabia que arribava alguna personalitat... Venien personatges amb qui es feia els contactes que feien la seva arribada es deia: «En aquest moment arriba no sé qui», «Ens ve a visitar fulano», «Tenim un missatge de no sé qui altre»... Això hi va donar ressonància. Va ser com un moment de dir aquí hi ha gent que ens agrada, una gent que podem manifestar... I el final, ja el saps.

Jo em sembla que per la meua part en aquell moment ho estava descobrint tot, la part més reivindicativa, em va servir per desvetllar-ho. Jo escolta tot ho escrivia en castellà i comences a llegir en català i ara l'escric correctament, vull dir que ara no faig tantes faltes. I no n'he anat a aprendre perquè no n'he tingut la ocasió, bé, i potser

voluntat. Però he llegit molt i en aquella època em vaig posar a escriure en català, que per què no escrius en català. Doncs, mira, faltes o no faltes, però te'n vas sortint. Però, primer és una cosa que hi vas, t'ho passes bé, t'agrada i després és això, debats que teníem. Els debats, però, el senyor rector els feia més amb els nois. Va agafar més aviat el grup de nois. I després organitzar tot això. El concurs literari que es va fer, que es va organitzar llavors; el concurs de música, de la cançó. En els primers concursos de la cançó, va venir el Llach, la Marina Rossell, la Salomé, el Raimon... Primer van ser aquests, els Quatre Gats, que eren molt graciosos, que van començar a venir aquí a cantar, van venir a l'aplec i a la tarda cantaven l'Espinàs, el Miquel Porter... Per què no cantar en català? I van començar ells amb les quatre guitarres a moure-ho. I després s'hi va afegir això de l'aspecte teatral. Que no sé si es feia un dia o dos abans. Tot va anar lligat. Aquell grup ho anava anant organitzant. Després hi havia els més polítics. El vespre de l'aplec sempre escoltàvem la Pirenaica, a veure què deien de l'aplec de la Selva.

Els aplecs van influir en el país, en aquell moment sí. Tenien ressonància. Els primers concursos i el primer lloc on es va començar a sentir el Llach, va ser aquí. Després se n'han dit moltes coses, però quan veus que va començar l'any 60 i que l'any 61 va venir aquí, per exemple... Va ser un despertar de tot això. I només faltava aquesta emissora que exaltava tot el treball que aquí es feia, que realment era un treball... A vegades ens enfadàvem perquè les radiaven. Perquè, és clar, el nostre esperit era de voluntat de moure's, perquè ets jove, tens gana de fer coses; allò era un despertar de tantes coses, a més a més amb un nivell cultural molt maco; no era només d'exaltació, llegies, pensaves amb la música... Després també es va fer cinefòrum. És clar, tots aquests marcs... T'ensenyaven, jo recordo, El Séptimo Sello i així, que són pel·lícules molt fortes i complexes d'entendre. Venien persones que ens les explicaven i fèiem un debat. Jo vaig ser de les primeres persones que em vaig fer del club del cinefòrum.

Es va fer cinefòrum a la Defensa Agrària, després no sé per què va passar al cinema. Al cinema els socis només podien ser homes. I llavors hi havia el Quim de president o de la junta. I va venir allà a una taula al bar i vam dir: «Escolta, aquí s'hauria de moure que les noies també poguéssim entrar». I vam dir: «Mira, a les que som a la taula, ja ens pots fer sòcies». I llavors es van canviar els estatuts. En aquell moment hi havia tot aquest bull. Això del cinema entra dins de l'espai aquest. Això del club potser va ser després. Però abans se n'havien fet. Perquè es feia arran d'això.

L'esbart Verdaguer es va fer vindre, també, a la Defensa Agrària. Es feien coses en l'àmbit cultural, que si no hi hagués hagut aquest nucli, que un deia: «Això seria estupendo si ho poguéssim fer...» I ja està, ja està, ja es movia per si es podia fer el contacte.

Però això des de la Pirenaica ho explicaven, tergiversant des del seu reclam polític. I estàvem enfadats. Potser sí que n'hi havia alguns que eren molt polítics; però eren uns moments que des de fora... Ara, tots l'escoltàvem... Dèiem: «Fixa't, ahir van dir això».

El moviment aquest era un moviment petit, tot i haver-hi en aquell moment un Arriba y Castro, una Església molt tancada en aquest sentit; hi havia també un suport molt bo de Montserrat i de Poblet. Algun any van venir els abats, sempre se'ls convidava. I llavors es feia la missa solemne. Tot en un moment en què teníem l'Arriba y Castro que era extremament del règim.

Teníem el suport de l'Església. La Defensa Agrària depenia de l'Església. Bé, ara es diu Defensa Agrària, abans era el Casal Selvatà. I qui la va anar a demanar i allí va fer una escola parroquial i qui hi va anar com a president va ser el rector: Mn. Joan Salvat. Mn. Joan Salvat es va mullar bastant, un home català tant com vulguis. La història va i ve. I després de la guerra qui va salvar el català als pobles i a molts llocs van ser els clergues, no els religiosos, que en molts casos van vindre de lluny i els van portar cap aquí i després d'aquí els van fer marxar cap allà; el clergat va conservar... I aquest Mn. Joan, que nosaltres el trobàvem pesat... ara veiem que estava il·luminat.

En la missa tot es deia en llatí. Era abans del Concili. L'home, comprenia que no ho enteníem, feia la lectura en llatí i després la feia en català. Anaves allí per ser-hi mitja hora i només miraves de ser fora... Ara quan ho veus amb la perspectiva, dius: «Home, aquest home en sabia». Al cap d'uns anys, amb el Concili es va dir que res de dir-ho en llatí, si el poble parla en català la missa s'ha de fer amb la llengua del poble. Però ell era un fanàtic, un debot, diguéssim.

L'aplec es va fer abans del Concili, quan la missa era en llatí i d'esquena al poble. Però segur que si hi havia Mn. Joan es llegia alguna lectura en català perquè el poble ho entengués. Després ho mesures i ho suspeses i dius aquell home el que feia és que nosaltres ja entenguéssim el que estàvem llegint. Aquest és el paper que es va fer en aquell moment, tot i haver-hi la pressió, des d'un sector que veia que s'havia d'impulsar

tot això. I en aquell moment vam tenir un suport que va empènyer perquè es fes tot això: el Casal Selvatà.

La gent no teníem on anar i anàvem a un casal parroquial, que era l'únic lloc on anar. Després ja érem molta colla i es feia allí a la plaça. Però, és clar, a l'hivern com t'ho fas? I aquell senyor va ser el que va mirar que hi hagués un lloc per a la joventut i va comprar una gramola i posàvem discos allí. I n'hi havia que anàvem al cine i allà al costat hi havia la gramola per qui ens agradava ballar. Jo mateixa tenia una amiga que era molt ballarica. I feia, vaig una estona allà a la sala a ballar i ballava sola.

Va ser des d'aquest vessant, que cuidava aquella joventut, que no tenia res i alguna cosa s'havia de fer. I va treballar en aquest sentit. L'aplec, a part de tot el que hi hagués de cadascú d'inquietud, va tenir aquest suport i l'impuls.

Després els aplecs de Paretdelgada continuen. Però en aquell moment va quedar desmoralitzat tot. Era l'any 65, un any en què també, genèricament, hi va haver repressió, repressió perquè hi havia inquietud social. Hi va haver persones de la Selva que van ser interrogades per haver tallat el cable a l'Arriba y Castro. Teníem por de registres i coses així. L'entorn de la gent que donàvem suport a l'aplec vam dir: «Home, això és més polític», i es va dissoldre. Hi va haver un grupet de Germanor que vam ser interrogats. I qui ens va anar a treure va ser l'oncle del rector, Mn. Joan Salvat, que era el vicari general [Dr. Vives]. Des de la mateixa Església es va fer. Ens van retenir. Van ser moments d'allò, perquè nosaltres ens vam espantar. Jo recordo que estava a casa el Camil amb la seva germana, que ella també portava els llibres, i estàvem tots desesperats perquè uns nois —que eren de fora— s'havien escapat.

Als aplecs es pagava per entrar i es donava una cinta catalana. Els llibrets la gent se'ls llegia i se'ls aguardava.

La tallada del cable va ser perquè aquell senyor va parlar en castellà; si en algun moment va venir l'abat va parlar en català, si en algun moment va venir... I llavors va venir el cardenal i va parlar en castellà... Nosaltres que preteníem l'exaltació del català, va ser una mica l'excitació aquesta. I llavors només va faltar que en aquell moment arribés el Raimon i amb aquella veu forta que se sentia ell... I tota aquella gent que estaven agrupats allí al costat del cardenal... Es va tallar el cable i arribava el Raimon i es va posar a cantar.

Els que ho van fer no és que estigués preparat, sempre hi ha el moment aquell: «Això ho tallo jo»... Allò va ser sonat. I això va fer que s'acabés tota la infraestructura aquella, que es va dissoldre.

L'equip aquest de Germanor, com que ja s'havia fet un nucli d'amics, va quedar el nucli. Però tots els que hi havia a l'entorn, doncs ja no hi anaves tant. Jo mateixa era de les que hi anava alguna vegada, però després quan es va acabar tot això ja va quedar... A més, a mi l'any 65 se'm va morir el pare de sobte. I jo ja vaig evitar de posar-me al capdavant.

Jo també estava al món de l'escoltisme, en aquella època hi havia l'escoltisme, i també hi va haver una radada que en van agafar a cinc i es va acabar també. Va ser amb poca diferència. Un dels que van agafar després va ser el Quim i l'Ignasi Carnicer, però no per l'aplec. [Detenció l'agost de 1973, acusats de ser del FRAP de: M. Teresa Feliu, Joan Miró, Ignasi Carnicer, Joaquim Masdeu i Joan Domingo.] Llavors estàvem així aquí.

Va ser un moviment molt fort aquest que es va viure. Va arribar un moment que tothom no deia ni mu. Fins i tot les sardanes això que ens deien que era tan bonic en sortir, apa dues sardanes i cap a casa; tot això va quedar parat. La gent es dispersava. Però jo, mira, em penso que també, el poble és un poble molt actiu aquí. Es podria fer un estudi sobre la quantitat d'associacions, em sembla que hi ha més de quaranta associacions. Vam provar de fer una marató de donants de sang i vam convocar totes les associacions de les 10 al matí a les 10 del vespre, que si els de la moto, els diables, que si corals... Aquí hi ha un esperit.

3.2.6. Tomàs Barberà

La primera vegada que vaig anar als aplecs va ser l'any 60 i d'aquí fins endavant. El 1960 l'Isidre va venir a parlar amb l'Agrupació Excursionista de Reus, que era una delegació de l'Agrupació Excursionista Catalunya que hi ha a la plaça del Pi a Barcelona. La de Barcelona es va fundar arran dels Cors de Clavé. I nosaltres érem una delegació aquí a Reus d'aquesta entitat. L'entitat estava als baixos de l'església Sant Joan, en un edifici annex, on ara hi ha una residència dels estudiants, allí hi havia el Cine Avenida i en uns locals annexos hi teníem l'agrupació. Ara es diu Associació Excursionista de Catalunya i està situada al carrer de les Galanes número 10. Ens van venir a buscar perquè érem, segurament, l'entitat amb més gent jove que hi havia en aquell moment a Reus i el que buscaven ells era implicació per fer el campament a la nit, per fer activitats entorn un foc de camp i aquestes coses que s'acostumaven a fer. Un foc de camp consistia en què a la nit s'encenia foc i es feien activitats, es feien cants i es cantava i tot això. I llavors en aquest primer campament ja van pujar unes noies, nosaltres estàvem en procés de fer el primer agrupament escolta en masculí, i aquestes noies ja van fer el femení, eren de Reus totes, de la Verge del Cim. Tots estàvem dins de l'Agrupació Excursionista. En això hi va jugar un paper important, en la part de l'associació, un senyor que es deia Josep Argany i Blanch, que va ser després empleat del setmanari Reus i després va ser conserge del Centre de Lectura, natural d'Albarca.

Nosaltres vam arribar a la Selva, vam anar a ca l'Isidre, vaig conèixer la Maria al portal de casa seva i amb l'Isidre, aprofitant que no hi havia molta gent i que ningú ens veia, vam anar cap a Paret delgada i vam tornar a Reus a peu. S'hi va anar el dia de Corpus per saber com s'havia d'organitzar. Després hi vam anar el dia abans de l'aplec per fer el campament. Com que venien les noies, les noies van dormir a la tenda de campanya. I els nois, els tres o quatre que hi vam anar, vam dormir, per primera vegada a la meua vida, sota un taulell de la Coca-cola. S'havia de mantenir distàncies!! Els pares de les noies van pujar a mitja tarda per saber on havien de dormir les seves filles. Les tendes estaven molt mal muntades, encara estaven per muntar i llavors jo em vaig posar dins de la tenda, vaig aguantar el pal i ells deien això és molt fons.

O sigui s'hi va anar per Corpus, tres o quatre setmanes abans, per saber com havia d'anar tot i després el dia de l'aplec. I a partir d'aquell any cada any s'hi anava el dia abans. El segon any hi havia més gent a acampar i fins i tot vam organitzar un foc de

camp amb activitats, balls tradicionals..., que ho portava un noi de Reus que es diu Josep Bargalló. L'endemà començàvem a organitzar el servei de cotxes i d'aparcament. Nosaltres més aviat organitzàvem, ajudàvem l'organització, els cinc o sis de la Selva. Marxàvem el diumenge, a la nit, quan s'acabava tot.

Potser va ser el 1962 o el 1963 que a la Selva es va presentar per primera vegada el disc de l'Espinàs, que era el primer disc en català que es feia després de la guerra. El Josep M. Espinàs va fer una sèrie de cançons del George Brassens i la presentació la va fer a la Selva a l'aplec, com suposo que també ben aviat ho va fer (després de Xàtiva i de la Universitat de Bellaterra) en Raimon, que ja s'havia convertit per vox populi — quan els Setze Jutges ja havien començat— en tot un referent. En el moment que estava fent la missa l'Arriba y Castro, va arribar el Raimon i la majoria de gent va abandonar la missa per va anar a veure el Raimon. A més, pels altaveus es va anunciar: «En aquests moments està entrant el Raimon al recinte». En aquest any també es va fer la inauguració del monument a Joan XXIII. I es va tallar el cable pel Sunyer.

Tothom tenia ganes de temes catalanistes. El catalanisme passava molt per l'excursionisme i el món dels orfeons, no hi havia altres organitzacions. I els punts de contacte sempre eren a través d'aquest món. La gent que estaven al món de l'excursionisme, són gent que havien viscut altres temps. Allí vaig escoltar per primera vegada «Els Segadors», en un disc de pedra que estava amagat al refugi Miramar, gràcies a l'Agrupació Excursionista de Valls que un dia van pujar i vam sentir cançons clandestines com «El cant de la Senyera», «Els Segadors»... Un disc de l'abat Escarré, un disc que va gravar amb el seu discurs quan el van exiliar, me'l va proporcionar el Josep M. Ribas Prous. Vam quedar, per exemple, a les 12 a la plaça de la Llibertat al banc tal. I després li vaig dir, home, podries escollir un lloc més lluny de la policia. A Reus hi havia tota la tasca de l'Òmnium, del Centre de Lectura... Però et puc dir que de nacionalistes i de catalanistes no n'hi havia tants com sembla ara. Els aplecs estaven plens però també hi havia gent que hi anava per lleure, no per sentiment patriòtic. El món de la sardana sempre ha sigut un món una mica a part, sempre han estat més per la sardana que pel país.

Totes les experiències que tens als 15 o 16 anys són importants per tota la teva vida. Per a mi, el món de l'excursionisme estic convençut que em va fer una altra persona diferent de la que he estat si no hagués entrat al món de l'excursionisme: trepitjar la terra, fer totes les muntanyes nostres, parlar amb la gent dels pobles, anar al

Pirineu, fer excursions pel Pirineu, parlar amb gent del Pirineu, amb una època en què era difícil arribar-hi... La primera excursió que vaig fer al Pirineu, va ser el 1960, a la Pica d'Estats i aleshores vaig conèixer la identitat de Jordi Pujol, perquè les muntanyes estaven plenes de pintades d'ell.

Junt amb els aplecs hi havia el concurs literari, el concurs de la cançó... Tot això eren petits gestos que eren l'únic que hi havia, i mai es podrà agrair prou el gest a les persones que estaven al capdavant de tot, amb l'Isidre. La llibreria va néixer amb gent d'aquí a Reus que buscaven algú que se'n volgués fer càrrec, primer hi va entrar amb aquesta condició, però més tard se la va quedar ell.

Els aplecs eren una cosa que esperaves i l'experiència del dissabte i del diumenge i dels festivals que s'hi feien, tenien repercussió durant molt de temps, se'n parlava molt. De Reus, hi pujaven força poetes: el Ramon Amigó, el Xavier Amorós...

Amb els anys tot el que es pretenia aconseguir amb els aplecs s'ha anat aconseguint. Fins al 1975 moltes de les coses que es pretenien no es va fer realitat. Però van ser anys molt intensos, apassionats en algun aspecte.

L'excursionisme ens va permetre conèixer personatges com el Batista i Roca o el Joan Rebull, una sèrie de gent que tenies idealitzada.

Els aplecs van ser possibles gràcies a l'Església. Hi ha l'anècdota que quan es va convidar l'abat Escarré va ser quan l'Arriba y Castro va dir que no, que ja hi anava ell. L'abat Escarré era un puntal pel país; Montserrat representava molt, era tot un símbol. Es van acabar per les dificultats que van tenir després en tallar el cable, però suposo que, a més a més, els que anaven al capdavant de la Selva, no l'Isidre, es van acollonir una mica i que el capellà devia estirar una mica les orelles als de la Selva.

3.2.7. Mn. Daniel Barenys

Jo vaig ser a la Selva des de l'any 1954 al 1960. De la Selva, com a parròquia de la Selva, jo n'era el vicari; on estava jo, hi havia un moviment de nois i noies que col·laboraven i aleshores es va anar formant un grup que es van titular de Germanor. I allí hi havia nois i noies, no sé de quina edat, potser de 17, 18 i 19, que aleshores eren joves. Feien teatre, sobretot sardanes, després algunes excursions quan venia Pasqua. Anaven a aplecs de Sardana, a Calella, per exemple, me'n recordo un any. El noi que estava més al corrent de tot això era l'Isidre Fonts i Masdeu, me'n recordo com si fos ara de nom i cognoms. Aquest noi per tot aquest moviment tenia un caire catalanesc, de simpatia per les coses d'aquí. No ho sé, s'estimava molt Catalunya i la Selva era un lloc bastant adient per tot això, perquè hi havia persones molt sensibilitzades en aquestes dimensions, de molts anys endarrere, etcètera.

Eren nois i noies que formaven aquest grup, pels quals l'Església no era cap antipatia, sinó que era una cosa normal. Si havien d'anar a missa, anaven a missa i col·laboraven. No feien problemes de tot això. Era més aviat un suport a l'Església. Però no era aquest ideari que servís de tapadora. Era que ells ja eren així. No eren antipàtics ni simpàtics. Jo era allí un més. Érem amics. I fèiem sortides algunes vegades i, sobretot al vespre, algun berenar-sopar, coses d'aquestes. I després allí hi havia uns grups parroquials bastant arrelats de gent gran i a això hi donaven. Era com un ambient.

Ara, aleshores la cosa es va anar despertant. La cosa va anar sorgint. L'Isidre tenia moltes coneixences a Barcelona i a altres llocs, i era un noi molt entusiasta. Era un noi del país en tot el que dóna. I això amb els d'allí que ja hi havia una base de cultiu de tot això, doncs anava sorgint. Per exemple, què sé jo, la revista Serra d'Or, que llavors no s'anomenava gaire, doncs, allí ja era coneguda. I el teatre es feia sempre en català, no cal dir-ho.

Jo tinc idea de no sé què exactament, no ho podria precisar massa, no sé si era per preparar un aplec o una festa de Paret delgada, de l'ermita, que aquella plaça la vam arreglar, arribant-nos a quedar amb una masia d'allí a prop que era d'un d'ells. Aquestes empreses, per dir-ho així, no eren una cosa calculada al damunt d'un programa, quan tots havíem d'anar a treure pedres, del primer a l'últim treia pedres; i quan s'havia d'aplanar la plaça, tothom del primer a l'últim aplanava la plaça. No hi havia com una jerarquia de direcció i unes armes d'acció, perquè de pressupost no n'hi havia gaire,

això no ho sabia dir d'on sortien els diners. Perquè allí a les reunions es veia ben bé una diversitat d'opinions en el sentit que hi havia qui era molt idealista, ja ho veia fet, s'ho estimava, no cal dir; però n'hi havia d'altres que deien: «Com ho pagarem?. Fins i tot: «Vendrem llibrets, vendrem records o mides... no sé què més». Anaven ideant una indústria una mica complicada per poder... perquè no crec que tinguessin massa subvencions.

Tot va ser al voltant de la parròquia i al voltant del Casal, perquè el Casal era el centre de trobades. El Casal era, és, un local construït abans de la guerra em penso que per Esquerra Republicana. Aleshores en venir l'any 1940, el temps del moviment o de la imposició d'una ideologia diferent, allò va estar tancat i requisat, i no sé de qui era. Sé que quan jo hi vaig arribar allò estava tancat, no tancat no perquè ja l'havia adquirit la parròquia. El mossèn de la parròquia, que jo no l'era, era el vicari; doncs el mossèn era un mossèn molt bona persona i empenedor. D'aquells idealistes, una mica, d'aquells que tiren endavant sense ni cinc; però, ves, una cosa tapa l'altra. Allí s'hi va formar el Casal Selvatà, en deien llavors, que era un exlocal d'Esquerra Republicana. Els d'Esquerra Republicana no miraven amb massa bons ulls que allò hagués passat a la parròquia, però tampoc, em penso, amb massa antipatia perquè almenys es conservava el local i es va anar habilitant. La parròquia allí hi va posar diners per poder-ho fer. De tal manera que allí s'hi va fer una escola parroquial, després es va posar calefacció al teatre i es va treure molta brutícia. Feia tres anys que no s'habitava i hi havia mobles potser requisats, ampolles —hi havia hagut un bar, naturalment si era un local social, hi havia hagut un bar. No s'hi podia entrar allí. I a la parròquia, ajudant-nos gent, i jo n'era un, trèiem una brutícia que no havia vist mai enlloc, no brutícia de porqueria: pols, estris inútils, mobles alguns corcats d'altres no, però allí hi vam posar una escola parroquial i vam tenir tres classes, hi havia dos mestres i jo. I així, de manera que durant la setmana funcionava com a escola i el diumenge com a espectacle amb el que es podia. I allí, durant aquests sis anys que jo hi vaig ser, hi van venir companyies de categoria, com per exemple l'Esbart Verdaguer de Barcelona, en gran part perquè l'Isidre els coneixia de Barcelona, i s'hi va fer teatre molt bonic i sarsuela, etc.

[En relació a la implicació de l'Església] Posats a fer filosofia no sabia dir exactament en quina mesura aquell grup que ho anava pastant tot això, perquè no podem judicar les coses amb els paràmetres d'ara. Hi ha molta gent que fa una barreja de coses que esgarrifa. I s'ha de situar un a cada lloc. En aquells temps tot això estava prohibit de

manera que per saltar-se la prohibició s'havia de fer no un engany però sí una mica de martingala, dient nosaltres som sardanistes i convidem a altres... En el fons, hi havia com una filosofia de reacció, ara això estava bastant ben enquadrat; en el sentit que es fa un aplec de sardanes i ballen sardanes, i no passava res, però sí que passava. I llavors a l'any 1960 ja vaig marxar, i els aplecs, podríem dir sorollosos, van venir després. Perquè a Paretdelgada sempre s'ha fet festa. Ara diumenge passat en devien fer, perquè era la festa de l'ermita. Mig festa de l'ermita, mig aplec, mig simpatia de la gent, mig camuflatge... Ara, és clar, no sé com van lligar exactament tot això. L'Isidre Fonts ho deu recordar perquè ho va viure amb molta intensitat, ell era un noi molt del país, s'ho estimava molt i era aventurer i, a més a més, estava preparat per fer tot això perquè era emprenedor de veritat.

Després jo vaig anar a un monestir, a Vallbona, i no hi havia els mitjans que hi ha ara per estar connectats, no hi havia la facilitat que hi ha ara de trasllat; vaig i vinc en un mateix dia, ni pensaments. Després jo allí estava bastant lligat perquè hi havia un monestir, encara hi és, i feia de cicerone d'aquell monestir, si venien visites per atendre'ls i ensenyar-los les dependències monàstiques. Me'n vaig desenganxar bastant. Però allí van continuar, no cal dir-ho.

El més emblemàtic dels aplecs va ser haver d'arreglar l'esplanada, la plaça. En què hi havíem d'anar tots i tots ens havíem d'acotxar i havíem de treballar tant com podíem.

El Sergi Vallverdú tocava molt de peus a terra, en el sentit de dir: «Quines subvencions tenim?» «Si no en tenim cap, com pagarem la cobla?» No podíem dir que la parròquia respondrà d'això, perquè la parròquia tenia prou feia per moltes coses i no podia amb tot això. Jo més aviat no m'apartava d'això, però no ho escoltava gaire perquè ho portaven els joves.

El tema de la reivindicació era un element bastant ocult, amagat, no era manifest. Era manifest la intencionalitat d'aquell grup, si és que ho captava tothom, ara en el fons era això, però no es deia a la descarada, de manera que jo, per exemple, un any, me'n recordo que vaig fer una mica de presentació, potser era l'últim any, que va sortir al llibret aquell, i vaig posar una cosa que ara és tan acceptada i ningú s'escandalitza de res, de dir: «l'Església catalana», jo ho vaig posar com una cosa normal, però com que això s'havia de portar a la consulta, m'ho van tatxar, me'n recordo com si fos ara i vaig dir: «Ves, perquè m'ho tatxa això»; doncs, mira, perquè això compromet; comprometia

una mica en aquell temps; ara és normal i en això ningú s'hi fixa ja, perquè és l'Església que és a Catalunya. Però aleshores era compromès, només anomenar el nom de Catalunya, donar-li un significat, un relleu, un gruix... Tot això feia mala olor, tot això podia ser. De manera que era aquest l'ambient i les coses s'han de situar al seu temps, no dic que estigui bé ni malament, no dic res, però s'han de distingir els temps. Per exemple, no ho sé, el castellà era l'idioma oficial, el sol fet que es fes un espectacle, una trobada, únicament utilitzant la llengua del país, que això ni en les massa altes esferes no era ben vist; era així.

En els llibrets aquests s'hi posava el programa. I algú o altre em devia dir que hi fes una mica de presentació. No sé què hi devia dir. Només sé que hi vaig posar això. Però després s'havia de portar a la censura i en anar a la censura em van dir que això d'«Església catalana» no era una frase viable. Ara, és clar, ho veiem una ridiculesa, però aleshores era quelcom que tenia un gruix.

La gent de la Selva es llegia els llibrets i s'enviaven. Després tenien adreces de molts grups de sardanes o agrupaments o de gent més o menys simpàtica i els ho feien arribar. I la gent dels pobles o les agrupacions de sardanes i tot això, hi anaven. Sabien que tal dia hi havia un aplec a la Selva, que tal dia o tal altre hi havia un aplec a tal altre lloc, i la gent hi anava com fos amb els mitjans d'aquell temps. Sempre hi havia gent.

En els aplecs no hi havia massa intenció al darrere; l'Isidre sí, perquè era un defensor a ultrança, el noi és un bon noi. L'Isidre, ho vivia, ho sentia i s'ho estimava de quina manera! Ara no tots participaven d'aquesta ideologia, sinó que, ves, hi devia haver qui era allí perquè hi havia grups de jovent, perquè es divertien, perquè ballaven sardanes, hi havia una simpatia; és possible que hi hagués noies que hi anessin perquè hi havia nois, o al revés... Era una trobada de jovenalla, també. Ara, la filosofia dels aplecs, certament i intencionadament era una altra. Però no únicament molts s'hi ajuntaven per ambient, però, és clar, a la Selva sempre hi ha hagut molta simpatia pel país i no hi queia gens malament tot això.

En la història de les persones i dels països tot contribueix en una direcció o contribueix en una altra. Això contribuïa a què, per exemple, els infants de l'escola, algú més agut preguntés: «Mossèn, per què es fa això?, Quin sentit té?». N'hi havia d'altres que ja estaven prou satisfets dient: «Ballen sardanes; això és una dansa del país». Però n'hi havia que sí. Tot contribueix. Això va donar lloc que es fessin algunes conferències, que es fessin concerts, que hi anés algun cantautor, que tingués un to més

vindicatiu. Tot això ho tenia. S'havia de tenir alguna bòfia per fer-ho passar. Doncs, mira, és un aplec de la mare de Déu de Paretdelgada, a l'ermita de Paretdelgada. Potser qui estava més sensibilitzat ja ho entenia i per qui no estava tan sensibilitzat allò passava com un aplec, com un espectacle, com un dia de diversió.

En aquell temps, això era abans del Concili Vaticà II, aquells nois i aquelles noies estaven sensibilitzats i, a més a més, bastant formats en la vida cristiana, no eren qualsevol, i no ho dic en el sentit pejoratiu, havien tingut una educació, una formació, alguns tenien estudis i no eren estranys en tot això. Aleshores també es començava a moure la litúrgia de l'Església, no el contingut de fe, sinó l'expressió de la fe. Mira, la missa va durar segles que es va fer de cara al poble, va durar segles que es va fer d'esquena al poble. S'ha de tenir, no per res, una formació, per dir: «La missa no es diu ni de cara al poble ni d'esquena al poble, sinó que es diu de cara a Déu i la missa té un contingut molt diferent». Ara hi ha gent, jo ho comprenc, que es fixen molt amb la cosa de les cerimònies, s'hi fixen molt, molt. Si de cara, si d'esquena, si de costat... Tot això és un historial molt gros. No es pot jutjar això de manera superficial, té un contingut històric, valuós, bonic, variant, entusiasmador a vegades, que la gent, amb tots els respectes no en sabeu prou, per falta de catequesi d'adults i avui encara menys. I amb això no s'hi juga, vaja, no es pot valorar això. Ara, en aquell temps, com que dir o celebrar de cara al poble era inèdit, entre nosaltres no cal dir-ho, perquè la gent diem: «Sempre s'ha fet així», però què vol dir: «Això sempre s'ha fet així?, Quants anys fa que s'ha fet així? 80?» Com per exemple si quan jo vaig ser a la Selva algú s'hagués deixat la barba... Aleshores es començava a rumorejar que la missa es podia celebrar de cara al poble. I això també era una reivindicació, perquè algun noi d'aquests, l'Isidre mateix, coneixia Montserrat, hi havia anat moltes vegades. Em recordo que allí vaig aprendre, que ell ho deia: «Els negres han dit...», «Els negres han dit...» Però qui eren els negres? Els negres eren els monjos de Montserrat, perquè porten l'hàbit negre. I jo pensava si era un sentit pejoratiu o un sentit positiu. És un sentit històric, perquè els monjos negres són els benedictins i els monjos blancs són els cistercencs, els de Poblet, per exemple, que quan van venir molts segles després, van voler viure una vida més austera i no van voler tenyir la llana. Un vestit tenyit era més car, un vestit del color de la llana, era més econòmic. Els cistercencs van conservar l'hàbit de color natural, de color de palla, i es van posar al damunt un especulari negre benedictí, un de negre. El blanc era una reacció contra els que gastaven més per vestir. I allò ho vaig aprendre allí,

com aquell qui diu; me'n vaig ocupar. Perquè a mi em sonava a pejoratiu això dels «negres», però quan deia els «negres» volia dir els monjos de Montserrat.

Hi havia un moviment anterior al que va passar al Concili Vaticà II amb el qual es va donar permís per celebrar la missa de cara al poble. I en això també hi entrava una mica de reivindicació o renovació de l'Església.

Quan hi va haver els moments més espectaculars i quan hi va haver els moments més tensos no hi era jo, com quan es va tallar el cable al cardenal Arriba y Castro. Aquest grup no és que estigués en contra del cardenal, però el cardenal era molt castellanesc, molt espanyolista per formació i per naixença. I va passar com una mica de protesta davant del fet que l'Església fos tan castellanitzada, per dir-ho així, de manera que el representant o el pastor del bisbat no pogués expressar-se amb la llengua del país. Tot era com una espècie d'embolcall, com un icosaèdre, que una cara toca l'altra, de manera que movent-ne una es mouen les altres. Tot rodava entorn del mateix concepte. I aleshores ell era una reivindicació a l'status quo d'aquell moment. Catalunya tenia dolors de part, com aquell qui diu, volent tornar a ser una mica... I era un inici del moviment que després vindria. Quan ha vingut el moviment tampoc ha estat cap solució perquè tenim un embolic entre tots.

Allò era de gent que s'ho estimava molt tot això, sentia el ressò i la història del país, com si gemeguéss de la coacció de la situació una mica contrària, no dic torturadora, però també alguna cosa hi era perquè és que una mica d'exaltació del país no s'admetia, no es comprèn, la sola bandera de Catalunya ja era molt. I llavors van començar amb coses infantils, per dir-ho d'alguna manera o altra, a posar-se elàstics amb la bandera catalana, cinturons... Eren petites reivindicacions. Però tot era en el fons: hem d'anar per aquí. Però això mai s'ha comprès des del centralisme d'Espanya, ja ho sabem. Eren petites coses que anaven sumant dins del sentit de país que no s'admet de cap manera perquè ara ni el terme «nació» s'admet dins de l'Estatut, quan per a nosaltres és tan normal. De manera que la perspectiva des de l'estat és ben diferent de la perspectiva des d'aquí.

Però nosaltres, el clergat, podríem dir, diocesa d'anar a peu, d'anar per casa, de poble, podríem dir, ha estat sempre català.

En aquell moment hi va haver conflictes amb la jerarquia i amb el govern, però aquí, per exemple, mai s'ha celebrat la missa en castellà; vull dir que a la vida dels pobles és una altra cosa. I vaig aprendre, de petit, a llegir en català, perquè rebíem a casa

una revista catequètica. Durant el franquisme es va notar moltíssim, del tot, perquè el seminari, per exemple, on es feien actes acadèmics, a vegades, de certa categoria, perquè se sabia música, polifonia, etc., per exemple, tot era en castellà. Aleshores ens havíem d'acomodar a la situació. I la situació era que amb actes oficials, s'havia de fer en castellà, però en actes de casa, populars o el que sigui, es feia en català; de manera que hi havia, de vegades, alguna tensió, alguna tibantor i malentesa, al seminari, entre els superiors que estaven a les ordres, com aquell qui diu, de l'oficialitat de la casa, com en un acadèmia, de manera que tenia una projecció social; això s'havia d'amagar. I els alumnes dèiem que no vèiem ni el motiu ni el perquè sent d'aquí, parlant tot el dia en català, menys a la classe, tot i que a la classe també algun professor feia de les seves, la llengua era prohibida en aquella dimensió oficial. No sé si amb el sentit de dir: «Com que està prohibit es perdrà». No s'ha aconseguit, però Déu n'hi do.

Però sí que amb actes com els aplecs s'ha anat nodrint aquest sentit de país. El comprometre's era un perill i un perill que el podies pagar una mica car. Perquè llavors encascaven tothom, com aquell qui diu. Doncs, una persona ha de ser molt màrtir per llançar-se a tot això. Però el nostre compromís, el meu, per exemple, a l'escola que teníem a la Selva, fèiem teatre en català, i mentre fèiem teatre explicàvem els contes, les històries... Allí ens entreteníem bastant perquè hi sortien mots catalans que no utilitzàvem normalment com «bústia» o «segell»... I així anàvem. Amb el teatre que he fet, jo certament he tingut sempre aquesta ideologia de transmetre el nostre lèxic en una època d'uns barbarismes a ultrança. Només que ara tot el que fa olor d'Església s'escombra. Però la realitat de país és una altra, l'historiador que sàpiga de què va, que estudiï a fons, donarà a l'Església una part notable de reivindicació de la conservació del nostre patrimoni cultural.

D'altra banda, vèiem que hi havia mossens d'una categoria notable, com mossèn Higini Anglès i Pàmies, que era fill d'aquí, que jo hi tenia relació, que era un musicòleg de talla universal, que els vèiem molt implicats amb el país. De manera que se sentien molt molestats i ferits amb aquest ambient. Perquè ells eren d'aquí, s'estimaven el d'aquí, i coneixien molt el gruix cultural de Catalunya. I això, sembla que no, t'ho miraves i deies: «Aquests que tenen una vàlua, mira com pensen. Deuen tenir raó».

Montserrat era l'emblema de tot això. De manera que moltes associacions tenien el suport, en aquell temps, de Montserrat, perquè enlloc més, podien tenir una mica de

refugi. I en no voler anar a impugnar l'Església directament, aquells es posaven una mica a redós d'ells.

Avui es pretereix el treball de l'Església fins i tot en el sentit cultural. I això dol perquè no és veritat, s'ha treballat molt. De seguida et diuen que als col·legis de religiosos sempre es parlava en castellà, o és que o fusta o redolta. A més a més, també hi podia haver religiosos vinguts de fora, entusiastes d'anar en contra. No es pot negar res.

Nosaltres no [utilitzàvem el castellà], però si ho fèiem era perquè hi havia actes oficials en què no ho podíem fer d'altra manera, però a casa i a les parròquies no.

3.2.8. Elvira Estalella

Va ser el moment aquell en què ho vam aprofitar tot. Vam aprofitar el moviment escolta. Va venir tot rodat. L'Isidre ens va dir que havien pensat fer un aplec i podríeu fer una acampada i a la nit feu un foc de camp i l'endemà col·laborareu i farem el que sigui. I van venir els d'Eds. 62. I va tenir molt èxit.

El 1959 no ho sé si hi vaig anar. Perquè nosaltres ens vam casar ara farà 50 anys, que va ser quan va néixer l'escoltisme. Necessitaven una parella per començar els escoltes, un per portar els nens i l'altre per iniciar nois. I Mn. Artur Boronat que va ser el nostre conciliari, que tot això va ser a través del Jaume Siurana, el director de l'INCAVI, que va venir aquí a fer el servei d'aviació, va preguntar què n'era de l'escoltisme aquí a Reus i li van dir que no hi havia res; el van adreçar a Mn. Artur Boronat li va dir que era una llàstima que a Reus no hi hagués escoltisme i totes aquestes coses. I li va dir que, per començar, és clar, s'havia de buscar la canalla, però per començar es necessitava una parella, una parella que pogués agafar els nois. Nosaltres ens havíem casat feia un parell de mesos van venir a casa, ens van dir vindrem a prendre cafè i ens ho van proposar.

A la muntanya hi anàvem molt, i a més a més la canalla ens agradava. Vam tenir molta feina a recollir criatures, perquè és clar anaves als amics i a les persones conegudes, perquè no podies anar a persones que no coneixies, perquè, llavors qui dominava era la Falange. I havíem d'explicar el tema de l'escoltisme i que era un completament apolític, que hi havia unes inquietuds de risc, però que no hi havia cap partidisme de cap classe, que es tractava de conèixer què era la muntanya i que la respectessin i aquestes coses. I així vam fer un grupet i es va anar fent la cosa gran i va anar molt bé.

Nosaltres ajudàvem als aplecs amb tot el que convingués. Nosaltres a la vigília ja érem allà que havíem anat a netejar, ho havíem anat a rastrejar tot, a netejar-ho bé, perquè és clar l'ermita estava bastant arraconada. Després ho va arreglar el Grau Garriga. Ho netejàvem de fora i de dins, deixàvem l'esplanada bé... Nosaltres vam començar que ja devia ser l'any 60. I ja hi havia un bon grup. I va anar molt bé.

En ser escoltes ja va tot lligat, nosaltres hi anàvem pel sentiment. Era una cosa que era tota una mateixa cosa.

En l'aplec participàvem en el que fos. L'escoltisme és això quan et poses en algun lloc i t'hi compromets, es tracta de fer el que convingui.

Em sembla que hi va haver com una mica d'estancament. El meu marit es va trobar malament, vaig buscar una companya, perquè una persona sola no podia ser. S'hi va acostar altra gent. I nosaltres ens vam haver de desvincular una mica de tot això.

Als aplecs es respirava un esperit de país, un esperit molt català. Nosaltres fora no ens vam amagar mai de res. Ens movíem pel món i no vam tenir mai cap problema, tampoc vam fer cap tonteria.

Els aplecs va ser una cosa que ens la vam fer tan nostra i que hi vam col·laborar tant des del principi i tots hi anàvem pel mateix, que ja no es pensava, pensàvem en què es podia fer més bé, i en què podíem fer més l'any que ve i en què podíem organitzar més. Era un esperit com el nostre.

Nosaltres amb els escoltes ja no hi vam tenir tanta vinculació. Érem Mare de Déu de Montsant. Les noies després van venir a casa, perquè, és clar, nosaltres érem els que ho havíem començat, i van venir a informar-nos, perquè aquí a Reus ja ens coneixíem tothom. I les noies érem Verge del Cim.

L'Isidre encara que no fos escolta va estar molt amb nosaltres, s'hi sentia molt identificat. I tenia amistat amb tots els altres companys.

En relació als aplecs, tots anàvem a la mateixa, era una cosa que es feia tan bé que ningú sortia més que l'altre, es feia una cosa tota amb ganes que la cosa creixés i continués.

Això va ser possible perquè es va fer d'una forma, nosaltres perquè ens poguéssim legalitzar ens vam vincular a la plataforma de Barcelona del Pujol i el Maragall. Ells estaven molt protegits pels caputxins. I aquí no hi va haver mai cap problema. Tot era possible perquè una part de l'Església hi donava aixopluc.

Jo sé que Mn. Artur sempre hi va ser a la Selva, era capdavanter, era una persona que va ser titllada de roja i independentista.

Venia l'orquestra i la gent ballava. Però qui hi anava prèviament escombrant i tallant i traient rames érem nosaltres. Érem nosaltres qui fèiem feina als aplecs perquè els altres s'ho trobessin tot fet.

Qui va contactar amb la gent d'Eds. 62 era l'Isidre. Tot això que hi havia allí, si hi havia paradetes i ara no recordo què més que hi havia, qui ho organitzava tot era entre

el Jaume Siurana i l'Isidre i aquestes persones que anaven amb ell. Nosaltres teníem feina amb els nanos.

Els aplecs eren una miqueta l'excusa per fer tota la festa. S'hi barreja l'escoltisme i l'esperit català i totes aquestes coses. Hi onejava la bandera. Tot amb molta discreció i tot molt bé.

3.2.9. Jacint Felip

Els aplecs van néixer a través del grup Germanor i l'Isidre que n'era l'ànima. El grup Germanor més o menys ja existia abans, però una de les coses més importants que va fer va ser organitzar els aplecs. D'aplec ja se n'havien fet alguns de més sardanístics, amb una cobla.

Els aplecs comptaven amb el suport de l'Església. Hi havia un vicari, Mn. Daniel Barenys, que es va posar molt a fer coses, per tenir jovent, potser, i que ho va veure clar des d'un principi. I Mn. Joan Salvat que quan van anar maldades va donar molt la cara. Vam anar un camí a Informació i Turisme a Tarragona, que llavors era com la Gestapo. Vam arribar allí amb bastanta por i ens van dir: «El cura sólo» i vam sentir uns cops de puny i un silenci... Això devia ser al 64 per donar permís a l'aplec del 64. Aquest rector que teníem era nebot del vicari general i, en sortir, ens va dir que anéssim a veure el Dr. Vives —el vicari general— perquè va sortir d'allí molt espantat. Aquell home el va deixar rebregat de tota manera.

Mn. Daniel va ser un dels homes que més va donar la cara i s'hi va posar, com el rector, sense ell no s'haguessin pogut fer. A l'ermita vam tirar una paret a terra per fer la plaça gran i Mn. Daniel va baixar tota la nit a treballar amb nosaltres i s'adaptava a tot. Potser ho feia per tenir un grup. Era gent bastant entregada tots, no hi havia les ganes de figurar.

Va baixar alguns anys l'abat de Poblet i amb ell baixava el pare Guiu que era, com si diguéssim, el seu secretari; a nosaltres l'únic home que ens va dir si mai us passa alguna cosa i podeu arribar a Poblet no toqueu mai el timbre salteu la reixa, que en pic sereu dintre ja no us poden fer res. Sempre hi teníem la porta oberta a Poblet. Això són coses que avui tothom és valent, però quan va ser l'hora de la veritat molt poca gent ens ajudava, fins i tot moralment. Només de dir si van maldades... perquè per allí el perill era la pluja. Les raons per les quals després es van discutir amb l'Isidre era perquè l'Isidre era el més idealista de tots i ell no hi pensava, deia ja ho arreglarem d'alguna manera, però els altres econòmicament ningú teníem res. Per si plovia no hi va haver ningú que ens digués que ens ajudaria, comptàvem que sortiria algú, però no hi va haver ningú que s'oferís a dir: «Jo, si van maldades, pagaré». Llavors venia el capità de la Guàrdia Civil, que era com un gegant.... L'any que van tallar el fil, jo anava amb un cosí meu, que es diu Sergi, i ens va preguntar qui havia sigut: «Jo no ho sé, no he vist res».

Et posava la mà a l'espatlla i també impressionava bastant, en aquell temps. La gent no s'ho creu tal com anava tot...

Al fons dels aplecs hi havia un ideal, hi havia la voluntat de donar una mica de testimoni de país. Des del principi sempre hi va haver aquell interès al darrere. Sempre volíem que vingués l'abat Escarré, però... I l'any que ens va dir que sí, vam aprofitar que l'arquebisbe com que era del patronat de Poblet tenia una reunió, però ell va deixar la reunió de Poblet per venir a dir la missa a l'aplec. El governador el va telefonar per dir-li que hi havia d'anar ell i que no podia venir l'abat perquè ja estava molt significat. La tallada del cable va ser bastant espontània. Llavors jo precisament vaig anar a buscar el Raimon que era a la casa d'exercicis (ja tornem a ser a allò de l'Església). Quan ja havien tallat el cable jo vaig anar amb la moto a buscar el Raimon i li vaig dir: «Has de baixar», perquè ell només havia de cantar a la nit. I com que estava refredat em va dir: «Oh!, no puc! I amb moto encara menys!» Es va tapar amb una bufanda, perquè el vaig convèncer que baixés. El Raimon se'l va anar a buscar perquè la Guàrdia Civil ja va començar a cridar gent. A la tarda quan vaig arribar a la Selva ja em van dir: «Córrer, fes córrer la veu que un xiquet ha vist el que ha tallat el fil i ara puja la Guàrdia Civil». Eren dos que s'havien canviat la camisa i ja van desaparèixer.

A la casa d'exercicis s'hi feia un dinar per al jurat i les altres persones que venien de Barcelona i després els havíem d'anar a demanar que paguessin el dinar, com aquell que diu, posant-los una pistola al pit, perquè tothom estava acostumat a anar de gorres. I nosaltres no teníem ni un duro i aquelles dones ens ho feien molt bé de preu, però... Ens havíem de posar violents allí a la porta.

Al dinar a la Casa d'Exercicis hi anava molta gent. Però la majoria de gent anava amb el seu entrepà. A la Casa d'Exercicis hi anava sobretot part de la gent més intel·lectual que venia des de Barcelona. Els altres es quedaven a l'ermita mateix. Me'n recordo d'un any que es va cremar la bomba, hi ha una cisterna molt gran allí. I vam dir baixarem aigua d'una mina, l'amo ens va dir que sí, però a l'hora de la veritat ens va dir que havia de regar, que tenia plantes. Llavors vam haver de fer un rec a les deu del dematí, potser les onze, des de la sènia que tenia un a un mas d'allí a la vora, perquè baixés aigua en algun lloc, per no obligar la gent a comprar aigua o cerveses. Llavors no hi havia tot això de sanitat que hi ha ara.

El Xammar en alguna ocasió va fer un dinar. Jo, precisament, algun any vaig portar algú al Mas dels Casaments camp a través, per exemple l'Albert Manent. Allí hi

anava bastanta gent. Al Mas dels Casaments el Xammar hi portava aquell grup d'intel·lectuals de Barcelona, com el Joan Ballester. Va ser important per al ressò dels aplecs, que el Xammar o l'Isidre tinguessin relació amb gent de Barcelona. A la Selva llavors també hi havia Mn. Muntanyola que indirectament també donava un cop de mà. Mn. Muntanyola també era amic d'en Xammar i del grup de Barcelona. Un any va venir el Borja Moll. Era gent que no els hauríem pogut fer venir nosaltres.

Nosaltres érem els primers que pagàvem entrada, les primeres entrades eren les nostres. I miràvem de fer cèntims de tot. Els dinars aquests, al jurat els l'havies de pagar; però als altres no i hi havia grans raons, perquè els havíem d'exigir pagar el dinar, i hi havia molta gent a qui no els ho podies exigir perquè potser els havies demanat un article per al llibret. Però allí hi entrava gratis el jurat i prou.

Vam haver de tancar l'ermita perquè s'havia de pagar una entrada i la gent no es pogués colar; hi havia gent que no ho entenien i s'enfadaven. Segurament el llibret el veníem a part, i també veníem mides (les cintes); va ser dels primers llocs on es va posar la bandera catalana a les cintes. Tot es feia de franc, tots els treballs de l'organització, vaja. Anàvem a fer propaganda dels actes, els que teníem moto amb moto i ens pagàvem la gasolina naltros i ens ho pagàvem tot: anaves a un cafè a posar propaganda i havies de fer un cafè o una cervesa, però pagant-ho de la butxaca sempre. També teníem un bar, vam tenir alguns anys un camionet de begudes de Trinaranjus. Ells portaven el camió però el personal i el benefici era per a nosaltres; hi devia haver uns sis o set disposats tot el dia a servir i a cobrar. N'hi havia un o dos o tres que s'encarregaven de guardar els paquets.

Anàvem pels pobles amb motos, alguns ja ens coneixíem, d'altres no. Preguntaves qui ballava sardanes allí, qui se'n cuidava, anaves a veure el rector, molts rectors també ens deien: «Quin disbarat això! Quina bogeria tantes cobles!» Trobaves de tot. Com et trobaves que s'hi llençaven i et deien: «Vés a veure fulano». I el dia de l'aplec trobaves aquell home que et deia: «He portat un cotxe», «He organitzat un autobús», «He pogut aconseguir que vinguéssim quinze o vint» o «Venim quatre». També penjàvem cartells nosaltres amb una galleda i cola.

La gent que ho organitzava era bàsicament de la Selva. De Reus va pujar alguna vegada un grup escolta, que pujava i es quedava allí, feien un foc de camp a la nit i l'endemà col·laboraven amb el que convenia. Hi havia el Tomàs Barberà, el Ballester, em penso...

Recordo un any que van venir els Setze Jutges, al que és ara la Defensa Agrària, que l'Espinàs estava allí al darrere i va pujar l'Orfeó Reusenc a cantar el «Cant de la Senyera» i em va preguntar: «Com us ho feu perquè us donin permís?». «Home, no en demanem».

Els actes es feien entre l'ermita i el Casal Selvatà. L'últim any, però, en què hi va haver més de 5.000 persones es va fer al camp de futbol vell, em penso. Aquell any es va desbordar la gent, no ho vam poder dominar; massa gent i érem pocs. És que avui tothom diu: «Abans...» Però abans hi havia molt poca gent que hi posés el coll. Ningú sortia a donar la cara ni a donar un cop de mà. Al revés, hi havia gent que hauria disfrutat si hagués plogut. N'hi havia uns que un any es van disfressar de rei de la Selva i van pujar en un carro tots borratxos, bona gent però, mira, es van engrescar... Llavors va sortir gent de Reus a dir que s'havia de fer un atestat. I hi havia un senyor que era farmacèutic a l'hospital, el senyor Tomàs, que va venir de seguida per dir que ell compareixeria on fos, que ho havia vist tot. També hi havia gent bastant compromesa, doncs, que també venien.

S'havia de fer alguna cosa i es feia molt poca cosa en aquell moment. Les expectatives es van complir, l'últim any es va desbordar. Al principi pensàvem que si venien 1.000 persones ja era molt. Però Paret delgada va arribar a ser com un mite.

Un any recordo que va venir la Principal de la Bisbal i el Conrad Saló, que n'era el director, va venir a mi, després va anar a altres, i em va abraçar: «M'heu tret trenta anys de damunt!», emocionat de veritat. Aquella «Santa Espina» era una cosa que feia esborronar llavors. Potser feien la vista grossa, allí, i la podíem tocar. El capità de la Guàrdia Civil va dir a l'Isidre: «Yo cuando tocan aquella sardana que la gente empieza a aplaudir, si oigo el grito de “Visca Catalunya!”...» volent dir que l'agafaria a ell.

En aquell temps, l'aplec va ser com una alenada d'aire fresc. Va ser la primera cosa que es va fer d'aquest caire. Tot i que també hi havia gent que venia només a ballar sardanes, una part petita. La gent, generalment, a partir del primer any ja va veure què era i venien gent relativament gran, com el cas del Saló. Era l'ambient. S'hi ajuntava, suposem, un grup que baixava d'Alforja, de Montblanc, de l'Espluga, potser, de Tarragona, de Valls... Omplíem les parets amb una sèrie de papers en què hi posàvem consignes. Fèiem que la gent quan arribaven ja s'hi trobés a gust.

Els aplecs es van acabar perquè aquell any l'Isidre es va discutir amb la gent de la Selva una mica; es va provar de canviar, però llavors ja era posar pals a les rodes.

L'Isidre es va com retirar i es va intentar tirar endavant, però va ser quan es va haver d'anar a Tarragona dos o tres camins o quatre. Llavors Informació i Turisme ja només posava pals a les rodes. Nosaltres vam dir que responíem per nosaltres però no pels altres. Per ser un aplec en un principi s'ho van prendre rient i quan van veure el caire que havia pres i la gent que hi venia, ja es van començar a esparverar.

La gent de la Selva va col·laborar molt poc i, a partir del 1964, com que la Guàrdia Civil va agafar gent i la va interrogar, potser es va agafar més por. Però diguéssim que l'aplec va morir per ell sol, perquè al darrere no hi havia res. El grup tampoc tenia diners per respondre, les cobles ja començaven a valer cèntims; el Raimon, posem per cas, ja cobrava bastant per venir en aquell temps. Eren tota una sèrie de coses que sense cap suport de res no es podia fer. «Qui pagarà si van maldades?» Aquest també va ser un dels factors...

Va estar bé perquè ningú mirava hores ni dies ni res. Vam fer un baixador per aparcar a baix a la riera, perquè llavors ja van començar a haver-hi cotxes i no s'hi cabia. Doncs aquell baixador el vam fer amb carro i una mula, i pic i pala, i carregant terra d'un altre lloc i portant-la cap allí. Això potser ho vam fer amb quinze o vint diumenges de treballar tot el dia allí, quasi. I es va anar creant una mica d'il·lusió en el grup. El grup Germanor era un grup tancat. Érem quinze o vint o trenta, com a màxim, que ho fèiem tot. L'Isidre i jo érem els grans, amb els altres ens portem uns quatre anys.

Va ser interessant que la gent es mogué desinteressadament, sense pensar què hi guanyava. Aleshores ningú es fixava en si aquest pensa així o aquest pensa aixà... tothom es respectava. I no hi va haver cap grup polític que volgués agafar la cosa com a seva. Tothom col·laborava, tot i que ja hi havia diferents tendències.

Encertar el tema de la cançó va ser una visió de l'Isidre i de la cançó va venir bastant gent.

Un any, a través del Grau i Garriga, a la casa d'exercicis s'hi van portar dibuixos de la Maria Girona... Ell també va fer venir aquests artistes. Tothom s'hi va implicar i hi va aportar tant com va poder.

A Reus era el moment en què es va formar l'escoltisme; a Barcelona hi havia un grup més jove, el del Bastardes i d'altres, amb molts dels quals alguns anys fèiem un cicle de conferències i portaven gent desinteressadament, perquè no ho podies pagar. Van ser un munt de coses que van confluïr.

3.2.10. Camil Ferrater

Els aplecs es munten des del grup Germanor, que era un grup de joves que s'havia creat al voltant de la parròquia. Hi havia hagut un vicari molt eixerit, que ara és rector a Maspujols, en Daniel Barenys, ell era el que en certa manera era més boig que nosaltres, encara; era una bona persona, que ens va desvetllant. Llavors va coincidir que hi havia l'Isidre Fonts —el que tenia la llibreria Gaudí (la noia que hi ha ara és una filla seva)—, ell venia de Barcelona i estava molt en contacte amb tots aquells grups que llavors començaven, com els Setge Jutges. Hi havia tots aquests grups que s'anaven sensibilitzant i ell va fer una mica de pont. Era una mica més gran que nosaltres i tenia més visió. I en ser aquí va tenir el suport de tota la gent compromesa de la cultura; no ho sé, et parlaré d'en Triadú, d'en Joan Fuster. En Joan Fuster va fer aquell treball molt petitet, Qüestió de noms, arran d'aquí. També hi havia en Josep Anton Baixeras de Tarragona. També van ajudar molt els pares Paüls de Valls, entre els quals hi havia un tal pare Alzina, que era una brasa encesa —després va anar al Concili Vaticà II i ja el vam perdre de vista. Hi havia gent de Valls, de Reus i gent de Tarragona. Però es feia tot aquí, a través del grup Germanor.

El grup Germanor havia nascut com un grup en aquella època, estem parlant dels anys 53-54. La Selva sempre ha sigut un poble amb molta preocupació cultural. En el meu record, jo tenia 9 anys que ja feia teatre. Aleshores hi havia dos o tres grups, al Centre Catòlic es feia teatre en cada festa. Hi havia, per tant, això; hi havia, també, una moguda musical. Tot això es va anar amassant, diguem-ne, barrejant, amb aquest grup Germanor. Aquest grup Germanor tenia un fort component de sardana, era de sardanes i anàvem a ballar als concursos que es feien. Alhora tenia un component de gent ja més preocupada pel país en antena i en sintonia amb el que passava a Barcelona i en d'altres indrets i hi havia gent que potser no tenia tanta preocupació però que estava disposada a treballar pel país. I així es va anar movent. Per exemple, dins d'aquest grup hi havia un grup ciclista, hi havia un grup d'opinió, fèiem un butlletí que es deia Germanor en què hi escrivíem nosaltres mateixos, amb unes marrades i unes coses de ca l'ample. Anava una mica per aquí. Nois i noies. Es cuidava la formació religiosa, també, però una formació religiosa, més que religiosa, ja social. Teníem el que aleshores se'n deia Cercles d'Estudis, que va començar a preparar-los Mn. Barenys, que era jove, té quatre o cinc anys més que jo, no et creguis, va venir aquí que tenia 24 anys. Va començar

preparant-los ell i després ja els preparàvem nosaltres. I com a cosa curiosa en aquella època, a les 10, perquè, és clar nois i noies..., a les 10 feia anar les noies cap a casa. Els homes acompanyàvem la núvia i després continuàvem. Tot això abans dels aplecs.

Aquí ja n'hi havia hagut algun d'aplec. Jo ja havia ballat en alguna anella infantil quan tenia 10 anys. Hi havia un grup més gran que ballava força bé, allò que en dèiem de músics i gent de teatre. I ja se n'havia fet algun, però no havia tingut tot això. En el moment que neix l'aplec de la Selva, si llegeixes els llibrets, ja veuràs que ja aporta una altra cosa, dels aplecs de l'estil de llavors. Ja neix amb aquesta idea de projecció i d'agrupament, de tal manera que llavors, per exemple, hi col·laboraven com a empreses que eren les que tenien diners, el Trinaranjus, el Floyd, que em sembla que era d'un tal Cendrós, el Pep Espar, el que va fundar el Cavall Fort, també amb tota la xarxa comarcal que hi havia escampada. Era una cosa que ja va néixer pensant en això. Per exemple, el Trinaranjus em sembla que ens deixava tres o quatre diumenges cinc furgonetes. Els uns anàvem cap a Falset, els altres anaven cap a Lleida, els altres cap a Tarragona, els altres... I això, tres o quatre diumenges amb els altaveus aquells que portaven les furgonetes i anant passant i anant penjant pasquins. A això, ben aviat se li va veure que tenia unes possibilitats. La gent, diguem-ne universitària, va veure que era important. Un altre dels que hi havia treballat molt era l'Albert Manent. Cadascú tenia els seus lligams o els seus nuclis. Recordo que es feien els concursos literaris, implicat en això, per exemple, hi havia en Joan Triadú, també en la Nova Cançó; en aquell moment a la Selva en Triadú va fer un revolució. S'hi va ajuntar que havia començat la Nova Cançó, els Setze Jutges, hi havia en Raimon que començava, que va venir aquí a la Selva... Es va fer un concurs de la cançó aquí, a la Selva, amb motiu dels aplecs. Es va fer un concurs literari, un dels premiats en els primers anys va ser el Xavier Amorós, de Reus. També hi va aportar molt, que llavors estava com a desterrat aquí a la Selva, desterrat no, però, vaja, Mn. Ramon Muntanyola, que havia tingut problemes amb el Benjamín i la cúria. Hi havia una cosa que bullia. I això va fer que ràpidament va sintonitzar a tot arreu, de tal manera que aquí, a l'aplec, venia gent de Girona, de Lleida, de Tàrraga, de les Illes... A les Illes, per exemple, s'hi arribava a través de la universitat. El boca-orella llavors funcionava i era eficaç. La gent que venia era gent compromesa. La gent venia per tots motius, aquesta era la gràcia.

Un any es va fer una exposició en què hi va prendre part en Folch i Camarassa, en Grau i Garriga, etc. Es va fer una col·lecció allí als claustres. Molt senzill tot, que no

hi havia ni un ral. Els actes es feien a l'ermita i a la tarda s'anava cap al poble. El muntatge era al matí sardanes, al migdia la missa, després cadascú dinava per allí, cadascú es portava el seu dinar. Els músics venien a dinar al mas de casa que teníem llavors, que era enfront mateix de la porta de l'ermita, i els dinars els feien les nostres mares. I la gent, diguem-ne, intel·lectual es reunia a la Casa d'Exercicis i dinava a la Casa d'Exercicis. Allí es va fer un homenatge al Ferran Soldevila, al Francesc de Borja Moll... Al Mas dels Casaments hi anava un grup més reduït, però el Xammar també hi estava força implicat. Al Mas dels Casaments també s'hi va anar quan el Vidal Alcover va venir aquí i com que era molt amic del Xammar s'hi feien trobades. Nosaltres hi vam representar el Manicomi d'estiu, que era de tipus cabaret, que la vaig dirigir jo. El Xammar em va trucar i em va dir que faríem això i que ens trobaríem amb aquesta excusa. Hi havia també el Magí Sunyer i un nebot del Vidal Alcover, però tot això ja és posterior.

Aquí hi havia tota l'elit una mica preocupada constantment en coses. El grup Germanor tenia contactes en cada poble. A Valls hi havia el Mercadé, que era un nebot d'aquell pintor... A Valls també hi havia el Bofarull, hi havia molta gent que en venia. A Valls hi havia molta gent que hi va donar suport. A Reus també hi havia gent que hi va donar suport, jo no ho coneixia tant. En Grau i Garriga també hi treballava molt, en tot. Paral·lelament es feien altres coses. A Reus es va fer un cicle de conferències que es deia La Pau de Joan XXIII. Nosaltres aquí també en vam fer una altra. Perquè no era només l'aplec. Era un teixit. Tots vam fer servir les amistats!

L'aplec es feia generalment entre el 7 i el vint-i-escaig. Generalment era tradicional fer-lo el dia 1 de maig que aleshores ja se celebrava, era el dia de san José artesano. Anàvem tota la colla de jovent i ja hi anàvem a la vigília, a la vigília homes sols, les noies res. Les noies baixaven de dia, al matí ens menjàvem l'arengada i el tomàquet, ja havíem anat a rasclejar i a treure pedra, el que calia. Fèiem el dinar després del migdia i a la tarda ja el dedicàvem a fer jarana, perquè ja en teníem prou. Tot això es feia aquí a la Selva i amb gent de la Selva.

El problema de l'ermita en aquella època era que no hi havia aigua i baixàvem aigua del mas nostre, aixecàvem la sínia, la baixàvem i fèiem baixar aigua allí. Ens vam adonar que la pols molestava molt a la gent de Barcelona i llavors regàvem tres o quatre vegades al dia totes les places. Això ho feia la gent de la Selva. A part també venia molta altra gent disposada a treballar.

Quan es va recuperar la Defensa Agrària que havia estat un local cultural més aviat d'esquerres que es va tancar durant la guerra, després el Bisbat el va comprar i ara finalment el va tornar als socis. En la recuperació d'aquell local, hi vam treballar gent de tota manera, gent del grup, gent propera a l'Església i gent de fora a l'Església, per col·laborar i recuperar allò. Hi havia això i hi havia l'economia, en això anàvem tots amb el cul a l'aire. Si un any la gent haguessin dit: «Enguany no hi anem», la feina hagués estat nostra, perquè en aquella època es tractava d'un pressupost de 250-300.000 pessetes. El que passa és que com que hi havia tot aquest grup intel·lectual, tot aquest altre grup més compromès políticament, encara que nosaltres hi anàvem una mica més tranquil·lament; no feia mai falta que hi afegíssim res, tot es resolía. El dinar que es feia aquí a la Casa d'Exercicis, si valia, no ho sé, 7 pessetes, costava 12, i aquest duro ja anava per a l'organització. És clar, s'havia de pensar en aquestes coses. La gent de fora que s'hi vinculava, tot era per amor a l'art, de pesseta nosaltres de tot això mai no en vam veure ni cinc cèntims.

Recordo el primer desencís que vam tenir, va ser l'any que va venir en Raimon a cantar. Aleshores d'en Raimon se'n començava a parlar i anàvem una mica justos de pressupost. I el que ho va cuidar que va ser l'Isidre Fonts que ens va dir que no ens cobraria res, però ens va cobrar. Molta gent després ja no vam voler saber mai més res d'en Raimon, i és una llàstima perquè ha estat un gran cantant i un agitador, però... aquelles coses de poble!

Els llibrets es donaven a l'entrada, en pagar l'entrada. Generalment s'administrava una mica, en fèiem bastants. Si venia alguna parella només en donàvem un per als dos. Fixa't que d'anuncis n'hi ha ben pocs en castellà. Veies que mentre els uns ballaven els altres fullejaven el llibret.

Tot estava fet per ideal i compromís amb el país, es tractava de refer anelles o baules.

La tallada de fil del cardenal, allò va ser llarg. També hi havia el monument a Joan XXIII. A l'abat de Montserrat li vam demanar que vingués i va dir que sí. El Josep Benet diu que també va venir, però jo no ho recordo. Teníem molts contactes amb Montserrat i ajudaven molt. Montserrat era un refugi d'idees, la veritat és aquesta. L'abat Escarré va dir que sí, que vindria i el cardenal Arriba y Castro, diu que: «Él no puede hacer este feo al Papa, a su amado amigo Papa XXIII» i telefona a Montserrat per dir que no cal que es preocupi l'altre, que ja vindrà ell. Tot això el dissabte, hi havia

gent aquí a la Selva, a Montserrat hi havia el Fonts amb altra gent, i rebem a la Selva un telegrama demanant disculpes perquè no pot venir.

A l'aplec hi havia la megafonia que la fèiem servir, per repetir pensaments i coses que hi havia en un llibre: Breviari social de Pius XII de Mn. Ramon Muntanyola, que era sobre el país, sobre la llengua, sobre les minories ètniques, les minories perseguides... Vam penjar i fèiem uns rètols amb fragments d'aquests i durant el dia els dèiem per megafonia. Quan va arribar el cardenal Arriba y Castro vam llegir, estava ja tot preparat, el fax en què l'abat de Montserrat deia que no podia venir. Això ho tenia jo perquè era qui m'encarregava de la megafonia. El cardenal va arribar, situa't en aquells anys, quan arribava tothom s'aixecava i aplaudia, i va entrar amb el president de la junta de Paretdelgada, el rector que tenia l'obligació de ser-hi, i ningú més. Vull dir la gent cadascú a la seva: anant ballant sardanes... Llavors va ser l'any que va venir en Raimon i se li va tallar el fil, perquè va començar com sempre: «Amados hijos míos...» El va tallar un noi que es deia Sunyer de Barcelona. Em penso que era d'una joieria... Ja li vam dir per on baixaven els fils, que baixaven per un dels olivers de casa i ell allí tranquil anant escoltant i quan va ser l'hora nyac, va treure les tisores i va marxar pel Morell. Li vam dir que no anés cap a la Selva perquè no el seguissin. I, de fet, van anar cap a la Selva per si el podien trobar. Però ell era a l'estació del Morell i va marxar cap a Barcelona.

A continuació, després, van fer la missa, el cardenal va anar a beneir el monument i a continuació va començar el Raimon i el cardenal va quedar sol allí. Va tenir repercussió en l'àmbit de país, però en un grup més limitat. Tot va contribuir a fer el país. Jo suposo que en aquell moment el que valia la pena era trobar-nos i engrescar-nos els uns als altres, que sabéssim que no estàvem sols. La gent del poble que ens sentíem més isolats i, en canvi, et venien els altres... Aleshores els universitaris eren tota una autoritat, marededéu! Anava així!

Els objectius principals de l'aplec es van aconseguir. Però hi va haver un interès en aquell aplec que ja no es va fer, el 65, hi va haver un interès a deixar-ho. Hi va haver l'intent de muntar-ne un a Poblet, perquè aleshores Poblet també havia col·laborat molt, hi havia l'abat Admond M. Garreta, que li havia donat molt d'aixopluc, en el sentit aquest que hi havia tot un conjunt d'activitats paral·leles. Vam fer en aquella època alguna ruta, una d'elles va ser a Poblet. La vam fer nois i noies; ens vam quedar a Montblanc a la masia de l'Andreu Abelló. Les noies, per cert, van dormir molt bé als llits i nosaltres vam dormir a la palla. Portàvem una mala llet! En aquest cas vam anar a

passar tot el dia a Poblet. Altres coses les fèiem a través de Mn. Ramon Muntanyola. I això va tenir una cristal·lització en tant que servia per adonar-te que no estaves sol. Hi va haver el naixement de Cavall Fort, que també va comptar amb molta feina de comarques. Va venir aquí a la Selva un diumenge a la tarda, que ens vam reunir allà amb l'Isidre i vam dir: «Aquí no estem segurs», perquè aleshores aquí a la Selva, mare de Déu!, i vam anar-nos-en al mas de casa, en aquest on fèiem el dinar per als músics. Vam anar al mas i allí, segurs, van parlar del projecte de Cavall Fort i que calia que s'escampés perquè havia d'arribar a la canalla per suplir aquell Patufet que hi havia hagut.

Pensa que a la Selva en aquella època, cada any al 20 de novembre José Antonio Primo de Rivera ¡Presente! venien aquí a la porta de l'església i després llegien el testament de José Antonio i cantaven el Cara el sol de cara al rètol aquell i posaven una corona de llorer i cinc roses vermelles. El capellà, que no era gaire d'això, quan va començar això, després de la guerra, que feia d'escolà, deia jo ho he d'aguantar, però vosaltres sortiu per l'abadia i escapeu-vos, que no us vegin. I ens escapàvem per l'abadia.

Doncs tots aquests anys que ja érem més joves, la corona no hi era 24 hores. Quan arribava al vespre, desapareixia; i érem nosaltres. Quan vam fer obres, ara, aquí a casa, en van sortir 5 o 6. Recordo ma mare que em deia: «Camilo te l'estàs jugant. Aquesta gent són tremendos». I ho fèiem, ho fèiem tots. Érem una colla forta, que després ens fotien en un celler i allà netejàvem.

Tot va ser possible perquè hi havia l'Església al darrere. L'Església va donar la cara, de tal manera que l'any que es va tallar el fil. De bon matí pujava la policia de paísà i copiaven el que llegien. Un any hi van posar uns fragments de Fraga Iribarne, quan va fer el discurs d'inauguració del Noreste de Radio Nacional de España, el Noreste era Barcelona, dient que Catalunya això que Catalunya allò; però nosaltres vam treure els rètols. Després ens ho van retreure perquè ens van dir que ho vam fer amb molta mala llet.

Aquí a Tarragona hi havia Informació i Turisme, de repressió política, n'hi havia un que es deia el Xato, no sé com era ell, no sé com es deia, Xato perquè era axatat, i era una fiera. Encabat de l'aplec venia la Guàrdia Civil, ve el capità, que era un home alt com un sant Pau i ens va dir que l'aplec s'havia acabat. A més a més em coneixien perquè jo treballava a Valls. Em diuen: «Això s'ha acabat». Els vaig dir: «Deixint-me

pujar i dic que s'ha suspès». Bé, resultat: que es va acabar l'aplec al vespre i ja havíem rebut una notificació que anéssim a Tarragona a Informació i Turisme. I el capellà al costat. I el capellà responent. De tal manera que li van dir que segurament el desterrarien a Bilbao, afortunadament no va passar.

En aquella època l'Església aquí va ser molt valenta. Hi havia en Ramon Muntanyola. I hi havia un que treballava, però que no tenia massa prestigi, no se'l veia massa perquè era el vicari general, que era el doctor Vives, que va ser vicari general de l'Arriba y Castro i era un home de molta política. Però en aquella època havia de sobreviure tothom. I aquell home va fer molta feina, també. L'Església en aquest sentit sempre ens va donar suport.

Havíem preparat aquell any el concurs de la cançó, n'havia de ser president en Josep M. Espinàs, això per al 65, i en el de poesia, Pere Quart; potser fins i tot en van sortir les bases. I hi va haver aquest intent de fer-se des de Poblet, però no va prosperar.

3.2.11. Isidre Fonts Masdeu

En anar a Barcelona vaig entrar en contacte amb gent com: Montserrat Martí, secretària de l'Institut d'Estudis Catalans; de manera que ella informava tota la intel·lectualitat; en Ramon Bastardes o en Max Cahner. Amb qui treballava més és amb en Ramon Bastardes, anant amunt i avall... El Ramon Bastardes i jo teníem un pacte, que si mai hi fotia el nas Informació i Turisme o el que sigui, passàvem automàticament a la clandestinitat. No hauríem permès de cap manera que ningú fotés el nas allí.

A nivell de Barcelona jo tenia relació amb tota la gent que després es va fer convergent, com l'Espar Ticó... Però no interessava que se sabés que hi havia massa gent de Barcelona codirigint.

Allí cada any per la Mare de Déu dels Neus es ballaven sardanes. A Radio Tarragona es llegien uns contes amb el Noi del Flabiol i allí es va llegir una carta meva dient que la gent de Tarragona s'animés a venir a aquells aplecs. I aquest és l'inici dels aplecs.

La gent jove de la Selva és qui tenia el mal de cap de tancar l'estructura i tot aquest compromís, que és la gent de Germanor. Van haver de fer obres a l'ermita perquè es pogués utilitzar la riera d'aparcament. Hi havia diferents focus oberts. Germanor estava vinculat amb la parròquia però a través del Casal Selvatà. Dins del Casal Selvatà hi havia moltes activitats i la gent de Germanor; les activitats encara que no fossin directament fetes per Germanor estaven fetes per gent del Casal que podien ser gent de Germanor o no, no era rellevant.

El primer llibret està editat a Tarragona, després a Valls i després a Barcelona. Sempre d'acord amb les nostres possibilitats i també en relació amb els anunciants. De l'últim se'n va preocupar molt el Jordi Pujol Moix.

El dibuix del primer llibret és de l'Albert Bastardes que era qui dirigia l'Esbart Sant Jordi. La portada de l'any 61 és una obra de Picasso dedicada a Montserrat, que els monjos ens devien passar. Totes les altres coses, a part de l'últim any que també hi ha coses de Sefa Ferré, són de Grau i Garriga. I els cartells grans sempre són de Grau i Garriga. L'any 62 és quan amb els cartells grans des de lluny es veien les quatre barres. L'any 1962 es va fer una exposició d'artistes destacats (Subirachs...), que ja no es va tornar a fer perquè no es va acceptar el pressupost. Al Diari de Barcelona va sortir la portada del Grau i Garriga del 1964 alguns dies després de l'aplec.

No sé si va ser el primer any o el segon que l'Albert va fer un muntatge de dansa i el van dedicar a l'Isidre Molas que era a la presó de Lleida. El Bastardes va sortir i va dir que aquella dansa la dedicava als empresonats a Lleida (entre els quals hi havia l'Isidre Molas) i llavors el Miquel Porter va cantar la Presó de Lleida, que era un sistema de donar la cara.

En els aplecs, per sufragar les despeses, fèiem pagar entrada, que era una cosa que els sardanistes no podien entendre, perquè no estaven acostumats a pagar entrada. I aquestes conseqüències dels diners i tot això, ve per la por de pagar una multa. Perquè si els diners hi eren perquè no s'havia de pagar. I en aquestes cartes de l'Adesel es veu tot això. La família Cabré va promoure les obres de Paretdelgada.

Mn. Daniel Barenys, que era el vicari de la Selva, era importantíssim. Perquè si volíem fer alguna cosa a través d'ell era possible i com que l'últim any ja no hi era per això van sortir els problemes. Tot va començar perquè no es volia que el monument a Joan XXIII anés a càrrec del pressupost de l'aplec. L'últim any va ser un any de concessions, per fer això, fer això altre. Es va necessitar un crèdit per tirar-lo endavant. Al monument hi ha escrit amb moltíssimes llengües la paraula PAU. Jo engrescava Mn. Daniel i després Mn. Daniel engrescava la gent. Per a mi ell va ser l'home clau.

La missa es deia de cara al poble, abans sempre es deien d'esquena al poble, i amb els aplecs es van començar a dir de cara al poble i, a més, l'altar era al lloc on hi havia la cobla. La majoria d'anys va fer l'homilia Mn. Pasqual, que després va ser prior de la prioral de Sant Pere [de Reus]. Qui se la jugava era el prior. Mn. Pasqual feia el sermó com volia i Mn. Salvat, com que era en diumenge, tenia la seva feina a la seva parròquia, per això sempre era en diumenge l'aplec. I el cardenal s'ho va trobar així. Mn. Pasqual era qui donava la cara, era el director de la Casa d'Exercicis de la Selva on després es feien els dinars el dia de l'aplec. Els dinars eren com un acte paral·lel a l'aplec. El dinar era al poble.

La Defensa Agrària no existeix durant aquesta època, el que existeix és el Casal Selvatà, que després tornarà a ser Defensa Agrària. El que hi ha en aquests moments és el Sindicat. En un entremig el local havia estat local de la falange.

La quantitat de gent que col·laboràvem a organitzar l'aplec érem una cinquantena a part de la gent de la Selva, és clar. Quasi cada any ajudava gent escolta i excursionista de la contrada: de Valls, de Tarragona i de Reus, essencialment.

Es feien cartells per penjar pels pobles. En els diferents anys ens van ajudar els de Trinaranjus, que ens van deixar quatre o cinc furgonetes. Abarcàvem des de Lleida fins a Tortosa i fins a Vilanova. Sortíem diferents equips de gent a encartellar. La cosa era la següent: un portava el micro i explicava al poble la bonanova mentre els altres saltaven de la furgoneta i penjaven els cartells. També hi havia equips en moto que feien el mateix. Recordo que vam anar a Bellmunt del Priorat (on la meva cunyada feia de mestra). També era l'oportunitat de parlar amb la gent del poble. Tot era molt superficial, depenia de la qualitat o de la manera de la gent.

La primera vegada que es va desplegar una senyera va ser amb els aplecs. Que era un dibuix del Grau i Garriga que, de prop, era una anella que ballava sardanes i de lluny eren les quatre barres. És la primera vegada que les quatre barres es van veure per les parets. Com la primera vegada que els Xiquets de Valls van desplegar una senyera, no una senyera d'aquestes que tenim ara, una cinteta, però que tenia la importància del moment.

L'aplec s'ha d'entendre com un afrontament a tota la realitat, la nostra, que no funciona, i que no ens deixaven funcionar. Si no és amb aquest concepte, no s'entén. Era una provocació contra tot.

Per entendre l'aplec s'ha d'entendre que estava carregat de nanos plens de bona fe. Un hi treballava perquè era molt de missa, l'altre perquè li feia molta il·lusió, l'altre perquè hi treballava una noia que li agradava... Però donava una feinada terrible. I aquell baixador va donar una feinada de bous.

Els sardanistes es queixaven perquè els posàvem sardanes de concert i no les podien ballar. La idea ja era que hi hagués castells i tot el que ens vincula amb la terra. Sobretot simbolisme. Van enviar al concurs de fotografia una fotografia meva que hi posava símbol i es van empenyar com una mona... uns quants, com si fos culpa meva! El monument no es va acabar. Hi havia d'haver una font i no s'hi va posar la conducció. No es va acabar.

La nostra idea era anar sembrant amb el nom d'aplec o del que fos, era que la gent es conegués i es comprometés. I si aconseguíem que Poblet es comprometés en contra del sistema era una dada fabulosa. Perquè si no feien el joc: Poblet espanyol, Montserrat català. Mentida: Poblet ha de ser tan català com Montserrat. Hi havia monjos a Poblet tremendos, de bons. Nosaltres hi anàvem quasi cada diumenge a Poblet. Fins i

tot ens havien dit si us empaiten alguna vegada salteu per la tàpia que nosaltres us amagarem. Oficialment era una cosa diferent, però.

Vam anar a una reunió en la qual vaig convidar l'Amorós, l'Amorós va convidar el Vilella, l'Amigó i no sé qui més, que no tenien res a veure amb l'intringulis de l'aplec. Entremig havia passat una cosa, que el monument a Joan XXIII no va entrar al pressupost de l'aplec i es va encarir pels retards que hi va haver, que no va poder venir el Grau i Garriga a acabar-ho de resoldre, pels picapedrers, i que, a més a més, per avançar els diners que ens havien demanat els picapedrers ens havia fet un préstec el senyor Sotorres de la Selva, sense cap firma de res. D'això se'n van assabentar els de l'aplec després de l'aplec. Entremig la festa de Cantonigròs va fer una subscripció per pagar el monument a Joan XXIII i realment vam aconseguir el monument a Joan XXIII. Entremig va passar, jo amb els números de l'aplec no hi entrava mai, no portava la caixa ni els diners ni res de res. Si agafes els números de l'Adesel ja veuràs que hi ha un conjunt de cartes creuades sobre tot això, perquè els nanos de l'aplec —i això fixa-t'hi perquè políticament és molt greu—, no van voler pagar els cantants perquè es van olorar que hi hauria una multa. I se les van tindre amb el pobre Jordi Pujol perquè era el que havia de cobrar els diners per al músic. Jo vaig anar a Barcelona a veure'l i els seus pares em van fotre una bronca tremenda, em van dir, home, has fet que perdés el curs i ara es troba amb problemes que cada dia el telefonen perquè no paga... Era un noi joveníssim. Això ja m'explicaràs com se lliga i com s'explica. No el van voler pagar, però les cobles sí que les van pagar... Després sí que es va pagar amb els diners de l'aplec perquè la multa no va arribar mai. El problema és que ells es van voler guardar els diners per si de cas aquesta multa arribava. Això amb Mn. Daniel no hauria passat. Llavors resulta que segons sembla algú de la Selva va dir que amb aquests de Cantonigròs no s'estava autoritzats a fer cap subscripció, però, mira, aquí no es pot jugar a cap legalisme quan es tracta de fer feina. Algú va dir que no s'havia autoritzat això de Cantonigròs i que no era per al monument que era per a fer pamflets. Però no hi entrava ni hi sortia la gent de l'aplec en tot això...

Els intel·lectuals no van veure de cap manera això de Poblet però en canvi entenien que em quedés sense feina, em vaig empenyar com una mona... Van delegar en l'Amorós perquè anés a la Selva a dir-los que valia la pena continuar els aplecs. És la mentalitat de creure que tot ha de venir de Barcelona... En el moment que l'Amorós hi va i els diu: «Endavant», és clar, l'equivocat sóc jo.

Llavors van intentar tirar els aplecs de la Selva. I aquí ve una anècdota que la bona voluntat d'aquests nanos, d'uns quants d'ells, un bon dia em vénen a les nou del vespre a la botiga, dos o tres, i em diuen: «Isidre». «Què passa?», jo. Diu: «Mira, no ens volen donar permís per fer els aplecs. I això que els hem dit que tu no hi eres!»

La gent de l'Orfeó Català els vaig conèixer a Salou i després vaig anar a Barcelona i hi vaig estar en contacte.

Quan un se sent perseguit el que vol és no comprometre i he estat molt conscienciat en això. Això em va passar amb un cert tipus de gent de Barcelona, per exemple, la de l'Orfeó, anava menys a Barcelona, em centrava més en la botiga.

Jo vaig ser conscient que l'any 1964 s'acabava la cosa i llavors la jugada era anar a Poblet i s'arriba a la traïció dels intel·lectuals. La cagada de Poblet per a mi va ser la màxima frustració, era clar que es podia convertir en un segon Montserrat i que com que eren els pagesos els que anaven de Montserrat a Barcelona, s'hi podia convertir; eren pagesos o havien nascut aquí, però això no consta enlloc. Això va ser una garrotada molt forta i sempre m'ha fotut que la gent meva fos qui em fotés la garrotada.

Hi havia conflictes interns en un costat i externs per una altra, de la cúria. Nosaltres sabíem que no vindria l'abat a últim moment, no abans. El vam convidar que vingués a l'Aplec. El problema ja ve quan el rector (Mn. Salvat) vol anar sol a veure el cardenal.

En l'últim any, la pressió cada vegada era més forta. L'estratègia de l'últim any ens la va matar tot déu. És clar que l'estratègia la sabíem només dos o tres. Aquest grupet volíem fer les reunions al Sindicat i no al Casal i posar com a cap de secció els fills de les persones més compromeses del sistema: el fill de l'alcalde, el fill del jutge, del Guàrdia Civil... I això no era gens difícil perquè la gent jove no tenia por. Però el Xammar no ens va deixar fer les reunions al Sindicat. Jo volia que les reunions es passessin al Sindicat per passar de ser una entitat que governava només la parròquia a què fos el poble. Llavors ja era molt discutible si ho feia el poble o Germanor o la joventut del poble... I és molt diferent que un alcalde truqui a Tarragona al Governador per dir-li que hi ha un fill de puta que l'heu d'agafar, quan aquest fill de puta és el seu fill... Per tant, ens va fallar totalment perquè no ens van permetre de cap manera fer les reunions allí. Aquesta jugada ens hauria permès tenir més maniobrabilitat amb el governador. Llavors al rector li plantegem que sigui l'abat Escarré qui vingui a beneir el monument a Joan XXIII, explicant-li que l'abat Escarré coneixia personalment Joan

XXIII i que, per tant, hi havia tot aquell lligam, etc., etc. I que per anar a demanar al cardenal hi anéssim tota una comissió, però no ens va voler creure i hi va anar ell sol i van començar les hòsties. Jo ja ho entenc des del seu món, perquè necessitava obediència. Això qui ho pot explicar molt bé és el Cinto [Jacint Felip], perquè es necessitava que l'acompanyés algú, com a mínim, encara que no el deixessin entrar i alguna vegada el va portar el Cinto [Jacint Felip] amb la moto com a punt d'ajuda.

Ell ens va dir que el cardenal li havia dit que no tenia cap inconvenient. Mai sabrem si realment havia parlat amb el cardenal o amb el Mn. Vives (que era el secretari general), no sabrem si el que ens deia el rector era veritat o no. La qüestió és que nosaltres ho tirem endavant, ho diem a l'abat de Montserrat, l'abat de Montserrat ens diu que sí i llavors tres o quatre dies abans de l'Aplec, aquest Pujol de Barcelona va anar a Montserrat per concretar l'arribada i tot això, per si l'havíem d'anar a rebre amb motos, bicicletes o el que hi hagués i no sé si baixava per la carretera d'Alcover, etc. I el Jordi va parlar amb l'abat i van acordar-ho tot.

I quan ja marxava el criden i li diuen: «Jordi, del que hem dit no hi ha res, l'abat no anirà a Paretdelgada». Entremig hi va haver una trucada del cardenal. El que ens havia demanat l'abat Escarré era una carta del rector de la Selva, perquè un no pot anar a la casa de l'altre sense que l'altre no el convidi. Llavors és quan no vam dir que no podia venir, a part de la Selva no ho sabia ningú. Llavors va pujar el cardenal, que en principi no podia venir i a la missa se li va tallar el fil. I quan va marxar de l'Aplec jo vaig agafar el micròfon i vaig dir que el Raimon començava a tocar a l'altra cantonada de la plaça; de manera que així no se li feia cap reverència en marxar. Qui havia tallat el micro, potser només ho sabíem el Cinto [Jacint Felip] i jo perquè vam veure el Jordi Pujol [Moix] que portava el jersei que abans portava el Josep Lluís Sunyer.

El 1964 el programa d'actes de la tarda es va fer l'aire lliure i a l'Ateneu per la gran quantitat de gent que hi havia. Jo no havia d'agafar els micròfons i el vaig agafar perquè no volia que hi hagués cap derrota. I anava al rector i li deia: «Com va?», «El que dic és correcte?». I ell: «Sí, sí, sí. Molt bé». Molt bé, tota la nit. Però l'endemà ja havia canviat tot.

El tema del fil era simbòlic. Però allí hi havia tota una massa que no sabies com avançava.

En els últims anys de l'aplec la gent començava a fer coses, començava a sentir que les coses podien canviar. El monument que vam fer a Joan XXIII va ocupar una plana del Diari de Barcelona. I el monument no es va acabar.

El Grau i Garriga em va recordar que després de l'Aplec la Guàrdia Civil va posar uns nois que custodiaven el monument a Joan XXIII amb la bandera espanyola i que un dia que hi va anar amb Mn. Ramon Muntanyola els van distreure i Mn. Muntanyola va aprofitar-ho per agafar-la i llançar-la al pou.

Quan em van agafar el meu problema era a veure si agafarien algú més de la Selva i els començava a explicar que també venien gent de Barcelona i llavors la cosa es convertís en la gran organització... A mi em van agafar amb l'excusa d'una tirada de papers per la comarca uns quinze dies després de l'aplec. I em van agafar com si fos qui sabia més sobre la comarca. Recordo que era una gent bastant gran, ja, i que jo intentava discutir les coses a tall personal. Una de la cosa que els preocupava era el vincle amb Joan XXIII. Això els preocupava, la vinculació amb l'Església, s'havia tallat el fil a l'Arriba y Castro. Llavors ells em deien: «Si parlen de la pau, què vol dir que no hi ha pau? Si parlen de la llibertat, què vol dir que no hi ha llibertat?» Jo els vaig dir: «Mirin, jo no sé què cobren vostès, sé què cobro jo i qui cobra què cobro jo o menys del que cobro jo; no poden dir que hi hagi justícia social». Els vaig discutir la jugada des d'un punt de vista de no amagar-me i de dir: «Mirin, de totes les qüestions de l'aplec jo en sóc responsable». Això va ser directament amb la policia nacional secreta, anaven de paisà.

A casa meva venia molta gent a parlar i després dels fets de l'aplec no. Se'm va fotre fora del poble, se'm va fer d'enllaç sindical. A part de l'aplec es feien 30.000 coses a la Selva. Em fan fora de la fàbrica. El cos policial em va venir a buscar a la Selva. Em van fer una interrogació... Els contactes amb la gent de Barcelona van anar desapareixent. Tot això va coincidir amb l'inici de la formació dels partits polítics.

Una vegada em vaig quedar sense feina, teníem la idea de muntar una llibreria, perquè començaven a editar els llibres en català i, per tant calia; llavors alguna gent de la Selva van dir que ells també i vam començar la llibreria a Reus. Econòmicament va ser un fracàs total. Mai hi va arribar a haver els diners que van dir que hi hauria. La llibreria s'havia d'inaugurar per Nadal i no es va obrir fins al febrer, per qüestions d'obres. Se'ns va morir el Carles. Durant molt temps vivíem i menjàvem a casa d'una

tia de Tarragona. Vam fer un pacte amb les editorials, que de mica en mica els aniria pagant per pagar el deute. Aquesta és la història de la llibreria.

La llibreria era una societat; però la quantitat de socis necessària no hi va arribar a ser mai; jo em vaig fer un tip de signar lletres sense tenir ni cinc, fins que va arribar un moment que vam decidir que això no es podia aguantar. Fins que m'ho van vendre a mi, com si diguéssim, amb el compromís que jo afrontava tota la situació. En aquest cas, a part del meu menjar, ens hi jugàvem el prestigi. Era típic que es muntaven llibreries en català i al cap de quatre dies plegaven. Les llibreries d'Espar Ticó en són un exemple. Va muntar 50 llibreries l'Espar Ticó, però pregunta si en queda cap. Es comprometien a obrir una llibreria amb una noieta perquè serà més baratet, de manera que, compromís zero. Per a mi, el meu plantejament era molt simple, calia aguantar la llibreria. La llibreria s'havia d'obrir per Nadal i no es va poder obrir per Nadal i es va obrir el febrer del 65. I aquell Nadal que vivíem a Reus es va casar el Sunyer. Quan em vaig casar jo, em vaig casar a Poblet, un diumenge o un dilluns i vam fer un campament. El dejuni el Sunyer va portar en moto el Ramon Bastardes. Se'n va anar a fer una conferència al Vendrell i se'n va entornar per ser l'endemà al casament. Doncs el dia que es va casar el Sunyer nosaltres no teníem diners per anar al seu casament. Això és molt fàcil de dir... Perquè entenguis una mica amb quina situació em vaig trobar després de l'aplec. I entremig de tot això ve la proposta de Poblet de les patums. I aquí ve la demostració que jo crec amb el país però que no crec amb els polítics.

Quan vivia aquí a Reus era molt més divertit. Passaven per la botiga, a part dels diferents registres que em van fer de la botiga, que van ser bastants. I a part dels moments complicats. Per exemple em van venir a buscar un any que van retirar els calendaris Jaume I, que s'havien cremat tots a la Fira de Reus i no es pensaven que s'haguessin cremat, es pensaven que jo no els els volia donar. Jo em vaig escapar tan ràpid com vaig poder cap a la Fira i vaig trobar només les restes. Van ser moments molt complicats. Vaig passar unes èpoques molt delicades. La gent actuava molt innocentment i rebia molt, també.

Després dels aplecs vam fer un Grup d'Estudis Comarcals. Ens trobàvem cada setmana en un poble diferent per parlar de les coses, fèiem manifestos comarcals... L'any que es van fer els premis Sant Jordi aquí a Reus, nosaltres vam fer una campanya per la qüestió de la sanitat, vam omplir tota l'entrada del Centre de Lectura de cartells. Va venir l'Ernest Lluch i va dir-me: «Ostres, Isidre, encara estàs fent proselitisme?!» Jo

li vaig dir: «Coi, vols dir que s'ha acabat la feina?!». Ara quan van tornar a entregar els premis literaris aquí a Reus, ningú va parlar d'aquesta institució. Jo tinc la sensació que moltes de les coses que he fet ningú se'n recorda. I la sensació estranya la vaig tenir en una reunió d'aquest Grup d'Estudis Comarcals en què els partits no van fer la feina que s'esperava, la feina que els vam demanar. Tot el que no formava part del seu partit els feia nosa. Jo, no és que deixés de fer res, és que ja no podia fer res.

Vam organitzar un recital amb el Raimon, el Llach... quatre eren. Va ser al Reus Ploms i es va posar a ploure. Ho vam fer dins, que se sentia molt malament. El desengany enorme... El Raimon comptava les cadires que quedaven lliures. El Quico Pi de la Serra em va dir que no em preocupés. No va cobrar ningú. I això era un festival que es feia en benefici d'una activitat concreta.

Cinc dies després hi havia al Bartrina un concert amb el Paco Ibáñez. El Mallafrè i companyia van portar mig institut al galliner i no van sortir els números. I jo ja no he fet mai més cap festival.

3.2.12. Josep Grau i Garriga

Entre el 57 i el 58 la gent de la Selva es va posar en contacte amb mi per fer les pintures de l'ermita. Aleshores jo estava en contacte amb els monjos de Montserrat i a la Selva hi tenia família per part de la meva mare.

Els aplecs els van organitzar un grup de joves, Germanor, entre els quals hi havia l'Isidre Fonts, per a mi, l'autèntic responsable de tot plegat.

A Barcelona hi havia n'Eufemià Fort i altres membres d'Adesel, que eren gent més moderada.

En tots ells hi havia una influència clerical, que és la que va fer que es pogués realitzar tot. Mn. Joan Salvat era jove i molt amic dels membres de Germanor.

Des de Barcelona s'hi van implicar persones com en Ramon Bastardes i en Max Cahner que aleshores, des d'un despatx de casa el Ramon Bastardes, preparaven Edicions 62.

Jo vivia a Barcelona, però hi va haver un moment en què vaig anar a viure a la Selva per poder fer les pintures.

Per fer els aplecs hi va haver moltes reunions en què tothom hi deia la seva, també a Barcelona. I hi van participar gent com el Raimon, que aleshores estava fent el servei militar, i poetes com en Xavier Amorós, en Joan Argenté...

Hi participava des de gent més gran, que havia patit la repressió i que venia a estimular-nos, fins a gent més jove, que representàvem l'esperança. I cada vegada van agafar més embranzida.

Vinculada als aplecs, hi va haver una exposició d'artistes catalans a la Selva. Però el més important de tot va ser el monument a Joan XXIII, molt emblemàtic; volíem fer alguna cosa en relació al Concili Vaticà i la mort de Joan XXIII i vam agafar dues moles de molí, com a símbol de la pau. S'hi havia de gravar «pau» en tots els idiomes i dibuixar-hi una sardana, que no sé si es va acabar fent. El monument es va cobrir amb una senyera i això, des del Govern Civil, es va trobar tota una provocació. Va tenir cert ressò i fins i tot va sortir com a portada d'alguns diaris de Barcelona, com *La Vanguardia*.

Després d'això la Brigada Social em buscava i jo em vaig fer fonedís per Barcelona, fins que vaig tenir tots els papers amagats. Quan em van trobar els vaig rebre molt cordialment, a més era director de l'Escola Catalana de Tapís que promovia, com a

mecenes, Miquel Samaranch i devien creure que tenia alguna cosa a veure amb l'altre Samaranch. Jo em vaig fer l'enfadat, dient que encara no havia cobrat, com si es tractés tot només d'un encàrrec i vaig dir que no coneixia aquella gent. De totes maneres, em van dir que em retirarien el passaport. Jo els vaig dir que havia d'anar a una exposició a Lausana [la II Biennale Internationale de la Tapisserie Moderne] en què representava Espanya i que si no m'hi deixaven anar hauria de donar explicacions. Quan vaig anar a fer-me el passaport ja m'esperaven per demanar-me disculpes.

Com que van trobar el monument una provocació, es va fer un acte de desagravi en què es va col·locar una bandera espanyola que es va custodiar. Amb en Mn. Muntanyola i un capellà francès, vam decidir que l'havíem de treure, per fer-ho, vaig entrar a l'ermita i vaig començar a cridar, mentre venien a veure què passava en Mn. Muntanyola i el capellà francès, la van treure i la van tirar al pou. El problema que hi havia amb Joan XXIII és que era maçó.

A Salou, gràcies a Mn. Muntanyola i a l'Isidre Fonts, van poder continuar els premis literaris. L'Isidre Fonts va ser l'ànima tant de la Selva com de Salou. A Salou jo hi vaig anar per pintar el Baptisteri, després també hi vaig anar a passar uns mesos i amb Mn. Muntanyola vam fer un pacte, ell em donava allotjament a canvi d'uns linòleums per al premi literari.

En aquell moment tot era molt difícil, tant des del punt de vista de l'organització com del punt de vista econòmic. Jo em vaig preocupar una mica del finançament i vaig anar a trobar gent com el Miquel Samaranch (Escola Catalana) i el Joan Baptista Sendrós (Flويد) o el Max Cahner (Eds. 62), que ens van finançar.

Els aplecs van ser molt importants per a la zona. Molta gent que havien tingut una implicació important amb el país durant la República venien a estimular-nos. S'assemblaven una mica a Cantonigròs, però allí hi anaven més els literats de l'antiga escola, a la Selva hi havia gent més jove, amb un caràcter menys formal. Els selvatans n'estan molt orgullosos.

Els aplecs són una de les poques coses que es van fer en l'àmbit popular, hi va haver poca cosa més. I s'han de reivindicar.

3.2.13. Ferran Jové Hortonedà

Jo hi vaig assistir en alguns dels aplecs de Paretdegada. A la Selva, però, em van donar l'any 1994 un escut, el premi Gabriel Xammar, per la meua tasca, diguéssim, en pro de Catalunya. El vaig agrair molt. El que és important, però, és el treball i l'esforç; a vegades, el que no dona la universitat ho dona el treball. Però és nota, el meu professor d'onomàstica és en Ramon Amigó i el d'història, en Pere Anguera; sort d'ells, que m'han ajudat molt.

El meu record més clar dels aplecs de Paretdegada és de l'any que li van tallar el cable a l'arquebisbe, aquell senyor tan castellano, rancio; els altres anys era un aplec més important que els altres, però, és clar, tenia una força que ara no tenen els aplecs, no en té cap aquesta força, però llavors era una eina de treball, una eina de protesta. Tenia un caire de reivindicació més persistent, per exemple, se'n feien més pocs llavors d'aplec.

A partir dels anys 70, quan ja la dictadura no era tan forta, se'n van anar fent altres d'aplec i una de les coses que jo recordo més gratificant és de la colla sardanista Rosa de Reus, que encara duren, que són els que organitzen l'aplec del Baix Camp, ara per Misericòrdia el deuran organitzar, com cada any. Aquesta colla va tenir un encert molt gran de fer un aplec itinerant, no només amb la voluntat d'escampar la sardana, sinó d'escampar l'esperit nacionalista. Això ho van organitzar ells com a colla bastant posteriorment a aquests aplecs de Paretdegada. Durant bastant anys es van organitzar aplecs en diferents llocs i, a partir d'aleshores, hi va haver molts aplecs que van seguir, com a les Borges, que ja portem 32 o 33 anys d'aplec.

És clar, per què tenien èxit llavors els aplecs? Perquè eren una manera de reivindicar la nació catalana, els nostres ideals, amb la sardana. Hi havia gent indiferent, com sempre n'hi ha hagut, com també n'hi ha ara; hi havia gent que hi anaven senzillament perquè ja n'havien ballat a la sala parroquial, que allí ballaven sardanes, perquè no els deixaven anar, diguéssim, al ball normal... La sardana es va salvar amb el franquisme, perquè l'Església catalana la va reivindicar com una cosa per a les associacions catòliques parroquials, per Acció Catòlica, i es va salvar per això, sinó ja la van prohibir la sardana durant els primers anys del franquisme i després la van autoritzar d'aquesta manera i llavors fins i tot la ballaven els franquistes. També la ballaven els del règim per poder dir nosaltres també som catalans, eh?

Als aplecs, hi havia gent que hi anava tant per la sardana com pel sentit més reivindicatiu, jo mateix, per exemple. Jo em vaig dedicar a organitzar aplecs aquí a les Borges, vaig anar amb els de la Rosa de Reus, els vaig ajudar diferents vegades. El primer aplec que es va organitzar a les Borges a la postguerra, el vam organitzar el senyor Roca, que en pau reposi, que era un gran sardanista, més sardanista que catalanista, però també molt catalanista. No sé si era a primers d'octubre, sinó era el 6 d'octubre, que és una data molt coneguda a Catalunya, era un dia d'aquests de primers d'octubre. I vam tenir un fracàs perquè aquell any es van començar a fer rovellons molt aviat.

Jo normalment als aplecs de Paret delgada no em quedava als actes que es feien paral·lelament a les sardanes, perquè el meu estat de salut no m'ho permetia, però alguna vegada sí que hi vaig anar. I en altres accions de protesta vaig fer el que vaig poder.

Nosaltres vam fer un grup que es deia Centre d'Estudis Comarcals Miquel Joan Gili, que era un comuner de la Selva del Camp. La comuna del Camp va ser una organització creada no sé si va ser el 1306 o el 1307 per part de molts pobles del Camp de Tarragona que estaven per defensar-se de l'acció de Tarragona, dels abusos de l'Església de Tarragona cobrant tributs i tot això. I van organitzar una associació de pobles. Hi va haver altres presidents de la comuna. La comuna va durar diversos anys, però els pobles hi anaven o no hi anaven. Feien reunions periòdiques i, precisament, les Borges hi va anar sovint. El formàvem l'Isidre Fonts, de l'aplec de Paret delgada, el gran promotor de l'aplec de Paret delgada i la llibreria Gaudí; el Joaquim Masdeu Guitert; el que va ser alcalde de la Selva del Camp, ara, amb els socialistes, l'Ignasi Carnicer Barrufet, llavors era jovenet i entusiasmat pel catalanisme, molt, molt, molt. I hi havia alguns altres...

Nosaltres vam treballar per donar a conèixer la comarca. Vam actuar culturalment i política, però anàvem més per la cultura i reivindicàvem el Baix Camp. Anàvem amb un mapa, un trencaclosques, gros i llavors anàvem posant els termes i anàvem fent conferències en alguns pobles i xerrades, fèiem exposicions de fotografies en cada poble més important, anàvem fent algunes conferències, tampoc sense excés, perquè jo estava limitat i els altres, clar, tots treballàvem llavors. Tampoc podíem fer excessos, però Déu n'hi do, de la tasca que vam fer. Parlàvem per la ràdio, llavors que hi havia de locutor a Ràdio Reus el Martí, i ens feien preguntes i xerràvem, era una cosa

de tipus cultural reivindicatiu, però sense posar-nos massa fort en la política. Però Déu n'hi do, de la tasca que vam fer.

En els aplecs de Paretdegada, individualment, hi havia gent que estava als aplecs per política, però també trobaves gent que et deia: «A mi no m'enredeu, jo vinc a ballar sardanes i ja està. No em vull posar en política, jo.» Amb això encara t'hi trobes ara. Van transcendir en molts pobles. Ara, avui dia, els aplecs han perdut aquella reivindicació, aquella essència que els feia necessaris.

No tots els aplecs eren com Paretdegada, no a tot arreu hi havia l'Isidre Fonts, les coses com són. A Reus també se'n va fer. Hi havia el Patronat de Foment de la Sardana de Reus i Comarca, jo en vaig ser secretari durant uns quants anys. Es feien aplecs, es feien reunions, es feien conferències. I la colla que més es va distingir va ser la Rosa de Reus. Llavors era necessari.

Jo diria que amb els aplecs de Paretdegada es van aconseguir moltes coses i conscienciar molta gent. Com que llogaven dues o tres o quatre cobles hi anava molta gent, hi anava gent indiferent; però hi havia un moment que aquella gent reaccionava. I deien: «Ep! Sí que ens prenen el pèl», per exemple. Com en l'any de la tallada del cable. Què hi havia d'anar a parlar aquell home? Què hi havia d'anar a fer allí dalt aquell home, amb tots els respectes pel seu cardenalat? Ell hi anava per fer la guitza, per portar l'essència castellana en un lloc que sabia que l'havien de rebre malament. Però no s'ho pensava que... Es pensava, potser, que li girarien l'esquena, que no estarien atents, però que li traguessin la veu... Va ser la sentència de l'aplec, però. Em penso que va ser això que els va fer plegar.

Jo feia escrits a Ràdio Reus, explicava la història de Catalunya. I tots els escrits o molts escrits passaven per la censura. Jo anava fent escrits i els revisaven, passaven per la censura, algunes coses les treien, no moltes; però hi va haver un moment que van dir: «Fora, una creu» i es van acabar les lectures de Ferran Jove. Des del Refilet es feien escrits reivindicatius, històrics... Jo vaig explicar per la ràdio el parlament de Pau Casals a les Nacions Unides i li vaig enviar una còpia de l'article a Pau Casals a Costa Rica i em va enviar una carta d'agraïment.

A través dels aplecs fèiem coses, i llavors també a través de l'altra ràdio de Reus, Ràdio Popular, em sembla; allí fèiem un programa de sardanes amb el Francesc Salas de Reus, ell era molt nacionalista i tenia un germà que també era força reivindicatiu. Ell

portava aquest programa i jo feia escrits.... Es feien coses a través dels programes sardanistes, reivindicatius, per tant.

A Paretdegada, hi venia gent de Girona i de Lleida. Els de Lleida s'escampaven molt... Recordo en Sebastià Gràcia i Petit. La sardana es feia necessària. Llavors deien: «Ditxós serà el dia que no caldrà la sardana per reivindicar». Potser hi hem arribat a aquest dia, no? Els mateixos polítics, tant se val de quin color, l'han fet passar per l'espardenyeta i la barretina... Escolta, els bascos no se n'han enfotut mai de la txapela, els portuguesos, tampoc, del seu barret. Però aquí sí que s'havia de criticar. Això ho han fet perdre els polítics amb la democràcia. Aquí fins que no tinguem la independència no ens en sortirem.

Els aplecs es van fer possibles moltes vegades dient mentides. S'havien de demanar permisos i presentar totes les sardanes que s'havien de tocar, i inclús les lletres de les sardanes, si en tenien. I si es feien festivals de cançó, que se'n feien... L'aplec de Paretdegada era possible perquè es demanava permís i com que demanaven permís i l'autoritzaven per un lloc, no el podien negar per l'altre. Però amb tota mena de vigilància; la Guàrdia Civil no hi faltava! A la Selva si no eren a la plaça de l'aplec, eren ben a prop. Suposo que n'hi havia de paisà i tot. A més a més, a la Selva hi havia caserna de la Guàrdia Civil, no els tinc cap mania com a persones. Però només era possible demanant-ho i dient mentides.

A les Borges, van fer un festival de la cançó, llavors jo era més jove i feia algunes coses, i vam fer venir el Guillem d'Efak. Vam haver de presentar les lletres de totes les cançons, després en va cantar aquelles i algunes més, va cantar les que va voler, però havíem de presentar totes les lletres de les cançons. I tu et pensaves que eres sol i tenies quatre persones vigilant, de fora.

Els anys 60 no era el mateix que els anys 40, que Déu n'hi do, però no era el mateix. Hi havia una mica més de permissivitat. Els alcaldes ja no eren els mateixos, hi havia un altre tipus d'alcalde, ja no eren aquells sortits de la primera fornada de la dictadura. De mica en mica la corda es va anar afluixant. Però n'hi va haver més de quatre que van rebre un susto. Era possible dient mentides, fent un gran esforç, buscant influències...

Es van tornar a reempendre però ja no tenien aquella força, aquell entusiasme inicial. S'havia tallat en sec, aquell entusiasme. I llavors molta gent pensava no hi vaig perquè hi haurà murga. Cal tenir en compte la por de la gent.

Jo em recordo de la marxa de la llibertat, durant el franquisme, amb els grisos (la policia nacional) pertot arreu. Es va fer la marxa de la llibertat que va passar per diferents llocs. No sé si va començar a Barcelona i va acabar a Poblet. No sé si va tocar a terres de la Franja o de València, però em penso que només va ser per al Principat aquella marxa. Escolta, els grisos anaven de bòlit, quan van passar per Reus, un grup de les Borges vam anar a marcar un camí pensant que passaria per aquí, perquè a Alforja s'hi va aturar, però a Alforja són més fermes que aquí, en aquest sentit eren més fermes, encara ho són ara. Llevat del Ferran i uns quants més que ara ja són pares de família, els altres passaven de tot. Ens deien: «Un dia us fotran, un dia us fotran...» Si un dia ens foten, doncs què hi farem, no? A Alforja hi vam anar amb la dona i dos o tres joves més que llavors tenia un dos cavalls. Ens van aturar els grisos i ens van preguntar: «¿Dónde van ustedes?» «Anem a veure una cosina germana de la mare». Ens van deixar entrar cap dintre. I quan ens en vam adonar ja estava ple de grisos i a córrer, i a córrer i cap a casa. Al cap de dos dies havia de ser a Reus, va ser molt bonic, ens havíem d'ajuntar a la plaça de la Llibertat, la plaça de la Llibertat estava plena de grisos, no es veien gaire perquè eren per les vores. Ens anàvem dient els uns als altres: «La trobada a la plaça Mercadal», i la gent va començar a marxar, va començar a marxar cap a la plaça Mercadal i vam fer la concentració allí, però els grisos aviat van fer cap allí. I, escolta, batussa, eh? Per aquestes coses servia la sardana, perquè quasi tots els que anàvem a aquests llocs, anàvem als aplecs. També n'hi havia que no ho eren sardanistes, a les mogudes del 77, però anaven tots a la una, va ser després que es van dividir; després com que es van fer els partits es van anar dividint.

L'aplec de Paret delgada va ser un fornal de creació d'estímul, d'idees, de reivindicació.

3.2.14. Albert Manent

Cal destacar l'entusiasme de l'Isidre Fonts que era un cas d'entera passió i d'activisme desenfrenat. Després també hi havia el Camil Ferrater i el Sergi Vallverdú i altres que no es van significar tant, perquè eren gent molt sacrificada, que si calien picar un clau el picaven, si calia anar a buscar alguna pedra, si calia res... que no volien protagonisme, era una de les seves virtuts. Sortien d'aquest nucli de joves catòlics, vinculats a parròquies, amb algunes figures com Mn. Muntanyola, que va ser a la Selva i que tenien una doble funció: catòlics i catalanistes. Que jo sàpiga no estaven vinculats a cap partit polític, que jo sàpiga. Eren una mica com el Pujolisme, paral·lelament al Pujolisme (al qual jo vaig pertànyer). Eren una cosa que venia indirectament de l'Acció Catòlica; a Vilafranca també hi havia un grup així, que anaven sortint. De vegades, en alguns casos, de línia neocatòlica, com a Lleida, que es coneixien o no. Jo personalment tenia més contacte amb la gent de Barcelona. Aleshores, és clar, ells se sentien útils. Després hi havia un home important a la Selva, a part que hi havia vells catalanistes com Ramon Blasi i Rabassa, que havia escrit al Patufet i alguna cosa devia haver inculcat en aquests xiquets. Hi havia Mn. Joan Salvat, que era molt de la ceba. Josep Iglésies també via Reus va anar influent. Potser l'Amorós també al cap de dos actes va aparèixer. Però eren autònoms, tenien relació amb Mn. Muntanyola. Després hi havia un personatge molt interessant procedent d'Estat Català, que era Gabriel Xammar, un nacionalista radical, que sí que tenia contactes amb Barcelona; vinculat als aplecs feia un acte complementari dels aplecs, a la tarda. En aquest acte hi havia algun claretjà, era al Mas dels Casaments. Era un sant home, ell i la seva dona, que era més jove que ell. Era un home sencer de dalt a baix, en tots sentits. Recordo que al Mas dels Casaments també s'hi feien reunions clandestines, però amb gent gran, per exemple, amb en Joan Cornudella i Barberà (el pare), del Front Nacional, i amb en Joan Ballester i Canals de la llibreria Pública, que havia estat de Nosaltres Sols! Aquests eren nacionalistes radicals independents. En Cornudella era ferm i a la llibreria Pública hi anava la policia i buscaven què hi havia; un guàrdia, amb els papers damunt de la taula i no hi trobaven res, però li posaven multes. Ell imprimia un paper. El paper ja està fet, deia, si després ens posen una multa, potser la pagarem, però de moment ja està fet. Li va passar una cosa molt divertida. Hi havia un loco d'aquests, que es deia Josep Pineda i Fargas, que era d'Unió Catalanista, vivia a Cuba abans de Castro (quan va arribar Castro se'n va

haver d'anar), venia a alguns aplecs de la Selva. Se n'havia anat a Cuba l'any vint-i-tants. Va morir a Puerto Rico. Sempre proclamava: «Visca Catalunya lliure!»... i versos radicals amb els quals els nois joves es quedaven una mica parats. Va passar a en Ballester que un dia el va anar a buscar la policia —això és una bona anècdota, em sembla que no l'he explicada enlloc—, en Josep Pineda i Fargas que va fer una Breve historia de Cataluña, que va publicar a Cuba, o no sé on. Doncs ell enviava cartes patriòtiques, carta patriòtica 973, per exemple. I en va enviar una de tant encesa a en Ballester que la van intervenir a la prefectura i el va cridar la policia. En Ballester va dir que no el coneixia. Carta patriòtica, mira si n'era d'animal!; és clar, no sabia què passava aquí. Posava en compromís la gent.

Tot aquest llegat de la línia més del catalanisme radical que es reunien al Mas dels Casaments, poc o molt devia influir. Van regalar un calze a Mn. Muntanyola. Ell n'estava tot cofoi. Gent descreguda, deia, ha pagat diners —era molt estimat ell— per fer-me un calze especial.

Per tant, hi havia en Ballester, en Cornudella, en Xammar, però no recordo quins personatges més. Pineda i Fargas hi venia de tant en tant; hi venia per fer el seu discurs. Eren gent d'un altre món. En Ballester va fer una cosa molt bona l'any 45-46, va fer uns anuncis a *La Vanguardia* en què deia en un requadre: «¿Qué será Bandera»? Després va imprimir en una impremta una publicació que es deia Bandera. Que era una publicació radical que tenia 4 pàgines. No sé si algú ho va lligar amb l'anunci de *La Vanguardia*. En Ballester tenia una agència de publicitat a la mateixa botiga amb dos més, que sempre baladrejaven. En Ballester era un home encantador i modest. Va morir l'any 1980; és clar, el govern de Pujol no li devia agradar gaire perquè era autonomista. Em va telefonar i em va dir: «Escolteu, Manent, estic molt content, i ja ho podeu dir, que haguéssiu nomenat l'Aina Moll de Política Lingüística». I es va morir al cap d'un mes, d'una operació.

Així que hi havia aquestes interrelacions de les petites xarxes de l'època. Hi havia en Ballester, que no era del Front, però que hi estava vinculat. Després l'Obra del *Diccionari*. Em sembla que és a partir de l'any 1950 que en Ballester, que tenia molta gosadia, es va posar d'acord amb en Moll i van tornar reprendre l'edició a partir del volum 2, que només n'hi havia mig, de l'Obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Aleshores representava una obra una mica folklòrica pel valencià i el balear. I amb aquesta excusa anaven per les poblacions de Catalunya fent de catalanistes, feien un

discurs on sortia una mica tot, per fer subscriptors. Així en van fer molts! I van aconseguir com a mínim intentar publicar-ho tot, que són 10 volums! És una troballa. El Pare Batllori deia sempre: «Jo alguns vespres l'agafo i el lleigeixo com una novel·la». I les novel·les d'en Coromines. En Coromines fa novel·la policíaca. Aquest mot ve d'aquí o d'allà però potser està relacionat amb això o amb allò. Però el Moll és molt interessant, també. Són obres amb les quals s'aprèn molt. L'Obra del *Diccionari* també devia influir en aquests nois. En Ballester i en Xammar es coneixien. En Xammar era un home d'abans. Tenia un germà a Mèxic, si no m'equivoco. En Josep M. Xammar, sí. Eren set o vuit els que ho muntaven tot. La gent que donava un cop de mà amb el que fos era de la Selva fonamentalment. Potser hi va anar algun cop un que va morir jove, pobre noi, el Josep Fusté d'Alforja, que tenia un nucli de deixebles catalanistes que van començar a anar a la muntanya a llegir versos i a explicar històries de Catalunya, i també es movien en un entorn parroquial. En Fuster era fantàstic, un home entregat. Com tots aquests de la Selva. Jo crec que l'important era això, que era gent molt entregada, però molt.

L'Isidre Fonts era amic d'alguns amics meus, també, del món catòlic catalanista i del pujolisme, com Josep-Rafael Carreras de Nadal. I aleshores jo crec que em va venir a veure un dia aquí al mas. Jo estava disposat sempre, sempre disposat. I era un acte catòlic catalanista!

Era un acte cultural, però era més que cultural, era d'agitació i conscienciació. Ara també hi havia gent senzilleta que hi anava per la sardana, perquè era un aplec. Però la intencionalitat profunda no era aquesta. Jo no hi anava per ballar sardanes. Per la comarca va ser molt important. Aviat es va vincular amb gent de Reus. Alguns van escriure al llibret. També es va vincular amb Alforja. Després hi ha la figura d'Isidre com a llibreter amb la mateixa capacitat de sacrifici i d'acció que quan treballava a la Selva, però aleshores l'Isidre té una projecció nacional, perquè és clar és l'ànima dels aplecs, i es fa amb tothom, perquè amb l'excusa de llibreter fa catalanisme. Sobretot amb els grups de Pujol, Unió Democràtica...

La gent sortia dels aplecs més que res reconfortada. Els aplecs donaven alguna idea per fer al seu poble, al seu entorn... perquè hi havia passió, hi havia flama, hi havia autenticitat.

Al Mas dels Casaments es proclamava la independència en cada moment. No recordo que la policia hi anés en cap moment.

Jo només estava vinculat als premis literaris. Hi havia d'altres premis com els de la cançó, que era el moment... El que importava era el conjunt. És clar que el literari tenia més pes perquè arrossegava més persones.

Els llibrets eren importants sobretot per a una notable minoria, no tant per a la resta de persones anava a l'aplec. Hi havia gent que no llegia i que no llegeix, que hi anava per la cosa sardanista o per la cosa popular. Però va arribar al món intel·lectual de Barcelona, a Joan Triadú.

Quan Joan Fuster va guanyar el premi, ja tenia una repercussió nacional. Per tant, els aplecs sí que van tenir una repercussió nacional. El mal va ser que es va acabar en cinc vegades.

Tal com estava muntat amb aquella passió i sense amagar l'ou, era molt difícil que durés gaire. Diuen que es va acabar perquè van tallar els fils al cardenal. Però jo crec que al final el govern civil hi devia intervenir, perquè ja estaven fitxats. Van ensenyar tant la ceba... Internament també es van discutir. Ho van voler fer a Poblet per fer-ho més internacional i no tan local.

Es va acabar perquè volien sortir del seu marge. Anar a Poblet era sentenciar els aplecs a mort. El règim no ho podia tolerar. S'havien carregat la revista Ariel, Antologia... ho vigilaven tot. Al 1959 ja menys. Els aplecs formen part d'una segona onada. La primera era dels anys 50, des del 1946, 1947... La segona represa ve a partir dels anys 60 i els aplecs hi lliguen. Els fets del Palau de la Música, Pujol i tot el seu grup, després *Nosaltres, els valencians*, Edicions 62 —que es funda el 61—, *Serra d'Or* —que és del 59, però comença a agafar força als 60—, el *Diccionari Albertí*, l'*Enciclopèdia*... és la dècada que és una dècada d'or.

Sense el suport de l'església, sense el rector no s'hagués aconseguit res. Era la tapadora per l'Aplec de Paretdelgada i per d'altres, Serra d'Or amb l'Abadia de Montserrat, Cantonigròs amb el bisbe i el rector, hagués estat impossible. De moment, si deien que sí i passava... Per això es va iniciar tot a través de gent vinculada al món parroquial, gent poc sospitosa. L'església parava el cop.

El cas de Cantonigròs, que és una cosa similar, és excepcional. De totes maneres al darrere hi havia el bisbe, que algun cop hi havia anat. És clar, un bisbe sempre els feia més por. Allà hi va haver una persona, que va ser en Joan Triadú, que va anar a trobar la gent del poble i el rector, Mn. Vila. L'aplec de la Selva ho fa una generació jove. Es

porten uns anys amb Cantonigròs. La generació que portava el pes de la Selva és gent nascuda entre el 1932 i el 1936.

3.2.15. Joaquim Masdeu Guitert

Tenia 14 anys quan es va fer l'últim aplec. Jo recordo haver assistit com a mínim als últims anys.

L'aplec era una expressió de llibertat, tot estava sota sospita, en aquells moments i poder veure que desplegaven una bandera catalana, els castellers...

La gent ha tingut molt de temps la idea de l'aplec com un aplec de sardanes, però amb l'aplec es buscava que fos un aplec de gent que tingués una sintonia cap al país i es van crear una sèrie d'activitats paral·leles catalanes, referent a la cultura i a la afirmació de la identitat catalana.

Va començar a ser un aplec de sardanes que es feia habitualment el dilluns de la segona Pasqua aquí, a la Selva, però de mica en mica s'hi van anar afegint elements de reivindicació nacional.

Vinculats als aplecs hi havia el moviment escolta, que venien i acampaven a l'ermita, hi havia una sèrie d'intel·lectuals de diferents camps que participaven tant en el llibret com, després, en activitats concretes. Va ser l'època de la Nova Cançó. Va venir el Raimon aquí, el Quico Pi de la Serra va debutar aquí al poble, amb uns actes que es feien no a l'ermita però sí paral·lels a la manifestació aquesta. El Quico Pi de la Serra acompanyava realment el Miquel Porter, que no sabia tocar la guitarra, fins que al final ell també es va animar; va debutar, em sembla un any que el Miquel no va poder venir perquè tenia un fill, potser; recordo que això ho van dir pel micròfon. Un any hi va haver una exposició d'artistes gràfics, va venir el Tàpies i el Tharrats. També hi havia el Grau i Garriga, que estava vinculat a la Selva perquè sa mare era d'aquí a la Selva i havia passat molts anys aquí als estius. I se li va encarregar l'obra de la restauració de l'ermita. Era tot paral·lel. Va coincidir amb un moment d'obertura de l'Església. Va coincidir amb el Concili Vaticà II i amb el paraigua de l'Església es van fer moltes vindicacions, perquè l'Església estava protegida. Amb l'Església hi havia implicada molta gent, per exemple el moviment escolta també estava vinculat a l'Església. Era l'Església progressista. I van vincular-ho amb el fet de fer-ho en una ermita, que és del bisbat i s'havia d'anar a Tarragona a demanar permís al bisbe per fer-ho. Però els que venien aquí eren l'abat de Poblet, l'abat de Santes Creus... que representaven una altra Església que no és aquesta Església oficial en què hi havia el cardenal. Però,

precisament l'últim any el cardenal va fer valdre el dret de propietat i va comparèixer a l'aplec, aquest famós any en què se li va tallar el fil, perquè va fer el discurs en castellà.

Paral·lelament, aquell dia es reunien una sèrie de gent. Començaven una mica a aparèixer els partits polítics, que això es va començar a evitar. Perquè hi havia un any en què volien d'alguna manera que sortís la qüestió política en l'àmbit de partit i no es va permetre perquè es volia una cosa unitària. Aquí hi havia, diguéssim, la gent que tenia aquesta visió, que anaven més enllà del que era més aviat folklòric o de confirmació nacionalista més aviat folklòrica i els que tenien més compromís i de mica en mica va començar-hi a haver certs intents que potser no van transcendir però jo algun el vaig viure. Aquí a la Selva va passar que hi havia tot el grup que era l'organitzador, el grup Germanor, que era un grup sardanista; ells volien una confirmació catalanista però fins a un punt, el compromís ja no els agradava tant. El Raimon sembla que el consideraven massa atrevit. Hi va començar a haver xocs interns. I quan va petar l'aplec, primer va petar per una prohibició que va venir des de fora, però va petar, també, per aquests grups que hi havia dins.

La prohibició de fora és perquè s'havia de demanar permís, s'havia de demanar permís per tot. En aquest cas també s'havia de demanar permís i l'any 1965 el permís, amb una visita prèvia a Tarragona, ja es va dir que no es donaria. Depenia d'Informació i Turisme i els van dir que ja no els donarien el permís.

Però, i jo això ho vaig viure, en una reunió interna, ja hi va haver un xoc i no va funcionar. Per exemple aquest any que va venir el cardenal, el Raimon la gent el demanava i aquesta gent d'aquí a la Selva no el volien perquè els semblava que els comprometia i no el volien. Però com que la gent el demanava, in extremis el van voler portar. Em sembla que el Raimon era a Mallorca i va haver de venir amb avió. Això era vist amb recel per cert sector de la gent que deia que el Raimon venia un missatge i que, en canvi, vindria amb avió, i nosaltres aquí amb espadenyes... El Raimon va venir i com que també hi havia el cardenal, que va passar això que va comparèixer, va començar a fer el sermó i se li va tallar el fil com a protesta. Va marxar i el van acompanyar, no sota pali, però el van acompanyar al cotxe. Llavors van anar a buscar el Raimon que estava dormint, que va arribar de bon matí. I al damunt d'un marge, just quan es va acabar la missa: «Al vent». Ho van fer perquè el cardenal no tingués acompanyament. Són coses anecdòtiques, però en aquell moment només portar una bandera catalana molt petiteta ja era sospita.

L'aplec va anar creixent de diferents maneres. Anava creixent en organització, perquè va començar diguéssim amb una cobla i va acabar amb cinc cobles, que a més eren les cinc millors que hi havia. Des del punt de vista musical era molt bo, perquè venien els millors. Des del punt de vista organitzatiu, també, perquè cada vegada se superava. Hi havia en aquell moment la Nova Cançó, va sortir el concurs literari, que uns dels primers que el va guanyar, va ser en Joan Fuster. Va néixer un any que van fer un concurs de cine, que no es va repetir. Hi havia un moviment molt fort de cine amateur. A Valls era molt forta l'agrupació aquesta. Hi havia totes aquestes qüestions que s'ajuntaven.

També hi havia tota la gent de Barcelona, tots els intel·lectuals que es movien per Barcelona. Pensa que l'Isidre va fer la llibreria en aquesta època. Edicions 62 també va néixer llavors. Va ser una època en què hi va haver un moviment a pràcticament tot Europa. Hi va haver, també, la revolució de maig del 68. Hi va començar a haver les revolucions a les universitats. També les millors pel·lícules es van fer en aquesta dècada.

A la Selva, per una banda, hi havia l'organització: una sèrie de gent que no es comprometia políticament però sí que va treballar-hi molt perquè ho considerava una cosa del poble, feien de porters, ajudaven a aparcar els cotxes... Però la gent de la Selva no s'ho va sentir mai seu, en general. Hi va haver molta gent que no va captar la importància que tenia, es va quedar amb l'anècdota de la sardana i la festa de l'ermita. Per exemple, l'activitat aquesta de la tarda de la festa literària i de la cançó, podríem dir que hi havia un 80 % de gent de fora i un 20 % de gent de la Selva, una gent que estava en certa manera conscienciada. Un arrelament popular a la Selva no el va tenir ni llavors ni posteriorment. Quan es van acabar els aplecs, que després es va fer venir el Raimon i el Llach i es van fer cicles i tot això, i aquí a la Selva ho convocaves i venia molta gent de fora i d'aquí no tanta. La Selva sempre ha estat un poble conservador, pensa que en època de la República, que aquí teníem en Ventura Gassol i en Puig i Ferrer, aquí sempre guanyaven les dretes. I en certa manera hi havia un sector de Germanor que era d'aquesta manera, era bastant de l'Església, era d'Acció Catòlica. Per entendre'ns, el nucli de Germanor després són els que han estat de Convergència i més que Convergència d'Unió.

Jo anava als aplecs en aquella època només perquè era una activitat del poble, però també hi havia uns certs sentiments, i perquè sabia què s'hi coïa allí.

De repercussió en van tenir, primer perquè hi va haver un trencament, un trencament del grup Germanor. Es va produir un cert antagonisme en relació a la gent. Es començaven a moure els partits polítics. I es va perdre el sentit unitari. Va ser un moment en què la Selva va ser coneguda. Turísticament, entre cometes, la Selva es va donar a conèixer molt bé. El Jordi Pujol [i Soley] quan venia aquí de visita sempre volia anar a Paretdelgada. I l'Isidre es va fer famós en aquella època per això. I, en canvi, tota la resta que estaven aquí es van tancar més, i no van sortir fins que va arribar la democràcia. Es van acomodar en el sentit que en aquesta lluita vindicativa s'hi apuntaven però no l'estiraven.

En aquesta època hi va haver una obertura, algunes vegades només simptomàtica i d'aparador, i després hi va haver un altre tancament. Amb l'Isidre en vam parlar moltes vegades: «Valia la pena fer això? Perquè, on estem ara? Estem igual o pitjor que abans...» Però jo sempre dic que sempre que fem un acte encara que només vingui una persona jo ja estic content, perquè ja hi ha una llavor que es forma. Els de la meua generació vam ser els que vam tornar a sorgir i vam organitzar coses de debat. Vam portar el Raimon, la Dharma, vam portar el cineclub. L'any 73, que hi va haver unes detencions, ens van detenir, ens van acusar de ser del FRAP, però nosaltres ni sabíem qui era el FRAP. Era bàsicament perquè havíem destacat per parlar amb tota la lliberat, ni tan sols per catalanisme, diguéssim. Abans de nosaltres no es bellugava res, per por, per comoditat...

El 1969 vam portar el Grup de Folk, que al principi era molt heterogeni; hi havia des de la Mar Bonet, al Pau Riba, al Sisa... Era la primera cosa que es feia al cap de cinc anys al poble, d'aquest tipus. Tu contractaves el Grup de Folk i no sabies qui et venia, aquí va venir el Pau Riba, la Consol Casajoana i l'Albert Batista. Per fer aquesta activitat, que a més a més un grup de folk, ja em diràs tu; jo recordo que a part de demanar els permisos que vam demanar, vam aprofitar perquè aquell dia sortissin una sèrie de cantants que tocaven la guitarra del Camp de Tarragona. Vam fer una primera part que eren cantants d'aquí i una segona part que era el Grup de Folk. Vam haver de portar totes les lletres de les cançons.

El Pau Riba en aquella època cantava amb el Jordi Pujol [Moix], de Marduix Titelles, i cantava cançons populars catalanes a les quals canviaven la lletra. Per exemple, a La pastoreta deien «jo li donaria una pildoreta», perquè estava de moda la

píldora anticonceptiva. I la censura prohibia «pildoreta». I després tocaven la guitarra i «pip» no deien el què però la gent ja ho sabia.

Ho havíem de passar per la censura, ja en presentàvem moltes de cançons, perquè així treien les que convenia i després quedaven les altres.

Doncs aquí va venir aquella nit, algun delegat d'Informació i Turisme de Tarragona, recordo que hi havia l'alcalde de la Selva de l'època, el sergent i el secretari. L'Isidre Fonts, com que ja el coneixien, quan el van veure allí van dir: «Aquest no volem ni que creuï l'escenari». El que ho organitzava era caçador i li van fer anar portar l'escopeta a la caserna aquella nit.

El Josep M. Terrassa feia la campanya del Maginet a Radio Tarragona i, casualment, com que ell era un home del règim no demanava permís. L'endemà feien una concentració de penyes del Maginet a Tarragona. Total que aquella nit van posar una alarma com si aquí hi hagués d'haver un atemptat. Casualment jugava el Barça amb el Madrid aquella nit. No hi havia ningú. I a les primeres files veies la Guàrdia Civil vigilant i, a més, el Pau Riba amb el morro que ha tingut sempre va començar a cantar una o dues cançons que no havia presentat i aquells encara busquen ara. Va ser anècdotic, però anava així. La gent no va venir, primer perquè passaven i després perquè també ho consideraven un acte de risc anar allí, perquè et podien fitxar.

En aquell moment es van anar fent altres aplecs, hi havia el de Cantonigròs, el de l'Alforja... El de la Selva va ser pioner i, a més, va tenir la gràcia de tenir una sèrie d'intel·lectuals al davant que li donaven suport, sortien al llibret... Hi havia el Miquel Porter, que era una eminència en cine; hi havia el Joan Triadú, que era el president de tots els jurats que es feien, estava al davant; hi va haver això de la pintura que hi havia els pintors més famosos de l'època... També havia vingut aquí l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, van representar la Cantant calva de Ionesco i sortia la Montserrat Roig com a actriu, hi havia el Ricard Salvat. El milloret de cada cosa va fer cap aquí. Aquest teatre, per exemple, es va fer als Ponts de la Selva. Però la gent de la Selva no ho sabia apreciar en la seva totalitat. La gent ho relacionava tot molt amb Paret delgada, era l'època en què es restaurava l'ermita. En aquell moment les pintures no els va agradar, però ara sí. Era una cosa atrevida i moderna.

Per a mi el més impactant dels aplecs era veure aquella explosió de catalanisme que en aquella època era una subversió. En els programes jugaven amb els colors, el groc i el vermell. Era una gent que ballava sardanes, però es jugava amb els colors.

Justament un dels que patrocinava els aplecs era el Trinaranjus que també tenia el color taronja i el groc. Els castellers et compareixien allí. Hi trobaves publicacions en català, que n'hi havia poquíssimes. Els que teníem alguna inquietud, els aplecs ens atreïen molt. Hi havia la part de festa, però també la part aquesta més política.

Els llibrets en primer moment impactaven per l'estètica, els feia el Grau i Garriga. I després destacaven per les firmes que hi havia dins. Sempre es posaven davant l'abat de Poblet i de Montserrat.

La Unió de Pagesos quan es va començar a reunir, ara tot això ha canviat molt, veus que la gent posa una bandera catalana d'11 metres, i aquesta és la gent que abans et denunciava, ara és tot molt fàcil. Llavors ja hi havia un moviment vindicatiu en l'àmbit de Catalunya i l'Isidre, ja es movia en aquests moviments, d'aquí a la Selva només, no hagués sortit; i així va ser possible tot. I tenien vista en organitzar-ho perquè intentaven implicar gent. Per exemple per al concurs literari es feia un patronat en què hi havia un munt d'entitats de la Selva. I l'alcalde —no ho era franquista, però era de l'època de Franco— hi era, perquè era una cosa de la Selva.

Als anys 70 hi va haver una sèrie de gent, entre els quals hi havia l'Armand Puig, i es van quedar molt amb la qüestió folklòrica primer d'organitzar les sardanes i de continuar el concurs literari. Però no tenia res a veure, hi havia un abisme entre una cosa i l'altra. I el concurs s'organitzava des del Casal Selvatà, però l'organitzaven ells, no buscaven més complicitat. En canvi, durant els mítics aplecs es buscava un doble joc. En dos àmbits, primer com a estratègia perquè si des de Tarragona no els agradava, si veïen que hi havia l'alcalde al davant era una altra cosa; després també era una cosa del poble i no els havia de saber greu estar-hi.

Hi havia qui criticava perquè no es limitaven només a presentar i perquè ho haurien d'haver fet amb corbata.

L'Isidre em va agafar i em va posar a dins perquè pogués estar també amb l'organització.

El grup Germanor durant tots aquests anys també va anar canviant, es van anar fent grans i es van casar. I, finalment, l'entitat es va dissoldre. Després es va continuar portant el Casal Selvatà però a un altre nivell. Perquè tot va començar amb una agrupació sardanista que va tenir moltes anelles i va guanyar molts concursos, i feien alguna altra activitat... Al principi aquest grup estava molt vinculat al Casal Selvatà, que era el local parroquial; aquest espai havia estat antigament la Defensa Agrària i ara ho

torna a ser. Curiosament eren l'antitesi. Durant la República era la majoria d'Esquerra Republicana i ara ha tornat a ser Defensa Agrària, però amb una barreja estranya. Mentre va ser Casal Selvatà hi havia alguns dels antics membres de Defensa Agrària que no hi va voler tornar a posar els peus. Actualment es va recuperar el nom però van tornar a ser els que hi havia com a Casal Selvatà.

I quan aquest grup joves va ressucitar el nom dels aplecs i del concurs literari, es van reemprendre els concursos literaris, hi havia algun sector que havia estat de la Defensa Agrària, com l'actual president, que el seu pare n'havia estat fundador, que volien boicotejar-ho, perquè deien que ells no tenien dret de continuar amb aquell nom. Però, en canvi, són els que hi ha a la Defensa Agrària i han continuat; tot era qüestió de noms, només, les persones són les mateixes.

A Mn. Ramon Muntanyola el van exiliar, però ell en l'organització no hi va ser mai, perquè es movia per uns altres camps en aquells moments.

En Gabriel Xammar va ser una persona de diners. Tenia el mas, al seu mas s'hi feia cada any el dinar, si venia el Raimon, el Pont i Gol... i ell feia uns dinars literaris amb en Triadú. Ell va ser el que va promoure aquí la Cooperativa i va ser president de la Cooperativa, va acompanyar el rector d'aquí a la Selva a convidar l'Arriba y Castro que vingués.

La gent de l'Adesel no va tenir res a veure amb l'aplec, era gent de Barcelona, darrere hi havia sobretot l'Eufemià Fort, que el fill sí que hi va estar amb els aplecs, el Xavier Fort. En el fons, cadascú hi donava el seu punt de vista. L'Adesel en principi era una revista que parlava de coses de la Selva, era una barreja de coses; és interessant perquè és una crònica de l'època i quan es van fer els aplecs el van agafar una altra generació. Van canviar-lo totalment —el Grau i Garriga hi dibuixava—, però també de continguts, es va convertir en una revista intel·lectual, en què hi havia alguna cosa de la Selva, però només puntualment.

Després hi havia el tema del monument a Joan XXIII, ja es volia fer un homenatge a algun polític, però al final es va decidir fer-ho a Joan XXIII perquè, és clar, és una figura en contra de la qual la pròpia Església no s'hi posarà. El Concili Vaticà II va ser un revulsiu aquí, a Espanya, perquè aprofitant el Concili, que ho deia el Papa, podies parlar de la llibertat, era un fenomen!

Amb el monument tampoc hi va creure molta gent. Quan es van descarregar les pedres ja es van deixar en un lloc on no anava. Hi havia el president, el Francesc Cabré,

president de la Cambra Agrària, que no li feia gràcia. El dia de l'aplec no estava acabat, perquè per la part del darrere hi anava una sardana i no es va ser a temps de fer-la. El van ajardinar una mica per donar-li una mica de vida. Però va passar-ne olímpicament tothom. Aquell monument va quedar oblidat, fins i tot dels selvatans, aquell any.

3.2.16. Jordi Pujol Moix

No me'n recordo perquè vaig anar a petar a l'aplec en aquella època, no me'n recordo, d'això. A través del Miquel [Porter i Moix] no hi vaig arribar. Nosaltres teníem, que hauria de quadrar les dates, érem un grup de ràdio en català que volíem fer ràdio en català, que no sé si és exactament aquesta data, i anàvem seguint la Nova Cançó. Gent com jo no teníem cap vinculació amb la Selva del Camp, jo crec que tot em va arribar a través de l'Isidre i la Nova Cançó.

Nosaltres estàvem a l'edifici de l'Òmnium Cultural al carrer Dalmases i teníem allà els aparells de gravació i vam intentar fer algun programa que al final no va tirar endavant. I per això anàvem seguint les actuacions dels Setze Jutges, més que pel meu cosí en concret, que ja no recordo si hi va anar o no. I com que hi havia el festival de música... Recordo el moment del dinar, recordo el Sunyer, perquè el Sunyer va tallar el cable a l'Arriba y Castro, i a mi algú, que segurament devia ser l'Isidre, segurament perquè tampoc me'n recordo, em va dir: «Escolta necessito que et canviis la camisa amb una altra persona», sense dir-me gaire el perquè, «perquè la busca la Guàrdia Civil». I a aquesta persona li vaig donar la camisa i me'n va donar una altra. I aquest era el Sunyer i aquell dia el vaig conèixer. Tampoc recordo massa bé com va anar el canvi. Però sé que era el Sunyer i arran d'això ens vam conèixer i alguna vegada l'he vist.

En aquest aplec de Paretdelgada, jo recordo molt la feina que vaig fer en l'edició del llibret; en aquesta època treballava a Edicions 62 i em vaig encarregar de l'edició del llibret de l'aplec, el de la pedra del Grau i Garriga. Això volia dir demanar els articles, redactar l'editorial... o sigui fer la producció del llibre. D'això me'n vaig encarregar jo. A l'Isidre ja l'havia de conèixer d'abans i ell m'ho devia encarregar.

Al darrere hi havia una feina d'anys de l'Isidre i d'altra gent, perquè era una cosa que es va anar gestant en el temps i que al final va ecllosionar. A Barcelona també s'hagués pogut fer una cosa similar, però es va fer a Paretdelgada...

La meva implicació crec que ve del seguiment que fèiem dels Setze Jutges en el grupet de ràdio, la ràdio es deia Publieurop, però no era una cosa ni formal ni legal. Quan ens van treure d'Òmnium Cultural, que ens vam deixar allà els equips, vam anar al carrer Mozart i ens en vam haver de comprar uns altres i al cap de no sé quants anys vam recuperar els equips, que eren quatre micros i quatre magnetos.

Jo no sé com va ser, si l'Isidre o algú vinculat al món dels Setze Jutges, com que a l'aplec de Paretdelegada es feia un concurs de cançó, em van dir que fos el secretari. I allà hi havia el Joan Oliver, el Bardagí (el pare, o l'avi)... i no recordo qui més hi havia. Suposo que arran d'això van dir, com era més jove, van dir: «Aquest que penqui». «Fas de secretari del concurs i t'encarregues d'això». I anava fent coses d'aquestes. La meua intervenció era més de current que no pas de... Jo només vaig estar en contacte amb l'Isidre i amb la gent del jurat. Recordo com era el dinar i qui hi havia: en Pallach, en Fuster... Era un lloc molt gran. Recordo que era en un lloc com una terrassa, en una taula llarga. Recordo molt bé que hi havia en Joan Fuster. Hi havia molta gent, no érem 12, érem 50 o 60. No hi havia tot el poble, però hi havia més gent.

Nosaltres no hi anàvem per la sardana, hi anàvem per la ràdio en català i, és clar, el tema de la cançó ens interessava molt. No recordo si hi vaig un any o dos, però com a mínim en aquest any sí [1964], perquè recordo que vam fer moltes visites a Grau i Garriga, pel tema dels dibuixos i de la pedra. Grau i Garriga vivia aleshores a Francesc Macià, allà on hi ha la plaça Calvo Sotelo, en un edifici alt que hi ha. Recordo haver anat a la fàbrica de tapissos, perquè Grau i Garriga col·laborava en una fàbrica de tapissos que es diu Aymat que està a Sant Cugat. Però, això possiblement no va ser estrictament aquell any, potser va ser més endavant perquè ens vam veure alguna vegada.

El que sé segur és que de l'aplec de l'any anterior no me'n vaig encarregar, potser hi vaig anar, però no me'n vaig encarregar; però per les sardanes no hi anàvem. Si feien sardanes, igual ballàvem sardanes, però no era el que ens cridava l'atenció en aquell moment.

L'any 1964 hi vam estar tot el dia i hi vam anar moltes vegades per preparar-ho. Vam fer moltes reunions a casa del Joan Oliver (que era a la Via Augusta). Jo vaig anar-hi moltes vegades, fins i tot vaig anar a Poblet i a Montserrat, perquè hi ha unes cartes de l'abat de Poblet i de Montserrat al llibret... Els caps de setmana o així podia anar fent.

Jo no recordo haver anat a la missa. Ni em vaig assabentar de la tallada del cable. Me'n vaig assabentar després. Tampoc recordo haver anat a demanar permís a Montserrat, haver-hi anat sí, però no a demanar permís. Jo era molt current allà. Pot ser que jo portés un escrit a l'abat algun dia, potser sí. D'anar-lo a veure expressament per això [per demanar-li que anés a l'aplec] no me'n recordo gens ni crec que entrés en les coses que feia. Jo crec que la petició aquesta li devia fer algú que el conegués, jo no el

coneixia de res. Però jo sé que ens va enviar unes cartes, unes cartes que es van publicar en el llibret. Era un suport que es rebia cada any per poder dur a terme a l'aplec...

Jo de la gestió aquesta [demanar-li que anés a l'aplec] no me'n recordo gens; que la vaig fer, potser sí, però no la tinc gens present. Tinc la sensació que potser algú havia fet alguna trucada i alguna cosa i que a mi em diguessin vés-hi tu; això sí que pot ser, que podria encaixar més. Però que jo fes una gestió d'anar a demanar-li alguna cosa... Portar-li un paper o una carta, això sí que ho vaig fer, perquè recordo molt bé que vaig anar a Poblet i a Montserrat, que em van donar unes cartes, que no sé si les vaig rebre per correu o en mà, d'això me'n recordo molt bé, i que després es van publicar les cartes als llibrets.

Recordo uns moments, recordo l'aplec, de la missa no en tinc ni idea (jo crec que no hi era), recordo el moment de dinar, recordo les sardanes, recordo el concurs de cançons, les votacions... les moltes reunions que vam fer preparatòries i que alguna vegada vaig anar a la Selva i que l'Isidre treballava en una fàbrica i que ja hi havia molt mal ambient al poble; però això és una cosa que jo vaig saber cap al final de l'aplec, més aviat en el postaplec. Jo no sabia ni que s'havien acabat els aplecs del 1964. Després del 1964 potser em van apuntar en alguna fitxa, però a mi no em van venir a buscar per res.

Moltes de les reunions es feien a Barcelona perquè hi havia molta gent de Barcelona implicada. Les reunions es feien a casa del Joan Oliver i moltes, també, a cal Grau i Garriga, pel tema del llibret i pel monument. I en algunes havia vingut l'Isidre.

Es pretenia fer arribar a la gent un acte de cultura catalana, però una mica més enllà d'un acte estrictament cultural. Jo crec que la idea era fer un acte de presència o de manifestació de Catalunya, un acte una miqueta lluny d'esquerres, no esquerrà, bàsicament català, però sí que... progressista, com en diríem ara. La idea era aquesta, perquè a més a més la composició de la gent que hi estava ficada... Pensa que jo tenia 19 anys aquí. Jo vaig fer 20 anys el desembre del 1964. A mi em van agafar com el currante que s'hi posava, i jo content, això sí. Jo no tenia por, potser era inconsciència; però a la Selva sí, potser la gent més gran sabia millor on trepitjava, fins on podien arribar els límits...

Els llibrets es pagaven amb l'entrada. Pel monument del Grau i Garriga es van recollir cèntims, em sembla recordar, es va fer una campanya de recollida. Després l'Isidre va anar a buscar més cèntims, perquè en faltaven, a Cantonigròs.

Recordo el tema del monument amb reunions a cal Grau i Garriga amb l'Isidre, primer en paper, després ja hi estem treballant, després ja hem trobat la pedra, després no sé què... Però, és clar, era un tema que portava més ell, jo no. Però quan es parlava, es parlava de tot.

La gent de Barcelona anava als aplecs amb cotxe o amb tren.

Recordo que una vegada hi vaig anar amb moto, a la nit. Jo pensava que ens fotíem un pinyo amb la moto. Anàvem de Tarragona a Reus i venia un cotxe de cara i pensava: «Aquí ens la fotem». Pensava que la persona que conduïa no el veia. Era un dia que anàvem a la Selva.

El sentit dels aplecs era el de donar una mica una campanada important, sobretot per la comarca, de presència reivindicativa del català, una mica esquerranós. Per la comarca va ser molt important i fora de la comarca va ser important pels nuclis de la Nova Cançó, el món intel·lectual, el món de l'Església més o menys progressista, aquests nuclis catalanistes d'oposició... els va servir potser no com una empenta, però una cosa més que es va fer.

El llibret era un llibret assequible de lectura. Fins i tot la gent del poble que no acostumava a llegir, jo crec que se'l llegia, que una fullejada l'hi feien.

Jo estava més aviat no tant en la organització de l'aplec, si no en el fet de muntar el llibret, muntar la cantada, muntar el concurs... Jo no estava ben bé a l'organització. Cadascú tenia un paper diferent i participava en la mesura que volia en els diferents actes. Jo recordo que hi havia molta gent. A la nit que es va cantar, la nit de diumenge, hi havia molta gent.

El meu cosí i jo ens portàvem deu anys o més de diferència. Potser sí que jo vaig arribar a contactar amb la Nova Cançó a través del meu cosí. Això no t'ho sé dir, perquè els in puts que t'arriben i el que fas no te'n recordes. I teníem bona relació, com un cosí mes, només que com un cosí gran. I és que parlant d'aplecs, el pare del Porter, el Miquel Porter, durant una època va ser el propietari de la muntanya de Tagamanent i recordo que anàvem amb la família Porter, o sigui anàvem les tres famílies de les tres germanes, els Porter, els Torres i els Moix, i altra gent de Figueró i de Centelles i de Santa Eugènia i d'aquests pobles... anàvem a fer un aplec el mes de setembre. Era un aplec en què pujava un senyor amb un tamborí i un flabiol i tocava quatre sardanes. Era l'aplec de Tagamanent. Aquí sí que hi anava més com una cosa de família amb el meu cosí. En canvi l'aplec de Paretdelgada era diferent. Tot això era quan jo tenia 10 o 12 anys, abans

dels aplecs de Paretdelgada. Senzillament és per explicar que la relació amb el Miquel Porter venia més per la família que per la Nova Cançó. Quan hi ha una onada d'aquestes mira, t'hi apuntes. Nosaltres ens hi vam apuntar des del vessant de la ràdio: un noi que es deia Oliach, un noi que es deia Roca, tots estan... un viu a França, l'altre no sé on para.

3.2.17. Lluís Sotoca Novell i Conxita Girona Oliva

Lluís: Era com una festa major.

Conxita: Era una festa molt maca. Perquè a la Mare de Déu de Paret delgada l'hem estimat molt nosaltres.

Lluís: Cada any no hi anàvem. Jo ballava sardanes, de fet, i hi anava per això.

Conxita: Ballàvem sardanes davant de l'ermita. Jo hi vaig anar cada any i fèiem el que calia, si tocava ballar sardanes, ballàvem sardanes, però no era com ell que anava a ballar sardanes a tots els aplecs; jo no hi anava. Jo anava a la festa i si hi havia sardanes em posava a la sardana.

Lluís: Jo anava a Barcelona i a d'altres llocs per ballar sardanes i a l'aplec de Paret delgada també hi anava per això: per ballar sardanes. Quan venia l'aplec ens reuníem molta gent de diferents pobles. De Reus venia l'Orfeó Reusenc i altres... A partir de l'aplec es feien altres activitats i nosaltres ja ens quedàvem a dinar allí. A baix, a la riera, fèiem el menjar i també utilitzàvem els fogons que hi ha darrere de l'ermita i hi havia molta gent. Tot el dia es feia festa, a l'ermita, a l'església...

Conxita: A la tarda seguia la festa. Anàvem al ball. Era el ball típic d'un poble.

Lluís: L'aplec era una festa més, una festa molt bona.

Conxita: Era una reunió de gent.

Lluís: De família, hi anaven famílies senceres allà baix.

Conxita: També s'hi feien moltes amistats. En sortien moltes parelles...

Lluís: A vegades també s'hi incloïa algun acte de caràcter més polític, catalanista. Algun any em sembla que hi va passar alguna cosa hi tot, alguna cosa amb l'Isidre Fonts, em penso que el van agafar, perquè hi havia parlaments... L'Isidre era tremendo en això, portava la batuta. Era catalanista. Jo no hi era. Jo no hi anava per la política, hi anava per les sardanes. Com a aplec el que en recordo més i pel que hi participava era per la sardana. Hi anàvem per passar-hi el dia, com aquell que va d'excursió. La gent venia de tot arreu: de Constantí, d'Alcover, de Reus... de tota la comarca. Amb els aplecs es pretenia reivindicar la cosa catalana més que res. La sardana era l'aspecte més important. A més, però, hi havia alguna qüestió política, de catalanisme, implicada. La sardana aleshores no estava perseguida, altres coses sobre Catalunya sí.

Conxita: Abans no ens deixaven parlar en català, perquè hi havia en Franco.

Lluís: Només parlàvem entre nosaltres.

Conxita: En els aplecs, però, tot era en català.

Lluís: Perquè amb el temps tot es va anar calmant.

Conxita: L'escola era en castellà.

Lluís: I nosaltres som catalans de soca-rel. Perquè jo vaig néixer aquí, però no sé escriure en català. Parlar sí, perquè el parlàvem a casa.

Conxita: La nostra escola no tenia res en català.

Lluís: Els aplecs en sec es van acabar. Potser llavors que va passar tot allò amb l'Isidre Fonts...

Conxita: Allí es ballaven sardanes i sortia la política i sortia tot.

Lluís: S'hi estava molt a gust, era molt maco. Feia una calor, un bat de sol! La gent anàvem baix a la riera...

3.2.18. Lluís M. Sunyer

A mi em va servir per fer el tomb de feina. Jo sóc químic, de l'Institut Químic de Sarrià, però jo intuïa que no seria químic exclusivament, si no que m'agradava la cultura, promoure coses, el civisme, etc. I ja vaig començar amb altres companys a fer el que en dèiem Acció Comarcal. És clar, t'ho dic com a fill de Barcelona, però si fos fill d'un altre lloc també t'ho diria igualment, crec que t'ho diria igualment. Hi ha coses de sensibilitat cultural que a les ciutats no s'ha pogut fer funcionar més ràpidament; en canvi els pobles s'han trobat valuoses excepcions —que jo les conec aquestes persones—, com en Fuster d'Alforja, que era un autodidacta i solitari i solidari, etc., etc. Però això no t'ho trobaves massa vegades. En canvi, la ciutat, si s'ha utilitzat bé, el nodriment cultural que la ciutat aporta, et catapulta.

Jo vaig agafar la línia d'Acció Cívica Comarcal, que en dèiem. I llavors, com que també hi havia la lluita, que va ser un motiu bàsic de cara a Paretdelegada, que interessava i que ens interessava l'expressió popular i folklòrica de l'aplec, ens interessava anar-nos coneixent més amb l'Isidre Fonts, que va ser amb un dels que vam connectar de seguida, i ell va connectar amb nosaltres. I ens motivava molt, també, la defensa de la democràcia i la defensa de la pervivència de Catalunya, perquè vèiem que era un anorreament. L'espanyolisme, que es diu, per la raó que sigui, de fa no un any o dos anys, de fa aproximadament uns 500 o 600 anys, és esborrar del mapa aquesta diferència catalana, com també la diferència basca, i si els gallecs es movessin més també. És la unió sagrada de España, perquè és veritat que una interpretació errònia del que es diu la península Ibèrica o Espanya és això: la unidad sagrada de España.

Afortunadament nosaltres no volíem això, volíem la democràcia amb tots els ets i uts, i això lliga amb una cosa d'ara: votar cada quatre anys és necessari però no és suficient. Cal participar més tots plegats en el nivell que sigui i segons les possibilitats que tingui. No ens queixem. Quan diuen és que els polítics són tots iguals. Mira, escolta tu, hi ha que som companys: «Tu què fas per canviar les coses?» Perquè el Joan, la Josefina o qui sigui, això és crítica de barberia... i a mi personalment crítica de barberia... home si estàs tan malament d'ànim i necessites fer catarsi, sí, però com una cosa constructiva no m'interessa gens. Irònicament, però que em serveix per explicar-me, repeteixo aquella frase de l'assassinat president dels Estats Units John Fitzgerald Kennedy que deia: «Nord-americans no us pregunteu què fa Amèrica per vosaltres, sinó

què feu vosaltres per Amèrica». O sigui què fas tu per aprofundir la democràcia. La democràcia és una paraula dinàmica, que si no s'aprofundeix es podreix. I a la vegada som humans, amb coses que podem caure en temptacions i amb coses que podem caure en aspiracions positives. Però si no som controlats, amb el bon sentit de la paraula controlat, fàcilment la temptació negativa ens pot dominar.

Jo crec que l'Isidre va venir, si no m'equivoco, no t'ho podria dir exactament. Jo ja em començava a bellugar per tot Catalunya. Jo era, per entendre'ns, un dels que ja feia... Per això t'explicava el canvi de professionalitat. Jo volia ser empresari emprenedor. Vaig col·laborar a fundar dues empreses químiques, una d'elles continua i l'altra no continua en donar-me de baixa jo. Jo em vaig voler dedicar a Acció Cívica Comarcal. Jo ja vaig començar a visitar totes les comarques. Suposo que devia venir a través d'aquí la coneixença amb l'Isidre. Perquè és clar els que teníem aquesta sensibilitat democràtica i de defensa de Catalunya, ens reuníem aquí, no d'una manera sectària ni partidària. Ens reuníem en Ramon Bastardes i en Max Cahner, que van fundar Edicions 62, i no m'estranyaria que la coneixença amb l'Isidre vingués a través d'ells.

No sé si hi vaig anar cada any. Però sí que era una cosa que motivava la gent a anar-hi, tot i que sense estar enganxats a l'aplec de Paret delgada. Tampoc ho sé segur, però unes dues o tres vegades sí que hi vaig anar.

Era un aplec del qual ens n'havia parlat, també, en Frederic Roda, que era un comediògraf, que també va muntar un espectacle molt maco a la Selva. Un espectacle d'aquells que es feia a fora, vull dir que es feia al carrer. Llavors ens atreia, també, que sabíem que a Paret delgada hi havia catalanitat i desig de democràcia. Ens motivava molt, jo també ho segueixo fent ara, el contacte de tu a tu.

L'Isidre es movia allà, perquè això s'ha de fer així, jo sempre dic que el que intento fer és acupuntura social. Jo no munto actes de masses, si no que vaig a veure, per exemple, un Isidre, o el que hi pugui haver com a Isidre ara, que hi són, l'Isidre de torn. Et vindria a veure a tu i et diria: «En aquest poble no conec ningú. Em podries dir algú sensible amb aquesta música?». I em diries: «Lluís M., vés a veure l'Encarna, vés a veure el Josep». I això tinc la fortuna que conec companys i companyes en aquesta línia de totes les comarques de Catalunya. I ara una de les coses que col·laboro a aprofundir és la democràcia participativa, és enormement important.

Jo personalment no participava en tot el que hi havia a l'aplec. Jo et diré una acció concreta que vaig fer. Per prudència, no vaig dir-ho pràcticament a ningú. S'ha de fer amb molta cura, perquè això pot perjudicar. Jo vaig tallar els cables. Ho vaig fer amb molta cura. La decisió estrictament la vaig prendre jo, això també t'ho he de dir. Però també he de dir que això s'ha de fer amb molta cura, perquè pots perjudicar els que organitzen l'aplec amb una altra intenció, amb una altra intenció positiva, en aquest cas de l'Isidre. No m'estranyaria que inicialment ell hi estigués d'acord, però que potser: «Home, Lluís M. potser et vas passar massa». Bé, crec que no. En cap cas, però, era el que pretenia. Però vaig fer-ho. Vaig dir, pam, s'ha acabat.

L'Arriba y Castro era, des del punt de vista polític i català, un pocavergonya, era un anticatalà absolut i jo, que sóc sensible en el fenomen religiós com a cosa alliberadora en tots els àmbits, i que provinc de la tradició cristina, oberta..., estimant les persones i estimant l'univers, jo ho declaro fermament que era un pocavergonya i jo li desitjo el millor del millor, estigui on estigui ara, però era un pocavergonya. Era un anticatalà, prohibia fer la catequesi en català i això ja és el sùmmum. M'atreveixo a dir-ho, era un anticatalà i un anticristià. I això a mi em motivava a fer-ho, també. I vaig prendre la decisió. Encara recordo l'arbre del qual em vaig enfil·lar. Vaig demanar a un que tenia una tauleta allà, que no coneixia de res, que em deixés unes tisores que, per cert, les guardava fins fa poc. Llavors jo li vaig dir: «Em pots deixar unes tisores». I: «Sí, sí, sí». Ell estava allà fent una arenga, però no et pots pas imaginar amb quina mala baba ho feia. No t'ho pots pas imaginar. I repeteixo: jo desitjo el millor a aquest home. No tots som bons. Tots intentem ser bons...

M'enfilo, em sembla que em va ajudar una olivera que hi havia allà i llavors també hi havia una escala o alguna cosa. I tallo. Llavors jo vaig baixar sense córrer, perquè no volia que em detinguessin, tampoc. Es veu que algun company meu va veure que ho feia i em va dir: «Escolta, tu, l'Arriba y Castro s'ha posat vermell vermell», perquè ell seguia parlant, però, és clar, gairebé no se sentia. I llavors algun conegut que em va veure, em va dir: «Em sembla que hi ha algú que t'està perseguint o que està esbrinant. Escolta, em deixes aquesta camisa teva?» Això va ser amb el Jordi Pujol Moix. I ens vam canviar la camisa. Jo no me'n vaig anar immediatament, no, no, perquè era pràcticament impossible que es veiés perquè ho vaig fer ben fet.

Els actes aquests, i ara et dic una cosa general, s'han de fer molt ben fets, perquè si no és millor no fer-ho. I llavors vaig veure que sí, que la gent va reaccionar. Aquí hi

ha una cosa que s'ha de tenir molt en compte, els que hem fet aquestes coses no és que no tinguéssim por. Teníem por, però superàvem la por. I conscient d'això vaig prendre aquesta decisió, que molts companys d'allà coneguts o no coneguts ho farien però no s'atrevien per por; en aquest cas vaig ser jo, que vaig suplir aquesta por, com hagués pogut ser algú o altre.

Cap a la Selva hi anàvem de diversa manera, de vegades hi anàvem amb cotxe. Si parles de l'any 1960, jo ja tenia una Lambretta, una escúter que el meu pare em va regalar. Hi devia anar amb la Lambretta i llavors hi anàvem dos, un altre company o una altra companya i aprofitava el viatge, però sí, sí, sí. Jo amb tren no hi he anat, però amb cotxe sí, i sobretot amb la Lambretta.

A part d'aquests que érem: en Bastardes, en Max Cahner, en Jaume Casajoana (un amic entranyable, advocat, que va fer el disseny jurídic de TV3, un home molt senzill, molt bondadós i molt militant de cara a aquestes coses), després també hi havia en Ramon Batlle, a l'aplec de Paret Delgada jo no el recordo, però també hi havia en Xavier Espar.

Jo en aquest cas no hi anava a ballar sardanes, hi anava precisament per tenir contactes d'aquest tipus, m'agradava que s'hi ballés sardanes, naturalment, però hi anava per fer taca d'oli, que en diuen, per conèixer les persones. Conèixer l'Isidre estava molt bé i està molt bé, però no tot s'acaba amb l'Isidre. Això ho segueixo fent ara, també: eixamplar la taca d'oli, al màxim possible. I llavors en aquells moments no teníem els instruments que tenim ara i que podem aprofitar, i ens havíem de moure d'aquesta manera.

Els aplecs van ser i jo diria que són i que seran sempre i no m'agrada utilitzar la paraula «sempre» així com així, molt importants. És molt important perquè és una conjunció de persones diverses que es coneixen i que també tu les coneixes. A la vegada fet en un clima obert, a l'aire lliure, sense despeses excessives. Jo ara em permetria dir que s'ha d'anar molt en compte amb aquesta certa epidèmia de fomentar el so massa fort. Jo sóc molt amic de la música, toco una mica el piano, però aquest so tan fort és antimúsica. La conjunció de les persones és impressionant. Per a mi des del punt de vista sociològic, que no ho sóc sociòleg però m'agrada aquesta temàtica, ho veig importantíssim.

A Acció Cívica Comarcal qui s'hi va dedicar tot el dia, vaig ser jo: Lluís M. Sunyer i Vilà. En una campanya amb la qual tinc força èxit és en què la gent es posi els

cognoms complets, en record dels pares i de les mares. Vaig anar a veure diferents persones que tinguessin dues característiques, persones que entenguessin l'eficàcia que podia tenir que una persona, en aquest cas jo, es dediqués a tot temps a Acció Cívica Comarcal, que les constants bàsiques eren i són: justícia, democràcia i Catalunya i, pensa que poso justícia abans de la democràcia, especialment ho faig això. Si a vegades s'hagués de tallar una mica de democràcia perquè hi ha uns pocaverkonyes que no admeten certes coses, jo admito que es retalli la democràcia, però això sí, amb un temps curt. Justícia, democràcia i Catalunya.

Vaig anar a veure unes 30 persones que tinguessin dues característiques: que entenguessin que això podia tenir la seva eficàcia i que era desitjable que hi hagués algú que s'hi pogués dedicar, i després que tinguessin o directament o indirecta la possibilitat d'uns recursos econòmics. Jo els demanava sempre una quantitat suau. I aquests 30 tots van valorar la decisió que havia pres i d'aquests 30 uns 15 o 16 són els que van respondre econòmicament. I quan vaig arribar, més o menys, a les 25.000 pessetes, de l'any 1966, si no m'equivoco, vaig anar a veure gent, vaig anar a veure un company de la Fundació Jaume Bofill, que em va dir: «Tot el patronat de la Fundació celebra aquesta decisió que has pres» i em van donar una quantitat. Vaig anar a veure, també, en Jordi Pujol, que hi va col·laborar econòmicament una mica més tard. Vaig anar a veure l'Òmnium Cultural... Em vaig fer un sou, sempre sense demanar massa. Em vaig poder comprar un Citroën 2CV, ja tinc el tercer, vaig amb el 2CV perquè és un cotxe que valoro molt. Llavors me'l vaig poder comprar i me'l vaig haver de comprar per fer aquesta feina. Jo valoro molt el transport públic, però si havia d'anar per tot Catalunya necessitava més autonomia. Per això em vaig comprar el cotxe, si no no me l'hagués comprat. I me'n vaig sortir. Jo tenia un rerefons. Em nodria de coses que jo preguntava a en Max Cahner, a en Ramon Bastardes, o a qui sigui. En les reunions que teníem, que també hi havia en Quim Ferrer, que també va ser conseller de Cultura, informàvem d'aquella feta a Reus, a la Selva, a Tarragona. Anava bàsicament a capitals de comarca, però no només a capitals de comarca, tot i que bàsicament sí. Perquè jo suscitava que els companys de comarca a la vegada fessin la seva xarxa comarcal. Això és el que suscitava, el que intentava suscitar. I jo informava de bastantes coses en cada reunió que teníem. Tot això durant el franquisme. Jo vaig començar l'any 1966. Abans del 1966 ho feia els dissabtes i els diumenges.

L'aplec jo el valoro, però en els aplecs hi ha diverses sensibilitats humanes. Estem parlant sobre la filosofia de fons d'aquell moment. N'hi havia uns que l'aplec de sardanes ja els anava bé. En canvi n'hi havia d'altres, en aquest cas jo, que utilitzàvem l'aplec com a instrument per polititzar això. Però tot això és lent, els canvis històrics són molt més lents que els desitjos personals.

Jo he sigut un gradualista actiu, en el blanc i el negre, en certa manera, no hi crec. En el context polític d'ara, del meu país, que és Catalunya, oberta a Europa i oberta al món i oberta al cosmos; jo crec fermament en la independència de Catalunya. S'ha de dir: «Prou!». Una de les virtuts dels catalans i de les catalanes és que tenim un gran sentit de pacte, però no s'ha de ser mesell. Pactar és tenir clar els límits del pacte, tenir clar fins aquí i fins aquí. Ara, més no. Si es pacta contínuament i es van eixamplant els límits això és ser mesell. I jo, des del meu racó, mesell no ho vull ser. Jo crec amb la independència de Catalunya, oberta a Europa, oberta al món i oberta al cosmos. Com Suècia, com Dinamarca, com Finlàndia, com Noruega... Jo parlo d'això, no parlo tant de raons històriques o d'antital i d'antiquial. En positiu. Jo sempre dic que no sóc enemic de ningú, sinó que sóc a favor de. Però, com deia, els canvis històrics són més lents que els desitjos personals. Jo desitjo plenament això i ho faig no per radicalisme, ho faig per convicció plena i rotunda. Però sé que això no s'aconsegueix d'un dia a l'altre. I un dels temes en què actualment col·laboro a difondre, a sembrar, és en la consciència social de la gent que visquem aquí ens diguem Sunyer, Rocabert, Ramírez, Sánchez, Tarik, Xinoxano, etc. Als que siguin que viuen a Catalunya: desvetllar-los aquest sentit social d'independència. És un dels temes que també toco ara.

Els aplecs duien a terme perquè hi havia unes persones, que en aquest cas eren allà mateix, un d'ells subratlladament era l'Isidre; també n'hi havia d'altres, però un dels que es movia més era l'Isidre, amb tota l'estima per als altres. Hi havia persones com l'Isidre que donaven aquest toc de pervivència i de supervivència.

Hi havia un sector de l'Església, en aquest cas de l'Església catòlica, que no era l'Arriba y Castro, i a Tarragona hi havia capellans de base que eren molt bons i sovint s'aprofitava la carcassa confessional cristiana catòlica per a aquests actes. Hi havia unes forces catòliques que defensaven tot això. Per exemple, Montserrat va actuar sempre també d'aquesta manera, a la vegada amb un gran component cultural. A Berga, hi havia Mn. Armengol, un gran personatge. I a Tarragona també hi havia mossens que també van fer molt en aquest sentit, com en Mn. Muntanyola que vaig conèixer. A Tortosa,

que hi havia el Dr. Mañà, que volia conèixer però no vaig arribar a conèixer, que era molt important.

Sobretot hi havia gent de la Selva, l'Albiol, gent de l'Alt Camp, del Baix Camp... i n'hi havia uns quants que venien de Barcelona. A mi bàsicament m'agrada tot el procés cultural dels aplecs. Hi anàvem uns quants, com el Jordi Pujol Moix, que ell era dels jovenets, amb la intenció no d'aprofitament, si no de sensibilització política catalana, no partidària, no de partit, era una cosa més de supervivència. No sabia que s'haguessin acabat els aplecs després d'haver tallat el cable.

Hi anava el mateix dia i tornava al vespre o a partir de mitja tarda. Per això no devia anar a la Selva. No hi havia problemes per arribar allí. També en vas aprenent, et vas curtint, i quan vèiem algun tipus de vigilància, també ens movíem d'una altra manera, no fèiem moviments bruscos. Ho fèiem bastant bé això. Era una cosa de supervivència. Sobretot hi havia totalment bon ambient.

3.2.19. Joan Triadú i Pilar Vila-Abadal

Joan: Em van venir a buscar uns nois joves. Em van venir a trobar i em van explicar el que es proposaven fer i el que hi havia per allà. I com que a nosaltres ens interessava, ens movíem en aquell moment en aquestes qüestions de trobar nuclis nous i el territori de més aviat cap aquell costat costava més que aquí dalt, aquí hi ha més tradició, potser. I ens va interessar molt. Hi vaig anar diferents vegades. Em vaig reunir amb un grup de nois, amb l'Isidre Fonts i altres que preparaven la qüestió.

I a poc a poc mentre es feien aquests concursos literaris. Es va anar posant interès en la cançó, coincidint amb el fet que la cançó s'havia començat a bellugar al 61-62, la primera interpretació va ser al SIC i la vam organitzar nosaltres com a primers Setze Judges. Vam dir per què no en lloc de limitar-nos a la poesia, no fem també cançó.

Els em van parlar de l'aplec tradicional de Paretdelgada que permetia una situació àmplia i gran. Va sorgir entremig una mica de problema, que era el problema corrent de llavors, de dues tendències. Una tendència, podríem dir-ne, més social, per dir-ho d'alguna manera i una tendència de filosofia de tipus realista; la primera que trobava que això fet a l'empara de l'Església, era potser tallar-li les ales o limitar-li les possibilitats; els altres, diguem-ne d'una altra manera, deien: «Hem d'aprofitar totes les oportunitats, sempre que puguem mantenir que tot sigui en català». Si jo hi vaig anar va ser perquè era tot en català. Amb aquesta base, ja trobàvem útil, les intervencions que pogués tenir l'Església i ho sortejaríem. Això va portar una certa divisió, un cert ajornament, entre gent de Barcelona que hi va anar també entre mig, però al final tot, afortunadament, tot va anar endavant i no hi va haver cap trencament. Només que uns van claudicar i els altres van ser els que van continuar endavant. Sí que es va passar del concurs literari que va estar molt bé, a la qüestió més multitudinària. I l'aplec realment va ser molt important perquè cada vegada va ser més conconcurrut.

Hi va haver un incident interessant quan va venir en Raimon. Va ser l'any que havia de venir el cardenal de Tarragona, Mn. Arriba y Castro. I es va decidir de boicotejar la seva intervenció. Es va fer tot el concert i quan va arribar el moment en què el cardenal va pujar a la tarima i va agafar el micròfon, el micròfon es va espatllar. Al micròfon, li va passar alguna cosa, no se sap què. Es va buscar els tècnics, però els tècnics no hi entenien. Ell anava parlant i no el sentia ningú. Aquesta va ser la resposta a aquella intervenció que dèiem de l'Església.

L'aplec de Paretdelgada va ser un exemple per a altres llocs. N'hi va haver un altre a Alforja, més reduït.

Alguna vegada costava trobar lloc al cotxe per anar-hi.

Pilar: També sortien autocars des de Barcelona.

Joan: Nosaltres teníem una persona allà que era molt interessant, que es deia Xammar, que tenia una masia allà a la vora. I anàvem a dinar allà. I un personatge de Tarragona que venia molt era en Josep Antoni Baixeras. Havíem estat dinant allà al mas d'ell.

Pilar: Hi anàvem uns quants, a dinar.

Joan: Hi anàvem els amics. El Xammar era un històric del nacionalisme, de Front Nacional, antics Nosaltres Sols!, tota aquesta gent que es va anar reunint al Front Nacional bastants anys en la postguerra. I jo també hi era. Nosaltres portàvem al darrere la idea de reclutar gent, conèixer jovent, veure'ls actuar, fer-los sortir, donar-los confiança, mirar que fessin les coses amb cultura, que no es convertís amb una festa folklòrica, sense res contra el folklòric, però que sempre tingués una qualitat, malgrat les diferències de torn; que no es fes sense suc ni bruc. I això em sembla que es va aconseguir.

Aleshores vam fer unes publicacions. Hi havia la revista Ressò de Mn. Muntanyola, que publicava tot el que s'anava fent. Dins d'una parròquia d'aquestes, molt petita, els Omells de na Gaia, es va inculcar o enviar als capellans. I allà hi havia notícies sobre aplecs, convocatòries de premis...

A més, va aparèixer Òmnium Cultural, que va ser al 61. Aquells anys 60 són molt importants, en aquest sentit; hi ha un pas en arribar els anys 60. Jo n'era secretari, de l'Òmnium. I vaig aconseguir un ajut, perquè tot valia diners i tot s'havia d'ajudar. I es va comptar amb el suport d'Òmnium Cultural per als premis dels aplecs, perquè no hi havia recursos. Tant en relació als premis literaris, com als premis de cançó. Perquè havíem de reclutar també cançons inèdites.

Pilar: Hi van anar molts cantants. Cantants que després ja no els vas veure més. Jo recordo alguna noia, que ja no la vam veure més. Perquè, és clar, cantar en aquella època costava molt.

Joan: Faltava orientació.

Pilar: Els aplecs es van acabar l'any aquest del Raimon i l'Arriba y Castro. Perquè en sortir en Raimon tothom es va posar a aplaudir-lo a ell. El cardenal primer es

pensava que l'aplaudien a ell. Es va girar i va trobar tota la gent d'esquena a ell, aplaudint en Raimon.

Joan: El cardenal el vam fer col·locar en una tarima i el cantant el vam col·locar a l'altra punta i la gent anava de cara al que cantava.

Pilar: El cardenal de moment no se'n va adonar, que ell parlava però no se sentia. Estava la cosa organitzada de tallar-li el cable.

Joan: També és molt important que arribés a ser multitudinari. Que en aquell temps era molt important, això, perquè era molt difícil. Era molt difícil.

Pilar: Hi havia molta gent. I llavors va començar a haver-hi les discrepàncies. Alguna vegada hi vam anar tu i jo i més gent, i vosaltres va estar parlant amb persones d'allà per veure si es podia solucionar. Els d'allà estaven en contra, perquè no hi estaven d'acord, volien una altra cosa.

Joan: La gent de la Selva n'hi havia d'influïts i treballats, podríem dir, per persones de Barcelona.

Pilar: Els alcaldes, és clar, eren establerts per en Franco. Això, és clar, també els portava problemes. I la cosa es va acabar una mica com el rosari de l'aurora, després d'això, després d'aquests moments que li tallessin el cable al cardenal, en què ningú li feia cas i després va saber que li havien tallat el cable.

Joan: És clar, tot va ser possible perquè era una cosa religiosa i feia molts anys que hi anava la gent que anava a missa, i es va convertir amb una cosa que no esperaven. S'ho van trobat fet, i llavors què fem. Hi va haver un conflicte amb el cardenal.

Pilar: L'alcalde d'allà va haver d'anar a Tarragona a donar explicacions.

Joan: Es va desbordar una mica, però aquest desbordament no és res més com el de dissabte [10 de juliol de 2010], com aquí dalt. Aquí, a Cantonigròs, vam començar amb una sala petitat amb el rector, després vam ser ja en una escola, en un lloc més gran. I després ja vam haver de llogar un envelat, una carpa, que en diuen ara, i allà ja erem 1.500 persones.

Aquí es va salvar, perquè al revés del cas d'Arriba y Castro, aquí teníem un bisbe, a Vic, el doctor Ramon Masnou, que va pujar, i tothom va aplaudir-lo, i també va venir l'abat Escarré. I naturalment això a baix ho sabien molt bé, però no van gosar. L'únic que se les va carregar vaig ser jo i tu [Pilar] també una mica, perquè vam haver d'anar durant tota una setmana cada vespre a la prefectura de la policia, sense saber si

se'm quedarien o no. I preguntant-me amb l'agenda a la mà, que qui paga, qui eren, i anar fent equilibris. I l'últim dia, divendres, et van deixar venir a tu [Pilar], perquè volien veure què dèiem; i tu només vas dir que tot allò era tan brut i estava tan deixat, que tot estava fet una llàstima, tot ple de pols... I ells escoltant van quedar lluïts. Però era una tensió treballar tot el dia com si no passés res, perquè ningú volia saber res, era com dues vides: La vida de professor, de donar classes, de reunions... I, després, quan tornava al vespre, anar allà. Això va durar anys que de mi no se sabia, només a casa, aquesta segona activitat. El dia que vaig anar a la Model va entrar tothom. I amb aquests casos, allà, a Tarragona, si haguéssim tingut un suport... Però allà teníem aquest personatge [Arriba y Castro], tot va canviar tant després [Pont i Gol]... L'Església també va anar canviant. També els alcaldes i gent del règim, que no eren tan exigents, no feien tanta por. Es va anar aigualint tot.

La importància per a mi de l'aplec de Paretdelgada és la ressonància que tenia a totes les comarques tarragonines. De Barcelona veníem amb autocars, uns quants; uns altres amb cotxes, però no gaire gent tenia cotxe en aquell temps. Sobretot allà es va reanimar tot perquè se'n parlava. I el pas aquest de la literatura a la música va ser molt important. Un acte literari té una certa convocatòria, però en aparèixer això de la cançó i aparèixer gent com el Raimon... Nosaltres convocàvem la gent dels versos, de la literatura, i això era limitat. Però la cançó va enganxar la gent i allà va anar molt bé.

La gent es llegia els llibrets dels aplecs. No es podia fer una cosa més espectacular. No hi havia diners, ni tampoc convenia aixecar la llebre massa.

Pilar: Era un aplec que feia la gent d'allà i aprofitant això...

Joan: Els aplecs es van anar transformant.

El grup que ho organitzava em va enviar un missatger de Barcelona o altre per veure si hi podíem anar. Jo sé que un dissabte al vespre o un diumenge al matí, em vaig reunir, potser un parell de vegades em vaig reunir amb el grup inicial, que tenien ja la idea del concurs literari, tenint en compte que jo havia organitzat aquí el concurs literari de Cantonigròs. Després vam ser més aviat nosaltres que vam anar allà, més que no pas ells aquí. Perquè ells el que no volien és que es desvirtués el caràcter local, propi, històric i tradicional de la festa, que prengué un caràcter massa cultural polític. Perquè, és clar, cultura i política en aquell temps venia a ser el mateix. I aquesta era la condició.

A més, teníem una xarxa de professors de català, alguns dels quals servien sempre per aquestes coses, per avisar-nos. Baixaven a Barcelona per examinar-se, per reunir-se, i llavors ens deien allà hi ha un nucli... I així es van fer actes en altres llocs.

Eren molt pocs diners.

Pilar: Tothom pagava l'autocar, es pagava el dinar.

Joan: Es feia una mena de recollida, durant el dinar també.

Pilar: Es dinava en un lloc com un cafè. Es feia el dinar en un lloc amb taules de fusta. Hi havia molta gent. Era una cosa molt de poble. Es feien els actes literaris en una mena de teatre. Els de cançó es feien a fora.

Joan: No podíem fer les reunions [per deliberar] gaire abans, perquè no teníem temps, ni tampoc cotxe, ni diners. Demànavem una còpia als concursants, que fessin per exemple dues còpies i ens les enviaven aquí amb un temps determinat. I llavors quedàvem un dia per reunir-nos que, generalment, era, si no el mateix dia, el dia abans, molt molt a tocar. Per no haver de multiplicar les anades.

Tot venia d'allà. De Barcelona més aviat van venir problemes. Perquè quan es va veure que allò començava a agafar, hi van intervenir més que des del punt de vista cultural, des del punt de vista polític. De Barcelona, el nostre contacte directe era amb ells. I d'allà amb gent com en Xammar, en Baixeras, n'Antoni Andreu de Montblanc i el seu grup. Gent que es movia dins d'aquell ambient que fins aleshores no tenia res. No apuntàvem gaire les coses perquè no les puguessin trobar. Tot anava així. Sobretot els que ja estàvem fitxats, sabies que en qualsevol moment podien venir i trobar-te, havies d'anar en compte amb noms i amb tot.

Nosaltres volíem que hi hagués el que se'n deia festes populars de cultura, populars però de cultura. No cultura popular, que sembla que els separa i diu la cultura dels universitaris, dels entesos... Però tenint en compte que la gent veiés, a part de la sardana i la festa, una cultura, aquesta era la idea. I d'aquí va venir, també, que a partir del 1969 —aquí vam acabar el 1968, doncs aleshores— vam començar les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra. En aquestes festes també vam mirar de tenir punts de referència a cada població, que no podia ser l'autoritat. A Montblanc sí que ens vam trobar amb un alcalde realment memorable; a l'hora de dinar ja va aparèixer la Guàrdia Civil a buscar-lo i el va enviar cap a Tarragona, Gomis es deia. Era de Montblanc i venia sol, però s'anava fent grup amb gent de diferents llocs.

El més important d'aquelles comarques va ser l'aplec de la Selva del Camp. És el que realment tenia nom. Perquè va estar molt ben fet, després es va acabar. Però hi havia uns quants xicots, jo me'n recordo, que anaven de dret a fer les coses de cara, a enfrontar-se amb el règim. I, a més a més, fer-ho amb qualitat. I tenien confiança. Almenys amb mi tenien confiança.

I això dels premis sempre miràvem de deixar-ne un sense adjudicar perquè no podia ser.

Cada vegada més, com que es veia que no era un aplec qualsevol, i que hi havia una intenció i que hi participava gent de diferents llocs, hi col·laborava més gent preparada, gent que tenia nom i que tenia idees.

Les Festes Fabra eren itinerants i llavors ja hi havia una mica més llibertat. Els ajuntaments o bé feien els ulls grossos, o bé fins i tot hi col·laborava, com en el cas de Montblanc. I hi havia els contactes. A vegades creàvem una sorpresa.

Pilar: Després dels concursos d'aquí dalt, hi havia un grup de gent que donava uns diners per poder continuar les Festes Pompeu Fabra. I Òmnium també ajudava.

Joan: Òmnium llavors mai s'hagués pogut pensar que convocaria una manifestació tan grossa com la del 20-J.

Vam aconseguir ajuntar gent d'un sector i de l'altre, franquistes i no, gent que treballessin junts i tinguessin confiança. I a partir d'aquí vam poder anar fent aquestes coses. Ara anàvem a llocs que quedaven molt sorpresos. Vam anar a Eivissa, al Centre d'Estudis Eivissencs. I després va ser magnífic. Com s'engrescaven! S'havia sembrat.

El cas de la Selva del Camp és un cas de posar la banya al lloc i d'anar fent sortir les coses a la gent. Sempre va tenir un nivell de qualitat i d'interès. Després van sortir les distensions. Hi va haver moltes altres coses. Hi començava a haver els temes de llibertat. Les Festes Fabra ja no depenien de l'Església. És tot un món, tota una època.

3.2.20. Sergi Vallverdú

Érem un grup, el grup Germanor, en aquells anys 60, si no estaves vinculat a l'Església no feies res, en l'àmbit del català, havies de tenir un suport d'algú que aparés el cop i en aquell moment només hi havia això, havies d'estar bé amb el capellà, el bisbe, el vicari general... En aquest cas, nosaltres teníem el vicari general, el bisbe no el teníem gens a favor, era l'Arriba y Castro, que era qui ens va tallar pràcticament l'aplec; va ser ell, amb tota la història aquella del cable. I ens va fer la feina.

Aquí llavors hi havia Mn. Joan Salvat i Vives, que era el rector, era el que ens donava més suport. Però nosaltres com a joves teníem el vicari, que era Mn. Daniel Barenys, que ara està retirat a Maspujols, que ens anava al davant, però per a nosaltres Mn. Salvat era important perquè era parent d'un vicari general que es deia Dr. Vives, que era el vicari general de l'arquebisbe Arriba y Castro, i que aquest era el que ens feia els permisos del delegat del govern i tot això. Aquest és el que ens va salvar una mica, perquè aquí teníem un delegat del govern que era molt terrible, era molt malparit, molt.

El grup Germanor ja existia abans dels aplecs. Era més que res un grup de sardanes. A la Selva hi havia una entitat que es deia la Defensa Agrària, que es va expropiar durant la guerra i es va convertir en Casal Selvatà. Després de la guerra ho va recuperar l'Església, abans hi havia un centre catòlic que era molt petit i aquest capellà, Mn. Joan, va dir: «Si allí hi ha aquell local tan gran que es farà malbé, que caurà, podríem recuperar-lo». Va parlar amb el bisbe i es va incautar el local, encara hi havia socis vius de la Defensa Agrària, però en el moment d'obrir-lo no en van voler saber mai més res i ja no hi van entrar mai més.

Dins del Casal hi havia una agrupació de teatre i el grup Germanor. Fèiem sardanes, excursionisme... vàries activitats. I, per això, l'any 57 vam començar a idear un aplec. I tot va anar per aquí. Va començar l'aplec el 57 i vam anar fent. Primer amb quatre cobles i després es va anar fent gran.

Nosaltres érem molt joves, molt nacionalistes tots, molt catalanistes, supercatalanistes tots, separatistes quasi tots. Ens vam aventurar a fer moltes coses. El primer concurs de la cançó catalana a Catalunya el vam fer aquí, amb l'Escamilla. I vam incloure, en el concurs literari, en Joan Triadú, en Baixeras de Tarragona, n'Eufemià Fort... Vam fer un monument a Joan XXIII que encara és a l'ermita. A més, fèiem unes reunions clandestines, com per al DCVB, que es va posar en marxa aquí. Això ho fèiem

a la Casa d'Exercicis, que ara serveix per a alumnes de capellans, de casa de colònies... I allí s'hi feien dinars polítics i molt compromesos. A la Casa d'Exercicis hi dinava tota la gent del concurs literari i alguns invitats com el Cornudella de les Borges, que és molt republicà, els altres no, perquè havíem d'estar allí [a l'ermita].

En els aplecs trèiem senyeres catalanes, cantàvem «El cant de la Senyera», amb «Els Segadors» no ens atrevíem. Al vespre, després, fèiem concert al poble. Es feien diverses activitats.

Es comptava amb el suport del poble. Tots els dinars de cinc copes els feien les nostres mares, en una masia d'allí a prop. Tot ho fèiem nosaltres. Veníem entrades, veníem Coca-cola... tot era amb col·laboracions. Nosaltres preteníem que vingués gent. Venia gent de tot Catalunya: de Lleida, de Barcelona... Venia molta molta gent. En un dels aplecs vam ser més de 3.000 persones a Paretdelgada. I costava motivar la gent. Vam fer castells, un any van venir els castellers de Valls, va ser molt emotiu. L'any del cable va venir el Raimon. Quan arribava el bisbe vam procurar que ell cantés. El bisbe ens va fer una jugada molt malparida. Aquell any havia de venir l'abat Escarré i ja ho teníem confirmat. Però ell va fer un telegrama a l'abat Escarré per dir-li que ja hi aniria ell. I l'abat va escriure per dir que no podia venir. Nosaltres vam esbrinar-ho i va ser que l'Arriba y Castro li havia dit que no vingués.

Això va ser una gota que va fer sobreixir el got. Ja estava molt tens tot això. De policies en teníem per donar i per vendre, hi devia haver més de 100 paisans de policia. Quan es va tallar el fil, hi va haver tot de corredisses de gent i d'aquest personal. A mi em van agafar com a coordinador general de l'aplec, no tenia cap cosa assignada, si no que em cuidava una mica de tot. De seguida em van agafar perquè em van dir deus haver estat tu, que hem vist que el de l'arbre anava amb una camisa blanca i jo també en portava... Després el cardenal ens va fer anar al palau uniformats com si fóssim en un consell de guerra amb unes sermonades i no ho vulguis saber, ens va atossigar molt, però no va passar res.

Ens va anar agafant un a un: l'Isidre, jo i algun altre company d'aquí. Venien uns guàrdia civils de Valls, amb qui ens havíem fet bastant amics, dintre de l'amistat que puguis tenir amb aquesta gent, però hi havies d'estar una mica bé, si no no funcionava. Ens van amoïnar bastant. I ens vam anar desanimant.

El 1965 em penso que en vam fer un altre, després d'aquell en vam fer un altre d'aplec, sí. Aleshores en vam fer uns quants però ja amb una cobla sol, als anys 80, a la

Defensa Agrària... Això ho vam fer perquè vam aprofitar que hi havia el Ventura Gassol aquí, que va venir a retirar-se aquí, però ja no eren amb tota aquesta gent d'abans, només venia gent de la comarca i poca cosa més.

Els que portaven més la batuta amb tot l'aspecte polític dels aplecs eren els de Barcelona: en Ballester; també hi havia el suport de l'Amorós; en Mn. Muntanyola — que era com una mica de suport, però va intervenir molt poc—, en l'àmbit econòmic sempre ens deia que si necessitàvem calés ell ja sortiria a donar la cara, perquè nosaltres només fèiem pagar una mica d'entrada; l'Espar Ticó, que en els programes ja ens feia uns anuncis molt bons; també el Trinaranjus ens va donar molts cèntims; també ens en va donar molts el Carulla de la Gallina Blanca. D'aquesta manera teníem un suport per si les coses anaven molt apretades.

Els objectius que en un primer moment ens vam plantejar com a grup Germanor es van aconseguir encara que amb poc ressò, perquè no es podia aconseguir, no tenies mitjans que t'ajudessin i a tothom li feia por; això va agafar una embranzida molt forta i feia por.

Tots aquests ressons que teníem en cada poble sortien perquè nosaltres buscàvem punts a cada poble, anàvem amb motos pels pobles a repartir programes i buscàvem contactes perquè en fessin ressò. De Lleida baixaven tres o quatre autobusos, per exemple. De Barcelona també devien venir molta gent i, a més, desplaçar-se des de Barcelona no era fàcil llavors.

La gent de la Selva era conscient de tot, però ens faltava una mica més de suport. Encara vam agafar aquella època que la gent tenia molt de recel, tenia molta por. Encara hi havia molta gent que havia viscut la guerra. A casa meva, concretament, el meu pare el van matar a la guerra, dos fills, una iaia... i, és clar, ens ho vam passar molt malament. I quan parlaves d'això a casa... Els papers bons els van cremar tots. Aquestes coses que passaven després de la guerra. Sobretot en els que vam perdre. Les cases estaven molt espantades. «On aneu, que us fotran a la presó! Que nosaltres ja estem escarmentats!!» Més que res tenien por que el jovent es posés massa en coses...

Però en nosaltres no van aconseguir crear por. Nosaltres hem estat un grup, hem estat uns matrimonis que tots, més o menys, vam sortir d'aquella època i fa quaranta anys que anem junts, fins i tot tenim una casa junts, un refugi, aquí dalt, a la muntanya de Sant Pere. Hem estat a l'Ajuntament, amb alcaldes, implicats amb la política actual,

també... Després de tot allò n'hem fet moltes de coses! Hem col·laborat amb la recuperació de la Defensa Agrària per als que l'havien fundat.

L'aplec va crear un pòsit i amb el Mn. Daniel encara hi ha una amistat molt grossa. I a Germanor ens van donar un reconeixement pel que vam fer, amb el premi literari: el Memorial Gabriel Xammar. En Gabriel Xammar va ser molt important per als aplecs, va ser un dels homes punters, que feia reunions molt fortes al mas amb la M. Aurèlia Capmany, en Vidal Alcover, en Manent, en Baixeras... Allà baix es van fer reunions molt fortes, al mas de Xammar. I va ser sempre al nostre costat amb tot.

La gent es quedava a dinar a l'ermita. Nosaltres veníem beguda. Posàvem unes taules per allà. Però eren insuficients, perquè hi havia molta gent. I això que vam fer unes obres, que vam tirar unes parets a terra! Vam estar treballant dissabtes i diumenges i a la nit.

La gent dels altres pobles venien amb autobusos, sobretot, també amb tren i amb cotxes particulars, ja hi començava a haver Sis-cents. Hi havia problemes de desplaçament perquè hi havia pobles que ens deien que no tenien prou gent per fer un autobús. Algú també venia amb bicicleta o amb un motoret. Si no podien organitzar un autobús era complicat.

Entre sardana i sardana llegíem alguna cosa emotiva d'algun poeta: el Gassol... També hi havia el manifest de l'aplec, cada any hi havia una lectura bastant efervescent. A nosaltres ens motivava més que res el catalanisme. Com que la política en aquell temps no es vivia, estava molt amagada, nosaltres no hi teníem massa excés; en Xammar alguna vegada ens havia convidat a anar-hi però érem molt pocs, perquè si no hi tenies molta confiança era molt difícil que et digués per anar-hi.

La sardana s'agafava com a excusa. I a la Selva vam arribar fins a 7 anelles de sardana. Anavem a pobles per ballar i fèiem concursos i ballets. Hi va haver molta motivació després de tot allò.

El dia que l'Arriba y Castro ens va convocar ens va dir: «Más credos y menos sardanas» o «Menos sardanas y más credos». La sardana estava permesa, però la «Santa Espina» no es tocava enlloc, però allà baix sí que la vam tocar amb cinc cobles, i això que no la senties enlloc. És clar, la gent cantant i no ho vulguis saber. Llavors veies gent gran plorant, nosaltres érem més jovenets i pensàvem: «Mira, aquesta gent sent alguna cosa», i feia que ens preguntéssim coses i les expliquéssim. Però a la Selva aquest tema de l'aplec ha baixat moltíssim.

A la tarda al Casal fèiem un acte literari, van venir els Setze Jutges, el Llach, el Raimon, la M. del Mar Bonet, el Porter... La gent tenia els músics a les cases a sopar. I fèiem aquest acte, i allí també hi havia un manifest, normalment el feia en Triadú, també l'Espinàs. Quan en Triadú va saber que no ens deixaven fer l'aplec va venir un dia expressament des de Barcelona cap aquí, perquè ell estava entusiasmat, li agradava molt. Va lluitar, va anar a veure l'un i l'altre, i va anar a Tarragona..., però no hi va haver manera. Les cases ens vam espantar i aquest collons de cardenal ens va fotre la festa enlaire. Nosaltres teníem 16 i 17 anys, però no volíem que allò continués, volíem que Franco no se sortís amb la seva, però els pares apretaven.

Els llibrets es donaven amb l'entrada i la gent se'ls llegia força, perquè estaven molt bé. També hi venia una sèrie de gent molt motivada, no et diré un 100 % però un 80 % venia molt motivada. També venien molt per ballar sardanes, però hi havia molta gent que a més de ballar sardanes venia per altres coses. Nosaltres ja ho fèiem tot amb molta mà esquerra.

Això del Joan XXIII també va ser molt emotiu.

Nosaltres ens encarregàvem més de la gent d'aquí, des de Barcelona ja s'encarregaven de contactar amb n'Espar Ticó, n'Escamilla, en Triadú, en Manent... i la propaganda.

3.3. Resum dels aplecs

- Aplec del 1959: 31 de maig de 1959
Lema: «Catalunya serà cristina o no serà»
Dibuix de la portada del llibret a càrrec d'Albert Bastardes i inclusió d'un escrit de l'abat de Montserrat
Actes: sardanes a l'ermita de Paret del gada i concert al Casal Selvatà (s'hi toca «El Cant de la Senyera»)
- Aplec de 1960: 22 de maig de 1960
Fets de Palau (19 de maig)
Dibuix de la portada del llibret de Grau Garriga
Assistència de més de 3.000 persones
- Aplec de 1961: 7 de maig de 1961
Dibuix de la portada del llibret de Picasso i inclusió d'un escrit tant de l'abat de Montserrat com de l'abat de Poblet
I Premi Literari (que guanya Xavier Amorós), amb Joan Triadú com a president del jurat
I Premi Fotogràfic
L'aplec passa a 2 dies
- Aplec de 1962: 20 de maig de 1962
Homenatge a Francesc de B. Moll
Dibuix de la portada del llibret de Grau Garriga
Gran assistència barcelonina, amb la inclusió d'Edicions 62 (Max Cahner i Ramon Bastardes)
II Premi Literari, amb la inclusió del Premi Diccionari català-valencià-balear a un treball que proposi unes denominacions més encertades pels homes, les terres i la llengua dels Països Catalans, que guanyen ex aequo Joan Fuster i Santiago Sobrequés
Premi a la millor cançó

Exposició de dibuix (20 de maig – 5 de juny) a la Casa d'Exercicis

Aplec de 1963:

19 de maig de 1963

Homenatge a Ferran Soldevila

Dibuix de la portada del llibret de Grau Garriga

I Concurs de la Cançó Catalana, amb Joan Oliver com a president

I Premi de Cinema, amb Miquel Porter com a president

Aplec de 1964:

14 de juny

Homenatge a Joan XXIII: encíclica *Pacem in terris* i Concili Vaticà II

Dibuix de la portada del llibret de Grau Garriga

Pols entre l'abat de Montserrat, que ja havia fet les declaracions problemàtiques a *Le Monde*, i el cardenal Benjamín de Arriba y Castro, que serà qui finalment assistirà a l'aplec i davant la provocació que representava que parlés en castellà se li va tallar el cable (Lluís Sunyer)

Els actes de la tarda passen al Camp de Futbol (no es duen a terme al Casal Selvatà, com era habitual) a causa de la gran assistència.

3.4. Aplec del 1961

3.4.1. Discurs realitzat pel jurat del I Concurs Literari a l'aplec de Paret delgada (1961)⁴⁹⁷

Honorables autoritats, senyores i senyors:

Per tal de donar una major brillantor al tradicional aplec a Santa Maria de Paret Delgada, enguany la Comissió Organitzadora ha tingut l'encert de convocar el Primer Concurs Literari de la Selva del Camp.

Tal com haureu llegit en la convocatòria d'aquest concurs literari tots els selvatans a través de llurs principals entitats, com el Casal Selvatà, les Escoles Parroquials, el Grup Germanor, els Amics del Teatre, el Grup de Muntanya Canigó, i el Sindicat Agrícola, hi ha aportat llur entusiasta col·laboració. El nostre reconeixement a les editorials Selecta, Aymà, Destino, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Vicens Vives, que han ofert llibres per al nostre concurs.

L'anunci d'aquesta festa literària ha tingut difusió per totes les terres catalanes. En aquest sentit cal agrair l'especial col·laboració de les revistes Serra d'Or, Forja, Adesel i el setmanari Reus. Remarquem l'aportació dels escriptors del Camp de Tarragona, que ha estat la més important; també hem rebut treballs de Barcelona, Badalona, Sant Just Desvern, Sabadell, Manresa, el Vendrell, Felanitx, Vic, Ciutat de Mallorca, i de Suïssa.

El total de treballs arribat a les nostres mans ha estat de 57. Tres dels quals no hem pres en consideració perquè no s'ajustaven a les bases. Dels 54 restants, 42 aspiraven al Premi la Selva-1961; d'aquests, 24 eren en vers i 18 en prosa. Donada la qualitat dels treballs en vers i en prosa, el jurat ha cregut oportú de crear un premi extraordinari, de 1.000 ptes., per a premiar dos excel·lents contes que eren mereixedors d'una distinció especial.

Un cop efectuades les votacions, el Jurat ha acordat emetre el següent Veredict:

⁴⁹⁷ Parteixo d'un original, del fons personal d'Isidre Fonts, ple d'anotacions o correccions fetes en bolígraf o llapis. Entre les quals dedueixo que hi ha el nom, si més no de l'entitat, dels responsables d'entregar els premis: M. Aymà, Vicens, Serra d'Or, Selecta (Roig-Rusinyol), Montserrat, Barcino, Selecta (Costa-Massó)... I també conté diferents tics al costat de cada premi que devien voler indicar que el guanyador era a l'aplec.

El Premi La Selva-1961 s'atorga a la composició «Enyoro la terra», recull de poemes lírics d'una gran unitat, amb una especial sensibilitat pel paisatge, i un sentit punyent del país. N'ha resultat autor en Xavier Amorós i Solà, de Reus.

El premi extraordinari s'atorga als contes «La sentència» i «Història africana»; són dues composicions remarcables per la tècnica narrativa, la intenció i el domini del llenguatge. N'ha resultat autor Estanislau Torres i Mestres, de Barcelona. L'autor ha excusat la seva assistència.

El Jurat ha cregut convenient de concedir tres accèssits a tres composicions en vers. El primer accèssit s'atorga a la composició que du el títol d'«El cavall de Sant Jordi»; n'ha resultat autor en Rafael Vilà i Vernils, de Reus.

El segon accèssit ha estat atorgat a Anton Gomis, de Valls, per la composició «Camí i Vedruna».

El tercer accèssit ha estat atorgat a la composició «Intimitat», n'ha resultat autora Anna Isanda, de Sant Just Desvern.

El Jurat ha decidit també de concedir dos accèssits per a composicions en prosa. El primer accèssit s'atorga a «“Chausson” lletra B», n'ha resultat autora Carme Vilaginés, de Barcelona.

El segon accèssit ha estat atorgat al treball titulat «Quatre silencis»; n'ha resultat autor en Francesc Gironella, de Barcelona.

[Interrupim la lectura del veredicta per donar la paraula a Mn. Ramon Muntanyola.]

S'atorga un accèssit al 2on premi instituït pel Casal Selvatà, per a una poesia dedicada a Santa Maria de Paret Delgada, a la composició «Verge de Paret Delgada»; n'ha resultat autor Enric Àvila, de la Selva del Camp.

El tercer premi, instituït per les Escoles Parroquials, per a un treball literari fet per un menor de 16 anys, s'atorga a la composició «Agraïment»; n'ha resultat autora Maria Pilar Poblet i Barbarà, de la Selva del Camp.

Es concedeix un accèssit pel tercer premi a la composició «Pensaments», n'ha resultat autora Maria Dolors Vallverdú i Torrents, de Reus.

El quart premi, instituït pel Grup Germanor, per un treball sobre el folklore del Camp de Tarragona, s'atorga al recull «Paremiologia popular camptarragonina»; es tracta d'una aportació molt interessant al refranyer d'aquestes contrades; n'ha resultat autor Francesc d'Asís Miquel, de Barcelona.

Un primer accèssit ha estat atorgat a la llegenda «L'home de l'argelaga encesa»; n'ha resultat autor Ramon Amigó i Anglès, de Reus.

Un altre accèssit es concedeix al treball «L'anècdota al Camp de Tarragona»; n'ha resultat autor Oleguer Huguet, de Reus.

El cinquè premi instituït pels Amics del Teatre, per a una obra teatral, ha estat atorgat a l'obra «I el mar segueix cantant...»; n'ha resultat autor Josep Maria Palau i Camps, de la Ciutat de Mallorca.

El sisè premi, instituït pel Grup de Muntanya Canigó, per a una descripció geogràfica, ha estat declarat desert.

El setè premi, instituït pel Sindicat Agrícola, per a un treball de tema agrícola o social del camp, ha estat dividit entre els estudis «La migració interna d'Espanya», i «Com saber la fondària que ha de tenir un pou?»; del primer dels quals n'ha resultat autor Francesc Orenes i Navarro, de Sabadell; del segon en Ramon Botet i Pallarès, de Reus.

El Jurat és el primer a presentar les seves felicitacions als escriptors premiats, i els seus encoratjaments a tots els qui han participat en aquest Concurs, perquè té la convicció que uns i altres no han fet sinó complir un deure elemental de lleialtat envers l'esperit de la nostra terra. Procurem tots, modestament i tenaçment, no desertar d'aquesta tasca.

3.4.2. Bases del I Concurs Fotogràfic (1961)⁴⁹⁸

APLEC DE «GERMANOR»

A

Santa Maria de Paret Delgada

7 de Maig del 1961

BASES DEL CONCURS FOTOGRAFIC «APLEC PARET DELGADA»

TEMES.—Aplec Paret Delgada i La Selva del Camp.

OBRES.—Un mínim de tres, des de 18 x 24 cm. o superfícies equivalents, les que seran presentades a gust del concursant, o bé sense muntatge, o sobre cartolina d'un tamany màxim de 30 x 40 cm. o el seu equivalent.

LEMA I TITOL.—Cada col·lecció, portarà un sol lema que figurarà en un sobre; a l'interior s'anotarà el nom i domicili de l'autor. Cada fotografia, además del lema, portarà un títol. Al dors de cada fotografia, s'anotarà el tema a que concursa. Una sola de les tres obres, es suficient per a concursar en un sol tema.

PLAÇ D'AMISSIO.—Finilitzarà el dia 28 de Maig del 1961. Les obres es trametran al Casal Selvatà, «Concurs Fotogràfic» La Selva del Camp.

INSCRIPCIÓ.—Gratuita.

EXPOSICIÓ.—S'inaugurarà el dia 4 de Juny, dia de la Festa Major de la Selva del Camp, a les 13 hores, en el Casal Selvatà, entregant-se seguidament els premis als concursants guanyadors.

Les fotografies premiades, quedaran propietat de l'Entitat organitzadora reservant-se el dret de reproducció, fent constar en aquest cas el nom del seu autor. Les obres no premiades seran tornades en el plaç de vuit dies de la clausura de l'exposició, que serà el diumenge dia 11 de Juny.

JURAT I PREMIS.—El Jurat estarà format per representants de diferents entitats fotogràfiques.

PREMIS

Pare Abad de Poblet.

Pare Abad de Montserrat.

Mossén Pere Pau Agudé, del Cor de Maria de Valls.

» Magi Pujol, Archiprest de Valls.

⁴⁹⁸ Original del fons personal d'Isidre Fonts.

- » Joan Salvat, Rector de La Selva del Camp.
- » Daniel Barenys, Rector de Vallbona de les Monges.
- » Eugeni Ferré, Rector de Rocallaura.
- » Ramon Muntanyola, Rector de Salou.

Dom Miquel Estradé, Monjo de Montserrat.

Mossén Albert Vallverdú, Vicari de La Selva del Camp.

- « Artur Boronat, Vicari de la Parròquia de S. Joan de Reus.

Casal Selvatà.

Grup Germanor del Casal Selvatà.

Amics del Teatre del Casal Selvatà.

Comissió Organitzadora de l'Aplec de Paret Delgada.

I altres que posteriorment rebí l'entitat organitzadora.

3.5. Aplec del 1962

3.5.1. Correspondència Ramon Bastardes – Isidre Fonts (1962)

Barcelona, 10 de febrer de 1962.

Amic Isidre : Vaig rebre la teva carta. El programes del Concurs estan en marxa, però no quedaran enllestits fins a final de la Setmana entrant. Te n'envio una còpia; en Bellester i en Fort ja tenen les seves. En faig un tiratge de 1.000 perquè en Ballester diu que ho publicarà al seu butlletí. Hi ha un punt que cal aclarir ràpidament: tu creus que quedarà bé un dinar per 45 ptes? És important que la gent en surti satisfeta; tot ajuda a l'èxit de la festa. Una cosa són 100 ptes i una altra 45.-. No seria millor de buscar un preu entremig? Vull dir un dinar que sense ser un banquet fós de qualitat. Potser a 70 o 75 ptes? Quan m'ho vas dir, pensava parlar-te'n; avui en Fort m'ha dit això mateix per telèfon. Ells publicaran les bases al seu butlletí, i estan pendants que els aclareixi aquest punt. Pensa-t'ho bé i dona'm una resposta com més aviat millor (a volta de correu).

Com veuràs he deixat un espai de 6 dies d'anticipació per a comprar els tiquets. Crec que val la pena que la gent deixi passar el diumenge anterior a l'aplec per a decidir si hi ha d'anar i pugui encarregar els tiquets dilluns; dimarts faríem l'arreplega i t'ho podria comunicar dimarts al vespre o dimecres per telèfon. Si et semblés massa precipitat ja m'ho diràs.

He parlat amb en Pallarès d'«El Petit Príncep»: només coneix l'existència d'un sol exemplar i l'està buscant.

Em preocupo de tot el demés.

Amicalment

Ramon Bastardes

3.5.2. «A la recerca d'una denominació comuna pels homes i les terres dels Països Catalans» (Santiago Sobrequés) (1980: 29-32)

UN AFER DE MOLTA DIFICULTAT

No som pas els primers en donar-nos-en compte, és clar, i, sense anar tan lluny, la mateixa convocatòria d'aquest concurs oferint un primer premi amb la finalitat d'encoratjar a trobar solucions al problema, és una manifestació més del reconeixement de les grans dificultats que presenta la recerca d'una denominació comuna escaient «pels homes, les terres i la llengua dels Països Catalans». La qüestió ha preocupat a molts pensadors (recordem ara, més recentment, el nostre malaguanyat Vicens Vives o el valencià Joan Fuster); tots han reconegut prèviament aquestes dificultats derivades, més que res, d'una fatalitat històrica i geogràfica: l'inexistència en qualsevol època de la història d'una denominació comuna (si exceptuem la que ara seria inacceptable d'Aragó o Corona d'Aragó) per a designar els tres països (tres, essencialment) catalans. Bé és veritat que en la pràctica no va succeir igualment amb el gentilici. A Itàlia, i fins i tot Grècia, els súbdits del rei d'Aragó eren, durant els segles xiv i xv, catalans, (i a vegades també aragonesos), indiferentment de si havien nascut al Vallès, al Camp de Carinyena o a la Ribera de Xúquer. Però, i amb això arribem a la segona gran dificultat que presenta l'afer, nosaltres contràriament a alguns opinants que ens han precedit, no creiem que qualsevol nomenclatura formada a base dels mots Catalunya o catalans (volem dir formada exclusivament a base d'aquests noms), tingués probabilitats d'ésser acceptada a València i segurament ni tan sols a les Balears. Per rebutjar el primer mot, valencians i mallorquins tindrien raons solidíssimes ja que jamai València i Mallorca han estat anomenades Catalunya. Per a rebutjar el gentilici, els arguments ja no podrien fonamentar-se en raons històriques (puix que catalans foren els creadors de l'estructura humana bàsica de València i Balears), però n'hi haurien d'altres de més pes, precisament perquè no serien històriques ans bé actuals. De tot això en parlarem més endavant, però ara remarcuem només que en el cas de València la seva mateixa importància demogràfica en relació a Catalunya seria un obstacle insalvable, volem dir, que no creiem que tres milions d'homes acceptessin el nom que ells considerarien, amb raó o sense, privatiu, dels altres quatre milions.

Abans de passar endavant volem remarcar la importància que sol tenir en aquests casos l'atzar, la improvització o la mateixa saviesa popular, donant, sovint no pas

intencionadament, solucions imprevistes per a l'erudició, però destinades a una fortuna definitiva malgrat la seva inexactitud. Pensem en el cas d'Amèrica, o bé en els mots Grècia (privatiu d'una tribu insignificant d'helens), Suïssa (privatiu d'un petit cantó helvètic), o Holanda (privatiu d'una sola província neerlandesa), si bé en aquests darrers casos la denominació no hagi estat acceptada en els països així designats pels forasters. Abundant en aquests pensaments, arribaríem a concloure que la major part dels topònims de vella arrel (començant pel mateix d'Espanya) són fruit de l'atzar i que no tenen cap base, diríem, seriosa. Però el fet és que peruna raó o altra s'han imposat.

Contràriament, la història moderna ofereix casos adversos, noms suggerits per comissions d'intel·lectuals, pensats i repensats amb tota intenció, sovint sense cap arrel tradicional (Bolívia, Colòmbia, República Argentina), a vegades simples anagrames o combinacions de síl·labes, del tot artificials (Ghana, Malí, Pakistan, R.A.U., o la mateixa U.R.S.S.), altres amb una sòlida base geogràfica, però en conjunt igualment artificials (Iugoslàvia, Txecoslovàquia, U. Sudafricana, Regne Unit d'Anglaterra, Escòcia, País de Gales i Irlanda del Nord), que també s'han imposat i fins i tot alguns han donat origen a gentilicis viables (ghanesos o ghanencs, malís, pakistans).

Quin podrà ésser en el seu dia el cas que ara es proposa? Sorgirà la denominació que desitgem per la felix improvització d'un poeta o un escriptor, potser sense tenir la més remota intenció de solucionar el problema (i ara pensem per exemple en la cèlebre i tan afortunada denominació Costa Brava)? No ho podem pas dir, és clar. Però per altra banda també pensem que si la fórmula definitiva sorgís d'aquest «II Concurs Literari de la Selva del Camp» (no volem dir, entengui's bé, com a resultat d'aquest treball a que hom no dute que se'n presentaran d'altres de més encert), quina glòria podríem desitjar més adient per a coronar la publicació d'aquest insigne monument literari que és el Diccionari Català-València-Balear?

D'ANTUVI DESCARTEM EL PROBLEMA DE LA LLENGUA

Sí; ans que res, descartem el problema de la llengua, perquè no creiem que en aquest aspecte hi hagi, gràcies a Déu, cap problema. La llengua dels catalans, valencians i balears i la dels rossellonesos, ribagorçans i algueresos, si es vol) és, senzillament, el CATALÀ. A aquest fet, no solament cap valencià o mallorquí mai no tindria res seriós a objectar-hi, ans bé, i això és més important, no creiem que pogués despertar la susceptibilitat o el recel de ningú. Els precedents són tan nombrosos que gairebé és obvi

esmentar exemples. Un való no es considerava menys patriota o nacional, menys belga, diríem, pel fet de reconèixer que parla francès, ni un suís de parla italiana, francesa o alemanya per reconèixer que parla qualsevol d'aquestes llengües, així com un nord-americà no dirà que parla altra llengua que l'anglès, tot i que les diferències dialectals entre el francès dels valons i el de París, o entre l'anglès d'Anglaterra i el dels Estats Units, o del Canadà o d'Austràlia, són més marcades que entre el català de Catalunya i el de València o les Balears. En el cas dels països hispanoamericans hi ha hagut algunes reticències, contra les que ha reaccionat sempre amb ple èxit la gent més sensata i solvent afirmant que la llengua dels argentins, els xilens o els cubans no és altra que el castellà (o, si es vol, l'espanyol, parlant amb menys propietat) i bé, en tots aquests cassos es tracta de països sobirans, que tindrien més motius per a reclamar una diferenciació en la nomenclatura, que un valencià o un mallorquí. Francament, no creiem que en el cas de la llengua existeixi o pugui existir mai cap problema ni que calgui trencar-se el cap cercant una denominació comuna per la llengua dels catalans, valencians i balears, que és i no pot ésser altra que el CATALÀ. Tant de bo que fos tan senzilla la solució en la qüestió dels noms comuns dels territoris i dels seus pobladors!

LA FÓRMULA «PAÏSOS CATALANS»

És clar que si Catalunya, València i Mallorca són països de parla catalana (els valencians, amb algunes limitacions territorials, com ja és sabut), Catalunya, València i Mallorca, doncs, són països catalans. I aquesta denominació, PAÏSOS CATALANS, comença a ésser acceptada en alguns sectors de la intel·lectualitat de València. Joan Fuster, un dels seus padrins, creu que «una certa insistència acabarà per imposar-la, almenys en extensos sectors de la nostra societat» (*Serra d'Or*, 11 novembre, 1960, p. 15). Si efectivament fos així —i tant de bo que ho fos!—, nosaltres, catalans, l'acceptaríem de molt bon gran. I ja no hi hauria problema. No hi hauria problema ni per la llengua ni pel territori. Restaria només el problema del gentilici comú, com ja va observar Vicens Vives. Això, no obstant, l'autor d'aquestes ralles acceptaria plenament la fórmula Països Catalans preferint-la a qualsevol altra de les que més endavant es suggereixen, ja ho veurem, més o menys artificials. I en aquest cas els nostres comentaris s'acabarien aquí.

Però és el cas que nosaltres, i és per això que ens arrisquem a seguir opinant, pensem que Joan Fuster és massa optimista. Encara no feia mig any que havia escrit les

paraules que acabem de transcriure, i ja un grup d'intel·lectuals valencians impugnava en la mateixa publicació (Serra d'Or, juny 1961, 9) la fórmula que comentem. Les raons que adduïen els signants d'aquesta carta no eren certament massa convincents. Més que res, es contradieien ells mateixos, com ja observava amb encert el mateix Fuster en la seva resposta (Serra d'Or, id., 9-10). Així es mostraven disposats a acceptar la denominació **COMUNITAT CATALANA** —i nosaltres també l'acceptariem volentersament— i Fuster deia bé que aquesta fórmula oferiria els mateixos inconvenients que els autors de la carta esmentada remarcaven en la denominació rebutjada. Per la nostra part, afanyem-nos a dir, que entre Països Catalans o Comunitat Catalana o Unió, o Federació, o Confederació, o Mancomunitat o el que es volgués, Catalana, per això no renyiríem pas.

La desgràcia és, al nostre entendre, que per això mai no arribarem a tenir ocasió de renyir. Tant de bo, que tot el problema es reduís a discutir si la denominació comú hauria d'ésser Comunitat Catalana o Països Catalans! El que nosaltres pensem, i no desitjaríem res més que equivocar-nos, és que no cal fer-se masses il·lusions respecte la viabilitat de qualsevol d'aquestes denominacions un cop haguessin de transcendir a esferes més amples o més oficials que les purament literàries. Ja ho sabem que se'ns podrà objectar que són les minories intel·lectuals les que han d'assenyalar el camí. I bé, això és cert fins al punt que aquest camí sigui practicable, no estigui en contradicció amb la realitat, no sigui una pura entelèquia. Perquè és clar que quan pensem amb la possibilitat de trobar una denominació que pugui ésser acceptada per a tots, el nostre pensament fita molt més lluny de les òrbites literàries, artístiques o culturals. No pensem pas trobar una denominació, com és ara Occitània, a la qual no hi veiem cap altre esdevenidor que el purament sentimental. Ans bé el que tots voldríem és una etiqueta que pugui servir per a designar un determinat complexe o estructura econòmica o política integrada a Europa, ja sigui directament o bé, i això és el més versemblant, a través d'un altre complexe més gran hispànic, ibèric o peninsular. Això és el que pensem i entreveiem il·lusionadament dins un futur més o menys llunyà, potser no massa llunyà si observem que el món marxa a un ritme cada vegada més accelerat.

I així plantejat l'afer, la denominació Països Catalans, o qualsevol altra semblant, acceptada pels intel·lectuals (car intel·lectualment és correcta), no creiem que ho fos pels polítics, i els economistes ni menys encara per les masses populars valencianes, i fins i tot, opinem que seria difícil fer-la acceptar pels balears. Potser Joan

Fuster ens diria que amb aquests supòsits ens fem ressò d'un estat d'opinió que ja en 1931 va tenir el seu exponent «en un pintoresquíssim pamflet de Josep M. Bayarri significativament titulat: El perill català. No coneixem aquest llibre, ni tenim cap interès en conèixer-lo, per altra banda no end fa cap falta un estat d'opinió més o menys sentimental, però ben cert (per això n'hi ha prou en posseir un mínim de penetració psicològica). I probablement ens podria repetir així mateix Fuster que «l'afirmació de la catalanitat del País Valencià guanya terreny, sobretot entre les generacions que representen el futur i que fan alguna cosa». Si fos així que sigui en bona hora, en molt bona hora i nosaltres no podríem menys que tenir-ne una joia immensa, i llavors ja ho hem dit, ja no hauríem de discutir més cercant denominacions comunes. Però per si no ho fos, nosaltres continuarem argumentant subsidiàriament.

Pensem si un andalús o un asturià, probablement ni tan solament un lleonès o un extremeny, acceptarien una denominació semblant a Països Castellans o Comunitat Castellana en una estructura política, administrativa o econòmica centro-hispànica. Cantonalisme ibèric? No exagerem. Els irlandesos dels comtats de l'Ulter o els escocesos bé són gent de parla anglesa, i els primers fins i tot de nissaga anglesa; des del punt de vista de la sang si això té alguna importància, els irlandesos del Nord són molt més anglesos que els valencians són catalans (puix que encara tres segles després de la reconquesta, la meitat de la població valenciana era sarraïna). I bé, ni uns ni altres han acceptat una denominació comú basada en els noms Anglaterra, o anglès, i ha calgut inventar una denominació tan llarga i incòmoda com la de «Regne Unit d'Anglaterra, Escòcia, Gal·les i Irlanda del Nord», nomenclatura que, a l'ésser necessàriament abreujada en les cancelleries en un United Kingdombritànic, comprensiu de tota la gran família anglo-saxona (tant de bo en tinguéssim un de semblant, nosaltres, per la família dels pobles catalans). El nom de la gran estructura política que gira al voltant de Londres, s'hauria pogut anomenar també quelcom així com Regne Britànic d'Europa o Regne Unit de les Illes Britàniques, i això tampoc hauria pogut despertar els recels d'irlandesos, escocesos o gal·lesos. Però ni tan solament això ha prevalgut. Ha estat necessari esmentar un per un tots els països de la Unió, puntualment, sense oblidar-ne cap. I doncs bé, aquest és el camí, potser caldria veure si una fórmula semblant es podria aplicar als països catalans. Però encara abans de continuar volem remarcar una altra vegada, perquè no hi hagi lloc a malentesos, què el que nosaltres intentem no és cercar una denominació comuna acceptable en el simple terreny de la cultura, ans bé en altres

esferes més amples i de cares al món exterior, hispànic, europeu i universal. Per la primera finalitat, per poder dir, per exemple, «Història de...», «Antologia lírica de...», «Congrés Científic de...», «Exposició d'Art Modern de...», la fórmula Països Catalans ens sembla definitiva (donant per suposat que l'acceptin els cercles intel·lectuals valencians, com afirma Fuster). Però no creiem que els valencians, ni probablement els mallorquins, l'acceptessin per designar una estructura administrativa, política o econòmica comuna.

Si se'ns objectés que ara per ara no podem pensar a moure'ns en altres terrenys que els culturals, respondríem que això és cert, però que si poguéssim trobar unes denominacions comunes que, servint igualment per aquesta comesa, fossin susceptibles d'ésser utilitzades algun dia per altres finalitats més ambicioses, hauríem donat un pas ben positiu. I no creiem errar-nos gaire suposant que aquest deu haver estat també l'ideal que ha inspirat la creació d'aquest Primer Premi del «II Concurs Literari de la Selva del Camp».

COMBINACIONS DE SÍL·LABES I MONOGRAMES

Si, seguint l'exemple del «Regne Unit», escollim la senzilla fórmula «Unió (o Comunitat o Federació o el que fos) Catalana-Valenciana-Balear» (o «de Catalunya, València i Balears»), en tractar d'abreujar aquesta llarga denominació ja ens tornarem a trobar amb dificultats insuperables. Puix que si l'abreugéssim a base de les primeres paraules, Comunitat o Unió Catalana, ja tornariem al punt de partida, millor dit, a una situació encara menys acceptable per als valencians i mallorquins atès que Comunitat Catalana, és encara més contundent que Països Catalans. Però si tractem d'abreujar la denominació mitjançant combinacions de síl·labes o d'inicials, ens trobem que ni amb això estem de sort. La repetició de la lletra A en la primera síl·laba dels tres topònims, la semblança eufònica de Val (ència) i Bal (ears), no produeix més que mots d'horrible eufonia, que sonen a específic o beguda refrescant (Ucavalbal, Cocavalbal, Fecavalbal, etc.). Tampoc els possibles jocs d'inicials ens ofereixen oportunitats recomanables (UCVB, CCVB, FCVB, etc.).

Combinant d'una altra faísó els tocs topònims hom podria trobar, tal vegada, mots quelcom més acceptables, com és ara Valbalunya, que fins i tot podria donar un gentilici no del tot malsonants, Valbalans. En fi, aquest camp pot oferir moltes

oportunitats als esperits fantasiosos o enginyosos. Potser algú reeixirà un dia a trobar-hi una denominació acceptable. Nosaltres, francament, hi renunciem.

TAMPOC LA HISTÒRIA ENS POT AJUDAR GAIRE

Ja ho hem dit en començar aquests comentaris. La fatalitat històrica és aclaparadora. I no ho és solament en l'afer limitat i concret que ara ens ocupa, ço que, ben mirat, és secundari, ans bé en qüestions de molta més gran importància com és la d'haver entrebancat essencialment la formació d'una consciència nacional. No ens entretinguem en fer l'exegesi dels fets. No és la nostra comesa ni ens conduiria a cap resultat pràctica. Limitem-nos a registrar-los planyent-los dels seus resultats ulteriors, però enorgullint-nos de què hagin estat el producte d'un remarcable sentiment de generositat i respecte als pobles aliens per part dels nostres avantpassats. I, complert aquest deure elemental, fem amb quatre gambades un recorregut a través de la nostra geografia històrica per veure si, malgrat tot, podem trobar-hi algun resquill de llum.

Deixem de banda els fets de la Prehistòria, essent com és la seva nomenclatura fruit de la tècnica arqueològica moderna. Diem, de passada, que ni tan solament en aquelles remotes etapes de la vida de la humanitat els tres països s'integraren en el mateix cercle cultural. Tampoc podem aprofitar cap dels noms dels nombrosos pobles ibèrics i pre-ibèrics que poblaren els futurs països catalans. Remarquem només un tret comú: tots ells (potser exceptuant els balears) eren íbers i pre-ibèrics fortament iberitzats. És clar que els ibers s'extenien també per una gran part de la Península i pel migdia de l'actual França. Tampoc ens serveixen per a res les divisions administratives romanes. El convent jurídic de la Tarraconense, nom que par altra banda tampoc podríem acceptar avui dia, no comprenia ni les Balears, ni el sud de l'actual país valencià, ni tan solament tot l'actual territori de Catalunya, puig que Lleida (Ilerda) pertanyia al convent jurídic cesaraugustà. En la divisió administrativa del Baix Imperi (Dicolectia), al convent jurídic de Tarraco se li segregava el país valencià (essencialment): així els seus límits s'assemblaven molt més que abans als de la futura Catalunya. Ilerda, però en continuava separada. Aquests límits tingueren una llarga supervivència. Els calcà, com era natural, la primera divisió eclesiàstica cristiana, i foren seguits a grans trets per la monarquia visigòtica, encara que probablement amb escassa eficàcia. Remarquem, però, que en la divisió administrativa dels visigots l'antiga província romana Tarraconenses s'anomena Ibèria. Comprenia l'actual Catalunya,

íntegrament, i gairebé la totalitat de la vall de l'Ebre (Iberus). El territori ara València pertanyia a la província Aurariola exceptuant el seu extrem septentrional (més o menys l'actual província de Castelló), que també formava part d'Ibèria. En quant a les Balears, eren, i ho foren durant segles un món a part; els visigots jamai les dominaren. Les illes varen passar dels romans als vàndals i d'aquests a l'Imperi Bizantí fins que foren conquerides pels sarraïns. En tot això hi ha un tret que es pot tenir en compte i que no sabem que hagi estat remarcat. I és que el nom d'Ibèria es circumscribia solament a una part de la Península, una part de la qual el territori ara català i fins la banda nord del futur regne de València, n'eren part essencial i de la que Tarraco segurament en seguí detentant la capitalitat.

La gran catàstrofe de la invasió sarraïna va acabar per sempre més amb totes aquestes divisions d'arrel romana. A la vegada va separar València i Mallorca de Catalunya per espai de més de cinc segles, i fins i tot les terres meridionals i ponentines catalanes de la resta del país per espai de quatre. València va estar a punt de caure sota l'òrbita castellana i Lleida sota la dels reis d'Aragó. Però per altra banda fou precisament a conseqüència de la invasió musulmana, com un producte típic de challenge, que diria Toynbee, que va néixer Catalunya.

Les divisions administratives dels musulmans no ens poden, com ja es pot esperar, servir de res. Durant el Califat tot el llevant és Al-Xarq (Llevant), però en resta excluïda, naturalment, la Catalunya Vella, cristiana des de molt bon hora; a més Al-Xarq comprenia part de la Castella oriental (kora o província de Kunka, Cuenca), l'actual Múrcia (kora de Todmir) i part d'Aragó (koras d'Az-Zeitú, en la qual s'hi integrava Lleida i d'Ashala (Albarrací). Dintre de la gran circumscripció d'Al-Xarq, la Catalunya musulmana formava la kora d'El-Bortat, capital Tortosa, llevat de Lleida que ja hem dit pertanyia a la kora d'Az-Zeitum). Tampoc ens serveixen de res els reialmes dits de Taïfes sorgits a conseqüència de la desmembració del Califat. I encara menys la denominació Marca Hispànica que solament comprenia els comtats cristians de la Catalunya Vella i que ni tan solament va arribar a respondre mai, com ha demostrat Abadal, a una realitat administrativa concreta.

El nom de Catalunya i el gentilici de catalans, probablement el gentilici abans que el topònim, no varen aparèixer fins a es darreries del segle XI i d'una manera oficial fins ja ben entrada la centúria següent, un cop realitzada la unió amb Aragó i precisament, creiem nosaltres, a conseqüència d'aquesta unió per la necessitat de

diferenciar del regne aragonès el conjunt dels comtats catalans que encara no tenien cap nom comú. La història posterior ja és prou ben coneguda. València i Mallorca, un cop reconquerides per Jaume I, foren estructurades com a terres a part i encara que repoblades per catalans (València, essencialment), mai no foren considerades territori català. Des de llavors fins el nostre temps la història ja no pot proporcionar-nos cap altra dada d'interès per a l'objectiu que perseguim.

DEMANEM AJUT A LA GEOGRAFIA

Si la història ens pot fer tan poc servei vegem ara si la geografia ens pot ajudar amb més eficàcia. D'antuvi, sembla que tampoc en podem treure gaire profit, en no existir cap gran tret morfològic comú, com seria per exemple la serralada pirinenca si del que es tractés fos de trobar una denominació a uns territoris situats a una i altra banda de la carena. El Pirineu, doncs, amb totes les magnífiques possibilitats que oferia la seva bella eufonia (Pyrene, Pirenaïda, Països Pirinencs, etc.) tampoc ens serveixen per a res i ens n'acomia dem amb recança. Tampoc tenim cap riu comú.

Menys mal que si la terra es mostra tan avara en donar-nos un nom comú, la mar és més generosa. La mar, la Nostra Mar, la Mediterrània, heus ací un element comú als tres grans països de parla catalana (i encara comú al Rosselló i a l'Alguer), i no pas certament, un element circumstancial ans bé essencialment vinculat a la història conjunta d'uns pobles eminentment mariners, que varen trobar en llur expansió marítima, mediterrània, una de les bases primordials de la seva grandesa. És clar que la Mediterrània banya les costes de molts altres pobles a més a més de les dels països catalans. I el nom de Nostra Mar, Mare Nostrum, no el vàrem crear nosaltres sinó els romans. Si no fos així, ja hauríem arribat al terme feliç de la nostra recerca. Ja tindríem una denominació comuna ben escaient per designar els tres grans països de parla catalana. Serien la Unió o Comunitat, o Federació, o el que fos, Mediterrània. I el gentilici també seria adient i senzill.

Però no tenim més remei que combinar aquest bell mot amb el d'algun altre element geogràfic que li afegeixi més precisió. D'antuvi tenim, és clar, el terme Hispània, però nosaltres preferim el d'Ibèria, en primer lloc perquè dos segles i mig de centralisme uniformista han desacreditat el nom d'Espanya, o almenys l'han fet impopular, sobretot a Catalunya. I després perquè Ibèria és més adequat a la nostra història tota vegada que va sorgir precisament a les costes orientals de la Península,

encara que més endavant el nom s'anà estenent a la resta del país. Durant molts anys Ibèria fou únicament més o menys el que ara és Catalunya i València, més tard fou Andalusia i Aragó (la vall de l'Iberus o Ebre, riu que va prendre aquest nom perquè desembocava a Ibèria), i finalment el nom s'aplicà a tota la Península, però ja hem vist que en temps dels visigots la denominació es limitava a Catalunya, Aragó i el nord valencià. Així, doncs, combinant els dos termes, Ibèria i Mediterrània, tindríem Unió o Comunitat Ibèrica Mediterrània, o senzillament Ibèria Mediterrània, o encara Ibèria Marítima. O bé, conjugant ambdues paraules, Mediterranibèria, denominació que seria massa llarga, o millor Iberiterrània, que es podria abreujar, en Iberitània, ço que donaria uns gentilicis, iberiterrans o iberitans, eufònics i no pas més llargs o incòmodes que txecoslovacs, iugoeslaus o neozelandesos. Amb un sentit de crítica molt rigorós se'ns podria objectar que Andalusia o Múrcia també són països d'Ibèria Mediterrània. Tanmateix això seria filar molt prim. Els prehistoriadors i els arqueòlegs trobarien tants arguments en pro com en contra d'aquesta tesi.

Un altre tret geogràfic comú als tres països catalans (la Geografia no ens és tan gasiva com la Història) deriva de la seva situació respecte el conjunt territorial peninsular. Catalunya, València i Mallorca, ocupen l'Est, l'Orient o el Llevant, de la Península Hispànica. Podríem, doncs, dir també Unió, Comunitat o Països Llevantins, o senzillament Llevant, Llevantínia, et., i el gentilici també seria senzill o eufònic. Però amb això, és clar, no n'hi hauria prou, en primer lloc perquè caldria completar el nom amb el terme de referència, i a més perquè el terme Llevant, a seques ja està quelcom gastat i és emprat per designar un conjunt territorial en el qual Catalunya no hi és comprès, ni les Balears, i en canvi s'hi integren les terres murcianes, de parla castellana. Hauríem de dir, doncs, si per cas. Unió Ibèrica Oriental o Comunitat Ibèrica Llevantina o de Llevant, o bé, més senzillament, Ibèria Oriental, o encara Est-Ibèrica, nom, aquest darrer, que encaixaria bé amb les grafies de les llengües de més circulació en la pròxima futura Unió o Comunitat europea.

Encara, si es volgués treure partit d'una denominació no pas menys artificial que les que suggerim, però que ha arrelat ja en els àmbits culturals (ens referim a Occitània), podríem dir també Occibèria, però ni donaria un gentilici tan planer i eufònic com occitans i a més podria donar lloc a equívocs geogràfics car es podria prendre en el sentit d'Ibèria Occidental.

Tots aquests noms, Est-Ibèria, Iberitània, Iberiterrània, Ibèria Oriental, Occibèria, Comunitat Ibèrica de Llevant o Ibero-Llevantina, etc., etc., ens sonen com quelcom estrany i artificiós. De nom com el de Països Catalans, és clar, no en trobarem pas cap més. Altrament alguns d'ells no ens resolen la qüestió dels gentilicis (cert que la denominació Països Catalans tampoc la resol). I bé, tot és començar, tot és qüestió de costum. No deuriem sonar gaire millor, en els seus començaments, Ghana, Pakistan, Txecoslovàquia o Iugoslàvia, a les orelles dels propis nacionals. Quant al gentilici, potser no hi hauria més remei que continuar emprant els tres, catalans, valencians i balears, fins que el temps, per si sol, s'encarregués de consagrar-ne un. El més important seria posar-se d'acord. Un congrés d'intel·lectuals (escriptors, historiadors, geògrafs i algun poeta) de Catalunya, València i Mallorca hauria de reunir-se per tal empresa. Això ens sembla primordial, si en aquesta assemblea el treball presentat pogués ésser-hi d'alguna utilitat, com un element més de judici, entre altres de molt encert o mèrit, ens en tindríem per molt ben pagats.

3.5.3. Dictamen del jurat sobre el II Concurs Fotogràfic (1962)⁴⁹⁹

II Concurs Fotogràfic Aplec Paret Delgada

A la Selva del Camp a quinze de juliol del 1.962. Reunit el Jurat del II Concurs Fotogràfic de l'Aplec-Paret-Delgada a les 9 hores i mitja del matí, sota la presidència del Sr. Antoni Ollé Pinell, membre de la Real Acadèmia de les Belles Arts de Sant Jordi i Catedràtic de l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona, membre de l'Agrupació fotogràfica de Catalunya, i amb els vocals senyoreta Teresa Maria Ollé i Josep Grau Garriga, i després de fetes les deliberacions corresponents s'ha procedit a l'adjudicació de premis.

.Premi a la Millor Col·lecció, la que porta per nom PUIGCERVER, tema Aplec de Paret-Delgada [Joan Ribas Vallverdú de Reus].

.Primer premi a la fotografia APLEC A LA MA de la col·lecció PUIGCERVER [Joan Ribas Vallverdú de Reus].

.2ón Premi,	a la fotografia	LA TENORA	col·lecció	STELLA
		[Salvador Farré Aulés de Reus]		
.3er.	”	”	TENORA	” APLEC 1.962
		[Daniel Miguel Rabassa de Reus]		
.4art.	”	”	LLOANÇA col.	” A. PARET DEL 1.962
		[Florenci Carnicer Barrufet de La Selva del Camp]		
.5è.	”	”	SANTA MISSA	” SOM I SEREM
		[Joan Biosca i Mestre de Reus]		
.6è.	”	”	ENXANETA	” DOSAGE
		[Antoni Parés Subietas de Borjas del Camp]		
.7è.	”	”	LA DANSA MES BELLA	” HILMA
		[Hilari Aragonès Amorós d'Alforja]		
.8è.	”	”	QUE COMPRAREM?	” SIMBAD
		[Joan Simó Badet d'Alforja]		
.9è.	”	”	BOM!!	” GERMANOR
		[Josep Fusté Grifoll d'Alforja]		
.10è.	”	”	PARET-DELGADADA	” Prioreti.
		[Antoni Aguiló de Falset]		

⁴⁹⁹ Original del fons personal d'Isidre Fonts.

.11è. ” ” ” SARDANES A L'APLEC ” SANT JORDI

[Francesc Borrell i Borràs de Reus]

.Per al tema La Selva s'ha adjudicat el 1er. premi a la fotografia INDICANT L'APLEC a la col·lecció PUIGCERVER [Joan Ribas Vallverdú de Reus].

.2ón Premi, a la fotografia CARRERS ANTICS col·lecció SIMBAD

[Joan Simó Badet d'Alforja]

.3er. ” ” ” TERRES DEMAS RIPOLL ” ...I LA TERRA
SERA TEVA

[M. Assumpció Ferrater de La Selva]

.4art. ” ” ” QUANTS HI PASSAREM ” HILMA

[Hilari Aragonès Amorós d'Alforja]

.5è. ” ” ” BON PES ” APLEC 1.962

[Daniel Miguel Rabassa de Reus]

.6è. ” ” ” REFRESCANT-SE ” GERMANOR

[Josep Fusté Grifoll d'Alforja]

.7è. ” ” ” PONT CAMI DEL ALBIOL ” SANT JORDI

[Francesc Borrell i Borràs de Reus]

.El premi Especial per a juvenívols ha sigut adjudicat a la fotografia LLOANÇA de la col·lecció APLEC PARET DELGADA 1.962 [Florenci Carnicer Barrufet de La Selva del Camp].

Donat a la Selva del Camp a la data indicada.

EL PRESIDENT

Vocals:

Signat: ANTONI OLLÉ PINELL

Signat: TERESA MARIA OLLÉ i
JOSEP GRAU GARRIGA

3.5.4. Butlleta d'adhesió al centenari del naixement de Mn. Antoni M. Alcover⁵⁰⁰

A En FRANCESC DE B. MOLL

Ciutat de Mallorca

Haveu volgut que l'acabament del *Diccionari Català-Valencià-Balear* coincidís amb el centenari del naixement de Mossèn Antoni Mª Alcover, iniciador de l'obra. Nosaltres ens adherim cordialment a una commemoració tan alta i delicada.

Tanmateix ens considerariem obligats també a manifestar-vos, a vós i als vostres col·laboradors Manuel Sanchis Guarner i Anna Moll Marquès, la gratitud de tots els parlants i amics de la Llengua Catalana per la qual amb tant d'entusiasme, competència i eficàcia haveu treballat. L'idioma és el signe diferencial més notori d'una col·lectivitat, i els deu grossos volums del Diccionari que haveu enllestit, que contenen el lèxic anti ci modern, literari i dialectal de la nostra llengua, amb totes les seves variants en el temps i en l'espai, constitueixen el millor monument que li hagi estat mai dedicat.

Vulgueu rebre el nostre homenatge efusiu i esperançat, de fills fidels de la terra, amants de la nostra espiritualitat i de la seva expressió verbal, que ens honorem expressant-vos el nostre reconeixement pel vostre fecund sacrifici.

Abril de 1962

Nom Professi6.....
Adreça..... Poblaci6..... Comarca.....

⁵⁰⁰ Original del fons personal de Camil Ferrater.

3.6. Aplec del 1964

3.6.1. Declaracions de l'abat Escarré a *Le Monde* (14 de novembre de 1963)

3.6.1.1. En versió original

«Le régime espagnol se dit chrétien mais n'obéit pas aux principes de base du cristianisme» déclare au *Monde* l'abbé de Montserrat

De notre envoyé spécial J.-A. Novais

Montserrat, 13 novembre. - Au cœur de la Catalogne se dresse, presque verticalement sur la plaine, une montagne à laquelle ses formes étranges ont valu le nom de Montserrat (montagne sciée). La tradition veut que la Vierge soit apparue jadis sur l'un de ses pics, et la sainte montagne est devenue, depuis lors, un haut lieu où se pressent chaque année un million de pèlerins et le foyer spirituel de la presque totalité des Catalans.

La dévotion mariale est symbolisée par une statue romane, hiératique et douce, au visage sobre: Notre-Dame de Montserrat —la Vierge noire— que les fidèles catalans, dont elle est la patronne, appellent familièrement la «moreneta» (la brunette). Veillant sur l'image et flottant au-dessus des nuages, au flanc de la montagne, apparaît un monastère bénédictin, lieu d'union de personnes de tendances les plus diverses, centre d'irradiation culturelle qui dépasse les limites de la Catalogne et même les frontières d'Espagne.

Pas de justice sans liberté

L'âme de cette communauté bénédictine est aujourd'hui le Très Révérend Père abbé Dom Aureli M. Escarre: vingt années au service des moines, la reconstruction d'une communauté mutilée par la guerre civile (vingt-six moines furent assassinés en zone républicaine), une intense vie spirituelle et une grave maladie n'ont pas réussi à éteindre la flamme des yeux de cet abbé de cinquante-quatre ans, dont la voix passionnée cache mal la douceur.

Dom Escarre a été la première autorité de la hiérarchie espagnole, peut-être la seule, à se dresser pour dénoncer la contradiction existant, selon lui, entre la vérité évangélique et le régime espagnol: «Là où il n'y a pas de liberté authentique, il n'y a pas

de justice; et c'est ce qui se passe en Espagne», a-t-il dit dans une de ses récentes homélies...

Il nous reçoit paternellement, avec tout l'amour que les fils de saint Benoit ont pour l'hôte, qui symbolise à leurs yeux le Christ pèlerin.

—Que pense Votre Paternité du moment actuel de l'Espagne?

—L'Espagne, et c'est là le grand problème, est encore divisée en deux partis. Nous n'avons pas derrière nous vingt-cinq ans de paix, mais seulement vingt-cinq ans de victoire. Les vainqueurs, y compris l'Église, qui fut obligée de lutter du côté de ces derniers, n'ont rien fait pour en finir avec cette division en vainqueurs et vaincus : cela représente l'un des échecs les plus lamentables d'un régime qui se dit Chrétien, mais dont l'Etat n'obéit pas aux principes de base du cristianisme.

»La majorité de ses dirigeants, poursuit l'abbé, sont honnêtes et sont catholiques de bonne foi, mais ils ne voient pas clairement ce que c'est d'être Chrétien quant aux principes politiques. Ils n'ont pas médité sur l'encyclique *Pacem in terris*, qui est l'expression évangélique et traditionnelle de notre temps; à la lumière de celle-ci, la première subversion qui existe en Espagne est celle du gouvernement.

Le peuple doit pouvoir choisir son gouvernement

—Pour quelles raisons, selon Votre Paternité, l'Etat espagnol n'est-il pas chrétien?

—Le peuple doit choisir son gouvernement et pouvoir en changer s'il le désire: voilà la liberté. Il a besoin d'une liberté de presse, de sincérité dans l'information. Que s'est-il passé, par exemple, pour la «lettre des intellectuels»? Pourquoi y a-t-il eu ces attaques dans la presse? Ces intrusions judiciaires...? Le gouvernement n'a pas le droit d'abuser de son pouvoir: il doit être un administrateur au nom de Dieu et un serviteur du peuple. Le manque d'information est contraire à la doctrine de l'Eglise et cela doit poser des problèmes de conscience aux dirigeants catholiques d'un Etat qui, s'il ne change pas de principes politiques, ne peut pas se dire catholique.

L'abbé de Montserrat médite un moment et enchaîne:

«Je me suis fortament intéressé et je m'intéresse encore actuellement aux prisonniers politiques, dont l'existence constitue un des aspects les plus pénibles du régime. Leur présence dans les prisons est en relation directe avec cette paix que l'Etat n'a pas réussi à établir. Pour le moment, ce qui me préoccupe, ce sont ces prisonniers

non croyants du pénitencier de Burgos, qui se trouvent en cellule pour avoir suivi leur conscience et refusé d'assister à la messe...»

—Montserrat est le centre le plus important de la culture catalane et le plus populaire en même temps. Comment l'abbé voit-il le monastère?

—L'histoire a fait de nous le centre spirituel et le sanctuaire national de la Catalogne. Suivant l'oeuvre de mon prédécesseur, l'abbé Marcet, j'ai cherché à ce que les moines possèdent une solide culture et surtout à ce qu'ils mettent en pratique la loi évangélique. Montserrat, qui est hors du monde, s'intéresse au monde et à son époque: nous maintenons, avant tout, un contact avec le peuple, et c'est peut-être pour cette raison que nous pensons avec une amplitude de critères.

«Nous sommes Espagnols non Castellans»

Les moines de Montserrat sont en train d'éditer en catalan une Bible critique monumentale: l'édition populaire de l'encyclique *Pacem in terris* en langue catalane a atteint, en deux mois, une vente de cent mille exemplaires! La langue catalane semble représenter un problème pour le gouvernement, qui interdit les quotidiens dans cette langue. Dom Escarre nous parle de ce «problème».

«La Catalogne est un des exemples typiques auxquels on peut appliquer l'encyclique pour ce qui se rapporte aux minorités ethniques. L'Etat doit favoriser ces minorités et leur vie culturelle: le régime entrave le développement de la culture catalane. Usant du droit de pétition reconnu par la loi, moi-même avec cent autres personnes avons écrit une lettre, il y a quelques mois, au vici-président du gouvernement, le capitaine general Muñoz Grandes, lui demandant liberté entière pour la culture catalane: jusqu'à maintenant nous n'avons pas obtenu de réponse.»

L'abbé nous signale:

«C'était là notre droit comme Catalans. Maintenant, celui qui vous parle, c'est l'homme d'Eglise, non plus le Catalan pour lequel défendre la langue n'est pas seulement un devoir mais bien une nécessité: quand la langue se perd, la religion a tendance à se perdre elle aussi! Cela est déjà arrivé en d'autres endroits...»

—On dit que les Catalans sont séparatistes?

—En grande majorité, nous ne sommes pas, nous Catalans, séparatistes. La Catalogne est une nation parmi les nationalités espagnoles. Nous avons droit, comme

toute autre minorité, à notre culture, à notre histoire, à nos coutumes, qui ont leur propre personnalité au sein de l'Espagne. Nous sommes Espagnols, non pas Castellans.

«Le concili nous place face à la réalité»

—Votre Paternité croit-elle que le concili a une influence en Espagne?

—Le concili est en train de créer un climat nouveau. On ne peut pas vivre dans le passé: il faut vivre dans le présent. Je crois beaucoup à la tradition mais pas à la routine. Le concili nous place face à la réalité. Nous, Espagnols, nous possédons beaucoup de bonnes choses et d'autres mauvaises. Il faut changer ces dernières. Le peuple espagnol s'est transformé, pourquoi pas nous? Le peuple espagnol est beaucoup plus européen qu'on ne le croit, surtout dans les régions du Nord... Bien que le régime ne fasse rien pour favoriser cet europeisme!...

Dom Escarre se préoccupe de l'avenir de l'Espagne:

«Au début, l'opposition redoutait une autre guerre civile, mais, actuellement, après tant d'années et tant d'injustice, le peuple est irrité... En principe, personne ne veut une guerre civile, mais, moi, j'en ai peur... Tout dépend des circonstances: ni la droite, ni l'Etat n'ont fait quelque chose pour qu'une autre guerre soit évitée. La législation du gouvernement est, en général, correcte, mais il ne fait appliquer la loi. Le niveau de vie s'est élevé, mais pas le niveau culturel ni le sens du respect mutuel. Le manque de justice sociale fait peur. J'ai été dernièrement en Andalousie et j'ai pu m'en rendre compte moi-même...»

L'abbé résume sa pensée par ces mots:

«L'avenir dépend de la manière dont sera résolu le problème d'aujourd'hui, qui est un problème social, un problème de démocratie et de liberté et, par conséquent, de justice.» Et il insiste: «Dans le fond, c'est un problème de christianisme: être ou non des chrétiens authentiques, tant dans le sens individuel que dans le sens collectif, c'est-à-dire politique. Collectivement, nos hommes politiques ne sont pas chrétiens!»

Et Dom Escarre conclut:

«Je ne suis qu'un moine: ma mission consiste à prêcher, la vérité et à prier Dieu pour qu'elle s'accomplisse...»

José-Antonio Novais

3.6.1.2. En català

«El règim espanyol es diu cristià, però no obeeix els principis bàsics del cristianisme», declara el pare de Montserrat a *Le Monde*

Del nostre corresposnal especial J.-A Novais

Montserrat, 13 de novembre. - Al cor de Catalunya s'alça, quasi verticalment sobre la plana, una muntanya que per les seves estranyes formes ha estat denominada Montserrat (muntanya serrada). La llegenda explica que la Mare de Déu va aparèixer en un dels seus cims, i la muntanya santa s'ha convertit des d'aleshores en un lloc elevat al qual acudeixen cada any un milió de pelegrins i en la llar espiritual de gairebé tots els catalans.

La devoció mariana està simbolitzada per una estàtua romànica, hieràtica i amable, de rostre sobri: la Mare de Déu de Montserrat —la Mare de Déu Negra— que els fidels catalans, de qui és la patrona, anomenen col·loquialment la «moreneta». Vetllant la imatge i surant per sobre dels núvols, al vessant de la muntanya, apareix un monestir benedictí, un lloc de reunió de gent de les més diverses tendències, un centre d'irradiació cultural que ultrapassa els límits de Catalunya i fins i tot les fronteres d'Espanya.

No hi ha justícia sense llibertat

L'ànima d'aquesta comunitat benedictina avui és el reverend pare abat Dom Aureli M. Escarre: vint anys al servei dels monjos, la reconstrucció d'una comunitat mutilada per la guerra civil (vint-i-sis monjos van ser assassinats a la zona republicana), una intensa vida espiritual i una greu malaltia no han aconseguit apagar la flama als ulls d'aquest abat de cinquanta-quatre anys, la veu apassionada del qual mp`pt dissimular la seva dolçor.

Dom Escarre ha estat la primera autoritat de la jerarquia espanyola, potser l'única, que s'ha aixecat per denunciar la contradicció existent, segons ell, entre la veritat evangèlica i el règim espanyol: «On no hi ha llibertat autèntica, no hi ha justícia; i això és el que està passant a Espanya», ha dit en una de les seves recents homilies...

Ens rep paternalment, amb tot l'amor que els fills de Sant Benet tenen per a l'hoste, que als seus ulls simbolitza Jesucrist pelegrí.

—Què en penseu, pare, del moment actual a Espanya?

—Espanya, i aquest és el gran problema, encara està dividida en dos bàndols. No portem vint-i-cinc anys de pau, sinó vint-i-cinc anys de victòria. Els vencedors, inclosa l'Església, que es va veure obligada a lluitar al costat seu, no han fet res per posar fi a aquesta divisió entre vencedors i vençuts: això representa un dels fracassos més lamentables d'un règim que es diu cristià, però l'Estat del qual no obeeix els principis bàsics del cristianisme.

»La majoria dels seus dirigents, continua l'abat, són honestos i són catòlics de bona fe, però no veuen clar què implica ser cristià en relació amb els principis polítics. No han meditat l'encíclica *Pacem in terris*, que és l'expressió evangèlica i tradicional del nostre temps; davant d'això, la primera subversió que hi ha a Espanya és la del govern.

El poble ha de poder escollir el seu govern

—Per quines raons, pare, l'Estat espanyol no és cristià?

—El poble ha de triar el seu govern i ha de poder-lo canviar, si vol: això és la llibertat. Necessita llibertat de premsa, sinceritat en la informació. Què va passar, per exemple, amb la «carta dels intel·lectuals»? Per què es van dur a terme els atacs a la premsa? Aquestes instruccions judicials...? El govern no té dret a abusar del seu poder: ha de ser un administrador en nom de Déu i un servidor del poble. La manca d'informació és contrària a la doctrina de l'Església i això ha de plantejar problemes de consciència als dirigents catòlics d'un Estat que, si no canvia els seus principis polítics, no pot dir-se catòlic.

L'abat de Montserrat medita un moment i continua:

«Els presos polítics m'han interessat i encara m'interessen molt, la seva existència constitueix un dels aspectes més dolorosos del règim. La seva presència a les presons està directament relacionada amb aquesta pau que l'Estat no ha aconseguit establir. De moment, el que em preocupa són els presos no creients del centre penitenciari de Burgos, que es troben en comunicats per haver seguit la seva consciència i negar-se a assistir a missa...»

—Montserrat és el centre més important de la cultura catalana i el més popular al mateix temps. Com veu l'abat el monestir?

—La història ens ha fet el centre espiritual i el santuari nacional de Catalunya. Seguint la tasca del meu predecessor, l'abat Marcet, he procurat que els monjos

tinguessin una cultura sòlida i, sobretot, que possessin en pràctica la llei evangèlica. Montserrat, que és fora del món, està interessada pel dret evangèlic. A Montserrat, que és fora del món, li interessa el món i els seus temps: mantenim, sobretot, el contacte amb la gent, i potser per això pensem amb criteris més oberts.

«Som espanyols, no castellans»

Els monjos de Montserrat estan en procés d'editar en català una Bíblia crítica monumental: l'edició popular de l'encíclica *Pacem in terris* en català ha arribat, en dos mesos, a una venda de cent mil exemplars! La llengua catalana sembla que sigui un problema per al govern, que prohibeix els diaris en aquesta llengua. Dom Escarré ens parla d'aquest «problema».

«Catalunya és un dels exemples típics als quals es pot aplicar l'encíclica pel que fa a les minories ètniques. L'Estat ha d'afavorir aquestes minories i la seva vida cultural: el règim dificulta el desenvolupament de la cultura catalana. Utilitzant el dret de petició reconegut per la llei, jo mateix, juntament amb un centenar de persones més, vaig escriure una carta, fa uns mesos, al vicepresident del govern, el capità general Muñoz Grandes, per demanar-li la llibertat total per a la cultura catalana: fins ara no hem rebut resposta.»

L'abat ens diu:

«Aquest era el nostre dret com a catalans. Ara, qui us parla és l'home d'Església, ja no el català per a qui defensar la llengua no és només un deure sinó una necessitat: quan la llengua es perd, la religió acostuma a perdre's també! Això ja ha passat en altres llocs...»

—Es diu que els catalans són separatistes?

—La gran majoria dels catalans no som separatistes. Catalunya és una nació entre les altres nacionalitats espanyoles. Tenim dret, com qualsevol altra minoria, a la nostra cultura, a la nostra història, als nostres costums, que tenen una personalitat pròpia dins d'Espanya. Som espanyols, no castellans.

«El Concili ens posa cara a cara amb la realitat»

—Pare, creieu que el Concili té influència a Espanya?

—El Concili està creant un nou clima. No podem viure en el passat: hem de viure en el present. Crec molt en la tradició, però no en la rutina. El Concili ens posa

cara a cara amb la realitat. Nosaltres, els espanyols, tenim moltes coses bones i algunes coses dolentes. Cal canviar aquestes últimes. El poble espanyol s'ha transformat, però què no nosaltres? El poble espanyol és molt més europeu del que ens pensem, sobretot a les regions del nord... Encara que el règim no faci res per fomentar aquest europeisme!...

Dom Escarré està preocupat pel futur d'Espanya:

«Al principi, l'oposició temia una altra guerra civil, però ara, després de tants anys i tantes injustícies, la gent està irritada... De bones a primeres, ningú vol una guerra civil, però jo en tinc por... Tot depèn de les circumstàncies: ni la dreta ni l'Estat han fet res per evitar una altra guerra. La legislació del govern és, en general, correcta, però no fa complir la llei. El nivell de vida ha augmentat, però no el nivell cultural ni el sentit de respecte mutu. La manca de justícia social fa por. Fa poc vaig estar a Andalusia i jo mateix ho vaig poder veure...»

L'abat resumeix el seu pensament amb aquestes paraules:

«El futur depèn de com es resoldrà el problema d'avui, que és un problema social, un problema de democràcia i llibertat i, per tant, de justícia.» I insisteix: «Bàsicament, és un problema del cristianisme: ser o no ser autèntics cristians, tant en el sentit individual com en el col·lectiu; és a dir, el polític. Col·lectivament, els nostres polítics no són cristians!»

I Dom Escarre conclou:

«Només soc monjo: la meua missió consisteix a predicar la veritat i pregar Déu a perquè es compleixi...»

José-Antonio Novais

3.6.2. «Aplec Paret-Delgada» per A. Avellaner (1964)⁵⁰¹

Hace ya bastantes años que se vienen celebrando los «Aplecs», en el Santuario de Nuestra Señora de Paret-Delgada en La Selva del Camp. La cosa que nació con «ballades de sardanes» y exhibición de «esbarts» se ha convertido, al transcurrir los años, en manifestacions artístico-literarias, con diverses aficiones que, por un día, se sienten unides por el grito de la tenora. Quisiéramos que esta comprensión, esta fe que se siente en la jornada de Paret-Delgada perdurara, y quizás perdura para pocos o muchos.

Forzosamente para hacer una pequeña historia de los «Aplecs» tendremos que señalar dos épocas: del 59 para atrás y este año en adelante. Empecemos por el más viejo que fue en el año 1948, tan humilde, tan poca cosa como se quiera, però gracias al cual siguieron los otros. Actuaron la cobla la Selvenca, el «Esbart Tarragoní» (ambos desaparecidos) y el «Esbart Montserrat» del Centro de Lectura de Reus. Pocos de los allí presentes podían imaginar que con el tiempo, esta fiesta tendría el empuje actual. En estos primeros Aplecs, pronot en lugar de una cobla , se pusieron dos, y desfilaron también múltiples de «esbarts» y «co[l]les sardanistes». Las cobles fueron normalment La Selvenca, Reus o Tarragona y los «esbarts», el «Tarragoní», los reusenses «Bravium» y «Sant Joan», y «Germanor» de La Selva. También acutaron «Els falcons de Llorens del Penedés» y no enumeramos las «colles sardanistes» por la larga que sería la lista. Se celebraban concursos de aspecto Deportivo, como saltos de altura, fuerzas por equipos, etc. La fiesta empezaba a las 10 de la mañana con unes sardanes, después la Santa Misa[,] sardanes, juegos y danzas hasta que el día tocava su fin.

El año 1959 los jóvenes de La Selva organizaron Caramellas, destinando todos los ingresos al Aplec. Este año se contrataron los servicios de las coblas Barcelona, Melodía, Tarragona, Reus y La Selvenca.

Se celebró por primera vez la Santa Misa en la explanada, colocando el altar en el mismo tablado de las coblas, y ofició el M. I. Dr. Vives Vicario General de la Archidiócesis, y dialogada por el entonces director de la Casa de Ejercicios Cardenal Arce, Reverendo José Pascual. También fue este el primer año de parada-venta de libros y también aparece por primera vez el librito del Aplec.

⁵⁰¹ La reproducció correspon a l'article d'Avellaner (1964: 14). S'hi inclou per la dificultat de localitzar el document. Cal agrair a Isabel Martínez l'ajuda per a la referència bibliogràfica.

Por la noche en el «Casal Selvatà», el «Esbart Sant Jordi» de Barcelona interpretó danzas catalanas con montaje coreográfico moderno, y la cobla Barcelona dio un concierto de música para cobla.

Se había dado un paso firme, y al año siguiente con un aplec parecido, en el festival de la tarde (celebrado por la tarde para mejor asistencia de forasteros) además del «Esbart Sant Jordi» i la Cobla Barcelona, actuó el «Orfeo Reusense».

En el año 1961 con el «I Concurs Literari» de La Selva del Camp, enmarcado dentro del Aplec, éste da su paso definitivo cruzando el umbral de los aplecs tradicionales, para introducirlo en un nuevo estilo, a la vez que convertirlo, en único por la diferencia de matices que lleva consigo. Este año también fue el primero del Concurso Fotográfico.

El año 1962 se introduce dentro del Concurso Literario, el primer premio de la Canción, y este mismo año después de la actuación en el festival del «Orfeo Reusenc», Josep Maria Espinàs nos demuestra lo que es y el camino que toma la «Nova Cançó». A Paret-Delgada dentro del Aplec también hay novedades: la «Colla Vella dels Xiquets de Valls», ha levantado dentro mismo de las anillas de sardanas sus «Castells», «com una rosa que va cel amunt, lligada amb la terra i lligant-se amb el cel». La Virgen ha salido a presidir la «sardana de germanor». Y en los claustros de la Casa de Ejercicios, la Exposición de dibujo actual en la que concurren Esther Boix, Gracia Llorca, Maria Girona, J. Grau Garriga, J. Guinovart[,] Rafols Casamada i J. M. Subirachs. Luego esta exposición será trasladada a Montblanch y a Reus. Anotamos que el transcurso de los aplecs desde 1959 han actuado las coblas: Barcelona, Melodia, La Principal de Bages, La Principal de la Bisbal, La Principal de Gracia, Reus, Sabadell, La Selvenca y Tarragona.

Llegamos al aplec del año 1963 y con él, al triunfo del que fue anunciado «I Concurs de la Cançó Catalana» y que en realidad era el segundo, pero que se anunció de esta forma, seguramente porque este año no era un premio del Concurso Literario, sino aparte, y además porque este año se interpretarían las canciones finalistas. Los cantantes participantes fueron: Raimon, Salvador Escamilla, Magda, Francesc Pi de la Serra, Miquel Porter, Elies (estos tres componentes de los «Setze Jutges») y Els Quatre Gats, corriendo la parte orquestal a cargo de la orquesta Barcelona.

La Santa Misa fue oficiada por el Abat Mitrado del Real Monasterio de Santa María de Poblet y dialogada por el Reverendo Martí i Aixelà.

Con novedad, este mismo año la parada de libros incluye discos.

Este año el Aplec está anunciado para el 14 de junio y la novedad simpática e impresionante, es la inauguración de un monumento-fuente dedicado al Santa Padre Joan XXIII.

La Selva del Camp, pueblo del «Baix Camp», y con él esta comarca toda, tendrá el honor de levantar primero que nadie en España, un monumento al Santo Padre de la verdad. En el próximo número informaremos de este extraordinario acontecimiento.

3.6.3. L'aplec i la festa⁵⁰²

Com cada any, a Santa Maria de Paret-Delgada hi haurà la Celebració Eucarística, a les 12 del migdia. Matí i tarda hi haurà sardanes, fira de llibres i discos i diversos serveis.

Un dinar de germanor tindrà lloc, com els anys anteriors, a la Casa Diocesana d'Exercicis de La Selva. Cal adquirir els tiquets amb anticipació per mitjà del Grup Germanor, Casal Selvatà, a La Selva del Camp, o bé a «Adesel», Passeig d'Isabel II, 2, Distribuïdora IFAC S. A., Bailèn, 18, «Porter Llibres», Portal de l'Àngel, 9, Públic, Consell de Cent, 291, entitats delegades per la Parròquia.

A les set del vespre tindrà lloc a La Selva, la festa literària i musical (que se celebrarà al Casal Selvatà o a l'aire lliure), destinada a l'estímul de la nostra cultura com a mitjà escollit de comunicació social.

Hi haurà els parlaments presidencials, la lectura de la Memòria i del veredict de tots dos concursos, presentació de treballs o obres premiades, adjudicació per votació dels premis musicals i clausura de l'acte a les onze de la nit.

Parròquia de La Selva del Camp

⁵⁰² Document extret del fons personal d'Isidre Fonts.

3.6.4. Informe «Al Servicio de Información de Tarragona»⁵⁰³

Reus, 15 de junio de 1.964

Al Servicio de Información de Tarragona

De T 2.-

ASUNTO: SOBRE EL APLEC DE PARET DELGADA DEL DIA
14 DE JUNIO DE 1.964, en SELVA DEL CAMPO
(TARRAGONA).-

A las 8.15 horas del día 14 de junio actual, empezaron a llegar a la ermita de «Paret Delgada» los romeros que venían a fin de celebrar el «aplec» anunciado este año, como homenaje al Papa Juan XXIII Pontífice de la Paz, como califican especialmente entre todos los sectores catalano-regionalistas y separatistas.

El campo que rodea a la ermita mencionada, se encontraba cercado teniéndose que sacar, para su acceso, la entrada correspondiente. Detrás de la ermita, durante toda la noche, se hallaron formando guardia la Agrupación Diocesana de Escultismo, conocida vulgarmente por «minyons de muntanya», los que hicieron un «foc de camp», cuyos vestigios aun quedaban patentes a la hora de abrirse el recinto. También acamparon en sitios próximos, la Sección Femenina de la Agrupación mentada, denominada «dainas», calculándose, entre todos ellos, que habría un centenar.

Los romeros que llegaron sin cesar, procedían de diversos puntos de Cataluña: Vich, Montblanch, Barcelona, Tarragona, Reus, etc. pudiéndose contar unos 37 autocares, dos centenares de motocicletas y múltiples vehículos de turismo.

Todo el recinto se hallaba salpicado de letreros, tipo pancarta, de un metro cuadrado aproximadamente, en los que se podía leer:

«La justa libertad de los pueblos nunca puede ser sofocada con sangre» (Pío XII)

«Dios nos ha dado el don de la lengua para que honremos y la conservemos»
(Aurelio Mª Escarré, Abad de Montserrat)

«No hay mejor manera de fortalecer la libertad que robusteciendo el sentido de la responsabilidad» (D. Carlos Cardó)

«Toda persona tiene derecho a la libertad de reunión y asociación pacífica»
(Derechos del Hombre, O.N.U.)

⁵⁰³ Arxiu Històric de Reus.

«Nadie puede ser arrestado, detenido ni exilado arbitrariamente» (Juan XXIII)

«Todo el mundo tiene derecho a la libertad de su persona» (Derechos del Hombre, O.N.U.)

«Ninguno está obligado a pertenecer a una determinada asociación» (Derechos del Hombre, O.N.U.)

«La Iglesia es una potencia de Paz» (Pío XII)

«Sepamos asentar el diálogo de las lenguas que son parte esencial del tesoro natural de la Patria» (Fraga Iribarne) Este cartel se hallaba escrito en castellano.

«La justicia supone la exclusión de toda clase de opresiones y atropellamientos sociales; el respeto a las minorías étnicas y el equilibrio entre los valores humanos y los valores étnicos» (Juan XXIII).

«La vida económica, social y humana, no se pueden concebir sin libertad» (Pío XII)

«Dad a Dios lo que es de Dios y al César lo que es del César» (Santos Evangelios)

«Una oración en lengua extraña, siempre es vacía» (Torras y Bages).

A las 11,45 hizo su entrada su Eminencia Rvdsima. Cardenal Arzobispo de Tarragona, D. Benjamín de Arriba y Castro, quien fue cumplimentado por el Alcalde de Selva del Campo, Capitán de la Guardia Civil de Valls, párroco, etc.

El purpurado preguntó que como se desarrollaba la «cosa», siendo informado de que sin novedad hasta el momento.

Con anterioridad a la llegada de la citada Autoridad eclesiástica, los micrófonos y altavoces instalados al efecto en todo el recinto, intercalaban publicidad con textos tomados de las Encíclicas de los últimos Pontífices, especialmente de Juan XXIII, referente a la Encíclica «Pacem in Terris». Asimismo se leyó un telegrama del Abad Mitrado de Santa María de Montserrat, en el que se adhería al acto y hacía votos por la magnificencia del mismo, y a continuación un escrito enviado al efecto por aquel, que traducido del catalán dice:

«Estimado en Jesucristo: Agradecido a vuestra invitación querría felicitaros por vuestro ya tradicional “aplec”. Esta vez querría hacerlo de una manera especial, porque traspasando las fronteras de nuestra tierra, convertís vuestros sentimientos y vuestro esfuerzo en homenaje a Juan XXIII.- En piedra que significa estabilidad y firmeza dedicaís un monumento al Papa Juan, el cual supo infundir una nueva vitalidad a la

Iglesia.- Su bondad personal, inspirada en su doctrina tan humana y tan divina, consiguió crear un clima de hermandad y de paz entre los diversos países del mundo. Juan XXIII quería a los hombres; ponderaba sus valores y sus cualidades. Como creía en los hombres, defendía la libertad de todos y predicaba la comprensión y el respeto de unos a los otros. En su última Encíclica, que como un testamento, concluyó su vida, señalaba la dignidad y los derechos de cada persona, de cada grupo étnico, de cada pueblo. Exhortaba a comentar las características y los valores particulares de las nacionalidades. Lleno de realismo y comprensión admiraba la diversidad de cualidades que Dios ha esparcido por el mundo, la belleza de cada país con la riqueza de su historia, de su arte, de su cultura y de su LENGUA. Lo veía todo en visión superior de la Providencia de Dios, que ha creado y ordenado toda la variedad de las cosas, no a un uniformismo monótono, sino con una diversidad de maneras de ser, que si al hombre no le estorban, colaboran todas en un conjunto armónico maravilloso. El espíritu que ha hecho nacer y que continúa el “aplec” de la Selva del Campo, con sus Concursos, encuentra en el Papa Juan XXIII una firmeza y una seguridad para seguir adelante al servicio de nuestro pueblo y de la Iglesia. Me uno a vuestra fiesta con mi reconocimiento y simpatía y os saludo cordialmente a todos en el nombre del Señor.»

Fragmentos de este escrito del Abad de Montserrat, también se fueron reptiendo durante el transcurso de la mañana. Otros trozos de un fragmento, escrito por Miguel Porter Moix, que a continuación se transcriben, fueron asimismo, divulgados por los altavoces:

«Uno de los motivos más evidentes del impacto que Juan XXIII ha causado últimamente, hasta el punto de representar un cambio general en la estrategia de la Iglesia delante del mundo, y de la que el mundo hace referencia a la Iglesia, ha venido dado por el hecho de un cambio táctico en el lenguaje a hablar a los Hombres de su tiempo.- Así, en vez de una política de negación, de recortes a la libertad, Juan XXIII emplea un lenguaje de afirmaciones, de lecciones liberadoras y de confianza. Las palabras sencillas, digo, con palabras sencillas nos dijo que no todo está perdido, sino que queda mucho a ganar».

Los carteles de bienvenida se hallaban: El primero instalado a unos tres Kms. antes de llegar, cruzando la carretera en toda su amplitud, colgado de dos mástiles que decía:

«Homenaje a Juan XXIII – Paret Delgada 1.964»

A la entrada del recinto había otro, en el que se leía: «Deu vos guard»; y asimismo, encima de este otro, con el texto siguiente:

«Siervos de Dios prestos a morir
nada nos detiene ni nos espanta
hemos visto la Patria resurgir;
será invicta, será santa».

A las 12 del mediodía estaba anunciada la Misa General de Comuni3n, si bien está se retrasó un poco, porque el Sr. Cardenal estuvo durante unos minutos conversando con los organizadores del acto, integrantes todos ellos del «Casal Selvatá» quienes se habían desplazado días atrás a Tarragona para invitarle a la asistencia de este acto. Asimismo presenció durante unos minutos el baile de las Sardanas, que interpretaron diversas «coblas» durante toda la mañana y parte de la tarde.

Sobre las 12,15 dió comienzo la Santa Misa, la que fué dialogada, con intervenci3n de los fieles y una vez pasado el Evangelio, el oficiante, Dr. de Arriba y Castro, comenzó la Homilía, en la que expuso el amor que todo hijo debe sentir hacia su madre y que en este hecho concreto y por el que nos hallábam3s allí presentes, nuestra madre era la Virgen.

Cuando inició el parlamento el oficiante, de los mil congregados, aproximadamente, que se hallaban oyendo la misa de campaña, unos doscientos, entre hombres y mujeres, algunos de los cuales vestían el uniforme de «minyones» y «dainas», se apartaron del lugar, comentando entre ellos, que lo hacían porque el Arzobispo hablaba en castellano.

Siguió la citada Autoridad Eclesiástica con la Homilía, aunque a todas luces se percató del abandono de los fieles, ya que algunos se encontraban muy próximos al altar, y cuando llevaba unos siete minutos hablando, un desconocido, aprovechando la gran multitud que allí estaba concentrada y los treinta metros, aproximadamente, que tenía la conexi3n microfónica (desde el amplificador al micrófono), con una tijera cortó el cable, en cuyo instante dejaron de funcionar los amplificadores, con la risa de alguno de los asistentes. Los encargados de los equipos de amplificaci3n «Publicidad Imperial» de Reus, buscaron rápidamente la avería y la subsanaron, si bien la Homilía quedó sin ser retransmitida por el equipo amplificador durante unos ocho minutos, es decir, un tercio de la misma.

Rápidamente, el Capitán de la Guardia Civil y los números a sus órdenes, comenzaron la realización de pesquisas a fin de ver los hechos y tratar de descubrir y detener al autor de los mismos, del que únicamente se sabe es un hombre de unos 35 años, de pelo corto, ya que unos pequeños le vieron apoyarse en el árbol en que apareció el corte, cuando este se produjo, y que seguidamente, se dio a la fuga.

Después de la Santa Misa, el Sr. Cardenal se dirigió a una de las partes laterales de la explanada, en la que se ha levantado un monumento a Juan XXIII, consistente en dos ruedas de molino, una en sentido horizontal y otra vertical, y en esta última, el centro atravesado por una tubería, de la que mana agua constantemente, como si fuese una fuente, y procedió a la bendición del mismo. El sentido espiritual de este monumento, consiste en que las citadas piedras pertenecían a la Cooperativa de Olivareros de la Comarca y significan el trabajo de cada día, y la fuente que surge del centro, quiere representar el agua clara de la verdad de la Iglesia que mana constantemente. En estas piedras hay una inscripción en catalán, que dice:

«La paz sobre todo, está fomentada sobre la verdad, el amor y la libertad»

Es de significar que todos los parlamentos que se han hecho a través de los micrófonos, durante la mañana del día de hoy, e incluso aquellos pronunciados por el Sacerdote-lector, que dirigía la misa, han sido en lengua catalana, y únicamente habló castellano el Cardenal, Dr. de Arriba y Castro.

La propaganda realizada para este «aplec» ha corrido a cargo de la casa «Tri-Naranjus» de Barcelona, la cual, todo su elemento directivo, según informaciones recogidas entre conversaciones que se han podido captar, son elementos catalanistas, de marcada tendencia separatista, de ahí que incluso los coches fuesen pintados de una forma muy similar a la bandera catalana. En el recinto de la feria, existían diversos puestos de bebidas de esta casa, así como otro de cintas catalanas, que se acompaña un ejemplar, y libros. Estos también se hallaban impresos en lengua vernácula.

Los asistentes, en un número de unos 4.000 aproximadamente, eran en su totalidad catalanes, de marcado acento regionalista, y prueba de ello lo daba la ansiedad con que compraban las banderas catalanas, tanto de lazo, como para coches, que se vendían como recuerdo del «aplec».

Sobre las 14 horas, los asistentes a esta fiesta campestre se dispersaron por todos los alrededores, para comer bajo los árboles. El Sr. Arzobispo, comió en compañía del cura párroco, marchándose a continuación a Tarragona. Se significa que cuando el Sr.

Cardenal Arzobispo, una vez terminada la Santa Misa, y bendición del monumento, se disponía a bendecir a los fieles a la puerta de la capilla, fué anunciado por los altavoces, la llegada del cantante Raimon, que fue acogido con gran griterío y aplauso, lo que deslució el momento de la bendición mentada.

A las 10,30 horas dió comienzo el III Concurso de la Canción Catalana, en un local habilitado al efecto, en los patios de recreo de las escuelas municipales de Selva del Campo, y en el cual intervinieron los intérpretes siguientes:

Raimon.- Pi de la Serra.- Guillermina Motta.- Mría del Pilar.- Joan.- Salvador Escamilla.- Germanes Herrera.- Dúo Felen.- Neus.- Miquel.- Antoni.- Magda.- Esther.- Francesc Nel·lo.- Feliu Formosa.- P. Ladislau.- M. Porter.- Jordi Barre.- según cartel que se adjunta.

A este acto asistieron unas 2.500 personas, interviniendo los cantantes mencionados e interpretaron diez canciones que fueron muy aplaudidas por el publico juvenil que predominaba en el local, siendo aquel a su vez IV Concurso Literario. Las presentaciones y diálogos, fueron todos en catalán, terminando a las 23 horas, sin novedad.

Todos estos actos han sido organizados, como queda dicho, por el «Casal Selvatá», cuyos dirigentes han sido el cura párroco D. Juan Salvat, e Isidoro Fonts Masdeu, de profesión pastelero, y vecino de La Selva del Campo.

3.7. Més enllà dels aplecs

3.7.1. Bases del concurs literari i de la cançó (1965)⁵⁰⁴

Vè CONCURS LITERARI I IIIer CONCURS DE LA CANÇÓ DE LA SELVA DEL CAMP

Parròquia de Sant Andreu de la Selva del Camp

Al servei de l'espiritualitat del nostre poble – VIIIè centenari de la repoblació de la Selva del Camp

BASES DEL CONCURS LITERARI

1.- Seran concedits els premis següents:

- a) Premi LA SELVA, dotat amb 7.000 ptes. i destinat a un poema o recull de poemes de tema lliure, i inèdit.
- b) Premi BAIX CAMP, dotat amb 7.000 pessetes i destinat a una narració breu, a un recull de contes, o bé a proeses narratives de caràcter literari, tot inèdit o bé no publicat formant volum.
- c) Premi ENTRE TOTS HO FAREM TOT, dotat amb 5.000 pessetes per Edicions d'Aportació Catalana, i destinat a un estudi o assaig d'extensió mitjana, inèdit, sobre algun aspecte fonamental (social, econòmic, etc.) dels Països Catalans i llur aportació col·lectiva a una estructuració d'Europa basada en el respecte envers les característiques de cada país.
- d) Premis LLIBRES ANXANETA i CAVALL FORT, dotats amb un valor 1.500 pessetes cada un i diversos accèssits en llibres o publicacions catalanes adients, i destinat a treballs literaris escolars, els autors dels quals siguin d'una edat compresa entre 16 i 17 anys;⁵⁰⁵ un per a nascuts i residents al Baix Camp o a les comarques adjacents i l'altre per als nascuts i residents a qualsevol altra comarca de les terres catalanes. Aquests treballs s'hauran de presentar manuscrits i signats per l'autor, el qual farà constar les dades d'identificació següents: adreça, data i lloc de naixença i escola a la qual assisteix.

2.- Condicions:

⁵⁰⁴ Original del fons personal d'Isidre Fonts.

⁵⁰⁵ En l'original consultat els números no es veuen bé.

- a) Les obres que aspiraran a aquests premis hauran d'ésser presentades per triplicat, escrites a màquina, sense signar, amb un lema i acompanyades d'un sobre tancat, a fora del qual ha de figurar el mateix tema i el premi a què aspiren, i a dins el nom i l'adreça de l'autor. (Llevat dels premis de l'apartat «d», que es regeixen per les condicions que hi són esmentades.) El termini per a l'admissió d'originals s'acabarà el dia 2 de maig. Tots els treballs han d'ésser enviats al Sr. Secretari del Concurs Literari de la Selva del Camp, Grup Germanor del Casal Selvatà, La Selva del Camp.
- b) Farà l'ajudicació un jurat format per Joan Triadú, Josep A. Baixeras, Joan Colomines, Xavier Amorós i Josep Pedreira. Actuarà de secretari, sense vot, Camil Ferrater, delegat del Grup Germanor. El jurat podrà ésser assessorat, a més, pels senyors Joan Ballester i Josep Tremoleda per a l'adjudicació dels premis dels apartats «c» i «d», respectivament.
- c) L'acte d'ajudicació tindrà lloc diumenge, 13 de juny, a les set del vespre al Casal Selvatà.
- d) Els originals de les obres no premiades podran ésser recollits al mateix Casal Selvatà, des del dia de l'ajudicació dels premis fins al 30 de juny. Un exemplar dels treballs premiats serà dipositat a l'arxiu parroquial.

BASES DEL CONCURS DE LA CANÇÓ

1.- Seran concedits els premis següents:

- a) Premi LA SELVA, dotat amb 10.000 pessetes, destinat a una cançó ballable interpretada amb acompanyament orquestral.
- b) Premi BAIX CAMP, dotat amb 10.000 pessetes, destinat a una composició cantada amb acompanyament de guitarra.

2.- Condicions:

- a) Les obres s'hauran de presentar per duplicat, sense signar, amb un lema, i acompanyades d'un sobre tancat, a fora del qual ha de figurar el mateix lema i el premi a què aspiren, i a dins el nom i l'adreça de l'autor. El termini per a l'admissió d'originals s'acabarà el dia 2 de maig. Tots els treballs han d'ésser enviats al Sr. Secretari del Concurs de la Cançó de la Selva del Camp, Grup Germanor del Casal Selvatà, La Selva del Camp.
- b) Farà la selecció de les millors cançons, fins a un ombre de quatre per a cada premi, un jurat format per Joan Oliver, President; Josep M. Espinàs, Oriol Martorell, Juli Sandaran i Josep Gil. Actuarà de Secretari, sense vot, Joan Vilalta, delegat del Grup Germanor.

c) L'acte de adjudicació dels premis tindrà lloc el diumenge 13 de juny, a les set del vespre. Els premis seran atorgats pel públic assistent a l'acte mitjançant una votació que tindrà lloc després de la interpretació de les obres seleccionades pel jurat.

d) Només podran ésser preses en consideració les obres rigorosament inèdites.

e) Cada obra, a més del text, s'ha de presentar amb la corresponent partitura per a cant i, segons el premi a què aspiri, per a piano o per a guitarra. El text s'ha de presentar escrit a màquina, i convé que sigui correcte gramaticalment i d'acord amb el caràcter de la festa, és a dir, «al servei de l'espiritualitat del nostre poble».

f) Els originals de les obres no premiades podran ésser recollits al Casal Selvatà, des del dia de l'ajudicació dels premis fins al 30 de juny. Un exemplar dels treballs premiats serà dipositat a l'arxiu parroquial. L'atribució dels premis no afecta la propietat de les obres premiades, de les quals resten propietaris llurs autors.

La Selva del Camp, gener de 1965.

Aquest «Vè Concurs Literari» i «IIIer Concurs de la Cançó», de la Festa i Aplec de Santa Maria de Paret-Delgada, ha estat patrocinat pel Magnífic Ajuntament de La Selva del Camp, i per les entitats següents: Agrupació de Selvatans Residents Fora Vila (Adesel), Cooperativa Agrícola, Ateneu «El Lauro», Germandat de Pagesos, Junta Administrativa de Paret-Delgada i Casal Selvatà. Organització general: Grup Germanor.

3.8. Adesel: de la Selva del Camp al món

Adesel és la circular de l'Agrupació de Selvatans Residents Fora Vila (precisament abreujat com a Adesel) que es va publicar entre el març del 1953 i el maig del 1965 amb un total de 73 números, per la qual cosa esdevé la publicació selvatana de més llarga durada al llarg de la història, com a mínim mentre es va publicar.

3.8.1. L'entitat

L'Agrupació —que es destina, sobretot, i com ja ho indica el nom, als selvatans que no viuen al municipi perquè n'estiguin al corrent— s'estava constituint legalment quan comencen la publicació, la qual, diuen: «Deseamos que [...] sea portadora periódicamente de nuestros anhelos, de nuestras realidades, de algunas noticias de nuestra idolatrada villa.» (número 1, març de 1953, p. 1). La junta provisional de l'Agrupació —que serà la que acabarà funcionant de manera permanent— la formen: Ramon Blasi Rabassa (president), Agustí Poblet Puig (secretari), Andreu Aguilà Mestre (tresorer), Josep Platard Ollé, Marià Masvidal Bo, Francesc Pujol Roig i Eufemià Fort Cogul (vocals). Al número 33 (setembre de 1958, p. 3) se'ns indica que Julio Bonet Ninot s'inclou a aquesta junta per l'estreta vinculació amb l'entitat i el seu reconegut interès per la Selva i tot allò que s'hi refereix, malgrat no haver-hi nascut.

El primer contacte que mantenen directament amb la Selva, com a associació, és el dia del lliurament del I Concurs fotogràfic sobre temes de la Selva que convoquen. El lliurament es realitza el novembre del 1953. Així comencen una festa anual que se celebrarà en una data propera a la festa major de la Selva. Com que a la circular n'inclourà una crònica, això causarà que, normalment, els números de desembre siguin significativament més llargs.

L'entrega del II Concurs fotogràfic es va dur a terme el 28 de novembre del 1954. La tercera jornada, també amb entrega dels premis del Concurs fotogràfic, es va dur a terme el 27 de novembre del 1955. El 1956 la jornada es va celebrar el 25 de novembre, en aquest cas ja no hi ha un concurs fotogràfic sinó una exposició de fruits del camp i comencen els homenatges que a partir d'ara es retrans en aquestes trobades anuals. En aquest cas l'homenatjat és el coronel Joan de la Creu Baget, un selvatà que va ser un guerriller triomfador de la segona batalla del Bruc.

El 24 de novembre del 1957 és la següent trobada, en aquest cas es ret homenatge als músics selvatans. El 1958 la festa es realitza el 7 de desembre i l'homenatge es ret al selvatà pare Pau Agudé Gatell, superior provincial dels missioners claretians. El 1959 la festa és el 6 de desembre i s'homenatja sor Melitona Plazaola, que va ser filla de la caritat de Sant Vicent de Paül, resident al col·legi de la Selva, a qui nomenen filla adoptiva de la Selva. El 1960 la jornada es du a terme el 4 de desembre amb l'homenatge al Dr. Josep Batlle i Jover, que va ser una figura rellevant a Catalunya durant la invasió napoleònica, vocal de la Junta Superior de Defensa del Principat de Catalunya i diputat a les Corts de Cadis, i se'n va col·locar un retrat al Saló de Sessions de l'Ajuntament. El 1961 els actes es van realitzar el 26 de novembre, que és quan es presenta *Selvatànies* de R. Blasi i Rabassa i, d'aquesta manera, se li ret homenatge, i a més s'entrega a l'Ajuntament un retrat a l'oli del coronel Baget perquè figuri a la galeria de selvatans il·lustres. En aquest cas, aquesta jornada l'organitzen conjuntament amb Germanor, de qui parlarem més endavant.

El 1962 la jornada se celebra el 9 de desembre i la dediquen a fra Jaume Pallarès, abat del monestir de Poblet al segle XVII.⁵⁰⁶ Aquesta serà l'última jornada anual de contacte amb els selvatans.⁵⁰⁷ El 2 de juny del 1963 convoquen una assemblea general de socis a la Selva amb la voluntat d'intentar fer una festa grossa amb motiu dels vuit-cents anys de la carta de repoblació de la Selva que el 1165 l'arquebisbe de Tarragona promulgava, tot i que es cancel·la perquè una «cautelosa discreción lo ha aconsejado» (número 66, juny de 1963, p. 2). La idea, però, es reprèn, tal com s'indica en l'últim número de la circular (número 73, maig de 1965, p. 1 i 2) perquè l'alcalde els convoca a una reunió per parlar-ne.

La voluntat de l'associació és la de fer selvatanisme. És amb aquesta intenció que, a part de la circular, redacten diferents pregons de setmana santa, escriuen i editen uns goigs en alabança del patró de la Selva (sant Andreu) —en commemoració del III Centenari del Vot de la Vila— i que, el 1953, escriuen i publiquen l'exitós itinerari poètic de Paretdelgada, així com el 1955 restauren i editen els tradicionals goigs a la seva Mare de Déu de Paretdelgada.

⁵⁰⁶ Per assistir a aquesta festa s'organitza un autocar des de Barcelona, que surt a les 7 del matí de la plaça de la Universitat. Preu: 100 ptes.

⁵⁰⁷ Com a mínim és l'última a la qual es fa referència en la circular i tenint en compte que en tots els altres números feien molta referència a les jornades en qüestió, tant abans com després de dur-les a terme, cal pensar que, realment, no se'n va efectuar cap altra.

A més, entre d'altres, fan diferents propostes a l'Ajuntament que són ben acollides, com la restauració de la Font de Mitja Vila o la creació d'una Biblioteca Selvatana,⁵⁰⁸ i el 1959 promouen la benedicció de la imatge de la Mare de Déu de Montserrat.

A part de tot això, també emprenen la labor d'edició. La primera publicació de la qual es fan càrrec és la de la conferència de l'historiador, geògraf i escriptor Josep Iglésies intitulada «Perennitat de La Selva del Camp» (1956, 22 x 15 cm, 106 p.), que compta amb dos croquis i una tirada privada de 100 exemplars amb dedicatòria autògrafa. La impremta de l'edició és Vidal Cochs, de Barcelona. La presentació d'aquesta publicació comporta la visita (el diumenge 10 de març del 1957) a la Selva del Camp de la Secció de Ciències del Centre Excursionista de Catalunya, per la qual cosa ADESEL, conjuntament amb el Casal Selvatà,⁵⁰⁹ organitza una xerrada, al Casal, a càrrec del mateix Josep Iglésies sobre la «Importància dels noms de lloc de La Selva i comarca».⁵¹⁰

També editen, el 1961, el poemari *Selvatànies* de Ramon Blasi i Rabassa,⁵¹¹ al qual ja hem fet referència. El llibre (18 x 13 cm, 109 p.) compta amb un pròleg d'Eufemià Fort i Cogul i il·lustracions a la ploma d'Andreu Fort i Bufill. El va imprimir Daniel Cochs i Mogas, de Barcelona. La primera edició especial es va compondre de 40 exemplars en paper de fil, nominal i dedicats per l'autor, que es van exhaurir; però també en van treure una edició normal.

⁵⁰⁸ Podem veure com hi fan referència les cartes entre Armand Puig i Eufemià Fort a: Grau i Pujol (2012: 11-14).

⁵⁰⁹ Per a més informació sobre aquesta entitat, consulteu: Puig i Tàrrach (2001).

⁵¹⁰ De fet, per acabar de donar volada a la jornada organitzen una excursió en autocar per assistir a l'acte, que fa el següent itinerari: Barcelona, Costes del Garraf, Sitges, Tarragona, Paret delgada (esmorzar i visita), la Selva del Camp (conferència al Casal Selvatà), Santes Creus (dinar i visita al monestir), el Vendrell, Vilafranca del Penedès, Ordal i Barcelona. A més, per reblar el clau, els assistents reben, gratuïtament, un exemplar de la *Història de Paret Delgada*. Les persones interessades havien d'inscriure's posant-se en contacte amb Marià Masvidal (tel. 393992). És a partir d'aquesta conferència que, ADESEL, manifesta la seva voluntat d'ampliar els noms de lloc de la Selva i, per això, demana la col·laboració dels selvatans i de les selvatanes. Per assegurar-se aquesta col·laboració, que limita fins al 15 de setembre del 1957, incentiva els col·laboradors amb un premi —que no especifica— en la propera festa d'ADESEL que es dugui a terme.

I tot això ho organitzen malgrat comptar amb molt poc cabal econòmic, com constantment recorden. Per això mateix, al número 31 (març del 1958), indiquen que a causa de la situació econòmica limitaran les seves activitats a les que l'experiència ha demostrat que són més exitoses: la publicació periòdica de la circular i la festa anual del mes de novembre a la Selva. Sempre, és clar, es pot dur a terme alguna altra activitat que la junta consideri oportuna. I, per això, demanen als socis que, si volen, incrementin la seva aportació a l'associació. I, a més, per estalviar determinen que ara la quota serà anual, que tots els socis que tinguin quotes pendents les liquidin i que la circular, a partir d'aquest moment, s'enviarà contra reemborsament.

⁵¹¹ El preu dels llibres el 1961 és de 30 pessetes: *Perennitat de la Selva del Camp* i 50 pessetes: *Selvatànies*.

Al número 50 (juny del 1961, p. 9-12) publiquen la llista de socis d'ADESEL i la llista de socis adherits residents a la Selva: 186 i 117, respectivament. La majoria dels primers viuen a Barcelona, però també n'hi ha en d'altres llocs com, fora de Catalunya, a Espanya (Madrid), França, Àustria o Suïssa i, també a llocs més allunyats encara com al Salvador, al Congo i a Xile. Dels que viuen a Catalunya però no a Barcelona, que és on en trobem més, n'hi ha, sobretot, a Reus, però també a Sabadell, Tarragona, Sant Cugat del Vallès, Vilanova i la Geltrú, l'Hospitalet de Llobregat, Terrassa, Rubí, Creixell, Alcover, Girona, Alp, Igualada, Castellvell, Golmés, Olot, Campdevàdol, Sant Adrià de Besòs, Corbera de Baix de Llobregat, Balaguer, Almacelles, Vila-rodona, Lleida, el Prat de Llobregat, Salou, Torredembarra o l'Albi. Amb aquestes dades es fa evident l'èxit de l'agrupació.

Sabem per la informació que inclouen a la pàgina 340 (número 67, setembre del 1963) que els selvatans els fan arribar informació, d'entre els quals destaquen Josep Murgadas Esteve, i ofereixen una adreça on enviar-la: Passeig d'Isabel II, núm. 2, 1r 2a, de Barcelona.

3.8.2. La circular

La circular constava d'un número irregular de pàgines de 16 x 23 cm, que inclouen fotografies i dibuixos per acompanyar les diferents informacions que s'hi aporten. Al llarg de la publicació van aconseguir treure entre 5 i 8 números per any, excepte en els dos darrers: 3 el 64 i 1 el 65. Perquè ens quedi clar quin és l'objectiu de la publicació al número 23 (setembre-octubre del 1956, p. 8) ens indiquen que:

ADESEL no es un periódico que admita suscripciones, ni se ponga a la venta. Se envía única y exclusivamente a sus socios, tanto a los efectivos como a los adheridos residentes en la Selva y gratuitamente. No tiene periodicidad determinada, pues aparece cuando lo cree conveniente la Junta y sólo publica los trabajos, noticias e informaciones que dicha Junta acuerda.

L'emblema que incorporen ja en el número 4, com a símbol del seu selvatanisme, es compon de la tradicional alzina de l'escut municipal de la Selva, amb els dos moixons en senyal d'acatament a la tau, que vincula històricament la vila a la primada mitra tarraconense; a l'ombra de l'alzina és on trobem les paraules que configuren les sigles de l'entitat que donen nom a la publicació; el nom desplegat de l'entitat el trobem

a les arrels de l'alzina, com a símbol que l'Agrupació «aspira a ser las raíces que nutran de espiritualidad, de cultura y de progreso nuestra amada villa» (número 20, març-abril del 1956). El dibuix de la capçalera canviarà lleugerament a partir del número 59 (setembre del 1962),⁵¹² que és quan passa a encarregar-se de la imatge de la portada Grau Garriga. Ell adapta al seu estil l'emblema que fins aleshores havien utilitzat. Més endavant tractarem el tema de la coberta amb més deteniment.

La circular en els 73 números que la conformen es divideix en tres volums. El primer inclou els anys 1953-1960, o sigui del número 1 al número 47 (març del 1953 – desembre del 1960); el segon, els anys 1961-1963, o sigui del número 48 al número 69 (febrer del 1961 – desembre del 1963); i el tercer, els anys 1964 i 1965, o sigui del número 70 al número 73 (juliol del 1964 – maig del 1965). Les circulars incloses en els dos primers volums tenen una numeració de pàgines seguida, que s'acaba al final de cada volum, on s'inclou un índex (al número 47, desembre del 1960, se'ns indica que aquest índex és «más o menos ideológico») amb els articles inclosos en el volum en qüestió. A part queda l'últim volum.

Els quatre últims números també tenen una numeració de pàgines seguida i són els que porten l'empremta de Grau Garriga més forta, ja que compten amb una portada seva en color. A l'editorial del número 70 (el primer d'aquest tercer volum) es parla d'una voluntat de millora d'aquesta nova etapa, llàstima que amb ells s'acabi la publicació.

La qüestió de la portada de Grau Garriga que ja trobem en el número 59, com hem dit, implica també que en alguns casos s'incorpora un linòleum seu a la portada, de manera que en desapareixen els escrits, com és el cas del mateix número 59 i dels números: 60, 63, 66, 67, 70 (on, a una tinta, es representen les pedres de molí que van servir, com ja s'ha dit, per homenatjar la figura de Joan XXIII en l'últim dels aplecs de Paretdelgada, una obra que va fer ell mateix, Grau Garriga, i que estava carregada de símbols: símbol de la feina de pagès, símbol de la constància, malgrat el pas del temps i les maltempsades, símbol de la mort d'una manera d'entendre la vida, com diu «Àurea», qui signa l'escrit de la pàgina 2), 71 (també a una tinta, tot i que en un altre color — l'anterior era vermell, en aquest cas blau—, 72 i 73 (en aquests dos últims casos a dues tintes: negre i taronja, i negre i vermell, respectivament. En els últims quatre casos, els del tercer volum, la imatge de l'alzina apareix entre les paraules del títol (i en la portada

⁵¹² És en aquest número que s'incorpora l'emblema de manera que ocupa una tercera part de la portada

no hi ha la informació sobre el número, el mes i l'any de la publicació, sinó que s'ha de recórrer a l'interior de les pàgines de la circular).

3.8.2.1. Temes

La publicació passarà a servir de crònica i memòria local dels fets més rellevants de la població⁵¹³ (incloent-hi els esdeveniments esportius i la informació demogràfica) i dels selvatans més reconeguts, així com de la història i les efemèrides locals al llarg dels temps. A més, es ressenyaran els actes organitzats per l'associació, com l'homenatge a Eufemià Fort i Cogul (20 de juny del 1953) o els altres duts a terme en la festa anual d'ADESEL i l'adhesió que es va fer a Mn. Joan Salvat (1959) o l'acte de simpatia cap a Josep Murgadas Esteve (10 de maig del 1960), entre d'altres, com les obres que es duen a terme al municipi, com les referents a la Font de Mitja Vila (una proposta que ADESEL havia llançat en la segona circular) o la restauració del a Creu Coberta (obra exclusiva d'ADESEL).

Com a mostra de què realment despertaven en els socis, ens fixarem en dues respostes a una mateixa pregunta. Així, quan al número 59 (setembre del 1962, p. 2) es demana als socis que vulguin col·laborar a millorar la circular responent tres preguntes:

- Què us agrada més de la nostre circular ADESEL?
- Què us desagrada?
- Què suggeriu per a millorar la nostra circular?

En relació amb la primera pregunta, al número 62 (desembre del 1962, p. 11), es publica la resposta d'Helena Jové de Bou:

Tot i que consti que no ensabono quan dic això. Quan arriba ADESEL a casa és com si arribés un amic a explicar-te coses de La Selva. Truca a la porta, entra a casa teva, i, fins que no l'has acabat de llegir, t'absorbeix totalment i et transporta a La Selva, tan enyorada i llunyana, a vegades.

En aquest mateix número s'inclouen també les respostes d'un soci d'honor com és Josep Iglésies que, en relació amb la primera pregunta, respon: «El seu selvatanisme

integral posat a un nivell intel·lectual molt digne sense concessions a la carrincloneria.» Aquestes dues respostes deixen ben clar quina n'era la temàtica i la recepció.

L'any 1959 comencen els mítics aplecs de Paret delgada i, per tant, la publicació també ens servirà de crònica d'aquest memorable i remarcable esdeveniment, organitzat pel grup selvatà Germanor,⁵¹⁴ que des de la Selva va passar a figurar a les pàgines de la història de la resistència al franquisme i hi trobem, per exemple, les bases dels diferents concursos que es van convocar així com la referència a alguns dels premiats. Especialment rellevant en aquest sentit de crònica dels aplecs és el número 58 (juny del 1962). El número 70 (juliol del 1964) també mereix especial atenció: per començar, la portada inclou el dibuix de Grau Garriga sobre el que havia de ser un dels actes de l'aplec d'aquell any, com ja hem dit, però, a més, també hi ha alguns altres articles d'especial rellevància que hi fan referència com: «L'aplec per dintre» (p. 14) de Jordi Pujol (s'ha d'aclarir que es tracta de Jordi Pujol Moix, cosí de Miquel Porter Moix) o «L'aplec de Paret Delgada» (p. 15) d'Esteve Formigosa. Caldria investigar si la finalització dels aplecs del 1964 no marca, també, en certa manera, un final d'etapa per a ADESEL, essent com eren tots dos, elements selvatans que depassaven la municipalitat.

Els anys de la circular, si més no alguns, coincideixen també, amb l'època de la restauració de l'ermita, fet del qual tampoc no quedarà al marge. Les obres comencen el 1958 de la mà de Mn. Joan Salvat amb el vistiplau de la Junta de l'Obra del Santuari. Per fer-ho es reclama la presència del selvatà Josep Grau Garriga que s'ha d'encarregar de fer-ne els murals. És de rellevància aquesta presència perquè serà significativa, també, en les pàgines d'ADESEL i en les mítics aplecs de Paret delgada.

Per tractar en concret els temes de la restauració del santuari, el més antic de l'arquebisbat, s'editaran 14 suplementes a la circular.⁵¹⁵ Els suplementes comencen al número 41 (febrer del 1960) i es titulen: Paret-Delgada. Full de la restauració del santuari de la Mare de Déu i hi consta un dibuix, segurament de Grau Garriga, del poble i l'ermita. Se'ns indica ja al número 1 la finalitat del suplement d'ADESEL (p. 1):

⁵¹³ Ja ho indica: Murgadas (1999: 4-6).

⁵¹⁴ Obviament no només fa referència a aquesta iniciativa de Germanor, sinó a moltes de les que emprèn. Destaquem aquesta, però, pel relleu que va tenir i que té, també, en les pàgines de la circular.

⁵¹⁵ Els 14 suplementes corresponent als números següents: 1 – núm. 41 (febrer del 1960), 2 – núm. 42 (abril del 1960), 3 – núm. 43 (juliol del 1960), 4 – núm. 44 (setembre del 1960), 5 – núm. 47 (desembre del 1960), 6 – núm. 49 (abril del 1961), 7 – núm. 51 (agost del 1961), 8 – núm. 53 (novembre del 1961), 9 – núm. 56 (març del 1962), 10 – núm. 58 (juny del 1962), 11 – núm. 59 (setembre del 1962), 12 – núm. 66 (juny del 1963), 13 – núm. 67 (setembre del 1963), 14 – núm. 68 (novembre del 1963).

Amb aquest full iniciem per via de fets l'aportació adeseliana. Aquest serà repartit directament i gratuïta a tots els nostres associats i adherits. I se'n farà un tiratge complementari a disposició de la Junta de la Restauració per a la propaganda que cregui oportuna.

El full parlarà únicament i exclusiva del Santuari, principalment orientant sobre els problemes que es presentin, sobre els que es resolguin. I comentaris sobre altres temes d'interès paretelgadí.

Aquí tots els escrits són en català i la gran majoria van sense signar. El full en si mereixeria un estudi a part per la seva genuïtat.

3.8.2.2. Llengua

La circular ADESEL és en castellà, sobretot en un primer moment. De mica en mica, però, el català hi anirà tenint més presència. Cal tenir present que l'època en què apareix és la del franquisme i que si volia comptar amb els permisos pertinents havia de claudicar; d'aquí, també, que es busqui la complicitat de l'Església i que, per això, per exemple, en el número 15 (maig del 1955) s'inclogui la benedicció i la imatge del bisbe de Tarragona, aleshores l'«Excm. i Rdm. Dr. Laureano Castán Lacoma» (p. 1). D'altra banda, i com a símbol, també, de selvatanisme, queda manifesta, com ja hem pogut comprovar, la devoció a la Mare de Déu de Paretelgada.

En els primers números quasi exclusivament els poemes de Ramon Blasi Rabassa, que omplen les pàgines de la circular durant la seva publicació, són en català. Els temes que tracten aquests poemes són, sobretot, la religió o una exaltació de l'entorn rural més característic de la població. Normalment els publica sota l'epígraf: «Selvatanies» —com el llibre que publica. En alguna ocasió també algun altre poeta hi deixa la seva petja, com Ramon Muntanyola —que vivia a la Selva— o Isidre Fonts —la petja del qual trobem en els últims números: 70 (juliol del 1964, p. 9), conjuntament amb Maria Pallach (p.8), i 72 (desembre del 1964, p. 7), en aquest darrer cas per haver guanyat el premi del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans als CVI Jocs Florals de la Llengua Catalana a Perpinyà.

Els escrits en català dels inicis de la revista o no van signats o només hi figuren les inicials o pertanyen a Armand Puig i Eufemià Fort Cogul. També, però, hi trobem

una interessant i divertida secció: «Quatre gotetes d’humor», signada pel professor Dekorpus, números 18 i 19 (desembre del 1955, p. 6-7 i gener-febrer del 1956, p. 6). D’un estil similar, i també en català, són les «endevinalles nostres» que ens presenta Espigolaire, números 21 (maig-juny del 1956, p. 8) i 25 (desembre del 1956, p. 4), i els escrits de l’Avi Formiga, que apareix a les pàgines de la circular com a autor d’adagis selvatans. Fixem-nos en la quantitat de pseudònims a l’hora d’optar pel català.

Al número 20 (març-abril del 1956) és quan es tradueix el nom de l’entitat al català, encara, però, es manté el nom de la població en castellà, així com el mes, l’any i el número de la circular. És a partir d’aquest mateix número que les aportacions en català augmenten lleugerament, a més, en concret en aquest número s’hi inclou una lliçó sobre català (p. 3): «No digueu ALEGO, digueu AVIAT. (“Aviat vindré.”)»⁵¹⁶ Ara, a més, escriuran en català altres veus, com, sobretot, la d’Eduard Llevat i Cogul, però també la de Gabriel Xammar i J. Masdeu —que al número 23 (setembre-octubre del 1956, p. 4 i 5) explica que «els homes d’ADESEL malden tothora per l’ennobliment i el prestigi de La Selva, en tots els aspectes»—, entre d’altres, com la baronessa de Vernet, presidenta de l’Obra de Protecció de la Mare de Déu de Paret delgada.

Al número 21 (maig-juny del 1956, p. 5-7) Ramon Blasi i Rabassa començarà a introduir-hi, també, contes en català, sota l’epígraf: «Contes selvatans», secció a la qual també s’hi sumen d’altres veus: Ramon Serení (a partir del número 25, desembre del 1956, p. 6) i un de Joan de la Selva (número 32, juny del 1958, p. 4-6).

En la següent taula es detalla la correspondència de números de la revista amb el mes i l’any al qual corresponien, així com el nombre de pàgines que contenia (incloent-hi el suplement sobre l’ermita de Paret delgada, si n’hi havia):

Any	Mes	Número	Pàgines
1953	Març	1	4
	Abril	2	8
	Maig	3	4
	Juny	4	8
	Juliol-Setembre	5	4
	Octubre-Novembre	6	4
	Desembre	7	12
1954	Febrer	8	4

⁵¹⁶ Al número 37 (maig del 1959, p. 9) també hi ha una secció: «Parlem bé, si us plau!» en la mateixa línia.

	Març	9	4
	Maig	10	16
	Setembre	11	4
	Octubre	12	4
	Desembre	13	8
1955	Febrer	14	12
	Maig	15	8
	Juliol	16	8
	Novembre	17	8
	Desembre	18	8
1956	Gener-Febrer	19	8
	Març-Abril	20	4
	Maig-Juny	21	8
	Juliol-Agost	22	8
	Setembre-October	23	8
	Novembre	24	8
	Desembre	25	8
1957	Febrer	26	4
	Maig	27	8
	Juliol	28	8
	Novembre	29	8
	Desembre	30	8
1958	Març	31	8
	Juny	32	8
	Setembre	33	6
	Novembre	34	4
	Desembre	35	16
1959	Març	36	8
	Maig	37	12
	Agost	38	6
	Novembre	39	4
	Desembre	40	32
1960	Febrer	41	16
	Abril	42	16
	Juliol	43	8
	Setembre	44	16
	Octubre	45	8

	Novembre	46	36
	Desembre	47	16
1961	Febrer	48	16
	Abril	49	20
	Juny	50	16
	Agost	51	16
	Octubre	52	12
	Novembre	53	16
	Desembre	54	16
1962	Febrer	55	16
	Març	56	16
	Maig	57	16
	Juny	58	32
	Setembre	59	16
	Octubre	60	16
	Novembre	61	4
	Desembre	62	24
1963	Febrer	63	20
	Abril	64	29
	Maig	65	12
	Juny	66	16
	Setembre	67	36
	Novembre	68	24
	Desembre	69	8
1964	Juliol	70	24
	Setembre	71	16
	Desembre	72	16
1965	Maig	73	8

ANNEX 4. LES CLASSES DE CATALÀ: CORRESPONDÈNCIA

D)

Òmnium Cultural⁵¹⁷

Ronda de Sant Pere, 9

Tel.: 2322507 – Barcelona, 10

Barcelona, setembre de 1961

Mn. Ramon Muntanyola

SALOU

Benvolgut mossèn i estimat amic:

Les especials circumstàncies que d'uns anys ençà ens ha ambientat la vida col·lectiva, no deixaven marge per a una coordinada manifestació dels nostres intel·lectuals i homes de lletres: els costava de trobar aquell ajut que els permetés d'expressar-se espontàniament, perquè malgrat la seva voluntat, es veien constrets a les imperioses necessitats de la vida.

Molts d'ells, però, van ésser acollits per algun grup d'amics, gairebé sempre reduït, que els donà l'estímul que els calia. Així, durant els darrers anys, s'ha produït un nombre interessant de realitzacions que ens fa mirar amb un cert optimisme, de cara a un futur en què les coses de l'esperit continuaran essent el nostre suport, en mig d'un materialisme que amenaça d'ofegar la força de reacció sana de la nostra gent.

Tanmateix, l'ajut esporàdic dispers no ha tingut —perquè no podia tenir-la— tota l'eficàcia, mancat de la visió de conjunt que les mateixes circumstàncies dificultaven; de tal manera que l'esforç d'uns quants no ha pogut ésser prou aprofitat. I, en canvi, el fet de la supervivència i, més encara, de l'existència d'una ambició que fàcilment s'endevina entre els nostres intel·lectuals, s'ha manifestat tant clara que els qui ens n'hem sentit solidaris, comprenem que ara hauríem de correspondre-hi amb accions més perdurables.

L'aportació de la nostra cultura a la cultura general europea demana una orientació conjunta, i aquesta exigeix una base prou sòlida que n'asseguri el desenrotllament amb totes les garanties indispensables, al marge de diletantismes, per

⁵¹⁷ Document 989 FRM – AHT.

ben intencionats que siguin, o de qualsevol especulació d'un ordre no específicament cultural.

Un grup d'amics que d'una manera espontània i en la mesura de les nostres possibilitats hem anat ajudant molts dels homes abnegats —que han fet de l'estudi i de les arts l'objecte de la seva vida amb un esperit que els fa aptes per a ésser compresos i per a influir en la creació d'un ambient de fortitud— volent aprofundir l'acció, hem decidit aplegar-nos en una entitat que, amb objectivitat extrema i sobre un pla meditat, coordini els esforços de tots a fi d'orientar-los devers un sol camí. Estem convençuts que la revalorització espiritual és l'arma més eficaç per a crear l'ambient de comprensió i afecte que el nostre món necessita. Ens ha semblat que l'hora és propícia, i que fugint d'il·lusions i posicions personals, acomplirem el deure.

Si el sentit de la responsabilitat dels nostres amics i col·laboradors ens acompanya, esperem facilitar la tasca dels qui, cadascú en el seu lloc, treballen amb constància i generositat: tant els homes d'estudi i investigadors, poetes i novel·listes, i fins les mateixes empreses editorials que insisteixen amb esforç en una tasca en què les compensacions són difícils. I voldrem posar-nos al costat de totes les agrupacions que s'esmercen en una obra eminentment popular, educant el gust de la població més senzilla miren d'orientar-la, per exemple, devers el teatre, la bona música i les nostres cançons, cantades col·lectivament, o les nostres danses. Per una banda voldríem mantenir el prestigi dels nostres artistes i homes de ciència davant Europa i el món; i per l'altra, aixecar el nivell cultural del nostre poble.

Vostè ha demostrat moltes vegades com s'identificava amb aquestes idees, i per això hem cregut que podia ajudar-nos encara. Admeti que li trametem els estatuts de la nova entitat: els hem concebut prou amples per a portar a terme els objectius de la nostra ambició, dins unes normes assequibles i sempre amb la necessària garantia, per part de tots, de comprovar a través dels òrgans estatutaris, els avenços que es vagin obtenint per aconseguir la finalitat proposada.

El saludem molt coridament,

Lluís Carulla i Canals

Pau Riera i Sala

Joan Vallvé i Creus

Vice-president

Tresorer

Vice-secretari

Joan Bta. Cendrós i Carbonell

Felix Millet i Maristany

Secretari

President

II)

Robert Miralles i Gutiérrez⁵¹⁸

Castella 1, 2 n., 1ª FORTUNY

REUS

4 de novembre del 1961

Mossèn Julià Garcia i Herrera

Mont-roig

Reverend amic:

He rebut la vostra lletra de data 23 d'octubre i em complau comunicar-vos que us hem inscrit com a alumne en aquest primer curset elemental de català per correspondència.

Ara caldrà que espereu uns dies fins que donem principi al curs. Quan això es faci, nosaltres ja us direm qui serà el vostre professor, quin el vostre llibre de consulta i quina tasca haureu de realitzar.

Agraint-vos la col·laboració i simpatia amb que haveu acollit l'organització d'aquest curset, us saluda atentament

III)

Iris Gispert i Salvat

C/ Viladomat, 265 3er 3^a

BARCELONA-15

Barcelona, 5 de febrer de 1963

Sr. Robert Miralles

Reus

Ref: CURS PER A PROFESSORS PER CORRESPONDÈNCIA 1964

⁵¹⁸ Aquesta i les cartes que hi ha a continuació estan extretes del fons personal de Robert Miralles i

Amic:

Tenim el gust de comunicar-vos que us corresponen els següents alumnes:

Pere Cortada i Casals-Rubió i Ors, 96 – CORNELLÀ DE LL.

Josep CUADRADA I SOLER – St. Rafael, 28 2ºn – MATARÓ

Cordialment,

IV)

ÒMNIUM CULTURAL

Palau Dalmases

C. Moncada, 20

BARCELONA – 3

Barcelona, 11 d'abril 1963

Sr. Robert Miralles

Reus

Amic:

Tal com es va acordar a la última reunió, tenim el gust de comunicar-vos els alumnes que us corresponen del «Curs per a professors 1963/64». Incloïm programa i model de carta a ells adreçada.

Emília Lladó de Casanova

Guayaquil, 29, 3er1ª – GRANOLLERS

Josep M. Llacuna i Gabarró

Pl. Josep Antoni, 13 – IGUALADA

Ramon Casadevall i Bosquet

Seminari de GIRONA

Salvador Codina i Illamola

Seminari de GIRONA

Cordialment,

[Signatura d'Iris Gispert]

V)

Josep Tremoleda

Pag. Vall d'Hebrón, 50

BARCELONA -6-

Barcelona, 18 d'octubre de 1.963

Sr. Robert Miralles i Guitérrez

Benvolgut amic,

Signe. – Acaba d'aparèixer la segona edició de SIGNE.

Aquesta obra pensada per als cursets de català i realitzada i editada pels mateixos mestres de català, enguany també es vendrà a les llibreries, atenent així nombroses peticions en aquest sentit.

Però, com que SIGNE va destinat d'una manera específica als cursets, els mestres de català podran adreçar-se directament a Distribuidora IFAÇ —a la qual s'ha confiat la divulgació de l'obra amb la seguretat que tots els exemplars de SIGNE que els caldran per a llurs alumnes els seran lliurats al preu de 25' - Ptes., mantenint així, per als cursets, el preu especial, sense cap mena de marge comercial, que regia en la primera edició.

Cavall Fort.- Tots aquells que estem vinculats als cursets de català, sabem perfectament com és de difícil organitzar classes per a nois i noies, sense comptar amb la col·laboració de les escoles.

Hi ha, però, la possibilitat que els infants aprenguin a llegir eficaç i ràpidament, a través de la magnífica publicació CAVALL FORT.

Es evident que els infants aprenen a llegir fàcilment, cal, però, donar-los una oportunitat, i aquesta, no ho dubteu, és Cavall Fort.

Convençuts d'aquest fet, hem demanat a Cavall Fort que us adrecin exemplars de mostra, prospectes de propaganda i butlletins de subscripció, i us demanem que, per

tots els mitjans, procureu estimular noves subscripcions d'aquesta publicació altament exemplar pel seu contingut i realment popular pel seu preu.

Cordialment,

[Signat Tremoleda]

VI)

Òmnium Cultural

Palau Dalmaes

Moncada, 20 T. 229 80 58

Barcelona 3

Sr. Robert Miralles

REUS

17 març 1970

Distingit amic,

Agraïm moltíssim la bona rebuda atorgada a la invitació d'OMNIUM CULTURAL a col·laborar en la feina que, entre tots, realitzem.

Heu respost, per tant, i afirmativament a la confiança que en nom de l'Entitat i dels seus socis, havíem dipositat en la vostra bona voluntat i afecte per la cultura catalana.

Ens plau, estimat amic, de donar-vos la més cordial benvinguda en tenir el goig de comptar-vos entre nosaltres.

Ben cordialment,

PAU RIERA I SALA

President

JOAN VALLVÉ I CREUS

Vice-president

JOAN B. CENDRÓS

Secretari

LLUÍS CARULLA I CANALS

MARTÍ MAS I TUBAU

Comissió de Promoció

VII)

Iris Gispert i Salvat

C/Viladomat, 265 3er 3^a

Barcelona, 4 de juny de 1964

Sr. Robert Miralles

Reus

Amic:

Tenim el gust de comunicar-vos que el proper diumenge dia 21 de juny a 2/4 de 12 del matí hi haurà exàmens de grau elemental i mitjà a l'edifici del C.I.C.F., Via Augusta 205 Barcelona, destinats principalment als qui s'examinaren el passat octubre.

Podeu, però, adreçar-hi els alumnes que considereu preparats.

L'alumne s'haurà de presentar proveït d'un certificat vostre on acrediteu que el considereu apte per a prendre part a la prova.

Cordialment,

[Signatura Iris Gispert]

VIII)

C. d'E. F. Eiximenis

Pg. de Gràcia, 42-7è

BARCELONA-7

Tel.221.65.02

Barcelona, 6 d'octubre de 1964.

Sr. Robert Miralles i Gutiérrez

Castella, 1.

Reus

Amic:

Com en anys anteriors s'ha previst una convocatòria d'examen, com a final del «CURS PER A PROFESSORS PER CORRESPONDÈNCIA 1964» que s'ha fixat pel proper diumenge dia 25 d'octubre a 2/4 de 12 del matí al local del C.I.C.F., Via Augusta, 205.

Si teniu algun alumne que, havent acabat ja les 20 trameses d'exercicis, el veieu realment preparat per a prendre part a la prova, comuniquen-nos-ho com més aviat millor, puix li trametem el programa i data d'examen. També podeu adreçar-nos qualsevol alumne procedent d'un curs oral sempre que el veieu en condicions de fer un bon paper. Insistim sobre aquest punt de la preparació de l'alumne perquè és molt important.

Alhora ens podeu donar notícia de l'estat actual de tots els alumnes que us assignàrem i de les vostres activitats docents en general.

Recordeu que ens cal la vostra màxima col·laboració en bé de la nostra llengua i de la nostra cultura.

Molt cordialment,

[Signat Iris Gispert]